COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

CXXII.

PATRES QUINTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AUGUSTINUS.

XV.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

Apud VIRENQUE, bibliopolam;

PARISIIS,

Apud BIBLIOPOLAM, cui nomen gallice;

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,
Rue des Saints-Pères, nº 16.

S. CLODOALDI, E TYPOGRAPHEO BELIN-MANDAR.

COLLECTIO
SELECTA
SS. ECCLESIÆ PATRUM,
COMPLECTENS
EXQUISITISSIMA OPERA
TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS CENTESIMUS VIGESIMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVIII.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS III.

OPERA EXEGETICA.

IN JOANNIS EVANGELIUM TRACTATUS CXXIV.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

IN JOANNIS EVANGELIUM

TRACTATUS CXXIV.

TRACTATUS VII[1].

Ab eo quod scriptum est : *Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei ;* usque ad id : *Amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, et Angelos ascendentes et descendentes super filium hominis.*

I. Congaudemus frequentiæ vestræ[2], quia ultra quam sperare potuimus, alacriter convenistis. Hoc est quod nos lætificat, et consolatur in omnibus laboribus, et periculis vitæ hujus, amor vester in Deum, et pium studium, et certa spes, et fervor spiritus. Audistis cum Psalmus legeretur, quia inops et pauper clamat ad Deum in hoc sæculo[3]. Vox enim est, ut sæpius audistis, et meminisse

[1] Habitus die Dominico ex n. 24. — [2] Vide D. Guillon, tom. xxi, pag. 345-374. — [3] Psal. lxxiii, 21.

debetis, non unius hominis, et tamen unius hominis : non unius, quia fideles multi; multa grana inter paleas gementia, diffusa toto orbe terrarum : unius autem, quia membra Christi omnes; ac per hoc unum corpus. Iste ergo populus inops et pauper, non novit gaudere de sæculo : et dolor ejus intus est, et gaudium ejus intus est, ubi non videt nisi ille qui exaudit gementem, et coronat sperantem. Lætitia sæculi, vanitas. Cum magna expectatione speratur ut veniat, et non potest teneri cum venerit. Iste enim dies qui lætus est perditis hodie in ista civitate, cras utique non erit : nec iidem ipsi cras hoc erunt quod hodie sunt. Et transeunt omnia, et evolant omnia, et sicut fumus vanescunt : et væ qui amant talia! Omnis enim anima sequitur quod amat. « Omnis caro fœnum, et omnis honor carnis quasi flos fœni; fœnum aruit, flos decidit : verbum autem Domini manet in æternum[1]. » Ecce quod ames, si vis manere in æternum. Sed dicere habebas : Unde possum apprehendere Verbum Dei? « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis[2]. »

II. Quapropter, charissimi, ad inopiam nostram et paupertatem nostram pertineat, et quod illos dolemus qui sibi abundare videntur. Gaudium enim ipsorum quasi phreneticorum est. Quomodo autem phreneticus gaudet in insania plerumque, et ridet; et plangit illum qui sanus est : sic et nos, charissimi, si recepimus medicinam de cœlo venientem, quia et nos omnes phrenetici eramus, tanquam salvi facti, quia ea quæ diligebamus non diligimus, gemamus ad Deum de iis qui adhuc insaniunt. Potens est enim ut et ipsos salvos faciat. Et opus est ut respiciant se, et displiceant sibi. Spectare volunt, et spectare se non noverunt. Nam si aliquantum oculos ad se convertant, vident confusionem suam. Quod donec fiat, alia

[1] Isaï. XL, 6. — [2] Joan. I, 14.

sint studia nostra, alia sint avocamenta animæ nostræ. Plus valet dolor noster, quam gaudium illorum. Quantum pertinet ad numerum fratrum, difficile est ut quisquam illa celebritate raptus fuerit ex viris : quantum autem ad sororum numerum, contristat nos, et hoc magis dolendum est, quia non ipsæ potius ad Ecclesiam currunt, quas debuit si non timor, certe verecundia de publico revocare. Viderit hoc qui videt ; et aderit misericordia ejus, ut sanet omnes. Nos autem qui convenimus, pascamur epulis Dei, et sit gaudium nostrum sermo ipsius. Invitavit enim nos ad Evangelium suum : et ipse cibus noster est, quo nihil dulcius ; sed si quis habet palatum sanum in corde.

III. Bene autem arbitror meminisse Charitatem Vestram hoc Evangelium lectionibus congruis ex ordine recitari : et puto vobis non excidisse quæ jam tractata sunt, maxime recentiora de Joanne et columba. De Joanne scilicet, quid novum didicerit in Domino per columbam, qui jam noverat Dominum. Et hoc inventum est inspirante Spiritu Dei, quod jam quidem Joannes noverat Dominum, sed quod ipse Dominus ita esset baptizaturus, ut baptizandi potestatem a se in neminem transfunderet, hoc didicit per columbam, quia dictum ei erat : « Super quem » videris Spiritum descendentem velut columbam, et » manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu » sancto[1]. » Quid est, « hic est ? » non alius, etsi per alium. Quare autem per columbam ? Multa dicta sunt, nec possum, nec opus est omnia retexere : præcipue tamen propter pacem ; quia et ligna quæ baptizata sunt foris, quia fructum in eis invenit columba, ad arcam attulit : sicut meministis columbam emissam a Noë de arca, quæ diluvio natabat, et baptismo abluebatur, non mergebatur[2]. Cum ergo esset emissa, attulit ramum olivæ : sed non sola

[1] Joan. I, 33. — [2] Gen. VIII, 11.

folia habebat, habebat et fructum. Itaque hoc optandum est fratribus nostris qui foris baptizantur, ut habeant fructum : non illos sinet columba foris, nisi ad arcam reduxerit. Fructus autem est totus charitas : sine qua nihil est homo, quidquid aliud habuerit. Et hoc uberrime ab Apostolo dictum commemoravimus et recensuimus. Ait enim : « Si linguis hominum loquar et Angelorum, cha-» ritatem autem non habeam, factus sum velut æramen-» tum sonans, aut cymbalum tinniens : et si habuero » omnem scientiam, et sciam omnia sacramenta, et ha-» beam omnem prophetiam, et habuero omnem fidem, » (fidem autem quomodo dixit omnem ?) « ut montes trans-» feram, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et » si distribuero omnia mea pauperibus, et si tradidero » corpus meum ut ardeam, charitatem autem non ha-» beam, nihil mihi prodest [1]. » Nullo modo autem possunt dicere se habere charitatem, qui dividunt unitatem. Hæc dicta sunt : sequentia videamus.

IV. Perhibuit Joannes testimonium [2] : quia vidit. Quale testimonium perhibuit ? « Quia ipse est Filius Dei. » Oportebat ergo ut ille baptizaret qui est Filius Dei unicus, non adoptatus. Adoptati filii, ministri sunt Unici : Unicus habet potestatem, adoptati ministerium. Licet baptizet minister non pertinens ad numerum Filiorum, quia male vivit et male agit, quid nos consolatur ? « Hic est qui bap-» tizat [3]. »

V. « Altera die iterum stabat Joannes, et ex Discipulis » ejus duo : et respiciens Jesum ambulantem, dicit : Ecce » agnus Dei [4]. » Utique singulariter iste Agnus : nam et Discipuli dicti sunt agni : « Ecce ego mitto vos sicut agnos » in medio luporum [5]. » Dicti sunt et ipsi lumen, « Vos

[1] I Cor. XIII, 1-3. — [2] Joan. I, 34. — [3] Ibid. 33. — [4] Ibid. 34-36. — [5] Matth. X, 16.

» estis lumen mundi [1] : » sed aliter ille de quo dictum est : « Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem » venientem in hunc mundum [2]. » Sic et Agnus singulariter, solus sine macula, sine peccato : non cujus maculæ abstersæ sint, sed cujus macula nulla fuerit. Quid enim quia dicebat Joannes de Domino : « Ecce agnus Dei ? » Ipse Joannes non erat agnus? non erat vir sanctus? non erat amicus sponsi ? Ergo singulariter ille, hic est Agnus Dei ; quia singulariter hujus Agni sanguine solo homines redimi potuerunt,

VI. Fratres mei, si agnoscimus pretium nostrum quia sanguis est Agni, qui sunt illi qui hodie celebrant festivitatem sanguinis, nescio cujus mulieris? et quam ingrati sunt? Raptum est aurum, dicunt, de aure mulieris, et cucurrit sanguis, et positum est aurum in trutina vel statera, et præponderavit multum de sanguine. Si pondus ad inclinandum aurum habuit sanguis mulieris, quale pondus habet ad inclinandum mundum sanguis Agni, per quem factus est mundus? Et quidem ille spiritus nescio quis, ut premeret pondus, placatus est sanguine. Immundi spiritus noverant venturum Jesum Christum, audierant ab Angelis, audierant ex Prophetis, et sperabant eum venturum. Nam si non sperabant, unde clamaverunt : « Quid nobis et tibi est? venisti ante tempus perdere » nos? scimus qui sis, Sanctus Dei [3]. » Venturum sciebant, sed tempus ignorabant. Sed quid audistis in Psalmo de Jerusalem? « Quoniam beneplacitum habuerunt servi » tui lapides ejus, et pulveris ejus miserebuntur : tu exurgens, inquit, misereberis Sion, quoniam venit tempus ut » miserearis ejus [4]. » Quando venit tempus ut misereretur Deus, venit Agnus. Qualis Agnus, quem lupi timent? Qualis Agnus est, qui leonem occisus occidit? Dictus est enim

[1] Matth. v, 14. — [2] Joan. I, 9. — [3] Marc. I, 24. — [4] Psal. CI, 14-15.

« diabolus leo circumiens et rugiens, quærens quem devo» ret[1] : » sanguine Agni victus est leo. Ecce spectacula Christianorum. Et quod est amplius, illi oculis carnis vident vanitatem, nos cordis oculis veritatem. Ne putetis, fratres, quod sine spectaculis nos dimisit Dominus Deus noster : nam si nulla sunt spectacula, cur hodie convenistis? Ecce quod diximus, vidistis, et exclamastis : non exclamaretis nisi vidissetis. Et magnum est hoc spectare per totum orbem terrarum, victum leonem sanguine Agni, educta de dentibus leonum membra Christi, et adjuncta corpori Christi. Ergo nescio quid simile imitatus est quidam spiritus, ut sanguine simulacrum suum emi vellet, quia noverat pretioso sanguine quandocumque redimendum esse genus humanum. Fingunt enim spiritus mali umbras quasdam honoris sibimetipsis, ut sic decipiant eos qui sequuntur Christum. Usque adeo, fratres mei, ut illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcantationes, per machinamenta inimici, misceant præcantationibus suis nomen Christi : quia jam non possunt seducere Christianos, ut dent venenum, addunt mellis aliquid, ut per id quod dulce est, lateat quod amarum est, et bibatur ad perniciem. Usque adeo ut ego noverim aliquo tempore illius Pilleati sacerdotem solere dicere : et ipse Pilleatus Christianus est. Ut quid hoc, fratres, nisi quia aliter non possunt seduci Christiani?

VII. Ne quæratis ergo alibi Christum, quam ubi se vobis voluit prædicari Christus : et quomodo vobis voluit prædicari, sic illum tenete, sic in corde vestro scribite. Murus est adversus omnes impetus et adversus omnes insidias inimici. Nolite timere, nec tentat ille, nisi permissus fuerit : constat illum nihil facere, nisi permissus fuerit aut mis-

[1] I Petr. v, 8.

sus. Mittitur tanquam angelus malus a potestate dominante: permittitur, quando aliquid petit: et hoc, fratres, non fit, nisi ut probentur justi, puniantur injusti. Quid ergo times? Ambula in Domino Deo tuo, certus esto: quod te non vult pati, non pateris: quod te permiserit pati, flagellum corrigentis est, non pœna damnantis. Ad hæreditatem sempiternam erudimur, et flagellari dedignamur! Fratres mei, si recusaret quisquam puer colaphis aut flagellis cædi a patre suo, quomodo diceretur superbus, desperatus, ingratus paternæ disciplinæ? Et ut quid erudit pater homo filium hominem? ut possit non perdere temporalia quæ illi acquisivit, quæ illi collegit, quæ non vult eum perdere, quæ ipse qui relinquit, non potuit in sempiternum tenere. Non docet filium cum quo possideat, sed qui post eum possideat. Fratres mei, si filium docet pater successorem, et quem docet et ipsum similiter per illa omnia transiturum, qua et ille qui monebat transiturus est; quomodo vultis erudiat nos Pater noster, cui non successuri, sed ad quem accessuri sumus, et cum quo in æternum mansuri in hæreditate, quæ non marcescit, nec moritur, nec grandinem novit? Et ipse hæreditas et ipse Pater est. Hunc possidebimus, et erudiri non debemus? Sufferamus ergo eruditionem Patris. Non quando nobis dolet caput, curramus ad præcantatores, ad sortilegos et remedia vanitatis. Fratres mei, non vos plangam? Quotidie invenio ista: et quid faciam? Nondum persuadeo Christianis in Christo spem esse ponendam? Ecce, si cui factum est remedium, moriatur, (quam multi enim cum remediis mortui sunt, et quam multi sine remediis vixerunt?) qua fronte exiit anima ad Deum? Perdidit signum Christi, accepit signum diaboli. An forte dicat: Non perdidi signum Christi? Ergo signum Christi cum signo diaboli habuisti. Non vult Christus communio-

nem, sed solus vult possidere quod emit. Tanti emit ut solus possideat : tu facis ei consortem diabolum, cui te per peccatum vendideras. « Væ duplici corde [1] : » qui in corde suo partem faciunt Deo, partem faciunt diabolo. Iratus Deus, quia fit ibi pars diabolo, discedit, et totum diabolus possidebit. Non frustra itaque Apostolus dicit : « Neque detis locum diabolo [2]. » Cognoscamus ergo Agnum, fratres, cognoscamus pretium nostrum.

VIII. « Stabat Joannes, et ex Discipulis ejus duo [3]. » Ecce duo de Discipulis Joannis : quia talis erat Joannes amicus sponsi, non quærebat gloriam suam, sed testimonium perhibebat veritati : numquid voluit apud se remanere discipulos suos, ut non sequerentur Dominum? magis ipse ostendit Discipulis suis quem sequerentur. Habebant enim illum tanquam Agnum · et ille : Quid me attenditis? Ego non sum Agnus : « Ecce Agnus Dei [4] : » de quo etiam superius dixerat : « Ecce Agnus Dei. » Et quid nobis prodest Agnus Dei? « Ecce, ait, qui tollit peccatum mundi. » Secuti sunt illum, hoc audito, duo qui erant cum Joanne.

IX. Videamus sequentia. « Ecce Agnus Dei : » hoc Joannes. « Et audierunt eum duo Discipuli loquentem, et » secuti sunt Jesum. Conversus autem Jesus, et videns » eos sequentes se, dicit eis : Quid quæritis? Qui dixe» runt : Rabbi, (quod dicitur interpretatum magister,) ubi » habitas [5]? » Non sic illum sequebantur quasi jam ut inhærerent illi : nam manifestum est quando illi inhæserunt, quia de navi eos vocavit. In his enim duobus erat Andreas, sicut modo audistis : Andreas autem frater Petri erat : et novimus in Evangelio quod Petrum et Andream Dominus de navi vocavit, dicens : « Venite post

[1] Eccli. II, 14. — [2] Ephes. IV, 27. — [3] Joan. I, 35. — [4] Ibid. 29. — [5] Ibid. 37, 38.

» me, et faciam vos piscatores hominum[1]. » Et ex illo jam inhæserunt illi, ut non recederent. Modo ergo quod illum sequuntur isti duo, non quasi non recessuri sequuntur; sed videre voluerunt ubi habitaret, et facere quod scriptum est: « Limen ostiorum ejus exterat pes tuus, » surge ad illum venire assidue et erudire præceptis ejus[2]. » Ostendit eis ille ubi maneret: venerunt et fuerunt cum illo. Quam beatum diem duxerunt, quam beatam noctem! Quis est qui nobis dicat quæ audierint illi a Domino? Ædificemus et nosmetipsi in corde nostro, et faciamus domum quo veniat ille, et doceat nos, colloquatur nobis.

X. « Quid quæritis? Qui dixerunt ei, Rabbi, (quod interpretatum dicitur magister,) ubi habitas? Dicit eis: » Venite et videte. Et venerunt, et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo: hora autem erat » quasi decima[3]. » Nihil-ne arbitramur pertinuisse ad Evangelistam, dicere nobis quota hora erat? Potest fieri ut nihil ibi nos animadvertere, nihil quærere voluerit? Decima erat hora. Numerus iste legem significat, quia in decem præceptis data est lex. Venerat autem tempus, ut impleretur lex per dilectionem; quia a Judæis non poterat impleri per timorem. Unde Dominus dicit: « Non veni » solvere legem, sed implere[4]. » Merito ergo decima hora eum secuti sunt ad testimonium amici sponsi duo isti: et decima hora audivit, « Rabbi, » quod interpretatur magister. Si decima hora « Rabbi » Dominus audivit, et decimus numerus ad legem pertinet: magister legis non est nisi dator legis. Nemo dicat quia alius dedit legem, et alius docet legem: ipse illam docet qui illam dedit: ipse est magister legis suæ, et docet illam. Et misericordia est in lingua ipsius, ideo misericorditer docet legem, sicut

[1] Matth. IV, 19. — [2] Eccli. VI, 36-37. — [3] Joan. I, 38, 39. — [4] Matth. V, 17.

dictum est de sapientia : « Legem autem et misericordiam » in lingua portat[1]. » Noli timere, ne implere legem non possis, fuge ad misericordiam. Si multum est ad te legem implere, utere pacto illo, utere chirographo, utere precibus quas tibi constituit et composuit jurisperitus cœlestis.

XI. Qui enim habent causam, et volunt supplicare Imperatori, quærunt aliquem scholasticum jurisperitum, a quo sibi Preces componantur : ne forte si aliter petierint quam oportet, non solum non impetrent quod petunt, sed et pœnam pro beneficio consequantur. Cum ergo quærerent supplicare Apostoli, et non invenirent quomodo adirent imperatorem Deum, dixerunt Christo : « Domine, doce nos orare : » hoc est, Jurisperite noster, assessor, imo consessor Dei, compone nobis preces. Et docuit Dominus de libro juris cœlestis, docuit quomodo orarent : et in ipso quod docuit, posuit quamdam conditionem : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos »dimittimus debitoribus nostris[2].» Si non secundum legem petieris, reus eris. Contremiscis Imperatorem factus reus? offer sacrificium humilitatis, offer sacrificium misericordiæ, dic in precibus, Dimitte mihi, quoniam et ego dimitto. Sed si dicis, fac. Quid enim facturus es, quo iturus es, si mentitus fueris in precibus? Non quomodo dicitur in foro, carebis beneficio rescripti; sed nec rescriptum impetrabis. Juris enim forensis est, ut qui in precibus mentitus fuerit, non illi prosit quod impetravit. Sed hoc inter homines, quia potest falli homo; potuit falli Imperator, quando preces misisti : dixisti enim quod voluisti, et cui dixisti, nescit an verum sit : dimisit te adversario tuo convincendum, ut si ante judicem convictus fueris de mendacio, quia non potuit ille nisi præstare, nesciens an

[1] Prov. XXXI, 26. — [2] Luc. XI, 1-4.

fueris mentitus, ibi carebis ipso beneficio rescripti, quo perduxisti rescriptum. Deus autem qui novit utrum mentiaris, an verum dicas, non facit ut in judicio tibi non prosit: sed nec impetrare te permittit, quia ausus es mentiri veritati.

XII. Quid ergo facturus es? dic mihi. Implere legem ex omni parte, ita ut in nullo offendas, difficile est: reatus ergo certus est; remedio uti non vis? Ecce, fratres mei, quale remedium posuit Dominus contra ægritudines animæ. Quod ergo? Cum caput tibi dolet, laudamus si Evangelium ad caput tibi posueris, et non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta est infirmitas hominum, et ita plangendi sunt homines qui currunt ad ligaturas, ut gaudeamus quando videmus hominem in lecto suo constitutum, jactari febribus et doloribus, nec alicubi spem posuisse, nisi ut sibi Evangelium ad caput poneret: non quia ad hoc factum est, sed quia prælatum est Evangelium ligaturis. Si ergo ad caput ponitur ut quiescat dolor capitis, ad cor non ponitur ut sanetur a peccatis? Fiat ergo. Quid fiat? Ponatur ad cor, sanetur cor. Bonum est, bonum, ut de salute corporis non satagas, nisi ut a Deo illam petas. Si scit tibi prodesse, dabit illam: si non tibi dederit, non proderat habere illam. Quam multi ægrotant in lecto innocentes, et si sani fuerint, procedunt ad scelera committenda? Quam multis obest sanitas? Latro qui procedit ad faucem occidere hominem, quanto illi melius erat ut ægrotaret? Qui noctu surgit ad fodiendum parietem alienum, quanto illi melius si febribus jactaretur? Innocentius ægrotaret, scelerate sanus est. Novit ergo Deus quid nobis expediat: id agamus tantum, ut cor nostrum sanum sit a peccatis: et quando forte flagellamur in corpore, ipsum deprecemur. Rogavit eum Paulus apostolus, ut auferret stimulum carnis, et noluit

auferre. Numquid perturbatus est? numquid contristatus dixit se desertum? Magis se dixit non desertum, quia non ablatum est quod volebat auferri, ut illa infirmitas sanaretur. Hoc enim invenit in voce medici : « Sufficit tibi » gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur [1]. » Unde ergo scis quod non vult te sanare Deus? Adhuc tibi expedit flagellari. Unde scis quam putre est quod secat medicus, agens ferrum per putria? Nonne novit modum, quid faciat[2], quo usque faciat? Numquid ululatus ejus qui secatur, retrahit manus medici artificiose secantis? Ille clamat : ille secat. Crudelis qui non audit clamantem, an potius misericors, qui vulnus persequitur ut sanet ægrotum? Hæc, fratres mei, ideo dixi, ne quis quærat aliquid præter auxilium Dei, quando forte in aliqua correptione Domini sumus. Videte ne pereatis, videte ne ab Agno recedatis, et a leone devoremini.

XIII. Diximus ergo quare hora decima : sequentia videamus. « Erat Andreas frater Simonis Petri unus ex duo» bus qui audierant ab Joanne, et secuti fuerant eum. » Invenit hic Simonem fratrem suum, et dicit ei : Inve» nimus Messiam, quod est interpretatum Christus [3]. » Messias hebraïce, Christus græce est, latine unctus. Ab unctione enim dicitur Christus. χρῖσμα unctio est græce; ergo Christus unctus. Ille singulariter unctus, præcipue unctus, unde omnes Christiani unguntur, ille præcipue. Quomodo in Psalmo dicit, audi : « Propterea unxit te Deus, » Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis [4]. » Participes enim ejus omnes sancti : sed ille singulariter sanctus Sanctorum, singulariter unctus, singulariter Christus.

XIV. « Et duxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Je» sus, dixit : Tu es Simon filius Joannis, tu vocaberis

[1] 2 Cor. XII, 9 — [2] *Forte* quod id. — [3] Joan. I, 40, 41. — [4] Psal. XLIV, 8.

» Cephas, quod interpretatur Petrus[1]. » Non magnum, quia Dominus dixit cujus filius esset iste. Quid magnum Domino? Omnia nomina sanctorum suorum sciebat, quos ante constitutionem mundi prædestinavit : et miraris, quia dixit uni homini : Tu es filius illius, et vocaberis illud? Magnum, quia mutavit ei nomen, et fecit de Simone Petrum? Petrus autem a petra, petra vero Ecclesia : ergo in Petri nomine figurata est Ecclesia. Et quis securus, nisi qui ædificat super Petram? Et quid ait ipse Dominus? « Qui audit verba mea hæc, et facit ea, similabo eum » viro prudenti, ædificanti super petram : (non cedit » tentationibus :) descendit pluvia, venerunt flumina, » flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et non » cecidit; fundata enim erat super petram. Qui audit » verba mea et non facit ea : (jam unusquisque nostrum » timeat et caveat :) similabo eum viro stulto, qui ædifi- » cavit domum suam super arenam : descendit pluvia, » venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in » domum illam, et cecidit : et facta est ruina ejus mag- » na[2]. » Quid prodest quia intrat Ecclesiam, qui vult super arenam ædificare? Audiendo enim et non faciendo, ædificat quidem, sed super arenam. Si enim nihil audit, nihil ædificat : si autem audit, ædificat. Sed quærimus, ubi. Si enim audit et facit, super petram : si audit et non facit, super arenam. Duo sunt genera ædificantium ; aut super petram, aut super arenam. Quid ergo illi non audiunt? securi sunt? securos eos dicit, quia nihil ædificant? Nudi sunt sub pluvia, ante ventos, ante flumina ; cum venerint ista, ante illos tollunt, quam domos dejiciant. Ergo una est securitas, et ædificare, et super petram ædificare. Si audire vis et non facere, ædificas ; sed ruinam ædificas : cum autem venerit tentatio, dejicit do-

[1] Joan. I, 42. — [2] Matth. VII, 24, etc.

mum, et cum ipsa ruina tua te tollit. Si autem non audis, nudus es, illis tentationibus tu ipse traheris. Audi ergo, et fac : unum est remedium. Quanti forte hodie audiendo et non faciendo rapti sunt fluvio celebritatis hujus ? Audiendo enim et non faciendo, venit fluvius ipsa celebritas anniversaria, impletus est torrens, transiturus est et siccaturus : sed væ illi quem tulerit! Illud ergo noverit Charitas Vestra, quia nisi quis et audiat et faciat, non ædificat super petram ; et non pertinet ad nomen tam magnum, quod sic commendavit Dominus. Intentum enim te fecit. Nam si hoc ante Petrus vocaretur, non ita videres mysterium petræ ; et putares casu eum sic vocari, non providentia Dei : ideo voluit eum aliud prius vocari, ut ex ipsa commutatione nominis, sacramenti vivacitas commendaretur.

XV. « Et in crastinum voluit exire in Galilæam, et invenit Philippum. Dicit ei : Sequere me. Erat autem de » civitate Andreæ et Petri. Et invenit Philippus Nathanaëlem [1] : » jam vocatus a Domino Philippus. « Et » dixit ei : Quem scripsit Moyses in Lege et Prophetæ, » invenimus Jesum filium Joseph. » Ejus filius dicebatur, cui desponsata erat mater ejus. Nam quod ea intacta conceptus et et natus sit, bene noverunt omnes Christiani ex Evangelio. Hoc Philippus dixit Nathanaëli ; addidit et locum, « A Nazaret. Et dixit ei Nathanaël : A Nazaret potest » aliquid boni esse. » Quid intelligitur, fratres ? Non quomodo aliqui pronuntiant : nam et sic solet pronuntiari, « A Nazareth potest aliquid boni esse? » Sequitur enim vox Philippi, et dicit : « Veni, et vide. » Ambas autem pronuntiationes potest ista vox sequi, sive sic pronunties tanquam confirmans, « A Nazareth potest aliquid boni » esse : » et ille, « Veni, et vide : » sive sic dubitans, et totum interrogans, « A Nazareth potest aliquid boni esse?

[1] Joan. I, 43-46.

« Veni, et vide. » Cum ergo sive illo modo, sive isto pronuntietur, non repugnent verba sequentia : nostrum est quærere quid potius intelligamus in his verbis.

XVI. Qualis fuerit Nathanaël iste, in sequentibus probamus. Audite qualis fuerit : Dominus ipse perhibet testimonium. Magnus Dominus cognitus testimonio Joannis : beatus Nathanaël cognitus testimonio veritatis. Quia Dominus etsi testimonio Joannis non commendaretur, ipse sibi perhibebat testimonium ; quia sufficit sibi ad testimonium suum veritas. Sed quia veritatem non poterant capere homines, per lucernam quærebant veritatem : et ideo Joannes per quem Dominus ostenderetur, missus est. Audi Dominum Nathanaëli testimonium perhibentem : « Et dixit ei Nathanaël : A Nazareth potest aliquid boni » esse. Dicit ei Philippus : Veni, et vide. Et vidit Jesus » Nathanaëlem venientem ad se, et dicit de eo : Ecce » vere Israëlita in quo dolus non est[1]. » Magnum testimonium ! hoc nec Andreæ dictum, nec Petro dictum, nec Philippo, quod dictum est de Nathanaële : « Ecce » vere Israëlita, in quo dolus non est. »

XVII. Quid ergo facimus, fratres ? Deberet iste primus esse in Apostolis ? Non solum primus non invenitur in Apostolis, sed nec medius, nec ultimus inter duodecim Nathanaël est, cui tantum testimonium perhibuit Filius Dei, dicens : « Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. » Quæritur causa ? quantum Dominus intimat, probabiliter invenimus. Intelligere enim debemus ipsum Nathanaëlem eruditum et peritum Legis fuisse : propterea noluit illum Dominus inter Discipulos ponere ; quia idiotas elegit, unde confunderet mundum. Audi Apostolum dicentem ista : « Videte enim, inquit, vocationem vestram, fratres, quia » non multi sapientes secundum carnem, non multi po-

[1] Joan. I, 46, 47

» tentes, non multi nobiles : sed infirma mundi elegit » Deus, ut confundat fortia ; et ignobilia mundi et con- » temptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, tanquam » quæ sunt, ut quæ sunt evacuentur[1]. » Si doctus eligeretur, fortasse ideo se diceret electum, quia doctrina ejus meruit eligi. Dominus noster Jesus Christus volens superborum frangere cervices, non quæsivit per oratorem piscatorem ; sed de piscatore lucratus est imperatorem. Magnus Cyprianus orator, sed prior Petrus piscator, per quem postea crederet non tantum orator, sed et imperator. Nullus nobilis primo electus est, nullus doctus ; quia infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia. Erat ergo iste magnus et sine dolo : hoc solo non electus, ne cuiquam videretur Dominus doctos elegisse. Et ex ipsa doctrina Legis veniebat, quod cum audisset « A Nazareth : » (scrutatus enim erat Scripturas, et sciebat quia inde erat expectandus Salvator, quod non facile alii Scribæ et Pharisæi noverant :) iste ergo doctissimus Legis, cum audisset Philippum dicentem : « Invenimus Jesum, quem » scripsit Moyses in Lege, et Prophetæ, A Nazareth, » filium Joseph[2] : » ille qui optime Scripturas noverat, audito nomine « Nazareth, » erectus est in spem, et dixit : « A Nazareth potest aliquid boni esse[3]. »

XVIII. Jam cætera de ipso videamus. « Ecce vere Is- » raëlita, in quo dolus non est[4]. » Quid est, « In quo » dolus non est ? » Forte non habebat peccatum ? forte non erat æger ? forte illi medicus non erat necessarius ? absit. Nemo hic sic natus est, ut illo medico non egeret. Quid sibi ergo vult, « In quo dolus non est ? » Aliquanto intentius quæramus, apparebit modo in nomine Domini. Dolum dicit Dominus : et omnis qui verba latina intelligit, scit quia dolus est, cum aliud agitur et aliud fingi-

[1] I Cor. I, 26, etc. — [2] Joan. I, 45. — [3] Ibid. 46. — [4] Ibid. 47.

tur. Intendat Charitas Vestra : Non dolus dolor est : propterea dico, quia multi fratres imperitiores latinitatis loquuntur sic, ut dicant : Dolus illum torquet, pro eo quod est dolor. Dolus fraus est, simulatio est. Quando aliquis aliquid in corde tegit, et aliud loquitur, dolus est, et tanquam duo corda habet : unum quasi sinum cordis habet, ubi videt veritatem ; et alterum sinum, ubi concipit mendacium. Et ut noveritis hunc esse dolum, dictum est in Psalmis, « Labia dolosa, » Quid est, « Labia dolosa ? » Sequitur : « In corde et corde locuti sunt mala [1]. » Quid est, « In corde et corde ; » nisi duplici corde ? Si ergo dolus in isto non erat, sanabilem illum medicus judicavit non sanum. Aliud est enim sanus, aliud sanabilis, aliud insanabilis : qui ægrotat cum spe, sanabilis dicitur ; qui ægrotat cum desperatione, insanabilis ; qui autem jam sanus est, non eget medico. Medicus ergo qui venerat sanare, vidit istum sanabilem, quia dolus in illo non erat. Quomodo dolus in illo non erat ? Si peccator est, fatetur se peccatorem. Si enim peccator est, et justum se dicit ; dolus est in ore ipsius. Ergo in Nathanaële confessionem peccati laudavit ; non judicavit non esse peccatorem.

XIX. Propterea cum Pharisæi qui sibi videbantur justi, reprehenderent Dominum quia miscebatur ægrotis medicus, et dicerent : « Ecce cum quibus manducat, cum pu » blicanis et peccatoribus ; » respondit medicus phreneticis : « Non est opus sanis medicus, sed male habentibus ; non » veni vocare justos, sed peccatores [2]. » Hoc est dicere : Quia vos justos dicitis, cum sitis peccatores, sanos vos judicatis, cum langueatis, medicinam repellitis, non sanitatem tenetis. Unde ille Pharisæus qui vocaverat Dominum ad prandium, sanus sibi videbatur : ægrota autem illa mulier irrupit in domum, quo non erat invitata, et desiderio

[1] Psal. xi, 3. — [2] Matth. ix, 11-13.

salutis facta impudens, accessit, non ad caput Domini, non ad manus, sed ad pedes; lavit eos lacrymis, tersit capillis, osculata est eos, unxit unguento, pacem fecit cum vestigiis Domini peccatrix. Reprehendit ille tanquam sanus medicum, ille Pharisæus qui illic discumbebat; et ait apud se: « Hic si esset propheta, sciret quæ mulier illi » pedes tetigisset[1]. » Ideo autem suspicatus erat eum ignorasse, quia non illam repulit, quasi ne immundis manibus tangeretur: noverat autem ille, permisit se tangi, ut tactus ipse sanaret. Dominus videns cor Pharisæi, proposuit similitudinem: « Duo debitores erant cuidam fœneratori; » unus ei debebat quinquaginta denarios, alter quingen- » tos: cum non haberent unde redderent, donavit am- » bobus: quis eum plus dilexit? Et ille: Credo, Domine, » cui plus donavit. Et conversus ad mulierem, dixit Si- » moni: Vides istam mulierem? Intravi in domum tuam, » aquam mihi ad pedes non dedisti; illa autem lacrymis » lavit pedes meos, et capillis suis tersit: osculum mihi » non dedisti; illa non destitit pedes meos osculari: oleum » mihi non dedisti, illa pedes meos unxit unguento: » propterea dico tibi, dimittuntur ei peccata multa, quo- » niam dilexit multum: cui autem modicum dimittitur, » modicum diligit[2]. » Hoc est dicere: plus ægrotas, sed sanum te putas: modicum putas tibi dimitti, cum plus debitor sis. Bene ista, quia dolus in illa non erat, meruit medicinam. Quid est, dolus in illa non erat? confitebatur peccata. Hoc et laudat in Nathanaële, quod dolus in illo non erat: quia multi Pharisæi qui abundabant peccatis, justos se dicebant, et dolum afferebant, per quem sanari non poterant.

XX. Vidit ergo jam istum in quo dolus non erat, et ait: « Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. Dicit ei Na-

[1] Luc. VII, 39. — [2] Ibid. 41, etc.

» thanaël : Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit : » Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, » vidi te[1] : » id est, sub arbore fici. « Respondit ei Na» thanaël, et ait, Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israël[2].» Aliquid magnum potuit Nathanaël iste intelligere, in eo quod dictum est : « Cum esses sub fici arbore, vidi te, » priusquam te Philippus vocaret. » Nam talem vocem protulit : « Tu es Filius Dei, tu es rex Israël : » qualem tanto post Petrus, quando ei Dominus ait : « Beatus es » Simon-Bar-Jona, quia non tibi revelavit caro et san» guis, sed Pater meus qui est in cœlo[3]. » Et ibi nominavit petram, et laudavit firmamentum Ecclesiæ in ista fide. Hic jam dicit : « Tu es Filius Dei, tu es rex Israël. » Unde? Quia dictum est ei : « Antequam te Philippus vo» caret, cum esses sub arbore fici, vidi te. »

XXI. Quærendum est, an aliquid significet ista arbor fici. Audite enim, fratres mei. Invenimus arborem fici maledictam, quia sola folia habuit, et fructum non habuit[4]. In origine humani generis Adam et Eva cum peccassent, de foliis ficulneis succinctoria sibi fecerunt[5] : folia ergo ficulnea intelliguntur peccata. Erat autem Nathanaël sub arbore fici, tanquam sub umbra mortis. Vidit eum Dominus, de quo dictum est : « Qui sedebant sub » umbra mortis, lumen ortum est eis[6]. » Quid ergo dictum est Nathanaëli? Dicis mihi, o Nathanaël : « Unde me » nosti? » Modo jam loqueris mecum, quia vocavit te Philippus. Jam quem vocavit per Apostolum, ad Ecclesiam suam vidit pertinere. O tu, Ecclesia, o tu, Israël, in quo dolus non est, si es populus Israël in quo dolus non est, modo jam cognovisti Christum per Apostolos, quomodo Nathanaël cognovit Christum per Philippum.

[1] Joan I, 47, 48. — [2] Ibid. 49. — [3] Matth. XVI, 17. — [4] Id. XXI, 19 — [5] Gen. III, 7. — [6] Isaï. IX, 2.

Sed misericordia sua ante te vidit, quam tu eum cognosceres, cum sub peccato jaceres. Numquid enim nos prius quæsivimus Christum, et non ille nos quæsivit? Numquid nos venimus ægroti ad medicum, et non medicus ad ægrotos? Nonne ovis illa perierat, et relictis nonagintanovem pastor quæsivit illam et invenit, quam lætus in humeris reportavit? Nonne perierat drachma illa, et accendit mulier lucernam, et quæsivit in tota domo sua donec invenit? Et cum invenisset: «Collætamini mihi,» ait vicinis suis, «quia inveni drachmam quam perdideram[1].» Sic et nos sicut ovis perieramus, et sicut drachma perieramus: et pastor noster invenit ovem, sed quæsivit ovem: mulier invenit drachmam, sed quæsivit drachmam. Quæ est mulier? caro Christi. Quæ est lucerna? « Paravi lu» cernam Christo meo[2]. » Ergo quæsiti sumus, ut inveniremur; inventi loquimur. Non superbiamus, quia antequam inveniremur, perieramus, si non quæreremur. Non ergo nobis dicant quos amamus, et volumus lucrari paci Ecclesiæ catholicæ. Quid nos vultis? quid nos quæritis, si peccatores sumus? Ideo vos quærimus, ne pereatis: quærimus, quia quæsiti sumus; invenire vos volumus, quia inventi sumus.

XXII. Itaque Nathanaël cum dixisset: « Unde me nos» ti? » Ait illi Dominus: « Priusquam te vocaret Philip» pus, cum esses sub arbore fici, vidi te. » O tu, Israël, sine dolo, quisquis es, o popule vivens ex fide, antequam te per Apostolos meos vocarem, cum esses sub umbra mortis, et tu me non videres, ego te vidi. Dominus deinde dicit ei: « Quia dixi tibi: Vidi te sub arbore fici, credis: » majus his videbis. » Quid est hoc, « Majus his videbis? » Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum » apertum, et Angelos ascendentes et descendentes super

[1] Luc. xv, 4, 10. — [2] Psal. cxxxi, 17.

» filium hominis[1]. » Fratres, nescio quid majus dixi, quam est : « Sub arbore fici vidi te. » Plus enim est quod nos Dominus vocatos justificavit, quam quod vidit jacentes sub umbra mortis. Quid enim nobis proderat si ibi remansissemus, ubi nos vidit? Numquid non jaceremus? Quid est hoc majus? Quando vidimus Angelos ascendentes et descendentes super filium hominis?

XXIII. Jam aliquando de his ascendentibus et descendentibus Angelis dixeram ; sed ne obliti fueritis, breviter dico tanquam commemorans : pluribus enim dicerem si non commemorarem, sed modo insinuarem. Scalas vidit Jacob per somnium, et in ipsis scalis vidit Angelos ascendentes et descendentes : et lapidem quem sibi posuerat ad caput, unxit[2]. Audistis quia Messias Christus est, audistis quia unctus Christus est. Non enim sic posuit lapidem unctum, ut veniret et adoraret : alioquin idololatria esset, non significatio Christi. Facta est ergo significatio, quo usque oportuit fieri significationem, et significatus est Christus. Lapis unctus, sed non in idolum. Lapis unctus : « Lapis quare? Ecce pono in Sion lapidem electum, » pretiosum, et qui crediderit in illum, non confunde- » tur[3]. » Quare unctus? Quia Christus a chrismate. Quid autem vidit tunc in scalis? ascendentes et descendentes Angelos. Sic est et Ecclesia, fratres : Angeli Dei, boni prædicatores, prædicantes Christum : hoc est, super filium hominis ascendunt et descendunt. Quomodo ascendunt, et quomodo descendunt? Ex uno habemus exemplum : audi apostolum Paulum ; quod in ipso invenerimus, hoc de cæteris veritatis prædicatoribus credamus. Vide Paulum ascendentem : « Scio hominem in Christo ante annos » quatuordecim raptum fuisse usque in tertium cœlum, » sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit : et

[1] Gen. XXVIII, 12. — [2] Ibid. 18. — [3] Isaï. XXVIII, 16; 2 Petr. II, 6.

» audisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui[1].» Ascendentem audistis, descendentem audite. « Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: » quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non » escam[2]. » Ecce descendit qui ascenderat. Quære quo ascenderat. « Usque in tertium cœlum. » Quære quo descenderit. Usque ad lac parvulis dandum. Audi quia descendit. « Factus sum parvulus, inquit in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos[3]. » Videmus enim et nutrices et matres descendere ad parvulos : et si norunt latina verba dicere, decurtant illa, et quassant quodammodo linguam suam; ut possint de lingua diserta fieri blandimenta puerilia : quia si sic dicant, non audit infans, sed nec proficit infans. Et disertus aliquis pater, si sit tantus orator ut lingua illius fora concrepent, et tribunalia concutiantur; si habeat parvulum filium, cum ad domum redierit, seponit forensem eloquentiam quo ascenderat, et lingua puerili descendit ad parvulum. Audi uno loco ipsum Apostolum ascendentem et descendentem, in una sententia. « Sive enim, inquit, mente excessimus, Deo; sive temperantes sumus, vobis[4]. » Quid est, « mente excessimus Deo? » ut illa videamus « quæ non licet » homini loqui. » Quid est, « temperantes sumus vobis? » Numquid judicavi me aliquid scire inter vos, nisi Jesum » Christum et hunc crucifixum[5]? » Si ipse Dominus ascendit et descendit; manifestum est, quia et prædicatores ipsius ascendunt imitatione, descendunt prædicatione.

XXIV. Et si aliquanto vos diutius tenuimus, consilii fuit ut importunæ horæ transirent : arbitramur jam illos peregisse vanitatem suam. Nos autem, fratres, quando pasti sumus epulis salutaribus, quæ restant agamus, ut

[1] 2 Cor. XII, 2, etc. — [2] 1 Cor. III, 1, etc. — [3] 1 Thess. II, 7. — [4] 2 Cor. V, 13. — [5] 1 Cor. II, 2.

diem Dominicum solemniter impleamus in gaudiis spiritualibus, et comparemus gaudia veritatis cum gaudiis vanitatis : et si horremus, doleamus; si dolemus, oremus; si oramus, exaudiamur; si exaudimur, et illos lucramur.

TRACTATUS VIII[1].

Ab eo Evangelii loco : *Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ :* usque ad id : *Quid mihi et tibi est mulier? Nondum venit hora mea.*

I. Miraculum quidem Domini nostri Jesu Christi, quo de aqua vinum fecit, non est mirum eis qui noverunt quia Deus fecit. Ipse enim fecit vinum illo die in nuptiis in sex illis hydriis, quas impleri aqua præcepit[2], qui omni anno facit hoc in vitibus. Sicut enim quod miserunt ministri in hydrias, in vinum conversum est opere Domini : sic et quod nubes fundunt, in vinum convertitur ejusdem opere Domini. Illud autem non miramur, quia omni anno fit : assiduitate amisit admirationem. Nam et considerationem majorem invenit, quam id quod factum est in hydriis aquæ. Quis est enim qui considerat opera Dei, quibus regitur et administratur totus hic mundus, et non obstupescit obruiturque miraculis? Si consideret vim unius grani, cujuslibet seminis, magna quædam res est, horror est consideranti. Sed quia homines in aliud intenti perdiderunt considerationem operum Dei, in qua darent laudem quotidie Creatori : tanquam servavit sibi Deus inusitata quædam quæ faceret, ut tanquam dormientes homines, ad se colendum mirabilibus excitaret. Mortuus

[1] Habitus die proxima ante Tract. subseq. — [2] Joan. II, 9.

resurrexit, mirati sunt homines : tot quotidie nascuntur, et nemo miratur. Si consideremus prudentius, majoris miraculi est esse qui non erat, quam reviviscere qui erat. Idem tamen Deus Pater Domini nostri Jesu Christi per Verbum suum facit omnia hæc, et regit qui creavit. Priora miracula fecit per Verbum suum Deum apud se : posteriora miracula fecit per ipsum Verbum suum incarnatum, et propter nos hominem factum. Sicut miramur quæ facta sunt per hominem Jesum, miremur quæ facta sunt per Deum Jesum. Per Deum Jesum facta sunt cœlum et terra, mare, et omnis ornatus cœli, opulentia terræ, fœcunditas maris, omnia hæc quæ oculis adjacent, per Jesum Deum facta sunt. Et videmus hæc, et si est in nobis Spiritus ipsius, sic nobis placent ut artifex laudetur : non ut ad opera conversi ab artifice avertamur, et faciem quodammodo ponentes ad ea quæ fecit, dorsum ponamus ad eum qui fecit.

II. Et hæc quidem videmus, et adjacent oculis : quid illa quæ non videmus, sicut sunt Angeli, Virtutes, Potestates, Dominationes, omnisque habitator fabricæ hujus supercœlestis, non adjacens oculis nostris? Quanquam sæpe et Angeli, quando oportuit, demonstraverunt se hominibus. Nonne Deus et per Verbum suum, id est, unicum Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum, fecit hæc omnia? Quid ipsa anima humana, quæ non videtur, et per opera quæ exhibet in carne, magnam præbet admirationem bene considerantibus, a quo facta est nisi a Deo? et per quem facta est, nisi per Filium Dei? Nondum dico de anima hominis. Cujusvis pecoris anima quomodo regit molem suam! sensus omnes exerit, oculos ad videndum, aures ad audiendum, nares ad percipiendum odorem, oris judicium ad sapores discernendos, membra denique ipsa ad peragenda officia sua. Numquid hæc cor-

pus, et non anima, id est, habitatrix corporis agit? Nec tamen videtur oculis, et ex his quæ agit admirationem movet. Accedat jam consideratio tua etiam ad animam humanam, cui tribuit Deus intellectum cognoscendi Creatorem suum, dignoscendi et distinguendi inter bonum et malum, hoc est inter justum et injustum : quanta agit per corpus? Attendite universum orbem terrarum ordinatum in ipsa humana republica : quibus administrationibus, quibus ordinibus potestatum, conditionibus civitatum, legibus, moribus, artibus? Hoc totum per animam geritur, et hæc vis animæ non videtur. Cum subtrahitur corpori, cadaver jacet : cum autem adest corpori, primo condit quodam modo putores. Corruptibilis est enim omnis caro, in putredines defluit, nisi quodam condimento animæ teneatur. Sed hoc commune illi est cum pecoris anima : illa magis miranda quæ dixi, quæ ad mentem et intellectum pertinent; ubi etiam ad imaginem Creatoris sui renovatur, ad cujus imaginem factus est homo[1]. Quid erit hæc vis animæ, cum et corpus hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem[2]? Si tanta potest per carnem corruptibilem, quid poterit per corpus spiritale post resurrectionem mortuorum? Hæc tamen anima, ut dixi, admirabilis naturæ atque substantiæ, invisibilis res est et intelligibilis : et hæc tamen per Jesum Deum facta est, quia ipse est Verbum Dei. « Omnia per » ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil[3]. »

III. Cum ergo tanta videamus facta per Deum Jesum, quid miramur aquam in vinum conversam per hominem Jesum? Neque enim sic factus est homo, ut perderet quod Deus erat : accessit illi homo, non amissus est Deus. Ipse ergo fecit hoc, qui illa omnia. Non itaque miremur quia Deus fecit : sed amemus quia inter nos fecit et propter

[1] Coloss. III, 10. — [2] I Corinth. XV, 53, 54. — [3] Joan. I, 3.

nostram reparationem fecit. Aliquid enim et in ipsis factis innuit nobis. Puto quia non sine causa venit ad nuptias. Excepto miraculo, aliquid in ipso facto mysterii et sacramenti latet. Pulsemus ut aperiat, et de vino invisibili inebriet nos : quia et nos aqua eramus, et vinum nos fecit, sapientes nos fecit : sapimus enim fidem ipsius, qui prius insipientes eramus. Et forte ad ipsam sapientiam pertinet, cum honore Dei, et cum laude majestatis ejus, et cum charitate potentissimæ misericordiæ ejus, intelligere quid sit gestum in hoc miraculo.

IV. Dominus invitatus ad nuptias venit. Quid mirum si in illam domum ad nuptias venit, qui in hunc mundum ad nuptias venit? Si enim non venit ad nuptias, non hic habet sponsam. Et quid est, quod ait Apostolus : « Aptavi » vos uni viro, virginem castam exhibere Christo? » Quid est quod timet, ne virginitas sponsæ Christi per astutiam diaboli corrumpatur? « Timeo, inquit, ne sicut serpens » Evam seduxit astutia sua, sic et vestræ mentes corrum» pantur a simplicitate et castitate quæ est in Christo [1]. » Habet ergo hic sponsam quam redemit sanguine suo, et cui pignus dedit Spiritum sanctum [2]. Eruit eam de mancipatu diaboli ; mortuus est propter delicta ejus, resurrexit propter justificationem ejus [3]. Quis offeret tanta sponsæ suæ? Offerant homines quælibet ornamenta terrarum, aurum, argentum, lapides pretiosos, equos, mancipia, fundos, prædia : numquid aliquis offeret sanguinem suum? Si enim sanguinem suum sponsæ dederit, non erit qui ducat uxorem. Dominus autem securus moriens, dedit sanguinem suum pro ea quam resurgens haberet, quam sibi jam conjunxerat in utero virginis. Verbum enim sponsus, et sponsa caro humana; et utrumque unus Filiús Dei, et idem filius hominis : ubi factus est caput Ecclesiæ, ille

[1] 2 Cor. XI, 2, 3. — [2] Id. I, 22. — [3] Rom. IV, 25.

uterus virginis Mariæ thalamus ejus, inde processit tanquam sponsus de thalamo suo, sicut Scriptura prædixit : « Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, » exultavit ut gigas ad currendam viam [1]? » de thalamo processit velut sponsus, et invitatus venit ad nuptias.

V. Certi sacramenti gratia, videtur matrem de qua sponsus processit, non agnoscere, et dicere illi : « Quid » mihi et tibi est mulier? nondum venit hora mea. » Quid est hoc? Ideo-ne venit ad nuptias, ut doceret matres contemni? Utique ad cujus nuptias venerat, ideo ducebat uxorem, ut filios procrearet; et ab eis quos ut procrearet optabat; utique honorari cupiebat : ille ergo venerat ad nuptias, ut exhonoraret matrem, cum propter filios habendos, quibus reddere honorem parentibus imperat Deus, ipsæ nuptiæ celebrentur, et ducantur uxores? Procul dubio, fratres, latet ibi aliquid. Nam tanta res est, ut quidam quos cavendos præmonuit Apostolus, sicut supra commemoravimus, dicens : « Timeo ne sicut serpens Evam » seduxit astutia sua, sic et vestræ mentes corrumpantur » a simplicitate et castitate, quæ est in Christo, » derogantes Evangelio et dicentes, quod Jesus non sit natus de Maria Virgine; hinc argumentum sumere conarentur erroris sui, ut dicerent : Quomodo erat mater ejus cui dixit : « Quid mihi et tibi est mulier? » Respondendum ergo est eis, et disserendum quare hoc dixerit Dominus : ne sibi aliquid adversus sanam fidem insanientes invenisse videantur, unde sponsæ virginis castitas corrumpatur, id est, unde fides Ecclesiæ violetur. Revera enim, fratres, corrumpitur fides eorum qui præponunt mendacium veritati. Nam isti qui videntur sic honorare Christum, ut negent eum carnem habuisse, nihil aliud eum quam mendacem prædicant. Qui ergo mendacium ædificant in hominibus,

[1] Psal. XVIII, 4.

quid ab eis expellunt, nisi veritatem? Immittunt diabolum, excludunt Christum : immittunt adulterum, excludunt sponsum : paranymphi scilicet, vel potius leones serpentis. Ad hoc enim loquuntur ut serpens possideat, Christus excludatur. Quomodo possidet serpens? quando possidet mendacium. Quando possidet falsitas, serpens possidet : quando possidet veritas, Christus possidet. Ipse enim dixit : « Ego sum veritas[1] : » de illo autem dixit : « Et in veritate non stetit, quia veritas non est in eo[2]. » Sic est autem veritas Christus, ut totum verum accipias in Christo. Verum verbum, Deus æqualis Patri, vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera nativitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo, de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorum, et nihil integrum remanebit.

VI. Quid est ergo, inquit, quod ait Dominus : « Quid » mihi et tibi est mulier? » Forte in eo quod sequitur ostendit nobis Dominus, quare hoc dixerit : « Nondum, » inquit, venit hora mea, » Sic enim ait : « Quid mihi » et tibi est mulier? nondum venit hora mea. » Et hoc cur dictum sit, requirendum est. Prius ergo hinc resistamus hæreticis. Quid dicit serpens veternosus, venenorum insibilator et inspirator antiquus? Quid dicit? Non habuit matrem fœminam Jesus. Unde probas? Quia dixit, inquit, « Quid mihi et tibi est mulier? » Quis hoc narravit, ut credamus quia hoc dixit? quis hoc narravit? Nempe Joannes Evangelista. At ipse Joannes Evangelista dixit : « Et erat ibi mater Jesu. » Nam ita narravit : « Altera » die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, et erat ibi mater Jesu. Venerat autem illuc invitatus ad nuptias cum » Discipulis suis[3]. » Tenemus duas sententias ab Evangelista prolatas. « Erat ibi mater Jesu, Evangelista dixit :

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Id. VIII, 44. — [3] Id. II, 1, 2.

quid dixerit matri suæ Jesus, ipse Evangelista dixit. Et quomodo dixit respondisse matri suæ Jesum, ut primo diceret : « Ait illi mater ejus [1], » videte, fratres, ut adversus linguam serpentis munitam virginitatem cordis habeatis. Illic in ipso Evangelio eo ipso Evangelista narrante dicitur : « Erat ibi mater Jesu : » et, « Dixit illi mater » ejus. » Quis hoc narravit ? Joannes Evangelista. Et quid respondit matri Jesus : « Quid mihi et tibi est mulier? » Quis hoc narrat? idem ipse Joannes Evangelista. O Evangelista fidelissime et veracissime, tu mihi narras dixisse Jesum : « Quid mihi et tibi est mulier [2] : » cur ei apposuisti matrem quam non agnoscit? Nam tu dixisti, quia « Ibi erat mater Jesu ; » et quia « Dixit ei mater ejus : » cur non potius dixisti : Erat ibi Maria ; et, Dixit ei Maria? Utrumque tu narras : et « Dixit ei mater ejus ; » et, « Respondit ei Jesus : Quid mihi et tibi est mulier ? » Quare hoc, nisi quia utrumque verum est? Illi autem in eo volunt credere Evangelistæ, quod narrat Jesum dixisse matri : « Quid mihi et tibi est mulier ; » et in eo nolunt credere Evangelistæ quod ait : « Erat ibi mater Jesu ; » et, « Dixit ei mater ejus. » Quis est autem qui resistit serpenti et tenet veritatem, cujus virginitas cordis non corrumpitur astutia diaboli? qui utrumque verum credit, et quia erat ibi mater Jesu, et quia illud respondit matri Jesus. Sed si nondum intelligit quemadmodum dixerit Jesus : « Quid mihi et tibi est mulier ? » interim credat quod dixerit, et quod matri dixerit. Sit primo pietas in credente, et erit fructus in intelligente.

VII. Interrogo vos, o fideles Christiani, Erat ibi mater Jesu? respondete, erat. Unde scitis? respondete, Hoc loquitur Evangelium. Quid respondit matri Jesus ? respondete : « Quid mihi et tibi est mulier? nondum venit hora

[1] Joan. II, 3. — [2] Ibid. 4.

» mea. » Et hoc unde scitis? respondete, Hoc loquitur Evangelium. Nullus vobis corrumpat hanc fidem, si vultis sponso servare castam virginitatem. Si autem quæritur a vobis, cur hoc matri responderit : dicat qui intelligit; qui autem nondum intelligit, firmissime tamen credat, hoc respondisse, et tamen matri respondisse Jesum. Hac pietate merebitur etiam intelligere cur ita responderit, si orando pulset, et non rixando accedat ad ostium veritatis. Tantum caveat, ne dum se putat scire, aut erubescit nescire cur ita responderit, cogatur credere aut Evangelistam fuisse mentitum qui ait : « Erat ibi mater Jesu : » aut ipsum Christum falsa morte passum propter delicta nostra, et falsas cicatrices ostendisse propter justificationem nostram : falsumque dixisse: « Si manseritis in verbo » meo, vere Discipuli mei estis, et cognoscetis veritatem, » et veritas liberabit vos [1]. » Si enim falsa mater, falsa caro, falsa mors, falsa vulnera passionis, falsæ cicatrices resurrectionis; non veritas credentes in eum, sed potius falsitas liberabit. Imovero falsitas cedat veritati, et confundantur omnes qui propterea se volunt videri veraces, quia Christum conantur demonstrare fallacem, et nolunt sibi dici : Non vobis credimus quia mentimini; cum ipsam veritatem dicant esse mentitam. Quibus tamen si dicamus, Unde nostis dixisse Christum : « Quid mihi et tibi est mu- » lier : » Evangelio se credidisse respondent. Cur non credunt Evangelio dicenti : « Erat ibi mater Jesu : » et, « Dixit ei mater ejus? » Aut si hoc mentitur Evangelium quomodo ei creditur quod dixerit Jesus : « Quid mihi et » tibi est mulier? » Cur non potius miseri, et quod ita non extraneæ, sed matri Dominus responderit, fideliter credunt; et cur ita responderit, pie quærunt? Multum enim interest inter eum qui dicit : Volo scire quare Chris-

[1] Joan. VIII, 31, 32.

tus hoc matri responderit : et eum, qui dicit : Scio quod hoc Christus non matri responderit. Aliud est intelligere velle quod clausum est, aliud nolle credere quod apertum est. Qui dicit : Scire volo cur ita Christus matri responderit, aperiri sibi vult Evangelium cui credit : qui autem dicit : Scio quod hoc Christus non matri responderit, ipsum Evangelium arguit de mendacio, ubi credidit quod Christus ita responderit.

VIII. Jam ergo si placet, fratres, illis repulsis, et in sua cæcitate errantibus semper, nisi humiliter sanentur, nos quæramus, quare Dominus noster sic matri responderit. Ille singulariter natus de patre sine matre, de matre sine patre; sine matre Deus, sine patre homo; sine matre ante tempora, sine patre in fine temporum. Quod respondit, matri respondit, quia, « Erat ibi mater Jesu, » et « Dixit ei mater ejus. » Hoc totum Evangelium loquitur. Illic novimus quia « Erat ibi mater Jesu, » ubi novimus quod dixerit ei : « Quid mihi et tibi est mulier? non» dum venit hora mea. » Totum credamus, et quod nondum intelligimus requiramus. Et primum hoc videte, ne forte quomodo invenerunt Manichæi occasionem perfidiæ suæ, quia dixit Dominus : Quid mihi et tibi est, mu» lier? » sic inveniant mathematici occasionem fallaciæ suæ, quia dixit : « Nondum venit hora mea. » Et si hoc secundum mathematicos dixit, sacrilegium fecimus incendendo codices eorum. Si autem recte fecimus, sicut Apostolorum temporibus factum est [1] : non secundum eos dixit Dominus : « Nondum venit hora mea. » Dicunt enim vaniloqui et seducti seductores : Vides quia sub fato erat Christus, qui dicit : « Nondum venit hora » mea. » Quibus ergo prius respondendum est; hæreticis, an mathematicis? Utrique enim a serpente illo veniunt,

[1] Act. XIX, 19.

volentes corrumpere virginitatem cordis Ecclesiæ, quam habet in integra fide. Primo si placet, eis quos proposueramus, quibus quidem jam ex magna parte respondimus. Sed ne arbitrentur nos non habere quid dicamus de his verbis, quæ Dominus matri respondit, vos magis adversus illos instruimus : nam illis refellendis, puto quod sufficiant, quæ jam dicta sunt.

IX. Cur ergo ait matri filius : « Quid mihi et tibi est, » mulier? nondum venit hora mea? » Dominus noster Jesus Christus, et Deus erat et homo : secundum quod Deus erat, matrem non habebat; secundum quod homo erat, habebat. Mater ergo erat carnis, mater humanitatis, mater infirmitatis quam suscepit propter nos. Miraculum autem quod facturus erat, secundum divinitatem facturus erat, non secundum infirmitatem; secundum quod Deus erat, non secundum quod infirmus natus erat. « Sed infir» mum Dei fortius est hominibus[1]. » Miraculum ergo exigebat mater; at ille tanquam non agnoscit viscera humana, operaturus facta divina, tanquam dicens : Quod de me facit miraculum, non tu genuisti, divinitatem meam non tu genuisti : sed quia genuisti infirmitatem meam, tunc te cognoscam, cum ipsa infirmitas pendebit in cruce, hoc est enim : « Nondum venit hora mea. » Tunc enim cognovit, qui utique semper noverat. Et antequam de illa natus esset, in prædestinatione noverat matrem; et antequam ipse Deus crearet, de qua ipse homo crearetur, noverat matrem : sed ad quamdam horam in mysterio non agnoscit; et ad quamdam horam quæ nondum venerat, in mysterio rursus agnoscit. Tunc enim agnovit, quando illud quod peperit moriebatur. Non enim moriebatur per quod facta erat Maria, sed moriebatur quod factum erat ex Maria : non moriebatur æternitas divinitatis, sed mo-

[1] I Cor. I, 25.

riebatur infirmitas carnis. Illud ergo respondit, discernens in fide credentium, quis, qua venerit. Venit enim per matrem fœminam, Deus et Dominus cœli et terræ. Secundum quod Dominus mundi, quod Dominus cœli et terræ, Dominus utique et Mariæ : secundum quod creator cœli et terræ, creator et Mariæ : secundum autem quod dictum est : « Factum ex muliere, factum sub Lege, » filius Mariæ [1]. Ipse Dominus Mariæ, ipse filius Mariæ : ipse creator Mariæ, ipse creatus ex Maria. Noli mirari, quia et filius et Dominus : sicut enim Mariæ, ita et David dictus est filius ; et ideo David filius, quia Mariæ filius. Audi Apostolum aperte dicentem : « Qui factus est ei ex » semine David secundum carnem [2]. » Audi eum et Dominum David : dicat hoc ipse David : « Dixit Dominus Do- » mino meo, sede ad dexteram meam [3]. » Et ipse Jesus hoc proposuit Judæis, et eos inde convicit [4]. Quomodo ergo David et filius et dominus ; filius David secundum carnem, dominus David secundum divinitatem : sic Mariæ filius secundum carnem, et Mariæ dominus secundum majestatem. Quia ergo non erat illa mater divinitatis, et per divinitatem futurum erat miraculum quod petebat ; respondit ei : « Quid mihi et tibi est, mulier? » sed ne putes quod te negem matrem, « Nondum venit hora mea : » ibi enim te agnoscam, cum pendere in cruce cœperit infirmitas cujus mater es. Probemus si verum est. Quando passus est Dominus, sicut idem Evangelista dicit, qui noverat matrem Domini, et qui nobis insinuavit etiam in his nuptiis matrem Domini, ipse narrat : « Erat, inquit, » illic circa crucem mater Jesu, et ait Jesus matri suæ : » Mulier, ecce filius tuus : et ad discipulum : Ecce mater » tua [5]. » Commendat matrem Discipulo : commendat

[1] Gal. IV, 4. — [2] Rom. I, 3. — [3] Psal. CIX, 1. — [4] Matth. XXII, 45. — [5] Joan. XIX, 25, 27.

matrem prior matre moriturus, et ante matris mortem resurrecturus : commendat homo homini hominem. Hoc pepererat Maria. Illa hora jam venerat, de qua tunc dixerat : « Nondum venit hora mea. »

X. Quantum arbitror, fratres, responsum est hæreticis : mathematicis respondeamus. Et ipsi unde conantur convincere, quia sub fato erat Jesus? Quia ipse ait, inquiunt : « Nondum venit hora mea. » Ergo illi credimus; et si dixisset : Horam non habeo, exclusisset mathematicos : sed ecce, inquiunt, ipse dixit : « Nondum venit hora » mea. » Si ergo dixisset : Horam non habeo, exclusisset mathematicos, non esset unde calumniarentur : nunc vero quia dixit : « Nondum venit hora mea, » contra ipsius verba quid possumus dicere? Mirum est quod mathematici credendo verbis Christi, conantur convincere Christianos quod sub hora fatali vixerit Christus. Credant ergo Christo dicenti : « Potestatem habeo ponendi animam » meam, et iterum sumendi eam : nemo tollit eam a me, » sed ego pono eam a me ipso, et iterum sumo eam[1]. » Ergo-ne ista potestas sub fato est? ostendant hominem qui potestatem habeat quando moriatur, quandiu vivat : omnino non ostendent. Credant ergo Deo dicenti : « Po» testatem habeo ponendi animam meam, et iterum » sumendi eam : » et quærant quare sit dictum : « Non» dum venit hora mea : » nec ideo jam sub fato ponant conditorem cœli, creatorem atque ordinatorem siderum. Quia si esset fatum de sideribus, non poterat esse sub necessitate siderum conditor siderum. Adde quia non solum Christus non habuit quod appellas fatum : sed nec tu, aut ego, aut ille, aut quisquam hominum.

XI. Verumtamen seducti seducunt et proponunt fallacias hominibus : tendunt ad capiendos homines, et hoc

[1] Joan. x, 18.

in plateis. Nam qui tendunt ad capiendas feras, vel in silvis atque in solitudine id agunt : quam infeliciter vani sunt homines, quibus capiendis in foro tenditur! Nummos accipiunt, cum se homines hominibus vendunt : dant isti nummos, ut se vanitatibus vendant. Intrant enim ad mathematicum, ut emant sibi dominos, quales mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Jovem, vel Mercurium, vel si quid aliud sacrilegi nominis. Intravit liber, ut nummis datis servus exiret. Imovero non intraret, si liber esset : sed intravit quo eum dominus error et domina cupiditas traxit. Unde et veritas dicit : « Omnis qui facit » peccatum, servus est peccati[1]. »

Quare ergo dixit : « Nondum venit hora mea ? » Magis quia in potestate habebat quando moreretur, nondum videbat esse opportunum, ut illa potestate uteretur. Quomodo nos, fratres, verbi gratia, sic loquimur : Jam certa hora est, qua exeamus ut celebremus sacramenta. Si ante exeamus quam opus est, nonne perversi et præposteri sumus ? Quia ergo non facimus, nisi quando opportunum est, propterea in his agendis, cum ita loquimur, fatum consideramus ? Quid est ergo, « Nondum venit hora mea ? » quando ego scio opportunum me pati, quando passio mea utilis erit, nondum venit ipsa hora : tunc voluntate patiar, ut utrumque serves, et, « Nondum venit hora mea, » et, « Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum » sumendi eam. » Venerat ergo habens in potestate quando moreretur. At si ante moreretur quam discipulos elegisset, certe præposterum esset : si esset homo qui non haberet in potestate horam suam, posset ante mori quam Discipulos elegisset : et si forte moreretur jam electis eruditisque Discipulis, præstaretur ei, non ipse hoc faceret. At vero qui venerat in manu habens quando iret, quando

[1] Joan. VIII, 34

rediret, quo usque excurreret, cui paterent inferi, non tantum morienti, sed et resurgenti, ut nobis ostenderet spem immortalitatis Ecclesiæ suæ, in capite ostendit quod membra expectare deberent. Resurget etiam in cæteris membris, qui resurrexit in capite. Hora ergo nondum venerat, opportunitas nondum erat. Vocandi erant Discipuli, annuntiandum erat regnum cœlorum, faciendæ erant virtutes, commendanda erat divinitas Domini in miraculis, commendanda erat humanitas Domini in ipsa compassione mortalitatis. Ille enim qui esuriebat, quia homo erat; pavit quinque panibus tot millia, quia Deus erat: qui dormiebat, quia homo erat, ventis et fluctibus imperabat, quia Deus erat. Hæc omnia commendanda erant prius, ut essent quod scriberent Evangelistæ, quod prædicaretur Ecclesiæ. At ubi tantum fecit, quantum sufficere judicavit; venit hora non necessitatis, sed voluntatis, non conditionis, sed potestatis.

XIII. Quid ergo, fratres, quia illis et illis respondimus, nihil dicemus quid sibi velint hydriæ, quid aqua in vinum conversa, quid architriclinus, quid sponsus, quid mater Jesu in mysterio, quid ipsæ nuptiæ? Dicenda sunt omnia, sed onerandi non estis. Volui quidem in nomine Christi et hesterno die, quo solet sermo deberi Charitati Vestræ, id agere vobiscum, sed non sum permissus necessitatibus quibusdam impedientibus. Si ergo placet Sanctitati Vestræ, hoc quod ad mysterium pertinet hujus facti, in crastinum differamus, et non oneremus et vestram et nostram infirmitatem. Sunt forte hodie multi qui propter solemnitatem diei, non propter audiendum sermonem convenerunt. Crastino qui venient, veniant audituri: ut nec fraudemus studiosos, nec gravemus fastidiosos.

TRACTATUS III.

In eamdem Evangelii lectionem. Quid mysterii sit in miraculo facto in nuptiis apud Cana Galilææ.

I. Adsit Dominus Deus noster, ut donet nobis reddere quod promisimus. Hesterno enim die, si meminit Sanctitas vestra, cum temporis excluderemur angustia, ne sermonem inchoatum impleremus, in hodiernum distulimus, ut ea quæ in hoc facto Evangelicæ lectionis mystice in sacramentis posita essent, ipso adjuvante aperirentur. Non itaque opus est jam immorari diutius in commendando Dei miraculo. Ipse est enim Deus, qui per universam creaturam quotidiana miracula facit, quæ hominibus non facilitate, sed assiduitate viluerunt : rara autem quæ facta sunt ab eodem Domino, id est, a Verbo propter nos incarnato, majorem stuporem hominibus attulerunt : non quia majora erant, quam sunt ea quæ quotidie in creatura facit, sed quia ista quæ quotidie fiunt, tanquam naturali cursu peraguntur ; illa vero efficacia potentiæ tanquam præsentis exhibita videntur oculis hominum. Diximus, sicut meministis, resurrexit unus mortuus, obstupuerunt homines : cum quotidie nasci qui non erant, nemo miretur. Sic aquam in vinum conversam quis non miretur, cum hoc annis omnibus Deus in vitibus faciat? Sed quia omnia quæ fecit Dominus Jesus, non solum valent ad excitanda corda nostra miraculis, sed etiam ad ædificanda in doctrina fidei ; scrutari nos oportet quid sibi velint illa omnia, id est, quid significent. Horum

[1] Habitus die proxima ante Tract. subseq.

enim omnium significationes, sicut recordamini, in hodiernum distulimus.

II. Quod Dominus invitatus venit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione, confirmare voluit quod ipse fecit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, prohibentes nubere[1]; et dicentes quod malum essent nuptiæ, et quod diabolus eas fecisset : cum idem Dominus dicat in Evangelio, interrogatus utrum liceat homini dimittere uxorem suam ex qualibet causa, non licere excepta causa fornicationis. In qua responsione, si meministis, hoc ait : « Quod Deus conjunxit, homo non separet[2]. » Et qui bene eruditi sunt in fide catholica, noverunt quod Deus fecerit nuptias, et sicut conjunctio a Deo, ita divortium a diabolo sit. Sed propterea in causa fornicationis licet uxorem dimittere, quia ipsa esse uxor prior noluit, quæ fidem conjugalem marito non servavit. Nec illæ quæ virginitatem Deo vovent, quanquam ampliorem gradum honoris et sanctitatis in Ecclesia teneant, sine nuptiis sunt : nam et ipsæ pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponsus est Christus. Ac per hoc ergo Dominus invitatus venit ad nuptias, ut conjugalis castitas firmaretur, et ostenderetur sacramentum nuptiarum : quia et illarum nuptiarum sponsus personam Domini figurabat, cui dictum est, « Servasti vinum bonum usque adhuc. » Bonum enim vinum Christus servavit usque adhuc, id est, Evangelium suum.

III. Jam enim incipiamus ipsa sacramentorum operta detegere, quantum ille donat, in cujus nomine vobis promisimus. Erat prophetia antiquis temporibus, et a prophetiæ dispensatione nulla tempora cessaverunt : sed illa prophetia, quando in illa Christus non intelligebatur, aqua erat. In aqua enim vinum quodam modo latet. Dicit

[1] I Tim. IV, 3. — [2] Matth. XIX, 6.

Apostolus quid intelligamus in ista aqua : « Usque ad hodiernum, inquit, diem, quandiu legitur Moyses, id ipsum velamen super cor eorum positum est : quod non revelatur, quia in Christo evacuatur. Et cum transieris, inquit, ad Dominum, auferetur velamen[1]. » Velamen dicit adopertionem prophetiæ, ut non intelligeretur. Tollitur velamen, cum transieris ad Dominum : si tollitur insipientia, cum transieris ad Dominum, et quod aqua erat, vinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos, non intellecto Christo, quid tam insipidum et fatuum invenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit quod legis, sed etiam inebriat : mutans mentem a corpore, ut præterita obliviscens, in ea quæ ante sunt extendaris[2].

IV. Ergo prophetia ab antiquis temporibus, ex quo prorsus currit ordo nascentium in genere humano, de Christo non tacuit : sed occultum ibi erat, adhuc enim erat aqua. Unde probamus quod omnibus temporibus superioribus usque ad ætatem qua Dominus venit, prophetia de illo non defuit? ipso Domino dicente. Cum enim resurrexisset a mortuis, invenit Discipulos dubitantes de ipso quem secuti erant. Viderunt enim eum mortuum, et non speraverunt resurrecturum, et tota spes eorum concidit. Unde ille latro laudatus, ipso die meruit esse in paradiso : quia in cruce fixus tunc confessus est Christum[3], quando de illo Discipuli dubitaverunt. Ergo invenit eos nutantes, et quodammodo arguentes se ipsos, quod in illo redemptionem speraverant. Dolebant tamen eum sine culpa occisum, quia noverant innocentem. Et hoc ipsi post resurrectionem dixerunt, cum quosdam eorum tristes invenisset in via : « Tu solus peregrinaris in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illa istis diebus? Ille autem dixit eis, Quæ? Illi autem di-

[1] 2 Cor. III, 14, etc. — [2] Philip. III, 13. — [3] Luc. XXIII, 43.

» xerunt, De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, » potens in factis et dictis in conspectu Dei et universi » populi, quomodo hunc tradiderunt sacerdotes et prin- » cipes nostri in damnationem mortis, et cruci eum fixe- » runt : nos autem sperabamus, quia ipse erat qui re- » dempturus esset Israël : et nunc tertius dies agitur » hodie, ex quo hæc facta sunt. » Hæc atque alia cum dixisset unus ex duobus, quos invenit in via euntes ad propinquum castellum; respondit ipse et ait, « O in- » sensati et tardi corde ad credendum super omnia quæ » locuti sunt Prophetæ! nonne hæc omnia oportebat pati « Christum, et introire in claritatem suam? Et fuit inci- » piens a Moyse et omnibus Prophetis, intrepretans illis » in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant. » Item alio loco, cum etiam palpari se manibus Discipulorum voluit, ut crederent quia in corpore resurrexerat : « Hi » sunt, inquit, sermones, quos locutus sum ad vos, cum » adhuc essem vobiscum, quia oporteret impleri omnia » quæ scripta sunt in Lege Moysi, et Prophetis, et Psal- » mis de me. Tunc adeperuit illis sensum, ut intelligerent » Scripturas, et dixit illis, Quia sic scriptum est, pati » Christum, et resurgere a mortuis tertia die, et prædi- » dicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem pec- » catorum in omnes gentes, incipiens ab Jerusalem[1]. »

V. His ex Evangelio, quæ certe manifesta sunt, intellectis, patebunt illa omnia mysteria, quæ in isto miraculo Domini latent. Videte quid ait, quia oportebat impleri in Christo quæ de illo scripta sunt. Ubi scripta sunt? « In Lege, inquit, et Prophetis, et Psalmis. » Nihil Scripturarum veterum prætermisit. Illa erat aqua : et ideodicti sunt illi a Domino insensati, quia eis adhuc aqua sapiebat, non vinum. Quomodo autem fecit de aqua vinum? Cum

[1] Luc. xxiv, 18-39.

aperuit eis sensum, et exposuit eis Scripturas, incipiens a Moyse per omnes Prophetas. Unde jam inebrietati dicebant : « Nonne cor nostrum erat ardens in via, cum » aperiret nobis Scripturas [1]? » Intellexerunt enim Christum in his libris, in quibus eum non noverant. Mutavit ergo aquam in vinum Dominus noster Jesus Christus, et sapit quod non sapiebat, inebriat quod non inebriabat. Si enim jussisset inde aquam effundi, et sic ipse mitteret vinum ex occultis creaturæ sinibus, unde fecit et panem quando saturavit tot millia; non enim quinque panes habebant quinque millium hominum saturitatem, aut saltem duodecim cophinos plenos [2], sed omnipotentia Domini quasi fons panis erat : sic posset et effusa aqua vinum infundere : quod si fecisset, videretur Scripturas veteres improbasse. Cum autem ipsam aquam convertit in vinum, ostendit nobis quod et Scriptura vetus ab ipso est : nam jussu ipsius impletæ sunt hydriæ. A Domino quidem et illa Scriptura, sed nihil sapit si non ibi Christus intelligatur.

VI. Intendite autem quod ipse ait : « Quæ scripta sunt in » Lege et prophetis, et Psalmis de me. » Novimus autem Legem ex quibus temporibus narret, id est, ab exordio mundi : « In principio fecit Deus cœlum et terram [3]. » Inde usque ad hoc tempus quod nunc agimus, sexta ætas est, ut sæpe audistis et nostis. Nam prima ætas computatur ab Adam usque ad Noë : secunda a Noë usque ad Abraham : et sicut Matthæus Evangelista per ordinem sequitur et distinguit, tertia ab Abraham usque ad David : quarta a David usque ad transmigrationem in Babyloniam : quinta a transmigratione in Babyloniam usque ad Joannem Baptistam [4] : sexta inde usque ad finem sæculi. Propterea et sexta die fecit Deus hominem ad imaginem suam : quia

[1] Luc. XXIV, 32. — [2] Matth. XIV, 17. — [3] Gen. I, 1. — [4] Matth. I, 17.

sexta ista ætate manifestatur per Evangelium reformatio mentis nostræ, secundum imaginem ejus, qui creavit nos ; et convertitur aqua in vinum , ut jam manifestatum Christum in Lege et Prophetis sapiamus. Ideo « Erant ibi sex » hydriæ [1], » quas jussit impleri aqua. Sex ergo illæ hydriæ , sex ætates significant , quibus non defuit prophetia. Illa ergo tempora sex , quasi articulis distributa atque distincta, quasi vasa essent inania, nisi a Christo implerentur. Quid dixi, tempora, quæ inaniter currerent , nisi in eis Dominus Jesus prædicaretur? Impletæ sunt prophetiæ, plenæ sunt hydriæ : sed ut aqua in vinum convertatur, in illa tota prophetia Christus intelligatur.

VII. Quid est ergo, « Capiebant metretas binas vel » ternas? » Mysterium nobis maxime ista locutio commendat. Metretas enim dicit mensuras quasdam, tanquam si diceret urnas, amphoras, vel si quid hujusmodi. Nomen mensuræ est metreta , et a mensura accepit nomen ista mensura. Μέτρον enim mensuram dicunt Græci : inde appellatæ metretæ. « Capiebant ergo metretas binas vel » ternas. » Quid dicimus, fratres? Si ternas tantum diceret, non curreret animus noster nisi ad mysterium Trinitatis. Sed forte nec sic debemus inde cito jam sensum avertere, quia dixit « Binas vel ternas : » quia nominato Patre et Filio, consequenter et Spiritus sanctus intelligendus est. Spiritus enim sanctus non est Patris tantummodo, aut Filii tantummodo Spiritus ; sed Patris et Filii Spiritus. Scriptum est enim : « Si quis dilexerit » mundum, non est Spiritus Patris in illo [2] : » item scriptum est : « Quisquis autem Spiritum Christi non ha» bet, hic non est ejus [3]. » Idem autem Spiritus Patris et Filii. Nominato itaque Patre et Filio, intelligitur et

[1] Joan. II, 6. — [2] I Joan. II, 15. — [3] Rom. VIII, 9.

Spiritus sanctus : quia Spiritus est Patris et Filii. Cum autem nominatur Pater et Filius, tanquam duæ metretæ nominantur : cum autem ibi intelligitur Spiritus sanctus, tres metretæ. Ideo non dictum est, capientes metretas aliæ binas, aliæ ternas : sed ipsæ sex hydriæ « Capiebant metre » tas binas vel ternas. » Tanquam diceret, Et quando dico binas, etiam Spiritum Patris et Filii cum his intelligi volo : et quando dico ternas, ipsam Trinitatem manifestius enuntio.

VIII. Quisquis itaque nominat Patrem et Filium, oportet ibi intelligat tanquam charitatem invicem Patris et Filii, quod est Spiritus sanctus. Fortassis enim discussæ Scripturæ : (quod non sic dico, ut hodie docere possim, aut quasi aliud inveniri non possit :) sed tamen fortasse scrutatæ Scripturæ indicant, quod Spiritus sanctus charitas est. Et ne putetis vilem esse charitatem. Quomodo autem vilis est, quando omnia quæ dicuntur non vilia, cara dicuntur ? Si ergo quæ non sunt vilia, cara sunt : quid est charius ipsa charitate ? Sic autem commendatur charitas ab Apostolo, ut dicat : « Supereminentiorem » viam vobis demonstro[1] : Si linguis hominum loquar » et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus » sum æramentum sonans, aut cymbalum tinniens, et si » sciero omnia sacramenta et omnem scientiam, et habuero » prophetiam et omnem fidem, ita ut montes transferam, » charitatem autem non habeam, nihil sum : etsi distri» buero omnia mea pauperibus, et tradidero corpus meum » ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi » prodest[2]. » Quanta est ergo charitas, quæ si desit, frustra habentur cætera : si adsit, recte habentur omnia ? Tamen charitatem laudans Apostolus Paulus copiosissime atque uberrime, minus de illa dixit quam quod ait breviter Apostolus Joannes, cujus est hoc Evangelium : ne-

[1] 1 Cor. XII, 31. — [2] Id. XIII, 1-3.

que enim dubitavit dicere, « Deus charitas est[1], » Scriptum est etiam, « Quia charitas Dei diffusa est in cordibus » nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis[2]. » Quis ergo nominet Patrem et Filium, et non ibi intelligat charitatem Patris et Filii? Quam cum habere cœperit, Spiritum sanctum habebit : quam si non habuerit, sine Spiritu sancto erit. Et quomodo corpus tuum sine spiritu, quod est anima tua, si fuerit, mortuum est : sic anima tua sine Spiritu sancto, id est, sine charitate si fuerit, mortua deputabitur. « Ergo metretas binas capiebant hydriæ, » quia in omnium temporum prophetia Pater et Filius prædicatur : sed ibi est et Spiritus sanctus; ideoque adjunctum est, « Vel ternas. Ego et Pater, inquit, unum su- » mus[3] : » sed absit ut desit Spiritus sanctus, ubi audimus, « Ego et pater unum sumus. » Tamen quia Patrem et Filium nominavit, capiant « Hydriæ binas metretas : » sed audi, « Vel ternas : Ita, baptizate gentes in nomine » Patris et Filii et Spiritus sancti[4] : » Itaque in eo quod dicuntur binæ, non exprimitur, sed intelligitur; in eo vero quod dicuntur vel ternæ, etiam exprimitur Trinitas.

IX. Sed est et alius intellectus non prætermittendus, et ipsum dicam : eligat quisque quod placet; nos quod suggeritur non subtrahimus. Mensa enim Domini est, et non oportet ministrum fraudare convivas, præsertim sic esurientes, ut appareat aviditas vestra. Prophetia quæ ab antiquis temporibus dispensatur, ad salutem omnium gentium pertinet. Ad solum quidem populum Israël missus est Moyses, et ei soli populo per eum Lex data est, et ipsi Prophetæ ex illo populo fuerunt, et ipsa distributio temporum secundum eumdem populum distincta

[1] I Joan. IV, 16. — [2] Rom. V, 5. — [3] Joan. X, 30.— [4] Matth. XXVIII, 10.

est [1]; unde et hydriæ dicuntur « Secundum purificatio-
» nem Judæorum [2]: » sed tamen quod illa prophetia etiam cæteris gentibus annuntiabatur, manifestum est: quandoquidem Christus in eo occultus erat, in quo benedicuntur omnes gentes, sicut promissum est Abrahæ dicente Domino: « In semine tuo benedicentur omnes
» gentes [3]. » Nondum autem intelligebatur, quia nondum aqua conversa erat in vinum. Ergo omnibus gentibus dispensabatur prophetia. Quod ut emineat jucundius, de singulis ætatibus, tanquam de singulis hydriis, pro tempore quædam commemoremus.

X. In ipso exordio, Adam et Eva parentes omnium gentium erant, non tantummodo Judæorum: et quidquid figurabatur in Adam de Christo, ad omnes utique gentes pertinebat, quibus salus est in Christo. Quid ergo potissimum dicam de aqua primæ hydriæ, nisi quod Apostolus ait de Adam et Eva? Nemo enim me dicet prave intellexisse, quando intellectum non meum, sed Apostoli profero. Illud ergo unum quantum mysterium de Christo continet, quod commemorat Apostolus dicens: « Et erunt
» duo in carne una: sacramentum hoc magnum est [4]? »
Et ne quis magnitudinem istam sacramenti in singulis quibusque hominibus uxores habentibus intelligeret, « Ego
» autem, inquit, dico in Christo et in Ecclesia. » Quod est hoc sacramentum magnum, « Erunt duo in carne una? »
Cum de Adam et Eva Scriptura Geneseos loqueretur, unde ventum est ad hæc verba; « Propterea relinquet homo
» patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt
» duo in carne una [5]. » Si ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, ut essent duo in carne una, quomodo reliquit patrem? quomodo matrem? Reliquit Patrem, quia cum in

1 Exod. III, 20. — 2 Joan. II, 6. — 3 Gen. XXII, 18. — 4 Ephes. III, 31, 32. — 5 Gen. II, 24.

forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens[1]. Hoc est enim, reliquit Patrem, non quia deseruit, et recessit a Patre; sed quia non ea in forma apparuit hominibus, in qua æqualis est Patri. Quomodo reliquit matrem? Relinquendo synagogam Judæorum, de qua secundum carnem natus est; et inhærendo Ecclesiæ, quam ex omnibus gentibus congregavit. Ergo et prima hydria habebat prophetiam de Christo: sed quando ista quæ loquor non prædicabantur in populis, adhuc aqua erat, in vinum mutata nondum erat. Et quia illuminavit nos per Apostolum Dominus, ut ostenderet nobis quid ibi quæreremus in ipsa una sententia, « Erunt duo in carne » una; sacramentum magnum in Christo et in Ecclesia: » jam licet nobis ubique Christum quærere, et de omnibus hydriis vinum potare. Dormit Adam ut fiat Eva: moritur Christus ut fiat Ecclesia. Dormienti Adæ fit Eva de latere[2]: mortuo Christo lancea percutitur latus[3], ut profluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Cui non appareat quia in illis tunc factis futura figurata sunt, quandoquidem dicit Apostolus ipsum Adam formam futuri esse? « Qui est, inquit, forma futuri[4]. » Præfigurabantur omnia mystice. Neque enim vere non poterat Deus vigilanti costam educere, feminamque formare. An forte ne doleret latus quando costa detracta est, propter hoc oportebat ut ille dormiret? Quis est qui sic dormiat, ut ei ossa non evigilanti evellantur? An quia Deus evellebat, propterea homo non sentiebat? Poterat ergo et vigilanti sine dolore evellere, qui potuit dormienti. Sed procul dubio hydria prima implebatur: prophetia illius temporis de futuro isto tempore dispensabatur.

XI. Christus etiam figuratus est in Noë, et in illa arca

[1] Philip. II, 6. — [2] Gen. II, 21. — [3] Joan. XIX, 34. — [4] Rom. V, 14.

orbis terrarum[1]. Quare enim in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi ut significarentur omnes gentes? Non enim deerat Deo rursus creare omne genus animalium. Quando enim omnia non erant, nonne dixit : « Producat terra, et » produxit terra[2]? » Unde ergo tunc fecit, inde reficeret; verbo fecit, verbo reficeret : nisi quia mysterium commendabat, et secundam hydriam propheticæ dispensationis implebat, ut per lignum liberaretur figura orbis terrarum; quia in ligno figenda erat vita orbis terrarum.

XII. Jam in tertia hydria, ipsi Abrahæ, quod jam commemoravi, dictum est : « In semine tuo benedicentur » omnes gentes[3]. » Et quis non videat cujus habebat figuram unicus ejus, qui sibi ad sacrificium, quo ipse immolandus ducebatur, ligna portabat? Portavit enim Dominus crucem suam, sicut Evangelium loquitur[4]. Hoc de tertia hydria commemorasse suffecerit.

XIII. De David autem, quid dicam quod ad omnes gentes pertinebat prophetia ejus; quando modo audivimus Psalmum, et difficile est ut dicatur Psalmus, ubi hoc non sonet? Sed certe, ut dixi, modo cantavimus, « Surge, Deus, judica terram; quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus[5]. » Et ideo Donatistæ tanquam projecti de nuptiis : sicut ille homo qui non habebat vestem nuptialem, invitatus est et venit[6], sed projectus est de numero vocatorum, quia non habebat vestem ad sponsi gloriam : qui enim suam gloriam quærit, non Christi, non habet vestem nuptialem : non enim volunt consonare voci illius qui amicus erat sponsi, et ait : « Hic est qui » baptizat[7]. » Nec immerito illi qui non habebat vestem nuptialem, hoc per increpationem objectum est, quod non erat : « Amice, quid huc venisti[8]? » Et sicut ille

[1] Gen. VII, 7, etc. — [2] Id. I, 24. — [3] Id. XXII, 18. — [4] Joan. XIX, 17. — [5] Psal. LXXXI, 8. — [6] Matth. XXII, 13. — [7] Joan. I, 33. — [8] Matth. XXII, 12.

obmutuit, ita et isti. Quid enim prodest strepitus oris, muto corde? Noverunt quippe intus apud semetipsos non se habere quod dicant. Intus obmutuerunt, foris perstrepunt. Audiunt, velint nolint, etiam apud se cantari, « Surge Deus, judica terram; quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus: » et non communicando omnibus gentibus, quid aliud quam se exhæredatos esse cognoscunt?

XIV. Quod ergo dicebam, fratres, quia ad omnes gentes pertinet prophetia: (volo enim alium sensum ostendere in eo quod dictum est: « Capientes metretas binas » vel ternas:) » ad omnes, inquam, gentes pertinet prophetia; modo commemoravimus demonstratum in Adam, » qui est forma futuri. » Quis autem nesciat quod de illo exortæ sunt omnes gentes [1]; et in ejus vocabulo quatuor litteris, quatuor orbis terrarum partes per græcas appellationes demonstrantur? Si enim græce dicantur, Oriens, Occidens, Aquilo, Meridies, sicut eas plerisque locis sancta Scriptura commemorat; in capitibus verborum invenis Adam: dicuntur enim græce quatuor memoratæ mundi partes, ἀνατολή, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Ista quatuor nomina si tanquam versus quatuor sub invicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur. Hoc in Noë propter arcam figuratum est, in qua erant omnia animalia, quæ significabant omnes gentes: hoc in Abraham, cui apertius dictum est, « In semine tuo benedicentur omnes gentes: » hoc in David, de cujus Psalmis, ut alia omittam, modo cantavimus, « Surge, Deus, judica terram; quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. » Cui enim Deo dicitur, « Surge, » nisi ei qui dormivit? « Surge, Deus, judica terram[2]. » Tanquam diceretur: Dormisti, judicatus a terra; surge, ut judices terram. Et quo pertinet illa prophetia, « Quoniam tu » hæreditabis in omnibus gentibus? »

[1] Rom. v, 14. — [2] Psal. LXXXI, 8.

XV. Jam vero in quinta ætate, tanquam in quinta hydria, Daniel vidit lapidem præcisum de monte sine manibus, et fregisse omnia regna terrarum; et crevisse illum lapidem, et factum esse montem magnum, ita ut impleret universam faciem terræ[1]. Quid apertius, fratres mei? Lapis de monte præciditur : ipse est lapis quem reprobaverunt ædificantes, et factus est in caput anguli[2]. De quo monte præciditur, nisi de regno Judæorum, unde Dominus noster Jesus Christus secundum carnem natus est? Et præciditur sine manibus, sine opere humano; quia sine amplexu maritali de virgine exortus est. Mons ille unde præcisus est, non impleverat universam faciem terræ : non enim tenuerat regnum Judæorum omnes gentes. At vero regnum Christi, universum orbem terrarum cernimus occupare.

XVI. Jam ad sextam ætatem pertinet Joannes Baptista, quo nemo exsurrexit major in natis mulierum : de quo dictum est : « Major quam propheta[3]. » Quomodo et ipse ostendit, quia omnibus gentibus missus est Christus? Quando Judæi venerunt ad eum ut baptizarentur, et ne superbirent de nomine Abraham, « Generatio, inquit, » viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira ventura[4]. » facite ergo fructum dignum pœnitentiæ; id est, humiles estote : superbis enim loquebatur. Unde autem erant superbi? De genere carnis, non de fructu imitationis patris Abraham. Quid eis ait? « Nolite dicere, Patrem habe- » mus Abraham : potens est enim Deus de lapidibus istis » suscitare filios Abrahæ[5] : » Lapides dicens omnes gentes, non propter firmitatem, sicut lapis dictus est, quem reprobaverunt ædificantes; sed propter stoliditatem et duritiam stultitiæ; quia eis quos adorabant similes facti

[1] Dan. II, 34. — [2] Psal. CXVII, 22. — [3] Matth. XI, 11, etc. — [4] Id. III, 7. — [5] Ibid. 9.

erant : adorabant enim insensata simulacra, pariter insensati. Unde insensati? Quoniam in Psalmo dicitur : « Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confi» dunt in eis [1]. » Ideo cum cœperint homines Deum adorare, quid audiunt? «Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super bonos et malos; et pluit super justos et injustos [2]. » Quapropter si ei fit homo similis quem adorat; quid est, « Potens est Deus de » lapidibus istis suscitare filios Abrahæ? » Nos ipsos interrogemus, et videmus quia factum est. Nos enim de gentibus venimus; de gentibus autem non veniremus, nisi Deus de lapidibus suscitasset filios Abrahæ. Facti sumus filii Abrahæ imitando fidem, non nascendo per carnem [3]. Sicut enim illi degenerando exhæredati : sic nos imitando adoptati. Ergo, fratres, ad omnes gentes pertinebat etiam ista sextæ hydriæ prophetia; et ideo de omnibus dictum est : « Capientes metretas binas vel ternas. »

XVII. Sed quomodo ostendimus omnes gentes pertinere ad binas vel ternas metretas? Æstimantis enim fuit quodammodo, ut ipsas diceret binas, quas dixerat ternas, ad commendandum scilicet sacramentum. Quomodo sunt binæ metretæ? «Circumcisio et præputium [4]. » Hos duos populo Scriptura commemorat, et nullum prætermittit hominum genus, quando dicit, « Circumcisio et præputium;» in duobus istis nominibus habes omnes gentes : binæ metretæ sunt. His duobus parietibus de diverso venientibus ad pacem in se ipso faciendam, lapis angularis factus est Christus [5]. Ostendamus et ternas metretas in eisdem ipsis omnibus gentibus. Tres erant filii Noë, per quos reparatum est genus humanum [6]. Unde Dominus ait : « Simile est regnum cœlorum fermento, quod accepit mu-

[1] Psal. CXIII, 8. — [2] Matth. V, 45. — [3] Id. III, 9. — [4] Coloss. III, 11. — [5] Ephes. II, 14. — [6] Gen. V, 31.

lier et abscondit in farinæ mensuris tribus, quoad usque fermentaretur totum [1]. » Quæ est ista mulier, nisi caro Domini? Quod est fermentum, nisi Evangelium? Quæ sunt tres mensuræ, nisi omnes gentes, propter tres filios Noë? Ergo « Sex hydriæ capientes binas vel ternas me» tretas, » sex sunt ætates temporum, capientes prophetiam pertinentem ad omnes gentes, sive in duobus generibus hominum, id est, Judæis et Græcis, sicut sæpe Apostolus commemorat; sive in tribus, propter Noë tres filios, significatas [2]. Figurata est enim prophetia pertingens usque ad omnes gentes. Nam in eo quod pertingit, dicta est metreta, sicut dicit Apostolus : « Accepimus mensu» ram pertingendi usque ad vos [3]. » Gentibus enim evangelizans, hoc ait, « mensuram pertingendi usque ad vos. »

TRACTATUS X [4].

Ab eo Evangelii loco, *Post hæc descendit ad Capharnaum ipse et mater ejus,* etc. usque ad id, *Ille autem dicebat de templo corporis sui.*

I. In Psalmo audistis gemitum pauperis, cujus membra per totam terram tribulationes patiuntur usque in finem sæculi. Satis agite, fratres mei, esse in his membris et de his membris : nam tribulatio tota transitura est. Væ gaudentibus! Veritas dicit : « Beati lugentes, quoniam ipsi » consolabuntur [5]. » Deus homo factus est : quid futurus

[1] Luc. XIII, 21, et Matth. XIII, 33. — [2] Rom. II, 9, et I Cor. I, 24, etc.— [3] 2 Cor. X, 13. — [4] Habitus die proxima post Tract præced. et paulo ante Pascha. — [5] Matth. V, 5.

est homo, propter quem Deus factus est homo? Hæc spes consoletur nos in omni tribulatione et tentatione hujus vitæ. Non enim cessat inimicus persequi; et si non aperte sævit, insidiis agit. Quid enim agit? « Et super iram dolose » agebant. » Inde dictus est leo et draco. Sed quid dicitur Christo? « Et conculcabis leonem et draconem[1]. » Leo propter apertam iram, draco propter occultas insidias. Draco ejecit Adam de paradiso, idem ipse leo persecutus est Ecclesiam, dicente Petro: « Quia adversarius vester diabolus » sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret[2]. » Non tibi sævitiam suam perdidisse diabolus videatur: quando blanditur, tunc magis cavendus est. Sed inter has omnes insidias et ejus tentationes, quid faciemus, nisi quod ibi audivimus: « Ego autem, cum mihi molesti esssent, induebam me cilicio, et humiliabam in jejunio animam meam[3]. » Est qui exaudiat, ne dubitetis orare: qui autem exaudit, intus manet. Non in montem aliquem oculos dirigatis, non faciem in stellas aut solem aut lunam levetis. Non tunc exaudiri vos arbitremini, quando super mare oratis: imo detestamini tales orationes. Munda tantum cubiculum cordis: ubi fueris, ubicumque oraveris, intus est qui exaudiat, intus in secreto, quem sinum vocat cum ait, « Et oratio mea in » sinu meo convertetur[4]. » Qui te exaudit, non est præter te. Non longe vadas, nec te extollas, ut quasi attingas illum manibus. Magis si te extuleris, cades: si te humiliaveris, ipse appropinquabit. Hic Dominus Deus noster Verbum Dei, Verbum caro factum, Filius Patris, Filius Dei, Filius hominis: excelsus ut nos faceret, humilis ut nos reficeret, ambulans inter homines, patiens humana, abscondens divina.

II. « Descendit, ut dicit Evangelista, in Capharnaum, » ipse et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli ejus, et

[1] Psal. xc, 13. — [2] 1 Petr. v, 8. — [3] Psal. xxxiv, 13. — [4] Ibid.

» ibi manserunt non multis diebus[1]. » Ecce habet matrem, habet fratres, habet et Discipulos : inde fratres, unde matrem. Fratres enim Scriptura nostra, non eos solos appellare consuevit, qui nascuntur ex eodem viro et fœmina, aut ex eodem utero, aut ex eodem patre, quamvis diversis matribus, aut certe ex eodem gradu, velut compatrueles aut consobrinos : non solum hos fratres, novit dicere Scriptura nostra. Quomodo loquitur, sic intelligenda est. Habet linguam suam : quicumque hanc linguam nescit, turbatur, et dicit : Unde fratres Domino? Num enim Maria iterum peperit? Absit. Inde cœpit dignitas virginum. Illa fœmina mater esse potuit, mulier esse non potuit. Dicta est autem mulier secundum fœmineum sexum, non secundum corruptionem integritatis : et hoc ex lingua ipsius Scripturæ. Nam et Eva statim facta de latere viri sui, nondum contacta a viro suo, nostis quia mulier appellata est : « Et formavit eam in mulierem[2]. » Unde ergo fratres? Cognati Mariæ fratres Domini, de quolibet gradu cognati. Unde probamus? Ex ipsa Scriptura. Frater Abrahæ dictus est Lot[3]; filius erat fratris ipsius. Lege, et invenies quia Abraham patruus erat Lot, et dicti sunt fratres[4]. Unde, nisi quia cognati? Item Jacob Laban Syrum habebat avunculum : frater enim erat Laban matris Jacob, id est, Rebeccæ uxoris Isaac. Lege Scripturam, et invenies quia fratres dicuntur avunculus et sororis filius[5]. Qua regula cognita, invenies omnes consanguineos Mariæ fratres esse Christi.

III. Sed illi Discipuli magis erant fratres; quia et illi cognati fratres non essent, si discipuli non essent : et sine causa fratres, si magistrum non agnoscerent fratrem. Nam quodam loco cum ei nuntiati essent mater et fratres ejus

[1] Joan. II, 12. — [2] Gen. II, 21. — [3] Id. XIII, 8, et XIV, 14. — [4] Id. XI, 31. — [5] Id. XXIX, 15.

foris stantes, ille autem cum discipulis suis loquebatur, ait : « Quæ mihi mater, vel qui fratres? Et extendens » manum super discipulos suos, dixit : Hi sunt fratres mei. » Et, « Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ille mihi » mater, et frater, et soror est[1]. » Ergo et Maria, quia fecit voluntatem Patris. Hoc in ea magnificavit Dominus, quia fecit voluntatem Patris, non quia caro genuit carnem. Intendat Charitas Vestra. Propterea cum Dominus in turba admirabilis videretur, faciens signa et prodigia, et ostendens quid lateret in carne, admiratæ quædam animæ dixerunt : « Felix venter qui te portavit. » Et ille : » Imo felices qui audiunt verbum Dei, et custodiunt[2]. » Hoc est dicere : Et mater mea quam appellastis felicem, inde felix quia verbum Dei custodit : non quia in illa Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; sed quia custodit ipsum Verbum Dei per quod facta est, et quod in illa caro factum est. Homines non gaudeant prole temporali, exultent si spiritu junguntur Deo. Hæc diximus propter id quod ait Evangelista, quia cum matre sua et fratribus suis et discipulis habitavit in Capharnaum paucis diebus.

IV. Inde quid sequitur? « Et prope erat Pascha Judæo» rum, et ascendit Jerosolymam. » Aliam rem narrat, sicut se habebat recordatio annuntiantis. « Et invenit in » templo vendentes boves et oves et columbas, et num» mularios sedentes : et cum fecisset quasi flagellum de » resticulis, omnes ejecit de templo : boves quoque et » oves, et nummulariorum effudit æs, et mensas subver» tit; et his qui columbas vendebant, dixit : Auferte ista » hinc, et nolite facere domum Patris mei domum nego» tiationis[3]. » Quid audivimus, fratres? Ecce templum illud figura adhuc erat, et ejecit inde Dominus omnes

[1] Matth. xII, 48. — [2] Luc. xI, 27. — [3] Joan. II, 13-16.

qui sua quærebant, qui ad nundinas venerant. Et quæ ibi vendebant illi? Quæ opus habebant homines in sacrificiis illius temporis. Novit enim Charitas Vestra quod sacrificia illi populo pro ejus carnalitate et corde adhuc lapideo talia data sunt, quibus teneretur ne in idola deflueret; et immolabant ibi sacrificia, boves, oves et columbas : nostis, quia legistis. Non ergo magnum peccatum, si hoc vendebant in templo, quod emebatur ut offerretur in templo ; et tamen ejecit inde illos. Quid, si ibi ebriosos inveniret, quid faceret Dominus ; si vendentes ea quæ licita sunt, et contra justitiam non sunt, (quæ enim honeste emuntur, non illicite venduntur,) expulit tamen, et non est passus domum orationis fieri domum negotiationis? Si negotiationis domus non debet fieri domus Dei, potationis debet fieri? Nos autem quando ista dicimus, stridunt dentibus suis adversus nos : et consolatur nos psalmus quem audistis : « Striderunt super me dentibus suis[1]. » Novimus et nos audire unde curemur, etsi ingeminantur flagella Christo, quia flagellatur sermo ipsius : « Congregata sunt, » inquit, in me flagella, et nescierunt[2]. » Flagellatus est flagellis Judæorum, flagellatur blasphemiis falsorum christianorum : multiplicant flagella Domino suo, et nesciunt. Faciamus nos, quantum ipse adjuvat : « Ego au- » tem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio, et » humiliabam in jejunio animam meam[3]. »

V. Dicimus tamen, fratres, (Non enim et ipse pepercit illis : qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellavit :) signum quoddam nobis ostendit, quod fecit flagellum de resticulis, et inde indisciplinatos, negotiationem de Dei templo facientes, flagellavit. Etenim unusquisque in peccatis suis restem sibi texit. Propheta dicit : « Væ his qui » trahunt peccata sicut restem longam[4] ! » Quis facit res-

[1] Psal. XXXIV, 16. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 13. — [4] Isaï. V, 18, juxta LXX.

tem longam? qui peccato addit peccatum. Quomodo adduntur peccata peccatis? Cum peccata quæ facta sunt, cooperiuntur aliis peccatis. Furtum fecit, ne inveniatur quia fecit, quærit mathematicum. Sufficeret furtum fecisse : quare vis adjungere peccatum peccato? ecce duo peccata. Cum ad mathematicum prohiberis accedere, blasphemas episcopum : ecce tria peccata. Cum audis, Mitte illum foras de Ecclesia : dicis, Duco me ad partem Donati : ecce addis quartum. Crescit restis : time restem. Bonum est tibi ut hic inde cum flagellaris, corrigaris; ne in fine dicatur : « Ligate illi pedes et manus, et projicite » eum in tenebras exteriores[1]. » Criniculis enim peccatorum suorum unusquisque constringitur[2]. Illud Dominus dicit, illud alia Scriptura dicit; sed utrumque Dominus dicit. De peccatis suis ligantur homines, et mittuntur in tenebras exteriores.

VI. Qui sunt tamen qui vendunt boves? ut in figura quæramus mysterium facti. Qui sunt qui oves vendunt et columbas[3]? Ipsi sunt qui sua quærunt in Ecclesia, non quæ Jesu Christi. Venale habent totum, qui nolunt redimi : emi nolunt, et vendere volunt. Bonum est enim eis ut redimantur sanguine Christi, ut perveniant ad pacem Christi. Quid enim prodest acquirere in hoc sæculo quodlibet temporale et transitorium, sive sit pecunia, sive sit voluptas ventris et gutturis, sive sit honor in laude humana? Nonne omnia fumus et ventus? nonne omnia transeunt, currunt? Et væ his qui hæserint transeuntibus, quia simul transeunt. Nonne omnia fluvius præceps currens in mare? Et væ qui ceciderit, quia in mare trahetur. Ergo tenere debemus omnes affectus a talibus concupiscentiis. Fratres mei, qui talia quærunt, vendunt. Nam et Simon ille ideo volebat emere Spiritum sanctum, quia

[1] Matth. XXII, 13. — [2] Prov. V, 22. — [3] Philip. II, 21.

vendere volebat Spiritum sanctum[1]; et putabat Apostolos mercatores tales esse, quales Dominus de templo flagello ejecit. Talis enim ipse erat, et quod venderet emere volebat : de illis erat qui columbas vendunt. Etenim in columba apparuit Spiritus sanctus[2]. Qui ergo vendunt columbas, fratres, qui sunt, nisi qui dicunt, Nos damus Spiritum sanctum? Quare enim hoc dicunt, et quo pretio vendunt? pretio honoris sui. Accipiunt pretium cathedras temporales, ut videantur ipsi vendere columbas. Caveant a flagello de resticulis. Columba non est venalis : gratis datur, quia gratia vocatur. Ideo, fratres mei, quomodo videtis eos qui vendunt, propolarios, quisque quod vendit laudat : quot proposita fecerunt? Alterum propositum habet Carthagine Primianus, alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauritania Rogatus, alterum habent in Numidia illi et illi, quos jam nec nominare sufficimus. Circuit ergo aliquis emere columbam, unusquisque ad propositum suum laudat quod vendit. Avertatur illius cor ab omni vendente, veniat ubi gratis accipitur. Nec sic erubescunt, fratres, quia per ipsas dissensiones suas amaras et malitiosas, cum sibi tribuunt quod non sunt, cum extolluntur putantes se aliquid esse cum nihil sint, tot partes de se fecerunt[3]. Sed quid in eis impletum est quod nolunt corrigi, nisi quod audistis in Psalmo : « Discissi » sunt, nec compuncti sunt[4]? »

VII. Qui ergo boves vendunt? Boves intelliguntur qui nobis Scripturas sanctas dispensaverunt. Boves erant Apostoli, boves erant Prophetæ. Unde dicit Apostolus : « Bovi » trituranti os non infrenabis. Numquid de bobus perti- » net ad Deum? An propter nos dicit? Propter nos enim » dicit : quia debet in spe qui arat arare, et triturans

[1] Act VIII, 18. — [2] Matth. III, 16. — [3] Gal. VI, 3. — [4] Psal. XXXIV, 16.

» in spe participandi[1]. » Ergo illi boves reliquerunt nobis memoriam Scripturarum. Non enim de suo dispensaverunt, quia gloriam Domini quæsierunt. Quid enim audistis in ipso Psalmo? « Et dicant semper : Magnificetur Do-» minus, qui volunt pacem servi ejus[2]. » Servus Dei, populus Dei, Ecclesia Dei. Qui volunt pacem Ecclesiæ ipsius, magnificent Dominum, non servum : « Et dicant » semper : Magnificetur Dominus. » Qui dicant? Qui volunt pacem servi ejus. Ipsius populi, ipsius servi vox est illa evidens, quam in lamentationibus audistis in Psalmo, et movebamini cum audieritis, quia inde estis. Quod cantabatur ab uno, de omnibus cordibus resonabat. Felices qui se in illis vocibus tanquam in speculo cognoscebant. Qui ergo volunt pacem servi ejus, pacem populi ejus, pacem unius quam dicit unicam, et quam vult erui a leone; « Erue de manu canis unicam meam[3]? » Qui dicunt semper : « Magnificetur Dominus. » Ergo boves illi Dominum magnificaverunt, non se. Videte bovem magnificantem Dominum suum, quia agnovit bos possessorem suum : attendite bovem timentem ne deseratur possessor bovis, et in bove præsumatur[4]; quomodo expavescit eos qui volunt in illo ponere spem : « Numquid Paulus pro » vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis[5]?» Quod dedi, non ego dedi : gratis accepistis, columba de cœlo descendit. « Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit; » sed Deus incrementum dedit[6] : neque qui plantat est ali-» quid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. » Et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui volunt » pacem servi ejus[7]. »

VIII. Isti autem de Scripturis ipsis fallunt populos, ut accipiant ab ipsis honores et laudes, et non convertantur

[1] I Cor. IX, 9. — [2] Psal. XXXIV, 27. — [3] Id. XXI, 21, 22. — [4] Isaï. I, 3. — [5] I Cor. I, 13. — [6] Id. III, 6, etc. — [7] Psal. XXXIV, 27.

homines ad veritatem. Quia vero ipsis Scripturis fallunt populos, a quibus quærunt honores; vendunt boves, vendunt et oves, id est, ipsas plebes. Et cui vendunt, nisi diabolo? Namque, fratres mei, si Christi unica Ecclesia est, et una est; quidquid inde præciditur, quis tollit, nisi leo ille rugiens et circumiens, quærens quem devoret[1]? Væ his qui præciduntur! nam illa integra permanebit. Novit enim Dominus qui sunt ejus[2]. Tamen quantum in ipsis est, vendunt boves et oves, vendunt et columbas : observent flagellum peccatorum suorum. Certe quando aliquid tale patiuntur propter istas iniquitates suas, agnoscant quia Dominus fecit flagellum de resticulis, et ad hoc admonet eos ut mutent se, ut non sint negotiatores : nam si se non mutaverint, audient in fine : « Ligate illis manus » et pedes, et projicite in tenebras exteriores[3]. »

IX. Tunc scriptum esse : « Zelus domus tuæ comedit » me[4], » recordati sunt discipuli : quia zelo domus Dei ejecit istos de templo Dominus. Fratres, unusquisque Christianus in membris Christi zelo domus Dei comedatur. Quis comeditur zelo domus Dei? Quia omnia quæ forte ibi videt perversa, satagit corrigi, cupit emendari, non quiescit : si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutitur de area granum, sustinet paleam; ut intret in horreum, cum palea fuerit separata. Tu ante horreum, si granum es, noli excuti de area; ne prius ab avibus colligaris, quam in horreum congregeris. Aves enim cœli aeriæ potestates expectant aliquid rapere de area, et non rapiunt nisi quod inde fuerit excussum. Ergo zelus domus Dei comedat te : unumquemque Christianum zelus domus Dei comedat, in qua domo Dei membrum est. Non enim magis est domus tua, quam domus ubi habes salu-

[1] 1 Petr. v, 8. — [2] 2 Tim. II, 19. — [3] Matth. XXI, 13. — [4] Psal. LXVIII, 10, et Joan. II, 17.

tem sempiternam. Domum tuam intras propter requiem temporalem : domum Dei intras propter requiem sempiternam. Si ergo in domo tua ne quid perversum fiat satagis ; in domo Dei ubi salus proposita est et requies sine fine, debes pati quantum in te est, si quid forte perversum videris? Verbi gratia, vides fratrem currere ad theatrum? prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere et inebriari velle, et hoc velle in locis sanctis, quod nusquam decet? prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire; noli tamen quiescere. Amicus est? admoneatur leniter. Uxor est? severissime refrenetur. Ancilla est? etiam verberibus compescatur. Fac quidquid potes, pro persona quam portas; et perficis, « Zelus domus tuæ comedit me. » Si autem fueris frigidus, marcidus, ad te solum spectans, et quasi tibi sufficiens, et dicens in corde tuo, Quid mihi est curare aliena peccata? sufficit mihi anima mea ; ipsam integram servem Deo : eia, non tibi venit in mentem servus ille qui abscondit talentum, et noluit erogare [1]? Numquid enim accusatus est, quia perdidit, et non quia sine lucro servavit? Sic ergo audite, fratres mei, ut non quiescatis. Ego vobis consilium daturus sum : det ille qui intus est; quia etsi per me dederit, ille dat. Nostis quid agatis unusquisque in domo sua cum amico, cum inquilino, cum cliente suo, cum majore, cum minore : quomodo dat Deus aditum, quomodo aperit januam verbo suo, nolite quiescere lucrari Christo; quia lucrati estis a Christo.

X. « Dixerunt illi Judæi : quod signum ostendis nobis,
» quia hæc facis? » Et Dominus, « Solvite templum hoc,
» et in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Judæi :
» Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc,
» et tu dicis, in tribus diebus excitabo illud? » Caro erant,

[1] Matth. xxv, 25. — [2] Joan. ii, 18-20.

carnalia sapiebant : ille vero loquebatur spiritaliter. Quis autem posset intelligere de quo templo dicebat? Sed non multum quærimus; per Evangelistam nobis aperuit, dixit de quo templo diceret : « Solvite templum hoc, et in tri- » bus diebus excitabo illud. Quadraginta et sex annis ædi- » ficatum est templum, et triduo suscitabis illud? Dice- » bat autem, ait Evangelista, de templo corporis sui [1]. » Et manifestum est, occisum Dominum post triduum resurrexisse. Hoc modo omnibus nobis notum est : et si Judæis clausum est, quia foris stant; nobis tamen apertum est, quia novimus in quem credimus. Ipsius templi solutionem et reædificationem, anniversaria solemnitate celebraturi sumus : ad quam vos exhortamur, ut præparetis vos, si qui estis catechumeni, ut accipiatis gratiam : jam nunc tempus est, jam nunc parturiatur quod tunc nascatur. Ergo illud novimus.

XI. Sed forte hoc exitur a nobis, utrum habeat aliquod sacramentum quadraginta sex annis ædificatum templum. Sunt quidem multa quæ hinc dici possint; sed quod breviter dici potest et facile intelligi, hoc interim dicimus. Fratres, diximus jam, nisi fallor, hesterno die, Adam unum hominem fuisse, et ipsum esse totum genus humanum. Nam ita diximus, si meministis [2]. Quasi fractus est, et sparsus colligitur, et quasi conflatur in unum societate atque concordia spirituali. Et gemit unus pauper modo ipse Adam, sed in Christo innovatur : quia sine peccato venit Adam, ut peccatum Adam solveret in carne sua, et ut redintegraret sibi Adam imaginem Dei. De Adam ergo caro Christi : de Adam ergo templum quod destruxerunt Judæi, et resuscitavit Dominus triduo. Resuscitavit enim carnem suam : videte, quia Deus erat æqualis Patri. Fratres mei, dicit Apostolus : « Qui eum excitavit a mortuis. » De quo dicit?

[1] Joan. II, 21. — [2] In superiori Tractatu.

de Patre : « Factus, inquit, obediens usque ad mortem, » mortem autem crucis[1] : » propter quod et Deus illum excitavit a mortuis, et dedit ei nomen quod est super omne nomen. Resuscitatus et exaltatus est Dominus. Resuscitavit eum. Quis? Pater, cum dixit in Psalmis : « Excita » me, et reddam illis[2]. » Ergo Pater eum resuscitavit. Non se ipse? Quid autem facit Pater sine Verbo? Quid facit Pater sine Unico suo? Nam audi quia et ipse Deus erat : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo » illud. » Numquid dixit : Solvite templum, quod triduo Pater resuscitet? Sed quomodo cum Pater suscitat, et Filius suscitat ; sic cum Filius suscitat, et Pater suscitat : quia Filius dixit : « Ego et Pater unum sumus[3]. »

XII. Quid ergo sibi vult numerus quadragenarius senarius? Interim ipse Adam quia per totum orbem terrarum est, audistis jam hesterno die in quatuor litteris græcis quatuor verborum græcorum. Si enim ista verba quatuor scribas sub invicem, id est, nomina quatuor partium mundi, Orientis, Occidentis, Aquilonis et Meridiani, quod est totus orbis ; unde dicit Dominus a quatuor ventis collecturum se electos suos, cum venerit ad judicium[4] : si enim facias ista quator nomina græca, ἀνατολή, quod est Oriens ; δύσις, quod est Occidens, ἄρκτος, quod est Septentrio ; μεσημβρία, quod est Meridies : Anatole, dysis, arctos, mesembria, capita verborum Adam habent. Quomodo ergo ibi invenimus et quadragenarium senarium numerum? quia caro Christi de Adam erat. Ad litteras numeros computant Græci. Quod nos facimus *a* litteram, ipsi lingua sua ponunt alpha α, et vocatur alpha α unum. Ubi autem in numeris scribunt beta β, quod est *b* ipsorum, vocatur in numeris duo. Ubi scribunt gamma, γ, vocatur in numeris ipsorum tria. Ubi scribunt delta δ, vocatur in

[1] Philip. II, 8. — [2] Psal. XL, 11. — [3] Joan. X, 30. — [4] Matth. XIII, 27.

numeris ipsorum quatuor : et sic per omnes litteras numeros habent, *M*, quod nos dicimus, et illi dicunt my μ, quadraginta significat : dicunt enim my μ τεσσαράκοντα. Jam videte istæ litteræ quem numerum habeant; et ibi invenietis quadraginta sex annis ædificatum templum. Habet enim Adam alpha α, quod est unum : habet delta δ, quod sunt quatuor; habes quinque : habet iterum alpha α, quod est unum; habes sex : habet et my μ, quod est quadraginta; habes quadraginta sex. Hæc, fratres mei, etiam ab anterioribus majoribus nostris dicta sunt, et inventus est iste numerus in litteris quadragenarius senarius. Et quia Dominus noster Jesus Christus de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit; templum corporeum inde sumpsit, non iniquitatem quæ de templo pellenda est: ipsam autem carnem quam traxit de Adam (Maria enim de Adam, et Domini caro de Maria,) Judæi crucifixerunt; et ille resuscitaturus erat ipsam carnem in triduo, quam illi in cruce erant occisuri : illi solverunt templum quadraginta sex annis ædificatum, et ille in triduo resuscitavit illud.

XIII. Benedicimus Domino Deo nostro, qui ad lætitiam spiritualem congregavit nos. Simus in humilitate cordis semper et gaudium nostrum penes ipsum sit. Non de prosperitate aliqua hujus sæculi inflemur, sed noverimus felicitatem nostram non esse nisi cum ista transierint. Modo gaudium nostrum, fratres mei, in spe sit : nemo gaudeat quasi in re præsenti, ne hæreat in via. Totum gaudium de spe futura sit, totum desiderium vitæ æternæ sit. Omnia suspiria Christo anhelent : ille unus pulcherrimus, qui et fœdos dilexit ut pulchros faceret, desideretur; ad illum unum curratur, illi ingemiscatur; « et dicant semper, » Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus[1]. »

[1] Psal. xxiv, 27.

TRACTATUS XI[1].

Ab eo quod scriptum est, *Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus*, usque ad id; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei.*

I. Opportune nobis Dominus procuravit hodierno die lectionis hujus ordinem: nam quia ex ordine Evangelium secundum Joannem considerare atque tractare suscepimus, credo quod adverterit Charitas Vestra. Opportune ergo occurrit ut hodie audiretis ex Evangelio, quia « Nisi » quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non videbit reg- » num Dei[2]. » Tempus est enim ut vos exhortemur, qui adhuc estis catechumeni: qui sic credidistis in Christum, ut adhuc vestra peccata portetis. Nullus autem regnum cœlorum videbit oneratus peccatis; quia nisi cui dimissa fuerint, non regnabit cum Christo: dimitti autem non possunt, nisi ei qui renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto. Sed omnia verba quemadmodum se habeant advertamus, ut hic inveniant qui pigri sunt, quanta sollicitudine sibi festinandum sit ad onus deponendum. Quia si ferrent aliquam sarcinam gravem, aut lapidis aut ligni, aut alicujus etiam lucri, si frumentum portarent, si vinum, si pecuniam, currerent ut deponerent onera: portant sarcinam peccatorum, et pigri sunt currere. Currendum est ut deponatur hæc sarcina; premit, et mergit.

[1] Habitus paulo ante Pascha, ex n. 1, et die Dominico ex subseq Tract. n. 1. — [2] Joan. III, 5.

II. Ecce audistis quia, « Cum esset » Dominus Jesus Christus « Jerosolymis in Pascha in die festo, multi cre» diderunt in nomine ejus; videntes signa ejus quæ fa» ciebat. Multi crediderunt in nomine ejus : » et quid sequitur? « Ipse autem Jesus non credebat semetipsum » eis. » Quid sibi ergo hoc vult, « Illi credebant in » nomine ejus, et ipse Jesus non credebat semetipsum » eis[1]? » An forte non crediderant ei, et fingebant se credidisse et propterea Jesus non se credebat eis? Sed non diceret Evangelista, « Multi crediderunt in nomine ejus, » nisi verum illis testimonium perhiberet. Magna ergo res, et mira res : credunt homines in Christum, et Christus non se credit hominibus. Præsertim quia Filius Dei est, utique volens passus est; et si nollet, nunquam pateretur; qui si nollet, nec nasceretur : si autem hoc solum vellet, ut nasceretur tantum, et non moreretur, et quidquid vellet, faceret; quia omnipotentis Patris Filius omnipotens est. Ex ipsis rebus probemus. Quia cum voluissent eum tenere, discessit ab eis; loquitur Evangelium : « Et cum voluissent eum de vertice montis » præcipitare, discessit ab eis illæsus[2]. » Et quando venerunt ad eum comprehendendum, jam venditum a Juda traditore, cum ille putaret in potestate se habere, tradere magistrum et Dominum suum; et ibi ostendit Dominus voluntate se pati, non necessitate. Nam cum eum comprehendere Judæi voluissent, dixit illis : « Quem quæritis? » At illi dixerunt : Jesum Nazarenum. Et ille : Ego sum. » Hac voce audita, redierunt retro, et ceciderunt[3]. » In eo quod eos respondens dejecit, ostendit potestatem; ut in eo quod ab eis comprehensus est, ostenderet voluntatem. Ergo quod passus est, misericordiæ fuit. « Traditus est » enim propter delicta nostra, et resurrexit propter justi

[1] Joan II, 23, 24. — [2] Luc IV, 29, etc. — [3] Joan. XVIII, 5, etc.

» ficationem nostram[1]. » Audi verba ipsius : « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam : nemo tollit eam a me, sed » ego pono illam a me ipso, ut iterum sumam eam[2]. » Cum ergo haberet tantam potestatem, cum eam dictis prædicaret, factis ostenderet ; quid sibi vult quod non se credebat eis Jesus, quasi aliquid nolenti nocituris, aut aliquid nolenti facturis, præsertim quia jam crediderant in nomine ejus? Et de ipsis dicit Evangelista, « Crediderunt in nomine ejus, » de quibus dicit : « Ipse autem » Jesus non credebat semetipsum eis. » Quare? « Quod » ipse nosset omnes, et quia opus ei non erat ut quis » testimonium perhiberet de homine ; ipse enim sciebat » quid esset in homine[3]. » Plus noverat artifex quid esset in opere suo, quam ipsum opus quid esset in semetipso. Creator hominis noverat quid esset in homine, quod ipse creatus homo non noverat. Nonne hoc probamus de Petro, quia non noverat quid in ipso esset, quando dixit : « Tecum usque ad mortem[4]? » Audi quia Dominus noverat quid esset in homine : Tu mecum usque ad mortem? « Amen, amen dico tibi, prius quam gallus cantet, ter me » negabis[5]. » Homo ergo nesciebat quid esset in se ; sed Creator hominis noverat quid esset in homine. Crediderunt tamen in nomine ejus multi, et ipse Jesus non se credebat eis. Quid dicimus, fratres? Forte consequentia indicabunt nobis quid sibi vult mysterium verborum istorum. Quia crediderant in eum homines, manifestum est, verum est : nemo dubitat, Evangelium loquitur, verax Evangelista testatur. Item quia ipse Jesus non credebat semetipsum illis, et hoc manifestum est, et nullus Christianus dubitat ; quia et hoc Evangelium loquitur, et

[1] Rom. IV, 25. — [2] Joan. X, 18. — [3] Id. II, 24, 25. — [4] Matth. XXVI, 33, etc. — [5] Luc. XXII, 33, etc.

idem verax Evangelista testatur. Quare ergo crediderunt illi in nomine ejus, et Jesus non credebat semetipsum illis? Sequentia videamus.

III. « Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus no- » mine, princeps Judæorum : hic venit ad eum nocte, et » dixit ei, Rabbi [1]. » Jam hoc nostis, quia Rabbi magister dicitur. « Scimus quia a Deo venisti magister : nemo » enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit » Deus cum eo. » Ergo iste Nicodemus ex his erat qui crediderant in nomine ejus, videntes signa et prodigia quæ faciebat. Superius enim hoc dixit : « Cum autem es- » set Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt » in nomine ejus. » Quare crediderunt? sequitur et dicit : « Videntes signa ejus quæ faciebat. » Et de Nicodemo quid dicit? « Erat princeps Judæorum, nomine Nicode- » mus : hic venit ad eum nocte, et ait illi : Rabbi, scimus » quia à Deo venisti magister. » Et iste ergo crediderat in nomine ejus. Et ipse unde crediderat? sequitur : « Ne- » mo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi » fuerit Deus cum eo. » Si ergo Nicodemus de illis multis erat, qui crediderant in nomine ejus, jam in isto Nicodemo attendamus quare Jesus non se credebat eis. « Res- » pondit Jesus, et dixit ei : Amen, amen dico tibi, nisi » quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. » Ipsis ergo se credit Jesus, qui nati fuerint denuo. Ecce illi crediderant in eum, et Jesus non se credebat eis. Tales sunt omnes catechumeni : ipsi jam credunt in nomine Christi, sed Jesus non se credit eis. Intendat et intelligat Charitas Vestra. Si dixerimus catechumeno : Credis in in Christum? respondet, Credo, et signat se : jam crucem Christi portat in fronte, et non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credidit in nomine ejus. Interrogemus

[1] Joan. III, 1, 2.

eum, Manducas carnem Filii hominis et bibis sanguinem Filii hominis? nescit quid dicimus, quia Jesus non se credidit ei.

IV. Cum ergo ex eo numero Nicodemus esset, venit ad Dominum : sed nocte venit ; et hoc forte ad rem pertinet. Ad Dominum venit, et nocte venit : ad lucem venit, et in tenebris venit. Renati autem ex aqua et Spiritu, quid audiunt ab Apostolo? « Fuistis aliquando tenebræ ; nunc » autem lux in Domino : sicut filii lucis ambulate[1] : » et iterum, « Nos autem qui diei sumus, sobrii simus[2]. » Qui ergo renati sunt, noctis fuerunt, et diei sunt : tenebræ fuerunt, et lumen sunt. Jam credit se illis Jesus, et non nocte veniunt ad Jesum sicut Nicodemus, non in tenebris quærunt diem. Tales enim jam etiam profitentur : accessit ad illos Jesus, fecit in illis salutem : quia ipse dixit : « Nisi » quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem » meum, non habebit in se vitam[3]. » Et quod signum crucis habent in fronte catechumeni, jam de domo magna sunt ; sed fiant ex servis filii. Non enim nihil sunt qui jam ad domum magnam pertinent. Quando autem manna manducavit populus Israël? Cum transisset mare rubrum. Mare autem rubrum quid significet, audi Apostolum : « Nolo » autem vos ignorare, fratres, quia omnes patres nostri » sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt. » Utquid per mare transierunt, quasi quæreres ab illo ; secutus ait, « Et omnes per Moysen baptizati sunt in nube et in mari[4]. Si ergo figura maris tantum valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod gestum est in figura, trajectum populum ad manna perduxit ; quid exhibebit Christus in veritate baptismi sui, trajecto per eum populo suo? Per baptismum suum trajicit credentes, occisis omnibus peccatis, tanquam hostibus consequentibus, sicut

[1] Ephes. v, 8. — [2] 1 Thess. v, 8. — [3] Joan. vi, 54. — [4] 1 Cor. x, 1, etc.

in illo mari omnes Ægyptii perierunt. Quo trajicit, fratres mei? Quo trajicit per baptismum Jesus, cujus figuram tunc gerebat Moyses, qui per mare trajiciebat? Quo trajicit? ad manna. Quod est manna? « Ego sum, inquit, » panis vivus, qui de cœlo descendi[1]. » Manna accipiunt fideles, jam trajecti per mare rubrum. Quare mare rubrum? Jam mare, quare et rubrum? Significabat mare illud rubrum baptismum Christi. Unde rubet baptismus Christi, nisi Christi sanguine consecratus? Quo ergo perducit credentes et baptizatos? ad manna. Ecce dico manna: notum est quid acceperint Judæi, populus iste Israël, notum est quid illis pluisset Deus de cœlo; et nesciunt catechumeni quid accipiant Christiani. Erubescant ergo, quia nesciunt; transeant per mare rubrum, manducent manna: ut quomodo crediderunt in nomine Jesu, sic se ipsis credat Jesus.

V. Ideo intendite, fratres mei, quid respondeat iste qui nocte venit ad Jesum. Quamvis ad Jesum venerit, tamen quia nocte venit, adhuc de tenebris carnis suæ loquitur. Non intelligit quod audit a Domino, non intelligit quod audit a luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum[2]. Jam ei Dominus dixit: « Nisi » quis natus fuerit denuo, non videbit regnum Dei. Dicit » ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cum » sit senex[3]? » Spiritus ei loquitur, et ille carnem sapit. Carnem suam sapit, quia carnem Christi nondum sapit. Cum enim dixisset Dominus Jesus, « Nisi quis manducave» rit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non ha» bebit in se vitam[4]; » scandalizati sunt quidam qui eum sequebantur, et dixerunt apud semetipsos, « Durus est hic » sermo; quis potest eum audire[5]? » Putabant enim hoc di-

[1] Joan. VI, 51. — [2] Id. I, 9. — [3] Id. III, 3, 4. — [4] Id. VI, 54. — [5] Ibid. 61.

cere Jesum, quod eum possent concisum sicut agnum coquere, et manducare : abhorrentes a verbis ejus, recesserunt, et amplius eum non sunt secuti. Sic Evangelista loquitur : « Et Dominus ipse remansit cum duodecim : » et illi ad eum : Domine, ecce illi dimiserunt te ; et ille : » Numquid et vos vultis abire [1] ? » Ostendere volens quia ipse illis erat necessarius, non illi erant Christo necessarii. Ne quis terreat Christum, quando dicitur ut sit Christianus ; quasi beatior erit Christus, si tu fueris Christianus. Bonum est tibi, ut sis Christianus : nam si non fueris, malum Christo non erit. Audi vocem Psalmi : « Dixi Domi- » no, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non » eges [2]. » Ideo « Deus meus es tu, quoniam bonorum » meorum non eges. » Si fueris sine Deo, minor eris ; si fueris cum Deo, major Deus non erit. Non ex te ille major, sed tu sine illo minor. Cresce ergo in illo, noli te subtrahere, ut quasi ille deficiat. Reficieris, si accesseris ; deficies, si recesseris. Integer manet te accedente, integer manet et te cadente. Cum ergo dixisset Discipulis, « Num- » quid et vos vultis abire [3] ? » Respondit Petrus, petra illa, voce omnium, « Domine, ad quem ibimus ? Verba vitæ » æternæ habes. » Bene sapuit in ore ipsius caro Domini. Dominus autem exposuit eis, et dixit : « Spiritus est qui » vivificat : cum dixisset, Nisi quis manducaverit carnem » meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se » vitam ; « ne carnaliter intelligerent, » Spiritus est, in- » quit, qui vivificat, caro autem nihil prodest : verba » quæ locutus sum vobis, spiritus est et vita [4]. »

VI. Hunc spiritum et hanc vitam non sapiebat iste Nicodemus, qui nocte venerat ad Jesum. Ait ei Jesus : « Nisi » quis natus fuerit denuo, non videbit regnum Dei [5]. »

[1] Joan. VI, 68. — [2] Psal. XV, 2. — [3] Joan. VI, 68, etc. — [4] Ibid. 64. — [5] Id. III, 3.

Et ille carnem suam sapiens, in cujus ore nondum sapiebat caro Christi: « Quomodo, inquit, potest homo, cum » sit senex, iterum nasci? Numquid potest in ventrem » matris suæ iterum introire, et nasci[1]? » Non noverat iste nisi unam nativitatem ex Adam et Eva; ex Deo et Ecclesia nondum noverat: non noverat nisi eos parentes qui generant ad mortem; nondum noverat eos parentes qui generant ad vitam: non noverat nisi eos parentes qui generant successuros; nondum noverat eos qui semper viventes generant permansuros. Cum ergo sint duæ nativitates, ille unam intelligebat. Una est de terra, alia de cœlo; una est de carne, alia de Spiritu; una est de mortalitate, alia de æternitate; una est de masculo et fœmina, alia de Deo et Ecclesia. Sed ipsæ duæ singulæ sunt; nec illa potest repeti, nec illa. Recte intellexit Nicodemus nativitatem carnis: sic et tu intellige nativitatem spiritus, quomodo intellexit Nicodemus nativitatem carnis. Quid Nicodemus intellexit? « Numquid potest homo denuo in » ventrem matris suæ intrare, et nasci? » Sic quicumque tibi dixerit, ut spiritaliter iterum nascaris: responde quod dixit Nicodemus, « Numquid potest homo iterum in ventrem matris suæ intrare, et nasci? » Jam natus sum de Adam, non me potest iterum generare Adam: jam natus sum de Christo, non me potest iterum generare Christus. Quomodo uterus non potest repeti, sic nec baptismus.

VII. Qui nascitur de Ecclesia catholica, tanquam de Sara nascitur, de libera nascitur, qui nascitur de hæresi, tanquam de ancilla nascitur, sed ex semine Abraham. Advertat Charitas Vestra quam magnum Sacramentum. Testatur Deus, et dicit, « Ego sum Deus Abraham, et » Deus Isaac, et Deus Jacob[2]. » Non erant alii patriarchæ? non erat ante istos sanctus Noë, qui solus in toto

[1] Joan. III, 4. — [2] Exod. III, 6.

genere humano cum tota domo sua meruit de diluvio liberari, in quo et in filiis ejus figurata est Ecclesia? Ligno portante evadunt diluvium [1]. Deinde postea magni quos novimus, quos sancta Scriptura commendat, Moyses fidelis in tota domo ejus [2]. Et illi tres nominantur, quasi eum soli promeruerint, « Ego sum Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob : hoc mihi nomen est in æternum [3]. » Sacramentum grande ! Potens est Dominus et ora nostra aperire, et corda vestra, ut dicere possimus sicut revelare dignatus est, et capere possitis sicut expedit vobis.

VIII. Tres ergo isti Patriarchæ, Abraham, Isaac, et Jacob. Jam nostis filii Jacob quia duodecim fuerunt, et inde populus Israël : quia ipse Jacob Israël, et populus Israël tribus duodecim, pertinentes ad duodecim filios Israël. Abraham, Isaac, et Jacob, tres patres, et populus unus. Tres patres tanquam in principio populi ; tres patres in quibus figurabatur populus : et populus ipse prior, præsens populus. In populo enim Judæorum figuratus est populus Christianorum. Ibi figura, hic veritas : ibi umbra, hic corpus, dicente Apostolo, « Hæc autem in figura » contingebant illis. » Vox est Apostoli : Scripta sunt, inquit, propter nos, in quos finis sæculorum obvenit [4]. Recurrat nunc animus vester ad Abraham, Isaac, et Jacob. In istis tribus invenimus parere liberas, parere et ancillas : invenimus ibi partus liberarum, invenimus ibi et partus ancillarum. Ancilla nihil boni significat. « Ejice » ancillam, inquit, et filium ejus ; non enim hæres erit » filius ancillæ cum filio liberæ. » Apostolus hoc commemorat ; et in illis duobus filiis Abrahæ, dicit Apostolus fuisse figuram duorum Testamentorum, Veteris et Novi [5]. Ad Vetus Testamentum pertinent dilectores temporalium, di-

[1] Gen. VII, 7. — [2] Num. XII, 7 ; Hebr. III, 2 et Exod. III, 6. — [3] I Cor. X, 11. — [4] Gen. XXI, 10. — [5] Gal. IV, 30, etc.

lectores sæculi : ad Novum Testamentum dilectores vitæ æternæ. Ideo illa Jerusalem in terra, umbra erat cœlestis Jerusalem matris omnium nostrum, quæ est in cœlo[1] : et hæc Apostoli verba sunt. Et de ista civitate unde peregrinamur, multa nostis, multa jam audistis. Invenimus autem rem miram in istis partubus, id est in istis fœtibus, in istis generationibus liberarum et ancillarum, quatuor scilicet genera hominum : in quibus quatuor generibus, completur figura futuri populi christiani, ut non sit mirum quod in illis tribus dictum est, « Ego sum Deus » Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob[2]. » In omnibus enim Christianis, fratres, intendite, aut per malos nascuntur boni, aut per bonos nascuntur mali, aut per bonos boni, aut per malos mali : amplius istis quatuor generibus, completur figura futuri populi Christiani, ut non sit mirum quod in illis tribus dictum est : « Ego sum Deus » Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob[3]. » In omnibus enim Christianis, fratres, intendite, aut per malos nascuntur boni, aut per bonos nascuntur mali, aut per bonos boni, aut per malos mali : amplius istis quatuor generibus non potestis invenire. Quæ iterum repetam, advertite, retinete, excutite corda vestra, nolite pigri esse : capite ne capiamini, quomodo quatuor genera sunt omnium Christianorum. Aut per bonos nascuntur boni, aut per malos nascuntur mali, aut per bonos mali, aut per malos boni. Puto quia planum est. Per bonos boni : si et qui baptizant, boni sunt; et qui baptizantur, recte credunt, et in membris Christi recte numerantur. Per malos mali : si et qui baptizant, mali sunt; et qui baptizantur, duplici corde accedunt ad Deum, et non tenent eos mores quos audiunt in Ecclesia, ut non ibi sint palea, sed frumentum. Quam enim multi sint, novit Charitas Vestra.

[1] Gal. IV, 26. — [2] Exod. III, 6. — [3] Ibid.

Per malos boni : aliquando baptizat adulter, et qui baptizatur justificatur. Per bonos mali : aliquando qui baptizant, sancti sunt; qui baptizantur, tenere viam Dei nolunt.

IX. Puto, fratres, notum esse in Ecclesia, et quotidianis exemplis manifestari ea quæ dicimus : sed in prioribus nostris patribus ea consideremus, quia habuerunt et illi ista quatuor genera[1]. Per bonos boni : Ananias Paulum baptizavit. Quid per malos mali? Dicit Apostolus quosdam prædicatores Evangelii, quos dicit non caste annuntiare solere Evangelium, quos tolerat in societate christiana, et dicit : « Quid enim? dum omni modo, sive occasione sive veritate Christus annuntietur, et in hoc gaudeo[2]. » Numquid malevolus erat, et de alieno malo gaudebat? Sed quia et per malos verum prædicabatur, et per malorum ora Christus prædicabatur; si quos isti sui similes baptizabant, mali malos baptizabant : si quos isti baptizabant tales, quales admonet Dominus cum dicit, « Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, » mali bonos baptizabant[3]. » Boni malos baptizabant, quomodo a Philippo sancto Simon magus baptizatus est. Nota sunt ergo ista quatuor genera, fratres mei. Ecce iterum ea repeto, tenete illa, numerate illa, advertite illa; cavete quæ mala sunt, tenete quæ bona sunt. Per bonos boni nascuntur, cum per sanctos sancti baptizantur : Per malos mali, cum et qui baptizant et qui baptizantur, inique et impie vivunt, per malos boni, cum mali sunt qui baptizant; et boni qui baptizantur : per bonos mali, cum boni sunt qui baptizant, et mali qui baptizantur.

X. Quomodo invenimus ista in tribus istis nominibus. « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob[4]? » Ancillas accipimus in malis, liberas accipimus in bonis :

[1] Act. IX, 18. — [2] Philip. I, 18. — [3] Matth. II, 33. — [4] Exod. III, 6.

pariunt liberæ bonos; Sara peperit Isaac : pariunt ancillæ malos ; Agar peperit Ismaël[1]. Habemus in uno Abraham et illud genus cum per bonos boni, et illud genus cum per malos mali. Per bonos mali ubi figurati sunt? Libera erat Rebecca uxor Isaac : legite, peperit geminos, unus erat bonus, alter malus[2]. Habes aperte Scripturam dicentem Dei voce, « Jacob dilexi, Esaü autem odio ha- » bui[3]. » Istos duos genuit Rebecca, Jacob et Esaü : unus inde eligitur, alius reprobatur ; unus succedit in hæreditatem, alter exhæredatur. Non facit populum suum Deus de Esaü; sed facit de Jacob. Semen unum, diversi qui concepti sunt : uterus unus, diversi qui nati sunt. Numquid non libera peperit Jacob, quæ libera peperit Esaü? Luctabantur in ventre matris suæ, et dictum est Rebeccæ, cum ibi luctarentur, « Duo populi sunt in » utero tuo[4]. » Duo homines, duo populi; bonus populus, malus populus : sed tamen in uno ventre luctantur. Quanti mali sunt in Ecclesia, et unus uterus portat, donec in fine discernantur : et boni adversus malos clamant, et mali adversus bonos reclamant, et in unius visceribus utrique luctantur. Numquid semper simul erunt? In fine exitur ad lucem, declaratur nativitas quæ hic in sacramento figuratur : et tunc apparebit, Jacob dilexi, Esaü autem odio habui.

XI. Jam ergo invenimus, fratres, et de bonis bonos, de libera Isaac : et de malis malos, de ancilla Ismaël : et de bonis malos, Esaü de Rebecca. De malis bonos ubi inveniemus? Restat Jacob, ut in tribus patriarchis quatuor generum istorum perfectio concludatur. Habuit uxores Jacob liberas, habuit et ancillas : pariunt liberæ, pariunt et ancillæ, et fiunt duodecim filii Israël[4]. Si numeres

[1] Gen. XXI, 2, et XVI, 15. — [2] Id. XXV, 24. — [3] Malac. I, 2, et Rom. IX, 13. — [4] Gen. XXV, 23. — [5] Id. XXIX, 23, etc., et XXX, 4.

omnes de quibus nati sunt, non omnes de liberis, non omnes de ancillis : sed tamen omnes ex uno semine. Quid ergo, fratres mei ? numquid qui nati sunt de ancillis, non simul possederunt terram promissionis cum fratribus suis? Invenimus ibi bonos filios Jacob natos de ancillis, et bonos filios Jacob natos de liberis. Nihil illis obfuit nativitas de uteris ancillarum, quando in patre cognoverunt semen suum, et consequenter regnum cum fratribus tenuerunt. Quomodo ergo in filiis Jacob non obfuit illis qui nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnum, et terram promissionis cum fratribus ex æquo acciperent; non illis obfuerunt natales ancillarum, sed prævaluit semen paternum : sic quicumque per malos baptizantur, tanquam de ancillis videntur nati; sed tamen quia ex semine verbi Dei, quod figuratur in Jacob, non contristentur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit qui de semine bono nascitur; tantum non imitetur ancillam, si de ancilla nascitur. Ancillam malam superbientem non imiteris. Unde enim filii Jacob de ancillis nati, possederunt terram promissionis cum fratribus, Ismaël autem de ancilla natus, expulsus est ab hæreditate ? Unde, nisi quia ille superbus erat, illi humiles ? Erexit ille cervicem, et voluit seducere fratrem suum, ludens cum illo.

XII. Magnum ibi sacramentum. Ludebant simul Ismaël et Isaac; vidit illos Sara ludentes, et ait Abrahæ : « Ejice » ancillam et filium ejus, non enim hæres erit filius an» cillæ cum filio meo Isaac [1]. » Et cum contristatus esset Abraham, confirmavit ei Dominus dictum uxoris ejus. Jam hic manifestum est sacramentum, quia nescio quid futurum parturiebat illa res gesta. Ludentes vidit, et dicit : « Ejice ancillam et filium ejus. » Quid est hoc, fratres ? Quid enim mali fecerat Ismaël puero Isaac, quia ludebat

[1] Gen. xxi, 10.

cum illo? Sed illa lusio, illusio erat; illa lusio deceptionem significabat. Nam magnum sacramentum attendat Charitas Vestra. Persecutionem illam vocat Apostolus; ipsam lusionem, ipsum lusum persecutionem vocat: ait enim, « Sed sicut tunc ille qui secundum carnem natus » erat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita » et nunc[1]: » id est, qui secundum carnem nati sunt, persequuntur eos qui secundum spiritum nati sunt. Qui sunt secundum carnem nati? Dilectores mundi, amatores sæculi. Qui sunt secundum spiritum nati? Amatores regni cœlorum, dilectores Christi, desiderantes vitam æternam, gratis colentes Deum. Ludunt, et dicit Apostolus persecutionem. Nam postea quam dixit hæc verba Apostolus, « Et sicut tunc ille qui secundum carnem natus erat, per» sequebatur eum qui secundum spiritum, ita et nunc; » secutus est, et ostendit de qua persecutione diceret: « Sed » quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium ejus, non » enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac[2]. » Quærimus ubi hoc dicat Scriptura, ut videamus utrum aliqua persecutio præcesserit Ismaëlis in Isaac: et invenimus hoc dictum esse a Sara, quando vidit pueros ludentes simul[3]. Quam lusionem dicit Scriptura vidisse Saram, hanc persecutionem dicit Apostolus. Plus ergo vos persequuntur qui vos illudendo seducunt: Veni, veni; baptizare hic, hic habes verum baptismum. Noli ludere, unus est verus: ille lusus est: seduceris, et ista persecutio gravis tibi erit. Melius tibi erat ut Ismaëlem tu lucrareris ad regnum; sed non vult Ismaël, quia ludere vult. Tene tu hæreditatem patris, et audi: « Ejice » ancillam et filium ejus, non enim hæres erit filius an» cillæ cum filio meo Isaac. »

XIII. Isti etiam audent dicere quia persecutionem so-

[1] Galat. IV, 29. — [2] Ibid. 30. — [3] Gen. XXI, 9.

lent pati a catholicis regibus, aut a catholicis principibus. Quam persecutionem tolerant? Afflictionem corporis : si tamen aliquando passi sunt, aut quomodo passi sunt, ipsi sciant, et conveniant conscientias suas; tamen afflictionem corporis passi sunt : persecutio quam faciunt gravior est. Cave quando vult ludere Ismaël cum Isaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptismum : responde, Habeo jam Baptismum. Si enim verus est iste baptismus, qui tibi vult dare alterum, illudere te vult. Cave animæ persecutorem. Nam si a principibus catholicis aliquid passa est pars Donati aliquando, secundum corpus passa est, non secundum illusionem spiritus. Audite et videte in ipsis veteribus factis, omnia futurarum rerum signa et indicia. Invenitur Sara afflixisse Agar ancillam : Sara libera est : posteaquam superbire cœpit ancilla, questa est Abrahæ Sara, et dixit : « Ejice ancillam; erexit adversum me cervicem » suam[1]. » Et quasi ab Abraham fieret, de Abraham questa est mulier. Abraham vero qui non in ancilla libidine abutendi tenebatur, sed officio generandi, quoniam Sara ei dederat, unde prolem susciperet, ait ei : « Ecce » ancilla tua, utere ea sicut vis. » Et afflixit eam graviter Sara, et fugit a facie ejus[2]. Ecce libera afflixit ancillam, et non illam vocat persecutionem Apostolus : ludit servus cum domino, et persecutionem vocat : afflictio ista non vocatur persecutio, et lusio illa vocatur persecutio. Quid vobis videtur, fratres? Nonne intelligitis quid significatum sit? Sic ergo quando vult Deus concitare potestates adversus hæreticos, adversus schismaticos, adversus dissipatores Ecclesiæ, adversus exsufflatores Christi, adversus blasphematores Baptismi, non mirentur : quia Deus concitat, ut a Sara verberetur Agar. Cognoscat se Agar, ponat cervicem : quia cum humiliata discederet a domina

[1] Gen. xxi, 10. — [2] Id. xvi, 6.

sua, occurrit ei Angelus, et dixit : « Quid est, Agar ancilla » Saræ ? » cum conquesta esset de domina, quid audivit ab Angelo ? « Revertere ad dominam tuam [1]. » Ad hoc ergo affligitur, ut revertatur. Atque utinam revertatur ; quia proles ejus, sicut filii Jacob, cum fratribus hæreditatem tenebit.

XIV. Mirantur autem quia commoventur potestates christianæ adversus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Non ergo moverentur? Et quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat Charitas Vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges sæculi christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam, unde spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones et gesta prophetica. Tres pueri in igne laudaverunt Dominum : miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, et circa eos ignem innocentem [2] ; et cum admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Judæus vel circumcisus, ille qui statuam suam erexerat, et ad eam adorandam omnes coëgerat ; tamen laudibus trium puerorum commotus, ubi vidit majestatem Dei præsentis in igne, quid ait? « Et ego proponam decretum omnibus tribubus » et linguis in omni terra. » Quale decretum? « Quicumque » dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac et Abde- » nago, in interitum erunt, et domus eorum in perdi- » tionem. » Ecce quomodo sævit rex alienigena, ne blasphemetur Deus Israël, quia potuit tres pueros de igne liberare : et nolunt ut sæviant reges christiani, quia Christus exsufflatur, a quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus a gehennarum igne liberatur? Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali. Numquid non ipse est Deus Machabeorum, qui et trium puerorum? Illos ab igne liberavit : illi in

[1] Gen. xvi, 8, 9. — [2] Daniel. iii, 92, etc.

tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mandatis animo permanserunt[1]. Illi aperte liberati sunt, illi occulte coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quam de fornace potestatis humanæ. Si ergo Nabuchodonosor rex laudavit et prædicavit, et gloriam dedit Deo, quia liberavit de igne tres pueros, et tantam gloriam dedit, ut decretum mitteret per regnum suum : « Quicumque dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac, » et Abdenago, in interitum erunt, et domus eorum in » perditionem[2] : » quomodo isti reges non moveantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed se ipsos liberatos de gehenna, quando vident Christum, a quo liberati sunt, exsufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, Dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, et saltem talia pati nolunt.

XV. Nam videte qualia faciunt, et qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore : sempiternas mortes faciunt, et temporales se perpeti conqueruntur. Et tamen quas patiuntur? Proferunt nobis nescio quos in persecutione suos martyres. Ecce Marculus de petra præcipitatus est : ecce Donatus Bagaïensis in puteum missus est. Quando potestates Romanæ talia supplicia decreverunt, ut præcipitarentur homines? Quid autem respondent nostri? Quid sit gestum nescio : tamen quid tradunt nostri? Qui ipsi se præcipitaverunt, et potestates infamaverunt. Recordemur consuetudinem potestatum romanarum, et videamus cui credendum sit. Dicunt nostri illos se præcipitasse : si non sunt ipsi discipuli ipsorum qui se modo de saxis nullo persequente præcipitant, non credamus : quid mirum, si fecerunt illi quod solent? Nam potestates romanæ nunquam talibus suppliciis usæ sunt. Num enim non poterant occidere aperte? Sed illi qui se

[1] 2 Machab. VII, 1, etc. — [2] Daniel. III, 96.

mortuos coli voluerunt, famosiorem mortem non invenerunt. Postremo quidquid illud est, non novi. Et si passa es, o pars Donati, corporalem afflictionem ab Ecclesia catholica, a Sara passa es Agar: « redi ad dominam tuam. » Locus quidem necessarius aliquanto diutius nos tenuit, ut textum totum evangelicæ lectionis exponere minime valeremus. Fratres, sufficiat interim Charitati Vestræ, ne hæc quæ dicta sunt, dicendo alia, excludantur de cordibus vestris. Hæc tenete, talia dicite, flammantes illuc procedite, accendite frigidos.

TRACTATUS XII.

Ab eo Evangelii loco : *Quod natum est de carne caro est*, etc., usque ad id : *Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur ejus opera, quia in Deo sunt facta.*

I. Ex eo quod hesterno die intentam fecimus Charitatem Vestram, intelligimus vos alacrius et numerosius convenisse : sed interim lectioni evangelicæ ex ordine sermonem debitum reddamus, si placet : deinde audiet Charitas Vestra de pace Ecclesiæ vel quid egerimus, vel quid adhuc agendum speremus. Nunc ergo tota intentio cordis ad Evangelium feratur : nemo aliunde cogitet. Si enim qui totus adest, vix capit : qui se per cogitationes diversas dividit, nonne et quod ceperat fundit? Meminit autem Charitas Vestra dominico præterito, quantum Dominus adjuvare dignatus est[1], disseruisse nos de spirituali regeneratione : quam lectionem vobis iterum legi feci-

[1] In superiori Tractatu.

mus, ut quæ tunc non dicta sunt, in Christi nomine adjuvantibus orationibus vestris impleamus.

II. Regeneratio spiritualis una est, sicut generatio carnalis una est. Et quod Nicodemus Domino ait, verum dixit, quia non potest homo, cum sit senex, redire rursum in uterum matris suæ, et nasci. Ille quidem dixit, quia homo cum sit senex, hoc non potest, quasi, et si infans esset, posset. Omnino enim non potest, sive recens ab utero, sive annosa ab ætate, redire rursum in materna viscera, et nasci. Sed sicut ad nativitatem carnalem valent muliebria viscera ad semel pariendum : sic ad nativitatem spiritualem valent viscera Ecclesiæ, ut semel quisque baptizetur. Propterea ne quis forte dicat : Sed iste in hæresi natus est, et iste in schismate natus est : amputata sunt omnia, si meministis, quæ vobis disputata sunt de tribus patribus nostris, quorum Deus dici voluit, non quia soli erant, sed quia in solis expleta est integritas significandi populi futuri. Invenimus enim natum de ancilla exhæredatum, natum de libera hæredem : rursum invenimus natum de libera exhæredatum, natum de ancilla hæredem. Natus de ancilla exhæredatus Ismaël, natus de libera hæres Isaac, natus de libera exhæredatus Esaü, nati de ancillis hæredes filii Jacob [1]. In illis itaque tribus patribus, omnis futuri populi figura perspecta est : nec immerito Deus inquit, « Ego sum Deus Abraham, et Deus » Isaac, et Deus Jacob ; hoc mihi, inquit, nomen est in » æternum. » Magis meminerimus, quid promissum sit ipsi Abrahæ : hoc enim promissum est Isaac, hoc promissum est et Jacob. Quid invenimus? « In semine tuo » benedicentur omnes gentes [2]. » Credidit tunc unus quod nondum videbat : vident homines, et excæcantur. Com-

[1] Gen. XXI, 10; XXV, 5; XXVII, 35; XLIX, et Exod. III, 6. — [2] Gen. XXII, 18.

pletum est in gentibus, quod promissum est uni : et separantur a communione gentium, qui et quod impletum est videre nolunt. Sed quid illis prodest quia videre nolunt? Vident, velint nolint : aperta veritas et clausos oculos ferit.

III. Responsum est Nicodemo, qui ex eis erat qui crediderant in Jesum, et ipse Jesus non se credebat eis. Quibusdam enim non se credebat, cum jam in illum credidissent. Sic habes scriptum : « Multi crediderunt in nomine » ejus, videntes signa quæ faciebat. Ipse autem Jesus » non credebat semetipsum illis. Non enim opus habebat, » ut quisquam testimonium perhiberet de homine ; ipse » enim sciebat quid esset in homine[1]. » Ecce jam illi credebant in Jesum, et ipse Jesus non se credebat eis. Quare? Quia nondum erant renati ex aqua et Spiritu. Inde hortati sumus, et hortamur fratres nostros cathecumenos. Si enim interroges eos, jam crediderunt in Jesum : sed quia nondum carnem ejus et sanguinem accipiunt, nondum se illis credidit Jesus. Quid faciant, ut se illis credat Jesus? Renascantur ex aqua et Spiritu, proferat Ecclesia quos parturit. Concepti sunt, edantur in lucem : habent ubera quibus nutriantur ; non timeant ne nati suffocentur, ab uberibus maternis non recedant.

IV. Nullus potest homo redire in matris viscera, et iterum nasci. Sed de ancilla nescio quis natus est? Numquid tunc qui nati sunt de ancillis, redierunt in uterum liberarum, ut denuo nascerentur? Semen Abraham et in Ismaël : et ut possent Abraham facere filium de ancilla, uxor autor fuit. Natus est ex semine viri, et non utero, sed solo placito uxoris[2]. Numquid quia de ancilla, ideo exhæredatus? Si propterea exhæredatus quia de ancilla natus est, nulli ancillarum filii admitterentur ad hæredita-

[1] Joan. II, 23-25. — [2] Gen. XVI, 2.

tem. Filii Jacob admissi sunt ad hæreditatem : Ismaël autem, non quia ex ancilla natus, exhæredatus, sed quia superbus matri, superbus in filium matris; mater enim ejus magis Sara quam Agar. Illius uterus accommodatus, illius voluntas accessit : non faceret Abraham quod Sara nollet : magis ergo ille filius Saræ. Sed quia superbus in fratrem, et superbus ludendo, quia deludendo; quid ait Sara? « Ejice ancillam et filium ejus, non enim hæres erit » filius ancillæ cum filio meo Isaac[1]. » Non ergo illum viscera ancillæ ejecerunt foras, sed cervix servilis. Etsi liber superbus sit, servus est; et quod pejus est, malæ dominæ, ipsius superbiæ. Itaque, fratres mei, respondete homini, non posse rursus nasci hominem; respondete securi, non posse rursus nasci hominem. Quidquid iterum fit, illusio est : quidquid iterum fit, lusus est. Ismaël ludit, foras mittatnr. Animadvertit enim eos Sara ludentes, ait Scriptura, et dixit Abrahæ, » Ejice ancillam et filium » ejus. » Displicuit Saræ lusus puerorum; aliquid novum vidit pueros ludere. Nonne optant hoc quæ filios habent, videre ludentes filios suos? Vidit illa, et improbavit. Nescio quid vidit in lusu : illusionem vidit in illo lusu, animadvertit servi superbiam; displicuit illi, ejecit foras. Nati de ancillis improbi mittuntur foras, et natus de libera mittitur foras Esaü. Nemo ergo præsumat quia de bonis nascitur, nemo præsumat quia per sanctos baptizatur. Qui per sanctos baptizatur, adhuc caveat ne non sit Jacob, sed Esaü. Hoc ergo, fratres, dixerim : melius est ab hominibus sua quærentibus et mundum diligentibus, quod significat nomen ancillæ, baptizari, et spiritaliter hæreditatem quærere Christi, ut sit tanquam filius Jacob de ancilla, quam baptizari per sanctos et superbire, ut sit Esaü foras mittendus, quamvis natus ex libera. Hæc, fra-

[1] Gen xxi, 10.

tres, tenete. Non vos palpamus, nulla spes vestra in nobis sit : nec nobis blandimur, nec vobis : unusquisque suam sarcinam portat. Nostrum est dicere, ne male judicemur : vestrum est audire, et corde audire, ne exigatur quod damus ; imo quando exigitur, lucrum inveniatur, non detrimentum.

V. Dicit Dominus Nicodemo, et exponit ei, « Amen, » amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spi- » ritu, non potest introire in regnum Dei[1]. » Tu, inquit, carnalem generationem intelligis, cum dicis : « Numquid » potest homo redire in viscera matris suæ? » Ex aqua et Spiritu oportet ut nascantur propter regnum Dei. Si propter hæreditatem patris hominis temporalem nascitur, nascatur ex visceribus matris carnalis : si propter hæreditatem patris Dei sempiternam, nascatur ex visceribus Ecclesiæ. Generat per uxorem filium pater moriturus successurum : generat Deus de Ecclesia filios non successuros, sed secum mansuros. Et sequitur, « Quod natum est de » carne, caro est : et quod natum est de Spiritu,, spiritus » est[2]. » Spiritaliter ergo nascimur, et in spiritu nascimur, verbo et sacramento. Adest Spiritus, ut nascamur : Spiritus invisibiliter adest unde nasceris, quia et tu invisibiliter nasceris. Sequitur enim, et dicit : « Non mi- » reris quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo : Spiritus » ubi vult spirat, et vocem ejus audis, sed nescis unde » veniat, aut quo vadat[3]. » Nemo videt Spiritum : et quomodo audimus vocem Spiritus? Sonat Psalmus, vox est Spiritus : sonat Evangelium, vox est Spiritus : sonat sermo divinus, vox est Spiritus. « Vocem ejus audis, et » nescis unde veniat, et quo vadat. » Sed si nascaris et tu de Spiritu, hoc eris, ut ille qui non est adhuc natus de Spiritu, non sciat de te unde venias, et quo eas. Hoc

[1] Joan. III, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 7, 8.

enim secutus ait : « Sic est et omnis qui natus est ex Spi- » ritu. »

VI. « Respondit Nicodemus, et dixit ei, Quomodo pos- » sunt hæc fieri[1] ? » Et revera carnaliter, non intelligebat. In illo fiebat quod dixerat Dominus, vocem Spiritus audiebat, et nesciebat unde venerat, et quo ibat. « Res- » pondit Jesus, et dixit ei : Tu es magister in Israël, et » hæc ignoras[2] ? O fratres, quid, putamus Dominum huic magistro Judæorum quasi insultare voluisse? Noverat Dominus quid agebat, volebat illum nasci ex Spiritu. Nemo ex Spiritu nascitur, nisi humilis fuerit : quia ipsa humilitas facit nos nasci de Spiritu ; quia prope est Dominus obtritis corde. Ille magisterio inflatus erat, et alicujus momenti sibi esse videbatur, quia doctor erat Judæorum : deponit ei superbiam, ut possit nasci de Spiritu : insultat tanquam indocto ; non quia superior vult videri Dominus. Quid magnum Deus ad hominem, veritas ad mendacium? Major Christus quam Nicodemus dici debet, dici potest, cogitandum est? Si diceretur major Christus quam Angeli, ridendum erat : incomparabiliter enim major omni creatura, per quem facta est omnis creatura. Sed exagitat superbiam hominis : « Tu es magister » in Israël, et hæc ignoras? » Tanquam dicens, Ecce nihil nosti, princeps superbus, nascere ex Spiritu : si enim natus fueris ex Spiritu, vias Dei tenebis, ut Christi humilitatem sequaris. Sic enim altus est super omnes Angelos, quia « Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus » est esse se æqualem Deo ; sed semetipsum exinanivit » formam servi accipiens, in similitudinem hominum fac- » tus, et habitu inventus ut homo ; humiliavit semetipsum » factus obediens usque ad mortem, (et ne mortis genus » tibi aliquod placeat,) mortem autem crucis[3]. » Pende-

[1] Joan. III, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Philip. II, 6.

bat, et insultabatur ei. De cruce descendere poterat: sed differebat, ut de sepulcro resurgeret. Pertulit superbos servos Dominus, medicus ægrotos. Si hoc ille, quid illi quos oportet nasci ex Spiritu? si hoc ille verus magister in cœlo, non hominum tantum, sed et Angelorum. Si enim docti sunt Angeli, Verbo Dei docti sunt. Si Verbo Dei docti sunt, quærite unde docti sunt; et invenietis: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, » et Deus erat Verbum[1]. » Tollitur homini cervix, sed aspera et dura, ut sit lenis cervix ad portandum jugum Christi, de quo dicitur: « Jugum meum lene est, et sar» cina mea levis est[2]. »

VII. Et sequitur: « Si terrena dixi vobis, et non cre» ditis, quomodo si dixero vobis cælestia, credetis[3]? » Quæ terrena dixit, fratres? « Nisi quis natus fuerit denuo, » terrenum est? « Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus « audis, et nescis unde veniat, et quo eat, » terrenum est? Si enim de isto vento diceret, sicut nonnulli intellexerunt, cum quæreretur ab eis quid terrenum dixerit Dominus, dum ait: « Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo, si cœlestia dixero, credetis[4]? » Cum ergo quæreretur a quibusdam, quid terrenum dixerit Dominus, angustias passi dixerunt, Quod ait: « Spiritus ubi » vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, » et quo eat, » de isto vento dixit. Quid enim nominavit terrenum? Loquebatur de generatione spirituali: secutus ait: « Sic est omnis qui natus est ex Spiritu. » Deinde, fratres, quis nostrum non videat, verbi gratia, austrum euntem de meridie ad aquilonem: aut alium ventum venientem ab oriente ad occidentem? Quomodo ergo nescimus unde veniat et quo eat? Quid ergo dixit terrenum, quod non credebant homines? An illud quod de

[1] Joan. I, 1. — [2] Matth. XI, 30. — [3] Joan. III, 11. — [4] Ibid. 12.

templo resuscitando dixerat? Corpus enim suum de terra acceperat, et ipsam terram de terreno corpore susceptam parabat suscitare [1]. Non ei creditum est terram suscitaturo. « Si terrestria, inquit, dixi vobis et non creditis; quo» modo, si cœlestia dixero, credetis? » Hoc est, si non creditis quia templum possum resuscitare dejectum a vobis, quomodo credetis quia per Spiritum possint homines regenerari?

VIII. Et sequitur : « Et nemo ascendit in cœlum, nisi » qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo [2]. » Ecce hic erat, et in cœlo erat : hic erat carne, in cœlo erat divinitate; imo, ubique divinitate. Natus de matre, non recedens a Patre. Duæ nativitates Christi intelliguntur, una divina, altera humana : una per quam efficeremur, altera per quam reficeremur : ambæ mirabiles; illa sine matre, ista sine patre. Sed quia de Adam corpus acceperat, quia Maria de Adam, ipsumque corpus suscitaturus erat; terrenum quiddam dixerat : « Solvite templum hoc, » et in tribus diebus suscitabo illud [3]. » Cœleste autem quiddam dixit : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spi» ritu, non videbit regnum Dei [4]. » Eia, fratres, Deus voluit esse filius hominis, et homines voluit esse filios Dei. Ipse descendit propter nos, nos ascendamus propter ipsum. Solus enim descendit et ascendit, qui hoc ait : « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. » Non ergo ascensuri sunt in cœlum quos facit filios Dei? Ascensuri plane : hæc nobis promissio est [5], « Erunt æqua» les Angelis Dei [1]. » Quomodo ergo nemo ascendit nisi qui descendit? quia unus descendit, unus ascendit. Quid de cæteris? quid intelligendum, nisi quia membra ejus erunt, ut unus ascendat? Propterea sequitur : « Nemo

[1] Joan. II, 19. — [2] Id. III, 13. — [3] Id. II, 19. — [4] Id. III, 5. — [5] Matth. XXII, 30.

» ascendit in cœlum nisi qui de cœlo descendit, Filius » hominis qui est in cœlo. » Miraris quia et hic erat et in cœlo ? Tales fecit discipulos suos. Paulum audi apostolum dicentem : « Nostra autem conversatio in cœlis est[1]. » Si homo Paulus apostolus ambulabat in carne in terra, et conversabatur in cœlo, Deus cœli et terræ non poterat esse et in cœlo et in terra ?

IX. Si ergo nemo, nisi ille, descendit et ascendit, quæ spes est cæteris ? Ea spes est cæteris, quia ille propterea descendit ut in illo et cum illo unus essent, qui per illum ascensuri essent. « Non dicit, et seminibus, ait Apostolus, » tanquam in multis, sed tanquam in uno[2], Et semini tuo, » quod est Christus. » Et fidelibus ait : « Vos autem Christi ; si » autem Christi, ergo semen Abrahæ estis[3]. » Quod dixit unum, hoc dixit omnes nos esse. Ideo in Psalmis aliquando plures cantant, ut ostendatur quia de pluribus fit unus : aliquando unus cantat, ut ostendatur quid fiat de pluribus. Propterea unus sanabatur in illa piscina ; et quisquis alius descendebat, non sanabatur[4]. Ergo iste unus commendat unitatem Ecclesiæ. Væ illis qui oderunt unitatem, et partes sibi faciunt in hominibus ! Audiant illum qui volebat eos facere unum in uno ad unum ; audiant illum dicentem : « Nolite vos facere multos ; ego plantavi, » Apollo rigavit ; sed Deus incrementum dedit : sed neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui » incrementum dat Deus[5]. » Illi dicebant : « Ego sum Pauli, » ego Apollo, ego Cephæ[6]. » Et ille ; « Divisus est Christus ? » In uno estote, unum estote, unus estote : « Nemo » ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit. » Ecce volumus esse tui, dicebant Paulo. Et ille : Nolo sitis Pauli, sed ejus estote, cujus est vobiscum Paulus.

[1] Philip. III, 20. — [2] Galat. III, 16. — [3] Ibid. 29. — [4] Joan. v, 4. — [5] I Cor. III, 6. — [6] Id. I, 12.

X. Descendit enim et mortuus est, et ipsa morte liberavit nos a morte : morte occisus, mortem occidit. Et nostis, fratres, quia mors ista per diaboli invidiam intravit in mundum. « Deus mortem non fecit, Scriptura loquitur ; » nec lætatur, inquit, in perditione vivorum : creavit » enim ut essent omnia[1]. » Sed quid ibi ait? « Invidia autem » diaboli mors intravit in orbem terrarum[2]. » Ad mortem a diabolo propinatam non veniret homo vi adductus : non enim cogendi potentiam diabolus habebat, sed persuadendi versutiam. Non consentires, nihil invexerat diabolus : consensio tua, o homo, te perduxit ad mortem. A mortali mortales nati, ex immortalibus mortales facti. Ab Adam omnes homines mortales : Jesus autem Filius Dei, Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, unicus æqualis Patri, mortalis factus est ; quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis[3].

XI. Ergo mortem suscepit, et mortem suspendit in cruce ; et de ipsa morte liberantur mortales. Quod in figura factum est apud antiquos, commemorat illud Dominus : « Et sicut, inquit, Moyses exaltavit serpentem in » eremo, ita exaltari oportet Filium hominis ; ut omnis » qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æter» nam[4]. » Magnum sacramentum, et qui legerunt, noverunt. Deinde audiant vel qui non legerunt, vel qui forte lectum sive auditum obliti sunt. Prosternebatur in eremo populus Israël morsibus serpentum, fiebat magna strages multarum mortium : plaga enim Dei erat corripientis, et flagellantis, ut erudiret. Demonstratum est ibi magnum sacramentum rei futuræ, ipse Dominus testatur in hac lectione, ut nemo possit aliud interpretari quam quod ipsa veritas de se indicat. Dictum est enim ad Moy-

[1] Sap. I, 13. — [2] Id. II, 24. — [3] Joan. III, 14, 15. — [4] Num. XXI, 8, 9.

seu a Domino, ut faceret æneum serpentem, et exaltaret in ligno in eremo, et admoneret populum Israël, ut si quis morsus esset a serpénte, illum serpentem in ligno exaltatum attenderet. Factum est : mordebantur homines, intuebantur, et sanabantur. Quid sunt serpentes mordentes? peccata de mortalitate carnis. Quis est serpens exaltatus? mors Domini in cruce. Quia enim a serpente mors, per serpentis effigiem figurata est. Morsus serpentis letalis, mors Domini vitalis. Attenditur serpens, ut nihil valeat serpens. Quid est hoc? Attenditur mors, ut nihil valeat mors. Sed cujus mors? Mors vitæ : si dici potest, Mors vitæ; imo quia dici potest, mirabiliter dicitur. Sed numquid non erit dicendum quod fuit faciendum? Ego dubitem dicere quod Dominus pro me dignatus est facere? Nonne vita Christus? et tamen in cruce Christus. Nonne vita Christus? et tamen mortuus Christus. Sed in morte Christi mors mortua est; quia vita mortua occidit mortem, plenitudo vitæ deglutivit mortem : absorpta est mors in Christi corpore. Sic et nos dicemus in resurrectione, quando jam triumphantes cantabimus : « Ubi est, mors, » contentio tua? ubi est, mors, aculeus tuus[1]? » Interim modo, fratres, ut a peccato sanemur, Christum crucifixum intuamur, quia « Sicut Moyses, inquit, exaltavit » serpentem in eremo, ita exaltari oportet Filium hominis, » ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat » vitam æternam[2]. » Quomodo qui intuebantur illum serpentem, non peribant morsibus serpentum; sic qui intuentur fide mortem Christi, sanantur a morsibus peccatorum. Sed illi sanabantur a morte ad vitam temporalem : hic autem ait, « Ut habeant vitam æternam. » Hoc enim interest inter figuratam imaginem et rem ipsam :

[1] I Cor. XV, 55. — [2] Num XXI, 6-9.

figura præstabat vitam temporalem; res ipsa cujus illa figura erat, præstat vitam æternam.

XII. « Non enim misit Deus Flium suum in mundum, » ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum[1]. » Ergo quantum in medico est, sanare venit ægrotum. Ipse se interimit, qui præcepta medici observare non vult. Venit Salvator in mundum : quare Salvator dictus est mundi, nisi ut salvet mundum, non ut judicet mundum? Salvari non vis ab ipso ; ex te judicaberis. Et quid dicam, judicaberis? Vide quid ait : « Qui credit in eum, non judicatur ; qui autem non credit[2] : » quid dicturum speras nisi, judicatur? « Jam, inquit, judicatus est. » Nondum apparuit judicium, sed jam factum est judicium. Novit enim Dominus qui sunt ejus : novit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam ; novit in area sua triticum, novit paleam ; novit segetem, novit zizania[3]. Jam judicatus est qui non credit. Quare judicatus? « Quia » non credidit in nomine unigeniti Filii Dei[4]. »

XIII. « Hoc est autem judicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lu- » cem : erant enim mala opera eorum[5]. » Fratres mei, quorum opera bona invenit Dominus? nullorum. Omnium mala opera invenit. Quomodo ergo quidem fecerunt veritatem, et venerunt ad lucem? Et hoc enim sequitur : « Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta[6]. » Quomodo quidam opus bonum fecerunt, ut venirent ad lucem, id est, ad Christum? Et quomodo quidam dilexerunt tenebras? Si enim omnes peccatores invenit, et omnes a peccato sanat, et serpens ille in quo figurata est mors Do-

[1] Joan. III, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] 2 Tim. II, 19. — [4] Joan. III, 18. — [5] Ibid. 19. — [6] Ibid. 21.

mini, eos sanat qui morsi fuerant, et propter morsum serpentis erectus est serpens, id est, mors Domini, propter mortales homines, quos invenit injustos; quomodo intelligitur, « Hoc est judicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem : erant enim mala opera eorum? » Quid est hoc? Quorum enim erant bona opera? Nonne venisti ut justifices impios? sed « Dilexerunt, inquit, tenebras magis quam lucem. » Ibi posuit vim : multi enim dilexerunt peccata sua, multi confessi sunt peccata sua : quia qui confitetur peccata sua, et accusat peccata sua, jam cum Deo facit. Accusat Deus peccata tua : si et tu accusas, conjungeris Deo. Quasi duæ res sunt, homo et peccator. Quod audis homo, Deus fecit : quod audis peccator, ipse homo fecit. Dele quod fecisti, ut Deus salvet quod fecit. Oportet ut oderis in te opus tuum, et ames in te opus Dei. Cum autem cœperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum, confessio est operum malorum. Facis veritatem, et venis ad lucem. Quid est, Facis veritatem? Non te palpas, non tibi blandiris, non te adulas, non dicis, Justus sum, cum sis iniquus, et incipis facere veritatem. Venis autem ad lucem ut manifestentur opera tua, quia in Deo sunt facta : quia et hoc ipsum quod tibi displicuit peccatum tuum, non tibi displiceret, nisi Deus tibi luceret, et ejus veritas tibi ostenderet. Sed qui et admonitus diligit peccata sua, odit admonentem lucem et fugit eam, ut non arguantur opera ejus mala quæ diligit. Qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua : non sibi parcit, non sibi ignoscit ut Deus ignoscat : quia quod vult Deus ignoscat, ipse agnoscit, et venit ad lucem : cui gratias agit, quod illi quid in se odisset ostende-

rit. Dicit Deo, « Averte faciem tuam a peccatis meis[1] : » Et qua fronte dicit, nisi iterum dicat, « Quoniam facinus » meum ego cognosco, et peccatum meum coram me est » semper? » Sit ante te quod non vis esse ante Deum. Si autem post te feceris peccatum tuum, retorquet illud tibi Deus ante oculos tuos ; et tunc retorquet, quando jam pœnitentiæ fructus nullus erit.

XIV. Currite, ne tenebræ vos comprehendant, fratres mei : evigilate ad salutem vestram, evigilate dum tempus est[2] : nullus retardetur a templo Dei, nullus retardetur ab opere Domini, nullus avocetur ab oratione continua, nullus a solida devotione fraudetur. Evigilate ergo cum dies est : lucet dies, Christus est dies. Paratus est ignoscere, sed agnoscentibus ; punire autem defendentes se, et justos se jactantes, et putantes se esse aliquid, cum nihil sint. In dilectione autem ejus et in misericordia ejus qui ambulat, etiam liberatus ab illis letalibus et grandibus peccatis, qualia sunt facinora, homicidia, furta, adulteria ; propter illa quæ minuta videntur esse peccata linguæ, aut cogitationum, aut immoderationis in rebus concessis, facit veritatem confessionis, et venit ad lucem in operibus bonis : quoniam minuta plura peccata si negligantur, occidunt. Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent, minuta sunt grana arenæ : sed si multa arena imponatur, premit, atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens : paulatim per sentinam intrat ; sed diu intrando et non exhauriendo, mergit navim. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere ne obruant peccata, gemendo, jejunando, tribuendo, ignoscendo? Iter autem hujus sæculi molestum est, plenum est tentationibus : in rebus prosperis ne extollat, in rebus adversis ne

[1] Psal. L, 11. — [2] Joan. XII, 35.

frangat. Qui tibi dedit felicitatem hujus sæculi, ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem. Rursus qui te flagellat in isto sæculo, ad emendationem, non ad damnationem facit. Ferto patrem erudientem, ne sentias judicem punientem. Hæc quotidie dicimus vobis, et sæpe dicenda sunt, quia bona et salutaria sunt.

TRACTATUS XIII.

Ab eo Evangelii loco, *Post hæc venit Jesus et Discipuli ejus in Judæam terram,* etc. usque ad id, *Amicus autem sponsi qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.*

I. Ordo lectionis evangelicæ secundum Joannem, sicut potestis meminisse, qui curam geritis profectus vestri, ita sequitur, ut hæc quæ modo lecta est, hodie nobis tractanda proponatur. Ab ipso principio usque ad hodiernam lectionem, quæ supra dicta sunt, meministis jam esse tractata. Et si forte inde multa estis obliti certe vel officium nostrum manet in vestra memoria. Quæ hinc audieritis de baptismo Joannis, etsi non tenetis omnia, audisse vos tamen credo quod teneatis : quæ dicta sunt etiam, quare Spiritus sanctus in columbæ specie apparuerit : et quomodo illa nodosissima quæstio soluta sit, quia nescio quid quod non noverat, didicit Joannes in Domino per columbam, cum jam eum nosset, quando venienti ut baptizaretur, ait : « Ego a te debeo baptizari, » et tu venis ad me? quando ei Dominus respondit, Sine » modo, ut impleatur omnis justitia[1]. »

[1] Matth. III, 14, 15.

II. Nunc ergo ad eumdem Joannem cogit nos ordo lectionis reverti. Ipse est ille qui prophetatus est per Isaïam : « Vox clamantis in eremo, parate viam Domino, rectas » facite semitas ejus[1]. » Tale testimonium reddidit Domino suo, et (quia ille dignatus est,) amico suo : Dominusque ipsius et amicus ipsius perhibuit et ipse testimonium Joanni. Dixit enim de Joanne : « In natis mulierum » non exurrexit major Joanne Baptista[2]. » Sed quia illi se præposuit ; in hoc quod plus erat Joanne, Deus erat. Qui autem minor est, inquit, in regno cœlorum, major est illo. Minor nativitate, major potestate, major divinitate, majestate, claritate : « Tanquam in principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum[3]. » Sic autem perhibuerat in superioribus lectionibus Joannes Domino téstimonium, ut Filium Dei quidem diceret, Deum non diceret, nec tamen negaret : tacuerat Deum, non negaverat Deum. Sed non omnino tacuit Deum. Fortassis enim invenimus hoc in hodierna lectione. Dixerat Filium Dei : sed dicti sunt et homines filii Dei. Dixerat tantæ excellentiæ illum fuisse, ut non esset ipse dignus corrigiam calceamenti ejus solvere[4]. Jam magnitudo ista multum dat intelligi, cujus non erat dignus corrigiam calceamenti solvere, ille quo nemo surrexerat major in natis mulierum. Plus enim erat omnibus hominibus et Angelis. Nam Angelum invenimus prohibuisse, ne homo illi ad pedes caderet. Cum enim quædam in Apocalypsi Angelus ostenderet Joanni, qui scripsit hoc Evangelium, conterritus magnitudine visionis Joannes cecidit ad pedes Angeli. Et ille : « Surge, vide ne feceris » hoc, Deum adora : nam ego conservus tuus sum et fratrum tuorum[5]. » Cadere ergo sibi ad pedes hominem An-

[1] Isaï. XL, 3. — [2] Matth. XI, 11. — [3] Joan. I, 1. — [4] Ibid. 34 et 27. — [5] Apoc. XXII, 9.

gelus prohibuit. Nonne manifestum est quia super omnes Angelos est, cui talis homo, quo major nemo surrexit in natis mulierum, dicit indignum se esse solvere corrigiam calceamenti?

III. Tamen aliquid evidentius dicat Joannes, quia Deus est Dominus noster Jesus Christus. Inveniamus hoc in præsenti lectione, quia forte et de illo cantavimus, Regnavit Deus super omnem terram : contra quod surdi sunt, qui putant eum in Africa sola regnare. Non enim non dictum est de Christo, cum dictum est, Regnavit Deus super omnem terram. Quis est enim alius rex noster, nisi Dominus noster Jesus Christus? Ipse est rex noster. Et quid audistis in ipso psalmo, recenti versu modo cantato? « Psallite Deo nostro, psallite : psallite regi nostro, » psallite[1]. » Quem dixit Deum, ipsum dixit regem nostrum : « Psallite Deo nostro, psallite regi nostro, psallite » intelligenter[2]. » Ne in una parte velis intelligere cui psallis : Quoniam rex omnis terræ Deus. Et quomodo est omnis terræ rex, qui visus est in una parte terrarum, in Jerosolyma, in Judæa, ambulans inter homines, natus, sugens, crescens, manducans, bibens, vigilans, dormiens, fatigatus ad puteum sedens, comprehensus, flagellatus, sputis illitus, spinis coronatus, ligno suspensus, lancea percussus, mortuus, sepultus? quomodo ergo rex omnis terræ? Quod videbatur in loco, caro erat : oculis carneis caro apparebat : in carne mortali majestas immortalis occultabatur. Et quibus oculis majestas immortalis penetrata compage carnis poterit intueri? Est alius oculus, est interior oculus. Non enim nullos oculos habebat et Tobias, quando cæcus oculis corporeis filio dabat præcepta vitæ[3]. Ille patri manum tenebat, ut pedibus ambularet : ille filio consilium dabat, ut vitam justitiæ teneret. Et hac oculos

[1] Psal. XLVI, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Tob. IV, 2.

video, et hac oculos intelligo. Et meliores oculi dantis vitæ consilium, quam oculi tenentis manum. Tales oculos quærebat et Jesus, quando ait Philippo : « Tanto tempore » vobiscum sum, et non cognovistis me[1] ? » Tales oculos quærebat, cum ait : Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Isti oculi in intelligentia sunt, isti oculi in mente sunt. Ideo cum dixisset Psalmus ; « Quoniam rex omnis » terræ Deus[2] : » subjecit statim : « Psallite intelligenter. » Quod enim dico : Psallite Deo nostro : psallite : Deum dico regem nostrum. Sed regem nostrum inter homines vidisdistis tanquam hominem, vidistis passum, crucifixum, mortuum : latebat aliquid in illa carne, quam oculis carneis videre potuistis. Quid ibi latebat? Psallite intelligenter : nolite oculis quærere quod mente conspicitur. Psallite lingua, quia inter vos caro : sed quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, reddite sonum carni, reddite Deo mentis obtutum. Psallite intelligenter et videtis quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.

IV. Dicat et Joannes testimonium : « Post hæc venit » Jesus et discipuli ejus in Judæam terram, et illic de- » demorabatur cum eis, et baptizabat[3]. » Baptizatus baptizabat. Non eo baptismo baptizabat quo baptizatus est. Dat baptismum Dominus baptizatus a servo, ostendens humilitatis viam, et perducens ad baptismum Domini, hoc est baptismum suum, præbendo humilitatis exemplum, quia ipse non respuit baptismum servi. Et in baptismo servi via præparabatur Domino, et baptizatus Dominus viam se fecit venientibus. Ipsum audiamus : Ego sum via, veritas et vita. Si veritatem quæris, viam tene : nam ipsa est via quæ est veritas[4]. Ipsa est quo is, ipsa est qua is : non per aliud is ad aliud, non per aliud venis ad Christum : per Christum ad Christum venis. Quomodo

[1] Joan. XIV, 9. — [2] Psal. XLVI, 8. — [3] Joan. III, 22. — [4] Id. XIV, 6.

per Christum ad Christum? Per Christum hominem ad Christum Deum : per Verbum carnem factum, ad Verbum quod in principio erat Deus apud Deum : ab eo quod manducavit homo, ad illud quod quotidie manducant Angeli. Sic enim scriptum est : « Panem cœli dedit eis : » panem Angelorum manducavit homo[1]. » Quis est panis Angelorum? « In principio erat Verbum, et Verbum erat » apud Deum, et Deus erat Verbum[2]. » Quomodo panem Angelorum manducavit homo? « Et Verbum caro factum » est, et habitavit in nobis[3]. »

V. Sed quia diximus manducare Angelos, fratres, ne putetis morsibus fieri. Nam si hoc intellexeritis, quasi dilaniatur Deus quem manducant Angeli. Quis dilaniat justitiam? sed rursum mihi aliquis dicit, Et quis est qui manducat justitiam? « Unde ergo beati qui esuriunt et » sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur[4]? Cibus quem manducas per carnem, ut reficiaris tu, ille deficit; ut reparet te, consumitur : manduca justitiam, et tu reficeris, et illa integra perseverat. Quomodo videndo istam lucem corpoream, reficiuntur isti oculi nostri, et res est corporea quæ videtur oculis corporeis. Multi enim cum fuerint diutius in tenebris, infirmatur acies ipsorum, quasi jejunio lucis. Fraudati oculi cibo suo, (luce quippe pascuntur,) defatigantur jejunio, et debilitantur : ita ut ipsam lucem qua reficiuntur videre non possint : et si diutius abfuerit, extinguuntur, et tanquam moritur in eis ipsa acies lucis. Quid ergo, quia tot oculi quotidie ista luce pascuntur, minor fit? Et illi reficiuntur, et ipsa integra permanet. Si hoc potuit Deus de luce corporea corporeis oculis exhibere : non exhibet mundis cordibus lucem illam infatigabilem, integram perseverantem, nulla ex parte deficientem? Quam lucem? « In principio erat Ver-

1 Psal. LXXVII, 24, 25. — 2 Joan. I, 1. — 3 Ibid. 14. — 4 Matth. V, 6.

» bum, et Verbum erat apud Deum. » Videamus si lux est. « Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo » videbimus lumen[1]. » In terra aliud est fons, aliud lumen. Sitiens quæris fontem, et ut pervenias ad fontem, quæris lucem : et si dies non est, accendis lucernam, ut ad fontem pervenias. Fons ille, ipsa est lux : sitienti fons est, cæco lux est : aperiantur oculi ut videant lucem, aperiantur fauces cordis ut bibant fontem ; quod bibis, hoc vides, hoc audis. Totum tibi fit Deus : quia horum quæ diligis, totum tibi est. Si visibilia attendis, nec panis est Deus, nec aqua est Deus, nec lux ista est Deus, nec vestis est Deus, nec domus est Deus. Omnia enim hæc visibilia sunt, et singula sunt : quod est panis, non hoc est aqua ; et quod est vestis, non hoc est domus ; et quod sunt ista, non hoc est Deus : visibilia enim sunt. Deus tibi totum est : si esuris, panis tibi est : si sitis, aqua tibi est : si in tenebris es, lumen tibi est, quia incorruptibilis manet : si nudus es, immortalitatis vestis tibi est, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem[2]. Omnia possunt dici de Deo, et nihil digne dicitur de Deo. Nihil latius hac inopia. Quæris congruum nomen, non invenis : quæris quoquo modo dicere, omnia invenis. Quid simile, agnus et leo ? De Christo utrumque dictum est : « Ecce agnus Dei[3]. » Quomodo leo ? « Vicit leo de tribu Juda[4]. »

VI. Audiamus Joannem : « Baptizabat Jesus[5]. » Diximus quia baptizabat Jesus. Quomodo Jesus ? quomodo Dominus ? quomodo Dei Filius ? quomodo Verbum ? « Sed » Verbum caro factum est. Erat autem et Joannes baptizans in Ænon juxta Salim[6]. » Lacus quidam « Ænon. » Unde intelligitur, quia lacus erat ? « Quia aquæ multæ

[1] Psal. XXXV, 10. — [2] I Cor. XV, 54. — [3] Joan. I, 29. — [4] Apoc. V, 5. — [5] Joan. III, 22. — [6] Ibid. 23.

» erant ibi, et veniebant, et baptizabantur. Nondum enim » missus erat in carcerem Joannes[1]. » Si meministis, (Ecce iterum dico,) dixi quare baptizabat Joannes : quia oportebat ut Dominus baptizaretur. Et quare oportebat ut Dominus baptizaretur? quia multi contempturi erant baptismum, eo quod jam majore gratia præditi viderentur, quam viderent alios fideles. Verbi gratia, jam continenter vivens catechumenus, contemneret conjugatum, et diceret se meliorem quam ille sit fidelis. Ille catechumenus posset dicere in corde suo : Quid mihi opus est baptismum accipere, ut hoc habeam quod et iste, quo jam melior sum? Ne ergo cervix ista præcipitaret quosdam de meritis justitiæ suæ plurimum elatos, baptizari voluit Dominus a servo, tanquam alloquens filios capitales. Quid vos extollitis? quid erigitis, quia habetis, ille prudentiam, ille doctrinam, ille castitatem, ille fortitudinem patientiæ? Numquid tantum habere potestis, quantum ego qui dedi? Et tamen ego baptizatus sum a servo, vos dedignamini a Domino. Hoc est, ut impleatur omnis justitia[2].

VII. Sed dicet aliquis : Sufficiebat ergo ut baptizaret Dominum Joannes : quid opus erat ut alii baptizarentur à Joanne? Et hoc diximus, quia si solus Dominus baptizaretur a Joanne, non deesset ista cogitatio hominibus, quod meliorem habebat baptismum Joannes quam Dominus. Dicerent enim : Usque adeo magnus erat baptismus quem habuit Joannes, ut solus Christus illo fuerit dignus baptizari. Ergo ut ostenderetur melior baptismus quem daturus erat Dominus, et ille tanquam servi intelligeretur, ille tanquam Domini; baptizatus est Dominus, ut præberet humilitatis exemplum : non solus autem baptizatus est ab eo, ne baptismus Joannis melior baptismo

[1] Joàn. III, 24. — [2] Matth. III, 15.

Domini videretur. Ad hoc autem viam præbuit Dominus noster Jesus Christus, sicut audistis, fratres, ne quis arrogans quod habeat abundantiam alicujus gratiæ, dedignetur baptizari baptismo Domini. Quantumcumque enim catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat : non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismum. Quomodo non caruit populus Israël populo Ægyptiorum, nisi cum venisset ad mare rubrum[1] : sic pressura peccatorum nemo caret, nisi cum ad fontem baptismi venerit.

VII. « Facta est ergo quæstio ex discipulis Joannis cum » Judæis de purificatione[2]. » Baptizabat Joannes, baptizabat Christus : moti sunt discipuli Joannis, concurrebatur ad Christum, veniebatur ad Joannem. Qui enim veniebant ad Joannem, mittebat illos ad Jesum baptizari; non mittebantur ad Joannem, qui a Christo baptizabantur. Turbati sunt discipuli Joannis et cœperunt quæstionem tractare cum Judæis, quomodo solet fieri. Intelligas dixisse Judæos, majorem esse Christum, et ad ejus baptismum debere concurri. Illi nondum intelligentes, defendebant baptismum Joannis. Ventum est ad ipsum Joannem, ut solveret quæstionem. Intelligat Charitas Vestra : Et hic utilitas ipsa humilitatis agnoscitur, et ostenditur utrum in ipsa quæstione cum errarent homines, gloriari apud se voluerit Joannes. Fortasse enim dixit : Verum dicitis, recte contenditis, baptismus meus est melior? Nam ut noveritis quod baptismus meus est melior, ipsum Christum ego baptizavi. Poterat hoc dicere Joannes baptizato Christo. Quantum se si vellet extendere, habebat ubi se extenderet? Sed melius noverat apud quem se humiliaret : quem se noverat nascendo antecedere, illi voluit confitendo cedere : salutem suam intelligebat in

[1] Exod. XIV, 27. — [2] Joan. III, 25.

Christo esse. Jam dixerat superius : « Nos omnes de plenitudine ejus accepimus[1]. » Et hoc confiteri Deum est. Quomodo enim omnes homines de plenitudine ejus accipiunt, nisi ille sit Deus? Nam si sic ille homo ut non Deus, de plenitudine Dei accipit etiam ipse, et sic non Deus est. Si autem omnes homines de plenitudine ejus accipiunt, ille est fons, illi bibentes. Qui bibunt fontem, et sitire possunt et bibere : fons nunquam sitit, fons seipso non eget. Fonte egent homines; aridis visceribus, aridis faucibus currunt ad fontem ut reficiantur : fons fluit ut reficiat; ita Dominus Jesus.

IX. Videamus ergo quid responderit Joannes : « Venerunt ad Joannem, et dixerunt ei : Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, » ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad illum[2] : » hoc est, Quid dicis? Non sunt prohibendi, ut ad te potius veniant? « Respondit, et dixit : Non potest homo quidquam accipere, nisi ei datum fuerit de cœlo[3]. » De quo putatis hoc dixisse Joannem? de se ipso : Quasi homo accepi, ait, de cœlo. Intendat Charitas Vestra. Non potest homo quidquam accipere, nisi fuerit ei datum de » cœlo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim : Ego non sum Christus. » Tanquam dicens : Quid vos fallitis? vos ipsi mihi quomodo proposuistis istam quæstionem? Quid mihi dixistis? « Rabbi, qui erat tecum » trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti. » Nostis ergo quale testimonium illi perhibui : modo dicturus sum non esse illum, quem dixi esse? Ergo quia aliquid accepi de cœlo ut aliquid essem, inanem me vultis esse, ut loquar contra veritatem? « Non potest homo accipere » quidquam, nisi fuerit illi datum de cœlo. Ipsi vos mihi » testimonium perhibetis quod dixerim : Ego non sum

[1] Joan I, 16. — [2] Id. III, 26. — [3] Ibid. 27.

» Christus. » Non es tu Christus? sed quid si major illo, quia tu illum baptizasti? « Missus sum : » ego præco sum, ille judex est.

X. Et audi testimonium multo vehementius, multo expressius. Videte quid nobiscum agitur; videte quid amare debeamus; videte quia aliquem hominem amare pro Christo, adulterium est. Quare hoc dico? Attendamus vocem Joannis : poterat in illo errari, poterat ipse putari qui non erat : respuit a se falsum honorem, ut teneat solidam veritatem. Videte quid dicat Christum, quid se : « Qui habet sponsam, sponsus est. » Casti estote, sponsum amate. Quid autem tu es, qui nobis dicis : « Qui habet sponsam, sponsus est? Amicus autem sponsi qui » stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem » sponsi[1]. » Aderit Dominus Deus noster pro motu cordis mei, multo enim gemitu plenum est, dicere quod doleo : sed obsecro vos per ipsum Christum, ut quod dicere non potuero, vos cogitetis : novi enim dolorem meum exprimi satis digne non posse. Multos enim adulteros video, qui sponsam tanto pretio emptam, amatam fœdam ut pulchra fieret, illo emptore, illo liberatore, illo decoratore, possidere volunt : et id agunt verbis suis, ut pro sponso amentur. De illo dictum est : « Hic est qui baptizat[2]. » Quis huc exit et dicit : Ego baptizo? quis huc exit et dicit : Ego quod dedero hoc est sanctum? quis huc procedit qui dicit : Bonum est tibi ut nascaris ex me? Amicum sponsi audiamus, non adulteros sponsi : audiamus zelantem, sed non sibi.

XI. Fratres, regredimini corde ad vestras domos, carnalia loquor, terrena loquor; humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ[3]. Multi habetis conjuges, multi habere vultis, multi etsi non vultis, habuistis : multi qui

[1] Joan. III, 29. — [2] Id. I, 33. — [3] Rom. VI, 19.

omnino conjuges habere non vultis, de conjugibus patrum vestrorum nati estis : nullum cor est quod non iste tangat affectus; nullus in rebus humanis tam avius a genere humano est, qui quod dico non sentiat. Ponite aliquem peregre profectum, commendasse amico suo sponsam suam : Vide, quæso te, charus meus es, ne forte me absente pro me aliquis ametur. Qualis ergo ille, qui custodiens sponsam vel uxorem amici sui, dat quidem operam ut nullus alius ametur, sed si se amari pro amico voluerit, et uti voluerit commendata sibi, quam detestandus universo humano generi apparet? Videat illam aliquanto petulantius per fenestram attendere aut jocari cum aliquo, prohibet tanquam zelet : video zelantem, sed videam cui, utrum amico absenti, an sibi præsenti. Putate hoc Dominum nostrum Jesum Christum fecisse. Commendavit amico suo sponsam suam, peregre profectus est accipere regnum [1], sicut dicit ipse in Evangelio, et tamen præsens est majestate. Fallatur amicus qui trans mare profectus est; et si fallitur, væ illi qui fallit : quid Deum fallere conantur, Deum intuentem omnium corda, et omnium secreta rimantem? Existit aliquis hæreticus, et dicit : Ego do, ego sanctifico, ego justifico, nolo eas ad illam sectam. Bene quidem zelat, sed vide cui. Non eas ad idola, bene zelat : non ad sortilegos, bene zelat. Videamus cui zelat : Ego quod do sanctum est : quia ego do : ego quem baptizo baptizatus est, quem non baptizo non est baptizatus. Audi amicum sponsi, disce zelare amico tuo : audi vocem illius : « Hic est qui baptizat [2]. » Quare tibi vis arrogare quod tuum non est? Usque adeo absens est qui hic reliquit sponsam suam? Nescis quia ille qui a mortuis resurrexit, ad dexteram Patris sedet? Si contempserunt eum Judæi in ligno pendentem, tu con-

[1] Luc. XIX, 12. — [2] Joan. I, 33.

temnis in cœlo sedentem? Noverit Charitas Vestra magnum dolorem me pati de hac re : sed, ut dixi, dimitto cætera cogitationibus vestris. Non enim dico, si loquar tota die; si plangam tota die, non sufficio : non dico, si habeam, sicut dicit Propheta, fontem lacrymarum : sed si convertar in lacrymas, et lacrymæ fiam, in linguas, et linguæ fiam, parum est.

XII. Redeamus, videamus quid dicit iste : « Qui habet » sponsam, sponsus est : » non est mea sponsa. Et non gaudes in nuptiis? Imo gaudeo, ait : « Amicus autem » sponsi qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter » vocem sponsi. » Non, inquit, gaudeo propter vocem meam, sed propter vocem sponsi gaudeo. Ego sum in audiendo, ille in dicendo : ego sum enim illuminandus, ille lumen : ego sum in aure, ille Verbum. Ergo amicus sponsi stat, et audit eum. Quare stat? quia non cadit. Quare non cadit? quia humilis est. Vide stantem in solido : Non sum dignus corrigiam calceamenti ejus solvere[1]. Bene te humilias, merito non cadis, merito stas, merito audis eum, et gaudio gaudes propter vocem sponsi. Sic et Apostolus amicus sponsi, zelat et ipse, non sibi, sed sponso. Audi vocem zelantis : Zelo Dei vos zelo, dixit : non meo, non mihi, sed zelo Dei. Unde? quomodo? quam zelas, vel cui zelas? « Desponsavi enim vos uni » viro virginem castam exhibere Christo. » Quid ergo times? quare zelas? « Timeo, inquit, ne sicut serpens se» duxit Evam astutia sua, sic et vestri sensus corrumpan» tur a castitate quæ est in Christo[2]. » Omnis Ecclesia virgo appellata est. Diversa esse membra Ecclesiæ, diversis donis pollere videtis atque gaudere : alii conjugati, aliæ conjugatæ, alii viduati uxores ultra non quærunt, aliæ viduatæ maritos ultra non quærunt, alii integritatem

[1] Joan. I, 27. — [2] 2 Cor. XI, 2.

ab ineunte ætate conservant, aliæ virginitatem suam Deo voverunt: diversa sunt munera, sed omnes isti una virgo est. Ubi est ista virginitas? non enim in corpore. Paucarum fœminarum est, et si dici virginitas in viris potest, paucorum virorum sancta integritas etiam corporis est in Ecclesia, et honorabilius membrum est: alia autem membra non in corpore, sed omnia in mente servant virginitatem. Quæ est virginitas mentis? Integra fides, solida spes, sincera charitas. Hanc virginitatem timebat ille, qui zelabat sponso, a serpente corrumpi. Sicut enim membrum corporis violatur in quodam loco, sic seductio linguæ violat virginitatem cordis. In mente non corrumpatur, quæ non vult sine causa tenere corporis virginitatem.

XIII. Quid ergo dicam, fratres? Et hæretici habent virgines, et multæ sunt virgines hæreticorum? Videamus si sponsum amant, ut virginitas ista custodiatur. Cui custoditur? Christo, inquit. Videamus si Christo non Donato: videamus cui servetur ista virginitas; cito probare poteritis. Ecce ostendo sponsum, quia ipse se ostendit: perhibet illi testimonium Joannes, « Hic est qui bapti- » zat[1]. » O tu virgo, si sponso huic servas virginitatem tuam, quare curris ad eum qui dicit, Ego baptizo: cum amicus sponsi tui dicat, « Hic est qui baptizat? » Deinde sponsus tuus totum orbem tenet, quare tu in parte corrumperis? Quis est sponsus? Quoniam rex omnis terræ Deus. Ipse sponsus tuus totum tenet, quia totum emit. Vide quanti emerit, ut intelligas quid emerit: quod pretium dedit? sanguinem dedit. Ubi dedit, ubi fudit sanguinem suum? in passione. Nonne sponso tuo cantas, aut cantare te fingis, quando emptus est totus orbis: « Fode- » runt manus meas et pedes, dinumeraverunt omnia ossa » mea: ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me

[1] Joan. I, 33.

» diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam » miserunt sortem[1]? » Sponsa es, agnosce vestem sponsi tui. Super quam vestem missa est sors? Interroga Evangelium : vide cui desponsata sis, vide a quo arrhas accipias. Interroga Evangelium : vide quid tibi dicat in passione Domini. Erat tibi tunica, videamus qualis : desuper texta tunica quid significat nisi charitatem[2]? desuper texta tunica quid significat nisi unitatem? Hanc tunicam attende, quam nec persecutores Christi diviserunt. Ait enim : « Dixerunt inter se : Non dividamus eam, sed sortem super eam mittamus[3]. » Ecce unde audistis Psalmum. Vestem persecutores non consciderunt : Christiani Ecclesiam dividunt.

XIV. Sed quid dicam, fratres? Aperte videamus quid emerit. Ibi enim emit, ubi pretium dedit. Pro quanto dedit? Si pro Africa dedit, simus Donatistæ, et non appellemur Donatistæ, sed Christiani; quia Christus solam Africam emit : quanquam et hic non soli Donatistæ. Sed non tacuit in commercio suo quid emerit. Fecit tabulas : Deo gratias, non nos fefellit. Opus est ut audiat illa sponsa, et ibi intelligat cui voverit virginitatem. Ibi in ipso Psalmo, ubi dictum est : « Foderunt manus meas et pedes, dinu» meraverunt omnia ossa mea[4] : » ubi passio Domini apertissime declaratur : qui Psalmus omni anno legitur novissima hebdomada intento universo populo, imminente passione Christi, et apud nos, et apud illos Psalmus iste legitur. Intendite, fratres, quid ibi emit; recitentur tabulæ commerciales; quid ibi emit, audite : « Commemorabun» tur et convertentur ad Dominum universi fines terræ : » et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gen» tium : quoniam ipsius est regnum, et ipse dominabitur

[1] Psal. xxi, 17-19. — [2] Joan. xix, 23. — [3] Ibid. 4. — [4] Psal. xxi, 17, etc.

» gentium[1]. » Ecce quid emit. Ecce quoniam rex omnis terræ Deus est sponsus tuus. Quid ergo ad pannos vis deduci talem divitem? Agnosce: totum emit, et tu dicis, Partem hic habes. O si placeres sponso, o si non corrupta loquereris, et corrupta, quod pejus est, corde, non corpore. Amas hominem pro Christo, amas dicentem, Ego baptizo: amicum sponsi non audis dicentem: « Hic est qui » baptizat[2]: » non audis dicentem, « Qui habet sponsam, » sponsus est. » Ego non habeo sponsam: dixit: sed quid sum? « Amicus autem sponsi qui stat et audit eum, gau- » dio gaudet propter vocem sponsi[3]. »

XV. Evidenter ergo, fratres mei, nihil prodest istis servare virginitatem, habere continentiam, eleemosynas dare, omnia illa quæ laudantur in Ecclesia, nihil illis prosunt; quia conscindunt unitatem, id est, tunicam illam charitatis. Quid faciunt? Diserti sunt multi inter illos, magnæ linguæ flumina linguarum. Numquid angelice loquuntur? Audiant amicum sponsi zelantem sponso, non sibi, « Si » linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem au- » tem non habeam, factus sum ut æramentum sonans, » aut cymbalum tinniens[4]. »

XVI. Sed quid dicunt? Habemus baptismum. Habes, sed non tuum. Aliud est habere, aliud dominari. Baptismum habes, quia accepisti ut baptizatus sis, accepisti tanquam illuminatus; si tamen a te non tenebratus: et quando das, minister das, non possessor; præco clamas, non judex. Per præconem loquitur judex, et in Actis tamen non scribitur, Præco, dixit, sed judex dixit. Proinde vide si tuum est quod das, potestate. Si autem accepisti, confitere cum amico sponsi, « Non potest homo accipere quidquam, nisi » datum fuerit ei de cœlo. » Confitere cum amico sponsi, « Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi

[1] Psal. XXI, 28, 29. — [2] Joan. I, 33. — [3] Id. III, 29. — [4] I Cor. XIII, 2.

» stat, et audit eum. » Sed o si stares et audires eum, et non caderes ut audires te! Audiendo enim eum stares, et audires : nam loqueris, et tibi caput inflas. Ego, inquit, Ecclesia, si sponsa sum, si arrhas accepi, si pretio sanguinis illius redempta sum, audio vocem sponsi; et vocem amici sponsi tunc audio, si sponso meo det gloriam, non sibi. Dicat amicus : « Qui habet sponsam, sponsus est : » amicus autem sponsi stat, et audit eum, et gaudio gau» det propter vocem sponsi [1]. » Ecce habes sacramenta, et ego concedo. Habes formam, sed sarmentum es de vite præcisum : tu formam ostendis, ego radicem quæro : de forma fructus non exit, nisi ubi est radix : ubi autem est radix, nisi in charitate? Et audi formam sarmentorum, Paulus loquatur : « Si sciam, inquit, omnia sacramenta, » et habeam omnem prophetiam et omnem fidem (et » quantam fidem?) ita ut montes transferam, charitatem » autem non habeam, nihil sum [2]. »

XVII. Nemo ergo vobis fabulas vendat. Et Pontius fecit miraculum; et Donatus oravit, et respondit ei Deus de cœlo. Primo, aut falluntur aut fallunt. Postremo fac illum montes transferre. Charitatem autem, inquit, non habeam, nihil sum. Videamus utrum habuerit charitatem. Crederem, si non divisisset unitatem. Nam et contra istos, ut sic loquar, mirabiliarios cautum me fecit Deus meus, dicens : « In novissimis temporibus exurgent pseudo-pro» phetæ, facientes signa et prodigia, ut in errorem in» ducant, si fieri potest, etiam electos : ecce prædixi vo» bis [3]. » Ergo cautos nos fecit sponsus, quia et miraculis decipi non debemus. Aliquando enim et desertor terret Provincialem, sed utrum in castris sit, et aliquid illi prosit character ille in quo signatus est, hoc attendit qui terreri et seduci non vult. Teneamus ergo unitatem, fratres

[1] Joan. III, 29. — [2] I Cor. XIII, 2. — [3] Marc. XIII, 22.

mei : præter unitatem et qui facit miracula nihil est. In unitate enim erat populus Israël, et non faciebat miracula : præter unitatem erant magi Pharaonis, et faciebant similia Moysi[1]. Populus Israël, ut dixi, non faciebat : qui erant salvi apud Deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus apostolus resuscitavit mortuum[2] : Simon magus fecit multa[3] : erant ibi quidam Christiani qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon, sed unde gaudebant? quia nomina eorum erant scripta in cœlo. Nam et redeuntibus discipulis, Dominus noster Jesus Christus propter fidem gentium hoc ait. Dixerunt enim gloriantes ipsi discipuli : « Ecce, Do-
» mine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta
» sunt. » Bene quidem confessi sunt, detulerunt honorem nomini Christi : et tamen quid ait eis? « Nolite in hoc
» gloriari, quia dæmonia vobis subjecta sunt, sed gau-
» dete; quia nomina vestra scripta sunt in cœlo[4]. » Petrus dæmonia exclusit; nescio quæ anicula vidua, nescio quis homo qualiscumque laïcus habens charitatem, tenens integritatem fidei, non facit hoc : Petrus in corpore oculus est, ille in corpore digitus; in eo tamen corpore est, in quo et Petrus : et si minus valet digitus quam oculus, non est tamen præcisus a corpore. Melius est esse digitum et esse in corpore quam esse oculum et evelli de corpore.

XVIII. Proinde, fratres mei, nemo vos fallat, nemo vos seducat : amate pacem Christi, qui pro vobis crucifixus est, cum Deus esset. Paulus dicit : « Neque qui plan-
» tat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat
» Deus[5]. » Et quisquam nostrum dicit quia aliquid est? Si dixerimus quia aliquid sumus, et non illi gloriam dederimus, adulteri sumus : nos amari volumus, non spon-

[1] Exod. VII, 12, et VIII, 7. — [2] Act. IX, 40. — [3] Id. VIII, 10. — [4] Luc. X, 19, etc. — [5] I Cor. III, 7.

sum. Vos Christum diligite, et nos in illo, in quo et vos a nobis diligimini. Invicem se diligant membra, sed omnia sub capite vivant. Dolore quidem, fratres mei, multa coactus sum dicere, et parva dixi : lectionem finire non potui, aderit Dominus ut opportune finiatur. Nolui enim amplius onerare corda vestra, quæ volo vacare gemitibus, et orationibus pro his qui adhuc surdi sunt, et non intelligunt.

TRACTATUS XIV.

Ab eo Evangelii loco : *Hoc ergo gaudium meum impletum est*, etc., usque ad id : *Qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.*

I. Lectio ista de sancto Evangelio excellentiam divinitatis Domini nostri Jesu Christi, et humilitatem hominis qui meruit dici amicus sponsi, nos docet : ut distinguamus quid intersit inter hominem hominem, et hominem Deum. Quia homo Deus Dominus noster Jesus Christus, Deus ante omnia sæcula, et homo in nostro sæculo : Deus de Patre, homo de virgine, unus tamen atque idem Dominus et salvator Jesus Christus, Filius Dei, Deus et homo. Joannes vero excellentis gratiæ missus est ante ipsum, illuminatus ab illo qui lumen est. De Joanne enim dictum est : « Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhibe» ret de lumine [1]. » Potest quidem dici lumen, et bene dicitur et ipse lumen : sed illuminatum, non illuminans.

[1] Joan. I, 8.

Aliud est enim lumen quod illuminat, et aliud quod illuminatur : nam et oculi nostri lumina dicuntur : et tamen in tenebris patent, et non vident. Lumen autem illuminans a se ipso lumen est, et sibi lumen est, et non indiget alio lumine ut lucere possit, sed ipso indigent cætera ut luceant.

II. Confessus est ergo Joannes, sicut audistis, quia cum discipulos multos faceret Jesus, et perferretur ad eum veluti ut instigaretur; quasi invido enim narraverunt, Ecce ille facit plures discipulos quam tu; ille confessus est quid esset, et inde meruit ad ipsum pertinere, quia non est ausus se dicere quod est ille. Hoc ergo dixit Joannes : « Non potest homo accipere quidquam, nisi datum » illi fuerit de cœlo [1]. » Ergo Christus dat, homo accipit. « Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim, Ego » non sum Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui » habet sponsam, sponsus est : amicus autem sponsi » qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem » sponsi [2]. » Non sibi gaudium fecit de se. Qui enim vult gaudere de se, tristis erit : qui autem de Deo vult gaudere, semper gaudebit; quia Deus sempiternus est. Vis habere gaudium sempiternum? Inhere illi qui sempiternus est. Talem se dixit Joannes. Propter vocem sponsi gaudet amicus sponsi, ait, non propter vocem suam : et stat, et audit eum. Si ergo cadit, non audit eum : de illo enim quodam qui cecidit, dictum est, Et in veritate non stetit, de diabolo dictum est [3]. Ergo stare debet amicus sponsi et audire. Quid est stare? permanere in gratia ejus quam accepit. Et audit vocem ad quam gaudeat. Sic erat Joannes : noverat unde gaudebat, non sibi arrogabat quod ipse non erat : sciebat illuminatum se, non illuminatorem. « Erat autem lumen verum, ait Evangelista, quod illu-

[1] Joan. III, 27. — [2] Ibid. 28, 29. — [3] Id. VIII, 44.

» minat omnem hominem venientem in hunc mundum [1].» Si ergo omnem hominem, et ipsum Joannem ; quia et ipse de hominibus. Etenim quamvis nemo exurrexerit major Joanne in natis mulierum, unus tamen et ipse ex his qui nati sunt ex mulieribus. Numquid comparandus est ei, qui quia voluit natus est? et ideo novo partu, quia novus natus ? Ambæ enim generationes Domini inusitatæ sunt, et divina et humana : Divina non habet matrem, humana non habet patrem. Ergo unus de cæteris Joannes, sed tamen majoris gratiæ [2] ; ita ut in natis mulierum nemo exurgeret major illo, tantam justificationem tribuit Domino nostro Jesu Christo, ut illum dicat sponsum, se amicum sponsi, non dignum tamen solvere corrigiam calceamenti ipsius. Hinc audivit jam multa Charitas Vestra : quod sequitur videamus : aliquantum enim spissum est ad intelligendum. Sed quoniam dicit ipse Joannes, quia, « Non potest homo accipere quidquam, nisi datum illi » fuerit de cælo ; » quidquid non intellexerimus, rogemus eum qui dat de cœlo ; quia homines sumus, et non possumus accipere quidquam, nisi ille dederit qui homo non est.

III. Hoc ergo sequitur, et dicit Joannes : « Hoc ergo » gaudium meum impletum est [3]. » Quod est gaudium ipsius? ut gaudeat ad vocem sponsi. Impletum est in me, habeo gratiam meam, plus mihi non assumo, ne et quod accepi amittam. Quod est hoc gaudium? « Gaudio gaudet » propter vocem sponsi. » Intelligat ergo homo non se gaudere debere de sapientia sua, sed de sapientia quam accepit a Deo. Nihil plus quærat, et non amittit quod invenit. Multi enim ideo facti sunt insipientes, quia dixerunt se esse sapientes. Arguit illos Apostolus, et dicit de ipsis : «Quia quod notum est Dei, ait, manifestum est illis :

[1] Joan. I, 9. — [2] Matth. XI, 11. — [3] Joan. III, 29.

» Deus enim illis manifestavit. De quibusdam ingratis, » impiis, audite quid dicat. Deus enim illis manifestavit. » Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea quæ facta » sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus » ejus ac divinitas, ut sint ipsi inexcusabiles. Quare in- » excusabiles? Quia cognoscentes Deum, (non dixit, quia » non cognoverunt,) cognoscentes Deum, non sicut » Deum, glorificaverunt aut gratias egerunt, sed eva- » nuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est in- » sipiens cor eorum : dicentes enim se esse sapientes, » stulti facti sunt[1]. » Si enim Deum cognoverant, simul cognoverant quia non eos fecerat sapientes nisi Deus. Non ergo sibi tribuerent quod a se non habebant, sed ei a quo acceperant. Non autem agendo gratias insipientes facti sunt. Ergo Deus quod dederat gratis, tulit ingratis. Noluit esse hoc Joannes, gratus esse voluit : confessus est accepisse se, et gaudere se dixit propter vocem sponsi, et ait : « Hoc ergo gaudium meum impletum est. »

IV. « Illum oportet crescere, me autem minui[2]. » Quid est hoc? Illum oportet exaltari, me autem humiliari. Quomodo crescit Jesus? quomodo crescit Deus? Perfectus non crescit. Deus autem nec crescit, nec minuitur. Si enim crescit, perfectus non est : si minuitur, Deus non est. Jesus autem Deus quomodo crescit? Si ad ætatem, quia dignatus est esse homo, et fuit puer; et cum sit Verbum Dei, infans in præsepi jacuit, et cum ipse matrem suam condiderit, lac infantiæ de matre suxit : quia crevit ergo Jesus ætate carnis, ideo forte dictum est : « Illum oportet » crescere, me autem minui. » Sed quare et hoc? Joannes et Jesus, quod ad carnem pertinet, coævi erant : sex menses inter se habebant, pariter creverant[3] : et si diutius ante mortem Dominus noster Jesus Christus vellet hic esse,

[1] Rom. I, 19, etc. — [2] Joan. III, 30. — [3] Luc. I, 36.

et ipsum Joannem hic secum esse, quomodo pariter creverant, ita pariter senescere poterant : quare ergo, « Il» lum oportet crescere, me autem minui? » Primo, quia jam et Dominus triginta annorum erat[1] : numquid juvenis, si jam triginta annorum sit, adhuc crescit? Jam ab ipsa ætate vergere incipiunt homines, et declinare ad graviorem ætatem, et inde ad senectutem. Sed et si pueri essent ambo, non diceret : « Illum oportet crescere, me » autem minui : » sed diceret, Simul nos oportet crescere. Nunc autem triginta annorum ille, triginta et ille : sex menses qui intererant, nullam distinguunt ætatem : magis illud invenit lectio quam aspectio.

V. Quid ergo est, « Illum oportet crescere, me autem » minui? » Magnum hoc sacramentum, intelligat Charitas Vestra. Antequam veniret Dominus Jesus, homines gloriabantur de se : venit ille homo, ut minueretur hominis gloria, et augeretur gloria Dei. Etenim venit ille sine peccato, et invenit omnes cum peccato. Si sic venit ille ut dimitteret peccata, Deus largiatur, homo confiteatur. Etenim confessio hominis, humilitas hominis : miseratio Dei, altitudo Dei. Si ergo venit ille dimittere homini peccata, agnoscat homo humilitatem suam, et Deus faciat misericordiam suam. « Illum oportet crescere, me » autem minui : » hoc est, illum oportet dare, me autem accipere : illum oportet glorificari, me autem confiteri. Intelligat homo gradum suum, et confiteatur Deo, et audiat Apostolum dicentem homini superbienti et elato, extollere se volenti, « Quid enim habes quod non acce» pisti? si autem et accepisti, quid gloriaris quasi non » acceperis[2]? » Intelligat ergo homo quia accepit, qui volebat suum dicere quod non est ejus; et minuatur : bonum est enim illi ut Deus in illo glorificetur. Ipse in se

[1] Luc. III, 23. — [2] I Cor. IV, 7.

minuatur, ut Deo augeatur. Hæc testimonia et hanc veritatem, etiam passionibus suis significaverunt Christus et Joannes. Nam Joannes capite minutus, Christus in cruce exaltatus : ut et ibi appareret quid est, « Illum oportet » crescere, me autem minui. » Deinde natus est Christus cum jam inciperent crescere dies, natus est Joannes quando cœperunt minui dies. Attestata est ipsa creatura et ipsæ passiones verbis Joannis dicentis : « Illum oportet » crescere, me autem minui. » Crescat ergo in nobis gloria Dei, et minuatur gloria nostra, ut in Deo crescat et nostra. Hoc enim dicit Apostolus, hoc dicit Scriptura sancta : « Qui gloriatur, in Domino glorietur[1]. » In te vis gloriari? crescere vis : sed malo tuo male crescis. Qui enim male crescit, juste minuitur. Crescat ergo Deus qui semper perfectus est, crescat in te. Quanto enim magis intelligis Deum, et quanto magis capis, videtur in te crescere Deus : in se autem non crescit, sed semper perfectus est. Intelligebas heri modicum, intelligis hodie amplius, intelliges cras multo amplius? lumen ipsum Dei crescit in te; ita velut Deus crescit, qui semper perfectus manet. Quemadmodum si curarentur alicujus oculi ex pristina cæcitate, et inciperet videre paululum lucis, et alia die plus videret, et tertia die amplius, videretur illi lux crescere : lux tamen perfecta est sive ipse videat, sive non videat. Sic est et interior homo : proficit quidem in Deo, et Deus in illo videtur crescere : ipse tamen minuitur, ut a gloria sua decidat, et in gloriam Dei surgat.

VI. Et distincte jam et manifeste apparet quod modo audivimus. « Qui de sursum venit, supra omnes est. » Vide quid dicat de Christo. Quid de se? « Qui est de terra, de terra est, » et de terra loquitur. Qui de sursum venit, supra omnes » est[2], » Christus est : « Qui » autem « est terra, de terra

[1] I Cor. I, 31, et Jerem IX, 23. — [2] Joan. III, 11.

» est, et de terra loquitur, » Joannes est. Et hoc est totum, Joannes de terra est, et de terra loquitur? totum testimonium quod perhibet de Christo, de terra loquitur? non voces Dei audiuntur a Joanne, ubi testimonium perhibet de Christo? quomodo ergo de terra loquitur? Sed de homine dicebat. Quantum ad ipsum hominem pertinet, de terra est, et de terra loquitur : si autem aliqua loquitur divina, illuminatus est a Deo. Nam si non esset illuminatus, terra terram loqueretur. Ergo seorsum est gratia Dei, seorsum natura hominis. Modo naturam hominis interroga : nascitur et crescit, usitata ista hominum discit. Quid novit nisi terram de terra? Humana loquitur, humana novit, humana sapit; carnalis carnaliter æstimat, carnaliter suspicatur : ecce est totus homo. Veniat gratia Dei, illuminet tenebras illius, sicut dicit : « Tu illuminabis » lucernam meam, Domine; Deus meus, illumina tenebras » meas[1] : » assumat mentem humanam, convertat ad lucem suam : incipit jam dicere, quod Apostolus dicit : « Non ego autem, sed gratia Dei mecum[2] : » et, « Vivo » autem jam non ego, vivit autem in me Christus[3], » Hoc est, « Illum oportet crescere, me autem minui. » Ergo Joannes, quod ad Joannem pertinet, de terra est, et de terra loquitur. Si quid divinum audisti a Joanne, illuminantis est, non recipientis.

VII. « Qui de cœlo venit, supra omnes est : et quod » vidit et audivit, hoc testificatur, et testimonium ejus » nemo accepit. De cœlo venit, supra omnes est[4], » Dominus noster Jesus Christus : de quo superius dictum est : « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, » filius hominis qui est in cœlo[5]. » Est autem super omnes, « Et quod vidit et audivit, hoc loquitur. » Habet

1 Psal. XVII, 20. — 2 I Cor. XV, 10. — 3 Galat. II, 20. — 4 Joan. III, 31, 32. — 5 Ibid. 13.

enim et Patrem ipse Filius Dei; habet et Patrem, et audit a Patre. Et quod audit a Patre quid est? quis hoc explicat? Quando lingua mea, quando cor meum sufficere potest, vel cor ad intelligendum, vel lingua ad proferendum, quid est quod Filius audivit a Patre? Forte Filius Verbum Patris audivit? Imo Filius Verbum Patris est. Videtis quemadmodum hic fatigetur omnis conatus humanus : videtis quemadmodum hic deficiat omnis conjectura pectoris nostri, et omnis intentio mentis caligantis. Audio dicentem Scripturam, quia Filius hoc loquitur, » quod audit a Patre[1] : » et rursus audio dicentem Scripturam, quia ipse Filius Verbum Patris est : « In principio » erat Verbum, et erat apud Deum, et Deus erat Verbum[2]. » Nos loquimur verba volantia et transeuntia : mox ut sonuerit ore tuo verbum tuum, transit, peragit strepitum suum et transit in silentium. Numquid potes sequi sonum tuum, et tenere ut stet? Cogitatio tamen tua manet, et de ipsa cogitatione manente dicis multa verba transeuntia. Quid dicimus, fratres? Deus cum loqueretur, adhibuit vocem, adhibuit sonos, adhibuit syllabas? si adhibuit ista, qua lingua locutus est? Hebræa, an Græca, an Latina? Ibi necessariæ linguæ, ubi distinctio gentium. Ibi autem nemo potest dicere, illa lingua, vel illa lingua locutum esse Deum. Cor tuum attende. Quando concipis verbum quod dicas : dicam enim, si potero, quod in nobis attendamus, non unde illud comprehendamus; quando ergo concipis verbum quod proferas, rem vis dicere, et ipsa rei conceptio in corde tuo jam verbum est : nondum processit, sed jam natum est in corde et manet ut procedat : attendis autem ad quem procedat : cum quo loquaris : si Latinus est vocem latinam quæris : si Græcus est, verba græca meditaris; si Punicus est, attendis si nosti linguam

[1] Joan. III, 32, et VIII, 26. — [2] Id. I, I.

Punicam; pro diversitate auditorum diversas linguas adhibes, ut proferas verbum conceptum : illud autem quod corde conceperas, nulla lingua tenebatur. Cum ergo Deus loquens, linguam non quæreret, et genus locutionis non assumeret, quomodo auditus est a Filio, cum ipsum Filium sit locutus Deus? Quomodo enim tu verbum quod loqueris, in corde habes, et apud te est, et ipsa conceptio spiritalis est : (nam sicut anima tua spiritus est, ita et verbum quod concepisti, spiritus est; nondum enim accepit sonum ut per syllabas dividatur, sed manet in conceptione cordis et in speculo mentis :) sic Deus edidit Verbum, hoc est, genuit Filium. Et tu quidem ex tempore gignis verbum etiam in corde : Deus sine tempore genuit Filium, per quem creavit omnia tempora. Cum ergo Verbum Dei Filius sit, Filius autem locutus est nobis, non verbum suum, sed Verbum Patris se nobis loqui voluit, qui Verbum Patris loquebatur. Hoc ergo quomodo decuit, et oportuit, dixit Joannes : quomodo potuimus, nos exposuimus. Cui ad cor nondum pervenit dignus de tanta re intellectus, habet quo se convertat, habet quo pulset, habet a quo quærat, habet a quo petat, habet a quo accipiat.

VIII. « Qui de cœlo venit, supra omnes est : et quod » vidit, et audivit, hoc testatur; et testimonium ejus nemo » accipit[1]. » Si nemo, ut quid venit? Quorumdam ergo nemo. Est quidam populus præparatus ad iram Dei, damnandus cum diabolo, horum nemo accipit testimonium Christi. Nam si omnino nemo, nullus homo; quid est quod sequitur : « Qui autem accepit testimonium ejus, » signavit quia Deus verax est[2]? » Certe ergo non nemo, si tu ipse dicis : « Qui accepit testimonium ejus, signavit » quia Deus verax est. » Responderet ergo fortasse Joan-

[1] Joan. III, 31, 32. — [2] Ibid. 33.

nes interrogatus, et diceret, Novi quid dixerim, nemo. Est enim quidam populus natus ad iram Dei, et ad hoc præcognitus. Qui sint enim credituri, et qui non sint credituri, novit Deus : qui sint perseveraturi in eo quod crediderunt, et qui sint lapsuri, novit Deus : et numerati sunt Deo omnes futuri in vitam æternam; et novit jam illum populum distinctum. Et si ipse novit, et Prophetis dedit nosse per Spiritum suum, dedit et Joanni. Attendebat ergo Joannes, non oculo suo; nam quantum ad ipsum pertinet, terra est, et de terra loquitur : sed in ea gratia Spiritus, quam accepit a Deo, vidit quemdam populum impium, infidelem : attendens illum in infidelitate sua, ait : Testimonium ejus qui venit de cœlo, nemo accipit. Quorum nemo? Eorum qui ad sinistram futuri sunt, eorum quibus dicetur : « Ite in ignem æternum qui » præparatus est diabolo et angelis ejus [1]. » Qui ergo accipiunt? Illi qui ad dexteram futuri sunt, illi quibus dicitur : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum » quod vobis paratum est ab origine mundi. » Attendit ergo in spiritu divisionem, in genere autem humano commixtionem; et quod nondum locis separatum est separavit intellectu, separavit cordis aspectu; et vidit duos populos, fidelium et infidelium : attendit infideles, et ait : « Qui de cœlo venit, supra omnes est, et quod vidit et » audivit, hoc testatur, et testimonium ejus nemo accipit. » Deinde transtulit se a sinistra, et aspexit ad dexteram, et secutus ait : « Qui accepit testimonium ejus, signavit quia » Deus verax est. » Quid est, « signavit quia Deus verax » est, » nisi homo mendax est, et Deus verax est? Quia nemo hominum potest dicere quod veritatis est, nisi illuminetur ab eo qui mentiri non potest. Deus ergo verax; Christus autem Deus. Vis probare? Accipe testimonium

[1] Matth. xxv, 41.

ejus, et invenis : « Qui enim accipit testimonium ejus, » signavit quia Deus verax est. » Quis ? Ipse qui de cœlo venit et supra omnes est, Deus verax est. Sed si nondum illum intelligis Deum, nondum accepisti testimonium ejus : accipe, et signas, præsumenter intelligis, definienter agnoscis, quia Deus verax est.

IX. « Quem enim misit Deus verba Dei loquitur [1]. » Ipse est Deus verax, et misit illum Deus : Deus misit Deum. Junge ambos, unus Deus, Deus verax missus a Deo. De singulis interroga, Deus : et de ambobus interroga, Deus. Non singuli, Deus et ambo dii, sed singulus quisque Deus et ambo Deus. Tanta enim ibi est charitas Spiritus sancti, tanta pax unitatis, ut de singulis cum interrogatur, Deus tibi respondeatur; de Trinitate cum interrogatur, Deus tibi respondeatur. Si enim spiritus hominis quando inhæret Deo unus spiritus est, aperte Apostolo dicente, « Qui adhæret Domino, unus spiritus est [2] : » quanto magis Filius æqualis adhærens Patri simul cum illo unus Deus est? Audite alterum testimonium. Nostis quam multi crediderunt, quando omnia quæ habebant, ad pedes Apostolorum vendita posuerunt, ut distribueretur unicuique sicut opus erat : et de illa congregatione sanctorum quid dicit Scriptura ? Erat illis anima una et cor unum in Domino [3]. Si charitas de tot animis fecit animam unam, et de tot cordibus fecit cor unum : quanta est charitas inter Patrem et Filium? Major utique potest esse quam inter illos homines quibus erat cor unum. Si ergo multorum fratrum cor unum propter charitatem, et multorum fratrum anima tua propter charitatem ; Deus Pater et Deus Filius dicturus es quia duo sunt? Si duo dii sunt, non est ibi summa charitas. Si enim hic tanta charitas est, ut animam tuam et animam amici tui unam animam

[1] Joan. III, 34. — [2] I Cor. VI, 17. — [3] Act. IV, 33.

faciat, quomodo ibi non est unus Deus Pater et Filius? absit ut hoc sentiat fides non ficta. Prorsus quantum excellat charitas illa, hinc intelligite : Multæ animæ sunt multorum hominum, et si se diligunt, una anima est : sed possunt dici et multæ animæ, possunt in hominibus; quia non est tanta conjunctio. Ibi autem, unum Deum licet dicas : duos aut tres deos non licet dicas. Hinc tibi commendatur supereminentia et summitas charitatis tanta, ut major esse non possit.

X. « Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur[1]. » Hoc utique de Christo dicebat, ut se ab illo distingueret. Quid enim? ipsum Joannem nonne Deus misit? Annon ipse dixit : « Missus sum ante eum[2] : » et, « Qui me mi» sit baptizare in aqua[3] : et de illo dictum est : Ecce » mitto Angelum meum ante te, et præparabit viam » tuam[4]? » Nonne et ipse verba Dei loquitur, de quo etiam dictum est, quod sit amplius quam Propheta? Si ergo et ipsum Deus misit, et verba Dei loquitur; quomodo ad distinctionem, de Christo eum dixisse accipimus, « Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur[5]? » Sed vide quid adjungat : « Non enim ad mensuram dat » Deus Spiritum. » Quid est hoc, « Non enim ad mensu» ram dat Deus Spiritum? » Invenimus quia ad mensuram dat Deus Spiritum? Audi Apostolum dicentem : « Se» cundum mensuram donationis Christi[6]. » Hominibus ad mensuram dat, unico Filio non dat ad mensuram. Quomodo hominibus ad mensuram? Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ[7] : alii sermo scientiæ secundum eumdem spiritum : alii fides in eodem spiritu, alii prophetia, alii dijudicatio spirituum, alii genera linguarum, alii donatio curationum. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes

[1] Joan. III, 34. — [2] Ibid. 28. — [3] Joan. I, 33. — [4] Malac. III, 1. — [5] Joan. III, 34. — [6] Ephes. IV, 7. — [7] I Cor. XI, 6.

Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? numquid omnes Virtutes? numquid omnes dona habent sanitatum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? Aliud habet iste, aliud ille: et quod habet ille, non habet iste. Mensura est, divisio quædam donorum est. Ergo hominibus ad mensuram datur, et concordia ibi unum corpus facit. Quomodo aliud accipit manus ut operetur, aliud oculus ut videat, aliud auris ut audiat, aliud pes ut ambulet, anima tamen una est quæ agit omnia, in manu ut operetur, in pede ut ambulet, in aure ut audiat, in oculo ut videat: sic sunt etiam diversa dona fidelium, tanquam membris ad mensuram cuique propriam distributa. Sed Christus qui dat, non ad mensuram accipit.

XI. Audi enim adhuc quid sequitur, quia de Filio dixerat: « Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum. Pa- » ter diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus[1]. » Adjecit, « Omnia dedit in manu ejus: » ut nosses et hic qua distinctione dictum sit, « Pater diligit Filium. » Quare enim? Pater non diligit Joannem? et tamen non omnia dedit in manu ejus. Pater non diligit Paulum? et tamen non omnia dedit in manu ejus. « Pater diligit Filium: » sed quomodo Pater Filium, non quomodo dominus servum: quomodo unicum, non quomodo adoptatum. Itaque « Omnia dedit in manu ejus. » Quid est, « Omnia? » Ut tantus sit Filius, quantus est Pater. Ad æqualitatem enim sibi genuit eum, cui rapina non esset in forma Dei esse æqualem Deo. [2] « Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus. » Ergo cum ad nos dignatus est mittere Filium, non putemus aliquid minus nobis missum quam est Pater. Pater mittens Filium, se alterum misit.

[1] Joan. III, 34, 35. — [2] Philip. II, 6.

XII. Namque putantes adhuc discipuli, quia Pater aliquid majus est quam Filius, videntes carnem et non intelligentes divinitatem, dixerunt ei : « Domine, ostende » nobis Patrem, et sufficit nobis [1]. » Tanquam dicerent : Jam novimus te, et benedicimus te, quia novimus te : gratias enim tibi agimus, quia ostendisti te nobis, sed Patrem nondum novimus : propterea cor nostrum ardet, et satagit concupiscentia quadam sancta videndi Pátris tui qui te misit : ipsum nobis ostende, et nihil amplius a te desiderabimus : sufficit enim nobis cùm ille fuerit demonstratus, quo major esse nemo potest. Bona concupiscentia, bonum desiderium : sed parvus intellectus. Attendens enim ipse Dominus Jesus, parvos magna quærentes, et se ipsum magnum inter parvos, et parvum inter parvos, ait Philippo qui hoc dixerat, uni ex discipulis, « Tanto » tempore vobiscum sum, et non cognovistis me, Philippe ? » Posset hic Philippus respondere, Cognovimus te : sed numquid diximus tibi, ostende nobis te ? Te cognovimus, sed Patrem quærimus. Subjecit statim, « Qui » me vidit, vidit et Patrem. [2] » Si ergo æqualis Patri missus est, non eum æstimemus ex infirmitate carnis, sed cogitemus majestatem indutam carne, non oppressam carne. Manens enim Deus apud Patrem, apud homines factus est homo, ut tu per illum qui ad te factus est homo, fieres talis qualis capit Deum. Non enim homo poterat capere Deum : videre poterat homo hominem, capere Deum non poterat. Unde non poterat capere Deum? Quia oculum cordis unde caperet, non habebat. Erat ergo aliquid intus saucium, et aliquid foris sanum : corporis oculos habebat sanos, cordis oculos habebat saucios. Factus est ille homo ad corporis oculum : ut credens in eum qui videri corporaliter potuit, curareris ad eum ipsum viden-

[1] Joan. XIV, 8. — [2] Ibid. 9.

dum quem spiritaliter videre non poteras. Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me, Philippe? Qui me vidit, vidit et Patrem. Quare illi non illum videbant? Ecce videbant illum, et Patrem non videbant: videbant carnem, sed majestas latebat. Quod videbant discipuli qui amaverunt, viderunt et Judæi qui crucifixerunt. Intus ergo erat totus ille, et sic intus in carne, ut apud Patrem maneret: non enim deseruit Patrem quando venit ad carnem.

XIII. Carnalis cogitatio non capit quod dico: differat intellectum, et incipiat a fide: audiat quod sequitur: « Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem » incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei ma- » net super eum. [1] » Non dixit, ira Dei venit ad eum, sed « Ira Dei manet super eum. » Omnes qui nascuntur mortales, habent secum iram Dei. Quam iram Dei? Quam accepit primus Adam. Si enim peccavit primus homo, et audivit, Morte morieris: [2] factus est mortalis ille, et cœpimus nasci mortales, cum ira Dei nati sumus. Venit inde Flius non habens peccatum, et indutus est carne, indutus est mortalitate. Si ille nobiscum communicavit iram Dei, nos pigri sumus cum illo communicare gratiam Dei? Qui ergo non vult credere in Filium, ira Dei manet super eum. Quæ ira Dei? De qua dicit Apostolus, « Fuimus et nos na- » tura filii iræ, sicut et cœteri [3]. » Omnes ergo filii iræ; quia de maledicto mortis venientes. Crede in Christum factum pro te mortalem, ut illum capias immortalem: quando enim ceperis ejus immortalitatem, nec tu eris mortalis. Vivebat, moriebaris: mortuus est, ut vivas. Attulit gratiam Dei, abstulit iram Dei. Deus vicit mortem, ne mors vinceret hominem.

[1] Joan. III, 36. — [2] Gen. II, 17. — [3] Ephes. II, 3.

TRACTATUS XV[1].

Ab eo Evangelii loco, *Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi, quia Jesus plures discipulos facit, etc.* Usque ad id, *Et scimus quia hic est vere Salvator mundi.*

I. Non rude est auribus Charitatis Vestræ, evangelistam Joannem velut aquilam volare altius, caliginemque terræ transcendere, et lucem veritatis firmioribus oculis intueri. Multa enim jam ex Evangelio ejus per ministerium nostrum Domino adjuvante tractata sunt : ex ordine autem sequitur hæc lectio, quæ hodie recitata est. Ea quæ dicturus sum Domino donante multi sic audituri estis, ut magis recognoscatis quam discatis. Non ideo tamen pigra debet esse intentio, quia non est cognitio, sed recognitio. Hoc lectum est, et hanc lectionem tractandam gestamus in manibus, quod Dominus Jesus ad puteum Jacob loquebatur cum Samaritana muliere. Dicta enim ibi sunt magna mysteria, et magnarum similitudines rerum : pascentes animam esurientem, reficientes languentem.

II. Dominus enim hæc « Cum audisset, cognovisse Pharisæos quod plures discipulos faceret quam Joannes, » et plures baptizaret : quanquam Jesus non baptizaret, » sed discipuli ejus : reliquit Judæam terram, et abiit iterum in Galileam [2]. » Hinc diutius disputandum non est ne immorantes in manifestis, angustias temporis patiamur

[1] Habitus die proximo ante Tractat subseq. — [2] Joan. IV, 1, 2.

ad obscura scrutanda et aperienda. Utique Dominus si sciret Pharisæos ita de se cognovisse, quod plures discipulos faceret, et quod plures baptizaret, ut hoc eis ad salutem valeret sequendi eum, ut et ipsi essent discipuli, et ipsi vellent ab eo baptizari; magis non relinqueret Judæam terram, sed propter illos maneret ibi: quia vero cognovit eorum scientiam, simul cognovit et invidentiam, quia non hoc propterea didicerunt ut sequerentur, sed ut persequerentur; abiit inde. Poterat quidem ille et præsens ab his non teneri, si nollet: non occidi, si nollet: quia potuit et non nasci, si nollet: sed quia in omni re quam gessit ut homo, hominibus in se credituris præbebat exemplum; (quia unusquisque servus Dei non peccat, si secesserit in alium locum, videns furorem forte persequentium se, aut quærentium in malum animam suam; videretur autem sibi servus Dei peccare si faceret, nisi in faciendo Dominus præcessisset:) fecit hoc ille magister bonus ut doceret, non quod timeret.

III. Fortassis etiam hoc moveat, cur dictum sit, « Baptizabat Jesus plures quam Joannes: » et postea quam dictum est, « Baptizabat, » subjectum est, « Quanquam Jesus non baptizabat, sed discipuli ejus. » Quid ergo? Falsum dictum erat, et correctum est, cum additum est, « Quanquam Jesus non baptizabat, sed discipuli ejus? » An utrumque verum est, quia et Jesus baptizabat, et non baptizabat? Baptizabat enim, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia non ipse tinguebat. Præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adjutorium majestatis. Quando enim cessaret a baptizando, quandiu non cessat a mundando? De quo dictum est ab eodem Joanne, per Joannis Baptistæ personam dicentis: « Hic est » qui baptizat [1]. » Ergo Jesus adhuc baptizat: et quo-

[1] Joan. I, 33.

usque baptizandi sumus, Jesus baptizat. Securus homo accedat ad inferiorem ministrum : habet enim superiorem magistrum.

IV. Sed forte ait aliquis, Baptizat quidem Christus in spiritu, non in corpore. Quasi vero alterius dono quam illius, quisquam etiam sacramento corporalis et visibilis baptismatis imbuatur. Vis nosse quia ipse baptizat, non solum spiritu, sed etiam aqua? Audi Apostolum : « Sicut » Christus, inquit, dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit » pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo, ut exhi- » beret ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem ma- » culam aut rugam, aut aliquid hujusmodi [1]. » Mundans eam. Unde? Lavacro aquæ in verbo. Quid est baptismus Christi? Lavacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est baptismus : tolle verbum, non est baptismus.

V. Jam ergo his præjactis, per quæ venit ad collocutionem cum illa muliere, videamus quæ restant plena mysteriis, et gravida sacramentis. « Oportebat autem, » inquit, eum transire per Samariam : venit ergo in ci- » vitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, juxta prædium » quod dedit Jacob filio suo Joseph. Erat autem ibi fons » Jacob. [2] » Puteus erat : sed omnis puteus fons, non omnis fons puteus. Ubi enim aqua de terra manat, et usui præbetur haurientibus, fons dicitur : sed si in promptu et superficie sit, fons tantum dicitur; si autem in alto et profundo sit, ita puteus vocatur, ut fontis nomen non amittat.

VI. « Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super » fontem. Hora erat quasi sexta [3]. » Jam incipiunt mysteria. Non enim frustra fatigatur Jesus; non enim frustra fatigatur Virtus Dei; non enim frustra fatigatur, per quem fatigati recreantur; non enim frustra fatigatur, quo dese-

[1] Ephes. v, 25. — [2] Joan. iv, 5, 6. — [3] Ibid.

rente fatigamur, quo præsente firmamur. Fatigatur tamen Jesus; et fatigatur ab itinere, et sedet, et juxta puteum sedet, et hora sexta fatigatus sedet. Omnia ista innuunt aliquid, indicare volunt aliquid; intentos nos faciunt, ut pulsemus hortantur. Ipse ergo aperiat et nobis et vobis, qui dignatus est ita hortari ut diceret: «Pulsate et aperietur vobis [1]. » Tibi fatigatus est ab itinere Jesus. Invenimus Virtutem Jesum, et invenimus infirmum Jesum: fortem et infirmum Jesum: fortem, « quia in principio erat Ver- » bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver- » bum: hoc erat in principio apud Deum [2]. » Vis videre quam iste Filius Dei fortis sit? « Omnia per ipsum facta » sunt, et sine ipso factum est nihil [3]: » Et sine labore facta sunt. Quid ergo illo fortius, per quem sine labore facta sunt omnia? Infirmum vis nosse? « Verbum caro » factum est, et habitavit in nobis [4]. » Fortitudo Christi te creavit, infirmitas Christi te recreavit. Fortitudo Christi fecit ut quod non erat esset: infirmitas Christi fecit ut quod erat non periret. Condidit nos fortitudine sua, quæsivit nos infirmitate sua.

VII. Nutrit ergo ipse infirmus infirmos, tanquam gallina pullos suos: huic enim se similem fecit: « Quoties » volui, » inquit ad Jerusalem, « congregare filios tuos sub » alas, tanquam gallina pullos suos, et noluisti? [5] » Videtis autem, Fratres, quemadmodum gallina infirmetur cum pullis suis. Nulla alia avis quod sit mater agnoscitur. Videmus nidificare passeres quoslibet ante oculos nostros; hirundines, ciconias, columbas quotidie videmus nidificare, quos nisi quando in nidis videmus, parentes esse non agnoscimus. Gallina vero sic infirmatur in pullis suis, ut etiamsi ipsi pulli non sequantur, filios non videas, ma-

[1] Matth. vii, 7. — [2] Joan. i, 1. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 14. — [5] Matth. xxiii, 37.

trem tamen agnoscas. Ita fit alis demissis, plumis hispida, voce rauca, omnibus membris demissa et abjecta, ut quemadmodum dixi, etiamsi filios non videas, matrem tamen intelligas. Sic ergo infirmus Jesus, fatigatus ab itinere. Iter ipsius est caro pro nobis assumpta. Quomodo enim iter habet qui ubique est, qui nusquam deest? Quo it, aut unde it, nisi quia non ad nos veniret, nisi formam visibilis carnis assumeret? Quia ergo venire ad nos eo modo dignatus est, ut in forma servi assumpta carne appareret, ipsa carnis assumptio est iter ipsius. Ideo fatigatus ab itinere, quid est aliud, quam fatigatus in carne? Infirmus in carne Jesus : sed noli tu infirmari; in illius infirmitate tu fortis esto : quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus [1].

VIII. Sub hac rerum imagine Adam qui erat forma futuri, præbuit nobis magnum indicium sacramenti, imo Deus in illo præbuit [2]. Nam et dormiens meruit accipere uxorem et de costa ejus facta est ei uxor [3] : quoniam de Christo in cruce dormiente futura erat Ecclesia de latere ejus, de latere scilicet dormientis : quia et de latere in cruce pendentis lancea percusso sacramenta Ecclesiæ profluxerunt [4]. Sed quare hoc dicere volui, fratres? Quia infirmitas Christi nos facit fortes. Magna ibi imago præcessit. Potuit Deus carnem detrahere homini unde faceret fœminam, et magis videtur quasi congruere potuisse. Fiebat enim sexus infirmior, et magis de carne infirmitas fieri debuit quam de osse : ossa enim in carne firmiora sunt. Non detraxit carnem unde faceret mulierem; sed detraxit os, et detracto osse formata est mulier, et in locum ossis caro adimpleta est. Poterat pro osse os reddere, poterat ad faciendam mulierem non costam, sed carnem detrahere. Quid igitur significavit? Facta est mulier in costa

[1] I Cor. I, 15. — [2] Rom. v, 14. — [3] Gen. II, 21. — [4] Joan. XIX, 34.

tanquam fortis : factus est Adam in carne tanquam infirmus. Christus est et Ecclesia, illius infirmitas nostra est fortitudo.

IX. Quare ergo hora sexta? Quia ætate sæculi sexta. Computa in Evangelio tanquam unam horam, unam ætatem ab Adam usque ad Noë : secundam a Noë usque ad Abraham : tertiam ab Abraham usque ad David : quartam a David usque ad transmigrationem Babyloniæ : quintam a transmigratione Babyloniæ usque ad baptismum Joannis : inde sexta agitur. Quid miraris? Venit Jesus, et humiliando se venit ad puteum. Fatigatus venit, quia infirmam carnem portavit. Hora sexta, quia ætate sæculi sexta. Ad puteum, quia ad profunditatem hujus habitationis nostræ. Unde dicitur in psalmis, « De profundis clamavi » ad te, Domine[1]. » Sedit, ut dixi, quia humiliatus est.

X. Et « Venit mulier[2]. » Forma Ecclesiæ non jam justificatæ, sed jam justificandæ : nam hoc agit sermo. Venit ignara, invenit eum, et agitur cum illa. Videamus quid, videamus quare : « Venit mulier de Samaria haurire » aquam. » Samaritani ad Judæorum gentem non pertinebant : alienigenæ enim fuerunt, quamvis vicinas terras incolerent. Longum est originem Samaritanorum retexere, ne nos multa teneant, et necessaria non loquamur : sufficit ergo ut Samaritanos inter alienigenas deputemus. Et ne hoc audacius me arbitremini dixisse quam verius, audite ipsum Dominum Jesum, quid dixerit de illo Samaritano, uno de decem leprosis quos mundaverat, qui solus rediit ut gratias ageret. « Nonne decem mundati sunt? et » novem ubi sunt[3]? » Non erat alius qui daret gloriam Deo, nisi alienigena iste. Pertinet ad imaginem rei, quod ab alienigenis venit ista mulier, quæ typum gerebat Ecclesiæ : ventura enim erat Ecclesia de gentibus, alienige-

[1] Psal. cxxix, 1. — [2] Joan. iv, 7. — [3] Luc. xvii, 17.

na a genere Judæorum. Audiamus ergo in illa nos, et in illa agnoscamus nos, et in illa gratias Deo agamus pro nobis. Illa enim figura erat, non veritas: quia et ipsa præmisit figuram, et facta est veritas. Nam credidit in eum, qui de illa figuram nobis prætendebat. « Venit » ergo « haurire aquam. » Simpliciter venerat haurire aquam, sicut solent vel viri vel fœminæ

XI. « Dicit ei Jesus, Da mihi bibere. Discipuli enim » ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo » ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Judæus cum sis, » bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non » enim coutuntur Judæi Samaritanis[1]. » Videtis alienigenas : omnino vasculis eorum Judæi non utebantur. Et quia ferebat secum mulier vasculum, unde aquam hauriret, eo mirata est, quia Judæus petebat ab ea bibere, quod non solebant facere Judæi. Ille autem qui bibere quærebat, fidem ipsius mulieris sitiebat.

XII. Denique audi quis petat bibere. « Respondit Jesus, » et dixit ei, Si scires donum Dei, et quis est qui dicit » tibi, Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo et de» disset tibi aquam vivam[2]. » Petit bibere, et promittit bibere. Eget quasi accepturus, et affluit tanquam satiaturus. « Si scires, inquit, donum Dei. » Donum Dei est Spiritus sanctus. Sed adhuc mulieri tecte loquitur, et paulatim intrat in cor. Fortassis jam docet. Quid enim ista hortatione suavius et benignius? « Si scires donum Dei, » et scires quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu » forsitan peteres, et daret tibi aquam vivam : » huc usque suspendit. Viva aqua dicitur vulgo illa quæ de fonte exit. Illa enim quæ colligitur de pluvia in lacunas aut cisternas, aqua viva non dicitur. Et si de fonte manaverit, et in loco aliquo collecta steterit, nec ad se illud unde

[1] Joan. IV, 7-9. — [2] Ibid. 10.

manabat admiserit, sed interrupto meatu, tanquam a fontis tramite separata fuerit; non dicitur aqua viva : sed illa aqua viva dicitur, quæ manans excipitur. Talis aqua erat in illo fonte. Quid ergo promittebat quod petebat?

XIII. Tamen mulier suspensa ait : « Domine, neque in » quo haurias habes, et puteus altus est [1]. » Videte quomodo intellexerit aquam vivam, aquam scilicet, quæ erat in illo fonte. Tu mihi vis dare aquam vivam, et ego fero unde hauriam, et tu non fers. Aqua viva hic est, quomodo mihi daturus es? Aliud intelligens et carnaliter sapiens quodammodo pulsat, ut aperiat magister quod clausum est. Pulsabat ignorantia, non studio : adhuc miseranda, nondum instruenda.

XIV. Dicit aliquid evidentius Dominus de illa aqua viva. Dixerat enim mulier : « Numquid tu major es patre » nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo » bibit, et filii ejus et pecora ejus [2]? » De hac aqua viva dare mihi non potes, quoniam hauritorium non habes : forte alium fontem promittis? Patre nostro melior potes esse, qui hunc puteum fodit, et ipse cum suis usus est eo? Dominus ergo dicat, quid dixerit aquam vivam. « Respondit Jesus, et dixit ei : Omnis qui biberit ex aqua hac, » sitiet iterum : qui autem biberit ex aqua quam ego dabo » ei, non sitiet in æternum : sed aqua quam ego dabo ei, » fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. » Apertius locutus est Dominus, « Fiet in eo fons aquæ salientis » in vitam æternam. Qui biberit de aqua ista, non sitiet » in æternum. [3] » Quid evidentius, quia non aquam visibilem, sed invisibilem promittebat? quid evidentius, quia non carnaliter, sed spiritaliter loquebatur?

XV. Adhuc tamen illa mulier carnem sapit : delectata est non sitire, et putabat hoc secundum carnem promis-

[1] Joan. IV, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 13.

sum sibi esse a Domino. Quod quidem fiet, sed in resurrectione mortuorum. Jam hoc volebat illa. Dederat enim Deus aliquando servo suo Eliæ, ut per quadraginta dies nec esuriret, nec sitiret [1]. Qui hoc potuit dare per quadraginta dies, non potuit dare semper? Suspirabat tamen illa, nolens indigere, nolens laborare. Assidue venire ad illum fontem, onerari pondere, quo indigentia suppleretur; et finito quod hauserat, rursus redire cogebatur : et quotidianus ei fuit iste labor; quia indigentia illa reficiebatur, non extinguebatur. Delectata ergo tali munere, rogat ut ei aquam vivam daret [2].

XVI. Verumtamen non prætereamus, quoniam Dominus spiritale aliquid promittebat. Quid est, « Qui biberit de aqua hac, sitiet iterum ? » Et verum est secundum hanc aquam; et verum est secundum quod significabat illa aqua. Etenim aqua in puteo, voluptas sæculi est in profunditate tenebrosa : hinc eam hauriunt homines hydria cupiditatum. Cupiditatem quippe proni submittunt, ut ad voluptatem haustam de profundo perveniant; et fruuntur voluptate, præcedente et præmissa cupiditate. Nam qui non præmiserit cupiditatem, pervenire non potest ad voluptatem. Pone ergo hydriam, cupiditatem; et aquam de profundo, voluptatem : cum pervenerit quisque ad voluptatem sæculi hujus, cibus est, potus est, lavacrum est, spectaculum est, concubitus est; numquid non iterum sitiet? Ergo « De hac aqua qui biberit, iterum, inquit, sitiet : » si autem acceperit a me aquam, « Non sitiet in æternum. » Satiabimur, inquit, in bonis domus tuæ [3]. De qua ergo aqua daturus est, nisi de illa de qua dictum est : Apud te est fons vitæ? Nam quomodo sitient qui inebriabuntur ab ubertate domus tuæ [4].

XVII. Promittebat ergo saginam quamdam et satieta-

[1] 3 Reg. XIX, 8. — [2] Joan IV, 15. — [3] Psal. LXIV, 5. — [4] Id. XXXIII, 10.

tem Spiritus sancti : et illa nondum intelligebat; et non intelligens, quid respondebat? « Dicit ad eum mulier, » Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque » veniam huc haurire [1]. » Ad laborem indigentia cogebat, et laborem infirmitas recusabat. Utinam audiret, « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et » ego vos reficiam [2]. » Hoc enim ei dicebat Jesus, ut jam non laboraret : sed illa nondum intelligebat.

XVIII. Denique volens ut intelligeret, « Dicit ei Jesus, » Vade, voca virum tuum, et veni huc [3]. Quid est, «Voca » virum tuum? » Per virum suum ei volebat aquam illam dare? An quia non intelligebat, per virum suum eam volebat docere? Forte quomodo ait Apostolus de mulieribus : Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent [4]? Sed ibi dicitur, domi viros suos interrogent, ubi non est Jesus qui doceat : denique dicitur mulieribus quas prohibebat Apostolus loqui in Ecclesia. Cum vero ipse Dominus aderat, et præsens præsenti loquebatur, quid opus erat ut per virum ejus ei loqueretur? Numquid per virum suum loquebatur Mariæ sedenti ad pedes suos, et excipienti verbum suum, quando Martha circa multum ministerium etiam de sororis suæ felicitate occupatissima murmurabat [5]? Ergo, fratres mei, audiamus et intelligamus quod ait Dominus : « Voca virum tuum, » mulieri. Forte enim et animæ nostræ dicit : « Voca virum tuum. » Quæramus et de viro animæ. Cur am non ipse Jesus vir animæ verus est? Adsit intellectus, quoniam quod dicturi sumus, vix capitur nisi ab intentis : adsit ergo intellectus ut capiatur, et ipse intellectus erit fortasse vir animæ.

XIX. Videns ergo Jesus quia mulier non intelligebat, et volens eam intelligere, « Voca, inquit, virum tuum. »

[1] Joan. IV, 15. — [2] Matth. XI, 28. — [3] Joan. IV, 16. — [4] I Cor. XIV, 35. — [5] Luc. X, 39.

Ideo enim nescis quod dico, quia intellectus tuus non adest : loquor ego secundum spiritum, tu audis secundum carnem. Quæ loquor, nec ad voluptatem aurium pertinent, nec ad oculos, nec ad olfactum, nec ad gustum, nec ad tactum : mente sola capiuntur, intellectu solo hauriuntur : ille intellectus non tibi adest, quomodo capis quod dico? « Voca virum tuum, » præsenta intellectum tuum. Quid tibi est enim animam habere? Non est magnum, nam et pecus habet. Unde tu melior? Quia intellectum habes, quod pecus non habet. Quid est ergo, « Voca virum tuum? » Non me capis, non me intelligis : de dono Dei tibi loquor, tu autem carnem cogitas : secundum carnem sitire non vis, ego spiritum alloquor : absens est intellectus tuus, « Voca virum tuum. » Noli esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus[1]. Ergo, fratres mei, animam habere, et intellectum non habere, hoc est, non adhibere, nec secundum eum vivere, bestialis est vita. Est enim in nobis quiddam bestiale quo in carne vivimus, sed intellectu regendum est. Motus enim animæ secundum carnem se moventis, et in delicias carnales immoderate diffluere cupientis, regit desuper intellectus. Qui debet dici vir? qui regit, an qui regitur? Procul dubio cum ordinata vita est, intellectus animam regit, ad ipsam animam pertinens. Non enim aliquid aliud est quam anima, sed aliquid animæ est intellectus : quomodo non aliquid aliud quam caro est oculus, sed aliquid carnis est oculus. Cum autem carnis aliquid sit oculus, solus tamen luce perfruitur : cætera autem membra carnalia luce perfundi possunt, lucem sentire non possunt, solus ea oculus et perfunditur et perfruitur. Sic in anima nostra quiddam est quod intellectus vocatur. Hoc ipsum animæ quod intellectus et mens dicitur, illuminatur

[1] Psal. XXXI, 9.

luce superiore. Jam superior illa lux, qua mens humana illuminatur, Deus est : « Erat enim verum lumen, » quod illuminat omnem hominem» venientem in hunc » mundum [1]. » Talis lux Christus erat, talis lux cum muliere loquebatur : et illa intellectu non aderat, qui illa luce illuminaretur, nec tantum perfunderetur, verum etiam frueretur. Ergo Dominus tanquam diceret, illustrare volo, et non adest quem, « Voca, inquit, vi» rum tuum : » adhibe intellectum per quem docearis, quo regaris. Ergo constitue animam excepto intellectu tanquam fœminam : intellectum autem habere, tanquam virum. Sed iste vir non bene regit fœminam suam, nisi cum a superiore regitur. « Caput enim mu» lieris vir, caput autem viri Christus [2]. » Loquebatur caput viri cum fœmina, et non aderat vir. Et tanquam diceret Dominus : Adhibe caput tuum, ut ille suscipiat caput suum. Ergo « Voca virum tuum, et veni huc, » id est, adesto, præsens esto : velut enim absens es, dum non intelligis præsentis vocem veritatis : præsens esto, sed noli sola : cum viro tuo adesto.

XX. Et adhuc illa nondum advocato illo viro, non intelligit, adhuc carnem sapit, absens est enim vir : « Non » habeo, inquit, virum [3]. » Et Dominus sequitur, et mysteria loquitur. Intelligas revera istam mulierem non habuisse tunc virum : sed coutebatur nescio quo non legitimo viro, adultero magis quam viro : « Et Dominus ei : » bene dixisti, quia non habeo virum. » Unde ergo tu dixisti : « Voca virum tuum? » Et audi, quia bene novit Dominus eam non habere virum, « Dicit ei, » etc. Ne forte putaret mulier ideo dixisse Dominum : « Bene » dixisti, quia non habeo virum, » quod hoc a muliere didicerit, non quod ipse istud divinitate cognoverit, audi

[1] Joan. I, 9. — [2] I Cor. XI, 3. — [3] Joan. IV, 17.

aliquid quod non dixisti : « Quinque enim viros habuisti, » et iste quem habes, non est vir tuus, hoc vere dixisti [1]. »

XXI. Iterum cogit de istis quinque viris subtilius aliquid perscrutari. Multi quippe intellexerunt, non quidem absurde, nec usquequaque improbabiliter, quinque viros mulieris hujus, quinque libros Moysi . Utebantur enim eis Samaritani, et sub eadem Lege erant : nam inde illis et circumcisio inerat. Sed quoniam angustat nos quod sequitur. « Et nunc quem habes, non est vir tuus : » videtur mihi facilius nos posse accipere quinque viros priores animæ, quinque sensus corporis esse. Quando enim quisque nascitur, antequam uti possit mente atque ratione, non regitur nisi sensibus carnis. Anima in puero parvulo quod auditur, quod videtur, quod olet, quod sapit, quod tactu sentitur, hoc appetit aut fugit. Appetit quidquid mulcet, fugit quidquid offendit hos quinque sensus. Hos enim quinque sensus mulcet voluptas, offendit dolor. Secundum hoc quinque sensus, tanquam quinque viros, prius vivit anima : quia istis regitur. Quare autem viri dicti sunt? quia legitimi. A Deo quippe facti, et a Deo donati animæ. Infirma est adhuc quæ istis quinque sensibus regitur, et sub istis quinque viris agit : at ubi venerit ad annos exserendæ rationis, si eam susceperit optima disciplina et doctrina sapientiæ; quinque illis viris ad regendum non succedit, nisi vir verus, legitimus et illis melior, et qui melius regat, et qui ad æternitatem regat, ad æternitatem excolat, ad æternitatem instruat. Nam isti quinque sensus non ad æternitatem nos regunt, sed ad ista temporalia vel appetenda vel fugienda. Ubi vero intellectus sapientia imbutus regere cœperit animam, scit jam non solum fugere foveam, et ambulare in æquali quod oculi ostendunt animæ infirmæ : nec tantum cano-

[1] Joan. IV, 18.

ras voces suaviter audire, dissonasque repellere; vel blandis odoribus delectari, putoresque respuere; aut dulcedine capi, et amaritudine offendi; aut lenibus mulceri, et asperis lædi. Ista enim omnia infirmæ animæ sunt necessaria. Quid ergo regiminis adhibetur per illum intellectum? Non alba et nigra discreturus est, sed justa et injusta, bona et mala, utilia et inutilia, castitatem et impudicitiam, hanc ut amet, istam ut vitet; charitatem et odium, in hac ut sit, in illo ut non sit.

XXII. Hic vir quinque illis viris in ista muliere non successerat. Ubi enim non succedit ille, error dominatur. Nam cum cœperit anima capax esse rationis, aut a sapiente mente regitur, aut ab errore : sed error non regit, sed perdit. Post istos ergo quinque sensus mulier illa adhuc errabat, et error eam ventilabat. Error autem iste non erat legitimus vir, sed adulter : ideo ei Dominus ait : « Bene » dixisti, quia non habeo virum. Quinque enim viros » habuisti : » quinque te sensus carnis primo rexerunt : venisti ad ætatem utendæ rationis, nec ad sapientiam pervenisti, sed in errorem incidisti. Ergo post illos quinque viros, « Iste quem habes, non est tuus vir. » Et quid erat, si vir non erat, nisi adulter? « Voca » itaque, non adulterum, sed « virum tuum : » ut intellectu me capias; non errore de me aliquid falsum sentias. Adhuc enim errabat mulier, quæ aquam illam cogitabat : cum jam Dominus de Spiritu sancto loqueretur. Quare errabat, nisi quia adulterum, non virum habebat? Tolle ergo hinc istum adulterum qui te corrumpit, et « Vade, voca virum » tuum, » Voca, et veni, ut intelligas me.

XXIII, « Dicit ei mulier, Domine, video quia Propheta » es tu [1]. » Cœpit venire vir, nondum plene venit. Prophetam Dominum putabat. Erat quidem et Propheta, nam

[1] Joan. IV, 19.

de se ipso ait, « Non est Propheta sine honore, nisi in » patria sua[1]. » Item de illo dictum est ad Moysen, « Prophetam eis suscitabo de fratribus eorum, similem » tui[2] : » similem scilicet ad formam carnis, non ad eminentiam majestatis. Ergo invenimus Dominum Jesum dictum Prophetam. Proinde jam non multum errat mulier ista. « Video, inquit, quia Propheta es tu. » Incipit vocare virum, adulterum excludere : « Video quia Propheta es » tu. » Et incipit quærere quod illam solet movere. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos et Judæos, quia Judæi in templo a Salomone fabricato adorabant Deum : Samaritani longe inde positi, non in eo adorabant. Ideo Judæi meliores se esse jactabant, quia in templo adorabant Deum. « Non enim coutuntur Judæi Samaritanis : » quia dicebant eis, Quomodo vos jactatis, et ideo vos meliores nobis esse perhibetis, quia templum habetis quod nos non habemus? Numquid patres nostri qui Deo placuerunt, in illo templo adoraverunt ? nonne in monte isto adoraverunt, ubi nos sumus? Melius ergo nos, inquiunt, in hoc monte Deum rogamus, ubi patres nostri rogaverunt. Contendebant utrique ignari, quia virum non habentes : illi pro templo, illi pro monte inflabantur adversus invicem.

XXIV. Dominus tamen modo quid docet mulierem, tanqnam cujus vir cœperit præsens esse? « Dicit ei mulier, » Domine, video quia Propheta es tu. Patres nostri in » monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis » est locus, ubi adorare oportet. Dicit ei Jesus, Mulier » crede mihi[3]. » Veniet enim Ecclesia, sicut dictum est in Canticis canticorum, veniet et pertransiet ab initio fidei[4]. Veniet ut pertranseat, et pertransire non potest nisi

[1] Luc. IV, 24. — [2] Deut. XVIII, 18. — [3] Joan. IV, 19-21. — [4] Cant. IV, 8, juxta LXX.

ab initio fidei. Merito jam præsente viro audit, « Mulier » crede mihi. » Jam enim est in te qui credat, quia præsens est vir tuus. Cœpisti adesse intellectu, quando me Prophetam appellasti. « Mulier crede mihi[1] : » quia nisi credideritis, non intelligetis. Ergo « Mulier crede mihi, » quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque » in Jerosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod » nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Ju- » dæis est. Sed veniet hora[2]. » Quando? « Et nunc est. » Quæ ergo hora ; « Quando veri adoratores adorabunt Pa- » trem in Spiritu et veritate : » non in monte isto, non in templo, sed in spiritu et veritate. « Nam et Pater tales » quærit, qui adorent eum. » Quare Pater tales quærit qui adorent eum : non in monte, non in templo, sed in spiritu et veritate? « Spiritus est Deus[3]. » Si corpus esset Deus, oportebat eum adorari in monte, quia corporeus est mons : oportebat eum adorari in templo, quia corporeum est templum. « Spiritus est Deus : et eos qui adorant » eum, in spiritu et veritate oportet adorare. »

XXV. Audivimus, et manifestum est : foras ieramus, intro missi sumus. O si invenirem, dicebas, montem aliquem altum et solitarium : credo enim quia in alto est Deus, magis me exaudit ex alto. Quia in monte es, propinquum te Deo putas, et cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem? In excelsis habitat, sed humilia respicit. Prope est Dominus. Quibus? forte altis? His qui obtriverunt cor. Mira res est : « Et in altis habitat, et humilibus propinquat[4] : » humilia respicit, excelsa autem a longe cognoscit : superbos longe videt, eo illis minus propinquat, quo sibi videntur altiores. Quærebas ergo Domini passionem. Ibi sanabatur unus, significans unita-

[1] Isaï. vii, 9, juxta LXX. — [2] Joan. iv, 21-23. — [3] Ibid. 24. — [4] Psal. cxxxvii, 6.

montem? descende ut attingas. Sed ascendere vis? ascende : noli montem quærere. « Ascensiones, inquit, in » corde ejus, (hoc Psalmus dicit), in convalle ploratio- » nis[1]. » Convallis humilitatem habet. Ergo intus age totum. Et si forte quæris aliquem locum altum, aliquem locum sanctum, intus exhibe te templum Deo. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos[2]. In templo vis orare, in te ora. Sed prius esto templum Dei, quia ille in templo suo exaudiet orantem.

XXVI. « Venit ergo hora, et nunc est, quando veri » adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nos » adoramus quod scimus, vos adoratis quod nescitis : » quoniam salus ex Judæis est. » Multum dedit Judæis : sed noli istos reprobos accipere. Parietem illum accipere cui adjunctus est alius, ut pacati in lapide angulari, quod est Christus, copulentur[3]. Unus enim paries a Judæis, unus a Gentibus : longe a se isti parietes, sed donec in angulo conjungantur. Alienigenæ autem hospites erant, et peregrini a testamentis Dei. Secundum hoc ergo dictum est, « Nos adoramus quod scimus. » Ex persona quidem Judæorum dictum est, sed non omnium Judæorum, non reproborum Judæorum : sed de qualibus fuerunt Apostoli, quales fuerunt Prophetæ, quales fuerunt illi omnes sancti, qui omnia sua vendiderunt, et pretia rerum suarum ad pedes Apostolorum posuerunt[4]. « Non enim repulit Deus plebem suam quam præscivit[5]. »

XXVII. Audivit hoc mulier ista, et addidit. Jamdudum prophetam dixerat : vidit talia dicere eum cum quo loquebatur, quæ jam plus essent ad prophetam : et quid respondit, videte : « Dicit ei mulier, Scio quia Messias » venit, qui dicitur Christus : cum ergo venerit ille, om-

[1] Psal. LXXXIII, 6.— [2] I Cor. III, 17.— [3] Ephes. II, 14.— [4] Act. IV, 34 — [5] Rom. XI, 2.

» nia nobis demonstrabit[1]. » Quid est hoc? Modo, inquit, de templo contendunt Judæi, et nos de monte contendimus : cum ille venerit, et montem spernet, et templum evertet; docebit nos iste omnia, ut in spiritu et veritate noverimus adorare. Sciebat quis eam posset docere, sed jam docentem nondum agnoscebat. Jam ergo digna erat cui manifestaretur. Messias autem unctus est : unctus græce Christus est : hebraice Messias est : unde et punice, Messe dicitur ungue. Cognatæ quippe sunt linguæ istæ et vicinæ, Hebraica, Punica, et Syra.

XXVIII. « Ergo dicit ei mulier, Scio quia Messias veniet, qui dicitur Christus : cum ergo venerit ille, nobis » annuntiabit omnia. Dicit ei Jesus, Ego sum qui loquor » tecum[2]. » Vocavit virum suum, factus est vir ejus caput mulieris, factus est Christus caput viri[3]. Jam mulier ordinatur in fide, et regitur bene victura. Postea quam audivit hoc, « Ego sum qui loquor tecum, » jam ultra quid diceret? quando Christus Dominus manifestare se voluit mulieri, cui dixerat, « Crede mihi. »

XXIX. « Et continuo venerunt Discipuli ejus, et mirabantur quia cum muliere loquebatur[4]. » Quia quærebat perditam, qui venerat quærere quod perierat, hoc illi mirabantur. Bonum enim mirabantur, non malum suspicabantur. « Nemo tamen dixit, Quid quæris, aut » quid loqueris cum ea? »

XXX. « Reliquit ergo hydriam suam mulier. » Audito, « Ego sum qui loquor tecum[5], » et recepto in cor Christo Domino, quid faceret nisi jam hydriam dimitteret, et evangelizare curreret? Projecit cupiditatem, et properavit annuntiare veritatem. Discant qui volunt evangelizare, projiciant hydriam ad puteum. Recordamini quid superius

[1] Joan. IV, 25. — [2] Ibid. 26. — [3] I Cor. XI, 3. — [4] Joan. IV, 27. — [5] Ibid. 28.

dixerim de hydria : vas erat unde aqua hauriebatur, græco nomine appellatur hydria, quoniam græce ὕδωρ aqua dicitur? tanquam si aquarium diceretur. Projecit ergo hydriam, quæ jam non usui, sed oneri fuit : avida quippe desiderabat aqua illa satiari. Ut nuntiaret Christum, onere abjecto, « Cucurrit ad civitatem, et dicit illis » hominibus, Venite, et videte hominem, qui mihi dixit » omnia quæcumque feci[1]. » Pedetentim, ne illi quasi irascerentur, et indignarentur, et persequerentur. « Ve- » nite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia quæ- » cumque feci : numquid ipse est Christus? Exierunt de » civitate, et veniebant ad eum[2]. »

XXXI. « Et interea rogabant eum Discipuli dicentes, » Rabbi, manduca[3]. » Ierant enim emere cibos, et venerant. « Ille autem dixit, Ego habeo cibum manducare » quem vos non scitis. Dicebant ergo Discipuli ad invi- » cem, Numquid aliquis attulit ei manducare[4]? » quid mirum si mulier illa non intelligebat aquam? ecce Discipuli nondum intelligunt escam. Audivit autem cogitationes illorum, et jam instruit ut magister : non per circuitum, sicut illam cujus adhuc virum requirebat, sed jam aperte : « Meus, inquit, cibus est, ut faciam volun- » tatem ejus qui misit me[5]. » Ergo et potus ipse erat in illa muliere, ut faceret voluntatem ejus, qui miserat eum. Ideo dicebat, « Sitio, da mihi bibere, » scilicet ut fidem in ea operaretur, et fidem ejus biberet, et eam in corpus suum trajiceret : corpus enim ejus Ecclesia. « Ipse est » ergo, inquit, cibus meus, ut faciam voluntatem ejus » qui me misit. »

XXXII. « Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor men- » ses sunt, et messis venit[6]? » In opus fervebat, et ope-

[1] Joan. IV, 29. — [2] Ibid. 30. — [3] Ibid. 31. — [4] Ibid. 32, 33. — [5] Ibid. 34. — [6] Ibid. 35.

rarios mittere disponebat. Vos quatuor menses computatis usque ad messem, ego vobis aliam messem albam et paratam ostendo. « Ecce dico vobis, Levate oculos vestros, » et videte, quia jam albæ sunt regiones ad messem. » Ergo messores missurus est. « In hoc enim est verbum ve» rum, quia alius est qui metit, alius qui seminat : ut et » qui seminat simul gaudeat et qui metit. Ego misi vos » metere, quod vos non laborastis : alii laboraverunt, et » vos in laborem eorum introistis [1]. » Quid ergo, messores misit, non seminatores? Quo messores? ubi jam alii laboraverunt. Nam ubi jam laboratum erat, utique seminatum erat : et quod seminatum erat, jam maturum erat factum, falcem et trituram desiderabat. Quo ergo erant messores mittendi? ubi jam Prophetæ prædicaverant ; ipsi enim seminatores. Nam si ipsi non seminatores, unde ad illam mulierem pervenerat, « Scio quia Messias veniet? » Jam ista mulier fructus maturus erat, et erant albæ messes, et falcem quærebant. « Misi vos » ergo : Quo? « metere quod » non seminastis : alii seminaverunt, et vos in labores eo» rum introistis. » Qui laboraverunt? ipse Abraham, Isaac, et Jacob. Legite labores eorum : in omnibus laboribus eorum prophetia Christi ; et ideo seminatores. Moyses et cæteri Patriarchæ et omnes Prophetæ, quanta pertulerunt in illo frigore quando seminabant? Ergo jam in Judæa messis parata erat. Merito ibi tanquam matura seges fuit, quando tot hominum millia pretia rerum suarum afferebant, et ad pedes Apostolorum ponentes, expeditis humeris a sarcinis sæcularibus, Christum Dominum sequebantur [2]. Vere matura messis. Quid inde factum est? De ipsa messe ejecta sunt pauca grana, et seminaverunt orbem terrarum, et surgit alia messis quæ in fine sæculi metenda est. De ista messe dicitur : « Qui seminant in lacry-

[1] Joan. iv, 36-38. — [2] Act. iv, 35.

» mis, in gaudio metent[1]. » Ad istam ergo messem non Apostoli, sed Angeli mittentur. « Messores, inquit, An» geli sunt[2]. » Ista ergo messis crescit inter zizania, et expectat purgari in fine. Illa vero messis jam matura erat, quo prius missi sunt Discipuli, ubi Prophetæ laboraverunt. Sed tamen, fratres, videte quid dictum sit : « Simul » gaudeat et qui seminat et qui metit. » Dispares temporis labores habuerunt : sed gaudio pariter perfruentur, mercedem simul accepturi sunt vitam æternam.

XXXIII. « Ex civitate autem illa multi crediderunt in » eum Samaritani, propter verbum mulieris testimonium » perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcumque feci. » Cum venissent autem ad eum Samaritani, rogaverunt » ut apud eos maneret, et mansit ibi duos dies. Et multo » plures crediderunt propter sermonem ejus : et mulieri » dicebant, Quia jam non propter tuam loquelam credi» mus, ipsi enim nos audivimus, et scimus, quia hic est » vere Salvator mundi[3]. » Et hoc paululum animadvertendum est, quia lectio terminata est. Mulier primum nuntiavit, et ad mulieris testimonium crediderunt Samaritani, et rogaverunt eum ut apud eos maneret, et mansit ibi biduo, et plures crediderunt : et cum credidissent, dicebant mulieri : « Non jam propter verbum tuum cre» dimus, sed ipsi cognovimus, et scimus, quia vere hic » est Salvator mundi. » Primo per famam, postea per præsentiam. Sic agitur hodie cum eis qui foris sunt, et nondum sunt christiani : Christus nuntiatur per christianos amicos : tanquam illa muliere, hoc est Ecclesia annuntiante, ad Christum veniunt, credunt per istam famam ; manet apud eos biduo, hoc est, dat illis duo præcepta charitatis ; et multo plures et firmius in eum credunt, quoniam vere ipse est Salvator mundi.

[1] Psal. CXXV, 5. — [2] Matth. XIII, 39. — [3] Joan. IV, 39-42.

TRACTATUS XVI[1].

Ab eo Evangelii loco: *Post duos autem dies exiit inde, et abiit in Galilæam:* usque ad id, *Et credidit ipse, et domus ejus tota.*

I. Hodierna evangelica lectio, hesterni diei sequitur lectionem, quæ nobis ad disputandum proponitur. In qua quidem sensus non sunt investigatione difficiles, sed digni prædicatione, digni admiratione et laudatione. Proinde locum istum Evangelii cum commendatione commemoremus, potius quam cum difficultate tractemus. « Abiit » enim Jesus post biduum quod fecerat in Samaria, « in Galilæam » ubi nutritus erat [2]. Secutus autem Evangelista ait : « Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Propheta in patria sua honorem non habet [3]. » Non propterea post biduum discessit Jesus de Samaria, quia honorem in Samaria non habebat : non enim Samaria patria ipsius erat, sed Galilæa. Cum ergo istam deseruisset tam cito, et ad Galilæam venisset ubi nutritus erat : quomodo attestatur, « Quia Propheta in patria sua honorem non » habet? » Magis videtur attestari potuisse, quod Propheta in patria sua honorem non haberet, si contemneret pergere in Galilæam, et in Samaria remansisset.

II. Intendat ergo Charitas Vestra insinuatum nobis non modicum sacramentum, suggerente Domino et donante quod loquar. Quæstionem propositam cognovistis, solu-

[1] Habitus die proximo post Tract. præced. ex n. I et 3. — [2] Joan. IV, 43. — [3] Ibid. 44.

tionem ejus exquirite. Sed repetamus propositionem, ut solutionem desiderabilem faciamus. Movet nos cur Evangelista dixerit: « Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, » quod propheta in patria sua honorem non habet. » Hoc permoti reteximus verba superiora, ut inveniamus cur hoc Evangelista dicere voluerit: et invenimus superiora verba ejus ita narrantis, quoniam post biduum profectus est de Samaria in Galilæam [1]. Propter hoc ergo dixisti, o Evangelista, testimonium perhibuisse Jesum, quod propheta in patria sua honorem non haberet: quia post biduum reliquit Samariam, et properavit venire in Galilæam? Imo vero quasi videor mihi congruentius intelligere, quia si honorem in patria sua Jesus non haberet, non ad eamdem relicta Samaria festinaret. Sed ni fallor, imo quia verum est, et non fallor, melius enim quam ego, vidit Evangelista quid diceret, melius me veritatem videbat, qui eam de pectore Domini bibebat [2]. Ipse est enim Joannes evangelista, qui inter omnes discipulos super pectus Domini discumbebat; et quem Dominus charitatem debens omnibus, tamen præ cæteris diligebat. Ergo ille falleretur, et ego recta sentirem? Imo si pie sapio, obedienter audiam quod dixit, ut merear sentire quod sensit.

III. Accipite itaque, charissimi, quid hic sentiam, sine præjudicio, si vos melius aliquid senseritis. Magistrum enim unum omnes habemus, et una schola condiscipuli sumus. Hoc ergo sentio, et videte si non aut verum est, aut propinquat veritati quod sentio. In Samaria biduum fecit, et crediderunt in eum Samaritani: tot dies in Galilæa fecit, et non in eum crediderunt Galilæi. Retexite vel recolite memoria hesterni diei et lectionem et sermonem. Venit in Samariam, ubi eum primo mulier illa prædicaverat, cum qua ad puteum Jacob locutus erat magna

[1] Joan. IV, 43. — [2] Id. XIII, 25.

mysteria : eo viso Samaritani et audito crediderunt in eum propter verbum mulieris, et firmius crediderunt propter verbum ejus, et plures crediderunt, sic scriptum est. Ibi facto biduo, (quo numero dierum mystice commendatus est duorum numerus præceptorum, in quibus duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ, sicut hesterno die nos commendasse meministis[1] :) pergit in Galilæam, « Et venit in civitatem Canam Galilææ, ubi » aquam vinum fecit[2]. » Ibi autem quando aquam in vinum convertit, sicut scribit ipse Joannes, crediderunt in eum Discipuli ejus[3] : et utique plena erat domus turbis convivantium. Factum est tam magnum miraculum, et non in eum crediderunt nisi Discipuli ejus. Hanc civitaetm Galilææ modo repetivit. « Et ecce quidam Regulus, » cujus filius infirmabatur, venit ad eum, et rogare cœpit » ut descenderet, » ad illam civitatem vel domum, « Et » sanaret filium ejus, incipiebat enim mori[4]. » Qui rogabat, non credebat? Quid a me expectas audire? Dominum interroga ; quid de illo senserit. Rogatus enim talia respondit, « Nisi signa et prodigia videritis, non cre- » ditis[5]. » Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius fidei : sed tentare cupientem de sanitate filii sui, qualis esset Christus, quis esset, quantum posset. Verba enim rogantis audivimus, cor diffidentis non videmus : sed ille pronuntiavit, qui et verba audivit et cor inspexit. Denique et ipse Evangelista testimonio narrationis suæ ostendit, quia nondum crediderat, qui venire ad domum suam Dominum cupiebat, ad sanandum filium ejus. Nam postea quam ei nuntiatum est sanum esse filium ejus, et invenit ea hora sanatum, qua hora Dominus dixerat, « Vade filius tuus vivit. Et

[1] Matth. XXII, 40. — [2] Joan. IV, 46. — [3] Id. II, 11. — [4] Id. IV, 46, etc. — [5] Ibid. 48.

» credidit, inquit, ipse et domus ejus tota[1]. » Si ergo propterea credidit ipse et domus ejus tota, quia nuntiatus est ei filius ejus sanus, et comparavit horam nuntiantium horæ prænuntiantis; quando rogabat, nondum credebat. Samaritani nullum signum expectaverant, verbo ejus tantummodo crediderant : cives autem ejus audire meruerunt, « Nisi signa et prodigia videritis, non credidis : » et ibi tamen facto tanto miraculo, non credidit nisi ipse et domus ejus. Ad solum sermonem crediderunt plures Samaritani : ad illud miraculum sola illa domus credidit, ubi factum est. Quid igitur, fratres, quid nobis commendat Dominus? Tunc Galilæa Judææ patria erat Domini, quia ibi nutritus est : nunc vero quia portendit aliquid res illa; non enim sine causa dicta sunt prodigia, nisi quia aliquid portendunt : prodigium enim appellatum est quasi porrodicium, quod porro dicat, porro significet, et aliquid futurum esse portendat : quia ergo aliquid illa omnia portendebant, aliquid illa omnia prædicebant, faciamus modo nos patriam Domini nostri Jesu Christi secundum carnem : (non enim habuit patriam in terra, nisi secundum carnem, quam accepit in terra :) faciamus ergo patriam Domini populum Judæorum. Ecce in patria sua honorem non habet. Modo attende Judæorum turbas, attende jam gentem illam dispersam toto orbe terrarum, et evulsam radicibus suis : attende ramos fractos, concisos, dispersos, aridos, quibus fractis inseri meruit oleaster[2] : vide turbam Judæorum, quid dicit modo? Quem colitis, quem adoratis, frater noster erat. Et nos respondeamus, « Propheta in patria sua honorem non » habet. » Denique illi ambulantem Dominum Jesum in terra, facientemque miracula, cæcos illuminantem, surdis aures aperientem, mutorum ora solventem, paralyti-

[1] Joan. IV, 50 et 53. — [2] Rom. XI, 17.

corum membra stringentem, super mare ambulantem, ventis imperantem et fluctibus, mortuos suscitantem, tanta signa facientem viderunt, et vix inde pauci crediderunt. Populo Dei loquor. Tam multi credidimus, quæ signa vidimus? Illud ergo quod factum est tunc, hoc quod nunc agitur portendebat. Judæi fuerunt vel sunt similes Galilæis, nos similes illis Samaritanis : Evangelium audivimus, Evangelio consensimus, per Evangelium in Christum credidimus, nulla signa vidimus, nulla exigimus.

IV. Quamvis enim unus ex duodecim electis et sanctis, tamen Israëlita fuit, de gente scilicet Domini, Thomas ille, qui in loca vulnerum digitos cupiebat mittere. Sic eum arguit Dominus quomodo istum Regulum. Huic dixit, « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis[1] : » illi autem dixit. « Quia vidisti, credidisti[2] » Ad Galilæos venerat, post Samaritanos qui sermoni ejus crediderant, apud quos nulla miracula fecerat, quos firmos in fide securus cito dimiserat, quia divinitatis præsentia non dimiserat. Ergo quando dicebat Dominus Thomæ : « Veni, » mitte manum tuam, et noli esse incredulus, sed fi- » delis : » et cum ille exclamaret tactis vulnerum locis, et diceret, « Dominus meus et Deus meus[3] : » Increpatur et dicitur ei, « Quia vidisti, credidisti. » Quare, nisi » quia propheta in patria sua honorem non habet? » Quia vero apud alienigenas propheta iste honorem habet, quid sequitur? « Beati qui non viderunt et crediderunt[4] : » Prædicti sumus nos : et quod Dominus ante laudavit, et in nobis implere dignatus est. Viderunt qui crucifixerunt, palpaverunt, et sic pauci crediderunt : nos non vidimus, non contrectavimus, audivimus, credidimus. Fiat in nobis, perficiatur in nobis beatitudo quam promisit ;

[1] Joan. IV, 48. — [2] Id. XX, 29. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 29.

et hic, quia patriæ ipsius prælati sumus; et in futuro sæculo, quia pro ramis fractis inserti sumus.

V. Hos enim ramos se fracturum esse monstrabat, et hunc oleastrum inserturum, quando commotus Centuriorionis fide, qui ei dixit : « Non sum dignus ut sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, et sanabitur » puer meus : nam et ego homo sum sub potestate constitu- » tus, habens sub me milites, et dico huic, Vade, et vadit; » et huic, Veni, et venit; et servo meo, Fac hoc, et facit : » Conversus ad eos qui se sequebantur, dixit, Amen dico » vobis, non inveni tantam fidem in Israël[1]. » Quare non invenit tantam fidem in Israël? Quia « Propheta in patria » sua honorem non habet. » Numquid non et illi Centurioni poterat dicere Dominus, quod dixit huic Regulo, « Vade, puer tuus vivit? » Videte distinctionem. Regulus iste Dominum ad domum suam descendere cupiebat : ille Centurio indignum se esse dicebat. Illi dicebatur, « Ego venio, et curabo eum[2] : » huic dictum est, « Va- » de, filius tuus vivit. » Illi præsentiam promittebat : hunc verbo sanabat. Iste tamen præsentiam ejus extorquebat : ille se præsentia ejus indignum esse dicebat. Hic cessum est elationi : illic concessum humilitati. Tanquam huic diceret, « Vade, filius tuus vivit, » noli mihi tædium facere : « Nisi signa et prodigia videritis, » non creditis : » præsentiam meam vis in domo tua, possum et verbo jubere : noli tu de signis credere : Centurio alienigena credidit me verbo posse facere, et antequam facerem credidit : vos « Nisi signa et prodi- » gia videritis, non creditis. » Ergo si ita est, frangantur superbi rami, humilis inseratur oleaster : maneat tamen radix, illis præcisis, istis receptis. Ubi manet radix? in Patriarchis. Etenim patria Christi populus Israël,

[1] Matth. VIII, 8, etc. — [2] Ibid. 7.

quia ex eis venit secundum carnem : sed hujus arboris radix, Abraham, Isaac et Jacob, patriarchæ sancti. Et ubi isti? In requie apud Deum, in honore magno : ut in Abrahæ sinum adjutus ille pauper post corporis exitum levaretur, et in Abrahæ sinu de longinquo a superbo divite videretur[1]. Ergo radix manet, radix laudatur : sed rami superbi et præcidi et arescere meruerunt[2] : oleaster autem humilis illorum præcisione invenit locum.

VI. Audi ergo quemadmodum præciduntur rami naturales, quemadmodum inseratur oleaster, ex ipso Centurione, quem propter comparationem hujus Reguli commemorandum putavi. « Amen, inquit, dico vobis, non inveni » tantam fidem in Israël : propterea dico vobis, quia multi » ab Oriente et Occidente venient[3]. » Quam late terram occupaverat oleaster! Amara sylva mundus hic fuit : sed propter humilitatem, propter Non sum dignus ut sub tectum meum intres, Multi ab Oriente et Occidente venient. Et puta quia venient : quid de illis fiet? Si enim venient, jam præcisi sunt de sylva[4] : ubi inserendi sunt, ne arescant? Et recumbent, inquit, cum Abraham et Isaac et Jacob. In quo convivio; ne forte non invites ad semper vivendum, sed ad multum bibendum? « Recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob. » Ubi? « In regno, » inquit, cœlorum. » Et quid erit de illis qui venerunt de stirpe Abrahæ? quid fiet de ramis quibus arbor plena erat? quid, nisi quia præcidentur, ut isti inserantur? « Doce quia præcidentur : Filii autem regni ibunt in te- » tenebras exteriores. »

VII. Habeat ergo apud nos honorem Propheta, quia non habuit honorem in patria sua. Non habuit honorem in patria, in qua conditus est : habeat honorem in patria quam condidit. In illa enim conditus est conditor om-

[1] Luc. XVI, 22, etc. — [2] Rom. XI, 17. — [3] Matt. VIII, 10, etc. — [4] Ibid.

nium, conditus in illa est secundum formam servi. Nam ipsam civitatem in qua conditus est, ipsam Sion, ipsam Judæorum gentem, ipsam Jerusalem, ipse condidit eum esset apud Patrem Verbum Dei : « Omnia enim per ipsum » facta sunt, et sine ipso factum est nihil [1]. » De illo ergo homine de quo hodie audivimus « unus mediator Dei et » hominum homo Christus Jesus [2], » etiam Psalmus prælocutus est, dicens : « Mater Sion dicet homo [3]. » Quidam homo, mediator Dei et hominum homo, « Mater Sion » dicit. » Quare Mater Sion dicit? Quia inde accepit carnem, inde virgo Maria, de cujus utero servi forma suscepta est, in qua dignatus est apparere humillimus. Mater Sion dicit homo, et homo iste qui dicit Mater Sion, factus est in ea, homo factus est in ea. Nam Deus erat ante eam, et homo factus est in ea. Qui homo factus est in ea, ipse fundavit eam altissimus, non humillimus. Homo factus est in ea humillimus ; quia « Verbum caro fac» tum est, et habitavit in nobis [4] : » ipse fundavit eam altissimus ; « Quia in principio erat Verbum, et Verbum » erat apud Deum, et Deus erat Verbum : omnia per ip» sum facta sunt [5]. » Quia vero condidit istam patriam, hic habeat honorem. Repulit eum patria in qua generatus est : suscipiat eum patria quam regeneravit.

[1] Joan. I, 3. — [2] I Tim. II, 5. — [3] Psal. LXXXVI, 5. — [4] Joan. I, 14. — [5] Ibid. I, etc.

TRACTATUS XVII.

Ab eo quod scriptum est : *Post hæc erat dies festus Judæorum, et ascendit Jesus Jerosolymam :* usque ad id, *Quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.*

I. Mirum non esse debet a Deo factum miraculum : mirum enim esset si homo fecisset. Magis gaudere quam mirari debemus, quia Dominus noster et salvator Jesus Christus homo factus est, quam quod divina inter homines Deus fecit. Plus est enim ad salutem nostram quod factus est propter homines, quam quod fecit inter homines : et plus est quod vitia sanavit animarum, quam quod sanavit languores corporum moriturorum. Sed quia ipsa anima non eum noverat a quo sananda erat, et oculos habebat in carne unde facta corporalia videret, nondum habebat sanos in corde, unde Deum latentem cognosceret : fecit quod videre poterat, ut sanaretur unde videre non poterat. Ingressus est locum ubi jacebat magna multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum : et cum esset medicus et animarum et corporum, et qui venisset sanare omnes animas crediturorum, de illis languentibus unum elegit quem sanaret, ut unitatem significaret. Si mediocri corde, et quasi humano captu et ingenio consideremus facientem, et quod ad potestatem pertinet, non magnum aliquid perfecit; et quod ad benignitatem, parum fecit. Tot jacebant, et unus curatus est, cum posset

uno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa et bonitas illa magis agebat, quid animæ in factis ejus pro salute sempiterna intelligerent, quam quid pro temporali salute corpora mererentur? Corporum enim salus quæ vera expectatur a Domino, erit in fine in resurrectione mortuorum : tunc quod vivet, non morietur; tunc quod sanabitur, non ægrotabit; tunc quod satiabitur, non esuriet aut sitiet; tunc quod renovabitur, non veterascet. Nunc vero in illis factis Domini et salvatoris nostri Jesu Christi, et cæcorum aperti oculi, morte clausi sunt; et paralyticorum membra constricta, morte dissoluta sunt; et quidquid sanatum est temporaliter in membris mortalibus, in fine defecit : anima vero quæ credidit, ad vitam æternam transitum fecit. Animæ ergo crediturae, cujus peccata dimittere venerat, ad cujus languores sanandos se humiliaverat, de hoc languido sanato magnum signum dedit. Cujus rei et cujus signi profundum sacramentum, quantum Dominus donare dignatur, attentis vobis et orando adjuvantibus infirmitatem nostram, loquar ut potero. Quidquid autem non possum, supplebit in vobis ipse, quo adjuvante facio quod possum.

II. De hac piscina quæ quinque porticibus cingebatur, in quibus jacebat magna multitudo languentium, assidue nos tractasse memini; et rem dicturus sum, quam mecum plures recognoscant potius quam cognoscant. Verum nihil est ab re, etiam nota repetere, ut et qui non noverant instruantur; et qui noverant confirmentur. Proinde tanquam nota breviter perstringenda sunt, non otiose inculcanda. Piscina illa et aqua illa populum mihi videtur significasse Judæorum. Significari enim populos nomine aquarum, aperte nobis indicat Apocalypsis Joannis : ubi ei cum ostenderentur aquæ multæ, et interrogasset quid

essent, responsum accepit, populos esse [1]. Aqua ergo illa, id est, populus ille, quinque libris Moysi, tanquam quinque porticibus claudebatur. Sed illi libri prodebant languidos, non sanabant. Lex enim peccatores convincebat, non absolvebat. Ideo littera sine gratia reos faciebat, quos confitentes gratia liberabat. Nam hoc dicit Apostolus : « Si enim data esset Lex quæ posset vivificare, omnino » ex Lege esset justitia [2]. » Quare ergo data est Lex? Sequitur, et dicit, « Sed conclusit Scriptura omnia sub pecca- » to, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credenti- » bus. » Quid evidentius? Nonne verba hæc exposuerunt nobis et quinque porticus, et languentium multitudinem? Quinque porticus Lex est. Quare quinque porticus non sanabant languentes? « Quia si data esset Lex quæ posset » vivificare, omnino ex Lege esset justitia. » Quare ergo continebant, quos non sanabant? Quia « conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. »

III. Quid ergo fiebat ut in aqua illa turbata sanarentur, qui in porticibus sanari non poterant? Subito enim videbatur aqua turbata, et a quo turbabatur, non videbatur. Credas hoc angelica virtute fieri solere, non tamen sine significante aliquo sacramento. Post aquam turbatam mittebat se unus qui poterat, et sanabatur solus : post illum quisquis se mitteret, frustra faceret. Quid sibi ergo hoc vult, nisi quia venit unus Christus ad populum Judæorum ; et faciendo magna, docendo utilia, turbavit peccatores, turbavit aquam præsentia sua, et excitavit ad passionem suam? Sed latens turbavit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent [3]. Descendere ergo in aquam turbatam, hoc est, humiliter credere in

[1] Apoc. XVII, 15. — [2] Galat. III, 21. — [3] I Cor. II, 8.

tem; postea quisquis veniret, non sanabatur; quia quisquis præter unitatem fuerit, sanari non poterit.

IV. Videamus ergo quid voluerit significare in illo uno, quem etiam ipse servans unitatis mysterium, sicut prælocutus sum, de tot languentibus unum sanare dignatus est. Invenit in annis ejus numerum quemdam languoris: « Triginta octo annos habebat in infirmitate [1]. » Hic numerus quomodo magis ad languorem pertineat, quam ad sanitatem, paulo diligentius exponendum est. Intentos vos volo: aderit Dominus, ut congrue loquar, et sufficienter audiatis. Quadragenarius numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur. Notum esse arbitror Charitati Vestræ. Testantur sæpissime divinæ Scripturæ. Jejunium hoc numero consecratum est: bene nostis. Nam et Moyses quadraginta diebus jejunavit, et Elias totidem; et ipse Dominus noster et salvator Jesus Christus hunc jejunii numerum implevit [2]. Per Moysen significatur Lex, per Eliam significantur Prophetæ, per Dominum significatur Evangelium. Ideo in illo monte tres apparuerunt, ubi se discipulis ostendit in claritate vultus et vestis suæ [3]. Apparuit enim medius inter Moysen et Eliam, tanquam Evangelium testimonium haberet a Lege et Prophetis [4]. Sive ergo in lege, sive in Prophetis, sive in Evangelio, quadragenarius numerus nobis in jejunio commendatur. Jejunium autem magnum et generale est, abstinere ab iniquitatibus et illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum jejunium: « ut abnegantes impietatem et sæculares cupiditates, temperanter et juste et pie vivamus in hoc sæculo [5]. » Huic jejunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur et dicit, « Expectantes illam beatam spem, et manifestationem gloriæ beati Dei, et salvatoris nostri Jesu

[1] Joan. v, 5. — [2] Exod. xxxiv, 28; 3 Reg. xix, 8, et Matth. v, 2. — [3] Matth. xvii, 3. — [4] Rom. iii, 21. — [5] Tit. ii, 12.

« Christi [1]. » In hoc ergo sæculo quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene vivimus, cum ab iniquitatibus et ab illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, exspectamus beatam illam spem, et revelationem gloriæ magni Dei, et salvatoris nostri Jesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. Ipsa enim merces redditur operariis in vinea laborantibus secundum Evangelium, quod vos credo reminisci [2]; neque enim omnia commemoranda sunt, tanquam rudibus et imperitis. Denarius ergo qui accepit nomen a numero decem, redditur, et conjunctus quadragenario fit quinquagenarius : unde cum labore celebramus quadragesimam ante Pascha, cum lætitia vero tanquam accepta mercede quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis et felicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat.

V. Significavit hoc et ipse Dominus Jesus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis [3], quadragesimo autem die cum ascendisset in cœlum, peractis decem diebus misit mercedem Spiritus sancti [4]. Significata sunt ista, et quibusdam significationibus res ipsæ præventæ sunt. Significationibus pascimur, ut ad res ipsas perdurantes pervenire possimus. Operarii enim sumus, et adhuc in vinea laboramus : finito die, finito opere, merces restituetur. Sed quis operarius perdurat ad accipiendam mercedem, nisi qui pascitur cum laborat? Non enim et tu operario tuo mercedem solam daturus es : non etiam afferes illi unde vires reparet in labore? Pascis utique cui mercedem daturus es. Proinde et nos Dominus in istis

[1] Tit. II, 13. — [2] Matth. XX, 9. — [3] Act. I, 3. — [4] Id. II, 1.

Scripturarum significationibus laborantes pascit. Nam si ista intelligendorum sacramentorum lætitia subtrahatur a nobis, deficimus in labore, et non erit qui perveniat ad mercedem.

VI. Quomodo ergo quadragenario numero perficitur opus? Fortasse ideo, quia Lex in decem præceptis data est, et per totum mundum prædicanda erat Lex : qui totus mundus quatuor partibus commendatur, Oriente et Occidente, Meridie et Aquilone, unde denarius per quatuor multiplicatus, ad quadragenarium pervenit. Vel quia per Evangelium quod quatuor libros habet, impletur Lex : quia in Evangelio dictum est, « Non veni solvere Legem, » sed adimplere[1]. » Sive ergo illa, sive ista causa, sive alia aliqua probabiliore, quæ nos lātet, doctiores non latet; certum est tamen quadragenario numero significari quamdam perfectionem in operibus bonis, quæ maxime opera bona exercentur in abstinentia quadam ab illicitis cupiditatibus sæculi, hoc est, generali jejunio. Audi et Apostolum dicentem, « Plenitudo Legis charitas[2]. » Charitas unde? per gratiam Dei, per Spiritum sanctum. Non enim haberemus illam ex nobis, quasi facientes illam nobis. Dei donum est, et magnum donum : « Quoniam charitas » Dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum » sanctum, qui datus est nobis[3]. » Charitas ergo implet Legem, et verissime dictum est, Plenitudo Legis charitas. Quæramus hanc charitatem, quemadmodum commendatur a Domino. Mementote quid proposuerim : numerum triginta-octo annorum in illo languido volo exponere, quare numerus ille trigesimus octavus languoris sit potius quam sanitatis. Ergo, ut dicebam, charitas implet Legem. Ad plenitudinem Legis in omnibus operibus pertinet quadragenarius numerus : in charitate autem duo præcepta

[1] Matth. v, 17. — [2] Rom. iii, 10. — [3] Id. v, 5.

nobis commendantur. Intuemini, obsecro, et figite memoriæ quod dico; ne sitis contemptores verbi, ne fiat anima vestra via, ubi grana jacta non germinent : « Et venient, » inquit, volatilia cœli, et colligent ea [1]. » Percipite, et recondite in cordibus vestris. Charitatis præcepta duo sunt a Domino commendata, « Diliges Dominum Deum tuum » ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota » mente tua : » et, « Diliges proximum tuum tanquam » te ipsum [2]. » In his duobus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ. Merito et illa vidua omnes facultates suas, duo minuta misit in dona Dei [3] : merito et pro illo languido a latronibus sauciato, stabularius duos nummos accepit unde sanaretur [4] : merito apud Samaritanos biduum fecit Jesus, ut eos charitate firmaret [5]. Binario ergo isto numero cum aliquid boni significatur, maxime bipertita charitas commendatur. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem Legis, et Lex non impletur nisi in gemino præcepto charitatis ; quid miraris quia languebat, qui ad quadraginta, duo minus habebat?

VII. Videamus proinde jam qua sacramento ille languidus curetur a Domino. Venit enim ipse Dominus, charitatis doctor, charitate plenus, brevians, sicut de illo prædictum est, verbum super terram [6] : et ostendit in duobus præceptis charitatis pendere Legem et Prophetas. Inde ergo pependit Moyses quadragenario suo, inde Elias cum suo, hunc numerum attulit Dominus in testimonio suo. Curatur iste languidus a præsente Domino, sed prius quid ei dicit? « Vis sanus fieri? [7] » Respondit ille hominem se non habere, a quo in piscinam mittatur. Vere necessarius erat illi homo ad sanitatem ; sed homo ille qui et Deus est.

[1] Marc. IV, 4. — [2] Matth. XXII, 37. — [3] Luc. XXI, 2. — [4] Id. X, 35. — [5] Joan. IV, 40. — [6] Isaï. X, 23, et XXVIII, 22, et Rom. IX, 28. — [7] Joan. V, 6.

« Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, » homo Christus Jesus[1]. » Venit ergo homo qui erat necessarius : quare sanitas differretur? « Surge, inquit, tolle » grabatum tuum, et ambula[2]. » Tria dixit, « Surge, » tolle grabatum tuum, et ambula. » Sed surge, non operis imperium fuit, sed operatio sanitatis. Sano autem duo imperavit, « Tolle grabatum tuum, et ambula. » Rogo vos, cur non sufficeret, « Ambula? » aut certe cur non sufficeret, « Surge? Neque enim ille cum sanus surrexisset, in loco remansisset. Nonne ad hoc surrexisset ut abiisset? Movet ergo me etiam quod duo præcepit, qui illum jacentem duobus minus invenit : tanquam enim duo quædam jubendo, quod minus erat implevit

VIII. Quomodo ergo inveniamus in his duobus Domini jussis, duo illa præcepta significata charitatis? « Tolle, » inquit, grabatum tuum, et ambula.» Quæ sunt illa duo præcepta, fratres, recolite mecum. Notissima enim esse debent, nec modo tantum venire in mentem cum commemorantur a nobis, sed deleri nunquam debent de cordibus vestris. Semper omnino cogitate, diligendum esse Deum et proximum : « Deum ex toto corde, ex tota ani» ma, et ex tota mente; et proximum tanquam se ip» sum[3]. » Hæc semper cogitanda, hæc meditanda, hæc retinenda, hæc agenda; hæc implenda sunt. Dei dilectio prior est ordine præcipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi. Neque enim qui tibi pæciperet dilectionem istam in duobus præceptis, prius tibi commendaret proximum, et postea Deum; sed prius Deum, postea proximum. Tu autem quia Deum nondum vides, diligendo proximum promereris quem videas; diligendo proximum purgas oculum ad videndum Deum, evidenter Joanne dicente : « Si fratrem quem vides non diligis,

[1] 1 Tim. II, 5. — [2] Joan. V, 8. — [3] Deut. VI, 5, et Matth. XXII, 37.

» Deum quem non vides quomodo diligere poteris [1]? » Ecce dicitur tibi : « Dilige Deum. » Si dicas mihi : Ostende mihi quem diligam : quid respondebo, nisi quod ait ipse Joannes? « Deum nemo vidit unquam [2]. » Et ne te alienum omnino a Deo videndo esse arbitreris : « Deus, in-» quit, charitas est; et qui manet in charitate, in Deo » manet [3]. » Dilige ergo proximum : et intuere in te unde diligis proximum ; ibi videbis, ut poteris, Deum [4]. Incipe ergo diligere proximum. « Frange esurienti panem tuum, » et egenum sine tecto induc in domum tuam : si videris » nudum, vesti, et domesticos seminis tui ne despexe-» ris [5]. » Faciens autem ista quid consequeris? Tunc erumpet velut matutina lux tua. Lux tua Deus tuus est, tibi matutina, quia post noctem sæculi tibi veniet : nam ille nec oritur, nec occidit; quia semper manet. Erit tibi matutinus redeunti, qui tibi occasum fecerat pereunti. Ergo, « Tolle grabatum tuum, » mihi videtur dixisse : Dilige proximum tuum.

IX. Sed clausum est adhuc, et expositione indiget, quantum arbitror, quare in tollendo grabato dilectio proximi commendetur : nisi forte hoc nos offendit, quod per grabatum, rem quamdam stolidam et insensatam, proximus commendatur. Non irascatur proximus, si commendatur nobis per rem quæ sine anima et sine sensu est. Ipse Dominus et Salvator noster Jesus Christus lapis angularis dictus est, ut duos conderet in se [6]. Dictus est et petra, unde aqua profluxit : « Petra autem erat Christus [7]. » Quid ergo mirum si petra Christus, lignum proximus? Non tamen qualecumque lignum : quomodo nec illa qualiscumque petra, sed unde aqua profluxerat sitientibus : nec qualiscumque lapis, sed angularis, qui in se-

[1] I Joan. IV, 20. — [2] Joan. I, 18. — [3] I Joan. IV, 16. — [4] Isaï. LVIII, 7. — [5] Ibid. 8. — [6] Ephes. II, 15. — [7] I Cor. X, 4.

metipso copulavit duos parietes e diverso venientes. Sic nec qualecumque lignum proximum acceperis, sed grabatum. Quid ergo in grabato, obsecro te? quid, nisi quia ille languidus grabato portabatur, sanus autem grabatum portat? Quid dictum est ab Apostolo? « Invicem onera » vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi [1]. » Lex ergo Christi charitas est, nec charitas impletur nisi invicem onera nostra portemus. « Sufferentes, inquit, » invicem in dilectione, studentes servare unitatem spiri- » tus in vinculo pacis [2]. » Cum esses languidus, portabat te proximus tuus : sanus factus es, porta proximum tuum. « Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis le- » gem Christi. » Sic adimplebis, o homo, quod tibi deerat. « Tolle » ergo « grabatum tuum. » Sed cum tuleris, noli remanere, « Ambula. » Diligendo proximum, et curam habendo de proximo tuo, iter agis. Quo iter agis, nisi ad Dominum Deum, ad eum quem diligere debemus ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente [3]? Ad Dominum enim nondum pervenimus, sed proximum nobiscum habemus. Porta ergo eum, cum quo ambulas ; ut ad eum pervenias, cum quo manere desideras. « Tolle » ergo « grabatum » tuum, et ambula. »

X. Fecit hoc ille, et scandalizati sunt Judæi. Videbant enim hominem die sabbati portantem grabatum suum, nec calumniabantur Domino quod sanum eum fecerat sabbato, ut eis respondere posset, quia si cujusquam eorum jumentum in puteum cecidisset, utique die sabbati erueret illud, et salvaret jumentum suum [4] : non itaque jam illi objiciebant quod die sabbati sanus factus esset homo ; sed quod portabat grabatum suum. Si sanitas non erat differenda, numquid et opus fuerat imperandum?

[1] Galat. VI, 2. — [2] Ephes. IV, 2. — [3] Deut. VI, 5, et Matth. XXII, 37. — [4] Luc. XIV, 5.

« Non licet tibi, inquiunt, facere quod facis, tollere gra- » batum tuum [1]. » Et ille auctorem sanitatis suæ objiciebat calumniatoribus : « Qui, inqnit, me fecit sanum, ipse » mihi dixit, Tolle grabatum tuum, et ambula [2]. » Non acciperem jussionem, a quo receperam sanitatem? Et illi, « Quis est ille homo qui tibi dixit : Tolle grabatum tuum, » et ambula [3]? »

XI. « Sed qui sanus erat factus nesciebat quis esset, [4] » a quo hoc audierat. « Jesus autem, » cum hoc fecisset, et jussisset, « declinaverat ab eo in turba. » Videte quemadmodum et hoc impleatur. Portamus proximum, et ambulamus ad Deum : sed eum ad quem ambulamus, nondum videmus : ideo et ille nondum noverat Jesum. Sacramentum hoc commendatum est, quia in eum credimus quem nondum videmus : et ut non videatur, declinat in turba. Difficile est in turba videre Christum : solitudo quædam necessaria est menti nostræ : quadam solitudine intentionis videtur Deus. Turba strepitum habet : visio ista secretum desiderat. « Tolle grabatum tuum, » porta portatus proximum tuum ; « Et ambula, » ut pervenias. Noli Jesum quærere in turba, non est tanquam unus de turba : prævenit omnem turbam. Prior ascendit de mari piscis ille magnus, et in cœlis sedet interpellans pro nobis : tanquam sacerdos magnus, unus intravit in interiora veli, turba foris stat. Ambula tu, qui portas proximum tuum ; si didicisti portare, qui solebas portari. Denique modo nondum nosti Jesum, nondum vides Jesum : quid postea sequitur? Quoniam non destitit ille tollendo grabatum suum, et ambulando, « Vidit eum postea Jesus » in templo [5]. » In turba non eum vidit, in templo vidit. Dominus quidem Jesus et in turba eum videbat, et in templo : ille autem languidus Jesum in turba non cognos-

[1] Joan. v, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid 12. — [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14.

cit, in templo cognoscit. Pervenit ergo ille ad Dominum : vidit eum in templo, vidit eum in loco sacrato, in loco sancto. Et quid ab eo audit? « Ecce jam sanus factus es, » noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. »

XII. Tunc ille, postea quam vidit Jesum, et cognovit Jesum auctorem sanitatis suæ, non fuit piger in evangelizando quem viderat : « Abiit, et nuntiavit Judæis, quia » Jesus esset, qui eum sanum fecerat [1]. » Ille annuntiabat, et illi insaniebant : ille salutem suam prædicabat, illi salutem suam non quærebant.

XIII. « Persequebantur Judæi Dominum Jesum, quia » hæc faciebat in sabbato [2]. » Quid ergo Dominus modo respondit Judæis, audiamus. De sanis factis hominibus sabbato, dixi quid soleat respondere, quia jumenta sua non contemnebant sabbato, vel liberando vel alendo. De portato grabato quid respondit? Manifestum opus corporale factum erat ante oculos Judæorum : non sanitas corporis, sed operatio corporis; quæ non videbatur ita necessaria, quemadmodum sanitas. Aperte ergo Dominus dicat sacramentum sabbati, et signum observandi unius diei ad tempus datum esse Judæis : impletionem vero ipsam sacramenti in illo venisse. « Pater meus, inquit, » usque modo operatur, et ego operor [3]. Misit in eos magnum tumultum; adventu Domini turbatur aqua : sed qui turbat, latet. Tamen sanandus est turbata aqua æger unus magnus, passo Domino totus mundus.

XIV. Videamus ergo responsionem Veritatis : « Pater » meus usque modo operatur, et ego operor. » Falsum ergo dixit Scriptura, quia Deus requievit ab omnibus operibus suis in die septimo [4]? et contra hanc Scripturam per Moysen ministratam, loquitur Dominus Jesus, cum ipse dicat Judæis : « Si crederetis Moysi, crederetis et

[1] Joan. v, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 17. — [4] Gen. II, 2.

» mihi; de me enim ille scripsit [1]? » Videte ergo ne aliquid voluit significare Moyses, quod Deus requievit in die septimo. Non enim defecerat Deus operando creaturam suam, et indigebat requie sicut homo. Quomodo defecerat qui verbo fecerat? Tamen et illud verum est, quia requievit Deus ab operibus suis in die septimo : et hoc verum est quod ait Jesus : « Pater meus usque modo operatur. » Sed quis explicet verbis, homo hominibus, infirmus infirmis, indoctus discere cupientibus, et forte si quid sapit, promere et explicare non valens hominibus, difficile forte capientibus, etiam si explicari possit quod capitur? Quis, inquam, fratres mei, explicet verbis, quomodo Deus et quietus operetur, et operans quiescat? Obsecro vos, ut hoc vobis proficientibus differatis, visio enim ista templum Dei quærit, sanctum locum quærit : portate proximum, et ambulate : ibi eum videbitis, ubi verba hominum non quæratis.

XV. Hoc forte potius dicere valemus, quia et in eo quod Deus in die septimo requievit, ipsum Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui hæc loquebatur et dicebat : « Pater meus usque modo operatur, et » ego operor, » magno sacramento significavit. Quia et Dominus Jesus utique Deus. Ipse est enim Verbum Dei, et audistis « Quia in principio erat Verbum, » et non qualecumque Verbum, « Sed Deus erat Verbum, et omnia per ipsum facta sunt [2] : » forte significatus est requieturus in die septimo ab omnibus operibus suis. Legite enim Evangelium, et videte quanta operatus sit Jesus. Operatus est salutem nostram in cruce, ut implerentur in eo omnia prædicta Prophetarum : coronatus est spinis, suspensus est ligno, dixit Sitio, accepit acetum in spongia, ut impleretur quod dictum est, « Et in siti mea potaverunt

[1] Joan. v, 46. — [2] Id. I, I.

» me aceto[1]. » At ubi impleta sunt omnia opera ejus, sexta sabbati inclinato capite reddidit spiritum, et in sepulcro sabbato requievit ab omnibus operibus suis. Ergo tanquam diceret Judæis : Quid expectatis ut non operer sabbato? Sabbati dies vobis ad significationem meam præceptus est. Opera Dei attenditis : ego ibi eram cum fierent, per me facta sunt omnia, ego novi : « Pater meus » usque modo operatur. » Operatus est Pater lucem ; sed dixit, ut fieret lux[2] : si dixit, Verbo operatus est; Verbum ejus eram, ego sum : per me factus est mundus in illis operibus, per me regitur mundus in istis operibus : Pater meus et tunc operatus est cum fecit mundum, et usque nunc operatur cum regit mundum : ergo et per me fecit cum fecit, et per me regit cum regit. Dixit hæc, sed quibus? surdis, cæcis, claudis, languidis, medicum non agnoscentibus, et tanquam in phrenesi mente perdita occidere volentibus.

XVI. Proinde quid secutus Evangelista dixit? « Hinc » ergo magis quærebant eum Judæi interficere, quia non » solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum di» cebat Deum[3]. » Non quomodocumque : sed quid? « Æqualem se faciens Deo[4]. » Nam omnes dicimus Deo, Pater noster qui es in cœlis. Legimus et Judæos dixisse : « Cum tu sis pater noster[5]. » Ergo non hinc irascebantur, quia patrem suum dicebat Deum : sed quod longe alio modo quam homines. Ecce intelligunt Judæi quod non intelligunt Ariani. Ariani quippe inæqualem Patri Filium dicunt, et inde hæresis pulsat Ecclesiam. Ecce ipsi cæci, ipsi interfectores Christi, intellexerunt tamen verba Christi. Non eum intellexerunt esse Christum, nec eum intellexerunt Filium Dei; sed tamen intellexerunt in illis

[1] Psal. LXVIII, 22. — [2] Gen. I, 3. — [3] Joan. V, 18. — [4] Matth. VI, 9. — [5] Isaï. LXIII, 16, et LXIV, 8.

verbis, quia talis commendaretur Filius Deí, qui æqualis esset Deo. Quis erat nesciebant : talem tamen prædicari agnoscebant, quia « Patrem suum dicebat Deum, æqua» lem se faciens Deo. » Non erat ergo æqualis Deo? Non ipse se faciebat æqualem, sed ille illum genuerat æqualem. Si se ipse faceret æqualem Deo, caderet per rapinam. Qui enim se voluit æqualem facere Deo cum non esset, cecidit, et ex angelo factus est diabolus [1] ! et hanc superbiam homini propinavit, unde ipse dejectus est. Nam hoc dixit homini, cui stanti lapsus invidit, « Gustate, et eritis » sicut dii [2] : » id est usurpatione rapite quod facti non estis; quia et ego rapiendo dejectus sum. Non hoc prodebat, sed hoc suadebat. Christus autem æqualis Patri natus erat, non factus : natus de substantia Patris. Unde illum sic commendat Apostolus, « Qui cum in forma Dei » esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo [3]. » Quid est, non rapinam arbitratus est? Non usurpavit æqualitatem Dei : sed erat in illa, in qua natus erat. Et nos ad æqualem Deum quomodo perveniremus : « Semet» ipsum exinanivit formam servi accipiens. » Non ergo se exinanivit amittens quod erat, sed accipiens quod non erat. Hanc formam servi contemnentes Judæi, Dominum Christum æqualem Patri intelligere non poterant : quamvis eum hoc de se dicere minime dubitabant; et ideo sæviebant : et adhuc tamen eos ille perferebat, et sanitatem sævientium requirebat.

[1] Isaï. xiv, 14. — [2] Gen. iii, 5. — [3] Philip. ii, 6.

TRACTATUS XVIII[1].

In eum Evangelii locum : *Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem : quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit.*

I. Joannes evangelista inter consortes et comparticipes suos alios Evangelistas, hoc præcipuum et proprium donum accepit a Domino, (super cujus pectus in convivio discumbebat[2], ut per hoc significaret, quia secreta altiora de intimo ejus corde potabat,) ut ea diceret de Filio Dei quæ parvulorum mentes fortassis intentas excitare possint; implere autem nondum capaces non possint : grandiusculis autem quibusque mentibus et ad ætatem quamdam interius virilem pervenientibus, dat aliquid verbis his, quo et exerceantur, et pascantur. Audistis cum legeretur, et unde sermo iste venerit meministis. Hesterno enim die lectum est, quod « Propterea volebant Jesum » Judæi interficere, quia non solum solvebat sabbatum, » sed etiam Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo[3]. » Quod Judæis displicebat, hoc ipsi Patri placebat. Hoc sine dubio placet etiam eis, qui honorificant Filium, sicut honorificant Patrem : quia si eis non placeat, displicebunt. Non enim Deus erit major, quia placet tibi : sed tu minor, si displicet tibi. Adversus hanc autem eorum calumniam, venientem vel de ignorantia,

[1] Habitus die proximo post superiorem Tract. ex n. 1. — [2] Joan. XIII, 25. — [3] Id. V, 18.

vel de malitia, loquitur Dominus non omnino quod capiant, sed unde agitentur et conturbentur, et fortasse vel conturbati medicum quærant. Dicebat autem quæ scriberentur, ut etiam a nobis postea legerentur. Viderimus ergo quid in Judæorum cordibus factum sit, cum audirent: quid in nobis fiat cum hæc audimus, amplius cogitemus. Neque enim natæ sunt hæreses, et quædam dogmata perversitatis illaqueantia animas et in profundum præcipitantia, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene; et quod in eis non bene intelligitur, etiam temere et audacter asseritur. Itaque, charissimi, valde caute hæc audire debemus, ad quæ capienda parvuli sumus; et corde pio et cum tremore, sicut scriptum est, hanc tenentes regulam sanitatis, ut quod secundum fidem qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus: quod autem secundum sanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus; hoc est, ut etiam si quid sit nescimus, bonum tamen et verum esse minime dubitemus. Et ego, fratres, qui suscepi loqui vobis, cogitandus sum a vobis qui susceperim, et quæ susceperim: suscepi enim tractanda divina homo, spiritalia carnalis, æterna mortalis. Etiam a me, charissimi, longe sit vana præsumptio, si volo sanus in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis[1]: pro modulo meo capio quod vobis appono: ubi aperitur, pascor vobiscum; ubi clauditur, pulso vobiscum.

II. Commoti sunt ergo Judæi, et indignati sunt: merito quidem, quod audebat homo æqualem se facere Deo: sed ideo immerito, quia in homine non intelligebant Deum. Carnem videbant, Deum nesciebant: habitaculum cernebant, habitatorem ignorabant. Caro illa templum erat,

[1] I Tim. III, 15.

Deus inhabitabat intus. Non ergo Jesus carnem æquabat Patri, non formam servi Domino comparabat: non quod factum est propter nos, sed quod erat quando fecit nos. Quis namque sit Christus, Catholicis loquor, nostis, quia bene credidistis: non Verbum tantum, nec caro tantum; sed Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis. Recenseo de Verbo quod nostis: « In principio erat Verbum, » et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum[1]: » hic æqualitas cum Patre. « Sed Verbum caro factum est, » et habitavit in nobis[2]: » hac carne major est Pater. Ita Pater et æqualis, et major: æqualis Verbo, major carne; æqualis ei per quem fecit nos, major eo qui factus est propter nos. Ad hanc regulam sanam catholicam, quam præcipue nosse debetis, quam tenete qui nostis, a qua prorsus fides vestra labi non debet, quæ nullis hominum argumentis extorquenda est cordi vestro, dirigamus ea quæ intelligimus; et quæ forte non intelligimus, dirigenda ad hanc regulam quandoque differamus, cum idonei fuerimus. Novimus ergo æqualem Patri Filium Dei, quia novimus in principio Deum Verbum. Quid ergo « Judæi vo» lebant eum interficere? quia non solum solvebat sab» batum, sed et patrem suum dicebat Deum? æqualem se » faciens Deo: » videntes carnem, non videntes Verbum. Loquatur ergo et contra eos Verbum per carnem, et interior habitator sonet per habitaculum suum: ut qui potest noverit quis intus habitet.

III. Quid ergo eis dicit? « Respondit itaque Jesus, et » dixit eis[3], » commotis quod æqualem se faceret Deo, « Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere » quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. » Ad hæc quid responderint Judæi, scriptum non est: et fortasse tacuerunt. Quidam tamen, qui Christianos se haberi

[1] Joan. I, 1. — [2] Ibid. 14. — [3] Id. V, 19.

volunt, non tacent, et quodammodo ex his verbis concipiunt quædam dicenda contra nos: quæ contemnenda non sunt, et propter ipsos et propter nos. Ariani quippe hæretici dicentes, non per carnem, sed ante carnem, Filium ipsum qui suscepit carnem, minorem esse quam Pater est, et non esse ejusdem substantiæ, cujus Pater est, capiunt ex his verbis ansam calumniæ, et respondent nobis : Videtis quia Dominus Jesus, cum animadverteret Judæos ex hoc moveri, quod Patri Deo æqualem se faceret, talia verba subjunxit, ut se æqualem non esse monstraret. Movebat enim Judæos, aiunt, adversus Christum, quia æqualem se faciebat Deo, et volens eos corrigere ab hoc motu Christus, et eis demonstrare Filium non esse æqualem Patri, id est, æqualem Deo, ait, quasi dicens, Quid irascimini? Quid indignamini? Non sum æqualis, quia « Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod » viderit Patrem facientem. » Qui enim « Non potest, inquiunt, facere a se quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, » utique minor est, non æqualis.

IV. In hac regula cordis sui distorta et prava, hæreticus audiat nos nondum objurgantes, sed adhuc quasi quærentes, et explicet nobis quod sentit. Puto enim, o quisquis ille es, (faciamus enim eum tanquam præsentem adesse,) tenes nobiscum, « Quia in principio erat Verbum? » Teneo, inquit, « Et quia Verbum erat apud » Deum [1]? » Et hoc, inquit, teneo. Sequere ergo, et hoc fortius tene, quia Deus erat Verbum. Et hoc, inquit, teneo : sed ille Deus major, ille Deus minor. Jam nescio quid paganum redolet : cum Christiano me loqui arbitrabar. Si est Deus major, et est Deus minor; duos deos colimus, non unum Deum. Quare, inquit? et tu non duos deos dicis æquales sibi? Hoc ego non dico : æqualitatem

[1] Joan. I, I.

enim istam sic intelligo, ut ibi intelligam etiam individuam charitatem: et si individuam charitatem, perfectam unitatem. Si enim charitas quam misit hominibus Deus, de multis hominum cordibus facit cor unum, et multas hominum animas facit animam unam: sicut de credentibus seseque invicem diligentibus scriptum est in Actibus Apostolorum: « Erat illis anima una, et cor unum in » Deum[1]: » si ergo anima mea et anima tua, cum idem sapimus nosque diligimus, fit anima una; quanto magis Pater Deus et Filius Deus in fonte dilectionis Deus unus est?

V. Verum ad hæc verba, quibus commotum est cor tuum, intende, et recole mecum quod de Verbo requirebamus. Jam tenemus, « Deus erat Verbum: » adjungo aliud, quia cum dixisset, « Hoc erat in principio apud Deum, » continuo subjecit Evangelista, « Omnia per ipsum facta » sunt. » Nunc te quærendo exagito, nunc te contra te moveo, et contra te interpello: tene tantum memoriter ista de Verbo, « Quia Deus erat Verbum, et omnia per » ipsum facta sunt. » Audi jam verba quibus commotus es, ut minorem diceres Filium, nempe quia dixit: « Non » potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit » Patrem facientem. » Ita, inquit. Expone hoc mihi paululum: sic quantum opinor intelligis, quoniam quædam facit Pater, Filius autem attendit quemadmodum faciat Pater, ut possit et ipse ea facere quæ viderit Patrem facientem. Duos quasi fabros constituisti: ita Patrem et Filium, ut etiam magistrum et discipulum, quomodo solent patres fabri docere filios suos artem suam. Ecce descendo ad carnalem sensum tuum, ita interim cogito ut tu: videamus si cogitatio hæc nostra inveniat exitum secundum illa quæ jam de Verbo pariter locuti sumus pariterque sen-

[1] Act. IV, 32.

timus, quia Deus Verbum, « et omnia per ipsum facta sunt. » Pone igitur Patrem tanquam fabrum, quædam opera facientem, Filium autem tanquam discipulum, qui « Non » potest facere quidquam, nisi quod viderit Patrem fa» cientem :» intendit enim quodam modo in manus Patris, ut quomodo viderit eum fabricare, sic et ipse tale aliquid fabricet in operibus suis. Sed Pater iste omnia illa quæ facit, et vult ut attendat eum Filius et talia et ipse faciat, per quem facit? Eia nunc est ut adsis sententiæ tuæ priori, quam mecum recensuisti mecumque tenuisti, quia in principio Verbum, et apud Deum Verbum, et Deus Verbum, et omnia per ipsum facta sunt. Tu ergo cum mecum tenueris, quia per Verbum facta sunt omnia; rursum carnali sapore et puerili motu facis tibi in animo Deum facientem, et Verbum attendentem, ut cum fecerit Deus, faciat et Verbum. Quid enim facit Deus præter Verbum? Si enim facit, non omnia per Verbum facta sunt, perdidisti quod tenebas : si autem omnia per Verbum facta sunt, corrige quod male intelligebas. Fecit Pater, et non fecit nisi per Verbum : quomodo attendit Verbum, ut videat Patrem facientem sine Verbo, quod similiter faciat Verbum? Quidquid fecit Pater, per Verbum fecit : aut falsum est, Omnia per ipsum facta sunt. Sed verum est, Omnia per ipsum facta sunt. Parum fortasse tibi videbatur? Et sine ipso factum est nihil.

VI. Recede ergo ab ista carnis prudentia, et quæramus quemadmodum dictum sit, « Non potest Filius a se facere » quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. » Quæramus, si digni sumus qui apprehendamus. Fateor enim, magna res est, ardua omnino, videre Patrem facientem per Filium, non singula opera facientem Patrem et Filium, sed quodlibet opus Patrem per Filium, ut nulla opera fiant vel a Patre sine Filio, vel a Filio sine Patre :

« quia omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est » nihil. » Quibus in fundamento fidei firmissime constitutis, jam quale est videre, quia « Non potest Filius a se » facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem? » Quæris, ut opinor, nosse Filium facientem : quære prius nosse Filium videntem. Certe enim quid ait? « Non potest » Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem » facientem. » Intende quod dixit, « Nisi quod viderit Pa- » trem facientem. » Præcedit visio, et sequitur effectio : videt enim ut faciat. Tu quid quæris jam nosse quomodo faciat, dum nondum scias quomodo videat? Quid curris ad id quod posterius est, relicto quod prius est? Videntem se dixit et facientem ; non, facientem et videntem : quia « Non potest a se facere quidquam, nisi quod viderit » Patrem facientem. » Vis ut explicem tibi quomodo faciat? Tu mihi explica quomodo videat. Si hoc tu explicare non potes, nec ego illud : si hoc tu percipere nondum es idoneus, nec ego illud. Uterque ergo nostrum quærat, uterque pulset, ut uterque accipere mereatur. Quid quasi doctus calumniaris indocto? Ego ad faciendum, tu ad videndum, ambo indocti a magistro quæramus, non in schola ejus pueriliter litigemus. Tamen simul jam didicimus, quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo manifestum est, quia non alia opera facit Pater, quæ videat Filius, ut ipse faciat similia ; sed eadem opera facit Pater per Filium, quia omnia per Verbum facta sunt. Jam quomodo faciat Deus quis novit? non dico quomodo fecerit mundum, sed quomodo fecerit oculum tuum, cui carnaliter inhærens, visibilia invisibilibus comparas. Talia enim de Deo cogitas, qualia his oculis videre consuesti. Si autem istis oculis videri posset Deus, non diceret : « Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt[1]. » Ergo

[1] Matth. v, 8.

habes oculum corporis ad videndum fabrum, sed nondum habes oculum cordis ad videndum Deum : ideo quod soles videre in fabro, transferre vis ad Deum. Pone in terra terrena, sursum cor.

VII. Quid ergo, charissimi, explicaturi sumus nos quod interrogavimus, quomodo videat Verbum, quomodo Pater videatur a Verbo, quid sit videre Verbi? Non sum tam audax, tam temerarius, ut hoc explicare pollicear et me et vos: utcumque suspicor modulum vestrum, novi tamen meum. Si ergo placet, non diutius immoremur, percurramus lectionem, et videamus verbis Domini turbari corda carnalia; ad hoc turbari, ne in eo quod tenent remaneant. Extorqueatur tanquam pueris ludicrum nescio quid, quo se male avocant, ut possint inseri utiliora grandioribus, ut possint proficere qui repebant in terra. Surge, quære, suspira, anhela desiderio, et ad clausa pulsa. Si autem nondum desideramus, nondum inhiamus, nondum suspiramus, margaritas quibuscumque projecturi sumus, aut margaritas qualescumque nos ipsi inventuri sumus. Moverim ergo, charissimi, desiderium in corde vestro. Mores perducunt ad intelligentiam : genus vitæ perducit ad genus vitæ. Alia vita terrena, alia vita cœlestis; alia vita pecorum, alia vita hominum, alia vita Angelorum. Vita pepecorum, terrenis voluptatibus æstuat, sola terrena conquirit, in ea prona atque projecta est : vita Angelorum sola cœlestis : vita hominum media est inter Angelorum et pecorum. Si vivit homo secundum carnem, pecoribus comparatur: si vivit secundum spiritum, Angelis sociatur. Quando secundum spiritum vivis, quære etiam in ipsa angelica vita, utrum parvus an grandis sis. Si enim adhuc parvus es, dicunt tibi Angeli, Cresce, nos panem manducamus, tu lacte nutrire, lacte fidei, ut pervenias ad cibum speciei. Si autem adhuc inhiatur sordidis volupta-

tibus, si adhuc fraudes cogitantur, si mendacia non vitantur, si mendacia perjuriis cumulantur : tam immundum cor audet dicere : explica mihi quomodo videt Verbum? etiam si possim, etiam si ego jam videam. Porro autem si forte ego non sum in his moribus, et tamen ab ista visione longe sum : quantum ille qui nondum isto superno desiderio rapitur, terrenis desideriis prægravatus? Multum interest inter aversantem et desiderantem : et iterum multum interest inter desiderantem et fruentem. Vivis ut pecora, aversaris : Angeli perfruuntur. Tu autem si non vivis ut pecora, jam non aversaris : desideras aliquid, et non capis : inchoasti ipso desiderio vitam Angelorum. Crescat in te, et perficiatur in te : et capias hoc non a me, sed ab illo qui et me fecit, et te.

VIII. Tamen non utcumque nos dimisit et Dominus, qui voluit intelligi, quia in eo quod dixit : « Non potest » Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem » facientem, » non alia opera Pater facit quæ videat Filius, et alia Filius cum viderit Patrem facientem ; sed eadem opera ipsa et Pater et Filius. Secutus enim ait : » Quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter » facit[1]. » Non cum ille fecerit, alia Filius similiter facit : sed « Quæcumque ille fecerit, hæc et Filius similiter fa» cit. » Si hæc facit Filius quæ fecerit Pater, per Filium facit Pater : si per Filium facit quæ facit Pater, non alia Pater, alia Filius facit ; sed eadem opera sunt Patris et Filii. Et quomodo eadem facit et Filius? et eadem et similiter. Ne forte eadem, sed dissimiliter : « Eadem, inquit, » et similiter. » Et quomodo posset eadem non similiter? Accipite exemplum, quod puto ad vos non sit grande : Cum scribimus litteras, facit eas primo cor nostrum, et deinde manus nostra. Certe unde omnes acclamastis, nisi

[1] Joan. v, 19.

quia cognovistis ? Certum est quod dixi, et manifestum omnibus nobis. Litteræ fiunt primo a corde nostro, deinde a corpore nostro, manus servit imperanti cordi, easdem litteras facit et cor et manus : numquid alias cor, alias manus? Easdem quidem facit manus, sed non similiter : cor enim nostrum facit eas intelligibiliter, manus autem visibiliter. Ecce quomodo fiunt eadem dissimiliter. Unde parum fuit Domino dicere : « Quæcumque Pater fecerit, » hæc et Filius facit, » nisi adderet, « Et similiter. » Quid si enim hoc modo intelligeres quomodo quæcumque cor facit, hæc et manus facit, sed non similiter? Hic vero addidit, « Hæc et Filius similiter facit. » Si et hæc facit, et similiter facit, expergiscere, stringatur Judæus, credat Christianus, convincatur hæreticus, æqualis est Patri Filius.

IX. « Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei » quæ ipse facit. » Ecce est illud, « demonstrat. Demons» trat » quasi cui? Utique quasi videnti. Redimus ad id quod explicare non possumus, quomodo Verbum videat. Ecce homo factus est per Verbum : sed homo habet oculos, habet aures, habet manus, diversa membra in corpore : per oculos potest videre, per aures potest audire, per manus operari : diversa membra, diversa membrorum officia. Non potest illud membrum quod potest alterum : tamen propter corporis unitatem, oculis et sibi et auri videt, et auris sibi et oculo audit. Numquid tale aliquid in Verbo arbitrandum est esse, quoniam omnia per ipsum? Et dixit Scriptura in Psalmo, « Intelligite qui insi» pientes estis in populo, et stulti aliquando sapite : Qui » plantavit aurem, non audiet, aut qui finxit oculum, » non considerat[1] ? » Si ergo finxit oculum Verbum, quia omnia per Verbum; si plantavit aurem Verbum, quia

[1] Psal. XCIII, 8, 9.

omnia per Verbum : non possumus dicere, Non audit Verbum, non videt Verbum : ne objurget nos Psalmus, et dicat : « Stulti aliquando sapite. » Itaque si audit Verbum et videt Verbum, audit Filius et videt Filius : numquid tamen et in ipso diversis locis quæsituri sumus oculos et aures? Aliunde audit, aliunde videt ; et auris ejus non potest quod oculus, et oculus non potest quod potest auris? An totus ille visus est, et totus auditus? Forte ita : imo non forte, sed vere ita : dum tamen et ipsum ejus videre, et ipsum ejus audire, longe alio modo quam nostrum sit. Et videre, et audire simul in Verbo est, nec aliud est ibi audire, et aliud videre : sed auditus visus, et visus auditus.

X. Et nos qui aliter audimus, aliter videmus, hoc unde novimus? Redimus forte ad nos, si non sumus prævaricatores, quibus dictum est : « Redite prævaricatores ad » cor[1]. » Redite ad cor : quid itis a vobis, et peritis ex vobis? quid itis solitudinis vias? Erratis vagando : redite. Quo? ad Dominum. Cito est : primo redi ad cor tuum, exul a te vagaris foris : te ipsum non nosti, et quæris a quo factus es? Redi, redi ad cor, tolle te a corpore : corpus tuum habitatio tua est : cor tuum sentit etiam per corpus tuum : sed corpus tuum non quod cor tuum : dimitte et corpus tuum, redi ad cor tuum. In corpore tuo inveniebas alibi oculos, alibi aures : in corde tuo numquid hoc invenis? An in corde tuo non habes aures? De quibus ergo Dominus dicebat : « Qui habet aures audiendi » audiat[2]? » An in corde non habes oculos? Unde dicit Apostolus : « Illuminatos oculos cordis vestri[3]? » Redi ad cor : vide ibi quid sentias forte de Deo, quia ibi est imago Dei. In interiore homine habitat Christus, in interiore homine renovaris ad imaginem Dei, in imagine sua cog-

[1] Isaï. XLVI, 8. — [2] Luc. VIII, 8. — [3] Ephes I, 18

nosce auctorem ejus [1]. Vide quemadmodum omnes corporis sensus cordi intro nuntient quid senserint foris : vide quam multos ministros habeat unus interior imperator, et quid apud se etiam sine his ministris agat. Renuntiant oculi cordi alba et nigra; renuntiant aures eidem cordi canora et dissona; renuntiant nares eidem cordi odora et putentia; renuntiat gustus eidem cordi amara et dulcia : renuntiat tactus eidem cordi lenia et aspera : renuntiat et sibi ipsum cor justa et injusta. Cor tuum et videt et audit, et cætera sensibilia dijudicat; et quo non aspirant corporis sensus, justa et injusta, mala et bona discernit. Ostende mihi oculos, aures, nares cordis tui. Diversa sunt quæ ad cor tuum referuntur, et diversa ibi membra inveniuntur. In carne tua alibi audis, alibi vides : in corde tuo ibi audis, ubi vides. Si hoc imago, quanto potentius ille cujus imago? Ergo et audit Filius, et videt Filius, et ipsa visio et auditio Filius : et hoc est illi audire quod esse, et hoc est illi videre quod esse. Tibi non hoc est videre quod esse : quia et si perdas visum, potes esse; et si perdas auditum, potes esse.

XI. Putamus-ne pulsavimus? Erectum est aliquid in nobis quo vel tenuiter suspicemur, unde lumen veniat nobis? Puto, fratres, quia cum loquimur ista, et cum meditamur, exercemus nos. Et cum exercemus nos in ipsis, et rursus quasi reflectimur pondere nostro ad ista consueta, tales sumus quales lippientes, cum producuntur ad videndum lumen, si forte antea visum omnino non habebant, et incipiunt eumdem visum per diligentiam medicorum utcumque reparare. Et cum probare vult medicus quantum salutis eis accesserit, tentat eis ostendere quod videre desiderabant, et non poterant cum cæci essent : et redeunte jam utcumque acie oculorum, produ-

[1] Ephes. III, 16.

cuntur ad lucem : et cum viderint, fulgore ipso reverberantur quodam modo, et respondent medico demonstranti, Jamjam vidi, sed videre non possum. Quid ergo facit medicus? revocat ad solita, et addit collyrium, ut ad illud quod visum est, et videri non potuit, desiderium nutriat, et ex ipso desiderio curetur plenius; et si qua mordacia reparandæ sanitati adhibentur, fortiter ferat, ut amore illius lucis accensus dicat sibi, Quando erit ut illud firmis oculis videam, quod sauciis infirmisque non potui? Urget medicum, et rogat ut curet. Ergo, fratres, si forte tale aliquid factum est in cordibus vestris, si utcumque erexistis cor vestrum ad videndum Verbum, et ipsius luce reverberati ad solita recidistis; rogate medicum ut adhibeat collyria mordacia, præcepta justitiæ. Est quod videas, sed non est unde videas. Non mihi antea credebas, quia est quod videas : duce quadam ratione adductus es, propinquasti, intendisti, palpitasti, refugisti. Scis certe esse quod videas, sed idoneum non te esse qui videas. Ergo curare. Quæ sunt collyria? Noli mentiri, noli perjurare, noli adulterare, noli furari, noli fraudare. Sed consuesti, et cum aliquo dolore a consuetudine revocaris : hoc est quod mordet, sed sanat. Nam dico tibi liberius, ex timore et meo et tuo : Si curari destiteris, et esse idoneus ad perfruendum hac luce neglexeris, valetudine oculorum tuorum; tenebras amabis; et amando tenebras, in tenebras remanebis; et remanendo in tenebris, etiam in tenebras exteriores projicieris : « Ibi erit » fletus et stridor dentium [1]. » Si nihil in te faciebat amor lucis, faciat timor doloris.

XII. Sufficienter me locutum arbitror, et lectionem tamen evangelicam non finivi : si dicam reliqua, onerabo vos, et timeo ne etiam quod haustum est effundatur :

[1] Matth. XXII, 13.

sufficiant ergo ista Charitati Vestræ. Debitores sumus, non nunc, sed semper quandiu vivimus : quia propter vos vivimus. Verumtamen vitam nostram istam infirmam, laboriosam, periculosam, in hoc mundo consolamini bene vivendo : nolite nos contristare et atterere malis moribus vestris. Cum enim offendimur mala vita vestra, si refugiamus a vobis, et separemus nos a vobis, et ad vos non accedamus; nonne conqueremini, et dicetis : Et si languebamus, curaretis; et si infirmabamur, visitaretis? Ecce curamus, ecce visitamus : sed non nobis fiat quomodo audistis ab Apostolo : « Timeo ne sine causa laboraverim » in vos[1]. »

TRACTATUS XIX[2].

Ab eo quod scriptum est : *Non potest a se Filius facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem :* usque ad id, *Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.*

I. Sermone pristino quantum nostrum servit affectum et intelligendi paupertatem, locuti sumus, ex occasione verborum evangelicorum, ubi scriptum est : « Non potest » a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facien» tem[3], » quid sit videre Filii, hoc est, videre Verbi, quia Filius Verbum : et quia per Verbum facta sunt omnia, quomodo possit intelligi quod videat Filius primo Patrem facientem, tunc demum et ipse faciat quæ facta

[1] Galat. IV, 11. — [2] Habitus die proximo ante Tractat. subseq. — [3] Joan. V, 19.

conspexerit; cum Pater nihil nisi per Filium fecerit. « Om» nia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est » nihil[1]. » Non tamen explicatum aliquid diximus: sed quia nec explicatum aliquid intelleximus. Aliquando quippe sermo deficit, ubi etiam intellectus proficit: quanto magis sermo patitur defectionem, quando intellectus non habet perfectionem? Nunc itaque, quantum Dominus donat, breviter percurramus lectionem, et vel hodie expleamus debitum pensum. Si quid forte remanserit vel temporis vel virium, retractabimus, si potuerimus, (quantum et a nobis et apud vos fieri potest,) quid sit videre Verbi, quid demonstrari Verbo. Omnia quippe dicta sunt hic, quæ si intelligantur secundum humanum sensum carnaliter, nihil aliud nobis facit anima plena phantasmatis, nisi quasdam imagines velut duorum hominum Patris et Filii, unius ostendentis, alterius videntis; unius loquentis, alterius audientis: quæ omnia idola cordis sunt: quæ si jam dejecta sunt de templis suis, quanto magis dejicienda sunt de pectoribus christianis?

II. « Non potest, inquit, Filius a se facere quidquam, » nisi quod viderit Patrem facientem[2]. » Verum est hoc, tenete hoc: dum tamen non amittatis quod in ipsius Evangelii exordio tenuistis, quia « In principio erat Verbum, » et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum[3]: » et præcipue quia « Omnia per ipsum facta sunt. » Quod nunc enim audistis, conjungite illi auditui, et utrumque concordet in cordibus vestris. Sic itaque « Non potest Filius » a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facien» tem, » ut tamen Pater ea quæ facit non faciat nisi per Filium, quia Filius est ejus Verbum: « Et in principio » erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum, et omnia per ipsum facta sunt. Quæcumque

[1] Joan. I, 3. — [2] Id. V, 19. — [3] Id. I, 1, etc.

» enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit[1] : » non alia, sed hæc : nec dissimiliter, sed similiter.

III. « Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei » quæ ipse facit[2]. » Ad hoc quod supra dixit, « Nisi quod » viderit Patrem facientem, » videtur pertinere et quod « Omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Sed si Pater demonstrat quæ facit ; nec Filius potest facere nisi Pater demonstraverit, Paterque demonstrare non potest nisi fecerit ; consequens erit ut non per Filium faciat omnia Pater : porro si fixum atque inconcussum tenemus, quia per Filium omnia Pater facit, antequam faciat, demonstrat Filio. Nam si Pater cum fecerit, demonstrat Filio, ut Filius demonstrata faciat, quæ demonstrata jam facta sunt ; aliquid procul dubio Pater sine Filio facit. Sed non facit Pater aliquid sine Filio, quia Filius Dei Verbum Dei est, et omnia per ipsum facta sunt. Remanet igitur fortasse, ut quæ Pater facturus est, demonstret facienda, ut per Filium sint facta. Nam si Filius ea facit, quæ Pater facta demonstrat : ea quæ Pater facta demonstrat, non utique per Filium fecit. Monstrari enim non possent Filio nisi facta : facere Filius non posset, nisi monstrata : ergo sine Filio facta? Sed verum est « Omnia per ipsum facta sunt : » ergo antequam facta, monstrata sunt. Sed hoc diximus differendum esse, quo redeundum sit percursa lectione, si, ut diximus, aliquid vel temporis vel virium nobis remanserit, ad ea quæ distulimus retractanda.

IV. Amplius audite et difficilius : « Et majora his, inquit, demonstrabit ei opera, ut vos miremini. Majora » his : » quibus majora ? Facile occurrit, iis quas modo audistis, curationibus languorum corporalium. De isto enim qui triginta et octo annos habebat in infirmitate, et Christi verbo sanatus est, nata est hujus occasio tota

[1] Joan. v, 19. — [2] Ibid. 20.

sermonis : et propter hoc Dominus dicere potuit, « Ma- » jora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. » Sunt enim opera majora quam ista, et demonstrabit ea Pater Filio. Non demonstravit, tanquam de præterito; sed « Demonstrabit, » de futuro, hoc est, demonstraturus est. Rursus difficilis oritur quæstio. Est enim aliquid apud Patrem quod Filio nondum demonstratum sit? Est aliquid apud Patrem quod adhuc latebat Filium, quando ista Filius loquebatur? Si enim « Demons- » trabit, » hoc est, demonstraturus est; nondum demonstravit : et Filio tunc demonstraturus est, quando et istis : sequitur enim, « Ut vos miremini. » Et hoc difficile est videre, quomodo tanquam temporaliter Filio coæterno aliqua demonstrat æternus Pater, omnia scienti quæ sunt apud Patrem.

V. Quæ sunt tamen illa majora? Hoc enim forte facile est intelligere. « Sicut enim Pater, inquit, suscitat mor- » tuos. et vivificat : sic et Filius quos vult vivificat[1]. » Majora ergo sunt opera mortuos suscitare, quam languidos sanare. Sed « Sicut suscitat Pater mortuos et vivificat, » sic et Filius quos vult vivificat. » Alios ergo Pater, alios Filius? Sed omnia per ipsum : ipsos itaque Filius, quos et Pater : quia non alia, nec aliter; sed « Hæc et » Filius similiter facit. » Ita plane intelligendum est, et ita tenendum : sed mementote quia « Filius quos vult » vivificat. » Tenete hic ergo non solum potestatem Filii, verum etiam voluntatem. Et Filius quos vult vivificat, et Pater quos vult vivificat; et ipsos Filius quos et Pater : ac per hoc eadem Patris et Filii et potestas est et voluntas. Quid est ergo quod sequitur? « Neque » enim Pater judicat quemquam, sed judicium omne » dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut ho-

[1] Joan. v, 21.

» norificant Patrem[1] : » quod ita subjunxit, tanquam rationem reddens superioris sententiæ. Multum movet, intenti estote. Filius quos vult vivificat, Pater quos vult vivificat : Filius suscitat mortuos, sicut Pater suscitat mortuos. « Neque enim Pater judicat quemquam. » Si in judicio suscitandi sunt mortui, quomodo Pater suscitat mortuos, si non judicat quemquam? « Omne » quippe judicium dedit Filio. » In illo autem judicio suscitantur mortui; et resurgunt alii ad vitam, alii ad pœnam : quod totum si Filius facit, Pater autem ideo non facit, quia « Pater non judicat quemquam, sed omne » judicium dedit Filio, » contrarium videbitur ei quod dictum est, « Sicut Pater suscitat mortuos et vivificat : » sic et Filius quos vult vivificat. » Simul ergo suscitant. Si simul suscitant, simul vivificant. Simul ergo judicant : quomodo itaque verum est, « Neque enim Pater judicat » quemquam, sed omne judicium dedit Filio? » Moveant interim propositæ quæstiones, præstabit Dominus ut solutæ delectent. Ita est, fratres, omnis quæstio nisi intentum fecerit proposita, non delectabit exposita. Sequatur ergo ipse Dominus, ne forte in iis quæ subnectit, aperiat se aliquantum. Subtexit enim nubilo lucem suam : et difficile est aquilæ more volare super omnem nebulam qua tegitur omnis terra, et videre in verbis Domini sincerissimam lucem[2]. Ne forte ergo calore radiorum suorum discutiat caliginem nostram, et aliquantum se in consequentibus aperire dignetur, dilatis istis sequentia videamus.

VI. « Qui non honorificat Filium, non honorificat Pa- » trem qui misit illum[3]. » Hoc verum est et planum est. « Omne » quippe « judicium dedit Filio, » sicut supra dixit, « ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Pa-

[1] Joan. v, 22. — [2] Eccli. xxiv, — [3] Joan. v, 23.

» trem. » Quid si inveniuntur qui Patrem honorificant, et non honorificant Filium? Non potest, inquit, fieri : « Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui » misit illum. » Non potest ergo dicere aliquis, Ego Patrem honorificabam, quia Filium non noveram. Si nondum Filium honorificabas, nec Patrem honorificabas. Quid est enim honorificare Patrem, nisi quod habeat Filium? Aliud est enim cum tibi commendatur Deus, quia Deus est; et aliud est cum tibi commendatur Deus, quia Pater est. Cum tibi quia Deus est commendatur, creator tibi commendatur, spiritus quidam summus, æternus, invisibilis, incommutabilis tibi commendatur : cum vero tibi quia Pater est commendatur, nihil tibi aliud quam et Filius commendatur; quia Pater dici non potest, si Filium non habet, sicut nec Filius, si Patrem non habet. Sed ne forte Patrem quidem honorifices tanquam majorem, Filium vero tanquam minorem, ut dicas mihi, Honorifico Patrem, scio enim quod habeat Filium, et non erro in Patris nomine; non enim Patrem intelligo sine Filio; honorifico tamen et Filium tanquam minorem : corrigit te ipse Filius, et revocat te dicens, « Ut omnes honorificent Fi» lium, » non inferius, sed « sicut honorificant Patrem. » Qui » ergo « non honorificat Filium, non honorificat Pa» trem qui misit illum. » Ego, inquis, majorem honorem volo dare Patri, minorem Filio. Ibi tollis honorem Patri, ubi minorem das Filio. Quid enim aliud tibi videtur ita sentienti, nisi quia Pater æqualem sibi Filium generare aut noluit, aut non potuit? Si noluit, invidit : si non potuit, defecit. Non ergo vides, quia ita sentiendo ubi majorem honorem vis dare Patri, ibi es contumeliosus in Patrem? Proinde sic honorifica Filium, quomodo honorificas Patrem, si vis honorificare et Patrem, et Filium.

VII. « Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum » audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam ; » et in judicium non venit, sed transiit[1], » non nunc transit, sed jam « transiit a morte in vitam. » Et hoc attendite, « Qui verbum meum audit : » et non dixit, credit mihi; sed, « credit ei qui me misit. » Verbum ergo Filii audiat, ut Patri credat. Quare verbum audit tuum, et credit alteri? Nonne cum verbum alicujus audimus, eidem verbum proferenti credimus, loquenti nobis fidem accommodamus? Quid ergo voluit dicere, « Qui verbum meum » audit, et credit ei qui misit me : » nisi quia verbum ejus est in me? Et quid est, « Audit verbum meum, » nisi audit me? « Credit » autem « ei qui misit me : » quia cum illi credit, verbo ejus credit : cum autem verbo ejus credit, mihi credit : quia Verbum Patris ego sum. Pax ergo in Scripturis, et omnia disposita, nequaquam rixantia. Tu abjice litem cordis tui, intellige concordiam Scripturarum. Numquid contraria sibi diceret veritas?

VIII. « Qui verbum meum audit, et credit ei qui misit » me, habet vitam æternam; et in judicium non venit, » sed transiit a morte in vitam. » Meministis quod superius posueramus, quia « Sicut Pater suscitat mortuos et vivi» ficat, sic et Filius quos vult vivificat. » Incipit jam aperire se, et loqui de resurrectione mortuorum, et ecce jam resurgunt mortui. « Qui enim verbum meum audit, » et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in » judicium non veniet. » Proba quia resurrexit. Sed « transiit, inquit, a morte in vitam. » Qui transiit a morte ad vitam, nullo dubitante utique resurrexit. Non enim transiret de morte ad vitam, nisi primo esset in morte, et non esset in vita : cum autem transierit, erit in vita, et non erit in morte. « Mortuus ergo erat, et revixit; perierat,

[1] Joan v, 24.

» et inventus est[1]. » Fit proinde jam quædam resurrectio, et transeunt homines a morte quadam ad quamdam vitam; a morte infidelitatis, ad vitam fidei; a morte falsitatis, ad vitam veritatis: a morte iniquitatis, ad vitam justitiæ. Est ergo et ista quædam resurrectio mortuorum.

IX. Aperiat illam plenius, et dilucescat nobis, ut cœpit. « Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est[2]. » Nos expectabamus in fine resurrectionem mortuorum, ita credidimus: imo non expectabamus, sed plane expectare debemus; neque enim falsum credimus in finem mortuos resurrecturos. Cum ergo vellet Dominus Jesus insinuare nobis quamdam resurrectionem mortuorum ante resurrectionem mortuorum; non sicut Lazari, vel filii illius viduæ, vel filiæ archisynagogi, qui resurrexerunt morituri[3]: (nam et ipsorum mortuorum quædam resurrectio facta est ante resurrectionem mortuorum:) sed sicut hic dicit, « Habet, inquit, vitam æternam, et in » judicium non venit, sed transiit a morte ad vitam. » Ad quam vitam? ad æternam. Non ergo sicut corpus Lazari: transiit enim et illle a morte sepulcri ad vitam hominum, sed non æternam, iterum moriturus; resurrecturi autem in fine sæculi mortui, in vitam æternam transibunt. Cum ergo vellet Dominus noster Jesus Christus, magister cœlestis, Verbum Patris et veritas demonstrare nobis quamdam resurrectionem mortuorum in æternam vitam, ante resurrectionem mortuorum in æternam vitam: « Venit hora, inquit. » Tu procul dubio imbutus fide resurrectionis carnis, expectabas horam illam finis sæculi, diem judicii, quam ne in isto loco expectares, addidit, « Et » nunc est. » Quod ergo dicit, « Venit hora, » non dicit de illa hora novissima, « Ubi in jussu et in voce Archan-

[1] Luc. xv, 32. — [2] Joan. v, 25. — [3] Id. xi, 43, Luc. vii, 14, et Marc. v, 41.

» geli, et in tuba Dei Dominus ipse descendet de cœlo, » et mortui in Christo resurgent primo : deinde nos vi- » ventes qui reliqui sumus, simul rapiemur cum illis in nu- » bibus obviam Christo in aera, et ita semper cum Domino » erimus[1]. » Veniet illa hora, sed non est nunc. Hora vero ista quæ sit, advertite, « Venit hora, et nunc est. » Quid in ea fit? quid nisi resurrectio mortuorum? Et qualis resurrectio? ut qui resurgunt, in æternum vivant. Hoc erit et in novissima hora.

X. Quid igitur? quomodo intelligimus duas istas resurrectiones? Numquid forte qui nunc resurgunt, tunc non resurgent, ut aliorum fiat nunc resurrectio, aliorum tunc? Non est ita. Nam ista resurrectione, si recte credidimus, resurreximus; et nos ipsi qui jam resurreximus, alteram in fine resurrectionem expectamus. Sed et nunc in æternam vitam resurreximus, si in fide ipsa perseveranter manemus; et tunc in æternam vitam resurgemus, quando Angelis coæquabimur[2]. Ipse ergo distinguat, ipse aperiat quod loqui ausi sumus : quomodo fiat resurrectio ante resurrectionem, non aliorum et aliorum, sed eorumdem : nec talis qualis Lazari, sed in vitam æternam. Aperiet plane. Audite dilucescentem magistrum, et illabentem cordibus nostris solem nostrum ; non quem desiderant oculi carnis, sed cui æstuant aperiri oculi cordis. Ipsum ergo audiamus : « Amen, amen dico vobis, quia venit hora, » et nunc est, quando mortui, » videte exprimi resurrectionem, « Quando mortui audient vocem Filii Dei, et » qui audierint vivent. Quare addidit, « Qui audierint » vivent? » Possent enim audire nisi viverent? Sufficeret ergo, « Venit hora et nunc est, quando mortui audient « vocem Filii Dei. » Jam nos intelligeremus viventes eos ; quando nisi viverent, audire non possent. Non, inquit,

[1] Thess. IV, 15, 16. — [2] Luc. XX, 36.

quia vivunt audiunt, sed audiendo reviviscunt : « Audient, et qui audierint vivent. » Quid est ergo, « Audient, » nisi obaudient? Quantum enim pertinet ad auris auditum, non omnes qui audient vivent : multi enim audiunt et non credunt; audiendo et non credendo non obaudiunt; non obaudiendo non vivunt. Itaque hic, « Qui audient, » nihil est aliud quam qui obaudient. Qui ergo obaudierint, vivent : certi sint, securi sint, vient. Prædicatur Christus Verbum Dei, Filius Dei, per quem facta sunt omnia, certe[1] dispensationis gratia assumpta carne natus ex virgine, infans in carne, jnvenis in carne, patiens in carne, moriens in carne, resurgens in carne, ascendens in carne, promittens resurrectionem carni, promittens resurrectionem menti, menti ante carnem, carni post mentem : Qui audit et obaudit, vivet : qui audit et non obaudit, id est, audit et contemnit, audit et non credit, non vivet. Quare non vivet? quia non audit. Quid est, non audit? non obaudit. Ergo « Qui audierint, vivent. »

XI. Attende nunc quod dixeramus differendum, ut nunc si fieri potuerit aperiatur. Subjecit continuo de hac ipsa resurrectione : « Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso[2]. » Quid est, « Habet vitam Pater in semetipso? » Non alibi habet vitam, sed in semetipso. Vivere quippe suum in illo est : non aliunde, non alienum est : non quasi mutuatur vitam, nec quasi particeps fit vitæ, ejus vitæ quæ non est quod ipse : sed « Habet vitam in semetipso, » ut ipsa vita sibi sit ipse. Si potuero adhuc modicum quid inde dicere, exemplis propositis ad intelligentiam vestram informandam, Domino adjuvante potero, et pietate intentionis vestræ. Vivit Deus, vivit et anima : sed vita Dei immutabilis est,

[1] *Forte* certæ. — [2] Joan v, 26.

vita animæ mutabilis est. Deus nec proficit, nec deficit, sed est ipse semper in se, est ita ut est : non aliter nunc, aliter postea, aliter antea. Animæ vero vita, valde aliter atque aliter : vivebat stulta, vivit sapiens ; vivebat iniqua, vivit justa : nunc meminit, nunc obliviscitur ; nunc discit, nunc discere non potest ; nunc perdit quod didicerat, nunc percipit quod amiserat : mutabilis vita animæ. Et cum vivit anima in iniquitate, mors ejus est : cum autem fit justa, fit particeps alterius vitæ, quæ non est quod ipsa : erigendo se quippe ad Deum et inhærendo Deo, ex illo justificatur. Dictum est enim : « Credenti in eum qui justificat impium, deputatur fides » ejus ad justitiam [1]. » Deficiendo ab illo fit iniqua, proficiendo ad illum fit justa. Nonne videtur tibi quasi aliquid frigidum igni admotum fervescere, remotum ab igne torpescere ? Nonne videtur tibi quiddam tenebrosum, admotum luci clarescere, remotum a luce nigrescere ? Tale quiddam est anima, non tale aliquid Deus. Potest et homo dicere, habere se lucem nunc in oculis suis. Dicant ergo quasi quadam voce propria oculi tui si possunt, Habemus lucem in nobis ipsis. Contra dicitur, Non proprie dicitis, habere vos lucem in vobis ipsis : habetis lucem, sed in cœlo : habetis lucem si forte nox est, sed in luna, in lucernis, non in vobis ipsis : nam clausi amittitis, quod aperti percipitis : non in vobis ipsis habetis lucem : sole occidente tenete lucem, si potestis : nox est, et lumine nocturno perfruimini ; subducta lucerna tenete lucem : cum vero subtracta lucerna in tenebris remanetis, non lucem in vobis ipsis habetis. Hoc est ergo habere lucem in semetipso, non indigere luce ex altero. Ecce ubi, si quis intelligat, ostendis Filium æqualem Patri, ubi ait : « Sicut habet Pater vitam in semetipso,

[1] Rom. IV, 5.

» sic dedit et Filio vitam habere in semetipso : » ut hoc solum intersit inter Patrem et Filium; quia Pater habet vitam in semetipso, quam nemo ei dedit; Filius autem habet vitam in semetipso, quam Pater dedit.

XII. Sed etiam hic oritur aliquod nubilum discutiendum. Non deficiamus, intenti simus : pascua mentis sunt, non fastidiamus, ut vivamus, Ecce, inquis, fateris ipse quod vitam Filio Pater dedit, ut habeat eam quidem in semetipso, sicut habet Pater vitam in semetipso, non indigens ille, non indigeat et iste; ut sit ille vita, sit et iste; et utrumque conjunctum una vita, non duæ; quia unus Deus, non duo dii : et hoc ipsum sit esse vitam. Quomodo ergo dedit Filio vitam Pater? Non sic quasi ante fuerit Filius sine vita, atque ut viveret a Patre acceperit vitam : nam si hoc esset, non haberet vitam in semetipso. Ecce de anima loquebar. Est anima : etsi non sit sapiens, etsi non sit justa, anima est; etsi non sit pia, anima est. Aliud illi ergo est esse animam, aliud vero esse sapientem, esse justam, esse piam. Est ergo aliquid quo nondum est sapiens, nondum justa, nondum pia, non tamen nihil est, non tamen nulla vita est : nam ex operibus quibusdam suis ostendit se vitam, etsi non se ostendit sapientem, piam, justam. Nisi enim viveret, corpus non moveret, pedibus gressum, manibus opus, oculis intuitum, auribus auditum non imperaret, non aperiret os ad vocem, linguam ad distinctionem vocum non moveret. His itaque operibus vivere se ostendit, et esse aliquid quod sit corpore melius : sed numquid his operibus, sapientem, piam, justam se ostendit? Nonne ambulant, operantur, vident, audiunt, loquuntur et stulti, et impii, et injusti? Cum vero se erigit ad aliquid quod ipsa non est, et quod supra ipsam est, et a quo ipsa est, percipit sapientiam, justitiam, pietatem : sine quibus cum esset, mortua erat, nec vitam

habebat qua ipsa viveret, sed qua corpus vivificaret. Aliud est enim in anima unde corpus vivificatur, aliud unde ipsa vivificatur. Melius quippe est quam corpus : sed melius quam ipsa est Deus. Est ergo ipsa, etiamsi sit insipiens, injusta, impia, vita corporis. Quia vero vita ejus est Deus, quomodo cum ipsa est in corpore, præstat illi vigorem, decorem, mobilitatem, officia membrorum : sic cum vita ejus Deus in ipsa est, præstat illi sapientiam, pietatem, justitiam, charitatem. Aliud est ergo quod præstatur corpori de anima ; aliud quod præstatur animæ de Deo : Vivicat, et vivificatur : mortua vivificat, si ipsa non vivificatur. Veniente itaque verbo et infuso audientibus, factisque illis non solum audientibus, sed etiam obedientibus, resurgit anima a morte sua ad vitam suam, hoc est, ab iniquitate, ab insipientia, ab impietate ad Deum suum, qui est illi sapientia, justitia, claritas. Surgat ad illum, illuminetur ab illo[1] : Accedite, inquit, ad eum. Et quid nobis erit ? et illuminamini. Si ergo accedendo illuminamini, et recedendo tenebramini ; non erat in vobis lumen vestrum, sed in Deo vestro. Accedite, ut resurgatis : si recesseritis, moriemini. Si ergo accedendo vivitis, recedendo morimini ; non erat in vobis vita vestra. Ipsa est enim vita vestra, quæ est lux vestra. « Quoniam apud » te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen[2]. »

XIII. Non ergo sicut anima aliquid aliud est antequam illuminetur, et fit melius cum illuminatur participatione melioris, ita et Verbum Dei, Filius Dei, aliquid aliud erat antequam acciperet vitam, ut participando habeat vitam : sed vitam habet in semetipso ; ac per hoc ipse est ipsa vita. Quid ergo ait ? « Dedit Filio vitam habere in seme» tipso ? » Breviter dixerim, Genuit Filium. Neque enim erat sine vita, et accepit vitam : sed nascendo vita est.

[1] Psal. XXXIII, 5. — [2] Id. XXXV, 10.

Pater vita est non nascendo : Filius vita est nascendo. Pater de nullo patre, Filius de Deo Patre. Pater quod est, a nullo est : quod autem Pater est, propter Filium est. » Filius vero et quod Filius est, propter Patrem est; et quod est, a Patre est. Hoc ergo dixit, « Vitam dedit Filio, » ut haberet eam in semetipso : tanquam diceret, Pater qui est vita in semetipso, genuit Filium qui esset vita in semetipso. Pro eo enim quod est genuit, voluit intelligi « dedit. » Tanquam si cuiquam diceremus, Dedit tibi Deus esse. Cui dedit? Si alicui jam existenti dedit esse, non ei dedit esse : quia erat, antequam ei daretur, qui posset accipere. Cum ergo audis, Dedit tibi esse, non eras qui acciperes, et existendo accepisti ut esses. Dedit structor domui huic ut esset. Sed quid ei dedit? ut domus esset. Cui dedit? huic domui. Quid ei dedit? ut domus esset. Quomodo potuit dare domui ut domus esset? Etenim si domus erat : cui daret, ut domus esset, quando jam domus erat? Quid est ergo, Dedit ei ut domus esset? fecit ut domus esset. Quid ergo Filio dedit? dedit ei ut Filius esset, genuit ut vita esset : hoc est, « Dedit ei habere vitam in semetipso, » ut esset vita non egens vitâ, ne participando intelligatur habere vitam. Si enim participando haberet vitam, posset et amittendo esse sine vita : hoc in Filio ne accipias, ne cogites, ne credas. Manet ergo Pater vita, manet et Filius vita : Pater vita in semetipso, non a Filio : Filius vita in semetipso, sed a Patre. A Patre genitus ut esset vita in semetipso : Pater vero non genitus vita in semetipso. Nec minorem Filium genuit, qui crescendo fieret æqualis. Non enim ad sui perfectionem adjutus est tempore, per quem perfectum creata sunt tempora. Ante omnia tempora Patri coæternus est. Non enim unquam Pater sine Filio : æternus autem Pater est : ergo coæternus et Filius, Quid tu anima? Mortua eras, amise-

ras vitam; audi Patrem per Filium. Surge, recipe vitam: ut in eo recipias vitam quam non habes in te, qui habet vitam in semetipso. Vivificat ergo te Pater, et Filius: et agitur prima resurrectio, quando resurgis ad participandam vitam quod tu non es, et participando efficeris vivens. Resurge a morte tua in vitam tuam, qui est Deus tuus; et transi a morte in vitam æternam. Habet enim vitam æternam Pater in semetipso: et nisi Filium talem generaret, qui haberet vitam in semetipso, non sicut Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et Filius quos vellet vivificaret.

XIV. Quid ergo de illa resurrectione corporis? Nam isti qui audiunt et vivunt, unde nisi audiendo vivunt? Amicus enim sponsi stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi, non propter vocem suam [1]: hoc est, participando, non existendo audiunt et vivunt: et omnes qui audiunt vivunt; quia omnes qui obediunt vivunt. Dic aliquid, Domine, etiam de resurrectione carnis. Fuerunt enim qui eam negarent, et dicerent quia ista sola est resurrectio, quæ fit per fidem. Cujus resurrectionis modo Dominus fecit commemorationem, et inflammavit nos, quia quidam « Mortui audient vocem Filii Dei, et vi- » vent [2]. » Non eorum qui audierint alii morientur, et alii vivent: sed omnes « Qui audierint vivent, » quia omnes qui obedierint vivent. Ecce videmus resurrectionem mentis: non ergo amittamus fidem de resurrectione carnis. Et nisi tu, Domine Jesu, dixeris eam, quem opponemus contradictoribus? Omnes enim sectæ, quæ se aliquam religionem hominibus inserere præsumpserunt, non negaverunt istam mentium resurrectionem: ne diceretur eis, Si non resurgit anima, quare mihi loqueris? quid in me facere vis? si non facis ex deteriore meliorem, quare lo-

[1] Joan. III, 29. — [2] Id. V, 25.

queris? si non facis ex iniquo justum, quare loqueris? si autem facis ex iniquo justum, ex impio pium, ex stulto sapientem, fateris resurgere animam meam, si tibi obtemperavero, si tibi credidero. Volentes ergo sibi credi omnes qui instituerunt alicujus etiam falsæ religionis sectam, negare istam mentium resurrectionem non potuerunt, omnes de illa consenserunt : sed multi carnis resurrectionem negaverunt, dixerunt in fide jam factam esse resurrectionem. Talibus resistit Apostolus, dicens : « Ex » quibus est Hymenæus et Philetus, qui circa veritatem » aberraverunt, dicentes resurrectionem jam factam esse, » et fidem quorumdam subvertunt[1]. » Jam factam esse resurrectionem dicebant, sed eo modo ut alia non speraretur : et reprehendebant homines qui sperabant resurrectionem carnis, velut jam resurrectio quæ promissa erat, credendo impleretur in mente. Reprehendit eos Apostolus. Cur eos reprehendit? Nonne hoc dicebant quod modo Dominus loquebatur, « Venit hora, et nunc est, quando » mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vi» vent[2]? » Sed de vita mentium loquor adhuc, ait tibi Jesus : nondum loquor de vita corporum; sed loquor de vita vitæ corporum, id est, de animarum, in quibus est vita corporum : nam scio esse corpora in monumentis jacentia, scio et corpora vestra in monumentis futura; nondum de illa resurrectione loquor : de ista loquor, in ista resurgite, ne ad pœnam in illa resurgatis. Sed ut noveritis, quia de illa loquor, quid addo? « Sicut enim habet » Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vi» tam in semetipso[3]. » Hæc vita quod Pater est, quod Filius est, ad quid pertinet? ad animam, an ad corpus? Non enim vitam illam sapientiæ sentit corpus, sed mens rationalis. Nam nec omnis anima postest sentire sapien-

[1] 2 Tim. II, 17. — [2] Joan. V, 25. — [3] Ibid. 26.

tiam. Habet enim et pecus animam : sed pecoris anima non potest sentire sapientiam. Ergo anima humana potest sentire istam vitam, quam habet Pater in semetipso; et dedit Filio vitam habere in semetipso : quia illud est verum lumen quod illuminat, non omnem animam, sed omnem hominem venientem in hunc mundum. Cum ergo ipsi menti loquor, audiat, id est, obediat, et vivat.

XV. Noli itaque Domine tacere de resurrectione carnis; ne non eam credant homines, et remaneamus nos argumentatores, non prædicatores. Ergo « Sicut habet Pater » vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in » semetipso. » Intelligant qui audiunt, credant ut intelligant, obediant ut vivant. Audiant adhuc aliud, ne hic finitam esse resurrectionem putent. « Et dedit ei potesta» tem et judicium facere [1]. Quis? Pater. Cui dedit? Filio. Cui enim dedit habere vitam in semetipso, potestatem dedit ei et judicium facere. « Quia Filius hominis est. » Iste enim Christus, et Filius Dei et filius hominis est. « In » principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, » et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud » Deum [2]. Ecce quomodo dedit ei vitam habere in semetipso. Sed quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, ex virgine Maria homo factus, filius hominis est. Proinde quia filius hominis est, quid accepit? potestatem et judicium facere. Quod judicium? in fine sæculi : et ibi erit resurrectio mortuorum, sed corporum. Animas ergo suscitat Deus, per Christum Filium Dei : corpora suscitat Deus, per eumdem Christum filium hominis. « Dedit ei » potestatem. » Hanc potestatem non haberet nisi acciperet, et esset homo sine potestate. Sed ipse est filius hominis, qui et Filius Dei. Hærendo enim ad unitatem personæ filius hominis Filio Dei, facta est una persona, ea-

[1] Joan. v, 27. — [2] Id. i, 1, etc.

demque Filius Dei, quæ et filius hominis. Quid autem propter quid habeat, dignoscendum est, Filius hominis habet animam, habet corpus. Filius Dei, quod est Verbum Dei, habet hominem, tanquam anima corpus. Sicut anima habens corpus, non facit duas personas, sed unum hominem : sic Verbum habens hominem, non facit duas personas, sed unum Christum. Quid est homo? Anima rationalis habens corpus. Quid est Christus? Verbum Dei habens hominem. Video de quibus rebus loquar, et quis loquar, et quibus loquar.

XVI. Nunc audite de resurrectione corporum, non me, sed Dominum locuturum, propter eos qui resurrexerunt surgendo a morte, inhærendo vitæ. Cui vitæ? quæ non novit mortem. Quare non novit mortem? quia nescit mutabilitatem. Quare nescit mutabilitatem? quia vita est in semetipso. « Et potestatem dedit ei et judicium facere, quia » filius hominis est [1]. » Quod judicium, quale judicium? « Nolite mirari hoc, » quia dixi, « dedit ei potestatem et » judicium facere. Quia venit hora [2]. » Non addidit, « et « nunc est : » Ergo horam quamdam vult insinuare in fine sæculi. Hora nunc est ut resurgant mortui, hora erit in fine sæculi ut resurgant mortui : sed resurgant nunc in mente, tunc in carne : resurgant nunc in mente per Verbum Dei Filium Dei, resurgant tunc in carne per Verbum Dei carnem factum, filium hominis. Neque enim ad judicium vivorum et mortuorum Pater ipse venturus est : nec tamen recedit a Filio Pater. Quomodo ergo non ipse venturus est? quia non ipse videbitur in judicio? Videbunt in quem pupugerunt [3]. Forma illa erit judex, quæ stetit sub judice : illa judicabit quæ judicata est : judicata est enim inique, judicabit juste. Veniet ergo forma servi, et ipsa apparebit. Etenim forma Dei quomodo appareret justis, et

[1] Joan. v, 27. — [2] Ibid. 28. — [3] Id. xix, 37.

iniquis? Nam si judicium non fieret nisi inter solos justos, appareret tanquam justis forma Dei : quia vero judicium futurum est justorum et iniquorum, nec licet ut iniqui videant Deum; « Beati enim mundi corde, quoniam ipsi » Deum videbunt[1] : » Talis apparebit judex, qualis videri possit et ab eis quos coronaturus est, et ab eis quos damnaturus est. Forma ergo servi videbitur, occulta erit forma Dei. Occultus erit in servo Filius Dei, et apparebit filius hominis : quia « potestatem dedit ei judicium facere, » quia filius hominis est. » Et quia ipse solus apparebit in forma servi, Pater autem non apparebit, quia non est indutus forma servi; ideo superius ait, « Pater non judicat » quemquam, sed omne judicium dedit Filio. » Bene ergo dilatum est, ut ipse esset expositor qui propositor. Superius enim occultum erat : nunc jam, ut arbitror, manifestum est, quia « dedit ei potestatem et judicium facere, » quia Pater non judicat quemquam, sed omne judicium » dedit Filio : » quia judicium per illam formam futurum est, quam non habet Pater. Et quale judicium? « Nolite » mirari hoc; quia venit hora : » non ea quæ nunc est, ut resurgant animæ : sed quæ futura est, ut resurgant corpora.

XVII. Expressius hoc dicat, ut calumniam hæreticus negator resurrectionis corporis non inveniat : quanquam jam intellectus elucescat. Cum superius dictum esset, « Venit hora; » addidit « et nunc est : » modo autem, « Venit hora; » non addidit, « et nunc est. » Tamen omnes ansas, omnes claviculas calumniarum, omnes nodos laqueorum aperta veritate disrumpat. « Nolite mirari hoc; » quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis » sunt[2].» Quid evidentius? quid expressius? Corpora sunt in monumentis : animæ non sunt in monumentis, nec

[1] Matth. v, 8. — [2] Joan. v, 28.

justorum, nec iniquorum. Justi anima in sinu Abrahæ fuit, iniqui anima apud inferos torquebatur : in monumento, nec illa, nec illa. Superius quando ait, « Venit » hora et nunc est : » obsecro, intendite. Nostis, Fratres, quia ad panem ventris cum labore pervenitur, quanto magis ad panem mentis? Cum labore statis, et auditis; sed nos cum majore stamus, et loquimur. Si laboramus propter vos, collaborare non debetis propter eosdem vos? Superius ergo cum diceret, « Venit hora, » et adderet, » et nunc est, » quid subjecit? « quando mortui audient » vocem Filii Dei, et qui audierint vivent. » Non dixit, Omnes mortui audient, et qui audierint vivent : mortuos enim iniquos volebat intelligi. Et numquid omnes iniqui obaudiunt Evangelio? Aperte dicit Apostolus, « Sed non » omnes obaudiunt Evangelio [1]. » Tamen qui audiunt, vivent : quia omnes qui obaudiunt Evangelio, transient ad vitam æternam per fidem : non tamen omnes obaudiunt, et hoc nunc est. At vero in fine, « omnes qui sunt » in monumentis, » hoc est justi et injusti, « audient vo- » cem ejus, et procedent [2]. » Quomodo noluit dicere, » et vivent? Omnes enim procedent, sed non omnes vivent. In eo quippe quod supra dixit, « Et qui audierint » vivent : » in ipsa obauditione vitam æternam intelligi voluit et beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Jam ergo et commemoratione monumentorum, et expressione processionis de monumentis, aperte intelligimus corporum resurrectionem.

XVIII. « Audient omnes vocem ejus, et procedent. » Et ubi judicium, si omnes audient, et omnes procedent? Quasi totum confusum est, nihil video discretum. Certe accepisti potestatem judicandi, quia filius hominis es : ecce aderis in judicio, resurgent corpora : de ipso judicio

[1] Rom. x, 10. — [2] Joan. v, 29.

dic aliquid, hoc est de discretione malorum et bonorum. Et hoc audi : « Qui bona fecerunt, in resurrectionem vi- » tæ : qui mala egerunt, in resurrectionem judicii. » Superius cum de resurrectione mentium et animarum loqueretur, numquid fecit discretionem? Sed omnes qui audient, vivent : quia obaudiendo vivent. At vero resurgendo et procedendo de monumentis, non omnes ad vitam æternam ibunt, sed qui bene fecerunt : qui autem male, ad judicium. Hic enim judicium pro pœna posuit. Et erit diremptio et non qualis modo est. Nam et modo separamur non locis, sed moribus, affectibus, desideriis, fide, spe, charitate. Simul enim cum iniquis vivimus; sed non una vita est omnium : in occulto dirimimur, in occulto separamur : quomodo grana in area, non quomodo grana in horreo. Et separantur grana in area, et miscentur : separantur, cum a palea expoliantur; miscentur, quia nondum ventilantur. Tunc aperta erit separatio, sicut morum, sic et vitæ; sicut sapientiæ, ita et corporum. Ibunt qui bene fecerunt, vivere cum Angelis Dei : qui male egerunt, torqueri cum diabolo et angelis ejus. Et transiet forma servi. Ad hoc enim se præsentaverat ut faceret judicium : post judicium perget hinc, ducet secum corpus cui caput est, et offeret regnum Deo. Tunc plane videbitur forma illa Dei, quæ non potuit videri ab iniquis, quorum visioni forma servi exhibenda erat [1]. Dicit et alibi sic : « Ibunt » isti in ambustionem æternam, (de quibusdam sinis- » tris :) justi autem in vitam æternam [2] : » de qua alio loco dicit. « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te unum » verum Deum, et quem misisti Jesum Christum [3]. » Tunc ibi apparebit qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo [4] : tunc se ostendet, quo-

[1] I Cor. xv, 24. — [2] Matth. xxv, 46. — [3] Joan. xvii, 3. — [4] Philip. ii, 6.

modo se dilectoribus suis ostensurum promisit. « Qui enim » diligit me, ait, mandata mea custodit; et qui diligit » me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et os- » tendam me ipsum illi [1]. » Quibus loquebatur, præsens eis erat : sed formam servi videbant; formam autem Dei non videbant. Per jumentum ad stabulum ducebantur curandi, sed sanati videbunt : quia ostendam, inquit, me ipsum illi. Quomodo ostenditur æqualis Patri? cum dicit Philippo, « Qui me videt, videt et Patrem meum [2]. »

XIX. « Non possum ego a me ipso facere quidquam : » sicut audio judico, et judicium meum justum est [3]. » Quia dicturi illi eramus, Tu judicabis, et Pater non judicabit, quia omne judicium dedit Filio; non ergo secundum Patrem judicabis : adjecit, « Non possum ego a me » ipso facere quidquam : sicut audio judico, et judicium » meum justum est : quia non quæro voluntatem meam, » sed voluntatem ejus qui misit me. » Certe Filius quos vult vivificat. Non quærit voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit illum. Non meam, non propriam; non meam, non filii hominis; non meam, quæ resistat Deo. Faciunt enim homines voluntatem suam, non Dei, quando faciunt quod volunt, non quod jubet Deus : quando autem ita faciunt quod volunt, ut tamen sequantur voluntatem Dei, non faciunt voluntatem suam, quamvis quod volunt faciant. Volens fac quod juberis; atque ita et hoc facies quod vis, et non voluntatem tuam facies, sed jubentis.

XX. Quid ergo? « Sicut audio, ita judico. » Audit Filius, et demonstrat ei Pater, et videt Filius Patrem facientem. Et ista distuleramus paulo enucleatius pro viribus pertractare, si tempus nobis peracta lectione et vires remansissent. Si dicam me posse loqui adhuc, forte vos

[1] Joan. XIV, 21. — [2] Ibid. 9. — [3] Id. V, 30.

audire jam non potestis. Item forte aviditate audiendi dicitis, Possumus. Melius est ergo ut ego infirmitatem meam fatear, quia jam fatigatus loqui non possum, quam ut vobis jam bene satiatis, adhuc infundam quod non bene digeratis. Proinde hujus promissionis quam ad hodiernum tempus, si superesset, distuleram, tenete me adjuvante Domino in crastinum debitorem.

TRACTATUS XX [1].

Rursum in illud, *Amen, Amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim Pater facit, hæc eadem et Filius facit similiter.*

I. Verba Domini nostri Jesu Christi, maxime quæ Joannes commemorat evangelista, qui non sine causa super pectus Domini discumbebat[2], nisi ut secreta altioris sapientiæ ejus ebiberet, et quod amando biberat, evangelizando ructaret, ita secreta sunt et profunda intelligentiæ, ut omnes turbent qui perverso sunt corde, et omnes exerceant qui recto sunt corde. Proinde animadvertat Charitas Vestra ad hæc pauca quæ lecta sunt. Videamus si quo modo possumus, donante et adjuvante ipso, qui verba sua nobis voluit recitari, quæ tunc audita atque conscripta sunt, ut modo legerentur, quid sibi velit quod eum audistis modo dicere, « Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod

[1] Habitus die proximo post superiorem Tractatum. — [2] Jean. XIII, 23.

» viderit Patrem facientem : quæcumque enim Pater facit, » hæc eadem et Filius facit similiter[1].

II. Unde autem natus sit sermo iste, commemorandi estis propter superiora lectionis, ubi curaverat Dominus quemdam inter illos, qui in quinque porticibus piscinæ illius Salomonis jacebant, cui dixerat, « Tolle grabatum, » tuum, et vade in domum tuam[2]. » Hoc autem fecerat sabbatis : unde perturbati Judæi calumniabantur, quasi eversorem et prævaricatorem Legis. Tunc eis dixerat, « Pater meus usque modo operatur, et ego operor[3]. » Illi enim carnaliter accipientes sabbati observationem, putabant Deum post laborem fabricati mundi usque ad hunc diem quasi dormire; et propterea sanctificasse illum diem, ex quo cœpit velut a laboribus requiescere. Est autem sacramentum sabbati antiquis Patribus nostris præceptum, quod nos Christiani spiritaliter observamus, ut ab omni servili opere, id est ab omni peccato (quia Dominus dicit, « Omnis qui facit peccatum, servus est » peccati[4] »), abstineamus nos, et habeamus quietem in corde nostro, id est tranquillitatem spiritalem[5]. Et quamvis in hoc sæculo, id conemur, ad eam tamen requiem perfectam non perveniemus, nisi cum de hac vita exierimus. Sed ideo dictum est Deum requievisse, quia jam creaturam nullam condebat postquam perfecta sunt omnia. Quietem vero propterea appellavit Scriptura, ut nos admoneret post bona opera requieturos. Sic enim scriptum habemus in Genesi, « Et fecit Deus omnia bona » valde, et requievit Deus die septimo[6] : » ut tu homo cum attendis ipsum Deum post bona opera requievisse, non tibi speres requiem, nisi cum bona fueris operatus :

[1] Joan. v, 16. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 17. — [4] Id. viii, 34. — [5] Exod. xx, 8. — [6] Gen. i, 31, et ii, 2.

et quemadmodum Deus postea quam fecit hominem ad imaginem et similitudinem suam sexto die, et in illo perfecit omnia opera sua bona valde, requievit septimo die; sic et tibi requiem non speres, nisi cum redieris ad similitudinem in qua factus es, quam peccando perdidisti. Non enim Deus laborasse dicendus est, qui dixit et facta sunt. Quis est qui post tantam operis facilitatem quasi post laborem velit requiescere? Si jussit et aliquis ei restitit, si jussit et non est factum, et ut fieret laboravit; merito dicatur post laborem requievisse: cum vero et in ipso libro Geneseos legamus, « Dixit Deus, Fiat lux, et facta » ex lux: dixit Deus, Fiat firmamentum, et factum est » firmamentum[1]: » et cœtera in verbo ejus continuo facta: cui attestatur et Psalmus dicens; « Ipse dixit et facta sunt, » ipse mandavit et creata sunt[2]: » quomodo post mundum factum requiem quasi ut cessaret requirebat, qui in jubendo nunquam laboraverat? Ergo illa mystica sunt, et propterea ita posita, ut nobis requiem speremus post hanc vitam, sed si bona opera fecerimus. Ideo Dominus retundens impudentiam et errorem Judæorum, et ostendens eos non recte sapere de Deo, ait illis scandalizatis, quod sabbato operabatur hominum sanitatem, « Pater » meus usque modo operatur, et ego operor[3]: » nolite ergo hoc putare quia sabbato ita requievit Pater meus, ut ex illo non operetur: sed sicut ipse nunc operatur, operor et ego. Sed sicut Pater sine labore, sic et Filius sine labore. Dixit Deus, et facta sunt: dixit Christus languenti, Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam, et factum est.

III. Catholica autem fides habet, quod Patris et Filii opera non sunt separabilia. Hoc est quod volo, si possum, loqui Charitati Vestræ: sed secundum illa verba Domini,

[1] Gen. I, 3 et 6. — [2] Psal. XXXII, 9, et CXLVIII, 5. — [3] Joan. V, 17.

« Qui potest capere capiat[1]. » Qui autem capere non potest, non mihi adscribat, sed tarditati suæ, et convertat se ad illum qui cor aperit, ut infundat quod donat. Postremo et si quisquam propterea non intellexerit, quia non a me sic dictum est ut dici debuit, ignoscat humanæ fragilitati, et supplicet divinæ bonitati. Habemus enim intus magistrum Christum. Quidquid per aurem vestram, et os meum capere non potueritis, in corde vestro ad eum convertimini, qui et me docet quod loquor, et vobis quemadmodum dignatur distribuit. Qui novit quid det et cui det, aderit petenti, et aperiet pulsanti. Et si forte non dederit, nemo se dicat desertum. Forte enim aliquid dare differt, sed neminem esurientem relinquit. Si enim non dat ad horam, exercet quærentem, non contemnit petentem. Videte ergo et attendite quid velim dicere, etsi forte non possim. Catholica fides hoc habet firmata Spiritu Dei in sanctis ejus, contra omnem hæreticam pravitatem, quia Patris et Filii opera inseparabilia sunt. Quid est quod dixi? Quomodo ipse Pater et Filius inseparabiles sunt, sic et opera Patris et Filii inseparabilia sunt. Quomodo Pater et Filius inseparabiles sunt? Quia ipse dixit : « Ego et Pater unum » sumus[2]. » Quia Pater et Filius non sunt duo dii, sed unus Deus, Verbum et cujus est Verbum, unus et Unicus, Deus unus Pater et Filius charitate complexi, unusque charitatis Spiritus eorum est, ut fiat Trinitas Pater et Filius et Spiritus sanctus. Non ergo tantum Patris et Filii, sed et Spiritus sancti, sicut æqualitas et inseparabilitas personarum, ita etiam opera inseparabilia sunt. Adhuc planius dicam quid sit, opera inseparabilia sunt. Non dicit catholica fides, quia fecit Deus Pater aliquid, et fecit Filius aliquid aliud : sed quod fecit Pater, hoc et Filius fecit, hoc et Spiritus sanctus fecit. Per Ver-

[1] Matth. XIX, 12. — [2] Joan. X, 30.

bum enim facta sunt omnia : quando dixit et facta sunt, per Verbum facta sunt, per Christum facta sunt. « In » principio enim erat Verbum, et Verbum erat apud » Deum, et Deus erat Verbum : omnia per ipsum facta » sunt [1]. » Si omnia per ipsum facta sunt : « dixit Deus, Fiat lux, et facta est lux [2] : » in Verbo fecit, per Verbum fecit.

IV. Ecce ergo nunc audivimus Evangelium, cum responderet stomachantibus Judæis, « Quia non so» lum solvebat sabbatum, sed etiam Patrem suum di» cebat Deum, æqualem se faciens Deo [3] : » sic enim scriptum est in superiori capitulo. Cum ergo tali eorum erranti indignationi Dei Filius et veritas responderet, ait : » Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere » quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem [4]. » Tanquam diceret, Quid scandalizati estis, quia Patrem meum dixi Deum, et quia æqualem me facio Deo? Ita sum æqualis, ut ille me genuerit : ita sum æqualis, ut non ille a me, sed ego ab illo sim. Hoc enim intelligitur in his verbis, « Non » potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit » Patrem facientem » Hoc est, Quidquid Filius habet ut faciat, a Patre habet ut faciat. Quare habet a Patre ut faciat? quia a Patre habet ut Filius sit. Quare a Patre habet ut Filius sit? quia a Patre habet ut possit, quia a Patre habet ut sit. Filio enim hoc est esse quod posse. Homini non ita est. Ex comparatione humanæ infirmitatis, longe infra jacentis, utcumque corda sustollite : et ne forte aliquis nostrum attingat secretum, et quasi coruscatione magnæ lucis horrescens, sapiat aliquid, ne insipiens remaneat : non tamen se totum sapere putet, ne superbiat, et quod sapuit amittat. Homo aliud est quod est, aliud quod potest. Aliquando enim et est homo, et non potest

[1] Joan. I, 1. — [2] Gen. I, 3. — [3] Joan. V, 18. — [4] Ibid. 19.

quod vult : aliquando autem sic est homo, ut possit quod vult : itaque aliud est esse ipsius, aliud posse ipsius. Si enim hoc esset esse ipsius, quod est posse ipsius, cum vellet posset. Deus autem cui non est alia substantia ut sit, et alia potestas ut possit, sed consubstantiale illi est quidquid ejus est, et quidquid est; quia Deus est, non alio modo est, et alio modo potest; sed esse et posse simul habet, quia velle et facere simul habet. Quia ergo potentia Filii de Patre est, ideo et substantia Filii de Patre est : et quia substantia Filii de Patre, ideo potentia Filii de Patre est. Non alia potentia est in Filio, et alia substantia : sed ipsa est potentia quæ et substantia; substantia ut sit, potentia ut possit. Ergo quia Filius de Patre est, ideo dixit, « Filius » non potest a se facere quidquam. » Quia non est Filius a se, ideo non potest a se.

V. Videtur enim quasi minorem se fecisse cum dixit : « Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod vi» derit Patrem facientem. » Hic erigit cervicem hæretica vanitas, eorum scilicet qui dicunt Filium minorem esse quam Patrem, minoris potestatis, majestatis, possibilitatis, non intelligentes mysterium verborum Christi. Attendat autem Charitas Vestra, et videte quemadmodum in carnali suo intellectu modo turbentur in ipsis verbis Christi. Hoc autem paulo ante prælocutus sum, quia omnia perversa corda pertubat, sicut pia corda exercet verbum Dei, maxime quod per Joannem evangelistam dicitur. Alta enim per illum dicuntur, non qualiacumque, non quæ facile intelligantur. Ecce jam hæreticus si forte audit verba ista, erigit se, et dicit nobis : Ecce minor est Filius quam Pater, ecce audi verba Filii, qui dicit, « Non potest » Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem » facientem. » Expecta quemadmodum scriptum est :

« Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas[1]. » Puta enim me conturbatum esse his verbis, quoniam dico æqualem potestatem majestatemque esse Patris et Filii, cum audivi, « Non potest Filius a se facere quidquam, » nisi quod viderit Patrem facientem. » Turbatus his verbis quæro abs te, qui jam tibi videris intellexisse : Novimus in Evangelio Filium ambulasse super mare ; ubi Patrem vidit ambulasse super mare[2]? Hic jam ille turbatur. Pone ergo quod intellexeras, et simul quæramus. Quid ergo facimus? Verba Domini audivimus, « Non » potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit » Patrem facientem. » Ambulavit ipse super mare, Pater nunquam ambulavit super mare. Certe « Non facit Filius » quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. »

VI. Redi ergo mecum ad id quod dicebam, ne forte sic intelligendum sit, ut de quæstione ambo exeamus. Nam ego secundum fidem catholicam video quomodo exeam sine offensione, sine scandalo : tu autem circumclusus, quæris qua exeas. Qua intraveras vide. Forte non intellexisti et hoc quod dixi, Qua intraveras vide : ipsum audi dicentem : « Ego sum janua[3]. » Non sine causa ergo quæris qua exeas, et non invenis, nisi quia non per januam intrasti, sed per maceriam cecidisti. Ergo quemadmodum potes, a ruina tua collige te, et intra per januam, ut sine offensione intres, et sine errore exeas. Per Christum veni, nec ex corde tuo afferas quod dicas : sed quod ille ostendit, hoc loquere. Ecce fides catholica quemadmodum exit de ista propositione : Ambulavit Filius super mare, pedes carnis fluctibus imposuit : caro ambulabat, et Divinitas gubernabat : quando ergo caro ambulabat et Divinitas gubernabat, Pater absens erat? Si ab-

[1] Eccli. v, 13. — [2] Matth. xiv, 25. — [3] Joan. x, 7.

sens erat, quomodo ipse Filius dicit : « Pater autem in me » manens, ipse facit opera sua[1] ? » Si ergo Pater in Filio manens, ipse facit opera sua; ambulatio illa carnis supra mare, a Patre fiebat, per Filium fiebat. Ergo illa ambulatio opus est Patris et Filii inseparabile. Utrumque ibi operantem video : nec Pater Filium deseruit, nec Filius a Patre discessit. Ita quidquid facit Filius, non facit sine Patre : quia quidquid facit Pater, non facit sine Filio.

VII. Exítum est hinc. Videte quia recte nos dicimus inseparabilia esse opera Patris et Filii et Spiritus sancti. Nam quomodo tu intelligis, ecce fecit Deus lucem[2], et vidit Filius Patrem facientem lucem, secundum carnalem intellectum tuum, qui ideo vis minorem intelligere, quia dixit, « Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod » viderit Patrem facientem. » Fecit Deus Pater lucem, quam lucem aliam fecit Filius? Fecit Deus Pater firmamentum, cœlum inter aquas et aquas, vidit eum Filius secundum intelligentiam tuam tardam et grossam[3] : quia vidit Filius Patrem facientem firmamentum, et dixit, « Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod vi- » derit Patrem facientem, » da mihi alterum firmamentum. « An tu amisisti fundamentum[4]? « Superædificati autem supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo lapide angulari existente Christo Jesu, pacantur in Christo; nec contendunt et errant in hæresi. Intelligimus ergo lucem factam a Deo Patre, sed per Filium; firmamentum factum a Deo Patre, sed per Filium[5]. Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Excute intelligentiam tuam; nec intelligentiam vocandam, sed plane stultitiam. Deus Pater fecit mundum : quem fecit Filius alterum mundum? da mihi mun-

[1] Joan. XIV, 10 — [2] Gen. I, 3. — [3] Ibid. 6. — [4] Ephes. II, 20. — [5] Joan. I, 3.

dum Filii. Iste in quo sumus, cujus est? dic nobis a quo factus est? Si dixeris, a Filio, non a Patre; errasti a Patre: si dixeris, a Patre, non a Filio, respondet tibi Evangelium, « Et mundus per eum factus est, et mundus eum » non cognovit[1]. » Agnosce ergo eum per quem factus est mundus, et noli esse inter illos, qui eum qui fecit mundum non cognoverunt.

VIII. Inseparabilia sunt ergo opera Patris et Filii. Sed hoc est, « Non potest Filius a se quidquam facere, » quod esset si diceret, Non est Filius a se. Etenim si Filius est, natus est : si natus est, ab illo est de quo natus est. Sed tamen æqualem sibi genuit. Non enim defuit aliquid generanti, aut tempus quæsivit ut generaret, qui genuit coæternum; aut matrem quæsivit ut generaret, qui de se protulit Verbum, aut Pater generans ætate præcesserat Filium, ut minorem Filium generaret. Et forte dicit aliquis, quia post multa sæcula in senecta sua Deus suscepit Filium. Sicut Pater sine senectute, sic et Filius sine incremento : nec ille senuit, nec ille crevit : sed æqualis æqualem genuit, æternus æternum. Quomodo, inquit aliquis, æternus æternum? Quomodo flamma temporalis generat lucem temporalem. Coæva est autem flamma generans luci quam generat, nec præcedit tempore flamma generans lucem generatam : sed ex quo incipit flamma, ex illo incipit lux. Da mihi flammam sine luce, et do tibi Deum Patrem sine Filio. Hoc est ergo, « Non potest Filius a se » facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem : » quia videre Filii, hoc est natum esse de Patre. Non alia visio ejus et alia substantia ejus : nec alia potentia ejus, alia substantia ejus. Totum quod est, de Patre est : totum quod potest, de Patre est : quoniam quod potest et est, hoc unum est : et de Patre totum est.

[1] Joan. I, 10.

IX. Sequitur et ipse in verbis suis, et male intelligentes conturbat, ut ad rectum intellectum revocet errantes. Cum dixisset, « Non potest Filius a se facere quidquam, » nisi quod viderit Patrem facientem : » ne forte carnalis subreperet intellectus, et averteret mentem, et faceret sibi homo quasi duos fabros, unum magistrum, alterum discipulum quasi attendentem ad magistrum, verbi gratia, facientem arcam; ut quomodo ille fecit arcam, faciat et iste alteram arcam secundum visionem quam inspexit in magistro operante. Sed ne tale aliquid sibi duplicaret in illa simplici divinitate intellectus carnalis, secutus ait, « Quæcumque enim Pater facit, hæc eadem et Filius facit similiter. Non facit Pater alia, et alia Filius similia, sed eadem similiter. Non enim ait, Quæcumque facit Pater, facit et Filius alia similia : sed, « Quæcunque, inquit, Pater fa» cit, hæc eadem et Filius facit similiter. » Quæ ille, hæc et ipse : mundum Pater, mundum Filius, mundum Spiritus sanctus. Si tres dii, tres mundi : si unus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus mundus factus est a Patre per Filium in Spiritu sancto. Hæc ergo facit Filius, quæ facit et Pater, et non dissimiliter facit : et hæc facit, et similiter facit.

X. Jam dixerat, « Hæc facit ; » quare addidit, « Si» militer facit ? » Ne alius pravus intellectus vel error in animo nasceretur. Vides enim hominis opus, animus est in homine et corpus : animus imperat corpori, sed multum interest inter corpus et animum : corpus visibile est, animus invisibilis : inter potentiam virtutemque animi, et cujusvis licet cœlestis corporis multum interest. Imperat tamen animus corpori suo, et facit corpus : et quod videtur animus facere, hoc facit et corpus. Videtur ergo corpus hoc idem facere quod animus, sed non similiter. Quomodo hoc idem facit, sed non simi-

[1] Joan. v, 19.

liter? Facit animus verbum apud se, jubet linguæ, et profert verbum quod fecit animus : fecit animus, fecit et lingua; fecit dominus corporis, fecit et servus : sed ut faceret servus, a domino accepit quod faceret, et jubente domino fecit. Hoc idem ab utroque factum est : sed numquid similiter? Quomodo non similiter, ait aliquis? Ecce verbum quod fecit animus meus, manet in me : quod fecit lingua mea, percusso aëre transiit, et non est. Cum dixeris verbum in animo tuo, et sonuerit per linguam tuam, redi ad animum tuum, et vide quia ibi est verbum quod fecisti. Numquid sicut mansit in animo tuo, mansit in lingua tua? Quod sonuit per linguam tuam, fecit lingua sonans, fecit animus cogitans : sed quod sonuit lingua, transiit; et quod cogitavit animus, permanet. Hoc ergo fecit corpus, quod fecit animus, sed non similiter. Fecit enim animus quod teneat animus : fecit autem lingua quod sonat, et per aërem aurem verberat. Numquid sequeris syllabas, et facis ut maneant? Non ergo sic Pater et Filius : sed hæc eadem facit, et similiter facit. Si fecit Deus cœlum quod manet : hoc fecit Filius cœlum quod manet. Si fecit Deus Pater hominem qui moritur, eumdem Filius hominem fecit qui moritur. Quæcumque fecit Pater stantia, hæc fecit et Filius stantia; quia similiter fecit : et quæcumque fecit Pater temporalia, hæc eadem fecit Filius temporalia; quia non solum ipsa fecit, sed et similiter fecit. Pater enim fecit per Filium, quia per Verbum fecit Pater omnia.

XI. Quære in Patre et Filio separationem, non invenis : sed si assurrexisti, tunc non invenis : si aliquid supra mentem tuam tetigisti, tunc non invenis. Nam si in his versaris, quæ sibi errans animus facit; cum imaginibus tuis loqueris, non cum Verbo Dei : fallunt te imagines tuæ. Transcende et corpus, et sape animum : transcende

et animum, et sape Deum. Non tangis Deum, nisi et animum transieris : quanto minus tangis, si in carne manseris. Illi ergo qui sapiunt carnem, quam longe sunt a sapiendo quod Deus est : quia non ibi essent, etiam si animum saperent. Recedit homo multum a Deo quando sapit carnaliter, et multum interest inter carnem et animum : plus tamen interest inter animum et Deum. Tu si in animo es, in medio es : si infra attendis, corpus est : si supra attendis, Deus est. Attolle te a corpore, transi etiam te. Vide enim quid dixit Psalmus, et admoneris quemadmodum sapiendus sit Deus : « Factæ sunt, » inquit, mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, cum dicitur mihi quotidie : Ubi est Deus tuus ? » Tanquam pagani dicant : Ecce dii nostri, Deus vester ubi est? Ostendunt enim illi quod videtur : nos colimus quod non videtur. Et cui ostendamus? homini qui non habet unde videat? Nam utique si ipsi deos suos vident oculis : habemus et nos alios oculos, unde videamus Deum nostrum. Ipsi oculi mundandi sunt a Deo nostro, ut videamus Deum nostrum : « Beati enim mundo corde; quia ipsi Deum videbunt [2]. » Ergo cum se conturbatum dixisset, cum dicitur illi quotidie : Ubi est Deus tuus : Hæc memoratus sum, inquit, quia dicitur mihi quotidie : Ubi est Deus tuus : et quasi volens apprehendere Deum suum, « Hæc memoratus sum, inquit, et » effudi super me animam meam [3]. » Ut ergo attingerem Deum meum, de quo mihi dicebatur : Ubi est Deus tuus, non effudi animam meam super carnem meam, sed super me : transcendi me, ut illum tangerem. Ille enim est super me, qui fecit me : nemo eum attingit, nisi qui transierit se.

XII. Cogita corpus, mortale est, terrenum est, fragile est, corruptibile est : abjice. Sed forte caro temporalis est? Alia corpora cogita, cœlestia corpora cogita ; majora, me-

[1] Psal. XLI, 4. — [2] Matth. v, 8. — [3] Psal. XLI, 5.

liora, splendida sunt : attende et ipsa, volvuntur ab Oriente ad Occidentem, non stant; videntur oculis, non solum ab homine, sed etiam a pecore : transi et ipsa. Et quomodo, inquies, transeo cœlestia corpora, cum ambulo in terra? Non carne transis, sed mente. Abjice et ipsa : quamvis luceant, corpora sunt; quamvis de cœlo fulgeant, corpora sunt. Veni, quoniam forte non te putas habere quo eas, cum consideras ista omnia. Et ultra cœlestia corpora quo iturus sum, inquis, et quid mente transiturus sum? Considerasti ista omnia? Consideravi, inquis. Unde considerasti? Ipse considerator appareat. Ipse enim considerator istorum omnium, discriminator, distinctor, et quodam modo appensor in libra sapientiæ, animus est. Sine dubio melior est animus quo ista omnia cogitasti, quam ista omnia quæ cogitasti. Animus ergo iste spiritus est, non corpus : transi et ipsum. Compara ipsum animum primo, ut videas quo transeas; compara illum carni. Absit, ne digneris comparare. Compara illum fulgori solis, lunæ, stellarum : major fulgor est animi. Primo celeritatem animi ipsius vide. Vide si non vehementior scintilla est animi cogitantis, quam splendor solis lucentis. Solem orientem tu vides animo : motus ipsius quam tardus est ad animum tuum? Cito tu potuisti cogitare quod facturus est sol. Ab Oriente ad Occidentem venturus est, jam ex alia parte cras oritur. Ubi hoc fecit cogitatio tua, adhuc ille tardus est, et tu omnia peragrasti. Magna ergo res est animus. Sed quomodo dico, est? Transi et ipsum : quia et ipse animus mutabilis est, quamvis melior sit omni corpore. Modo novit, modo non novit :modo obliviscitur, modo recordatur : modo vult, modo non vult : modo peccat, modo justus est. Transi ergo omnem mutabilitatem : non solum omne quod videtur, sed et omne quod mutatur. Transisti enim carnem quæ vide-

tur, transisti cœlum, solem, lunam, et stellas quæ videntur : transi et omne quod mutatur. Jam enim istis transactis veneras ad animum tuum, sed et ibi invenisti mutabilitatem animi tui. Numquid mutabilis est Deus? Transi ergo et animum tuum. Effunde super te animam tuam, ut contingas Deum, de quo tibi dicitur : Ubi est Deus tuus?

XIII. Ne putes te aliquid facturum quod homo non possit. Hoc fecit ipse Joannes evangelista. Transcendit carnem, transcendit terram quam calcabat, transcendit maria quæ videbat, transcendit aërem ubi alites volitant, transcendit solem, transcendit lunam, transcendit stellas, transcendit omnes spiritus qui non videntur, transcendit mentem suam ipsa ratione animi sui. Transcendens ista omnia, super se effundens animam suam, quo pervenit? Quid vidit? « In principio erat Verbum, et Verbum erat » apud Deum [1]. » Si ergo separationem non vides in luce, quid separationem quæris in opere? Vide Deum, vide Verbum ejus inhærere Verbo dicenti : quia ipse dicens non syllabis dicit; sed splendore sapientiæ fulgere, hoc est dicere. Quid dictum est sapientiæ ipsius? Candor est lucis æternæ [2]. Attende candorem solis. In cœlo est, et expandit candorem per terras omnes, per maria omnia : et utique corporalis lux est. Si separas candorem solis a sole, separa Verbum a Patre. De sole loquor. Lucernæ una flammula tenuis, quæ uno flatu possit exstingui, spargit lucem suam super cuncta quæ subjacent. Vides lucem sparsam a flammula generatam, emissionem vides, separationem non vides. Intelligite ergo, fratres charissimi, Patrem et Filium et Spiritum sanctum inseparabiliter sibi cohærere, Trinitatem hanc unum Deum; et omnia opera unius Dei, hæc esse Patris, hæc esse Filii, hæc esse Spiritus sancti. Cætera quæ consequuntur, quæ pertinent

[1] Joan. I, 1. — [2] Sap. VII, 26.

ad sermonem ipsius Domini nostri Jesu Christi in Evangelio, quoniam et crastino die sermo debetur vobis, adestote ut audiatis.

TRACTATUS XXI[1].

Ab eo quod scriptum est, *Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit* : usque ad id, *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.*

I. Hesterno die quantum Dominus donare dignatus est, qua potuimus facultate tractavimus, et qua potuimus capacitate intelleximus, quomodo inseparabilia sunt opera Patris et Filii; nec alia facit Pater, alia Filius, sed omnia Pater facit per Filium, tanquam per Verbum suum, de quo scriptum est: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil[2]. Sequentia verba hodie videamus, et ab eodem Domino ejus misericordiam et deprecemur, et speremus, ut primum si dignum ipse judicat, intelligamus quod verum est : si autem hoc non potuerimus, non eamus in illud quod falsum est. Melius est enim nescire, quam errare : sed scire est melius quam nescire. Itaque ante omnia conari debemus ut sciamus : si potuerimus, Deo gratias : si autem non potuerimus interim pervenire ad veritatem, non eamus ad falsitatem. Quid enim simus, et quid tractemus, considerare debemus. Homines sumus carnem portantes, in hac vita ambulantes : et si jam de semine verbi Dei renati, tamen ita in Christo innovati,

[1] Habitus die proximo post superiorem Tractatum. — [2] Joan. I, 3.

ut nondum penitus ab Adam expoliati. Quod enim nostrum mortale et corruptibile aggravat animam, ex Adam esse apparet, et manifestum est [1] : quod autem nostrum spiritale sublevat animam, de Dei dono et de misericordia ejus, qui Unicum suum misit communicare nobiscum mortem nostram, et ducere nos ad immortalitatem suam. Hunc habemus magistrum, ut non peccemus; et defensorem, si peccaverimus et confessi atque conversi fuerimus; et interpellatorem pro nobis, si quid boni a Domino desideraverimus; et datorem cum Patre, quia Deus unus est Pater et Filius. Sed loquebatur ista homo hominibus; Deus occultus, homo manifestus, ut manifestos homines faceret deos; et Filius Dei, factus hominis filius, ut hominum filios faceret filios Dei. Qua hoc arte sapientiæ suæ faciat, in ejus verbis agnoscimus. Loquitur enim parvulis parvus : sed ipse ita parvus ut et magnus; nos autem parvi, sed in illo magni: loquitur ergo tanquam fovens et nutriens lactantes, et amando crescentes.

II. Dixerat, « Non potest Filius a se facere quid» quam, nisi quod viderit Patrem facientem [2]. » Intelleximus autem quia non seorsum aliquid Pater facit, quod cum viderit Filius, faciat et ipse aliquid tale inspecto opere Patris sui ; sed quod dixit, « Non potest Filius a se » facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, » quia de Patre est totus Filius, et tota substantia et potentia ejus ex illo est qui genuit eum. Modo autem cum dixisset, se hæc facere similiter quæ facit Pater, ut non intelligamus alia facere Patrem, alia Filium, sed simili potentia fecere Filium eadem ipsa quæ Pater facit, cum Pater facit per Filium ; secutus ait quod hodie lectum audivimus, « Pater enim diligit Filium, et omnia demons» trat ei quæ ipse facit [3]. » Rursus mortalis cogitatio per-

[1] Sap. IX, 15. — [2] Joan. V, 19. — [3] Ibid. 20.

turbatur. Demonstrat Pater Filio quæ ipse facit : ergo, ait aliquis, seorsum Pater facit, ut possit Filius videre quod facit. Rursus occurrunt humanæ cogitationi tanquam artifices duo, velut si faber doceat filium suum artem suam, et demonstret ei quidquid facit, ut possit etiam ipse facere, « Omnia, inquit, demonstrat ei quæ ipse facit. » Cum ergo Pater facit, Filius non facit, ut possit videre Filius quod Pater facit? Certe « omnia per ipsum facta » sunt, et sine ipso factum est nihil[1]. » Hinc videmus quemadmodum Pater demonstrat Filio quod facit ; cum Pater nihil faciat, nisi quod per Filium facit. Quid fecit Pater? mundum. Ita-ne factum mundum demonstravit Filio, ut et ipse tale aliquid faceret? Detur ergo mundus nobis quem fecit et Filius. Sed, et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, et mundus per eum factus est. Si factus per eum est mundus, et omnia per ipsum facta sunt[2], et nihil facit Pater quod non per Filium faciat : ubi demonstrat Filio Pater quod facit, nisi in ipso Filio per quem facit? Quis enim locus ubi demonstretur opus Patris Filio, quasi extra faciat et extra sedeat, et Filius attendat manum Patris quemadmodum faciat? Ubi est illa inseparabilis Trinitas? ubi est Verbum de quo dictum est, quod ipse est « Virtus et Sapientia Dei[3] ? » ubi quod de ipsa Sapientia Scriptura dicit, « Candor est enim » lucis æternæ[4] ? » ubi quod de illa iterum dicitur : « Attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia » suaviter[5] ? Si quid facit Pater, per Filium facit ; si per sapientiam suam, et virtutem suam facit : non extra illi ostendit quod videat, sed in ipso illi ostendit quod facit.

III. Quid videt Pater, vel potius quid videt Filius in

[1] Joan. I, 3. — [2] Ibid. 10. — [3] I Cor. I, 24. — [4] Sap. VII, 26. — [5] Id. VIII, I.

Patre ut faciat et ipse? Possim forte dicere; sed da qui possit capere: aut forte possim cogitare, nec dicere; aut forte nec cogitare. Excedit enim nos illa divinitas tanquam Deus homines, tanquam immortalis mortales, tanquam æternus temporales. Inspiret et donet, de fonte illo vitæ nunc aliquid irrorare dignetur et distillare in sitim nostram, ne in hac eremo arescamus. Dicamus ei, Domine, cui didicimus dicere, Pater. Audemus enim hoc, quia ipse voluit ut auderemus: si tamen sic vivamus, ut non nobis dicat: « Si Pater sum, ubi est honor meus; si Dominus » sum, ubi est timor meus[1]? » Dicamus ergo illi, Pater noster. Cui dicimus, Pater noster? Patri Christi. Qui ergo Patri Christi dicit, Pater noster, quid dicit Christo nisi, Frater noster? Non tamen sicut Christi Pater, ita et noster Pater: nunquam enim Christus ita nos conjunxit, ut nullam distinctionem faceret inter nos et se. Ille enim Filius æqualis Patri, ille æternus cum Patre, Patrique coæternus: nos autem facti per Filium, adoptati per Unicum. Proinde nunquam auditum est de ore Domini nostri Jesu Christi, cum ad discipulos loqueretur, dixisse illum de Deo summo Patre suo, Pater noster: sed, aut Pater meus dixit, aut Pater vester. Pater noster non dixit, usque adeo ut quodam loco poneret hæc duo: « Vado ad Deum meum, inquit, et Deum » vestrum[2]. » Quare non dixit, Deum nostrum? Et Patrem meum dixit, et Patrem vestrum, non dixit Patrem nostrum. Sic jungit ut distinguat, sic distinguit ut non sejungat. Unum nos vult esse in se, unum autem Patrem et se.

IV. Quantumcumque ergo intelligamus et quantumcumque videamus, etiam cum Angelis æquati fuerimus, non videbimus sicut videt Filius. Nos enim et quando non videmus, sumus aliquid. Et quid aliud sumus quando non videmus, nisi non videntes? Sumus tamen vel non viden-

[1] Malac. I, 6. — [2] Joan. XX, 17.

tes; et ut videamus, convertimus nos ad eum quem videamus; et fit in nobis visio quæ non erat, quando nos tamen eramus. Est enim homo non videns, et idem ipse cum viderit, dicitur homo videns. Non ergo hoc est illi videre, quod esse hominem : nam si hoc illi esset videre quod esse hominem, nunquam esset homo nisi videns. Cum vero est homo non videns, et quærit videre quod non videt; est qui quærat, et est qui se convertat ut videat : et cum se bene converterit et viderit, fit homo videns, qui prius erat homo non videns. Videre ergo accedit illi, et recedit ab illo : accedit illi cum se converterit, recedit ab illo cum se averterit. Numquid ita Filius? absit. Nunquam fuit Filius non videns, et postea factus est videns : sed videre Patrem, hoc illi est esse Filium. Nos enim avertendo ad peccatum, amittimus illuminationem; et convertendo nos ad Deum, percipimus illuminationem. Aliud est enim lumen quo illuminamur, aliud nos qui illuminamur. Lumen autem ipsum quo illuminamur, nec avertitur a se, nec perdit lucem, quia lux est. Sic ergo demonstrat Pater rem quam facit Filio, ut in Patre videat omnia Filius, et in Patre sit omnia Filius. Videndo enim natus est, et nascendo videt. Sed non aliquando non erat natus, et postea natus est; sicut non aliquando non vidit, et postea vidit : sed in eo quod est illi videre, in eo est illi esse, in eo est illi natum esse, in eo est illi permanere, in eo est illi non mutari, in eo est illi sine initio et sine fine persistere. Non ergo carnaliter accipiamus quia sedet Pater, et facit opus, et demonstrat Filio; et videt Filius opus quod Pater facit, et facit illud in alio loco, aut ex alia materia. « Omnia enim per ipsum facta sunt, » et sine ipso factum est nihil[1]. » Verbum Patris est Filius, nihil dixit Deus quod non dixit in Filio. Dicendo

[1] Joan. 1, 3.

enim in Filio quod facturus erat per Filium, ipsum Filium genuit per quem faceret omnia.

V. « Et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini[1]. » Rursus hic turbat. Et quis est qui digne perscrutetur hoc tantum secretum? Sed jam quoniam nobis loqui dignatus est, ipse aperit. Neque enim vellet dicere quod nollet intelligi : quia dicere dignatus est, sine dubio excitavit audientiam : numquid quem excitavit ut audiret, excitatum deserit? Diximus ut potuimus, non temporaliter scire Filium, nec aliud esse Filii scientiam, aliud ipsum Filium, et aliud esse Filii visionem, et aliud ipsum Filium : sed ipsam visionem esse Filium, et ipsam scientiam vel sapientiam Patris esse Filium, eamque sapientiam et eam visionem æternam esse ab æterno, et ei a quo est coæternam; nec ibi per tempus aliquid variari; nec aliquid nasci quod non erat, nec aliquid perire quod erat. Diximus ut potuimus. Quid ergo hic modo facit tempus, ut diceret, « Majora his demonstrabit ei opera? » id est demonstraturus est, hoc est demonstrabit. Aliud est demonstravit, aliud est demonstrabit : demonstravit, de præterito dicimus; demonstrabit : de futuro dicimus. Quid ergo hic agimus, fratres? Ecce quem dixeramus Patri coæternum, nihil in illo variari per tempus, nihil moveri per spatia vel momentorum vel locorum, manere semper cum Patre videntem, videntem Patrem et videndo existentem, rursus nobis tempora nominans, « Demonstrabit » ei, inquit, his majora. » Ergo demonstraturus est adhuc aliquid Filio, quod non novit Filius? Quid ergo facimus? quod hoc intelligimus? Ecce Dominus noster Jesus Christus sursum erat, deorsum est. Quando sursum erat? Quando dixit, « Quæcumque facit Pater, hæc eadem et Filius facit « similiter[2]. » Unde modo deorsum? « Majora his de-

[1] Joan. v, 20. — [2] Ibid. 19

» monstrabit ei opera. » O Domine Jesu Christe, Salvator noster, Verbum Dei per quod facta sunt omnia, quid tibi Pater demonstraturus est quod adhuc nescis? quid te latet Patris? quid te latet in Patre, quem non latet Pater? quæ opera tibi majora demonstraturus est? aut quibus operibus majora sunt quæ demonstraturus est? Cum enim dixit, « majora his, » debemus prius intelligere quibus majora.

VI. Recordemur unde sermo iste processit. Quando curatus est ille qui triginta et octo annos habebat in infirmitate, et jussit eum salvum tollere grabatum suum, et ire in domum suam. Hinc enim Judæi commoti, cum quibus loquebatur; (loquebatur verbis, et tacebat intellectu; quodam modo innuebat intelligentibus, celabat irascentibus; hinc ergo cum essent commoti Judæi, quia hoc sabbato Dominus faceret, dederunt occasionem sermoni huic. Non ergo sic audiamus hæc tanquam obliti quæ supra dicta sunt, sed respiciamus illum languidum triginta et octo annorum subito factum sanum, admirantibus Judæis et irascentibus. Quærebant tenebras magis de sabbato, quam lumen de miraculo. His ergo indignantibus loquens, ait hoc, « Majora his demonstrabit ei opera. His » majora : » quibus? Quod vidistis hominem factum sanum, cujus languor duraverat usque ad triginta et octo annos, his majora Pater demonstraturus est Filio. Quæ sunt mojora? sequitur, et dicit : « Sicut enim Pater sus» citat mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivifi» cat. » Plane majora sunt ista. Valde enim plus est ut resurgat mortuus, quam ut convalescat ægrotus : majora sunt ista. Sed quando ea Pater demonstraturus est Filio? Nescit enim ea Filius, et ille qui loquebatur, non noverat mortuos suscitare? adhuc habebat discere resuscitare mortuos, per quem facta sunt omnia? qui fecit ut vive-

remus, qui non eramus, adhuc habebat discere ut resuscitaremur? Quid ergo quod vult dicere?

VII. Descendit enim ad nos, et qui paulo ante loquebatur ut Deus, cœpit loqui ut homo. Ipse est tamen homo qui Deus, quia Deus factus est homo : sed factus quod non erat, non amittens quod erat. Ergo accessit homo Deo, ut esset homo qui erat Deus : non ut jam homo esset, et non esset Deus. Audiamus ergo eum fratrem, qui audiebamus conditorem : conditorem, quia Verbum in principio; fratrem, quia natum ex virgine Maria : conditorem ante Abraham, ante Adam, ante terram, ante cœlum, ante omnia corporalia et spiritalia; fratrem autem ex semine Abrahæ, ex tribu Juda, ex virgine Israëlitica. Si ergo novimus hunc, qui nobis loquitur, et Deum et hominem, intelligamus verba Dei et hominis : aliquando enim talia nobis dicit quæ pertineant ad majestatem, aliquando quæ pertineant ad humilitatem. Ipse enim excelsus, qui humilis ut nos humiles faciat excelsos. Quid ergo ait? « Demonstrabit mihi Pater his majora, ut vos » miremini [1]. » Ergo nobis est demonstraturus, non illi. Cum ergo nobis sit demonstraturus Pater : propterea dixit, « ut vos miremini. » Exposuit enim quod voluit dicere, « Demonstrabit mihi Pater. » Quare non dixit, Demonstrabit vobis Pater, sed demonstrabit Filio? Quia et nos membra sumus Filii; et nos membra tanquam quod discimus, ipse discit quodam modo in membris suis. Quomodo discit in nobis? Quomodo patitur in nobis? Unde probamus quia patitur in nobis. Ex illa voce de cœlo, « Saule, Saule quid me persequeris [2]? » Nonne ipse est qui judex in fine sæculi residebit, et justos ad dexteram ponens, iniquos autem ad sinistram, dicturus est : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum; esurivi

[1] Joan. v, 20. — [2] Act. ix, 4.

» enim et dedistis mihi manducare? « Cumque illi responderint, « Domine, quando te vidimus esurientem? » dicturus est eis: « Cum uni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis [1]. » Qui ergo dixit, « Cum uni ex minimis meis dedistis, mihi » dedistis; » et nunc interrogetur a nobis, et dicamus illi, Domine, quando eris discens, cum tu doceas omnia? Statim enim nobis in fide nostra respondet, Cum unus ex minimis meis discit, ego disco.

VIII. Ergo gratulemur et agamus gratias, non solum nos Christianos factos esse, sed Christum. Intelligitis, fratres, gratiam Dei super nos capitis? Admiramini, gaudete, Christus facti sumus. Si enim caput ille, nos membra; totus homo, ille et nos. Hoc est quod apostolus dicit Paulus. « Ut ultra jam non simus parvuli, jactati et cir» cumdati omni vento doctrinæ [2]. » Superius autem dixerat; « Donec occurramus omnes in unitatem fidei, et in » agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, in mensu» ram ætatis plenitudinis Christi [3]. » Plenitudo ergo Christi, caput et membra. Quid est caput et membra? Christus et Ecclesia. Arrogaremus enim nobis hoc superbe, nisi ipse dignaretur hoc promittere, qui per Apostolum eumdem dicit: « Vos autem estis corpus Christi et membra [4]. »

IX. Cum ergo ostendit Pater membris Christi, Christo ostendit. Fit quoddam miraculum magnum, sed tamen verum: ostenditur Christo quod noverat Christus, et ostenditur Christo per Christum. Res mira est et magna, sed Scriptura sic loquitur. Contradicturi sumus divinis eloquiis, et non potius intellecturi, et ex ipsius dono ei qui donavit gratias acturi? Quid est quod dixi, demonstratur Christo per Christum? Demonstratur membris per caput. Ecce vide illud in te: pone te clausis oculis velle aliquid

[1] Matth. XXV, 34, etc. — [2] Ephes. IV, 14. — [3] Ibid. 14. — [4] I Cor. XII, 27.

tollere : nescit manus quo eat, et utique manus tua membrum tuum est, non enim a corpore tuo separata est : aperi oculos, videt jam manus quo eat, demonstrante capite membrum secutum est. Si ergo in te potuit inveniri tale aliquid, ut corpus tuum ostenderet corpori tuo, et per corpus tuum demonstraretur aliquid corpori tuo : noli mirari quia dictum est, demonstratur Christo per Christum. Demonstrat enim caput ut membra videant, et docet caput ut membra discant : unus tamen homo caput et membra. Noluit se separare, sed dignatus est agglutinari. Longe a nobis erat, et multum longe : quid tam longe, quam conditum et Conditor? quid tam longe, quam Deus et homo? quid tam longe, quam justitia et iniquitas? quid tam longe, quam æternitas et mortalitas? Ecce quam longe erat Verbum in principio Deus apud Deum, per quem facta sunt omnia. Quomodo ergo factus est prope, ut esset quod nos, et nos in illo? Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.

X. Hoc ergo est nobis demonstraturus : hoc demonstravit discipulis suis, qui eum in carne viderunt. Quid est hoc? « Sicut Pater suscitat mortuos et vivificat : sic et Fi- » lius quos vult vivificat [1],» Alios-ne Pater, alios-ne Filius? Certe omnia per ipsum facta sunt. Quid dicimus, fratres mei? « Lazarum suscitavit Christus [2] : » quem mortuum suscitavit Pater, ut videret Christus quemadmodum Lazarum suscitaret? An quando resuscitavit Lazarum Christus, non eum resuscitavit Pater, et sine Patre fecit Filius solus? Legite ipsam lectionem, et videte quia Patrem ibi invocat ut resurgat Lazarus. Sicut homo, invocat Patrem : sicut Deus, facit cum Patre. Ergo et Lazarus qui resurrexit, et a Patre et a Filio suscitatus est in dono et gratia Spiritussancti : et illud mirabile opus Trinitas fecit. Non ergo sic

[1] Joan. v, 21. — [2] Id. xi, 43.

intelligamus, « Sicut Pater suscitat mortuos et vivificat, » sic et Filius quos vult vivificat, » ut alios a Patre resuscitari et vivificari, alios a Filio existimemus : sed eosdem quos Pater suscitat et vivificat, ipsos et Filius suscitat et vivificat, quia omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Et ut ostenderet habere se quamvis a Patre datam, tamen parem potestatem, ideo ait, « Sic et Filius » quos vult vivificat, » ut ostenderet ibi voluntatem suam : et ne quis diceret, Suscitat Pater mortuos per Filium, sed ille tanquam potens, tanquam potestatem habens, iste tanquam ex aliena potestate, tanquam minister facit aliquid, sicut Angelus : potestatem significavit ubi ait, « Sic et Filius » quos vult vivificat. » Non enim vult Pater aliud quam Filius ; sed sicut illis una substantia, sic et una voluntas est.

XI. Et qui sunt isti mortui quos vivificat Pater et Filius? An ipsi sunt de quibus diximus, Lazarus, vel filius illius viduæ, vel filia archisynagogi [1]? novimus enim istos a Christo Domino suscitatos. Aliud aliquid nobis vult insinuare, resurrectionem scilicet mortuorum, quam omnes expectamus : non illam quam quidam habuerunt ut crederent cœteri. Resurrexit enim Lazarus moriturus, resurgemus nos semper victuri. Talem resurrectionem Pater facit, an Filius? Imo vero Pater in Filio. Ergo Filius, et Pater in Filio. Unde probamus, quia de ista dicit resurrectione? Cum dixisset, « Sicut enim Pater suscitat » mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat : » ne intelligeremus illam mortuorum resurrectionem quam facit ad miraculum, non ad vitam æternam, secutus ait, « Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judi- » cium dedit Filio [2]. » Quid hoc est? De mortuorum resurrectione dicebat, quia « sicut Pater suscitat mortuos et vivi- » ficat, sic et Filius quos vult vivificat : » unde continuo

[1] Joan. XI, 43, Luc. VII, 14, et VIII, 54. — [2] Joan. V, 22.

tanquam rationem subjecit de judicio dicens, « neque » enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium de- » dit Filio, » nisi quia de illa resurrectione mortuorum dixerat, quæ futura est in judicio?

XII. « Neque enim, ait, Pater judicat quemquam, sed » omne judicium dedit Filio. » Paulo ante putabamus aliquid facere Patrem, quod non facit Filius: quando dicebat, « Pater enim diligit Filium et omnia demonstrat ei » quæ ipse facit: » tanquam Pater faciebat, et Filius videbat. Sic erat subrepens menti nostræ intellectus carnalis, quasi Pater faceret quod Filius non faceret: Filius autem videret Patrem demonstrantem, quod fieret à Patre. Ergo velut Pater faciebat, quod Filius non faciebat: modo jam videmus aliquid facere Filium, quod non facit Pater. Quomodo nos versat, et mentem nostram pertractat, huc atque illuc ducit, uno carnis loco remanere non sinit, ut versando exerceat, exercendo mundet, mundando capaces reddat, capaces factos impleat. Quid de bonis faciunt verba hæc? quid loquebatur? quid loquitur? Paulo ante dicebat, quia demonstrat Filio Pater quidquid facit: videbam quasi Patrem facientem, Filium expectantem: modo rursus video Filium facientem, Patrem vacantem: « Non enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium » dedit Filio. » Quando ergo Filius judicaturus est, Pater vacabit et non judicabit? Quid est hoc? quid intelligam? Domine, quid dicis? Verbum Deus es, homo sum. Dicis quia « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium » dedit Filio? » Lego alio loco te dicentem, « Ego non » judico quemquam, est qui quærat et judicet [1]: » de quo dicis, est qui quærat et judicet, nisi de Patre? Ille quærit injurias tuas, ille judicat de injuriis tuis. Quomodo hic « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium

[1] Joan. VIII, 15 et 50.

» dedit Filio? » Interrogemus et Petrum, audiamus eum loquentem in Epistola sua : « Christus pro nobis passus » est, inquit, relinquens nobis exemplum, ut sequamur » vestigia ejus; qui peccatum non fecit, nec dolus inven- » tus est in ore ejus; qui cum malediceretur, non rema- » ledicebat, cum injuriam acciperet, non minabatur, sed « commendabat illi qui juste judicat [1]. » Quomodo verum est quia « Pater non judicat quemquam, sed omne judi- » cium dedit Filio? » Turbamur hic, turbati desudemus, desudantes purgemur. Conemur utcumque, donante ipso, penetrare alta secreta verborum istorum. Temere fortasse facimus, quia discutere et scrutari volumus verba Dei. Et quare dicta sunt, nisi ut sciantur? quare sonuerunt, nisi ut audiantur? quare audita sunt, nisi ut intelligantur? Confortet ergo nos, et donet nobis aliquid quantum ipse dignatur : et si nondum penetramus ad fontem, de rivulo bibamus. Ecce ipse Joannes nobis tanquam rivulus emanavit, perduxit ad nos de alto Verbum, humiliavit, et quodam modo stravit, ut non horreamus altum, sed accedamus ad humilem.

XIII. Omnino est quidam intellectus verus, fortis, si quo modo eum tenere possumus, quia « Pater non judicat » quemquam, sed omne judicium dedit Filio. » Hoc enim dictum est, quia hominibus in judicio non apparebit nisi Filius [2]. Pater occultus erit, Filius manifestus. In quo erit Filius manifestus? in forma qua ascendit. Nam in forma Dei cum Patre occultus est, in forma servi hominibus manifestus. « Non » ergo « Pater judicat quemquam, sed omne » judicium dedit Filio, » sed manifestum : in quo manifesto judicio Filius judicabit, quia ipse judicandis apparebit. Evidentius nobis ostendit Scriptura, quia ipse apparebit. Quadragesimo die post resurrectionem suam ascendit

[1] I Petr. II, 21. — [2] 4 Sent., dist. 48, cap. *Sed cum.*

in cœlum, videntibus Discipulis suis : et vox illis angelica, « Viri, inquit, Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Iste qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet » quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum [1]. » Quomodo eum videbant ire? In carne, quam tetigerunt, quam palpaverunt, cujus etiam cicatrices tangendo probaverunt, in illo corpore in quo cum eis intravit et exivit per quadraginta dies, manifestans se eis in veritate; non in aliqua falsitate : non phantasma, non umbra, non spiritus; sed quemadmodum ipse dixit non fallens, « Palpate, » et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut » me videtis habere [2]. » Est quidem illud jam corpus dignum cœlesti habitatione, non subjacens morti, non mutabile per ætates. Non enim sicut ad illam ætatem ab infantia creverat, sic ab ætate quæ juventus erat, vergit in senectutem : manet sicut ascendit, venturus ad eos quibus antequam veniat, verbum suum voluit prædicari. Sic ergo veniet in forma humana : hanc videbunt et impii : videbunt et ad dexteram positi, videbunt et ad sinistram separati; sicut scriptum est, « Videbunt in quem » pupugerunt [3]. » Si videbunt in quem pupugerunt, corpus ipsum videbunt, quod lancea percusserunt : lancea non percutitur verbum : hoc ergo impii videre poterunt, quod et vulnerare potuerunt. Latentem Deum in corpore non videbunt : post judicium videbitur ab his qui ad dexteram erunt. Hoc est ergo quod ait, « Pater non judicat » quemquam, sed omne judicium dedit Filio : » quia manifestus ad judicium veniet Filius, in humano corpore apparens hominibus, dicens dextris, « Venite, benedicti » Patris mei, percipite regnum : dicens sinistris, Ite in » ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus [4]. »

[1] Act. I, 11. — [2] Luc. XXIV, 39. — [3] Joan. XIX, 37, et Zach. XII, 10. — [4] Matth. XXV, 34, etc.

XIV. Ecce videbitur forma hominis a piis et impiis, a justis et ab injustis, a fidelibus et ab infidelibus, a gaudentibus et a plangentibus, a confisis et a confusis : ecce videbitur. Cum visa fuerit illa forma in judicio, et fuerit peractum judicium, ubi dictum est : « Patrem non judi- » care quemquam, sed omne judicium dedisse Filio, » ob hoc, quia Filius apparebit in judicio in forma quam ex nobis accepit, quid postea futurum est? Quando videbitur forma Dei, quam sitiunt omnes fideles? quando videbitur illud quod erat in principio Verbum, Deus apud Deum, per quod facta sunt omnia? quando videbitur illa forma Dei, de qua dicit Apostolus : « Cum in forma Dei » esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo [1]? » Magna enim illa forma ubi adhuc æqualitas Patris et Filii cognoscitur : ineffabilis, incomprehensibilis, maxime parvulis. Quando videbitur? Ecce ad dexteram sunt justi, ad sinistram sunt injusti : omnes pariter hominem vident, filium hominis vident, qui punctus est vident, qui crucifixus est vident, humiliatum vident, natum ex virgine vident, Agnum de tribu Juda vident : Verbum Deum apud Deum quando videbunt? Ipse erit et tunc, sed forma servi apparebit. Forma servi servis demonstrabitur : forma Dei filiis servabitur. Fiant ergo servi filii; qui sunt ad dexteram, eant in æternam hæreditatem olim promissam, quam non videntes Martyres crediderunt, pro cujus promissione sanguinem suum sine dubitatione fuderunt : eant illuc et videant ibi. Quando illuc ibunt? dicat ipse Dominus : « Sic ibunt illi in ambustionem æternam, justi » autem in vitam æternam [2] »

XV. Ecce vitam æternam nominavit. Numquid hoc nobis dixit, quia ibi videbimus et cognoscemus Patrem et Filium? Quid si vivemus in æternum, sed illum Patrem

[1] Philip. II, 6. — [2] Matth. XXV, 46.

et Filium non videbimus? Audi alio loco ubi vitam æternam nominavit, et expressit quid sit vita æterna [1]. Noli timere, non te fallo : non sine causa promisi dilectoribus meis dicens : « Qui habet mandata mea et servat ea, ille » est qui diligit me ; et qui me diligit, diligetur a Patre » meo, et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi [2] » Respondeamus Domino, et dicamus : Quid, Domine Deus noster, magnum, quid magnum? Nobis demonstraturus es te ipsum? Quid enim, et Judæis te non demonstrasti? Non te viderunt et qui crucifixerunt? Sed demonstrabis te in judicio, cum stabimus ad dexteram tuam : numquid et illi qui ad sinistram stabunt non te videbunt? Quid est quod demonstrabis nobis te ipsum? Nunc enim non te videmus cum loqueris? Respondet : Demonstrabo me ipsum in forma Dei, videtis modo formam servi. Non te fraudabo, o homo fidelis, crede quia videbis. Amas, et non vides : amor ipse non te perducet ut videas? Ama, persevera in amando : non fraudabo, inquit, amorem tuum, qui mundavi cor tuum. Utquid enim mundavi cor tuum, nisi ut Deus a te possit videri ? « Beati enim mundo » corde ; quia ipsi Deum videbunt [3]. » Sed hoc, inquit servus tanquam cum Domino disputans, non expressisti cum dixisti, Ibunt justi in vitam æternam : non dixisti : Ibunt ut videant me in forma Dei, videant Patrem cui æqualis sum. Alibi attende quid dixit : « Hæc est autem » vita æterna, ut cognoscant te unum verum Deum, et » quem misisti Jesum Christum [4]. »

XVI. Et modo ergo post commemoratum judicium, quod omne dedit Filio Pater non judicans quemquam, quid futurum est? Quid sequitur? « Ut omnes honorifi-« cent Filium, sicut honorificant Patrem [5]. » Judæis ho-

[1] Joan. XVII, 3. — [2] Id. XIV, 21. — [3] Matth. V, 8. — [4] Joan. XVII, 3. — [5] Id. V, 23.

norificatur Pater, contemnitur Filius. Filius enim videbatur ut servus, Pater honorificabatur ut Deus. Apparebit et Filius æqualis Patri, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem. Modo ergo hoc habemus in fide. Nec dicat Judæus, Patrem honorifico, quid mihi est cum Filio? Respondeat illi : « Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem. » Mentiris omnino, Filium blasphemas, et Patri facis injuriam. Pater enim Filium misit, tu contemnis quem misit : quomodo honorificas mittentem, qui blasphemas missum?

XVII. Ecce, inquit aliquis, missus est Filius : et major est Pater, quia misit. Recede a carne. Vetus homo suggerit vetustatem : tu in novo agnosce novitatem. Novus tibi a sæculo antiquus, perpetuus, æternus, revocet ad hoc intellectum. Minor est Filius, quia missus dictus est Filius? Missionem audio, non separationem. Sed hoc, inquit, videmus in rebus humanis, quia major est qui mittit, quam ille qui mittitur. Sed res humanæ fallunt hominem, res divinæ purgant. Noli attendere ad res humanas, ubi major videtur qui mittit, et minor qui mittitur : quanquam et ipsæ res humanæ dicunt contra te testimonium. Velut verbi gratia, si quis uxorem velit petere, et per se non possit, amicum majorem mittit qui ei petat. Et sunt multa in quibus ipse major eligitur, qui mittatur a minore. Quid ergo jam calumniam vis facere, quia ille misit, ille missus est? Sol radium mittit, et non separat; luna splendorem mittit, et non separat; lucerna lumen fundit, et non separat : video ibi missionem, et nullam video separationem. Nam si de rebus humanis quæris exempla, o hæretica vanitas, quanquam, sicut paulo ante dixi, et ipsæ res humanæ in quibusdam exemplis coarguunt et convincunt te : tamen attende quam sit aliud in rebus humanis, unde vis ducere xem-

pla ad res divinas. Homo qui mittit, manet ipse, et pergit ille qui mittitur : numquid pergit homo cum eo quem mittit? Pater autem qui misit Filium, non recessit a Filio, Ipsum Dominum audi dicentem : « Ecce veniet hora, ut » unusquisque discedat ad sua, et me solum relinquatis ; » sed non solus sum, quia Pater mecum est [1]. » Quomodo eum misit cum quo venit? quomodo eum misit a quo non recessit? Alio loco dixit : « Pater autem in me ma» nens facit opera sua [2]. » Ecce in illo est, ecce operatur. Non recessit a misso mittens, quia missus et mittens unum sunt.

TRACTATUS XXII[3].

Ab eo quod scriptum est, *Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam :* usque ad id, *Quod non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit.*

I. Nudiustertiani et hesterni diei sermones redditos vobis sequitur hodierna evangelica lectio, quam ex ordine pertractemus, non pro ejus dignitate, sed pro viribus nostris : quia et vos non pro inundantis fontis largitate, sed pro vestro modulo capitis. Et nos non tantum dicimus in aures vestras, quantum ipse fons manat ; sed quantum capere possumus, quod in vestros sensus trajiciamus, abundantius operante ipso in cordibus vestris, quam nobis in

[1] Joan. XVI, 32. — [2] Id. XIV, 10. — [3] Habitus die proximo post superiorem Tractatum.

auribus vestris. Res enim magna tractatur, et non a magnis, imo multum parvis : spem tamen et fiduciam dat nobis, qui magnus propter nos factus est parvus. Si enim ab illo non exhortaremur, nec invitaremur ad eum intelligendum, sed desereret nos tanquam contemptibiles; quia capere non possumus divinitatem ipsius, si non caperet ipse mortalitatem nostram, et perveniret ad nos ut loqueretur nobis Evangelium ; si quod in nobis abjectum et minimum est, noluisset communicare nobiscum; putaremus eum noluisse nobis dare magnum suum, qui suscepit parvum nostrum. Hæc dixi, ne quis vel nos reprehendat ista tractantes, quasi multum audaces : vel de se desperet quod possit capere dono Dei, quod illi dignatus est loqui Filius Dei. Ergo quod loqui nobis dignatus est, debemus credere, quia voluit ut intelligamus. Sed si non possumus, præstat intellectum rogatus, qui verbum præstitit non rogatus.

II. Ecce quæ verborum ista secreta sint, attendite. « Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, » et credit ei qui misit me, habet vitam æternam [1]. » Ad vitam certe æternam omnes tendimus : et ait : « Qui » verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet » vitam æternam. » Numquid ergo audire nos voluit verbum suum, et intelligere noluit? Quandoquidem si in audiendo et credendo vita æterna est, multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis est fides, fidei fructus intellectus, ut perveniamus ad vitam æternam, ubi non nobis legatur Evangelium ; sed ille qui nobis modo Evanpelium dispensavit, remotis omnibus lectionis paginis, et voce lectoris et tractatoris, appareat omnibus suis purgato corde assistentibus, et in corpore immortali jam nunquam morituris, mundans eos, et illuminans viventes, et videntes quod in principio erat Verbum, et Ver-

[1] Joan. v, 24.

bum erat apud Deum. Nunc ergo qui sumus attendamus, et quem audiamus cogitemus. Deus est Christus; et cum hominibus loquitur : capi se vult, faciat capaces : videri se vult, aperiat oculos. Non tamen sine causa loquitur nobis, nisi quia verum est quod promittit nobis.

III. « Verba mea, inquit, qui audit, et credit ei qui » me misit, habet vitam æternam, et in judicium non » veniet, sed transiit a morte ad vitam. » Ubi, quando venimus de morte ad vitam, ut non in judicium veniamus? In hac vita transitur a morte ad vitam : in hac vita quæ nondum est vita, hinc transitur a morte ad vitam. Quis est ille transitus? « Qui audit verba mea, dixit, et » credit ei qui misit me. » Servans ista credis, et transis. Et est qui stando transit? Plane est : stat enim corpore, transit mente. Ubi erat, unde transiret, et quo transit? Transit a morte ad vitam. Vide unum hominem stantem, in quo agatur totum hoc quod dicitur. Stat, audit, forte non credebat, audiendo credit: paulo ante non credebat, modo credit : quasi de regione infidelitatis ad regionem fidei transitum fecit, moto corde, non moto corpore : moto in melius : quia iterum qui deserunt fidem, moventur in deterius. Ecce in hac vita, quæ, sicut dixi, nondum est vita, transitur a morte ad vitam, ut in judicium non veniatur. Quare autem dixi, quia nondum est vita? Si vita esset ista, non diceret Dominus cuidam; « Si vis » venire ad vitam æternam, serva mandata [1]. » Non enim ait illi, Si vis venire ad vitam, non addidit æternam, sed tantùm dixit, vitam. Ergo ista nec vita nominanda est, quia non est vera vita. Quæ est vera vita, nisi quæ est æterna vita? Audi Apostolum dicentem ad Timotheum : « Præcipe divitibus hujus sæculi, non superbe

[1] Matth. x, 17.

» sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in
» Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruen-
» dum : bene faciant, divites sint in operibus bonis, fa-
» cile tribuant, communicent. Ut quid hoc? Audi quod
» sequitur : Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam [1]. » Si debent sibi thesaurizare fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam; profecto ista in qua erant, falsa vita est. Nam ut quid velis apprehendere veram, si jam tenes veram? Apprehendenda est vera? migrandum est a falsa. Et qua migrandum? quo? Audi, crede : et transitum facis a morte ad vitam, et in judicium non venis.

IV. Quid est hoc, et in judicium non venis? Et quis melior erit Paulo apostolo, qui ait, « Oportet nos exhi-
» beri omnes ante tribunal Christi, ut illic recipiat unus-
» quisque quæ per corpus gessit, sive bonum sive ma-
» lum [2]? » Paulus dicit : « Oportet nos exhiberi omnes
» ante tribunal Christi : » et tu tibi audes promittere, quia in judicium non venies? Absit, inquis, ut ego mihi hoc promittere audeam : sed credo promittenti. Salvator loquitur, Veritas pollicetur, ipse dixit mihi, « Qui audit
» verba mea, et credit ei qui me misit, habet vitam
» æternam, et transitum facit de morte in vitam, et in
» judicium non veniet. » Ego ergo audivi verba Domini mei, credidi : jam infidelis cum essem, factus sum fidelis : sicut me monuit, transii a morte ad vitam, ad judicium non venio; non præsumptione mea, sed ipsius promissione. Paulus autem contra Christum loquitur, servus contra Dominum, discipulus contra magistrum, homo contra Deum, ut cum Dominus dicat, quia « qui audit et credit,
» transit a morte ad vitam, et in judicium non veniet, » dicat Apostolus, Oportet nos omnes exhiberi ante tribu-

[1] 1 Tim. VI, 17, etc. — [2] 1 Cor. V, 10.

nal Christi? Aut si ad judicium non venit, qui ad tribunal exhibetur; nescio quomodo intelligam.

V. Revelat ergo Dominus Deus noster, et per Scripturas suas admonet nos, quomodo intelligatur, quando dicitur judicium. Hortor ergo ut attendatis. Aliquando judicium pœna dicitur: aliquando judicium discriminatio dicitur. Secundum illum modum quo dicitur judicium discriminatio, oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi, ut illic recipiat homo quæ per corpus gessit, sive bonum sive malum: ipsa est enim discriminatio, ut bonis bona, malis mala distribuantur. Nam si judicium semper in malo acciperetur, non diceret Psalmus, Judica me Deus. Audit forte aliquis dicentem, Judica me Deus, et miratur [1]. Solet enim homo dicere, Ignoscat mihi Deus, Parce mihi Deus: quis est qui dicat, Judica me Deus? Et aliquando in Psalmo versus ipse in diapsalmate ponitur, qui præbeatur a lectore, et respondeatur a populo. Non forte alicui cor percutitur, et timet cantare Deo et dicere, Judica me Deus? Et tamen cantat populus credens, nec putat se male optare quod didicit a divina lectione: et si parum intelligit, credit aliquid boni esse quod cantat. Et tamen et ipse Psalmus non dimisit hominem sine intellectu. Secutus enim, verbis posterioribus ostendit quale judicium diceret; quia non est damnationis, sed discretionis. Ait enim, Judica me Deus. Quid est, Judica me Deus? Et discerne causam meam a gente non sancta. Ergo secundum hoc judicium discretionis, oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Secundum judicium autem damnationis, « Qui audit verba mea, inquit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in judicium non veniet, sed transitum facit a morte ad vitam. » Quid est, « in judicium non veniet? » in damnationem

[1] Psal. XLI, 1.

non veniet. Probemus de Scripturis, quia dictum est judicium ubi pœna intelligitur : quanquam et in hac ipsa lectione paulo post audietis ipsum verbum judicii non positum nisi pro damnatione et pœna [1]. Tamen Apostolus dicit quodam loco, scribens ad eos qui Corpus quod fideles nostis, male tractabant; et propter quod male tractabant, corripiebantur flagello Domini. Ait enim illis : « Propterea multi in vobis infirmi et ægroti dormiunt » sufficienter. Multi enim propterea etiam moriebantur [2]. » Et secutus est, « Si enim nos ipsos judicaremus, a Domino » non judicaremur : » hoc est, si nos ipsos corriperemus, Domino non corriperemur. « Cum judicamur autem, a » Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. » Sunt ergo secundum pænam qui judicantur hic, ut parcatur illis ibi : sunt quibus pascitur hic, ut abundantius torqueantur ibi : sunt autem quibus distribuuntur ipsæ pœnæ sine flagello pœnæ, si flagello Dei correcti non fuerint; ut cum hic contempserint Patrem verberantem, ibi sentiant judicem punientem. Ergo est judicium quo missurus est Deus, id est Filius Dei, in fine diabolum et angelos ejus, et omnes infideles et impios cum eo : ad hoc judicium non veniet, qui modo credens transitum facit a morte ad vitam.

VI. Etenim ne putares credendo te non moriturum secundum carnem, et accipiendo carnaliter diceres tibi, Dominus meus mihi dixit, « Qui audit verba mea, et cre» dit ei qui misit me, transit a morte ad vitam : » ergo ego credidi, non sum moriturus. Scias te mortem quam debes supplicio Adam, persoluturum : accepit enim ille, in quo tunc omnes fuimus, « Morte morieris; [3] » nec potest evacuari divina sententia. » Sed cum persolveris mortem veteris hominis, suscipieris in vitam æternam novi hominis,

[1] Vide infra n. 13. — [2] 1 Cor. XI, 30, etc. — [3] Gen. II, 17.

et transitum facies a morte ad vitam. Modo interim fac transitum vitæ. Quæ est vita tua? Fides : « Justus ex fide » vivit [1]. » Infideles quid? mortui sunt. Inter tales mortuos erat ille corpore, de quo dicit Dominus : « Dimitte » mortuos, sepeliant mortuos suos [2]. » Ergo et in hac vita sunt mortui, sunt vivi, et quasi omnes vivunt. Qui sunt mortui? qui non crediderunt. Qui sunt vivi? qui crediderunt. Quid dicitur mortuis ab Apostolo? « Surge » qui dormis [3]. » Sed somnum, inquit, dixit, non mortem. Audi sequentia : « Surge qui dormis, et exurge a » mortuis. » Et quasi diceret, Quo ibo? Et illuminabit te Christus. Jam cum te credentem illuminaverit Christus, transitum facis a morte ad vitam : mane in eo quo transisti, et non venies ad judicium.

VII. Exponit illud jam ipse, et sequitur : « Amen, amen » dico vobis. » Ne forte quia dixit, » transiit a morte ad » vitam [4], » intelligamus hoc in futura resurrectione ostendere volens quomodo transit qui credit; et hoc esse transire de morte ad vitam, transire ab infidelitate ad fidem, ab injustitia ad justitiam, a superbia ad humilitatem, ab odio ad charitatem : nunc ait, « Amen, amen dico » vobis, quia venit hora, et nunc est. » Quid evidentius? Jam certe aperuit quod dicebat, quia modo fit quo nos Christus hortatur. « Venit hora. » Quæ hora? « Et nunc » est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui au» dierint vivent. » Jam de his mortuis locuti sumus. Quid putamus, fratres mei, in ista turba quæ me audit, nulli-ne sunt mortui? Qui enim credunt et secundum veram fidem agunt, vivunt et mortui non sunt : qui autem vel non credunt, vel sicut dæmones credunt, trementes et male viventes, Filium Dei confitentes et charitatem non

[1] Habac. II, 4, et Rom. I, 17. — [2] Matth. VIII, 22. — [3] Ephes. V, 14. — [4] Joan. V, 25.

habentes, mortui potius deputandi sunt[1]. Et tamen agitur adhuc hora ista. Non enim hora de qua locutus est Dominus, una erit hora de duodecim horis unius diei. Ex quo ocutus est usque ad hoc tempus, et usque ad finem sæculi, ipsa una hora agitur, de qua dicit in Epistola sua Joannes : « Filioli, novissima hora est [2]. » Ergo nunc est. Qui vivit, vivat : qui mortuus erat, vivat ; audiat vocem Filii Dei qui mortuus jacebat, surgat, et vivat. Clamavit Dominus ad sepulcrum Lazari, et quatriduanus mortuus resurrexit[3]. Qui putebat ; in auras processit : sepultus erat, lapis superpositus erat, vox Salvatoris irrupit duritiam lapidis : et cor tuum ita durum est, ut nondum illa vox divina te rumpat. Surge in corde tuo, procede de sepulcro tuo. Etenim mortuus in corde tuo tanquam in sepulcro jacebas, et tanquam saxo malæ consuetudinis gravabaris. Surge et procede. Quid est, Surge, et procede? Crede, et confitere. Qui enim credidit, surrexit : qui confitetur, processit. Quare processisse diximus confitentem? Quia antequam confiteretur, occultus erat : cum autem confitetur, procedit de tenebris ad lucem. Et cum confessus fuerit, quid dicitur ministris? quod dictum est ad funus Lazari, « Solvite illum, et sinite abire [4]. » Quomodo? Dictum est ministris Apostolis : « Quæ solveritis » in terra, soluta erunt et in cœlo[5]. »

VIII. « Venit hora, et nunc est, quando mortui au» dient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent [6]. » Unde vivent? de vita. De qua vita? de Christo. Unde probamus quia de vita Christo? « Ego sum, inquit, via, veritas et » vita [7]. » Ambulare vis? ego sum via. Falli non vis? ego sum veritas. Mori non vis? ego sum vita. Hoc dicit tibi Salvator tuus : Non est quo eas, nisi ad me; non est qua

[1] Jacob. II, 19. — [2] I Joan. II, 19. — [3] Joan. XI, 43. — [4] Ibid. 44. — [5] Matth. XVIII, 18. — [6] Joan. V, 25. — [7] Id. XIV, 6.

eas, nisi per me. Nunc ergo ista hora agitur, hoc et agitur plane, et omnino non cessatur. Surgunt homines qui mortui erant, transeunt ad vitam, ad vocem Filii Dei vivunt, de illo, perseverantes in fide ipsius. Habet enim Filius vitam, unde vivant credentes habet.

IX. Et quomodo habet? sicut habet Pater. Audi ipsum dicentem : « Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, » sic dedit et Filio vitam habere in semetipso [1]. » Fratres, ut potero dicam. Hæc sunt enim illa verba, quæ parvum intellectum perturbant. Quare addidit : « In se» metipso? » Sufficeret ut diceret : « Sicut enim Pater » habet vitam, sic dedit et Filio habere vitam. » Addidit : « In semetipso ; » habet enim in semetipso Pater vitam, habet et Filius in semetipso. Aliquid intelligere nos voluit, in eo quod ait : « In semetipso. » Et hic secretum in verbo hoc clausum est ; pulsetur, ut aperiatur. O Domine, quod est quod dixisti? « In semetipso, » quare addidisti? Etenim Paulus apostolus quem vivere fecisti, non habebat vitam? Habebat, inquit [2]. Quantum homines mortui ut reviviscant, et ad verbum tuum credendo transeant : cum transierint, non in te habebunt vitam? Habebunt : nam et ego paulo ante dixi : « Qui audit verba » mea, et credit ei qui me misit, habet vitam æternam [3]. » Ergo illi qui in te credunt, habent vitam ; et non dixisti, in semetipsis. Cum autem de Patre loquereris : « Sicut » Pater habet vitam in semetipso : » rursus cum de te loquereris, dixisti : « Sic et Filio dedit habere vitam in » semetipso. » Sicut habet, sic dedit habere. Ubi habet? in semetipso. Ubi dedit habere? in semetipso. Paulus ubi habet? non in semetipso, sed in Christo. Tu fidelis ubi habes? non in temetipso, sed in Christo. Videamus si hoc dicit Apostolus : « Vivo autem jam non ego, vivit vero in

[1] Joan. v, 26. — [2] *Forte* Excitantur. — [3] Joan v, 24.

» me Christus [1]. » Vita nostra tanquam nostra, id est, de voluntate propria nostra, non erit nisi mala, peccatrix, iniqua : vita vero bona de Deo in nobis est, non a nobis; a Deo nobis datur, non a nobis. Christus autem in semetipso habet vitam sicut Pater, quia Verbum Dei. Non modo male vivit, et modo bene vivit : homo autem, modo male, modo bene. Qui male vivebat, in vita sua erat : qui bene vivit, ad vitam Christi transiit. Particeps factus vitæ, non eras quod accepisti, et eras qui acciperes : Filius autem Dei non quasi primo fuit sine vita, et accepit vitam. Si enim sic illam acciperet, non eam haberet in semetipso. Quid est enim, « In semetipso? » ut ipsa vita ipse esset.

X. Adhuc aliud planius fortasse dicam. Lucernam quisque accendit : Exempli gratia, lucerna illa (2) quantum pertinet ad flammulam quæ ibi lucet, ignis ille habet lucem in semetipso : oculi autem tui qui lucerna absente jacebant et nihil videbant, jam et ipsi habent lucem, sed non in semetipsis. Proinde si se a lucerna averterint, tenebrantur : si se converterint, illuminantur. At vero ille ignis quandiu est, lucet : si volueris illi lucem tollere, simul et ipsum extinguis; nam sine luce non potest remanere. Sed lux Christus inextinguibilis et coæternus Patri, semper candens, semper lucens, semper fervens : nam si non ferveret, numquid diceretur in Psalmo : « Nec » est qui se abscondat a corde ejus [2]? » Tu autem in peccato tuo frigidus eras, converteris ut fervescas : si recesseris, frigescis. In peccato tuo tenebrosus eras, converteris ut illumineris : si averteris te, obscuraberis. Proinde quia in te tenebræ eras, cum illuminaberis, non eris lumen, quamvis sis in lumine. Ait enim Apostolus : « Fuistis ali» quando tenebræ, nunc autem lux in Domino [3]. » Cum dixisset, nunc autem lux : addidit, in Domino. In te ergo

[1] Gal. II, 20. — [2] Psal. XVIII, 7. — [3] Ephes. V, 8.

tenebræ, lux in Domino. Lux quare? Quia participatione lucis illius lux es. Si autem a luce qua illuminaris, recesseris, ad tenebras tuas redis. Non sic Christus, non sic Verbum Dei. Sed quomodo? « Sicut habet Pater vitam in » semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in seme- » tipso[1] : » ut non participatione vivat, sed incommutabiliter vivat; et omnino ipse vita sit. « Sic dedit et Filio » habere vitam. » Sicut habet, sic dedit. Quid interest? Quia ille dedit, iste accepit. Numquid jam erat quando accepit? Numquid intelligimus Christum aliquando fuisse sine luce, cum ipse sit sapientia Patris, de qua dictum est, Candor est lucis æternæ[2]? Ergo quod dicitur, « dedit Fi- » lio, » tale est ac si diceretur, genuit filium : generando enim dedit. Quomodo dedit ut esset, sic dedit ut vita esset, et sic dedit ut in semetipso vita esset. Quid est, in semetipso vita esset? Non aliunde vita indigeret, sed ipse esset plenitudo vitæ, unde credentes alii viverent dum viverent. « Dedit » ergo « illi habere vitam in semetipso : » dedit tanquam cui? tanquam Verbo suo, tanquam ei qui in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum.

XI. Deinde quia homo factus, quid illi dedit? « Et po- » testatem dedit ei judicium facere, quoniam filius ho- » minis est[3]. » Secundum quod Filius Dei est, « Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic et dedit Filio vitam » habere in semetipso : » secundum autem quod filius hominis est. « potestatem dedit ei judicium faciendi. » Hoc est quod hesterno die exposui Charitati Vestræ[4], quia in judicio homo videbitur, Deus autem non videbitur : sed post judicium videbitur Deus ab his qui vicerint in judicio; ab impiis autem non videbitur Deus. Quia ergo homo videbitur in judicio forma illa, qua sic veniet sicut

[1] Joan. v, 26. — [2] Sap. vii, 26. — [3] Joan. v, 27. — [4] Vide superiorem Tractatum.

ascendit, ideo supra dixerat : « Pater non judicat quem» quam, sed omne judicium dedit Filio[1]. » Hoc etiam in isto loco repetit, cum dicit, « Et potestatem dedit ei ju» dicium faciendi, quoniam filius hominis est[2]. Tanquam diceres tu, « Potestatem dedit ei judicium faciendi, » quare? Quando non habuit istam potestatem judicium faciendi? Quando « In principio erat Verbum, et Ver» bum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, » quando « omnia per ipsum facta sunt[3], » numquid non habebat potestatem judicium faciendi? Sed secundum hoc dico, « Potestatem dedit ei judicium faciendi, quia Filius ho» minis est : » secundum hoc accepit potestatem judicandi, « quia Filius hominis est. » Nam secundum quod Dei Filius est, semper habuit hanc potestatem. Accepit qui crucifixus est. Qui fuit in morte, est in vita : Verbum Dei nunquam in morte, semper in vita.

XII. Jam ergo de resurrectione forte aliquis nostrum dicebat : Ecce resurreximus, Qui audit Christum, qui credit, et transit de morte ad vitam et in judicium non veniet; venit hora, et nunc est, ut qui audit vocem Filii Dei, vivat; mortuus erat, audivit, ecce resurgit[4] : quid est quod dicitur postea resurrectio futura? Parce tibi, noli præcipitare sententiam, ne pergas post illam. Est quidem ista resurrectio quæ fit nunc : mortui erant infideles, mortui erant iniqui; vivunt justi, transeunt a morte infidelitatis ad vitam fidei : sed noli inde credere nullam futuram postea resurrectionem corporis, crede futuram et resurrectionem corporis. Audi enim quid sequatur post commendatam resurrectionem istam quæ fit per fidem, ne quis putaret istam solam esse, et incideret in illam desperationem et errorem hominum, qui pervertebant aliorum sensus, dicentes resurrectionem jam factam esse, de

[1] Joan. v, 22. — [2] Ibid. 27. — [3] Id. I, I, etc. — [4] Id. v, 24, etc.

quibus dicit Apostolus : « Et fidem quorumdam pervertunt[1]. » Credo enim quia talia verba illis dicebant : Ecce Dominus ubi ait, « Et qui credit in me, transiit a » morte ad vitam[2] : » jam facta est resurrectio in hominibus fidelibus qui fuerant infideles : quomodo altera dicitur resurrectio? Gratias Domino Deo nostro, fulcit nutantes, dirigit hæsitantes, confirmat dubitantes. Audi quid sequitur, quia non habes unde tibi facias caliginem mortis. Si credidisti, totum crede. Quid totum, inquis, credo? Audi quid dicit : « Nolite mirari hoc[3], » quia dedit potestatem Filio faciendi judicii. In fine dico, ait. Quomodo in fine? « Nolite mirari hoc : quia venit hora. » Hic non dixit, « Et nunc est. » In illa resurrectione fidei quid dixit? « Venit hora, et nunc est[4] : » In ista resurrectione quam commendat futuram corporum mortuorum, « Venit hora, dixit : » non dixit, « nunc est : » quia in fine sæculi ventura est.

XIII. Et unde, inquis, mihi probas, quia de ipsa resurrectione dixit? Si patienter audias, tu ipse tibi modo probabis. Sequamur ergo : « Nolite mirari hoc : quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt[5]. » Quid evidentius ista resurrectione? Jam dudum non dixerat, « Qui in monumentis sunt : » sed, « Mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent[6]. » Non dixit, alii vivent, alii damnabuntur : quia omnes qui credunt vivent. De monumentis autem quid dicit? « Omnes qui » sunt in monumentis, audient vocem ejus, et procedent[7]. » Non dixit, « audient et vivent. » Si enim male vixerunt et jacebant in monumentis, ad mortem surgent, non ad vitam. Ergo videamus qui procedent. Licet paulo ante mortui audiendo et credendo vivebant, non ibi facta

[1] 2 Tim. II, 18. — [2] Joan. V, 24. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 25. — [5] Ibid. 28. — [6] Ibid. 25. — [7] Ibid. 28, 29.

est discretio : non dictum est, Audient mortui vocem Filii Dei, et cum audierint, alii vivent, alii damnabuntur : sed, « Omnes qui audierint, vivent[1] : » quia qui credunt vivent, qui habent charitatem vivent, et nemo morietur. De monumentis autem, « Audient vocem, et procedent » qui bene fecerunt, ad resurrectionem vitæ; qui male » fecerunt, ad resurrectionem judicii[2]. » Hoc est judicium, pœna illa de qua paulo ante dixerat, « Qui credit » in me, transiit a morte ad vitam, et in judicium non » veniet. »

XIV. « Non possum ego a me ipso facere quidquam : » sicut audio judico, et judicium meum justum est[3]. » Si sicut audis judicas, a quo audis? Si a Patre, certe Pater non judicat quemquam, omne judicium dedit Filio. Quando tu quodam modo præco Patris, quod audis, hoc dicis? Quod audio hoc dico, quia quod est Pater, hoc sum : dicere enim meum esse est; quia Verbum Patris sum. Hoc enim tibi dicit Christus. Inde de tuo[4]. Quid est, « Sicut » audio, ita judico, » nisi Sicut sum? Quomodo enim audit Christus? fratres, quæramus rogo vos. Audit Christus a Patre? Quomodo illi dicit Pater? Utique si dicit illi, verba ad illum facit : omnis enim qui aliquid alicui dicit, verbo dicit. Quomodo Pater Filio dicit, quando Filius Verbum Patris est? Quidquid nobis Pater dicit, verbo suo dicit : Verbum Patris Filius est, ipsi Verbo quo alio verbo dicit? Unus est Deus, unum Verbum habet, in uno Verbo omnia continet. Quid est ergo, « Sicut audio, ita » judico? » Sicut de Patre sum, ita judico. Ergo « judi» cium meum justum est. » Nam si nihil facis ex te, o Domine Jesu, quomodo sentiunt carnales; si nihil facis ex te, quomodo paulo ante dixisti, Sic et Filius quos vult vivificat? Modo dicis, Ex me facio nihil. Sed quid com-

[1] Joan. v, 25. — [2] Ibid. 29. — [3] Ibid. 30. — [4] *Forte* in corde tuo.

mendat Filius, nisi quia de Patre est? Quid est de Patre, non est de se. Si de se Filius esset, non esset Filius : de Patre est. Pater ut sit non est de Filio, Filius ut sit de Patre est. Æqualis Patri : sed tamen iste de illo, non ille de isto.

XV. « Quia non quæro voluntatem meam, sed volun- » tatem ejus qui misit me [1]. » Filius unicus dicit, « Non » voluntatem meam : » et homines volunt facere voluntatem suam? Ille tantum se humiliat qui æqualis est Patri : et tantum se extollit qui in imo jacet, ei nisi ei manus porrigatur, non surgit? Faciamus ergo voluntatem Patris, voluntatem Filii, voluntatem Spiritus sancti? quia Trinitatis hujus una voluntas, una potestas, una majestas est. Ideo tamen dicit Filius, « Non veni facere voluntatem » meam, sed voluntatem ejus qui misit me : » quia Christus non est de se, sed de Patre suo est. Quod autem habuit ut homo appareret, creatura assumpsit quam ipse formavit.

[1] Joan. v, 30.

TRACTATUS XXIII[1].

In illam lectionem Evangelii, *Si ego testimonium perhibeo de me, etc.* usque ad id, *Et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* Tum etiam repetuntur superiores lectiones jam ante tractatæ, scilicet ab his verbis, *Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam etc.*

I. Quodam loco in Evangelio Dominus ait, prudentem auditorem versi sui similem esse debere homini, qui volens ædificare, fodit altius, donec perveniat ad fundamentum stabilitatis petræ, et ibi securus constituat quod fabricat adversus impetum fluminis[2] : ut cum venerit, repercutiatur potius firmitate ædificii, quem impulsu suo ruinam faciat illi domui. Putemus Scripturam Dei tanquam agrum esse, ubi volumus aliquid ædificare. Non simus pigri, nec superficie contenti : fodiamus altius, donec perveniamus ad petram : « Petra autem erat Christus[3]. »

II. Hodierna lectio de testimonio Domini nobis locuta est, quia non habeat necessarium ab hominibus testimonium, sed habeat majus quam sunt homines : atque id testimonium dixit quid sit : « Opera, inquit, quæ ego facio, » testimonium perhibent de me[4]. » Deinde adjunxit, « Et » testimonium perhibet de me qui misit me Pater. Ipsa quoque opera quæ facit, a Patre se accepisse dicit. Testimonium ergo perhibent opera, testimonium perhibet Pater.

[1] Habitus die proximo post superiorem Tractatum ex n. 5. — [2] Matth. VII, 24. — [3] I Cor. X, 4. — [4] Joan. V, 36.

Nullum-ne testimonium perhibuit Joannes? Perhibuit plane, sed tanquam lucerna, non ad satiandos amicos, sed confundendos inimicos : jam enim antea prædictum erat a persona Patris : « Paravi lucernam Christo meo; ini- » micos ejus induam confusione, super ipsum efflorebit » sanctificatio mea[1]. » Esto tanquam in nocte positus, attendisti in lucernam, et miratus es lucernam, et exultasti ad lumen lucernæ : sed illa lucerna dicit esse solem, in quo exultare debeas; et quamvis ardeat in nocte, diem te jubet expectare. Non ergo quia illius hominis testimonio non erat opus. Nam ut quid mitteretur, si non erat opus? Sed ne in lucerna remaneat homo, et lumen lucernæ sufficere sibi arbitretur : ideo Dominus nec lucernam illam superfluam dicit fuisse, nec tamen te dicit in lucerna debere remanere. Dicit aliud testimonium Scriptura Dei : ibi utique Deus perhibuit testimonium Filio suo, et in illa Scriptura Judæi spem posuerant, in Lege scilicet Dei, ministrata sibi per Moysen famulum Dei. « Scru- » tamini, inquit, Scripturam, in qua vos putatis vitam » æternam habere, ipsa testimonium perhibet de me, et » non vultis venire ad me, ut vitam habeatis[2]. Quid vos putatis habere in Scriptura vitam æternam? Ipsam interrogate, cui perhibet testimonium ; et intelligite quæ sit vita æterna. Et quia propter Moysen volebant repudiare Christum, tanquam adversarium institutis præceptisque Moysi; rursus eosdem ipse convincit tanquam de alia lucerna.

III. Omnes enim homines lucernæ, quia et accendi possunt et extingui. Et lucernæ quidem cum sapiunt, lucent, et spiritu fervent : nam et si ardebant et extinctæ sunt, etiam putent. Permanserunt enim servi Dei lucernæ bonæ, ex oleo misericordiæ illius, non ex viribus suis. Gratia

[1] Psal. CXXXI, 17, 18. — [2] Joan. V, 39, 40.

quippe Dei gratuita, illa oleum lucernarum est. Plus enim illis omnibus laboravi, ait quædam lucerna[1] : et ne viribus suis ardere videretur, adjunxit, Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Omnis ergo prophetia ante Domini adventum, lucerna est : de qua dicit Petrus apostolus : « Habemus certiorem propheticum sermonem, cui bene » facitis intendentes quemadmodum lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, et lucifer oriatur in » cordibus vestris[2]. » Lucernæ itaque Prophetæ, et omnis prophetia una magna lucerna. Quid Apostoli, non lucernæ etiam ipsi ? plane lucernæ. Solus enim ille non lucerna. Non enim accenditur et extinguitur : quia sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit Filio habere vitam in semetipso. Lucernæ ergo et Apostoli : et gratias agunt, quia et accensi sunt lumine Veritatis, et fervent Spiritu charitatis, et suppetit illis oleum gratiæ Dei. Si non essent lucernæ, non diceret illis Dominus : « Vos estis » lumen mundi[3]. » Nam postea quam dixit, Vos estis lumen mundi : ostendit ne tale lumen se putarent, quale dictum est, « Erat lumen verum, quod illuminat omnem » hominem venientem in hunc mundum[4]. » Tunc autem hoc de Domino dictum est, cum a Joanne distingueretur. De Joanne quippe Baptista dictum erat : « Non erat ille » lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine[5]. » Et ne diceres, quomodo lumen non erat, de quo Christus dicit, quia lucerna erat[6] ? In comparatione alterius luminis non erat lumen. « Erat enim verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. » Ergo cum et discipulis diceret : « Vos estis lumen mundi, » ne sibi aliquid tributum putarent, quod de solo Christo intelligendum esset, et ita lucernæ vento superbiæ extin-

[1] 1 Cor. xv, 10. — [2] 2 Petr. 1, 19. — [3] Matth. v, 14. — [4] Joan. 1, 9. — [5] Ibid. 8. — [6] Id. v, 35.

guerentur; cum dixisset; « Vos estis lumen mundi : » continuo subjunxit, « Non potest civitas abscondi supra » montem constituta, neque accendunt lucernam et po- » nunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat » omnibus qui in domo sunt [1]. Sed quid, si Apostolos non dixit lucernam, sed accensores lucernæ quam ponerent super candelabrum? Audi quia ipsos dixit lucernam. « Si » luceat, inquit, lumen vestrum coram hominibus, ut » videntes bona opera vestra glorificent, non vos, sed Patrem vestrum qui in cœlis est [2]. »

IV. Ergo et Moyses perhibuit testimonium Christo, et Joannes perhibuit testimonium Christo, et cæteri Prophetæ et Apostoli perhibuerunt testimonium Christo. His omnibus testimoniis præponit testimonium operum suorum. Quia et per illos nonnisi Deus perhibuit testimonium Filio suo. Sed perhibet alio modo Deus testimonium Filio suo : per ipsum Filium suum indicat Deus Filium, indicat se per Filium. Ad hunc si potuerit homo pervenire, nec lucernis indigebit, et vere fodiendo altius, ædificium perducet ad petram.

V. Facilis est ergo, fratres, hodierna lectio : sed propter hesternum debitum, (scio enim quid distulerim, non abstulerim, et Dominus dignatus est donare etiam hodie loqui ad vos) recordamini quid reposcere debeatis, si forte aliquo modo servata pietate et salubri humilitate, extendamus nos non adversus Deum, sed ad Deum ; et levemus ad eum animam nostram, effundentes eam super nos, sicut ille in Psalmo, cui dicebatur; « Ubi est Deus tuus [3]? » Hæc, inquit, meditatus sum, et effudi super me animam meam. Levemus ergo animam ad Deum, non contra Deum : quia et hoc dictum est : « Ad te, Domine, levavi animam » meam [4]. » Et levemus adjuvante ipso ; nam gravis est.

[1] Matth. v, 14, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Psal. xi, 4, 5. — [4] Id. xxiv, 1.

Unde autem gravis est? Quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem[1]. Ne forte ergo possimus sensum nostrum a multis colligere ad unum, et evulsum a multis relevare ad unum : (quod quidem non poterimus, ut dixi, nisi adjuvet ille qui ad se vult levari animas nostras :) et contingamus ex aliqua parte, quomodo Verbum Dei unicus Patri, coæternus et æqualis Patri, non faciat nisi quod viderit Patrem facientem, cum tamen Pater ipse non faciat aliquid nisi per Filium videntem. Videtur mihi quoniam Dominus Jesus in hoc loco magnum quiddam insinuare volens intentis, et infundere capacibus, incapaces autem excitare ad studium, ut nondum intelligentes bene vivendo capaces fiant, insinuavit nobis animam humanam et mentem rationalem, quæ inest homini, non inest pecori, non vegetari, non beatificari, non illuminari, nisi ab ipsa substantia Dei : eamque animam facere aliquid per corpus et de corpore, atque habere subjectum corpus, et per corporalia mulceri posse sensus corporis vel offendi, et propter hoc, id est propter consortium quoddam animæ et corporis in hac vita atque complexu, delectari animam lenitis, vel contristari offensis corporis sensibus : beatitudinem tamen ejus qua fit beata ipsa anima, non fieri nisi participatione illius vitæ semper vivæ, incommutabilis, æternæque substantiæ, quæ Deus est : ut quomodo anima quæ inferior Deo est, id quod ipsa inferius est, hoc est corpus, facit vivere; sic eamdem animam non faciat beate vivere, nisi quod ipsa anima est superius. Superior enim anima quam corpus, et superior quam anima Deus. Præstat aliquid inferiori, præstatur illi a superiore. Serviat Domino suo, ne conculcetur a servo suo. Hæc est, fratres mei, religio christiana, quæ

[1] Sap. IX, 15.

prædicatur per totum mundum horrentibus inimicis, et ubi vincuntur murmurantibus, ubi prævalent sævientibus. Hæc est religio christiana, ut colatur unus Deus, non multi dii : quia non facit animam beatam nisi unus Deus. Participatione Dei fit beata. Non participatione sanctæ animæ fit beata infirma anima, nec participatione Angeli fit beata sancta anima : sed si quærit beata esse infirma anima, quærat unde beata sit sancta anima. Non enim beatus efficeris ex Angelo tu : sed unde Angelus, inde et tu.

VI. His præmissis atque firmissime constitutis, animam rationalem non beatificari nisi a Deo, corpus non vegetari nisi per animam, atque esse quamdam medietatem inter Deum et corpus, animam : intendite et recolite mecum, non hodiernam, de qua sufficienter locuti sumus, sed hesternam lectionem, quam ecce jam triduo versamus atque tractamus, et pro viribus fodimus, donec ad petram perveniamus. Verbum Christus, Verbum Dei Christus apud Deum, Verbum Christus et Deus Verbum, Christus et Deus et Verbum unus Deus. Illuc perge anima contemptis cæteris, vel etiam transcensis, illuc perge. Nihil potentius ista creatura, quæ mens dicitur rationalis, nihil hac creatura sublimius : quidquid supra istam est, jam Creator est. Dicebam autem quia Verbum Christus, et Verbum Dei Christus, et Deus Verbum Christus : sed non tantum Verbum Christus, quia « Verbum caro factum est, et » habitavit in nobis[1] : » ergo et Verbum et caro Christus. « Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbi» tratus est esse æqualis Deo[2]. » Et quid nos in imo, qui non poteramus infirmi et humi repentes attingere Deum, numquid relinquendi eramus? absit. Semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Non ergo formam Dei amit-

[1] Joan. I, 14. — [2] Philip. II, 6.

tens. Factus est ergo homo qui erat Deus, accipiendo quod non erat, non amittendo quod erat : ita factus est homo Deus. Ibi habes aliquid propter infirmitatem tuam, ibi habes aliud propter perfectionem tuam. Erigat te Christus per id quod homo est, ducat te per id quod Deus homo est, perducat te ad id quod Deus est. Et tota prædicatio dispensatioque per Christum hæc est, fratres, et alia non est, ut resurgant animæ, resurgant et corpora. Utrumque quippe mortuum erat, corpus ex infirmitate, anima ex iniquitate. Quia utrumqumque mortuum erat, resurgat utrumque. Quid utrumque? anima et corpus. Per quid ergo anima nisi per Deum Christum? Per quid corpus, nisi per hominem Christum? Erat enim et in Christo anima humana, tota anima : non irrationale tantum animæ, sed etiam rationale quod mens dicitur. Fuerunt enim quidam[1] hæretici, et pulsi sunt ab Ecclesia, qui putarent non habere mentem rationalem corpus Christi, sed quasi animam belluinam : excepta quippe rationali mente, vita belluina est. Sed quia expulsi sunt, et veritate expulsi sunt : accipe totum Christum, Verbum mentem rationalem et carnem. Hoc totum Christus est. Resurgat anima tua ab iniquitate per id quod Deus est, resurgat corpus tuum a corruptione per id quod homo est. Proinde, charissimi, audite magnam lectionis hujus, quantum mihi videtur, profunditatem; et videte quemadmodum loquatur hic Christus, nihil aliud quam quare venerit Christus, ut resurgant animæ ab iniquitate, resurgant corpora a corruptione. Jam dixi animæ per quid resurgant, per ipsam substantiam Dei : corpora per quid resurgant, per dispensationem humanam Domini nostri Jesu Christi.

VII. « Amen, amen dico vobis, non potest a se Filius

[1] Apollinaristæ

» facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem : » quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter » facit[1] : » cælum, terram, mare, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in mari, visibilia, invisibilia, animalia in terris, frutecta in agris, natantia in aquis, in aëre volantia, in cœlo lucentia ; præter hæc omnia, Angelos, Virtutes, Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates : omnia per ipsum facta sunt. Numquid Deus omnia hæc fecit, et demonstravit ea facta Filio, ut et ipse faceret alterum mundum his omnibus plenum ? non utique. Sed quid ? « Quæ-« cumque enim ille fecerit, hæc, » non alia, sed « hæc » et Filius, » nec dissimiliter, sed « similiter facit. Pater » enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse » facit[2]. » Demonstrat Pater Filio ut animæ suscitentur, quia per Patrem et Filium animæ suscitantur : nec possunt vivere animæ, nisi earum vita sit Deus. Si ergo non possunt vivere animæ, nisi earum vita sit Deus, sicut ipsæ sunt vita corporum : quod demonstrat Pater Filio, id est, quod facit, per Filium facit. Non enim faciendo demonstrat Filio, sed demonstrando facit per Filium. Videt enim Filius Patrem demonstrantem antequam aliquid fiat, et ex demonstratione Patris et visione Filii fit quod fit a Patre per Filium. Sic animæ suscitantur, si potuerint videre istam unitatis conjunctionem, Patrem demonstrantem, Filium videntem, et per Patris demonstrationem et Filii visionem fieri creaturam : atque id fieri per Patris demonstrationem et Filii visionem, quod nec Pater sit nec Filius, sed infra Patrem et Filium, quidquid fit a Patre per Filium. Quis hoc videt ?

VIII. Ecce iterum ad carnales sensus, ecce rursus humiliamus nos, et descendimus ad vos, si tamen aliquid aliquando ascenderamus a vobis. Vis demonstrare aliquid

[1] Joan. v, 19. — [2] Ibid. 20.

filio tuo, ut faciat quod facis : facturus es tu, et sic demonstraturus. Quod igitur facturus es ut demonstres filio, non utique facis per filium : sed tu solus facis quod ipse factum videat, et aliud tale similiter faciat. Non est hoc ibi : quid pergis ad similitudinem tuam, et deles in te similitudinem Dei? Ibi omnino non est hoc. Inveni aliquid, quomodo demonstres filio tuo quod facis, antequam facis; ut cum demonstraveris, per filium facias hoc quod facis. Jam forte quasi occurrit tibi : Ecce, inquis, cogito facere domum, et volo ut per filium meum fabricetur : antequam eam ipse fabricem, ostendo filio meo quod facere volo; et facit ipse, atque ego per ipsum, cui ostendi voluntatem meam. Recessisti quidem a pristina similitudine, sed adhuc jaces in magna dissimilitudine. Ecce enim antequam facias domum, indicas filio tuo, et demonstras quid facere velis; ut te demonstrante antequam facias, ipse quod demonstreveris, et tu per ipsum : sed verba dicturus es filio tuo, inter te et ipsum verba cursura sunt; et inter demonstrantem et videntem, vel loquentem et audientem sonus articulatus volat, qui non est quod tu, non est quod ipse. Sonus quippe ille qui exit de ore tuo, et verberato aëre tangit aurem filii tui, et impleto sensu audiendi perducit ad cor cogitationem tuam; sonus ergo ille non est ipse tu, non est ipse filius tuus. Signum datum est ab animo tuo animo filii tui, quod signum non sit nec animus tuus, nec animus filii tui, sed aliud aliquid. Ita-ne putamus Patrem locutum esse cum Filio? verba inter Deum et Verbum? quomodo istud est? An quidquid vellet Pater dicere Filio, si verbo vellet dicere, ipse Filius est Verbum Patris, numquid per verbum loqueretur ad Verbum? An quia Filius magnum Verbum, minora verba cursura erant inter Patrem et Filium? Sonus aliquis et quasi creatura quædam temporalis atque volatica, exitura

erat ex ore Patris, et percussura aurem Filii? Numquid habet Deus corpus, ut quasi ex ejus labiis hoc procedat; et habet aures corporis Verbum, in quas sonus veniat? Remove omnia corporalia, simplicitatem vide, si simplex es. Quomodo autem eris simplex? Si te non mundo implicaveris, sed ex mundo explicaveris: explicando enim simplex eris. Et vide si potes quod dico, aut si non potes, crede quod non vides. Dicis filio tuo, verbo dicis: verbum quod sonat, nec tu es, nec filius tuus.

IX. Habeo, inquis, aliud quod ostendam: ita enim est eruditus filius meus, ut nec loquente me audiat, sed nutu ostendo ei quod faciat. Ecce nutu ostende quod vis, certe animus tuus vult ostendere quod in se habet. Unde facis nutum? de corpore, scilicet, labiis, vultu, superciliis, oculis, manibus. Hæc omnia non sunt quod animus tuus; etiam ista media sunt: intellectum est aliquid per hæc signa, quæ non sunt quod animus tuus, nec quod animus filii tui: sed hoc totum quod corpore agis, infra animum tuum est, et infra animum filii tui, nec potest cognoscere animum tuum filius tuus, nisi dederis ei signa de corpore. Quid igitur facio? Non est hoc ibi, simplicitas ibi est. Pater ostendit Filio quod facit, et ostendendo Filium gignit. Video quid dixerim: sed quia video et quibus dixerim; fiat in vobis intellectus iste quandoque. Nunc si non potestis comprehendere quid sit Deus, vel hoc comprehendite quid non sit Deus: multum profeceritis, si non aliud quam est, de Deo senseritis. Nondum potes pervenire ad quid sit, perveni ad quid non sit. Non est Deus corpus, non terra, non cœlum, non luna, non sol, non stellæ, non corporalia ista. Si enim non cœlestia, quanto minus terrena? Tolle omne corpus. Adhuc audi aliud: Non est Deus mutabilis spiritus. Nam fateor, et fatendum

est, quia Evangelium loquitur, « Deus spiritus est[1]. » Sed transi omnem mutabilem spiritum, transi spiritum qui modo scit, modo nescit, modo meminit, et obliviscitur; vult quod nolebat, non vult quod volebat : sive patiatur jam istas mutabilitates, sive pati possit : transi hæc omnia. Non invenis in Deo aliquid mutabilitatis, non aliquid quod aliter nunc sit, aliter paulo ante fuerit. Nam ubi invenis aliter et aliter, facta est ibi quædam mors : mors enim est, non esse quod fuit. Immortalis dicitur anima : est quidem, quia vivit semper anima, et est in illa quædam vita permanens, sed mutabilis vita. Secundum mutabilitatem vitæ hujus et mortalis dici potest; quia si vivebat sapienter, et desipit, mortua est in deterius; si vivebat insipienter, et sapit, mortua est in melius. Nam esse mortem in deterius, esse mortem in melius Scriptura nos docet. Utique in deterius mortui erant, de quibus dicitur, sine mortuos, sepeliant mortuos suos[2] : et « Surge » qui dormis, et exurge a mortuis; et illuminabit te » Christus[3] : » et de hac lectione, « Quando mortui au» dient, et qui audierint vivent[4]. » In deterius mortui erant, ideo reviviscunt. Reviviscendo moriuntur in melius, quia et reviviscendo non erunt quod erant : non esse autem quod erat, mors est. Sed forte, si in melius est, non appellatur mors? Appellavit illam mortem Apostolus : « Si autem mortui estis cum Christo ab elementis hujus » mundi[5], » quid adhuc velut viventes de hoc mundo decernitis? et iterum, « Mortui enim estis, et vita vestra » abscondita est cum Christo in Deo[6]. » Mori nos vult ut vivamus, quia viximus ut moreremur. Quidquid ergo et a meliore in deterius, et a deteriore in melius moritur, non est hoc Deus : quia neque in melius ire potest summa

[1] Joan. IV, 24 — [2] Matth. VIII, 22. — [3] Ephes. V, 14. — [4] Joan. V, 25. — [5] Coloss. II, 20. — [6] Id. III, 3.

bonitas, neque in deterius vera æternitas. Vera enim æternitas est, ubi temporis nihil est. Erat autem modo hoc, et modo illud? jam tempus admissum est, æternum non est. Nam ut noveritis, quia non sic Deus quomodo anima : certe immortalis est anima ; quid ergo est quod ait Apostolus de Deo, « Qui solus habet immortalitatem [1] : » nisi quia hoc aperte dixit, solus habet incommutabilitatem : quia solus habet veram æternitatem? Ergo ibi nulla mutabilitas.

X. Agnosce in te aliquid, quod volo dicere, intus, intus in te; non in te quasi in corpore tuo, nam et ibi potest dici in te. In te est enim sanitas, in te quælibet ætas, sed secundum corpus; in te est manus; pes tuus : sed aliud est in te intus, aliud in te tanquam in veste tua. Sed relinque foris et vestem tuam et carnem tuam, descende in te, adi secretarium tuum, mentem tuam, et ibi vide quod volo dicere, si potueris. Si enim tu ipse a te longe es; Deo propinquare unde potes? Dicebam de Deo, et intellecturum te arbitrabaris : de anima dico, de te dico; intellige, ibi te probabo. Non enim valde longe pergo in exempla, quando de mente tua volo aliquam similitudinem dare ad Deum tuum : quia utique non in corpore, sed in ipsa mente factus est homo ad imaginem Dei. In similitudine sua Deum quæramus, in imagine sua Creatorem agnoscamus. Ibi intus, si potuerimus, inveniamus hoc quod dicimus : quomodo demonstrat Pater Filio, et Filius videat quod demonstrat Pater, antequam fiat aliquid a Patre, per Filium. Sed cum dixero et intellexeris, nec sic putes jam illud aliquid tale esse, ut serves ibi pietatem, quam volo a te servari, et præcipue moneo : id est, ut si non vales comprehendere Deus quid sit, parum non tibi putes esse scire quid non sit.

[1] I Tim. VI, 16.

XI. Ecce in mente tua video aliqua duo, memoriam tuam et cogitationem tuam, id est, quasi aciem quamdam et obtutum animæ tuæ. Vides aliquid, et per oculos percipis, et commendas memoriæ : ibi est intus quod memoriæ commendasti, in abdito reconditum quasi in horreo, quasi in thesauro, quasi in secretario quodam et penetrali interiore. Cogitas aliunde, intentio tua alibi est : aliud quod vidisti in memoria tua est, et non videtur a te, quia cogitatio tua in aliud intenditur. Modo probo, scientibus loquor : Carthaginem nomino, omnes modo intus quicumque eam nostis, vidistis Carthaginem. Numquid tot sunt Carthagines quot animæ vestræ? Omnes vidistis per nomen hoc : per quatuor has syllabas notas vobis, erumpentes ex ore meo, tactæ sunt aures vestræ, tactus est sensus animæ per corpus, et ab alia intentione reflexus est animus ad id quod ibi erat, et vidit Carthaginem. Numquid tunc est ibi Carthago facta? Jam ibi erat, sed latebat. Quare ibi latebat? Quia animus tuus in aliud attendebat : cum reflexa est cogitatio tua ad id quod erat in memoria, inde formata est, et visio quædam animi facta est. Antea non erat visio, sed erat memoria : reflexa cogitatione ad memoriam, facta est visio. Demonstravit ergo memoria tua cogitationi tuæ Carthaginem, et quod in illa erat antequam intenderes, conversæ ad se intentioni cogitationis ostendit. Ecce facta est a memoria demonstratio, facta est in cogitatione visio; et nulla verba in medio cucurrerunt, nullum ex corpore signum datum est : nec innuisti, nec scripsisti, nec sonuisti; et tamen cogitatio vidit quod memoria demonstravit. Ejusdem autem substantiæ est, et quæ demonstravit, et cui demonstravit. Sed Carthaginem ut haberet memoria tua, per oculos hausta est imago hæc : vidisti enim quod in memoria reconderes. Sic arborem quam meministi vidisti, sic montem, sic flu-

vium, sic amici faciem, sic inimici, sic patris, matris, fratris, sororis, filii, vicini; sic litterarum in codice conscriptarum, sic ipsius codicis, sic hujus basilicæ : omnia ista vidisti, et visa quia jam erant, memoriæ commendasti; et tanquam posuisti illic quæ videres cogitando cum velles, etiam cum ab istis corporis oculis abfuissent. Vidisti enim Carthaginem cum esses Carthagini, accepit speciem per oculos anima tua; hæc species recondita est in memoria tua, et servasti aliquid intus homo apud Carthaginem constitutus, quod posses apud te videre etiam cum ibi non esses. Hæc omnia forinsecus accepisti. Pater quæ demonstrat Filio, non accepit extrinsecus : intus totum agitur; quia nihil creaturarum esset extrinsecus, nisi hoc Pater fecisset per Filium. Creatura omnis a Deo facta est; antequam fieret non erat. Non ergo facta visa est et retenta memoriter, ut eam Pater Filio tanquam memoria cogitationi monstraret : sed faciendam Pater monstravit, faciendam Filius vidit, et eam Pater demonstrando fecit, quia per Filium videntem fecit. Et ideo movere non debet, quia dictum est, « Nisi quod viderit Patrem facientem : » non dictum est, demonstrantem. Per hoc enim significatum est, id esse Patri facere, quod est demonstrare : ut ex hoc intelligatur per Filium videntem omnia facere. Nec illa demonstratio, nec illa visio temporalis est. Quia enim per Filium sunt omnia tempora, non utique aliquo tempore possent ei demonstrari facienda. Sic autem demonstratio Patris Filii visionem gignit, quemadmodum Pater Filium gignit. Demonstratio quippe generat visionem, non visio demonstrationem. Quod si purius et perfectius intueri valeremus, fortasse inveniremus, nec aliud esse Patrem, aliud ejus demonstrationem; nec aliud Filium, aliud ejus visionem. Sed si vix hoc cepimus, vix explicare potuimus, quomodo memoria quod cepit ex-

trinsecus, ostendat cogitationi; quanto minus capere aut explicare poterimus, quomodo Pater Deus demonstrat Filio quod non habet aliunde, vel quod non est aliud quam ipse? Parvuli sumus: loquor vobis quid non sit Deus, non ostendo quid sit: ergo ut capiamus quid sit, quid faciemus? Numquid a me, numquid per me poteritis? Dicam hoc parvulis, et vobis et mihi: Est per quem possimus: modo cantavimus, modo audivimus: « Jacta » in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet[1]. » Ideo enim non potes, o homo, quia parvulus es: si parvulus es, nutriendus es: nutritus, grandis eris; et quod parvulus non poteras, grandis videbis: sed ut nutriaris, Jacta in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet.

XII. Modo ergo percurramus breviter quæ restant, et videte hic quæ commendavi, quomodo Dominus insinuet: « Pater diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse ». facit[2]. » Ipse suscitat animas, sed per Filium, ut fruantur animæ suscitatæ substantia Dei, hoc est Patris et Filii. « Et majora his demonstrabit ei opera. » Quibus majora? sanitatibus corporum. Jam et antea tractavimus, nec immorari debemus[3]. Major est enim resurrectio corporis in æternum, quam hæc quæ ad tempus facta est in illo languido sanitas corporis. « Et majora his demonstra» bit ei opera, ut vos miremini. Demonstrabit, » quasi temporaliter: ergo quasi homini facto in tempore, quia Verbum Deus non est factus, per quem omnia facta sunt tempora; sed homo factus Christus in tempore. Apparet quo Consule, quo die conceptum de Spiritu sancto virgo Maria peperit Christum: ergo homo factus est in tempore, per quem Deum facta sunt tempora. Ideo tanquam in tempore demonstrabit ei opera majora, id est, resurrectio-

[1] Psal. LIV, 23. — [2] Joan. V, 20. — [3] Vide Tractatum XIX et XXI.

nem corporum, ut vos miremini factam per Filium resurrectionem corporum.

XIII. Deinde redit ad illam resurrectionem animarum : « Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et » Filius quos vult vivificat[1]; » sed secundum spiritum. Vivificat Pater, vivificat Filius; quos vult Pater, quos vult Filius : sed ipsos Pater quos Filius; quia omnia per ipsum facta sunt. « Sicut enim Pater suscitat mortuos et » vivificat, sic et Filius quos vult vivificat. » De resurrectione animarum dictum est hoc : quid de resurrectione corporum? Redit, et dicit, « Neque enim Pater » judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio[2]. » Resurrectio animarum fit per substantiam Patris et Filii æternam et incommutabilem : resurrectio vero corporum fit per dispensationem humanitatis Filii temporalem, non Patri coæternam. Ideo cum commemoraret judicium, ubi fieret resurrectio corporum, « Non enim Pater, inquit, » judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio : » de resurrectione autem animarum, « Sicut Pater suscitat » mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivifi- » cat. » Illud ergo simul Pater et Filius : hoc autem de resurrectione corporum, « Non judicat Pater quemquam, » sed omne judicium dedit Filio. Ut omnes honorificent » Filium, sicut honorificant Patrem[3]. » Hoc redditum est resurrectioni animarum. « Ut omnes honorificent Filium. » Quomodo? « Sicut honorificant Patrem. » Animarum enim resurrectionem sic operatur Filius, quomodo Pater : sic vivificat Filius, quomodo Pater. Ergo in animarum resurrectione « omnes honorificent Filium, sicut honori- » cant Patrem. » Quid de honorificatione propter resurrectionem corporis? « Qui non honorificat Filium, non » honorificat Patrem qui misit illum. » Non dixit, sicut :

[1] Joan. v, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23.

sed « honorificat » et « honorificat. » Honoratur enim homo Christus, sed non sicut Pater Deus. Quare? Quia secundum hoc dixit, Pater major me est[1]. » Quando autem honorificatur Filius, sicut honorificatur Pater? Cum in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et omnia per ipsum facta sunt. Et ideo in hac honorificatione secunda quid ait? « Qui non honorificat Filium, nec ho- » norificat Patrem qui misit illum. » Non est missus Filius, nisi quia factus est homo.

XIV. « Amen, amen dico vobis[2]. » Iterum redit ad resurrectionem animarum, ut assidue dicentem capiamus : quia velut volantem sermonem sequi non poteramus; ecce immoratur nobiscum sermo Dei, ecce quasi habitat cum infirmitatibus nostris : redit rursum ad commendationem resurrectionis animarum. « Amen, amen dico » vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui » me misit, habet vitam æternam : » sed tanquam ex Patre? « Quia qui verbum meum audit, et credit ei qui » misit me, » ex Patre, « habet vitam æternam, » credendo in eum qui misit illum. « Et in judicium non ve- » niet, sed transiit a morte ad vitam : » sed ex Patre vivificatur, cui credit. Quid, tu non vivificas? Vide quia et Filius quos vult vivificat. « Amen, amen dico vobis, » quia venit hora, quando mortui audient vocem Filii » Dei, et qui audierint vivent[3]. » Hic non dixit, credent ei qui misit me, et ideo vivent : sed audiendo vocem Filii Dei, « Qui audierint, » hoc est obaudierint Filio Dei, « vivent. » Ergo et ex Patre vivent, cum credent Patri; et ex Filio vivent, cum audient vocem Filii Dei. Quare et ex Patre vivent et ex Filio vivent? « Sicut enim habet » Pater vitam in semetipso, sic dedit Filio habere vitam » in semetipso.[4] »

[1] Joan. XIV, 28. — [2] Id. V, 24. — [3] Ibid. 25. — [4] Ibid. 26.

XV. Implevit de resurrectione animarum, restat evidentius dicere de resurrectione corporum. « Et potesta» tem dedit ei et judicium facere [1]. » Non solum animas per fidem et sapientiam suscitare, sed et judicium facere. Quare autem hæc? « Quia filius hominis est. » Facit ergo aliquid Pater per Filium hominis, quod non facit ex substantia sua cui æqualis est Filius; sicut ipsum nasci, sicut ipsum crucifigi, sicut ipsum mori, sicut ipsum resurgere : non enim aliquid horum Patri contigit. Sic et resuscitationem corporum. Nam resuscitationem animarum ex substantia sua Pater facit per substantiam Filii, qua illi æqualis est; animæ quippe fiunt participes illius incommutabilis lucis, non corpora : resuscitationem autem corporum Pater facit per Filium hominis. « Et potes» tatem » enim « dedit ei et judicium facere, quia filius » hominis est : » secundum illud quod supra dixit : « Ne» que enim Pater judicat quemquam [2] : » Et ut ostendat quia de resurrectione corporum hoc dixit : « Nolite mi» rari hoc, quia venit hora [3]. » Non « Nunc est; » sed venit hora, « In qua omnes qui in monumentis sunt : » jam hoc et hesterno die [4] satiatissime audistis : « Audient » vocem ejus, et procedent. » Et ubi? in judicium? « Qui bene fecerunt, in resurrectionem vitæ : qui male » egerunt, in resurrectionem judicii [5] » Et tu hoc facis solus, quia omne judicium Filio Pater dedit, et non judicat quemquam? Ego, inquit, facio. Sed quomodo facis? « Non possum a me facere quidquam : sicut audio judico; » et judicium meum justum est [6]. » Cum ageretur de resurrectione animarum, non dicebat : « Audio; » sed, « Video. » Audio enim, tanquam præcipientis Patris imperium. Jam ergo sicut homo, sicut quo major est Pater;

[1] Joan. v, 27. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 28. — [4] Vide superiorem Tractatum. — [5] Joan. v, 29. — [6] Ibid. 30.

jam ex forma servi, non ex forma Dei, « Sicut audio judico, et judicium meum justum est. » Unde est judicium justum hominis? Fratres mei, attendite : « Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.

TRACTATUS XXIV[1].

Ab eo quod scriptum est, *Post hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis* : usque ad id, *Hic est vere propheta qui venit in mundum.*

I. Miracula quæ fecit Dominus noster Jesus Christus, sunt quidem divina opera, et ad intelligendum Deum de visibilibus admonent humanam mentem. Quia enim ille non est talis substantia quæ videri oculis possit, et miracula ejus quibus totum mundum regit universamque creaturam administrat, assiduitate viluerunt, ita ut pene nemo dignetur attendere opera Dei mira et stupenda in quolibet seminis grano : secundum ipsam suam misericordiam servavit sibi quædam, quæ faceret opportuno tempore præter usitatum cursum ordinemque naturæ, ut non majora, sed insolita videndo stuperent, quibus quotidiana viluerant. Majus enim miraculum est gubernatio totius mundi, quam saturatio quinque millium hominum de quinque panibus : et tamen hæc nemo miratur : illud mirantur homines non quia majus est, sed quia rarum est [2]. Quis enim et nunc pascit universum mundum, nisi ille qui de paucis granis segetes creat? Fecit ergo quomodo Deus.

[1] Habitus die proximo ante Tractat. subseq. — [2] Joan vi, 10.

Unde enim multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicavit quinque panes. Potestas enim erat in manibus Christi : panes autem illi quinque, quasi semina erant, non quidem terræ mandata, sed ab eo qui terram fecit multiplicata [1]. Hoc ergo admotum est sensibus, quo erigeretur mens, et exhibitum oculis ubi exerceretur intellectus, ut invisibilem Deum per visibilia opera miraremur, et erecti ad fidem et purgati per fidem, etiam ipsum invisibiliter videre cuperemus, quem de rebus visibilibus invisibilem nosceremus.

II. Nec tamen sufficit hæc intueri in miraculis Christi. Interrogemus ipsa miracula, quid nobis loquantur de Christo : habent enim si intelligantur, linguam suam. Nam quia ipse Christus Verbum Dei est, etiam factum Verbi verbum nobis est. Hoc ergo miraculum, sicut audivimus quam magnum sit, quæramus etiam quam profundum sit : non tantum ejus superficie delectemur, sed etiam altitudinem perscrutemur. Habet enim aliquid intus, hoc quod miramur foris. Vidimus, spectavimus magnum quiddam, præclarum quiddam, et omnino divinum, quod fieri nisi a Deo non possit : laudavimus de facto factorem. Sed quemadmodum si litteras pulchras alicubi inspiceremus, non nobis sufficeret laudare scriptoris articulum, quoniam eas pariles, æquales decorasque fecit, nisi etiam legeremus quid nobis per illas indicaverit : ita factum hoc qui tantum inspicit, delectatur pulchritudine facti ut admiretur artificem; qui autem intelligit, quasi legit. Aliter enim videtur pictura, aliter videntur litteræ. Picturam cum videris, hoc est totum vidisse, laudasse : litteras cum videris, non hoc est totum; quoniam commoneris et legere. Etenim dicis, cum videris litteras, si forte non eas nosti legere : quid putamus esse quod hic scriptum est? Inter-

[1] Joan. VI, 9.

rogas quid sit, cum jam videas aliquid. Aliud tibi demonstraturus est, a quo quæris agnoscere quod vidisti. Alios ille oculos habet, alios tu. Nonne similiter apices videtis? Sed non similiter signa cognoscitis. Tu ergo vides et laudas : ille videt, laudat, legit et intelligit. Quia ergo vidimus, quia laudavimus, legamus et intelligamus.

III. Dominus in monte [1] : multo magis intelligamus, quia Dominus in monte Verbum est in alto. Proinde non quasi humiliter jacet, quod in monte factum est : nec transeunter prætereundum est, sed suspiciendum. Turbas vidit, esurientes agnovit, misericorditer pavit : non solum pro bonitate, verum etiam pro potestate. Quid enim sola prodesset bonitas, ubi non erat panis, unde turba esuriens pasceretur? Nisi bonitati adesset potestas, jejuna illa turba et esuriens remaneret. Denique et discipuli qui erant cum Domino in fame, et ipsi turbas volebant pascere, ut non remanerent inanes, sed unde pascerent non habebant. Interrogavit Dominus unde emerentur panes ad turbas pascendas. Et ait Scriptura : « Hoc autem di» cebat tentans eum [2] : » discipulum scilicet Philippum, quem interrogaverat. « Ipse enim sciebat quid esset fac» turus. » Cui ergo bono tentabat, nisi quia ignorantiam discipuli demonstrabat? Et forte in demonstratione ignorantiæ discipuli aliquid significavit. Apparebit ergo, cum ipsum sacramentum de quinque panibus cœperit nobis loqui, et quid significet indicare : ibi enim videbimus, quare Dominus in hoc facto ignorantiam discipuli voluit interrogando quod sciebat, ostendere. Nam interrogamus aliquando quod nescimus, audire volentes ut discamus; aliquando interrogamus quod scimus, scire volentes utrum et ille sciat quem interrogamus : utrumque hoc noverat Dominus; et quod interrogabat sciebat, quid enim

[1] Joan. vi, 3. — [2] Ibid. 6.

esset facturus ipse noverat; et hoc nescire Philippum sciebat similiter. Quare itaque interrogabat, nisi quia illius ignorantiam demonstrabat? Et hoc quare fecerit, ut dixi, postea intelligemus.

IV. « Andreas ait : Est hic puer quidam qui habet » quinque panes, et duos pisces, sed hæc quid sunt ad » tantos [1]? » Cum dixisset Philippus interrogatus, ducentorum denariorum panes non sufficere, quibus tanta illa turba reficeretur, erat ibi quidam puer portans quinque panes hordeaceos et duos pisces. « Et ait Jesus : Facite » homines discumbere. Erat autem ibi fœnum multum, » et discubuerunt ferme quinque millia hominum. Accepit autem Dominus Jesus panes, gratias egit [2], » jussit, fracti sunt panes, positi ante discumbentes. Non jam quinque panes, sed quod adjecerat, qui creaverat quod auctum erat. « Et de piscibus quantum sufficiebat. » Parum est turbam illam fuisse satiatam, etiam fragmenta resederunt : et ipsa colligi jussa sunt, ne perirent. « Et » impleverunt duodecim cophinos fragmentorum [3]. »

V. Breviter ut curramus, quinque panes intelliguntur quinque libri Moysi : merito non triticei, sed hordeacei; quia ad vetus Testamentum pertinent. Nostis autem hordeum ita creatum, ut ad medullam ejus vix perveniatur : vestitur enim eadem medulla tegmine paleæ, et ipsa palea tenax et inhærens, ut cum labore exuatur. Talis est littera veteris Testamenti, vestita tegminibus carnalium sacramentorum; sed si ad ejus medullam perveniatur, pascit et satiat. Ferebat ergo puer quidam quinque panes et duos pisces. Si quæramus quis fuerit puer iste, forte populus Israel erat : sensu puerili portabat, nec manducabat. Illa enim quæ portabat, clausa onerabant, aperta pascebant. Duo autem pisces, videntur nobis significare

[1] Joan. VI, 9. — [2] Ibid. 10, 11. — [3] Ibid. 13.

duas illas in veteri Testamento sublimes personas, quæ unguebantur ad populum sanctificandum et regendum, sacerdotis et regis. Et ipse in mysterio venit aliquando, qui per illas significabatur : venit aliquando qui per medullam hordei ostendebatur, per paleam vero hordei occultabatur. Venit ipse unus utramque personam in se portans, sacerdotis et regis : sacerdotis per victimam, quam se ipsum obtulit pro nobis Deo : regis, quia regimur ab eo : et aperiuntur quæ clausa portabantur. Gratias illi, implevit per se quod per vetus Testamentum promittebatur. Et frangi jussit panes : frangendo multiplicati sunt. Nihil verius. Quinque enim illi libri Moysi, quam multos libros cum exponuntur, tanquam frangendo, id est, disserendo, fecerunt? Sed quia in illo hordeo ignorantia primi populi tegebatur, de quo primo populo dictum est : « Quandiu legitur Moyses, velamen supra corda eorum » positum est [1] » (nondum enim ablatum erat velamen, qia nondum venerat Christus; nondum velum templi fuerat illo in cruce pendente conscissum :) quia ergo ignorantia populi erat in Lege, propterea illa Domini tentatio ignorantiam discipuli demonstrabat.

VI. Nihil igitur vacat, omnia innuunt, sed intellectorem requirunt : nam et iste numerus pasti populi, populum significabat sub Lege constitutum. Cur enim quinque millia erant, nisi quia sub Lege erant, quæ Lex quinque libris Moysi explicatur? Unde et quinque illis porticibus languidi prodebantur, et non sanabantur [2]. Ille autem ibi curavit languidum, qui et hic turbas de quinque panibus pavit. Nam et super fenum discumbebant [3] : carnaliter ergo sapiebant, et in carnalibus quiescebant. Omnis enim caro fœnum [4]. Quæ sunt autem illa fragmenta, nisi quæ populus non potuit manducare? Intelliguntur ergo quædam secre-

[1] Cor. III, 15. — [2] Joan. V, 2, etc. — [3] Id. VI, 10. — [4] Isaï. XL, 6.

tiora intelligentiæ, quæ multitudo non potest capere. Quid ergo restat, nisi ut secretiora intelligentiæ, quæ non potest capere multitudo, illis credantur qui idonei sunt et alios docere, sicut erant Apostoli? Unde duodecim cophini impleti sunt [1]. Factum est hoc et mirabiliter, quia magnum factum est; et utiliter, quia spiritale factum est. Qui tunc viderunt, admirati sunt : nos autem non miramur cum audimus. Factum est enim ut illi viderent, scriptum est autem ut nos audiremus. Quod in illis oculi valuerunt, hoc in nobis fides. Cernimus quippe animo, quod oculis non potuimus, et prælati sumus illis, quoniam de nobis dictum est : « Beati qui non vident et credunt [2]. » Addo autem, quia forte et intelleximus quod illa turba non intellexit. Et vere nos pasti sumus, qui ad medullam hordei pervenire potuimus.

VII. Denique homines illi qui viderunt hoc, quid putaverunt? « Illi, inquit, homines cum vidissent quod » fecerat signum, dicebant, quia hic est vere Propheta [3]. » Forte adhuc ideo Christum Prophetam putabant, quia super fœnum discubuerant. Erat autem ille Dominus Prophetarum, impletor Prophetarum, sanctificator Prophetarum, sed et Propheta : nam et Moysi dictum est : « Suscitabo eis Prophetam similem tui [4]. » Similem secundum carnem, non secundum majestatem. Et de ipso Christo illam Domini promissionem habere intellectum, aperte in Actibus Apostolorum exponitur et legitur. Et ipse Dominus, de se ait : « Non est Propheta sine honore, » nisi in patria sua [5]. » Propheta Dominus, et Verbum Dei Dominus, et nullus Propheta sine Verbo Dei prophetat : cum Prophetis Verbum Dei, et Propheta Verbum Dei. Meruerunt priora tempora Prophetas afflatos, et im-

[1] Joan. VI, 13. — [2] Id. XX, 29. — [3] Id. VI, 14. — [4] Deut. XVIII, 18. — [5] Act. VII, 37, et Joan. IV, 44.

pletos Verbo Dei : meruimus nos Prophetam ipsum Verbum Dei, sic autem Propheta Christus, Dominus Prophetarum : sicut Angelus Christus, Dominus Angelorum. Nam et ipse dictus est magni consilii Angelus [1]. Verumtamen alibi quid dicit Propheta? Quia non legatus neque Angelus, sed ipse veniens salvos faciet eos [2] : id est, ad salvos eos faciendos non mittet legatum, non mittet Angelum, sed veniet ipse. Quis veniet? Ipse Angelus. Certe non per Angelum, nisi quia iste sic Angelus, ut etiam Dominus Angelorum. Etenim Angeli latine nuntii sunt. Si Christus nihil annuntiaret, Angelus non diceretur : si Christus nihil prophetaret, Propheta non diceretur. Exhortatus est nos ad fidem, et ad capessendam vitam æternam : aliquid præsens annuntiavit, aliquid futurum prædixit : ex eo quod præsens annuntiavit, Angelus erat : ex eo quod futurum prædixit, Propheta erat : ex eo quod Verbum Dei caro factum est, et Angelorum et Prophetarum Dominus erat.

TRACTATUS XXV [3].

Ab eo quod scriptum est, *Jesus ergo cum cognovisset, quod venissent ut raperent eum* : usque ad id, *Et ego resuscitabo eum in novissimo die.*

1. Hesternam ex Evangelio lectionem, ista est hodierna quæ sequitur, unde hodiernus sermo debetur. Facto illo miraculo, ubi quinque millia hominum de

[1] Isaï. IX, 6, juxta LXX. — [2] Id. XXXV, 4. — [3] Habitus die proximo post superiorem Tractatum.

quinque panibus pavit Jesus, cum admiratæ essent turbæ, et eum magnum Prophetam dicerent qui venit in mundum, sequitur hoc : « Jesus ergo cum cognovisset quia » venerant[1] ut raperent eum, et facerent eum regem, » fugit iterum in montem ipse solus[2]. » Datur ergo intelligi, quod Dominus cum sederet in monte cum discipulis suis, et videret turbas ad se venientes, descenderat de monte, et circa inferiora loca turbas paverat. Nam quomodo fieri potest, ut rursus illuc fugeret, nisi ante de monte descenderet? Significat ergo aliquid, quod Dominus de alta descendit ad pascendas turbas. Pavit, et ascendit.

II. Quare autem ascendit, cum cognovisset quod eum vellent rapere et regem facere? Quid enim? Non erat rex, qui timebat fieri rex? Erat omnino : nec talis rex qui ab hominibus fieret, sed talis qui hominibus regnum daret. Numquid forte et hic aliquid significat nobis Jesus, cujus facta verba sunt? Ergo in hoc quod voluerunt eum rapere et regem facere, et propter hoc fugit in montem ipse solus, hoc in illo factum tacet, nihil loquitur, nihil significat? An forte hoc erat rapere eum, prævenire velle tempus regni ejus? Etenim venerat modo, non jam regnare, quomodo regnaturus est in eo quod dicimus : « Adveniat regnum tuum[3]. » Semper quidem ille cum Patre regnat secundum quod est Filius Dei, Verbum Dei, Verbum per quod facta sunt omnia. Prædixerunt autem Prophetæ regnum ejus, etiam secundum id quod homo factus est Christus, et fecit fideles suos Christianos. Erit ergo regnum Christianorum quod modo colligitur, quod modo comparatur, quod modo emitur sanguine Christi : erit aliquando manifestum regnum ejus, quando aperta erit claritas sanctorum ejus post judicium ab eo factum : quod judicium supra ipse dixit, quod filius ho-

[1] *Forte* venirent. — [2] Joan. vi, 15. — [3] Matth. vi, 10.

minis facturus sit [1]. De quo regno etiam Apostolus dixit, cum tradiderit regnum Deo et Patri [2]. Unde etiam ipse ait : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi [3]. » Discipuli autem et turbæ credentes in eum, putaverunt illum sic venisse ut jam regnaret : hoc est velle rapere et regem facere, prævenire velle tempus ejus, quod ipse apud se occultabat, ut opportune proderet, et opportune in fine sæculi declararet.

III. Nam ut noveritis, quia regem eum volebant facere, id est, antevenire, et jam habere manifestum Christi regnum, quem primo oportebat judicari, et deinde judicare : ubi crucifixus est, et illi qui in eum sperabant, spem resurrectionis ejus perdiderant, resurgens a mortuis invenit inde duos cum desperatione sibi sermocinantes, et cum gemitu quæ gesta fuerant colloquentes : et apparens eis velut incognitus, cum oculi eorum tenerentur ne ab eis agnosceretur, sermonem tractantibus miscuit : at illi narrantes ei unde sermocinarentur, dixerunt quia ille magnus Propheta in factis et dictis occisus esset a principibus sacerdotum. « Et nos inquiunt, sperabamus, » quia ipse esset redempturus Israël [4]. » Recte sperabatis, verum sperabatis : in illo est redemptio Israël. Sed quid festinatis ? Rapere vultis. Illud etiam indicat nobis hunc sensum, quia cum ab eo quærerent discipuli de fine, dixerunt ei : « Si hoc in tempore præsentabis, et » quando regnum Israël [5] ? » Jam enim esse cupiebant, jam volebant ; hoc est rapere velle, et regem facere. Sed ait discipulis, quia adhuc solus ascensurus erat : « Non, » inquit, est vestrum scire tempora vel momenta, quæ » Pater posuit in sua potestate ; sed accipietis virtutem

[1] Joan. v, 22.— [2] I Cor. xv, 24.— [3] Matth. xxv, 34.— [4] Luc. xxiv, 21. — [5] Act. I, 6.

» ex alto, Spiritum sanctum supervenientem in vos, et » eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa et Sa- » maria, et usque in fines terræ [1]. » Vultis ut jam exhibeam regnum; prius colligam quod exhibeam : altitudinem amatis, et altitudinem adipiscemini; sed per humilitatem me sequimini. Sic de illo etiam prædictum est : « Et congregatio populorum circumdabit te, et propter » hanc in altum regredere [2] : » id est, ut circumdet te congregatio populorum, ut multos colligas, regredere in altum. Sic fecit, pavit, et ascendit.

IV. Quare autem dictum est « Fugit? » Neque enim vere si nollet teneretur, si nollet raperetur, qui si nollet nec agnosceretur. Nam ut noveritis hoc mystice factum, non ex necessitate, sed ex significante dispositione, modo in consequenti videbitis, quia eisdem turbis quæ eum quærebant apparuit, et cum eis loquens multa eis dixit, multa de pane cœlesti disputavit [3] : nonne cum ipsis de pane disputans erat, a quibus ne teneretur aufugerat? Non ergo et tunc poterat agere ut non ab eis comprehenderetur, quemadmodum postea quando cum eis loquebatur? Aliquid ergo significavit fugiendo. Quid est, « Fugit? » Non potuit intelligi altitudo ejus. Quidquid enim non intellexeris : Fugit me, dicis. Ergo « Fugit iterum in mon- » tem ipse solus [4]. » Primogenitus a mortuis ascendens super omnes cœlos, et interpellans pro nobis [5].

V. Interea illo sursum posito solo sacerdote magno, qui intravit in interiora veli, foris populo constituto : (hunc enim sacerdos ille in Lege veteri significavit, qui hoc semel in anno faciebat :) illo ergo sursum posito, discipuli in navicula quid patiebantur [6]? Nam illo in altis constituto, navicula illa Ecclesiam præsignabat. Si non hoc primo in

[1] Act. I, 7. — [2] Psal. VII, 8. — [3] Joan. VI, 26, etc. — [4] Ibid. 15. — [5] Coloss. I, 18, et Rom. VIII, 34. — [6] Hebr. IX, 12.

Ecclesia intelligimus, quod illa navicula patiebatur; non erant illa significantia, sed simpliciter transeuntia : si autem videmus exprimi in Ecclesia veritatem illarum significationum; manifestum est, quia facta Christi genera sunt locutionum. « Ut autem sero factum est, inquit, des- » cenderunt discipuli ejus ad mare : et cum ascendissent » naviculam, venerunt trans mare in Capharnaum [1]. » Cito dixit finitum quod postea factum est. « Venerunt » trans mare in Capharnaum. » Et redit, ut exponat quomodo venerunt, quia per stagnum navigantes transierunt. Et dum navigarent ad eum locum, quo eos venisse jam dixit, recapitulando exponit quid acciderit : « Tenebræ » jam factæ erant, et non venerat ad eos Jesus. » Merito tenebræ, quia lux non venerat. « Tenebræ jam factæ » erant, et non venerat ad eos Jesus. » Quantum accedit finis mundi, crescunt errores, crebrescunt terrores, crescit iniquitas, crescit infidelitas : lux denique quæ charitas apud Joannem ipsum evangelistam satis aperteque demonstratur, ita ut diceret : Qui odit fratrem suum, in tenebris est, creberrime extinguitur : crescunt istæ tenebræ odiorum fraternorum, quotidie crescunt; et nondum venit Jesus [2]. Unde apparet quia crescunt? « Quoniam abun- » dabit iniquitas, refrigescet charitas multorum [3]. » Crescunt tenebræ, et nondum venit Jesus. Crescentibus tenebris, refrigescente charitate, abundante iniquitate, ipsi sunt fluctus navem turbantes : tempestates et venti, clamores sunt maledicorum. Inde charitas refrigescit, inde fluctus augentur, et turbatur navis.

VI. « Vento magno flante mare exurgebat [4]. » Tenebræ crescebant, intelligentia minuebatur, iniquitas augebatur. « Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut

[1] Joan. VI, 16, 17. — [2] I Joan. II, 11. — [3] Matth. XXIV, 12. — [4] Joan. VI, 18.

» triginta[1]. » Interea ambulabant, promovebant, nec venti illi et tempestates et fluctus et tenebræ id agebant, ut vel navis non promoveretur, vel soluta mergeretur: sed inter illa omnia mala ibat. Etenim quia abundavit iniquitas, et refrigescit charitas multorum, crescunt fluctus, augentur tenebræ, sævit ventus : sed tamen navis ambulat. « Qui enim perseveraverit usque in finem, hic » salvus erit[2]. » Nec ipse stadiorum numerus contemnendus est. Neque enim vere posset nihil significare quod dictum est, « Cum remigassent stadia viginti-quinque aut » triginta, tunc ad eos venit Jesus. » Sufficeret « viginti- » quinque, » sufficeret « triginta, » maxime quia æstimantis erat, non affirmantis. Numquid periclitaretur veritas in æstimante, si diceret stadia ferme triginta, aut stadia ferme vigintiquinque? Sed ex viginti-quinque fecit triginta. Quæramus numerum vicesimum quintum. Unde constat, unde fit? de quinario. Quinarius ille numerus ad Legem pertinet. Ipsi sunt quinque libri Moysi, ipsæ sunt quinque porticus illæ languidos continentes, ipse quinque panes quinque millia hominum pascentes. Ergo Legem significat numerus vicesimus-quintus : quoniam quinque per quinque, id est, quinquies quini, faciunt viginti-quinque, quadratum quinarium. Sed huic Legi antequam Evangelium veniret, deerat perfectio. Perfectio autem in senario numero comprehenditur. Propterea sex diebus Deus mundum perfecit, et quinque ipsa sex multiplicantur, ut Lex per Evangelium adimpleatur, ut fiant sexies quini triginta[3]. Ad eos ergo qui implent Legem, venit Jesus. Et venit. Quomomodo? Calcans fluctus, omnes tumores mundi snb pedibus habens, omnes celsitudines sæculi premens[4]. Hoc agitur quantum additur tempori, et quantum accedit ætas sæculi. Augentur in isto mundo

[1] Joan. VI, 19. — [2] Matth. X, 22. — [3] Gen. I, 31. — [4] Joan. VI, 19.

tribulationes, augentur mala, augentur contritiones, exaggerantur hæc omnia : Jesus transit, calcans fluctus.

VII. Et tamen tantæ sunt tribulationes, ut etiam ipsi qui crediderunt in Jesum, et qui conantur perseverare usque in finem, expavescant ne deficiant : Christo fluctus calcante, sæculi ambitiones et altitudines deprimente, expavesvit Christianus. Nonne hæc illi prædicta sunt? Merito et Jesu in fluctibus ambulante, « timuerunt : » quomodo Christiani quamvis habentes spem in futuro sæculo, quando viderint deprimi altitudinem sæculi hujus, plerumque conturbantur de contritione rerum humanarum. Aperiunt Evangelium, aperiunt Scripturas; et inveniunt ibi ista omnia prædicta; quia hoc Dominus facit. Deprimit celsitudines sæculi, ut ab humilibus glorificetur. De quorum altitudine prædictum est, « Civitates firmissimas destrues : et, Inimici defecerunt frameæ in finem, et civitates destruxisti [1]. » Quid ergo timetis Christiani? Christus loquitur : « Ego sum, nolite timere [2]. » Quid hæc expavescitis? Quid timetis? Ego ista prædixi, ego facio, necessse est ut fiant. « Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo eum accipere in navim [3], » agnoscentes ac gaudentes, securi facti. « Et statim fuit navis ad terram, in quam ibant. » Factus est finis ad terram : de humido ad solidum, de turbato ad firmum, de itinere ad finem.

VIII. « Altera die turba quæ stabat trans mare [4], » unde illi venerant : « Vidit quia navicula non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis in navem, sed soli discipuli ejus abiissent : aliæ vero supervenerunt naves a Tiberiade, juxta locum ubi manducaverunt panem, gratias agente Domino. Cum ergo vidissent turbæ, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascende-

[1] Psal. IX, 7. — [2] Joan. VI, 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Ibid. 22.

» runt in naviculas, et venerunt Capharnaüm quærentes » Jesum [1]. » Insinuatum tamen est illis tam magnum miraculum. Viderunt enim quod discipuli soli ascendissent in navem, et quia alia navis non ibi erat. Venerunt autem inde et naves juxta locum illum ubi manducaverunt panem, in quibus eum turbæ secutæ sunt. Cum discipulis ergo non ascenderat, alia navis illic non erat : unde subito trans mare factus est Jesus, nisi quia super mare ambulavit, ut miraculum monstraret?

IX. « Et cum invenissent eum turbæ [2]? » Ecce præsentat se turbis, a quibus se rapi timuerat, et in montem fugerat. Omnino confirmat et insinuat nobis in mysterio dicta esse illa omnia : et facta in magno sacramento, ut aliquid significarent. Ecce est ille qui in montem fugerat turbas : nonne cum ipsis turbis loquitur? Modo teneant, modo regem faciant. « Et cum invenissent eum trans » mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc venisti? »

X. Ille post miraculi sacramentum, et sermonem infert, ut si fieri potest, qui pasti sunt, pascantur, quorum satiavit panibus ventres, satiet et sermonibus mentes; sed si capiunt. Et si non capiunt, sumatur quod non capiunt, ne fragmenta pereant. Loquatur ergo, et audiamus : « Respondit Jesus, et dixit, Amen, amen dico vobis, quæ» ritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis » ex panibus meis [3]. » Propter carnem me quæritis, non propter spiritum. Quam multi non quærunt Jesum, nisi ut illis faciat bene secundum tempus. Alius negotium habet, quærit intercessionem clericorum : alius premitur a a potentiore, fugit ad Ecclesiam : alius pro se vult interveniri apud eum, apud quem parum valet : ille sic; ille sic; impletur quotidie talibus Ecclesia. Vix quæritur Jesus propter Jesum. « Quæritis me, non quia vidistis signa,

[1] Joan. VI, 23, 24. — [2] Ibid. 25. — [3] Ibid. 26.

» sed quia manducastis ex panibus meis. Operamini non » cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam[1]. » Quæritis me propter aliud, quærite me propter me. Se ipsum enim insinuat istum cibum, quod in consequentibus illucessit. « Quem filius hominis dabit vobis. » Expectabas credo iterum panes manducare, iterum discumbere, iterum saginari. Sed dixerat « Cibum non » qui perit, sed qui permanet in vitam æternam : » quomodo dictum fuerat mulieri illi Samaritanæ, « Si sci- » res qui petit a te bibere, tu forsitan postulasses ab eo, et daret tibi aquam vivam[2] : » cum illa diceret, Unde tibi, quandoquidem nou habes hauritorium, et puteus altus est? Samaritanæ respondit : Si scires qui a te petit bibere, tu petisses ab eo, et daret tibi aquam, unde qui biberit, amplius non sitiet : nam de hac aqua qui biberit, sitiet iterum. Et gavisa est illa, et voluit accipere, quasi non passura sitim corporis, quæ labore hauriendi fatigabatur : et sic inter hujusmodi sermocinationes pervenit ad potum spiritalem : omnino isto modo et hic.

XI. Hunc ergo « Cibum, non qui perit, sed qui per- » manet in vitam æternam, quem filius hominis dabit » vobis : hunc enim Pater signavit Deus[3]. » Istum filium hominis nolite sic accipere, quasi alios filios hominum, de quibus dictum est : « Filii autem hominum in protec- » tione alarum tuarum sperabunt[4]. » Iste filius hominis sequestratus quadam gratia spiritus, et secundum carnem filius hominis, exceptus a numero hominum, filius hominis est. Iste filius hominis et Filius Dei est, iste homo etiam Deus est. Alio loco interrogans discipulos ait : « Quem me dicunt esse homines filium hominis? Et illi : » Alii Joannem, alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex » Prophetis. Et ille : Vos vero quem me dicitis esse? Res-

[1] Joan. vi, 27. — [2] Id. iv, 10, etc. — [3] Id. vi, 27. — [4] Psal. xxxv, 8.

» pondit Petrus, Tu es Christus Filius Dei vivi [1]. Ille dixit se filium hominis, et Petrus eum dixit Filium Dei vivi. Optime ille commemorabat quod misericorditer exhibuerat; ille commemorabat quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendat humilitatem suam, homo agnoscit claritatem Domini sui. Et revera, fratres, puto quia justum est : humiliavit se propter nos, glorificemus illum nos. Non enim filius hominis propter se est, sed propter nos. Ergo erat filius hominis illo modo, cum Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Ideo enim « Hunc » Deus Pater signavit. » Signare quid est, nisi proprium aliquid ponere? Hoc est est enim signare, imponere aliquid quod non confundatur cum cæteris. Signare, est signum rei ponere. Cuicumque rei ponis signum, ideo ponis signum, ne confusa cum aliis, a te non possit agnosci. « Pater » ergo « eum signavit. » Quid est, « signavit? » Proprium quiddam illi dedit, ne cæteris comparetur hominibus. Ideo de illo dictum est. « Unxit te Deus Deus tuus » oleo exultationis, præ particibus tuis [2]. » Ergo signare quid est? Exceptum habere : hoc est, præ particibus tuis. Itaque nolite, inquit, me contemnere, quia filius sum honis : et quærite a me « cibum non qui perit, sed qui per» manet in vitam æternam. » Sic enim filius hominis sum, ut non sim unus ex vobis : sic sum filius hominis, ut Pater Deus me signaret. Quid est, signaret? Próprium aliquid mihi daret, quo non confunderer cum genere humano, sed per me liberaretur genus humanum.

XII. « Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut opere» mur opera Dei [3]? » Dixerat enim illis, « Operamini » escam, non quæ perit, sed quæ permanet in vitam æter» nam. Quid faciemus, » inquiunt? quid observando hoc præceptum implere poterimus? « Respondit Jesus, et dixit

[1] Matth. XVI, 13, etc. — [2] Psal. XLIV, 8. — [3] Joan. VI, 28.

» eis, Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit » ille[1]. » Hoc est ergo manducare « cibum non qui perit, » sed qui permanet in vitam æternam. » Ut quid paras dentes et ventrem? Crede, et manducasti. Discernitur quidem ab operibus fides, sicut Apostolus dicit, justificari hominem per fidem sine operibus Legis[2] : et sunt opera quæ videntur bona, sine fide Christi : et non sunt bona ; quia non referuntur ad eum finem ex quo sunt bona : « Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti[3]. » Ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse opus[4]. » Ipsa est enim fides quæ per dilectionem operatur. Nec dixit, Hoc est opus vestrum, sed, « Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit » ille : » ut qui gloriatur, in Domino glorietur[5]. Quia ergo invitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebant signa quibus crederent. Vide si non Judæi signa petunt. Dixerunt ergo ei, « Quod ergo tu facis signum, ut videamus et cre» damus tibi? quid operaris[6]? » Parum-ne erat quod de quinque panibus pasti sunt? Sciebant hoc quidem, sed huic cibo manna de cœlo præferebant. Dominus autem Jesus talem se dicebat, ut Moysi præponeret. Non enim ausus est Moyses de se dicere, quod daret « cibum non » qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. » Aliquid plus iste promittebat quam Moyses. Per Moysen quippe promittebatur regnum, et terra fluens lac et mel, temporalis pax, abundantia filiorum, salus corporis, et cætera omnia, temporalia quidem, in figura tamen spiritalia : quia veteri homini in vetere Testamento promittebantur. Attendebant ergo promissa per Moysen, et attendebant promissa per Christum. Ille plenum ventrem promittebat in terra, sed cibo qui perit : iste promittebat

[1] Joan. vi, 29. — [2] Rom. iii, 28. — [3] Id. x, 4. — [4] Galat. v, 6. — [5] I Cor. i, 31. — [6] Joan. vi, 30.

« cibum non qui perit, sed qui permanet in æternum. » Attendebant eum plus promittentem, et quasi nondum videbant majora facientem. Attendebant itaque qualia fecisset Moyses, et adhuc aliqua majora volebant fieri ab eo qui tam magna pollicebatur. Quid, inquiunt, facis ut credamus tibi? Et ut noveris quia miracula illa huic miraculo comparabant, et ideo quasi minora ista judicabant quæ faciebat Jesus : « Patres, inquiunt, nostri manna » manducaverunt in deserto[1]. » Sed quid est manna? Forte contemnitis. « Sicut scriptum est, Dedit illis manna » manducare. » Per Moysen patres nostri panem de cœlo acceperunt, et non eis dictum est a Moyse, « Operamini » cibum non qui perit. » Tu promittis « cibum non qui » perit, sed qui permanet in vitam æternam, » et non talia opera operaris qualia Moyses. Panes hordeaceos ille non dedit, sed dedit manna de cœlo.

XIII. « Dixit ergo eis Jesus, Amen, amen dico vobis, » non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater » meus dedit vobis panem de cœlo. Verus enim panis est » qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo[2]. » Verus ergo ille panis est, qui dat vitam mundo : et ipse cibus est, de quo paulo ante locutus sum, « Operamini cibum » non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. » Ergo et illud manna hoc significabat, et illa omnia signa mea erant. Signa mea dilexistis : qui significabatur, contemnitis? Non ergo Moyses dedit panem de cœlo : Deus dat panem. Sed quem panem? forte manna? Non, sed panem quem significavit manna, ipsum scilicet Dominum Jesum. « Pater meus dat vobis panem verum. Panis enim » Dei est qui descendit de cœlo, et dat vitam mundo. Di- » xerunt ergo ad eum, Domine, da nobis semper panem » hunc[3]. » Quomodo mulier illa Samaritana, cui dictum

[1] Joan. VI, 31. — [2] Ibid. 32, 33. — [3] Ibid. 34.

est, « Qui biberit de hac aqua, non sitiet unquam[1] : » continuo illa secundum corpus accipiens, sed tamen carere indigentia volens, « Da mihi, inquit, Domine, de hac » aqua : » sic et isti, « Domine, da nobis panem hunc, » qui nos reficiat, nec deficiat.

XIV. « Dixit autem eis Jesus, Ego sum panis vitæ : qui » venit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet » unquam[2]. Qui venit ad me, » hoc est quod ait, et « qui credit in me : » et quod dixit, « Non esuriet, » hoc intelligendum est, « Non sitiet unquam. » Utroque enim illa significatur æterna satietas, ubi nulla est egestas. Panem de cœlo desideratis : ante vos habetis, et non manducatis. « Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non » credidistis[3]. » Sed non ideo ego populum perdidi. « Numquid enim infidelitas vestra fidem Dei evacuavit[4] ? » Vide enim quod sequitur : « Omne quod dat mihi Pater, » ad me veniet; et eum qui venerit ad me, non ejiciam » foras[5]. » Quale est intus illud, unde non exitur foras? Magnum penetrale, et dulce secretum. O secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tentationum et dolorum! Nonne illud secretum est quo intrabit ille, cui dicturus est Dominus servo bene merito : « Intra in gaudium Domini tui[6] ? »

XV. « Et eum qui veniet ad me, non ejiciam foras. » Quia descendi de cœlo non ut faciam voluntatem meam, » sed voluntatem ejus qui misit me[7]. » Ideo ergo eum qui veniet ad te, non ejicies foras, quia descendisti de cœlo, non facere voluntatem tuam, sed voluntatem ejus qui te misit? Magnum sacramentum. Obsecro vos, simul pulsemus, exeat ad nos aliquid quod nos pascat, secundum quod nos delectavit. Magnum illud et dulce secretum : « Qui veniet

[1] Joan. IV, 13, etc. — [2] Joan. VI, 35. — [3] Ibid. 36. — [4] Rom. III, 3. — [5] Joan. VI, 37. — [6] Matth. XXV, 23. — [7] Joan. VI, 38.

» ad me, » Attende, attende, et appende : « Qui veniet » ad me, non ejiciam foras. » Ergo, « Qui veniet, inquit, » non ejiciam foras. » Quare? « Quia descendi de cœlo, » non ut faciam volutatem meam, sed voluntatem ejus » qui misit me. » Ipsa est ergo causa quare non ejicias eum foras qui venit ad te, quia non voluntatem tuam facere descendisti de cœlo, sed voluntatem ejus qui te misit? Ipsa. Quid quærimus utrum ipsa sit? Ipsa est, ipse loquitur. Non enim nobis fas est aliud suspicari quam loquitur : « Qui venerit ad me, non ejiciam foras. » Et quasi quæreres, Quare? « Quia non veni facere volunta- » tem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Timeo ne foras propterea exierit anima a Deo, quia superba erat; imo non dubito. Scriptum est enim, « Initium omnis » peccati superbia : et, Initium superbiæ hominis apos- » tatare a Deo[1]. » Scriptum est, firmum est, verum est. Deinde quid de superbo dicitur mortali, accincto pannis carnis, prægravato pondere corporis corruptibilis, et tamen extollenti se, et obliviscenti qua pelle vestitus sit, quid ei dicit Scriptura? « Quid superbit terra et cinis? » Quid superbit? Dicat quid superbit. « Quoniam in vita » sua projecit intima sua[2] » Quid est, projecit, nisi porro jecit? Hoc est exire foras. Etenim intrare intro, appetere intima; projicere intima, foras exire est. Intima projicit superbus, intima appetit humilis. Si superbia ejicimur, humilitate regredimur.

XVI. Caput omnium morborum superbia est, quia caput omnium peccatorum superbia. Medicus quando ægritudinem discutit, si curet quod per aliquam causam factum est, et ipsam causam qua factum est non curet, ad tempus videtur mederi, causa manente morbus repetitur. Verbi gratia, expressius hoc dicam, Humor in cor-

[1] Eccli. x, 15. — Ibid. 9, 10.

pore scabiem vel ulcera gignit : in corpore fit magna febris, et non parvus dolor : exhibentur quædam medicamenta quæ scabiem compescant et fervorem illum ulceris sedent ; et adhibentur et proficiunt : vides hominem qui fuit ulcerosus et scabiosus, sanatum ; sed quia humor ille non ejectus est, rursus ad ulcus reditur. Cognoscens hoc medicus, purgat humorem, detrahit causam, et nulla erunt ulcera. Unde abundat iniquitas ? per superbiam. Cura superbiam, et nulla erit iniquitas. Ut ergo causa omnium morborum curaretur, id est superbia, descendit et humilis factus est Filius Dei. Quid superbis homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem Deum. Venit Filius Dei in homine, et humilis factus est : præcipitur tibi ut sis humilis, non tibi præcipitur ut ex homine fias pecus : ille Deus factus est homo, tu homo cognosce quia es homo : tota humilitas tua, ut cognoscas te. Ergo quia humilitatem docet Deus, dixit, « Non veni facere » voluntatem meam, sed ejus voluntatem qui misit me. » Hæc enim commendatio humilitatis est. Superbia quippe facit voluntatem suam, humilitas facit voluntatem Dei. Ideo, « Qui ad me venerit, non ejiciam foras. » Quare ? « Quia non veni facere voluntatem meam, sed volunta» tatem ejus qui misit me. » Humilis veni, humilitatem docere veni, magister humilitatis veni : qui ad me venit, incorporatur mihi ; qui ad me venit, humilis fit ; qui mihi adhæret, humilis erit : quia non facit voluntatem suam, sed Dei : et ideo non ejicietur foras, quia cum superbus esset, projectus est foras.

XVII. Vide illa interiora commendari in Psalmo : « Filii » autem hominum in protectione alarum tuarum spera» bunt [1]. » Vide quid sit ire intro, vide quid sit ad illius

[1] Psal. XXXV, 8.

protectionem confugere, vide quid sit etiam sub verbera patris currere : flagellat enim omnem filium quem recipit. « Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum spe» rabunt. » Et quid est intus? « Inebriabuntur ab ubertate » domus tuæ. » Cum miseris intro, intrantes in gaudium Domini sui; « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et » torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te » est fons vitæ[1]. » Non foris extra te, sed intus apud te, ibi est fons vitæ. « Et in lumine tuo videbimus lumen. » Prætende misericordiam tuam scientibus te, et justitiam « tuam his qui recto sunt corde[2]. » Qui sequuntur voluntatem Domini sui, non quærentes sua, sed quæ Domini Jesu Christi, ipsi sunt recti corde, ipsis non commoventur pedes. « Bonus enim Deus Israël rectis corde. Mei autem, » inquit ille, pene commoti sunt pedes. » Quare? « Quia » zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intuens[3]. » Ergo quibus bonus est Deus, nisi rectis corde? Nam mihi torto corde displicuit Deus. Quare displicuit? Quia dedit felicitatem malis : et ideo nutaverunt mihi pedes, quasi sine causa servissem Deo. Ideo ergo mei pene commoti sunt pedes, quia non fui rectus corde. Quid est ergo rectus corde? sequens voluntatem Dei. Felix est ille, laborat ille : ille male vivit et felix est, ille juste vivit et laborat. Non indignetur juste vivens et laborans : intus habet quod felix ille non habet : non ergo tristetur, non maceretur, non deficiat. Felix ille habet ipse aurum in arca, iste Deum in conscientia. Compara nunc aurum et Deum, arcam et conscientiam. Ille illud habet quod perit, et ibi habet unde perit : iste Deum habet qui perire non potest, et ibi habet unde auferri non potest : sed si sit rectus corde; tunc enim intrat, et non exit. Ideo ille quid dicebat? « Quoniam apud te est fons vitæ[4] : » non apud

[1] Psal. XXXV, 8-10. — [2] Ibid. 11. — [3] Id. LXXII, 1-3. — [4] Id. XXXV, 10.

nos. Ideo intrare debemus ut vivamus, non quasi nobis sufficere ut pereamus, non quasi de nostro velle satiari ut arescamus : sed os ad ipsum fontem ponere, ubi aqua non deficit. Quia voluit suo consilio vivere Adam, et lapsus est per eum qui ante ceciderat per superbiam, qui ei calicem ipsius superbiæ propinavit. « Quia ergo apud te est » fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen : » intus bibamus, intus videamus. Quare enim inde exitum est? Audi quare : « Non veniat mihi pes superbiæ[1]. » Ergo ille exiit, cui venit pes superbiæ. Ostende quia ideo exiit. « Et manus peccatorum non moveant me : » propter pedem superbiæ. Quare hoc dicis? « Ibi ceciderunt omnes qui » operantur iniquitatem[2]. » Ubi ceciderunt? in ipsa superbia. « Expulsi sunt, nec potuerunt stare. » Si ergo superbia expulit eos, qui non potuerunt stare : humilitas intromittit, qui possint in perpetuum stare. Ideo etenim ille qui dixit, « Exultabunt ossa humiliata[3] : » prædixit, » Auditui meo dabis exultationem et lætitiam. » Quid est, auditui meo? Audiendo te felix sum, de voce tua felix sum : intus bibendo felix sum. Ideo non cado, ideo exultabunt ossa humiliata : ideo amicus sponsi stat, et audit eum[4]; ideo stat, quia audit. De interiore fonte bibit, ideo stat. Illi qui noluerunt de interiore bibere, ibi ceciderunt; expulsi sunt, nec potuerunt stare.

XVIII. Doctor itaque humilitatis venit non facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit illum. Veniamus ad eum, intremus ad eum, incorporemur ei, ut nec nos faciamus voluntatem nostram, sed voluntatem Dei : et non nos ejiciet foras, quia membra ejus sumus, quia caput nostrum esse voluit docendo humilitatem. Ad extremum, ipsum audite concionantem : « Venite ad me » qui laboratis et onerati estis : tollite jugum meum super

[1] Psal. XXXV, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Id. L, 10. — [4] Joan. III, 29.

» vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde [1] : et cum hoc didiceritis, invenietis requiem animabus vestris, unde non ejiciamini foras : « Quia descendi de cœlo, » non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus » qui misit me : » humilitatem doceo, ad me venire non potest nisi humilis. Non mittit foras nisi superbia : quomodo exit foras qui servat humilitatem, et non labitur à veritate? Dicta sunt quanta dici potuerunt de abscondito sensu, Fratres : satis enim hic latet sensus, et nescio utrum congruis verbis a me sit depromptus et exsculptus, quare ideo non ejiciat foras qui venit ad illum, quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit eum.

XIX. « Hæc est autem, inquit, voluntas ejus qui misit » me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo [2]. » Ipse illi datus est, qui servat humilitatem ; hunc accipit: qui non servat humilitatem, longe est a magistro humilitatis. Ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. « Sic » non est voluntas in conspectu Patris vestri, ut pereat » unus de pusillis istis [3]. » De tumentibus potest perire, de pusillis nihil perit : quia nisi fueritis sicut pusillus iste, non intrabitis in regnum cœlorum [4]. « Omne quod dedit » mihi Pater, non perdam ex eo ; sed resuscitabo illud in » novissimo die. » Videte quemadmodum et hic geminam illam resurrectionem delineet. « Qui venit ad me, » modo resurgit humilis factus in membris meis : sed et « resuscitabo » eum in novissimo die, » secundùm carnem. « Hæc est enim » voluntas Patris mei qui misit me, ut omnis qui videt Fi» lium, et credit in eum, habeat vitam æternam ; et ego » resuscitabo eum in novissimo die [5]. » Superius dixit, « Qui » audit verbum meum, et credit ei qui misit me [6] : » modò

[1] Matth. XI, 28, 29. — [2] Joan. VI, 39. — [3] Matth. XVIII, 14. — [4] Ibid. 4. — [5] Joan. VI, 40. — [6] Id. V, 24.

autem, « Qui videt Filium, et credit in eum. » Non dixit, Videt Filium, et credit in Patrem : hoc est enim credere in Filium, quod et in Patrem. Quia sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso [1]. « Ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, » habeat vitam æternam : » credendo et transeundo ad vitam, tanquam prima illa resurrectione. Et quia non est sola, « et resuscitabo ego eum, inquit, in novissimo die. »

TRACTATUS XXVI.

Ab eo quod scriptum est : *Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset, Ego sum panis, qui de cœlo descendi* : usque ad id ; *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.*

I. Cum Dominus noster Jesus Christus, sicut in Evangelio cum legeretur, audivimus, panem se esse dixisset, qui de cœlo descendit, murmuraverunt Judæi, et dixerunt, « Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novi» mus patrem et matrem? Quomodo ergo hic dicit, quia » descendi de cœlo [2] » ? Isti a pane de cœlo longe erant, nec eum esurire noverant. Fauces cordis languidas habebant, auribus apertis surdi erant, videbant et cæci stabant. Panis quippe iste interioris hominis quærit esuriem : unde alio loco dicit : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, » quoniam ipsi saturabuntur [3]. » Justitiam vero nobis esse Christum Paulus apostolus dicit. « Ac per hoc qui esu» rit hunc panem, esuriat justitiam [4] ; » sed justitiam quæ de cœlo descendit, justitiam quam dat Deus, non quam

[1] Joan. v, 26. — [2] Id. vi. 42. — [3] Matth. v, 6. — [4] 1 Cor. 1, 30.

sibi facit homo. Si enim nullam sibi homo faceret justitiam, non diceret idem Apostolus de Judæis, « Ignorantes enim Dei justitiam, et suam volentes constituere, » justitiæ Dei non sunt subjecti [1]. » Inde erant isti qui panem de cœlo descendentem non intelligebant, quia sua justitia saturati, justitiam Dei non esuriebant. Quid est hoc, justitia Dei et justitia hominis? Justitia Dei hic dicitur, non qua justus est Deus, sed quam dat homini Deus, ut justus sit homo per Deum. Quæ autem erat illorum justitia? Qua de suis viribus præsumebant, et quasi impletores Legis se ipsos ex sua virtute dicebant. Nemo autem implet Legem, nisi quem adjuverit gratia, id est panis qui de cœlo descendit. Legis enim plenitudo, compendio, ut ait Apostolus, charitas est [2]: charitas non nummi, sed Dei; charitas non terræ, non cœli, sed ejus qui fecit cœlum et terram. Unde ista charitas homini? Ipsum audiamus: charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis [3]. Daturus ergo Dominus Spiritum sanctum, dixit se panem qui de cœlo descendit, hortans ut credamus in eum. Credere enim in eum, hoc est manducare panem vivum. Qui credit, manducat: invisibiliter saginatur, quia invisibiliter renascitur. Infans intus est, novus intus est: ubi novellatur, ibi satiatur.

II. Quid ergo talibus murmurantibus respondit Jesus? « Nolite murmurare ad invicem. » Tanquam dicens, Scio quare non esuriatis, et istum panem non intelligatis neque quæratis. « Nolite murmurare ad invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit » me, traxerit eum. » Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat et quem non trahat, quare illum trahat et illum non trahat, noli velle judi-

[1] Rom. x, 3. — [2] Id. xiii, 10. — [3] Id. v, 5.

care, si non vis errare. Semel accipe, et intellige : Nondum traheris? ora ut traharis. Quid hic dicimus, fratres? Si trahimur ad Christum, ergo inviti credimus; ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere sacramentum potest nolens : credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus : sed non corpore creditur. Apostolum audi : « Corde creditur ad justitiam [1]. » Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. De radice cordis surgit ista confessio. Aliquando audis confitentem, et nescis credentem. Sed nec debes vocare confitentem, quem judicas non credentem. Hoc est enim confiteri, dicere quod habes in corde : si autem aliud in corde habes, aliud dicis; loqueris, non confiteris. Cum ergo in Christum corde credatur, quod nemo utique facit invitus, qui autem trahitur, tanquam invitus cogi videtur; quomodo istam solvimus quæstionem, « Nemo venit ad me, nisi Pater qui » misit me, traxerit eum? »

III. Si trahitur, ait aliquis, invitus venit. Si invitus venit, nec credit; si non credit, nec venit. Non enim ad Christum ambulando currimus, sed credendo : nec motu corporis, sed voluntate cordis accedimus. Ideo illa mulier quæ fimbriam tetigit, magis tetigit quam turba quæ pressit. Ideo Dominus dixit : « Quis me tetigit? Et mirantes » discipuli, dixerunt, Turbæ te comprimunt, et dicis, » Quis me tetigit? Et ille repetivit, « Tetigit me aliquis [2]. » Illa tangit, turba premit. Quid est tetigit, nisi credidit? Unde et mulieri illi post resurrectionem dixit volenti se mittere ad pedes ejus : « Noli me tangere, nondum enim » ascendi ad Patrem [3]. » Quod vides, hoc solum me esse putas, noli me tangere. Quid est? Hoc solum me esse pu-

[1] Rom. x, 10. — [2] Luc. viii, 45, etc. — [3] Joan. xx, 17.

tas quod tibi appareo, noli sic credere : hoc est, « Noli » me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem : » tibi non ascendi, nam inde nunquam recessi. In terra non tangebat stantem, quomodo tangeret ad Patrem ascendentem? Sic tamen, sic se tangi voluit : sic tangitur ab eis a quibus bene tangitur, ascendens ad Patrem, manens cum Patre, æqualis Patri.

IV. Inde et hic si advertis, « Nemo venit ad me, nisi » quem Pater attraxerit. » Noli te cogitare invitum trahi : trahitur animus et amore. Nec timere debemus ne ab hominibus qui verba perpendunt, et a rebus maxime divinis intelligendis longe remoti sunt, in hoc Scripturarum sanctarum evangelico verbo forsitan reprehendamur, et dicatur nobis, Quomodo voluntate credo, si trahor? Ego dico : Parum est voluntate, etiam voluptate traheris. Quid est trahi voluptate? « Delectare in Domino, et dabit » tibi petitiones cordis tui[1]. » Est quædam voluptas cordis, cui panis dulcis est ille cœlestis. Porro si poëtæ dicere licuit :

. . . . Trahit sua quemque voluptas[2];

Non necessitas, sed voluptas; non obligatio, sed delectatio : quanto fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur justitia, delectatur sempiterna vita, quod totum Christus est? An vero habent corporis sensus voluptates suas, et animus deseritur a voluptatibus suis : Si animus non habet voluptates suas; unde dicitur, « Filii » autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt : inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et tor» rente voluptatis tuæ potabis eos : quoniam apud te est » fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen[3]? » Da

[1] Psal. xxxvi, 4. — [2] Virg Eclog. ii, vers. 65. — [3] Psal. xxxv, 8, etc.

amantem, et sentit quod dico. Da desiderantem, da esurientem, da in ista solitudine peregrinantem atque sitientem, et fontem æternæ patriæ suspirantem : da talem, et scit quid dicam. Si autem frigido loquor, nescit quid loquor. Tales erant isti qui invicem murmurabant. « Pater, » inquit, quem traxerit, venit ad me. »

V. Quid est autem, « Pater quem traxerit : » cum ipse Christus trahat? Quare voluit dicere, « Pater quem traxerit? » Si trahendi sumus, ab illo trahamur cui dicit quædam quæ diligit, « Post odorem unguentorum tuorum curremus[1]. » Sed quid intelligi voluit, advertamus, fratres, et quantum possumus capiamus. Trahit Pater ad Filium eos qui propterea credunt in Filium, quia eum cogitant Patrem habere Deum : Deus enim Pater æqualem sibi genuit Filium : ut qui cogitat, atque in fide sua sentit et ruminat æqualem esse Patri eum in quem credidit, ipsum trahit Pater ad Filium. Arius credidit creaturam, non eum traxit Pater; quia non considerat Patrem, qui Filium non credit æqualem. Quid dicis o Ari? quid hæretice loqueris? quid est Christus? Non, inquit, Deus verus; sed quem fecit Deus verus. Non te traxit Pater; non enim intellexisti Patrem, cujus Filium negas : aliud cogitas, non est ipse Filius; nec a Patre traheris, nec ad Filium, traheris : aliud est enim Filius, aliud quod tu dicis. Photinus dixit, Homo solum est Christus, non est et Deus. Qui sic credit, non Pater eum traxit. Quem Pater traxit, Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi. Non sicut Propheta, non sicut Joannes, non sicut aliquis magnus justus, sed sicut unicus, sicut æqualis, « Tu es Christus Filius Dei vivi[2]. » Vide quia tractus est, et Patre tractus est. « Beatus es Simon Bar-Jona, quia non tibi » revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cœlis

[1] Cant. I, 4. — [2] Matth. XVI, 16.

» est[1]. » Ista revelatio, ipsa est attractio. Ramum viridem ostendis ovi, et trahis illam. Nuces puero demonstrantur, et trahitur : et quo currit trahitur, amando trahitur, sine læsione corporis trahitur, cordis vinculo trahitur. Si ergo ista quæ inter delicias et voluptates terrenas revelantur amantibus, trahunt; quoniam verum est, Trahit sua quemque voluptas, non trahit revelatus Christus a Patre? Quid enim fortius desiderat anima quam veritatem? Quo avidas fauces habere debet, unde optare ut sanum sit intus palatum vera judicandi, nisi ut manducet et bibat sapientiam, justitiam, veritatem, æternitatem?

VI. Ubi autem hoc? Ibi melius, verius ibi, plenius ibi. Nam ibi facilius possumus esurire, et hoc si bonam spem habemus, quam satiari : « Beati enim, inquit, qui esu» riunt et sitiunt justitiam[2], » sed hic : quoniam saturabuntur, sed ibi. Ideo cum dixisset, « Nemo venit ad me, » nisi Pater qui misit me, traxerit eum, » quid subjecit? « Et ego resuscitabo eum in novissimo die[3]. » Reddo illi quod amat, reddo quod sperat : videbit quod adhuc non videndo credidit; manducabit quod esurit, saturabitur eo quod sitit. Ubi? In resurrectione mortuorum, quia « ego » resuscitabo eum in novissimo die. »

VII. « Scriptum est enim in Prophetis, Et erunt omnes » docibiles Dei[4]. » Quare hoc dixi, o Judæi? Pater vos non docuit : quomodo potestis me agnoscere? Omnes regni illius homines docibiles Dei erunt, non ab hominibus audient. Et si ab hominibus audiunt, tamen quod intelligunt, intus datur, intus coruscat, intus revelatur. Quid faciunt homines forinsecus annuntiantes? quid facio ego modo cum loquor? Strepitum verborum ingero auribus vestris. Nisi ergo revelet ille qui intus est, quid dico, aut quid loquor? Exterior cultor arboris, interior est Crea-

[1] Matth. XVI, 17. — [2] Id. V, 6. — [3] Joan. VI, 44. — [4] Ibid. 45.

tor[1]. Qui plantat et qui rigat, extrinsecus operatur : hoc facimus nos. Sed neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus : hoc est, « Erunt » omnes docibiles Dei. » Qui omnes ? « Omnis qui audivit » a Patre et didicit, venit ad me[2]. » Videte quomodo trahit Pater : docendo delectat, non necessitatem imponendo. Ecce quomodo trahit. « Erunt omnes docibiles » Dei, » trahere Dei est. « Omnis qui audivit a Patre et » didicit, venit ad me, » trahere Dei est.

VIII. Quid igitur, fratres ? Si omnis qui audivit a Patre et didicit, ipse venit ad Christum, Christus nihil hic docuit ? Quid quod Patrem magistrum homines non viderunt, Filium viderunt ? Filius dicebat, sed Pater docebat. Ego cum homo sim, quem doceo ? quem, fratres, nisi eum, qui audit verbum meum ; Si ego cum homo sim, illum doceo qui audit verbum meum ; illum docet et Pater, qui audit Verbum ejus : si illum docet Pater qui audit Verbum ejus ; quære quid sit Christus, et invenies Verbum ejus : « In principio erat Verbum[3]. » Non, In principio fecit Deus Verbum ; quomodo, « In principio fecit Deus cœlum et terram[4] : » ecce quia non est creatura. Disce trahi ad Filium a Patre, doceat te Pater, audi Verbum ejus. Quod Verbum ejus, inquis, audio ? In principio erat Verbum : non factum est, sed erat : Et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Quomodo homines in carne constituti audiant tale Verbum ? Quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.

IX. Exponit hoc et ipse, et ostendit nobis quid dixerit, « Qui audivit a Patre et didicit, venit ad me[5]. » Continuo subjecit quod cogitare possemus : « Non quia Patrem » vidit quisquam, nisi is qui est a Deo, hic vidit Patrem. »

[1] I Cor. III, 7. — [2] Joan. VI, 45. — [3] Id. I, I. — [4] Gen. I, I. — [5] Joan. VI, 46.

Quid est quod ait? Ego vidi Patrem, vos non vidistis Patrem; et tamen non venitis ad me, nisi trahamini a Patre. Quid est autem vos trahi a Patre, nisi discere a Patre? quid est discere a Patre, nisi audire a Patre? quid est audire a Patre, nisi audire Verbum Patris, id est me? Ne forte ergo cum dico vobis, « Omnis qui audivit a Patre » et didicit, » dicatis apud vos, Sed nunquam vidimus Patrem, quomodo discere potuimus a Patre? A me ipso audite : « Non quia Patrem vidit quisquam, sed qui est a » Deo, hic vidit Patrem. » Ego novi Patrem, ab illo sum : sed quomodo verbum ab illo, cujus est verbum; non quod sonat et transit, sed quod manet cum dicente, et trahit audientem.

X. Admoneat quod sequitur : « Amen, amen dico vobis, » qui credit in me, habet vitam æternam [1]. » Revelare se voluit quid esset : nam compendio dicere potuit, Qui credit in me, habet me. Ipse enim Christus verus Deus est et vita æterna. Qui ergo credit in me, inquit, it in me; et qui it in me, habet me. Quid est autem habere me? habere vitam æternam. Vita æterna mortem assumpsit, vita æterna mori voluit; sed de tuo, non de suo : accepit a te, ubi moreretur pro te. Ab hominibus enim carnem assumpsit, sed non more hominum. Nam Patrem habens in cœlo, matrem elegit in terra : et illic natus sine matre, et hic sine Patre. Assumpsit ergo vita mortem, ut vita occideret mortem. Nam « qui in me credit, inquit, » habet vitam æternam : » non quod patet, sed quod latet. Vita enim æterna Verbum in principio erat apud Deum, et Deus erat Verbum : et vita erat lux hominum. Ipse vita æterna, dedit et carni susceptæ vitam æternam. Mori venit, sed die tertio resurrexit. Inter Verbum

[1] Joan. VI, 47.

suscipiens, et carnem resurgentem, mors media consumpta est.

XI. « Ego sum, inquit, panis vitæ[1]. » Et unde illi superbiebant? « Patres vestri, inquit, manducaverunt in » deserto manna, et mortui sunt[2]. » Quid est unde superbitis? « Manducaverunt manna, et mortui sunt. » Quare manducaverunt, et mortui sunt? Quia quod videbant, credebant : quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum. Nam quantum pertinet, fratres mei, ad mortem istam visibilem corporalem, numquid nos non morimur qui manducamus panem de cœlo descendentem? Sic sunt mortui et illi, quemadmodum nos sumus morituri; quantum attinet, ut dixi, ad mortem hujus corporis visibilem atque carnalem. Quantum autem pertinet ad illam mortem, de qua terret Dominus, qua mortui sunt patres istorum; manducavit manna et Moyses, manducavit manna et Aaron, manducavit manna et Phinees, manducaverunt ibi multi qui Domino placuerunt, et mortui non sunt. Quare? Quia visibilem cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spiritaliter gustaverunt, ut spiritaliter satiarentur. Nam et nos hodie accipimus visibilem cibum : sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Quam multi de altari accipiunt et moriuntur, et accipiendo moriuntur? Unde dicit Apostolus : « Judicium sibi manducat et bi» bit[3]. » Non enim buccella Dominica venenum fuit Judæ. Et tamen accepit, et cum accepit, in eum inimicus intravit : non quia malum accepit, sed quia bonum male malus accepit. Videte ergo, fratres, panem cœlestem spiritaliter manducate, innocentiam ad altare apportate. Peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. An-

[1] Joan. VI, 48. — [2] Ibid. 49. — [3] I Cor XI, 29.

tequam ad altare accedatis, attendite quid dicatis : « Di-
» mitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus de-
» bitoribus nostris [1]. » Dimittis, dimittetur tibi : securus accede, panis est, non venenum. Sed vide si dimittis : nam si non dimittis, mentiris, et ei mentiris, quem non non fallis. Mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Novit ille quid agat. Intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus judicat, intus aut damnat, aut coronat. Patres autem istorum, id est, mali patres malorum, infideles patres infidelium, murmuratores patres murmuratorum. Nam de nulla re magis Dominum offendisse ille populus dictus est, quam contra Deum murmurando. Ideo et Dominus eos volens ostendere talium filios, hinc ad eos cœpit : « Quid murmuratis in invicem, » murmuratores filii murmuratorum? « Patres vestri manna man-
» ducaverunt, et mortui sunt : » non quia malum erat manna, sed quia male manducaverunt.

XII. « Hic est panis qui de cœlo descendit [2]. » Hunc panem significavit manna, hunc panem significavit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt : in signis diversa sunt : in re quæ significatur, paria sunt. Apostolum audi : « Nolo
» enim vos, inquit, ignorare, fratres, quia patres nostri
» omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt,
» et omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari,
» et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt [3]. » Spiritalem utique eamdem : nam corporalem alteram, quia illi manna nos aliud : spiritalem vero, quam nos. Sed patres nostri, non patres illorum : quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et adjungit, « Et
» omnes eumdem potum spiritalem biberunt. « Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, quod tamen hoc idem significaret virtute spiritali. Quomodo enim eumdem potum ?

[1] Matth. VI, 12. — [2] Joan. VI, 50. — [3] I Cor. X, 1, etc.

Bibebant, inquit, de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Inde panis, inde potus. Petra Christus in signo, verus Christus in Verbo et in carne. Et quomodo biberunt? Percussa est petra de virga bis[1]: gemina percussio, duo ligna crucis significat. « Hic est ergo panis de » cœlo descendens, ut si quis manducaverit ex ipso, non » moriatur[2]. » Sed quod pertinet ad virtutem sacramenti, non quod pertinet ad visibile sacramentum: qui manducat intus, non foris: qui manducat in corde, non qui premit dente.

XIII. « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi[3]. » Ideo vivus, quia de cœlo descendi. De cœlo descendit et manna: sed manna umbra erat, iste veritas est. « Si quis » manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: et panis » quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita[4]. » Hoc quando caperet caro, quod dixit panem, carnem? Vocatur caro, quod non capit caro: et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad se multum esse dixerunt, hoc non posse fieri putaverunt. « Caro mea est, inquit, pro mundi vita. » Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligant. Fiant corpus Christi, si volunt vivere de Spiritu Christi. De Spiritu Christi non vivit, nisi corpus Christi. Intelligite, fratres mei, quid dixerim. Homo es, et spiritum habes, et corpus habes. Spiritum dico quæ anima vocatur, qua constat quod homo es: constas enim ex anima et corpore. Habes itaque spiritum invisibilem, corpus visibile. Dic mihi quid ex quo vivat: spiritus tuus vivit ex corpore tuo, an corpus tuum ex spiritu tuo? Respondet omnis qui vivit: (qui autem hoc non potest respondere, nescio si vivit:) quid respondet omnis qui vivit? Corpus utique meum vivit de spiritu meo. Vis ergo et tu vivere de Spiritu Christi? In

[1] Num. x, 11. — [2] Joan. vi, 50. — [3] Ibid. 51. — [4] Ibid. 52.

corpore esto Christi. Numquid enim corpus meum vivit de spiritu tuo? Meum vivit de spiritu meo, et tuum de tuo. Non potest vivere corpus Christi, nisi de Spiritu Christi. Inde est quod exponens nobis apostolus Paulus hunc panem, « Unus panis, inquit, unum corpus multi » sumus[1]. » O sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis : Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat. Accedat, credat, incorporetur ut vivificetur. Non abhorreat a compage membrorum, non sit putre membrum quod resecari mereatur, non sit distortum de quo erubescatur : sit pulchrum, sit aptum, sit sanum : hæreat corpori, vivat Deo de Deo : nunc laboret in terra, ut postea regnet in cœlo.

XIV. « Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes, » Quomodo potest hic carnem suam nobis dare ad man- » ducandum[2]? » Litigabant utique ad invicem, quoniam panem concordiæ non intelligebant, nec sumere volebant : nam qui manducant talem panem, non litigant ad invicem; quoniam unus panis, unum corpus multi sumus. « Et per hunc facit Deus unius modi habitare in » domo[3]. »

XV. Quod autem ad invicem litigantes quærunt, quomodo possit Dominus carnem suam dare ad manducandum, non statim audiunt : sed adhuc eis dicitur : « Amen, » amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii ho- » minis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam » in vobis[4] : » Quomodo quidem edatur, et quisnam modus sit manducandi istum panem, ignoratis : verumtamen « nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis » ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Hæc non utique cadaveribus, sed viventibus loquebatur. Unde ne istam vitam intelligentes, et de hac re litigarent, se-

[1] I Cor. x, 17. — [2] Joan. vi, 53. — [3] Psal. LXVII, 7. — [4] Joan. vi, 54.

cutus adjunxit : « Qui manducat meam carnem, et bibit » meum sanguinem, habet vitam æternam [1]. » Hanc ergo non habet qui istum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit : nam temporalem vitam sine illo habere homines possunt, æternam vero omnino non possunt. Qui ergo non manducat ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem, non habet in se vitam : et qui manducat ejus carnem, et bibit ejus sanguinem, habet vitam. Ad utrumque autem respondet quod dixit, « æternam. » Non ita est in hac esca, quam sustentandæ hujus temporalis vitæ causa sumimus. Nam qui eam non sumpserit, non vivet : nec tamen qui eam sumpserit, vivet. Fieri enim potest, ut senio, vel morbo, vel aliquo casu, plurimi et qui eam sumpserint moriantur. In hoc vero cibo et potu, id est, corpore et sanguine Domini, non ita est. Nam et qui eam non sumit, non habet vitam, et qui eam sumit, habet vitam, et hanc utique æternam. Hunc itaque cibum et potum societatem vult intelligi corporis et membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia in prædestinatis, et vocatis, et justificatis, et glorificatis sanctis, et fidelibus ejus. Quorum primum jam factum est, id est, prædestinatio : secundum et tertium factum est, et fit, et fiet, id est, vocatio et justificatio : quartum vero nunc in spe est, in re autem futurum est, id est, glorificatio. Hujus rei sacramentum, id est, unitatis corporis et sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum in dominica mensa præparatur, et de mensa dominica sumitur ; quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium : res vero ipsa cujus sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque ejus particeps fuerit.

XVI. Ne autem putarent sic in isto cibo et potu promitti vitam æternam, ut qui eam sumerent, jam nec cor-

[1] Joan. VI, 55.

pore morerentur; huic cogitationi dignatus est occurrere. Nam cum dixisset : « Qui manducat meam carnem, et » bibit meum sanguinem, habet vitam æternam : » continuo subjecit, « Et ego resuscitabo eum in novissimo die. » Ut habeat interim secundum spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit : quod autem ad corpus attinet, nec caro ejus vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum novissimo die.

XVII. « Caro enim mea, inquit, vere est cibus, et san- » guis meus vere est potus[1]. » Cum enim cibo et potu id appetant homines, ut non esuriant, neque sitiant : hoc veraciter non præstat nisi iste cibus et potus, qui eos a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles facit, id est, societas ipsa sanctorum, ubi pax erit et unitas plena atque perfecta. Propterea quippe, sicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines Dei, Dominus noster Jesus Christus corpus et sanguinem suum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis granis confit : aliud in unum ex multis acinis confluit.

XVIII. Denique jam exponit quomodo id fiat quod loquitur, et quid sit manducare corpus ejus, et sanguinem bibere. « Qui manducat carnem meam, et bibit meum » sanguinem, in me manet, et ego in illo[2]. » Hoc est ergo manducare illam escam, et illum bibere potum, in Christo manere, et illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat (spiritaliter) carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem, (licet carnaliter et visibiliter premat dentibus sacramentum corporis et sanguinis Christi :) sed magis tantæ rei sacramentum ad judicium sibi manducat et bibit, (quia immundus præ

[1] Joan. VI, 56. — [2] Ibid. 57.

sumpsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non digne sumit, nisi qui mundus est : de quibus dicitur, « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt[1]. »

XIX. « Sicut, inquit, misit me vivens Pater, et ego vivo » propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet prop- » ter me[2]. » Non ait, Sicut manduco Patrem ; et ego vivo propter Patrem : qui manducat me, et ipse vivet propter me. Non enim Filius participatione Patris fit melior, qui est natus æqualis : sicut participatione Filii per unitatem corporis ejus et sanguinis, quod illa manducatio potatioque significat, nos efficimur meliores. Vivimus ergo nos propter ipsum, manducantes eum ; id est, ipsum accipientes æternam vitam, quam non habebamus ex nobis : vivit autem ipse propter Patrem, missus ab eo[3] ; quia semetipsum exinanivit factus obediens usque ad mortem crucis. Si enim secundum id accipimus, « Vivo propter Patrem, » quod alibi ait, Pater major me est[4] ; sicut et nos vivimus propter ipsum, qui major est nobis : hoc ex eo quod missus est, factum est. Missio quippe ejus exinanitio suimetipsius est, et formæ servilis acceptio : quod recte intelligitur, servata etiam Filii cum Patre æqualitate naturæ. Major enim est Pater homine filio, sed æqualem habet Deum Filium : cum idem ipse sit et Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, unus Christus Jesus. In quam sententiam si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit : « Sicut me misit vivens » Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat » me, et ipse vivet propter me : » ac si diceret, Ut ego vivam propter Patrem, id est, ad illud tanquam majorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit, in qua me misit : ut autem quisque vivat propter me, participatio facit qua manducat me. Ego itaque humiliatus vivo propter Patrem, ille erectus vivit propter me. Si autem ita

[1] Matth. v, 8. — [2] Joan. vi, 58. — [3] Philip ii, 8. — [4] Joan. xiv, 28.

dictum est, « Vivo propter Patrem, » quia ipse de illo, non ille de ipso est : sine detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo, « Et qui manducat me, et ipse » vivet propter me, » eamdem suam et nostram æqualitatem significavit : sed gratiam mediatoris ostendit.

XX. « Hic est panis, qui de cœlo descendit [1]. : » ut illum manducando vivamus, quia æternam vitam ex nobis habere non possumus. « Non sicut, inquit, manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt : qui » manducat hunc panem, vivet in æternum. » Quod ergo illi mortui sunt, ita vult intelligi, ut non vivant in æternum. Nam temporaliter et hi profecto morientur, qui Christum manducant, sed vivunt in æternum, quia Christus est vita æterna.

TRACTATUS XXVII[2].

Ab eo quod scriptum est, *Hæc dixit in synagoga docens sabbato in Capharnaüm :* usque ad id, *Ille enim traditurus erat eum, cum esset unus ex duodecim.*

I. Verba Domini ex Evangelio, quæ sermonem pristinum consequuntur, audivimus. Hinc sermo debetur auribus et mentibus vestris, et hodierno diei non importunus est : est enim de corpore Domini, quod dicebat se dare ad manducandum propter æternam vitam. Exposuit autem modum attributionis hujus et doni sui, quomodo daret carnem suam manducare, dicens : « Qui manducat

[1] Joan. vi, 59. — [2] Habitus in celebritate S. Laurentii.

» carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet » et ego in illo [1]. » Signum quia manducavit et bibit, hoc est, si manet et manetur, si habitat et inhabitatur, si hæret ut non deseratur. Hoc ergo nos docuit et admonuit mysticis verbis, ut simus in ejus corpore sub ipso capite in membris ejus, edentes carnem ejus, non relinquentes unitatem ejus. Sed qui aderant plures non intelligendo scandalizati sunt : non enim cogitabant hæc audiendo, nisi carnem, quod ipsi erant. Apostolus autem dicit, et verum dicit : « Sapere secundum carnem, mors est [2]. » Carnem suam dat nobis Dominus manducare, et sapere secundum carnem mors est : cum de carne sua dicat, quia ibi est vita æterna. Ergo nec carnem debemus sapere secundum carnem, sicut in his verbis :

II. « Multi itaque audientes : » non ex inimicis, sed « ex discipulis ejus dixerunt : Durus est hic sermo, quis » potest eum audire [3] ? » Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Et tamen sic oportebat ut diceretur, quod non ab omnibus intelligeretur. Secretum Dei intentos debet facere, non adversos. Isti autem cito defecerunt, talia loquente Domino Jesu : non crediderunt aliquid magnum dicentem, et verbis illis aliquam gratiam cooperientem : sed prout voluerunt ita intellexerunt, et more hominum, quia poterat Jesus, aut hoc disponebat Jesus, carnem qua indutum erat Verbum, veluti concisam distribuere credentibus in se. « Durus est, » inquiunt, hic sermo, quis potest eum audire? »

III. « Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de eo discipuli ejus [4]. » Sic enim apud se ista dixerunt, ut ab illo non audirentur : sed ille qui eos noverat in se ipsis, audiens apud semetipsum, respondit, et ait : « Hoc vos scandalizat : » quia dixi : carnem meam

[1] Joan. vi, 57. — [2] Rom. viii, 6. — [3] Joan. vi, 65. — [4] Ibid. 62.

do vobis manducare et sanguinem meum bibere, hoc vos nempe scandalizat. « Si ergo videritis filium hominis as» cendentem ubi erat prius [1]? » Quid est hoc? Hinc solvit quod illos moverat? hinc aperuit unde fuerant scandalizati? hinc plane, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum, ille autem dixit se ascensurum in cœlum, utique integrum. « Cum videritis filium » hominis ascendentem ubi erat prius; » certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus suum; certe vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non consumitur morsibus.

IV. Et ait : « Spiritus est qui vivificat, caro non pro» dest quidquam [2]. » Hoc antequam exponamus, ut Dominus donat, illud non negligenter prætereundum est, quod ait : « Si ergo videritis filium hominis ascendentem » ubi erat prius. » Filius enim hominis Christus, ex virgine Maria. Ergo filius hominis hic cœpit esse in terra, ubi carnem assumpsit ex terra. Unde prophetice dictum erat : « Veritas de terra orta est [3]. » Quid sibi ergo vult quod ait : « Cum videritis filium hominis ascendentem » ubi erat prius? » Nulla enim esset quæstio si ita dixisset : « Si videritis Filium Dei ascendentem ubi erat prius : » cum vero filium hominis dixit ascendentem ubi erat prius, numquid filius hominis in cœlo erat prius, quando in terra esse cœpit? Hic quidem dixit : « Ubi erat prius, » quasi tunc non ibi esset quando hæc loquebatur. Alio autem loco ait : Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo : non dixit erat, sed filius, inquit, hominis qui est in cœlo. In terra loquebatur, et in cœlo se esse dicebat. Et non ita dixit : « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, » Filius Dei qui est in cœlo [4]. » Quo pertinet, nisi ut in-

[1] Joan. vi, 63. — [2] Ibid 64. — [3] Psal. LXXXIV, 12. — [4] Joan. III, 13.

telligamus, quod etiam pristino sermone commendavi Charitati Vestræ, unam personam esse Christum Deum et hominem, non duas; ne fides nostra non sit Trinitas, sed quaternitas? Christus ergo unus est : Verbum, anima et caro unus Christus : Filius Dei et filius hominis unus Christus, Filius Dei semper, filius hominis ex tempore; tamen unus Christus secundum unitatem personæ. In cœlo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat filius hominis in cœlo, quomodo Filius Dei erat in terra : Filius Dei in terra in suscepta carne, filius hominis in cœlo in unitate personæ.

V. Quid est ergo quod adjungit : « Spiritus est qui vi» vificat, caro non prodest quidquam [1]? » Dicamus ei, (patitur enim nos non contradicentes, sed nosse cupientes :) O Domine, magister bone, quomodo « Caro non » prodest quidquam, » cum tu dixeris : « Nisi quis man» ducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, » non habebit in se vitam [2]? » An vita non prodest quidquam? et propter quid sumus quod sumus, nisi ut habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? quid est ergo, « Non prodest quidquam caro? » Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt : carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Proinde sic dictum est : « Caro non prodest quidquam : » quomodo dictum est : « Scientia inflat. » Jam ergo debemus odisse scientiam? absit. Et quid est, Scientia inflat? sola, sine charitate. Ideo adjunxit : « Charitas vero ædificat [3]. » Adde ergo scientiæ charitatem, et utilis erit scientia : non per se, sed per charitatem. Sic etiam nunc, « Caro non » prodest quidquam, » sed sola caro : accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, et pro-

[1] Joan. VI, 64. — [2] Ibid. 54. — [3] I Cor. VIII, I.

dest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut inhabitaret in nobis. Si per carnem nobis multum profuit Christus, quomodo caro nihil prodest? Sed per carnem Spiritus aliquid pro salute nostra egit. Caro vas fuit : quod habebat attende, non quod erat. Apostoli missi sunt, numquid caro ipsorum nihil nobis profuit? Si caro Apostolorum nobis profuit, caro Domini potuit nihil prodesse? Unde enim ad nos sonus verbi, nisi per vocem carnis? unde stylus, unde conscriptio? Ista omnia opera carnis sunt, sed agitante spiritu tanquam organum suum. « Spiritus » ergo « est qui vivificat, caro au» tem non prodest quidquam : » sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam.

VI. Proinde, « Verba, inquit, quæ ego locutus sum » vobis, spiritus et vita sunt [1]. » Diximus enim, fratres; hoc Dominum commendasse in manducatione carnis suæ et potatione sanguinis sui, ut in illo maneamus, et ipse in nobis. Maneamus autem in illo, cum sumus membra ejus : manet autem ipse in nobis, cum sumus templum ejus. Ut autem simus membra ejns, unitas nos compaginat. Ut compaginet unitas, quæ facit nisi charitas? Et charitas Dei unde? Apostolum interroga : « Charitas, inquit, Dei » diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, » qui datus est nobis [2]. » Ergo « Spiritus est qui vivificat : » spiritus enim facit viva membra. Nec viva membra spiritus facit, nisi quæ in corpore quod vegetat ipse spiritus, invenerit. Nam spiritus qui est in te, o homo, quo constas ut homo sis, numquid vivificat membrum quod separatum invenerit a carne tua? Spiritum tuum dico animam tuam; anima tua non vivificat nisi membra quæ sunt in carne tua; unum si tollas, jam non vivificatur ex anima tua, quia unitati corporis tui non copulatur. Hæc dicun-

[1] Joan. vi, 64. — [2] Rom. v, 5.

tur ut amemus unitatem, et timeamus separationem. Nihil enim sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum ejus; si non est membrum ejus, non vegetatur Spiritu ejus : « Quisquis autem, in» quit Apostolus, Spiritum Christi non habet, hic non est » ejus [1]. Spiritus » ergo « est qui vivificat, caro autem non » prodest quidquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, » spiritus et vita sunt . » Quid est, « Spiritus et vita » sunt? » Spiritaliter intelligenda sunt. Intellexisti spiritaliter? « Spiritus et vita sunt. » Intellexisti carnaliter? Etiam sic illa « Spiritus et vita sunt, » sed tibi non sunt.

VII. « Sed sunt quidam, inquit, in vobis qui non cre» dunt [2]. » Non dixit : Sunt quidam in vobis qui non intelligunt : sed causam dixit, quare non intelligant. « Sunt enim quidam in vobis qui non credunt : » et ideo non intelligunt, quia non credunt. Propheta enim dixit : « Nisi credideritis, non intelligetis [3]. » Per fidem copulamur, per intellectum vivificamur . Prius hæreamus per fidem, ut sit quod vivificetur per intellectum. Nam qui non hæret, resistit : qui resistit, non credit. Nam qui resistit, quomodo vivificatur? Adversarius est radio lucis; quo penetrandus est : non avertit aciem, sed claudit mentem. « Sunt » ergo « quidam qui non credunt. » Credant et aperiant, aperiant et illuminabuntur. « Sciebat enim ab initio Jesus qui essent credentes, et quis traditurus esset eum [4]. Ibi enim erat et Judas. Nam quidam scandalizati sunt : ille autem mansit ad insidiandum, non ad intelligendum. Et quia ideo manserat, non de illo tacuit Dominus. Non illum expressit, sed nec siluit : ut omnes

[1] Rom viii, 9. — [2] Joan. vi, 65. — [3] Isaï. vii, 9, juxta LXX. — [4] Joan. vi, 65.

timerent, quamvis unus periret, Sed postea quam dixit et et distinxit credentes a non credentibus, expressit causam quare non credant : « Propterea dixi vobis, inquit, quia » nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Pa- » tre meo [1]. » Ergo et credere datur nobis; non enim nihil est credere. Si autem magnum aliquid est, gaude quia credidisti, sed noli extolli : « Quid enim habes quod non » accepisti [2]? »

VIII. « Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, « et jam non cum illo ambulaverunt [3]. Abierunt retro, » sed post Satanam non post Christum. Nam aliquando Dominus Christus Petrum appellavit satanam, magis quia volebat præcedere Dominum suum, et consilium dare ne moreretur ille, qui venerat ut moreretur, ne nos in æternum moreremur : et ait illi : « Redi post me satanas, » non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominis sunt [4]. » Non illum repulit retroire post satanam, et appellavit satanam : sed fecit post se ire, ut non esset satanas ambulando post Dominum. Isti autem sic redierunt retro, quomodo de quibusdam fœminis dicit Apostolus : « Quædam » enim conversæ sunt retro post satanam [5]. » Ulterius cum illo non ambulaverunt. Ecce præcisi a corpore vitam perdiderunt, quia forte in corpore nec fuerunt. Inter non credentes et ipsi deputandi sunt, quamvis discipuli dicerentur. Abierunt retro, non pauci, sed multi. Hoc forte factum est ad consolationem, quoniam aliquando contingit ut dicat homo verum, et quod dicit, non capiatur, atque illi qui audiunt, scandalizentur et discedant. Pænitet autem hominem dixisse quod verum est : dicit enim apud se homo : Non debui sic dicere; non hoc dicere debui. Ecce Domino contigit : dixit, et perdidit multos, remansit

[1] Joan. vi, 66. — [2] I Cor. iv, 7. — [3] Joan. vi, 67. — [4] Matth. xvi, 23. — [5] I Tim. v, 15.

ad paucos. Sed non turbatur ipse, quia ab initio noverat et qui credentes essent, et qui non credentes : nos si nobis contingat, perturbamur. Solatium in Domino inveniamus, et tamen caute verba dicamus.

IX. Atque ille ad paucos qui remanserant : « Dixit ergo » Jesus duodecim [1] : id est illis duodecim qui remanserunt. « Numquid et vos, inquit, vultis ire? » Non discessit nec Judas. Sed quare manebat, Domino jam apparebat, nobis postea manifestatus est. Respondit Petrus pro omnibus, unus pro multis, unitas pro universis; « Respondit ergo ei Simon Petrus : Domine ad quem ibi- » mus [2] ? » Repellis nos a te, da nobis alterum te. « Ad » quem ibimus? » Si a te recedimus, ad quem ibimus? « Verba vitæ æternæ habes. » Videte quemadmodum Petrus dante Deo, recreante Spiritu sancto, intellexit. Unde, nisi quia credidit? « Verba vitæ æternæ habes. » Vitam enim æternam habes in ministratione corporis et sanguinis tui. « Et nos credidimus, et cognovimus [3]. » Non cognovimus et credidimus, sed « Credidimus, et » cognovimus. » Credidimus enim ut cognosceremus : nam si prius cognoscere, et deinde credere vellemus, nec cognoscere nec credere valeremus. Quid credidimus, et quid cognovimus? « Quia tu es Christus Filius Dei. » Id est, quia ipsa vita æterna tu es, et non das in carne et sanguine tuo nisi quod es.

X. Ait ergo Dominus Jesus : « Nonne ego vos duode- » cim elegi, et unus ex vobis diabolus est [4]? Ergo undecim » elegi » diceret : an eligitur et diabolus, et in electis est diabolus ? Electi in laude solent dici : an electus est et iste, de quo nolente et nesciente magnum aliquid boni fieret? Hoc est proprium Dei : contrarium iniquis. Sicut enim iniqui male utuntur bonis operibus Dei, sic contra

[1] Joan. VI, 68. — [2] Ibid. 69. — [3] Ibid. 70. — [4] Ibid. 71.

Deus bene utitur malis operibus hominum iniquorum. Quam bonum est membra corporis ita esse, quemadmodum disponi non possunt nisi ab artifice Deo. Petulantia tamen quam male utitur oculis? Fallacia quam male utitur lingua? Falsus testis nonne lingua sua, et animam suam prius trucidat, et alterum lædere se perempto conatur? Male utitur lingua, nec ideo malum est lingua : opus Dei est lingua, sed bono opere Dei male utitur illa nequitia. Quomodo utuntur pedibus qui currunt ad scelera, quomodo utuntur manibus homicidæ, et illis adjacentibus forinsecus bonis creaturis Dei quam male utuntur mali? Auro judicia corrumpunt, innocentes opprimunt. Luce ista mali male utuntur : male vivendo enim etiam ipsam lucem qua vident, ad ministerium scelerum suorum usurpant. Iens enim ut faciat aliquid mali malus, lucere sibi vult ne offendat, qui jam intus offendit et cecidit : quod timet in corpore, jam incurrit in corde. Omnibus ergo bonis Dei, ne per singula currere longum sit; male utitur malus : contra, malis hominum malorum bene utitur bonus. Et quid tam bonum quam unus Deus? Quandoquidem ipse Dominus dixit : « Nemo bonus nisi » unus Deus [1]. » Quanto ergo ille melior, tanto melius utitur et malis nostris. Quid Juda pejus? Inter omnes adhærentes magistro, inter duodecim, loculi illi commissi sunt, et dispensatio pauperum distributa : ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit justitiam : tradidit vitam mortuus; quem ut discipulus secutus, ut inimicus persecutus est. Totum hoc malum Judæ, sed malo ejus bene usus est Dominus. Tradi se pertulit, ut redimeret nos. Ecce malum Judæ in bonum conversum est. Satanas quantos Martyres persecutus est? Si satanas persequendo cesssaret, hodie tam gloriosam coro-

[1] Marc. x, 18.

nam sancti Laurentii non celebraremus. Si ergo ipsius diaboli malis operibus bene utitur Deus : quod facit malus, male utendo, sibi nocet; non bonitati Dei contradicit. Artifex illo utitur ; et magnus artifex, si illo uti non nosset, nec eum esse permitteret. Ergo « Unus ex vobis dia» bolus est, ait, cum ego vos duodecim elegerim. » Potest et sic intelligi quod ait : « Duodecim elegi, » quia sacratus est numerus. Non enim quia periit inde unus, ideo illius numeri honor demptus est : nam in locum pereuntis, alius subrogatus est. Mansit numerus consecratus ; numerus duodenarius [1] : quia per universum mundum, hoc est per quatuor cardines mundi, Trinitatem fuerant annuntiaturi. Ideo ter quaterni. Se ergo exterminavit Judas, non duodenarium numerum violavit : ipse deseruit præceptorem, nam Deus illi apposuit successorem.

XI. Hoc totum quod Dominus de carne et de sanguine suo locutus est, et quod in ejus distributionis gratia vitam nobis promisit æternam, et quod hinc voluit intelligi manducatores et potatores carnis et sanguinis sui, ut in illo maneant et ipse in illis, et quod non intellexerunt qui non crediderunt, et quod spiritalia carnaliter sapiendo scandalizati sunt, et quod eis scandalizatis et pereuntibus consolationi Dominus affuit discipulis qui remanserant, ad quos probandos interrogavit, « Numquid et vos vultis » ire? » ut responsio permansionis eorum innotesceret nobis ; nam ille noverat quia manebant : hoc ergo totum ad hoc nobis valeat, dilectissimi, ut carnem Christi et sanguinem Christi non edamus tantum in sacramento, quod et multi mali ; sed usque ad spiritus participationem manducemus et bibamus, ut in Domini corpore tanquam membra maneamus, ut ejus spiritu vegetemur, et non scandalizemur, etiamsi multi modo nobiscum man-

[1] Act. 1, 26.

ducant et bibunt temporaliter sacramenta, qui habebunt in fine æterna tormenta. Modo enim corpus Christi mixtum est tanquam in area : sed novit Dominus qui sunt ejus [1]. Si tu nosti quid trituras, quia ibi est latens massa, nec consumit trituratio quod purgatura est ventilatio : certi sumus, fratres, quia omnes qui sumus in corpore Domini, et manemus in illo, ut et ipse maneat in nobis, in hoc sæculo necesse habemus usque in finem inter malos vivere. Non inter illos dico malos, qui blasphemant Christum : rari enim jam inveniuntur qui lingua blasphemant, sed multi qui vita. Necesse est ergo ut inter illos usque in finem vivamus.

XII. Sed quid est quod ait : « Qui manet in me, et ego » in illo[2]? » quid nisi quod Martyres audiebant, Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit? Quomodo mansit in illo sanctus Laurentius, cujus hodie festa celebramus? Mansit usque ad tentationem, mansit usque ad tyrannicam interrogationem, mansit usque ad acerrimam comminationem, mansit usque ad peremptionem : parum est, usque ad immanem excruciationem mansit. Non enim occisus est cito, sed cruciatus est in igne : diu vivere permissus est; imo non diu vivere permissus est, sed tarde mori compulsus est. In illa ergo longa morte, in illis tormentis, quia bene manducaverat et bene biberat, tanquam illa esca saginatus et illo calice ebrius, tormenta non sensit. Ibi enim erat qui dixit : « Spiritus est qui vi» vificat[3]. » Caro enim ardebat, sed spiritus animam vegetabat. Non cessit, et in regnum successit. Dixerat autem illi Xystus martyr sanctus, cujus diem quinto ab hinc retro die celebravimus, Noli mœrere, fili. Episcopus enim erat ille, iste diaconus. Noli mœrere, inquit, sequeris me post triduum. Triduum autem dixit medium inter diem

[1] 2 Tim. II, 19. — [2] Joan. VI, 57, et XV, 5. — [3] Id. VI, 64.

passionis sancti Xysti, et diem hodiernæ passionis sancti Laurentii. Triduum est medium. O consolatio! non ait, Noli mœrere fili, desinet persecutio, et securus eris: sed, Noli mœrere, quo ego præcedo, tu sequeris; nec consecutio tua differtur: triduum medium erit, et mecum eris. Accepit oraculum, vicit diabolum, pervenit ad triumphum.

TRACTATUS XXVIII [1].

Ab eo loco Evangelii: *Et post hæc ambulabat Jesus in Galilæam*: usque ad id, *Nemo tamen palam loquebatur de eo, propter metum Judæorum.*

I. In isto Evangelii capitulo, fratres, Dominus noster Jesus Christus secundum hominem se plurimum commendavit fidei nostræ. Etenim semper hoc agit dictis et factis suis, ut Deus credatur et homo: Deus qui nos fecit, homo qui nos quæsivit: Deus cum Patre semper, homo nobiscum ex tempore. Non enim quæreret quem fecerat, nisi fieret ipse quod fecerat. Verum hoc mementote, et de cordibus vestris nolite dimittere, sic esse Christum hominem factum, ut non destiterit Deus esse. Manens Deus accepit hominem, qui fecit hominem. Quando ergo latuit ut homo, non potentiam perdidisse putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse. Ille enim quando voluit detentus est, quando voluit occisus est. Sed quoniam futura erant membra ejus, id est, fideles ejus, qui non haberent illam potestatem quam habebat ipse Deus nos-

[1] Habitus die proximo ante Tractat. subseq.

ter : quod latebat, quod se tanquam ne occideretur occultabat, hoc indicabat factura esse membra sua, in quibus utique membris suis ipse erat. Non enim Christus in capite et non in corpore, sed Christus totus in capite et in corpore. Quod ergo membra ejus, ipse : quod autem ipse, non continuo membra ejus. Nam si non ipse essent membra ejus, non diceret, « Saule, quid me persequeris[1]? » Non enim Saulus ipsum, sed membra ejus, id est, fideles ejus in terra persequebatur. Noluit tamen dicere sanctos meos, servos meos; postremo honorabilius, fratres meos : sed, me, hoc est membra mea, quibus ego sum caput.

II. His prædictis puto nos in hoc capitulo quod modo lectum est, non esse laboraturos : sæpe enim significatum est in capite, quod futurum erat in corpore. « Post hæc, » inquit, ambulabat Jesus in Galilæam : non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere[2]. » Hoc est quod dixi, infirmitati nostræ præbebat exemplum. Non ipse perdiderat potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurum enim erat, ut dixi, ut aliquis fidelis ejus absconderet se, ne a persecutoribus inveniretur : et ne illi pro crimine objiceretur latibulum, præcessit in capite quod in membro confirmaretur. Sic enim dictum est : « Nolebat ambulare in Judæam, quia quærebant eum Judæi occidere : » quasi non posset Christus et ambulare inter Judæos, et non occidi a Judæis. Hanc enim potentiam quando voluit demonstravit : nam cum eum jam passurum tenere vellent, ait illis : « Quem quæritis? Responderunt, Jesum. Et » ille, Ego sum[3] : » non se occultans, sed manifestans. Ad eam tamen manifestationem illi non substiterunt, sed redeuntes retro ceciderunt. Et tamen quia pati venerat,

[1] Act. IX, 4. — [2] Joan. VII, 1. — [3] Id. 1, 85, etc.

surrexerunt, tenuerunt, ad judicem adduxerunt, et occiderunt. Sed quid fecerunt? Quod ait quædam Scriptura : « Terra tradita est in manus impii [1] ; » caro data est in potestatem Judæis. Et hoc propterea, ut quasi sacculus conscinderetur, unde nostrum pretium manaret.

III. « Erat autem in proximo dies festus Judæorum » Scenopegia [2]. » Quid sit Scenopegia, Scripturas qui legerunt, noverunt. Faciebant die festo tabernacula, ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitaverant cum ex Ægypto educti peregrinarentur in eremo. Iste erat dies festus, magna solemnitas. Celebrabant hoc Judæi, velut reminiscentes beneficia Domini, qui occisuri erant Dominum. Hoc ergo die festo, (quia plures erant dies festi; sic enim appellabatur apud Judæos dies festus, ut non esset dies unus, sed plures :) locuti sunt « fratres » ejus » ad Dominum Christum. « Fratres ejus [3], » sic accipite, sicut nostis : non enim novum est quod auditis. Consanguinei virginis Mariæ, fratres Domini dicebantur. Erat enim consuetudinis Scripturarum, appellare fratres quoslibet consanguineos et cognationis propinquos, et extra usum nostrum, non quo more nos loquimur. Nam quis dicat fratres avunculum et filium sororis? Scriptura tamen etiam hujusmodi cognationes fratres appellat. Nam Abraham et Lot fratres sunt dicti, cum esset Abraham patruus Lot [4] : et Laban et Jacob fratres sunt dicti, cum esset Laban avunculus Jacob [5]. Cum ergo auditis fratres Domini, Mariæ cogitate consanguinitatem, non iterum parientis ullam propaginem. Sicut enim in sepulcro ubi positum est corpus Domini, nec antea nec postea mortuus jacuit : sic uterus Mariæ nec antea nec postea quidquam mortale concepit.

[1] Job. IX, 24. — [2] Joan. VII, 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Gen. XIV, 14. — [5] Id. XXIX, 15.

IV. Diximus, fratres, qui fuerint : audiamus quid dixerint. « Transi hinc, et vade in Judæam, ut et discipuli » tui videant opera tua, quæ tu facis[1]. » Opera Domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Isti enim fratres, id est, consanguinei, Christum consanguineum habere potuerunt, credere autem in eum ipsa propinquitate fastidierunt. Dictum est in Evangelio : non enim hoc nos audemus opinari, modo audistis. Addunt, et monent, « Nemo enim in occulto quid facit, et quærit ipse in palam esse : si hæc facis, manifesta te ipsum mundo[2]. » Et continuo, « Neque enim fratres ejus credebant in » eum[3]. » Quare in eum non credebant? quia humanam gloriam requirebant. Nam et quod eum videntur monere fratres, gloriæ ipsius consulunt. Facis mirabilia, innotesce, id est, appare omnibus ut laudari possis ab omnibus. Loquebatur caro carni : sed caro sine Deo, carni cum Deo. Loquebatur enim prudentia carnis Verbo quod caro factum est et habitavit in nobis.

V. Quid ad hæc Dominus? « Dicit ergo eis Jesus, Tem» pus meum nondum venit, tempus autem vestrum sem» per est paratum. » Quid est hoc? Nondum venerat tempus Christi? Quare ergo Christus venerat, si tempus ejus nondum venerat? Nonne audivimus Apostolum dicentem, « Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Fi» lium suum[4]? » Si ergo in plenitudine temporis missus est; quando debuit missus est, quando oportuit venit : quid est, « Tempus meum nondum venit? » Intelligite, fratres, quo animo illi loquebantur, qui quasi fratrem suum monere videbantur. Dabant ei consilium consequendæ gloriæ, veluti sæculariter et terreno affectu monentes, ne esset ignobilis et latitaret : quod ergo ait Dominus, « Tempus meum nondum venit, » illis respondit qui ei

[1] Joan VII, 3. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Galat. IV, 4.

consilium de gloria dabant, « Tempus gloriæ meæ non-» dum venit. » Videte quam profundum sit : de gloria illi admonebant, sed ille voluit altitudinem humilitate præcedere, et ad ipsam celsitudinem per humilitatem viam sternere. Nam et illi discipuli utique gloriam requirebant, qui volebant sedere unus ad dexteram ejus, et alter ad sinistram : attendebant quo, et non videbant qua : Dominus eos ut ordinate venirent ad patriam, revocavit ad viam. Excelsa est enim patria, humilis via. Patria est vita Christi, via est mors Christi : patria est mansio Christi, via est passio Christi. Qui recusat viam, quid quærit patriam? Denique et illis hoc respondit, quærentibus altitudinem, « Potestis bibere calicem quem ego bibiturus » sum [1]? » Ecce qua venitur ad celsitudinem quam desideratis. Calicem quippe commemorabat humilitatis atque passionis.

VI. Ergo et hic, « Tempus meum nondum venit, tempus » autem vestrum, » id est, mundi gloria, « semper est » paratum. » Hoc est tempus de quo in prophetia loquitur Christus, id est, corpus Christi : Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. Modo enim non est tempus judicandi, sed iniquos tolerandi. Ferat igitur modo corpus Christi, et toleret iniquitatem male viventium. Habeat tamen justitiam modo, antequam habeat judicium : per justitiam enim perveniet ad judicium. Tolerantibus quippe membris iniquitatem sæculi hujus, quid Scriptura sancta dicit in Psalmo? « Non repellet Dominus plebem » suam [2]. » Laborat quippe plebs ejus inter indignos, inter iniquos, inter blasphemantes, inter murmurantes, detrahentes, insectantes, et si liceat perimentes. Laborat quidem : « Sed non repellet Dominus plebem suam, et » hæreditatem suam non derelinquet, quoadusque justi-

[1] Matth. xx, 22. — [2] Psal. xciii, 14.

» tia convertatur in judicium. » Quoadusque justitia quæ modo est in sanctis ejus, convertatur in judicium, cum implebitur quod eis dictum est : « Sedebitis super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israël[1]. » Habebat justitiam Apostolus, sed nondum illud judicium de quo dicit : « Nescitis quoniam angelos judicabimus[2]? » Sit ergo modo tempus juste vivendi, postea erit tempus eos qui male vixerint, judicandi. Quoad justitia, inquit, convertatur in judicium. Hoc erit tempus judicii, de quo Dominus modo dixit : « Tempus meum nondum venit. » Erit enim tempus gloriæ, ut qui venit in humilitate, veniat in altitudine. Qui venit judicandus, veniet judicaturus : qui venit occidi a mortuis, veniet judicare de vivis et mortuis. « Deus, inquit Psalmus, manifestus veniet, Deus » noster et non silebit[3]. » Quid est, manifestus veniet? quia venit occultus[4]. Tunc non silebit : nam quando venit occultus, sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum. Veniet et non silebit. Tacui, inquit, numquid semper tacebo[5]?

VII. Modo autem quid necessarium est eis, qui habent justitiam? Quod in illo ipso psalmo legitur : « Quoadusque » justitia convertatur in judicium, et qui habent eam, » omnes recti corde[6]. » Quæritis fortasse qui sunt recti corde? Illos invenimus in Scriptura rectos corde, qui mala sæculi tolerant, et non accusant Deum. Videte, fratres, rara avis est ista quam loquor. Nescio quo enim modo quando evenit homini aliquid mali, Deum currit accusare, qui deberet se. Quando boni aliquid agis, te laudas : quando mali aliquid pateris, Deum accusas. Hoc est ergo cor tortum, non rectum. Ab ista distortione et pravitate si corrigaris, convertetur in contrarium quod faciebas.

[1] Matth. XIX, 28. — [2] I Cor. VI, 3. — [3] Psal. XLIX, 3. — [4] Isaï. LIII, 7. — [5] Id. XLII, 14, juxta LXX. — [6] Psal. XCIII, 15.

Antea enim quid faciebas? Laudabas te in bonis Dei, accusabas Deum in malis tuis: converso corde et directo, laudabis Deum in bonis suis, accusabis te in malis tuis. Isti sunt recti corde. Denique ille nondum recto corde, cui displicebat felicitas malorum et labor bonorum, ait correctus: « Quam bonus Deus Israël rectis corde! Mei autem, quando non eram recto corde, pene commoti sunt » pedes, paulo minus effusi sunt gressus mei[1]. » Quare? quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Vidi, inquit, malos felices, et displicuit mihi Deus: hoc enim volebam, ut non permitteret Deus malos esse felices. Intelligat homo: nunquam hoc permittit Deus: sed malus felix putatur, quia quid sit felicitas ignoratur. Simus ergo recti corde: tempus gloriæ nostræ nondum venit. Dicatur amatoribus hujus sæculi, quales erant fratres Domini, « Tempus vestrum semper est paratum: tempus » nostrum nondum venit. » Audeamus enim hoc dicere et nos. Et quoniam corpus Domini nostri Jesu Christi sumus, quoniam membra ejus sumus, quoniam caput nostrum gratanter agnoscimus, dicamus prorsus: quoniam propter nos et ipse hoc dignatus est dicere. Quando nobis insultant amatores hujus sæculi, dicamus eis: « Tempus » vestrum semper est paratum: tempus nostrum nondum » venit. » Nobis enim dixit Apostolus: « Mortui enim estis, » et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo[2]. » Quando veniet tempus nostrum? Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.

VIII. Quid deinde addit? « Non potest mundus odisse « vos[3]. » Quid est hoc, nisi, Non potest mundus odisse amatores suos falsos testes? Bona enim dicitis quæ mala sunt, et mala quæ bona sunt. « Me autem odit, quia ego

[1] Psal. LXXII, 1, etc. — [2] Coloss. III, 3. — [3] Joan. VII, 7.

» testimonium perhibeo de illo, quia opera ejus mala » sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc[1]. » Quid est « hunc? » Ubi gloriam humanam quæritis. Quid est « hunc? » Ubi extendere vultis carnalia gaudia, non æterna cogitare. « Ego non ascendo ad diem festum hunc, » quia meum tempus nondum impletum est. » In die festo hoc gloriam vos humanam quæritis : meum vero tempus, id est, gloriæ meæ, nondum venit. Ipse erit dies festus meus, non diebus istis præcurrens et transiens, sed permanens in æternum : ipsa erit festivitas, gaudium sine fine, æternitas sine labe, serenitas sine nube. « Hæc cum » dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autem descenderunt » fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum ; non » manifeste, sed quasi in occulto[2]. » Ideo « non ad diem » festum hunc, » quia non gloriari temporaliter, sed aliquid docere salubriter, corrigere homines, de die festo æterno admonere, amorem ab hoc sæculo avertere, et in Deum convertere cupiebat. Quid est autem, « Quasi la- » tenter ascendit ad diem festum? » Non vacat et hoc Domini. Videtur mihi, fratres, etiam hinc, quod quasi latenter ascendit, aliquid significare voluisse : nam consequentia docebunt, sic eum ascendisse mediato die festo, id est, mediatis illis diebus, ut etiam palam doceret. Sed « quasi latenter » dixit, ne se ostenderet hominibus. Non vacat quod latenter ascendit Christus ad diem festum, quia ipse latebat in illo die festo. Adhuc etiam ego quod dixi in latibulo est. Manifestetur ergo, tollatur velum, et appareat quod erat secretum.

IX. Omnia quæ dicta sunt antiquo populo Israël in multiplici Scriptura sanctæ Legis, quæ agerent, sive in sacrificiis, sive in sacerdotiis, sive in diebus festis, et omnino in quibuslibet rebus quibus Deum colebant, quæ-

[1] Joan. VII, 8. — [2] Ibid. 9, 10.

cumque illis dicta et præcepta sunt, umbræ fuerunt futurorum. Quorum futurorum? quæ implentur in Christo. Unde dicit Apostolus: « Quotquot enim promissiones Dei, » in illo etiam[1] : » id est, in illo impletæ sunt. Deinde dicit alio loco : « Omnia in figura contingebant illis, » scripta sunt autem propter nos, in quos finis sæculo» rum obvenit[2].» Dixit et alibi, « Finis enim Legis Chris» tus est[3]. » Item alio loco, « Nemo vos judicet in cibo, » aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut » sabbatorum, quod est umbra futurorum[4]. » Si ergo omnia illa umbræ fuerunt futurorum; et Scenopegia umbra erat futurorum. Hic ergo dies festus, quæramus cujus futuri umbra erat. Exposui quid erat Scenopegia : celebratio erat tabernaculorum, propterea quia populus de Ægypto liberatus tendens per desertum ad terram promissionis, in tabernaculis habitavit. Quid sit animadvertamus, et nos erimus; nos, inquam, qui membra Christi sumus, si sumus : illo autem dignante sumus, non nobis promerentibus. Attendamus ergo nos, fratres : educti sumus de Ægypto, ubi diabolo tanquam Pharaoni serviebamus, ubi lutea opera in terrenis desideriis agebamus, et in eis multum laborabamus. Etenim nobis Christus quasi lateres facientibus clamavit : « Venite ad me omnes qui » laboratis et onerati estis[5]. » Hinc educti per baptismum tanquam per mare rubrum, ideo rubrum, quia Christi sanguine consecratum, mortuis omnibus inimicis nostris qui nos insectabantur, id est, deletis omnibus peccatis nostris, transjecti sumus. Modo ergo antequam ad patriam promissionis, id est, æternum regnum veniamus, in deserto in tabernaculis sumus. Qui ista agnoscunt, in tabernaculis sunt : futurum enim erat, ut quidam hoc agnos-

[1] 2 Cor. I, 20. — [2] I Cor. X, 11. — [3] Rom. X, 4. — [4] Coloss. II, 16. — — [5] Matth. XI, 28.

cerent. Ille enim est in tabernaculis, qui se esse in mundo intelligit peregrinum. Ille se intelligit peregrinantem, qui se videt patriæ suspirantem. Cum autem corpus Christi est in tabernaculis, Christus est in tabernaculis. Sed tunc non evidenter, sed latenter. Adhuc enim umbra lucem obscurabat : veniente luce, umbra remota est. Christus erat in occulto, in Scenopegia Christus erat, sed latens Christus. Modo jam cum manifestata sunt ista, agnoscimus nos iter agere in eremo : si enim agnoscamus, in eremo sumus. Quid est in eremo? in deserto. Quare in deserto? quia in isto mundo, ubi sititur in via inaquosa. Sed sitiamus, ut saturemur. « Beati enim qui esuriunt et si» tiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur [1]. » Et sitis nostra de petra impletur in eremo : « Petra enim erat » Christus, et virga percussa erat, ut aqua manaret [2]. » Ut autem manaret, bis percussa est : quia duo ligna sunt crucis [3]. Omnia ergo hæc quæ fiebant in figura, manifestantur in nobis. Et non vacat quod de Domino dictum est. « Ascendit ad diem festum, non manifeste, sed tanquam » in occulto. » Figuratum enim erat ipsum in occulto, quia in ipso die festo Christus latebat : quia ipse dies festus, Christi membra peregrinatura significabat.

X. « Judæi ergo quærebant eum in die festo [4] : » antequam ascenderet. Priores enim fratres ascenderunt, et non tunc ascendit ille, quando illi putabant et volebant : ut etiam hoc impleretur quod ait, « Non ad hunc [5], » id est, ad quem vos vultis, primum vel secundum diem. Ascendit autem postea, ut Evangelium loquitur, « mediato die » festo [6], » id est, cum jam illius diei festi tot dies præteriissent quot remansissent. Ipsam enim festivitatem, quantum intelligendum est, diebus pluribus celebrabant.

[1] Matth. v, 6. — [2] 1 Cor. x, 4. — [3] Num. xx, 11. — [4] Joan. vii, 11. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. 14.

XI. « Dicebant ergo, Ubi est ille? Et murmur multum » de eo erat in turba[1]. » Unde murmur? de contentione. Quæ fuit contentio? « Quidam enim dicebant quia bonus » est; alii autem, Non, sed seducit turbas. » De omnibus servis ejus intelligendum : hoc dicitur modo. Quicumque enim eminuerit in aliqua gratia[2] spiritali, profecto alii dicunt, « Bonus est; » alii, « Non, sed seducit tur» bas. » Unde hoc? « Quia vita nostra abscondita est cum » Christo in Deo[3]. » Ideo licet dicere hominibus per hyemem, mortua est ista arbor, verbi gratia, arbor fici, arbor pyri, et hujusmodi pomorum, similis est aridæ; et quandiu hyems est, non apparet. Æstas probat, judicium probat. Æstas nostra, revelatio Christi est : « Deus ma» nifestus veniet, Deus noster et non silebit, ignis ante » eum præibit[4] : » iste ignis inflammabit inimicos ejus; aridas arbores ignis comprehendet. Tunc enim aridæ apparebunt, quando eis dicetur : « Esurivi, et non dedistis » mihi manducare[5] : » in alia vero parte, hoc est in dextera, apparebit fœcunditas fructuum, dignitasque foliorum : viriditas, æternitas erit. Illis ergo tanquam aridis dicetur : « Ite in ignem æternum[6]. Ecce enim, inquit, » securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo ar» bor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ig» nem mittetur[7]. » Dicant ergo de te, si proficis in Christo, dicant homines, « Seducit turbas. » De ipso, de toto corpore Christi hoc dicitur. Cogita corpus Christi adhuc in mundo, cogita corpus Christi adhuc in area, vide quemadmodum blasphemetur a palea. Simul quidem triturantur, sed paleæ conteruntur, frumenta purgantur. Quod dictum est ergo de Domino, valet ad consolationem, de quocumque hoc dictum fuerit Christiano.

[1] Joan. VII, 11, 12. — [2] *Forte* et spiritali profectu. — [3] Coloss. III, 3. — [4] Psal. XLIX, 3. — [5] Matth. XXV, 42. — [6] Ibid. 41. — [7] Id. III, 10.

XII. « Nemo tamen palam loquebatur de illo propter » metum Judæorum [1]. » Sed qui non loquebantur de illo propter metum Judæorum? Utique qui dicebant, « Bo- » nus est, » non qui dicebant, « Seducit turbas; » qui dicebant, « Seducit turbas, » sonitus eorum audiebatur tanquam aridorum foliorum. « Seducit turbas, » clarius sonabant; « Bonus est, » pressius susurrabant. Modo autem, fratres, quamvis nondum venerit illa gloria Christi, quæ nos æternos factura est; modo tamen ita crescit Ecclesia ejus, ita eam dignatus est per cuncta diffundere, ut jam susurretur, « Seducit turbas; » et clarius personet « Bonus est. »

TRACTATUS XXIX [2].

In illud Evangelii : *Jam autem die festo mediante ascendit Jesus in templum* : usque ad id, *Qui misit illum, hic verax est, et injustitia in illo non est.*

I. Quod sequitur de Evangelio et hodie lectum est, consequenter et nos videamus, et quod Dominus donaverit, hinc dicamus. Hesterno die huc usque lectum erat, quia licet non vidissent Dominum Jesum in templo per diem festum, loquebantur tamen de illo : « Et alii dice- » bant, Bonus est; alii autem, Non, sed seducit turbas [3]. » Dictum enim hoc est ad eorum solatium, qui postea prædicantes verbum Dei, futuri erant ut seductores et veraces [4]. Si enim seducere decipere est; nec Christus seduc-

[1] Joan. VII. 14 — [2] Habitus die proximo post superiorem Tractatum. — [3] Joan. VII, 12. — [4] II Cor. VI, 8.

tor, nec Apostoli ejus, nec quisquam seductor debet esse Christianus : si autem seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est, quærendum est unde et quo : si a malo ad bonum, bonus seductor est; si a bono ad malum, malus seductor est. In hanc ergo partem qua seducuntur homines de malo ad bonum, utinam omnes seductores et vocemur et simus.

II. « Ascendit » ergo postea Dominus ad diem festum « mediante die festo, et docebat. Et mirabantur Judæi » dicentes : Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit[1] ? » Ille qui latebat, docebat; et palam loquebatur et non tenebatur. Illud enim ut lateret, erat causa exempli, hoc potestatis. Sed cum doceret, « mirabantur Judæi. » Omnes quidem, quantum arbitror, mirabantur; sed non omnes convertebantur. Et unde admiratio ? Quia multi noverant ubi natus, quemadmodum fuerit educatus; nunquam eum viderant litteras discentem, audiebant autem de Lege disputantem, Legis testimonia proferentem, quæ nemo posset proferre nisi legisset, nemo legere nisi litteras didicisset : et ideo mirabantur. Eorum autem admiratio Magistro facta est insinuandæ altius veritatis occasio. Ex eorum quippe admiratione et verbis, dixit Dominus profundum aliquid, et diligentius inspici et discuti dignum. Propter quod intentam facio Charitatem Vestram, non solum ad audiendum pro vobis, sed etiam ad orandum pro nobis.

III. Quid ergo Dominus respondit eis, admirantibus quomodo sciret litteras, quas non didicerat ? « Mea, inquit, doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me[2]. » Hæc est profunditas prima : videtur enim paucis verbis quasi contraria locutus. Non enim ait : Ista doctrina non est mea; sed, « Mea doctrina non est mea. » Si non tua,

[1] Joan. VII, 14, 15. — [2] Ibid. 16.

quomodo tua? Si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis utrumque, et « mea doctrina » et, « non mea. » Nam si dixisset, Ista doctrina non est mea, nulla esset quæstio. Nunc vero, fratres, primitus intendite quæstionem, et sic ordine expectate solutionem. Nam qui non videt quæstionem quæ proponitur, quomodo intelligit quod exponitur? Hoc est ergo in quæstione, quod ait, « mea non » mea: » hoc videtur esse contrarium, quomodo « mea, » quomodo « non mea. » Si ergo intueamur diligenter quod ipse in exordio dicit sanctus Evangelista: « In principio » erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus » erat Verbum[1]: inde pendet hujus solutio quæstionis. Quæ est ergo doctrina Patris, nisi Verbum Patris? Ipse ergo Christus doctrina Patris, si Verbum Patris. Sed quia Verbum non potest esse nullius, sed alicujus: et suam doctrinam dixit, se ipsum; et non suam, quia Patris est Verbum. Quid enim tam tuum quam tu? et quid tam non tuum quam tu, si alicujus est quod es?

IV. Verbum ergo et Deus est, et doctrinæ stabilis Verbum est, non sonabilis per syllabas et volatilis, sed manentis cum Patre, ad quam convertamur manentem, sonis transeuntibus admoniti. Non enim nos ita admonet quod transit, ut ad transitoria vocet. Admonemur ut diligamus Deum. Totum hoc quod dixi, syllabæ fuerunt, percussum aërem verberaverunt, ut ad sensum vestrarum aurium pervenirent, sonando transierunt: non tamen illud quod vos admonui, transire debet; quia ille quem vos diligere admonui, non transit; et cum transeuntibus syllabis admoniti, conversi ad eum fueritis, nec vos transibitis, sed cum manente manebitis. Hoc est ergo in doctrina magnum, altum et æternum quod manet; quo vocant

[1] Joan. 1, 1.

omnia quæ temporaliter transeunt, quando bene significant, nec mendaciter proferuntur. Omnia quippe signa quæ proferimus sonis, aliquid significant quod non est sonus. Non enim duæ breves syllabæ Deus est, et duas breves syllabas colimus, et duas breves syllabas adoramus, et ad duas breves syllabas pervenire desideramus : quæ pene ante desinunt sonare, quam cœperint ; nec in eis secundæ locus est: nisi prima transierit. Manet ergo aliquid magnum quod dicitur Deus, quamvis non maneat sonus cum dicitur Deus. Sic intendite doctrinam Christi, et pervenietis ad Verbum Dei : cum autem perveneritis ad Verbum Dei, intendite, Deus erat Verbum; et videbitis verum dictum esse, « mea doctrina : » intendite etiam cujus est Verbum; et videbitis recte dictum esse, « non » est mea. »

V. Breviter ergo dico Charitati Vestræ, hoc videtur mihi dixisse Dominus Jesus Christus, « Mea docrina non » est mea, » ac si diceret, Ego non sum a me ipso. Quamvis enim Filium Patri dicamus et credamus æqualem, nec ullam in eis naturæ substantiæque distantiam, nec inter generantem atque generatum aliquod interfuisse temporis intervallum : tamen hoc servato et custodito ista dicimus, quod ille Pater est, ille Filius. Pater autem non est, si non habeat Filium, et Filius non est, si non habeat Patrem : sed tamen Filius Deus de Patre ; Pater autem Deus, sed non de Filio. Pater Filii, non Deus de Filio : ille autem Filius Patris, et Deus de Patre. Dominus enim Christus dicitur Lumen ex Lumine. Lumen ergo quod non ex Lumine, et Lumen æquale quod ex Lumine, simul unum Lumen, non duo Lumina.

VI. Si intelleximus, Deo gratias : si quis autem parum intellexit, fecit homo quousque potuit, cætera videat unde

speret. Forinsecus ut operarii possumus plantare et rigare, sed Dei est incrementum dare[1]. « Mea, inquit, doctrina » non est mea, sed ejus qui misit me. » Audiat consilium, qui dicit, nondum intellexi. Magna quippe res et profunda cum fuisset dicta, vidit utique ipse Dominus Christus hoc tam profundum non omnes intellecturos, et in consequenti dedit consilium. Intelligere vis? Crede. Deus enim per Prophetam dixit : « Nisi credideritis, non intelligetis[2]. » Ad hoc pertinet quod etiam hic Dominus secutus adjunxit, « Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me » ipso loquar[3]. » Quid est hoc, « Si quis voluerit voluntatem ejus facere? » Sed ergo dixeram, Si quis crediderit; et hoc consilium dederam, Si non intellexisti, inquam, Crede. Intellectus enim merces est fidei. Ergo noli quærere intelligere ut credas, sed crede ut intelligas : quoniam nisi credideritis, non intelligetis. Cum ergo ad possibilitatem intelligendi consilium dederim obedientiam credendi, et dixerim Dominum Jesum Christum hoc ipsum adjunxisse in consequenti sententia, invenimus eum dixisse : « Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina. » Quid est, « cognoscet? » hoc est intelliget. Quod est autem, « Si quis voluerit voluntatem » ejus facere, » hoc est credere. Sed quia « cognoscet, » hoc est intelliget, omnes intelligunt : quia vero quod ait : « Si quis voluerit voluntatem ejus facere, » hoc pertinet ad credere, ut diligentius intelligatur, opus est nobis ipso Domino nostro expositore, ut indicet nobis utrum revera ad credere pertineat facere voluntatem Patris ejus. Quis nesciat hoc esse facere voluntatem Dei, operari opus ejus, id est, quod illi placet? Ipse autem Dominus aperte alio loco dicit : « Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem

[1] I Cor. III, 6. — [2] Isaï. VII, 9, juxta LXX. — [3] Joan. VII, 17.

» ille misit[1]. » Ut credatis in eum; non ut credatis ei. Sed si creditis in eum, creditis ei: non autem continuo qui credit ei, credit in eum. Nam et dæmones credebant ei, non credebant in eum. Rursus etiam de Apostolis ipsius possumus dicere: Credimus Paulo; sed non, Credimus in Paulum: Credimus Petro, sed non, Credimus in Petrum. « Credenti enim in eum qui justificat impium, deputatur » fides ejus ad justitiam[2].» Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, et ejus membris incorporari. Ipsa est ergo fides quam de nobis exigit Deus: et non invenit quod exigat, nisi quam definivit alio loco Apostolus plenissime dicens: « Ne» que circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed » fides quæ per dilectionem operatur[3]?» Non qualiscumque fides, sed fides quæ per dilectionem operatur: hæc in te sit, et intelliges de doctrina. Quid enim intelliges? Quia doctrina ista non est mea, sed ejus qui misit me, id est, intelliges quia Christus Filius Dei, qui est doctrina Patris, non est ex se ipso, sed Filius est Patris.

VII. Sabellianam hæresim sententia ista dissolvit. Sabelliani enim dicere ausi sunt, ipsum esse Filium qui est et Pater; duo esse nomina, sed unam rem. Si duo essent nomina, et res una, non diceretur, « Mea doctrina non » est mea.» Utique si tua doctrina non est tua, o Domine, cujus est, nisi alius sit cujus sit? Quod dixisti, Sabelliani non intelligunt: non enim Trinitatem viderunt, sed sui cordis errorem secuti sunt. Nos cultores Trinitatis et unitatis Patris et Filii et Spiritus sancti, et unius Dei, intelligamus de doctrina Christi, quoniam non est ejus. Et ideo dixit non se a se ipso loqui; quoniam Christus Patris est Filius, et Pater Christi est Pater, et Filius de Deo Patre Deus est: Pater autem Deus, non de Filio Deo Deus est.

[1] Joan. VI, 29. — [2] Rom. IV, 5. — [3] Gal. V, 6.

VIII. « Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam » quærit[1]. » Hoc erit ille qui vocatur Antichristus, extollens se, sicut Apostolus ait, supra omne quod dicitur Deus, et quod colitur[2]. Ipsum quippe annuntians Dominus gloriam suam quæsiturum, non gloriam Patris, ait ad Judæos : « Ego veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me[3] : » alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Significavit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui quæsiturus est, inflatus, non solidus ; et ideo non stabilis, sed utique ruinosus. Dominus autem noster Jesus Christus magnum exemplum nobis præbuit humilitatis : nempe æqualis est Patri, nempe « in principio » erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum ; » nempe ipse dixit, et verissime dixit : « Tanto » tempore vobiscum sum, et non cognovistis me[4] ? » Philippe, qui vidit me, vidit et Patrem ; nempe ipse dixit, et verissime dixit : « Ego et Pater unum sumus[5]. » Si ergo ille cum Patre unum, æqualis Patri, Deus de Deo, Deus apud Deum, coæternus, immortalis, pariter incommutabilis, pariter sine tempore, pariter creator et dispositor temporum ; tamen quia venit in tempore, et formam servi accepit, et habitu est inventus ut homo, quærit gloriam Patris, non suam[6] : quid tu homo, facere debes, qui quando aliquid boni facis, gloriam tuam quæris ; quando autem aliquid mali facis, Deo calumniam meditaris ? Intende tibi, creatura es, agnosce Creatorem : servus es, ne contemnas Dominum : adoptatus es, sed non meritis tuis ; quære ejus gloriam, a quo habes hanc gratiam, homo adoptatus, cujus gloriam quæsivit qui est ab illo unicus natus. « Qui autem quærit gloriam ejus qui » misit illum, hic verax est, et injustitia in illo non

[1] Joan. VII, 18. — [2] I Thess. II, 4. — [3] Joan. V, 43. — [4] Id. XIV, 8. — [5] Id. X, 30. — [6] Philip. II, 7.

» est[1]. » In Antichristo autem injustitia est, et verax non est; quia gloriam suam quæsiturus est, non ejus a quo missus est : non enim est missus, sed venire permissus. Omnes ergo pertinentes ad corpus Christi, ne inducamur in laqueos Antichristi, non quæramus gloriam nostram. Sed si ille quæsivit gloriam ejus qui eum misit, quanto magis nos ejus qui nos fecit!

TRACTATUS XXX.

Ab eo loco : *Nonne Moyses dedit vobis Legem, et nemo ex vobis facit Legem?* usque ad id, *Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.*

I Evangelii sancti lectionem, de qua pridem Charitati Vestræ locuti sumus, ista quæ modo lecta est, hodierna consequitur. Dominum loquentem audiebant et discipuli et Judæi; veritatem loquentem audiebant, et veraces et mendaces; charitatem loquentem audiebant et amici et inimici; bonum loquentem audiebant et boni et mali. Illi audiebant, sed ille discernebat; et quibus sermo prodesset et profuturus esset, videbat et prævidebat. In illis enim qui tunc erant videbat, in nobis qui futuri eramus prævidebat. Nos itaque sic audiamus Evangelium, quasi præsentem Dominum; nec dicamus : O illi felices qui eum videre potuerunt! quia multi in eis qui viderunt et occiderunt; multi autem in nobis qui non viderunt, et crediderunt. Quod enim pretiosum sonabat de ore Do-

[1] Joan. xvii, 18.

mini, et propter nos scriptum est, et nobis servatum, et propter nos recitatum, et recitabitur etiam propter posteros nostros, et donec sæculum finiatur. Sursum est Dominus : sed etiam hic est veritas Dominus. Corpus enim Domini in quo resurrexit, uno loco esse potest : veritas ejus ubique diffusa est. Dominum ergo audiamus, et quod ipse donaverit de verbis ejus, et nos dicamus.

II. « Nonne Moyses, inquit, dedit vobis Legem, et » nemo ex vobis facit Legem ? Quid me quæritis interfi- » cere[1] ? » Ideo enim quæritis me interficere, quia nemo ex vobis facit Legem : nam si Legem faceretis, in ipsis litteris Christum agnosceretis, et præsentem non occideretis. Et illi responderunt : « Respondit ei turba. » Respondit quasi turba non pertinentia ad ordinem, sed ad perturbationem : denique turba turbata videte quid responderit : « Dæmonium habes, quis te quærit occidere ? » Quasi non pejus fuerit dicere, « Dæmonium habes, » quam eum occidere. Ei quippe dictum est quod dæmonium haberet, qui dæmones expellebat. Quid possit aliud dicere turba turbulenta ? Quid possit aliud olere cœnum commotum ? Turba turbata est, unde ? a veritate. Turbam lippitudinis turbavit claritas lucis. Oculi enim non habentes sanitatem, non possunt ferre luminis claritatem.

III. Dominus autem non plane turbatus, sed in sua veritate tranquillus ; non reddidit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto[2]. Quibus si diceret, Dæmonium habetis vos ; verum utique diceret. Non enim talia illi veritati dicerent, nisi eos diaboli falsitas irritaret. Quid ergo respondit ? Audiamus tranquille, et tranquillum bibamus : « Unum opus feci, et omnes miramini[3]. » Tanquam dicens, Quid si omnia opera mea videretis ? Ipsius enim opera erant quæ in mundo videbant, et ipsum qui

[1] Joan. VII, 19, 20. — [2] I Petr. III, 9. — [3] Joan. VII, 21.

fecit omnia non videbant : fecit unam rem, et turbati sunt, quia salvum fecit hominem sabbato. Quasi vero si quisquam ægrotus sabbato sinceraret, alius illum sanum fecisset quam ille, qui eos scandalizavit, quia unum hominem salvum fecit sabbato. Quis enim alios salvos fecit quam ipsa salus : qui illam salutem quam dedit huic homini, dat et jumentis? Salus enim corporalis erat. Salus carnis et reparatur, et moritur; et cum reparatur, mors differtur, non aufertur. Tamen, fratres, etiam ipsa salus a Domino est, per quemlibet detur : quocumque curante et ministrante impertiatur, ab illo datur a quo est omnis salus, cui dicitur in Psalmo: « Homines et jumenta salvos » facies, Domine, sicut multiplicasti misericordiam tuam » Deus[1]. » Quia enim Deus es, multiplicata misericordia tua pervenit etiam ad salutem carnis humanæ, pervenit etiam ad salutem mutorum animalium : sed qui das salutem carnis homibus jumentisque communem, numquid nulla salus est quam servas hominibus? Est certe alia quæ non solum communis non est hominibus et jumentis, sed nec ipsis hominibus communis est bonis et malis. Denique cum ibi de ista salute dixisset, quam communiter accipiunt pecora et homines; propter illam salutem quam sperare debent homines, sed boni homines, secutus adjunxit : « Filii autem hominum sub tegmine alarum tua- » rum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, » et torrente voluptatis tuæ potabis eos : quoniam apud » te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen[2]. » Hæc est salus quæ ad bonos pertinet, quos appellavit filios hominum; cum supra dixisset : Homines et jumenta salvos facies, Domine. Quid enim? Illi homines non erant filii hominum, ut cum dixisset homines, sequeretur et diceret : Filii autem hominum : quasi aliud erant homi-

[1] Psal. xxxv, 7. — [2] Ibid. etc.

nes, et aliud filii hominum? Non tamen arbitror sine aliqua significatione distinctionis hoc dixisse Spiritum sanctum. (Homines ad primum Adam, filii hominum ad Christum[1].) Forte enim homines pertinent ad primum hominem: filii autem hominum pertinent ad filium hominis.

IV. « Unum opus feci, et omnes miramini. » Et continuo subjungit: « Propterea Moyses dedit vobis circumci- » sionem[2]. » Bene factum est ut acciperetis circumcisionem a Moyse. « Non quia ex Moyse est, sed ex Patribus. » Abraham quippe primus accepit circumcisionem a Domino[3]. « Et in sabbato circumciditis. » Convicit vos Moyses. In Lege accepistis ut circumcidatis octavo die: accepistis in Lege ut vacetis septimo die: si octavus dies illius qui natus est occurret ad diem septimum sabbati, quid facietis? Vacabitis ut servetis sabbatum, an circumcidetis ut impleatis sacramentum diei octavi? Sed novi, inquit, quid faciatis. « Circumciditis hominem. » Quare? Quia circumcisio pertinet ad aliquod signaculum salutis, et non debent homines sabbato vacare a salute. Ergo nec « mihi » irascamini, quia salvum feci totum hominem sabbato: » si circumcisionem, inquit, accipit homo in sabbato, ut » non solvatur Lex Moysi[4]: » (aliquid enim per Moysen in illa constitutione circumcisionis salubriter institutum est:) mihi operanti salutem in sabbato quare indignamini?

V. Forte enim illa circumcisio ipsum Dominum significabat, cui isti curanti et sananti indignabantur. Jussa est enim adhiberi octavo die circumcisio[5]: et quid est circumcisio, nisi carnis expoliatio? Significat ergo ista circumcisio expoliationem a corde cupiditatum carnalium. Non ergo sine causa data est, et in eo membro jussa fieri:

[1] Hæc redundare videntur. — [2] Joan. VII, 22. — [3] Gen. XVII, 10. — [4] Joan. VII, 23. — [5] Levit. XII, 3.

quoniam per illud membrum procreatur creatura mortalium. Et per unum hominem mors, sicut per unum hominem resurrectio mortuorum[1] : et per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors[2]. Ideo quisque cum præputio nascitur, quia omnis homo cum vitio propaginis nascitur : et non mundat Deus sive a vitio cum quo nascimur, sive a vitiis quæ male vivendo addimus, nisi per cultellum petrinum, Dominum Christum. « Petra enim erat Christus[3]. » Cultellis enim petrinis circumcidebant, et petræ nomine Christum figurabant : et præsentem non agnoscebant, sed insuper eum occidere cupiebant. Quare autem octavo die, nisi quia post septimum sabbati Dominus die dominico resurrexit? Ergo resurrectio Christi, quæ facta est tertio quidem die passionis, sed octavo die in diebus hebdomadis, ipsa nos circumcidit. Audi circumcisos vera petra, Apostolo admonente, « Si ergo resurrexistis cum Christo, quæ sur-» sum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei se-» dens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram[4]. » Circumcisis loquitur : Resurrexit Christus, abstulit vobis desideria carnalia, abstulit concupiscentias malas, abstulit superfluum cum quo nati eratis, et multo pejus quod male vivendo addideratis : circumcisi per petram quare adhuc sapitis terram? Et ad extremum quia Legem dedit Moyses, et circumciditis hominem sabbato, intelligite hoc significari opus bonum, quod ego feci totum hominem salvum sabbato : quia et curatus est ut sanus esset in corpore, et credidit ut sanus esset in anima.

VI. « Nolite judicare personaliter, sed rectum judicium » judicate[5]. » Quid est hoc? Modo qui per Legem Moysi circumciditis sabbato, non irascimini Moysi; et quia ego

[1] I Cor. XV, 21. — [2] Rom. VI, 12. — [3] I Cor. X, 4. — [4] Coloss. III, 1, 2. — [5] Joan. VII, 24.

die sabbati salvum feci hominem, irascimini mihi. Personaliter judicatis, veritatem attendite. Ego non me præfero Moysi, ait Dominus, qui erat et ipsius Moysi Dominus. Sic attendite quomodo homines nos duos, tanquam ambos homines : judicate inter nos, sed verum judicium judicate : nolite me honorato illum damnare, sed illo intellecto me honorate. Hoc enim eis alio loco dixit, « Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi; de me enim » ille scripsit[1]. » Sed hoc loco noluit hoc dicere, tanquam se et Moyse ante illos constitutis. Propter Legem Moysi circumciditis, quando etiam sabbatum occurrerit; et ego sanitatum faciendarum beneficentiam non vultis ut exhibeam per sabbatum? Quia Dominus circumcisionis et Dominus sabbati, salutis est auctor : et servilia opera prohibiti estis facere sabbato; si vere intelligatis servilia opera, non peccatis. « Qui enim facit peccatum, servus est pec- » cati[2]. » Numquid servile opus est, hominem sanare per sabbatum? Manducatis et bibitis, (ut aliquid dicam ex admonitione Domini nostri Jesu Christi, et ex verbis ejus,) utique quare manducatis et bibitis in sabbato, nisi quia pertinet ad salutem quod facitis? Per hoc ostenditis opera salutis non esse ullo modo die sabbati omittenda. Ergo « Nolite personaliter judicare, sed rectum judicium judi- » cate. » Attendite me quomodo hominem, attendite Moysen quomodo hominem : si secundum veritatem judicetis, neque Moysen, neque me condemnabitis : et veritate cognita me cognoscetis; quia ego sum veritas[3].

VII. Hoc vitium, fratres, quod Dominus notavit hoc loco, evadere in hoc sæculo magni laboris est, non personaliter judicare, sed rectum judicium retinere. Admonuit quidem Dominus Judæos, sed monuit et nos : illos convicit, nos instruxit : illos redarguit, nos exacuit. Non

[1] Joan. v, 46. — [2] Id. VIII, 34. — [3] Id. XIV, 6.

putemus hoc nobis non ideo dictum, quia tunc ibi non fuimus. Scriptum est, legitur, cum recitaretur audivimus; sed tanquam Judæis dictum audivimus : non nos ponamus post nos, et quasi intueamur inimicos reprehendere, et ipsi nos faciamus quod in nobis veritas ipsa reprehendat. Judæi quidem personaliter judicabant, sed ideo non pertinent ad Novum Testamentum, ideo non habent in Christo regnum cœlorum, ideo non junguntur sanctorum societati Angelorum : terrena quærebant a Domino : terra enim promissionis, victoria ab inimicis, fœcunditas pariendi, multiplicatio filiorum, abundantia fructuum. Quæ illis omnia a Deo quidem vero et bono, tamen ut carnalibus promissa sunt, omnia hæc fecerunt illis Vetus Testamentum. Quid est Vetus Testamentum? quasi hæreditas pertinens ad hominem veterem. Nos innovati sumus, homo novus facti sumus; quia et ille homo novus venit. Quid tam novum quam nasci de virgine? Quia ergo non erat quid in illo innovaret præceptum, quia nullum habebat peccatum; novus partus est datus. In illo partus novus, in nobis homo novus. Quid est homo novus? a vetustate innovatus. Ad quam rem innovatus? ad desideranda cœlestia, ad concupiscenda sempiterna, ad patriam quæ sursum est et hostem non timet, desiderandam, ubi non perdimus amicum, non timemus inimicum; ubi vivimus cum bono affectu, sine ullo defectu; ubi nemo nascitur, quia nemo moritur; ubi nemo jam proficit, et nemo deficit; ubi non esuritur, et non sititur, sed satietas est immortalitas, et cibus veritas. Hæc habentes promissa, et ad Novum Testamentum pertinentes, et novæ hæreditatis facti hæredes, et ipsius Domini cohæredes, aliam spem valde habemus : non personaliter judicemus, sed rectum judicium teneamus.

VIII. Quis est qui non judicat personaliter? qui diligit

æqualiter. Dilectio æqualis facit non acceptari personas. Non cum homines diverso modo pro suis gradibus honoramus, tunc timendum est ne personas accipiamus. Sed quando inter duos judicamus, et aliquando inter necessarios : fit nonnunquam judicium inter patrem et filium ; queritur pater de malo filio, aut queritur filius de duro patre : servamus honorificentiam patri, quæ debetur a filio : non æquamus filium patri in honore ; sed præponimus, si bonam causam habet : filium æquemus patri in veritate ; et sic tribuemus honorem debitum, ut non perdat æquitas meritum. Ita verbis Domini proficimus, et ut proficiamus gratia illius adjuvamur.

TRACTATUS XXXI.

Ab eo loco, *Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis, Nonne hic est, quem quærebant Judæi interficere* : usque ad id, *Quæretis me, et non invenietis ; et ubi sum ego, vos non potestis venire.*

I. Meminit Charitas Vestra pristinis sermonibus et lectum esse in Evangelio, et a nobis ut potuimus disputatum, quod Dominus Jesus ideo velut occulte ascendit ad diem festum, non quia timebat ne teneretur, cujus potestas erat ne teneretur ; sed ut significaret etiam in ipso die festo qui celebrabatur a Judæis, se occultari, et suum esse mysterium : hodierna ergo lectione apparuit potestas, quæ putabatur timiditas : loquebatur enim palam in die festo, ita ut mirarentur turbæ, et dicerent quod audivimus, cum lectio legeretur, « Nonne hic est quem quærebant interficere ? Et ecce palam loquitur, et nihil illi di-

» cunt : numquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus[1] ? » Qui noverant qua sævitia quærebatur, mirabantur qua potentia non tenebatur. Deinde non plene intelligentes illius potentiam, putaverunt principum esse scientiam, quod ipsi cognoverant eumdem esse Christum : ideo pepercerunt ei, quem tantopere occidendum quæsierunt.

II. Deinde illi ipsi apud se ipsos, qui dixerant, « Num- » quid cognoverunt principes quia hic est Christus? » fecerunt sibi quæstionem qua eis videretur non ipse esse Christus : adjungentes enim dixerunt, « Sed istum novi- » mus unde sit; Christus autem cum venerit, nemo scit » unde sit[2]. » Hæc opinio apud Judæos unde nata fuerit, quod « Cum venerit, nemo scit unde sit : » (non enim inaniter nata est.) Si consideremus Scripturas, invenimus fratres, quoniam sanctæ Scripturæ dixerunt de Christo, « Quoniam Nazaræus vocabitur[3]. » Ergo prædixerunt unde sit. Rursus si locum nativitatis ejus quæramus, tanquam inde sit ubi natus est; nec hoc latebat Judæos, propter Scripturas quæ ista prædixerant. Nam cum eum visa stella Magi quærerent adorare, venerunt ad Herodem, et dixerunt quid quærerent et quid vellent[4] : ille autem convocatis eis qui Legem sciebant, quæsivit ab eis ubi Christus nasceretur : illi dixerunt, in Bethleem Judæ ; et testimonium etiam propheticum protulerunt. Si ergo Prophetæ prædixerant et locum unde erat origo carnis ejus, et locum ubi eum peperit mater ejus[5] ; unde nata est ista opinio apud Judæos, quam modo audivimus, « Christus cum venerit, nemo scit unde » sit, » nisi quia utrumque prædicaverant et prænuntiaverant Scripturæ? Secundum hominem prædixerant Scrip-

[1] Joan. VII, 25, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Matth. II, 23. — [4] Ibid. 2. — [5] Mich. V, 2.

turæ unde esset : secundum Deum latebat impios, et quærebat pios. Ad hoc enim et isti dixerunt, « Christus cum » venerit, nemo scit unde sit : » quia hanc illis opinionem generaverat quod per Isaïam dictum est ; « Generationem autem ejus quis enarrabit[1] ? » Denique et ipse Dominus ad utrumque respondit, et quia noverant eum unde esset, et quia non noverant ; ut attestaretur prophetiæ sanctæ quæ de illo ante prædicta est, et secundum humanitatem infirmitatis, et secundum divinitatem majestatis.

III. Audite ergo Verbum Domini, fratres, videte quemadmodum confirmavit eis et quod dixerunt, « Istum no» vimus unde sit : » et quod dixerunt, « Christus cum » venerit, nemo scit unde sit. Clamabat ergo docens in » templo Jesus, Et me scitis, et unde sim scitis ; et a me » ipso non veni, sed est verus qui me misit, quem vos » nescitis[2]. » Hoc est dicere, Et me scitis, et me nescitis : hoc est dicere, Et unde sim scitis et unde sim nescitis. Unde sim scitis, Jesus a Nazareth, cujus etiam parentes nostis. Solus enim in hac causa latebat virginis partus, cui tamen testis erat maritus : ipse enim hoc poterat fideliter indicare, qui posset maritaliter et zelare. Hoc ergo excepto virginis partu, totum noverant in Jesu quod ad hominem pertinet : facies ipsius nota erat, patria ipsius nota erat, genus ipsius notum erat, ubi natus est sciebatur. Recte ergo dixit, « Et me nostis, et unde sim scitis, » secundum carnem et effigiem hominis quam gerebat : secundum autem divinitatem, « Et a me ipso non veni, sed » est verus qui me misit, quem vos nescitis : » sed ut eum sciatis, credite in eum quem misit, et scietis. « Deum » enim nemo vidit unquam, nisi unigenitus Filius qui est

[1] Isaï. LIII, 8. — [2] Joan. VII, 28.

» in sinu Patris, ipse narravit[1] : » et, « Patrem non cognos» cit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [2]. »

IV. Denique cum dixisset, « Sed est verus qui misit » me, quem vos nescitis ; » ut ostenderet eis unde possent scire quod nesciebant, subjecit, « Ego scio eum [3]. » Ergo a me quærite, ut sciatis eum. Quare autem scio eum? « Quia ab ipso sum, et ipse me misit. » Magnifice utrumque monstravit. « Ab ipso, inquit, sum ; » quia Filius de Patre, et quidquid est Filius, de illo est cujus est Filius. Ideo Dominum Jesum dicimus Deum de Deo ; Patrem non dicimus Deum de Deo, sed tantum Deum : et dicimus Dominum Jesum lumen de lumine ; Patrem non dicimus lumen de lumine, sed tantum lumen. Ad hoc ergo pertinet, quod dixit, « Ab ipso sum. » Quod autem videtis me in carne, « Ipse me misit. » Ubi audis « ipse me mi» sit, » noli intelligere naturæ dissimilitudinem, sed generantis auctoritatem.

V. « Quærebant ergo eum apprehendere, et nemo misit » in illum manus, quia nondum venerat hora ejus[4] : » hoc est, quia nolebat. Quid est enim, « Nondum venerat » hora ejus? » Non enim Dominus sub fato natus est. Hoc nec de te credendum est, nedum de illo per quem factus es ? Si tua hora voluntas est illius, illius hora quæ est nisi voluntas sua? Non ergo horam dixit qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi. Tempus enim expectabat quo moreretur, quia et tempus expectavit quo nasceretur. De hoc tempore Apostolus loquens, ait : « Cum » autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium » suum [5]. » Ideo multi dicunt, Quare non ante venit Christus? Quibus respondendum est, quia nondum venerat

[1] Joan. I, 18. — [2] Matth. XI, 27. — [3] Joan. VII, 29. — [4] Ibid. 30. — [5] Galat. IV, 4.

plenitudo temporis, moderante illo per quem facta sunt tempora : sciebat enim quando venire deberet. Primo per multam seriem temporum et annorum prædicendus fuit; non enim aliquid parvum venturum fuit : diu fuerat prædicendus, semper tenendus. Quanto major judex veniebat, tanto præconum longior series præcedebat. Denique ubi venit plenitudo temporis, venit et ille qui nos liberaret a tempore. Liberati enim a tempore, venturi sumus ad æternitatem illam, ubi non est tempus : Nec dicitur ibi, Quando veniet hora; dies est enim sempiternus; qui nec præceditur hesterno, nec excluditur crastino. In hoc autem sæculo volvuntur dies, et alii transeunt, et alii veniunt, nullus manet; et momenta quibus loquimur, invicem se expellunt, nec stat prima syllaba, ut sonare possit secunda. Ex quo loquimur aliquantum senuimus, et sine ulla dubitatione senior sum modo quam mane : ita nihil stat, nihil fixum manet in tempore. Amare itaque debemus per quem facta sunt tempora, ut liberemur a tempore, et figamur in æternitate, ubi jam nulla est mutabilitas temporum. Magna igitur misericordia Domini nostri Jesu Christi, factum esse eum propter nos in tempore, per quem facta sunt tempora; factum esse inter omnia, per quem facta sunt omnia : factum esse quod fecit. Factus est enim quod fecerat; factus est enim homo qui hominem fecerat, ne periret quod fecerat. Secundum hanc dispensationem jam venerat hora nativitatis, et natus erat : sed nondum venerat hora passionis, ideo nondum passus erat.

VI. Denique ut noveritis non necessitatem, sed potestatem morientis[1] : propter nonnullos hoc loquor, qui cum audierint, « Nondum venit hora ejus, » ædificantur ad credenda fata, et fiunt corda eorum fatua : ut ergo

[1] Confer. Tract. xxxvii, n. 8 et seq.

noveritis potestatem morientis, ipsam passionem recolite, crucifixum intuemini. Dixit in ligno pendens, Sitio. Illi hoc audito, in arundine per spongiam obtulerunt ei acetum in cruce : accepit, et ait, Perfectum est : et inclinato capite, reddidit spiritum[1]. Videtis potestatem morientis, quia hoc expectabat, donec omnia complerentur quæ de illo prædicta fuerant ante mortem futura. Dixerat enim Propheta ; « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea » potaverunt me aceto[2]. » Expectabat ut hæc omnia complerentur : postea quam completa sunt, dixit, Perfectum est : et abscessit potestate, quia non venerat necessitate. Ideo quidam plus mirati sunt istam potestatem morientis, quam potentiam miracula facientis. Ventum est enim ad crucem, ut corpora deponerentur de ligno, quoniam sabbatum illucescebat : et inventi sunt latrones viventes. Supplicium quippe crucis ideo durius erat, quia diutius cruciabat, et omnes crucifixi longa morte necabantur. Illi autem, ne remanerent in ligno, cruribus fractis coacti sunt mori, ut possent inde deponi. Dominus autem inventus est mortuus, et admirati sunt homines : et qui eum vivum contempserunt, mortuum sic admirati sunt, ut dicerent quidam, « Vere Filius Dei est hic[3]. » Unde est et illud, fratres, ubi ait quærentibus se, « Ego » sum : et illi retro redeuntes omnes ceciderunt[4]. » Erat ergo in illo potestas summa. Nec hora cogebatur mori ; sed horam expectabat, qua opportune fieret voluntas, non qua inviti impleretur necessitas.

VII. « De turba autem multi crediderunt in eum[5]. » Humiles et pauperes salvos faciebat Dominus. Principes insaniebant : et ideo medicum non solum non agnoscebant, sed etiam occidere cupiebant. Erat quædam turba

[1] Joan. XIX, 28, etc. — [2] Psal. LXVIII, 22. — [3] Matth. XXVII, 54. — [4] Joan. XVIII, 6. — [5] Id. VII, 31.

quæ suam ægritudinem cito vidit, et illius medicinam sine dilatione cognovit. Videte quid sibi dixerit turba ipsa commota miraculis. « Numquid Christus cum venerit, » plura signa facturus est? » Utique si duo non erunt, hic est. Crediderunt ergo in eum dicentes ista.

VIII. Principes vero illi audita multitudinis fide, et eo murmure quo Christus glorificabatur, « Miserunt minis- » tros, ut apprehenderent eum [1]. » Quem apprehenderent? Adhuc nolentem? Quia ergo non poterant apprehendere nolentem, missi sunt ut audierent docentem. Quid docentem? « Dicit ergo Jesus, Adhuc modicum tempus vo- » biscum sum [2]. » Quod modo vultis facere, facturi estis, sed non modo : quia modo nolo. Quare adhuc modo nolo? quia « adhuc modicum tempus vobiscum sum : et tunc » vado ad eum qui me misit. » Implere debeo dispensationem meam, et sic pervenire ad passionem meam.

IX. « Quæretis me, et non invenietis; et ubi sum ego, » vos non potestis venire [3]. » Hic jam resurrectionem suam prædixit : noluerunt enim agnoscere præsentem, et postea quæsierunt, cum viderunt in eum multitudinem jam credentem. Magna enim signa facta sunt, etiam cum Dominus resurrexit, et ascendit in cœlum. Tunc per discipulos facta sunt magna; sed ille per illos, qui et per se ipsum : ipse quippe illis dixerat : « Sine me nihil potestis fa- » cere [4]. » Quando claudus ille qui sedebat ad portam, ad vocem Petri surrexit, et suis pedibus ambulavit, ita ut homines mirarentur, sic eos allocutus est Petrus, quia non in sua potestate ista fecit, sed in virtute illius, quem ipsi occiderunt [5]. Multi compuncti dixerunt, « Quid facie- » mus [6]? » Viderunt enim se ingenti crimine impietatis astrictos, quando illum occiderunt, quem venerari et

[1] Joan. VII, 32. — [2] Ibid 33. — [3] Ibid. 34. — [4] Id. XV, 5. — [5] Act. III, 12. — [6] Id. II, 37.

adorare debuerunt : et hoc putabant esse inexpiabile. Magnum enim facinus erat, cujus consideratio illos faceret desperare : sed non debebant desperare, pro quibus in cruce pendens Dominus est dignatus orare. Dixerat enim : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt [1]. » Videbat quosdam suos inter multos alienos; illis jam petebat veniam, a quibus adhuc accipiebat injuriam. Non enim attendebat quod ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur. Multum est quod illis concessum est, et ab ipsis, et pro ipsis: ut nemo de sui peccati dimissione desperet, quando illi veniam meruerunt, qui Christum occiderunt. Mortuus est Christus pro nobis, sed numquid a nobis? At vero illi viderunt Christum suo scelere morientem : et crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscentem. Quousque biberent sanguinem quem fuderant, de sua salute desperaverunt. Ergo hoc dixit, « Quæretis me, et » non invenietis; et ubi sum ego, vos non potestis venire : » quia quæsituri illum erant post resurrectionem compuncti. Nec dixit, ubi ero : sed, « Ubi sum. » Semper enim ibi erat Christus quo fuerat rediturus : sic enim venit, ut non recederet. Unde alio loco ait : « Nemo ascendit in cœlum, nisi » qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo [2] : » non dixit, qui fuit in cœlo. In terra loquebatur, et in cælo se esse dicebat. Sic venit, ut inde non abscederet : sic rediit, ut nos non derelinqueret. Quid miramini? Deus hoc facit. Homo enim secundum corpus in loco est, et de loco migrat, et cum ad alium locum venerit, in eo loco unde venit non erit : Deus autem implet omnia, et ubique totus est, non secundum spatia tenetur locis. Erat tamen Dominus Christus secundum visibilem carnem in terra, secundum invisibilem majestatem in cœlo et in terra : ideo ait : « Ubi ego sum, vos non potestis venire. » Nec dixit,

[1] Luc. XXIII, 34. — [2] Joan. III, 13.

non poteritis, sed « non potestis : » tales enim tunc erant qui non possent. Nam ut sciatis non hoc ad desperationem dictum, et discipulis suis dixit tale aliquid ; « Quo » ego vado, vos non potestis venire[1] : » cum pro illis orans dixerit : « Pater, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum[2]. » Denique hoc Petro exposuit, et ait illi, « Quo » ego vado, non potes me sequi modo, sequeris autem » postea[3]. »

X. « Dixerunt ergo Judæi, » non ad ipsum ; sed « ad » se ipsos : Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum ? » numquid in dispersionem gentium iturus est, et doc- » turus gentes[4] ? » Non enim sciebant quod dixerunt ; sed quia ille voluit, prophetaverunt. Iturus enim erat Dominus ad gentes, non præsentia corporis sui, sed tamen pedibus suis. Qui erant pedes ejus? Quos pedes conculcare volebat persequendo Saulus, quando ei caput clamavit : « Saule, Saule, quid me persequeris[5] ? Quis est » hic sermo, quem dixit, Quæretis me et non invenietis, et » ubi ego sum, vos non potestis venire[6] ? » Unde hoc dixit Dominus, nescierunt, et tamen aliquid quod futurum erat, nescientes prænuntiaverunt. Dixit enim hoc Dominus, quia locum, si tamen dicendus est locus, id est, sinum Patris unde nunquam discedit unigenitus Filius, non illi noverant ; nec cogitare idonei erant ubi erat Christus, unde non recessit Christus, quo rediturus erat Christus ubi manebat Christus. Unde hoc cordi humano cogitare, nedum lingua explicare ? Hoc ergo illi nullo modo intellexerunt ; et tamen ex hac occasione salutem nostram prædixerunt, quod Dominus iturus esset ad dispersionem gentium, et impleturus quod legebant et non intelligebant, « Populus quem non cognovi, servivit mihi, in obau-

[1] Joan xiii, 33. — [2] Id xvii, 24. — [3] Id xiii, 36. — [4] Id vii, 35. — [5] Act. ix, 4. — [6] Joan. vii, 36.

» ditu auris obaudidivit mihi[1]. » Illi non audierunt in quorum oculis fuit, illi audierunt in quorum auribus sonuit.

XII. Illius enim Ecclesiæ venturæ de gentibus typum gerebat mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur : tangebat et non videbatur, nesciebatur et sanabatur. Figura quippe erat, quod Dominus interrogavit, « Quis me tetigit[2]? » Quasi ignorans ignoratam sanavit : sic fecit et gentibus. Non eum didicimus in carne, et meruimus carnem ejus manducare, et in carne ejus membra esse. Quare? quia misit ad nos. Quos? præcones suos, discipulos suos, servos suos, redemptos suos quos creavit, sed quos et redemit fratres suos : totum parum dixi : membra sua, se ipsum; misit enim ad nos membra sua, et fecit nos membra sua. Tamen secundum speciem corporis quam Judæi viderunt et contempserunt, non apud nos fuit Christus : quia et hoc et de illo dictum erat, sicut et Apostolus dicit : « Dico enim Christum ministrum fuisse circumcisionis » propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones » Patrum[3]. » Ad illos debuit venire, a quorum patribus est promissus : ideo et ipse sic ait : « Non sum missus nisi » ad oves quæ perierunt domus Israël[4]. » Sed quid dicit Apostolus in sequenti? « Gentes autem super misericordia » glorificare Deum[5]. » Quid et ipse Dominus? « Habeo alias » oves quæ non sunt ex hoc ovili[6]. » Qui dixerat, « Non » sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël : » quomodo habet alias oves ad quas non est missus, nisi quia significavit præsentiam corporalem non se missum exhibere nisi solis Judæis, qui viderunt et occiderunt? Et multi tamen inde et antea et postea crediderunt. Messis prima de cruce ventilata est, ut esset semen unde alia messis consurgeret. Nunc vero cum fama Evangelii et

[1] Psal. XVII, 34. — [2] Luc. VIII, 45. — [3] Rom. XV, 8. — [4] Matth. XV, 24. — [5] Rom. XV, 9. — [6] Joan. X, 16.

bono ejus odore excitati credunt fideles ejus per omnes gentes, erit expectatio gentium, quando veniat qui jam venit[1]; quando ab omnibus videatur, qui tunc a quibusdam visus non est, a quibusdam visus est; quando veniat judicaturus qui venit judicandus; quando veniat discreturus, qui venit ut non discerneretur. Non enim ab impiis Christus est discretus, sed cum impiis judicatus : de illo enim dictum est : « Inter iniquos reputatus est[2]. » Latro evasit : Christus damnatus est[3]. Accepit indulgentiam criminosus, damnatus est qui omnium crimina confitentium relaxavit. Tamen et ipsa crux, si attendas, tribunal fuit : in medio enim judice constituto, unus latro qui credidit liberatus, alter qui insultavit damnatus est. Jam significabat quod facturus est de vivis et mortuis, alios positurus ad dexteram, alios ad sinistram : similis ille latro futuris ad sinistram, similis alter futuris ad dexteram. Judicabatur, et judicium minabatur.

TRACTATUS XXXII.

Ab eo loco, *In novissimo autem die festivitatis stabat Jesus et clamabat, dicens, Si quis sitit, veniat ad me, et bibat :* usque ad id, *Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus.*

I. Inter dissensiones et dubitationes Judæorum de Domino Jesu Christo, inter cætera quæ dixit, quibus alii confunderentur, alii docerentur, « Novissimo » illius « fes-

[1] Gen. XLIX, 10. — [2] Isaï LIII, 12. — [3] Marc. XV, 15.

» tivitatis die[1], » (tunc enim ista agebantur,) quæ appellatur Scenopegia, id est tabernaculorum constructio, de qua festivitate jam antea meminit Charitas Vestra fuisse dissertum, vocat Dominus Jesus Christus, et hoc non utcumque loquendo, sed clamando, ut qui sitit veniat ad eum. Si sitimus, veniamus; et non pedibus, sed affectibus; nec migrando, sed amando veniamus. Quanquam secundum interiorem hominem, et qui amat migrat. Et aliud est migrare corpore, aliud corde : migrat corpore, qui motu corporis mutat locum; migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas; non ibi es, ubi eras.

II. Clamat ergo nobis Dominus : « Stabat » enim, « et » clamabat, Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui » credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre » ejus fluent aquæ vivæ[2]. » Quid hoc esset, quando Evangelista exposuit, immorari non debemus. Unde enim dixerit Dominus, « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat, » et, Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent » aquæ vivæ, » consequenter exposuit Evangelista, dicens, « Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant » credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus datus, « quia Jesus nondum erat glorificatus[3]. » Est ergo sitis interior et venter interior, quia est homo interior. Et ille quidem interior invisibilis, exterior autem visibilis : sed melior interior quam exterior. Et quod non videtur, hoc plus amatur : constat enim plus amari hominem interiorem quam exteriorem. Unde hoc constat? Unusquisque in se ipso probet. Quamvis enim qui male vivunt, animos suos corpori addicant : vivere tamen volunt, quod non est nisi animi, magisque se ipsos indicant qui regunt, quam illa quæ reguntur. Regunt enim animi, reguntur corpora.

[1] Joan. VII, 37. — [2] Ibid 38. — [3] Ibid. 39.

Gaudet quisque voluptate, et capit de corpore voluptatem : sed separa animum, nihil restat in corpore quod gaudeat; et si de corpore gaudet, animus gaudet. Si gaudet de domo sua, de se non debet gaudere; et si habet animus unde oblectetur extrinsecus, sine deliciis manet intrinsecus? Omnino constat plus amare hominem animam suam quam corpus suum. Sed et in alio homine plus amat homo animam quam corpus. Quid enim amatur in amico, ubi est amor sincerior et castior? Quid amatur in amico, animus an corpus? Si fides amatur, animus amatur : si benevolentia amatur, benevolentiæ sedes animus est : si hoc amas in altero, quia et ipse amat te, animum amas; quia non caro, sed animus amat. Ideo enim amas, quia te amat : quære unde te amet, et vide quid ames. Plus ergo amatur, et non videtur.

III. Aliquid etiam volo dicere, ubi magis appareat Dilectioni Vestræ quantum ametur animus, et quemadmodum corpori præponatur. Illi ipsi lascivi amatores, qui pulchritudine corporum delectantur, et forma membrorum accenduntur, tunc amant amplius quando amantur. Nam si amet et sentiat quia odio habetur, magis irascitur quam diligit. Quare magis irascitur quam diligit? quia non ei redditur quod impendit. Si ergo ipsi corporum amatores redamari se volunt, et hoc eos magis delectat si amentur, quales sunt amatores animorum? Et si magni sunt amatores animorum, quales sunt amatores Dei, qui pulchros animos facit? Sicut enim animus facit decus in corpore, sic Deus in animo. Non enim facit corpori unde ametur nisi animus : qui cum migraverit, cadaver horrescis; et quantumcumque pulchra illa membra dilexeris, sepelire festinas. Deus ergo corporis, animus : decus animi, Deus.

IV. Clamat ergo Dominus ut veniamus et bibamus, si

intus sitiamus: et dicit, quia cum biberimus, flumina aquæ vivæ fluent de ventre nostro. Venter interioris hominis conscientia cordis est. Bibito ergo isto liquore vivescit purgata conscientia; et hauriens, fontem habebit; etiam ipsa fons erit. Quid est fons, et quid est fluvius, qui manat de ventre interioris hominis? Benevolentia, qua vult consulere proximo. Si enim putet quia quod bibit soli ipsi debet sufficere; non fluit aqua viva de ventre ejus: si autem proximo festinat consulere; ideo non siccat, quia manat. Videbimus nunc quid sit quod bibunt, qui credunt in Domino: quia utique Christiani sumus, et si credimus, bibimus. Et unusquisque in se ipso debet agnoscere si bibit, et si vivit ex eo quod bibit: non enim deserit fons, si non deseramus fontem.

V. Exposuit Evangelista, ut dixi, unde Dominus clamasset, ad qualem potum invitasset, quid bibentibus propinasset, dicens, « Hoc autem dicebat de Spiritu quem » accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat » Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. » Quem dicit Spiritum, nisi sanctum Spiritum? Nam unusquisque habet in se proprium spiritum, de quo loquebar cum animum commendarem. Animus enim cujusque, proprius est spiritus ejus: de quo dicit Paulus apostolus: « Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spi» ritus hominis qui in ipso est[1]? » Deinde adjunxit, Sic et quæ Dei sunt, nemo scit nisi Spiritus Dei. Nostra nemo scit nisi spiritus noster. Non enim novi quid cogitas, aut tu quid cogito: ipsa enim sunt propria nostra, quæ interius cogitamus, et cogitationum uniuscujusque hominis ipsius spiritus testis est. Sic et quæ Dei sunt, nemo scit nisi Spiritus Dei. Nos cum spiritu nostro, Deus cum suo: ita tamen ut Deus cum suo Spiritu sciat etiam quid agatur

[1] I Cor. II, 11.

in nobis; nos autem sine ejus Spiritu scire non possumus quid agatur in Deo. Deus autem scit in nobis, et quod ipsi nescimus in nobis. Nam infirmitatem suam Petrus nesciebat, quando a Domino quod ter esset negaturus audiebat, et æger se ignorabat, medicus ægrum sciebat[1]. Sunt ergo quædam quæ Deus novit in nobis, nescientibus nobis. Tamen quantum ad homines pertinet, nemo sic se novit quomodo ipse homo : alius nescit quid in illo agatur, sed spiritus ejus novit. Accepto autem Spiritu Dei, discimus et quid agatur in Deo : non totum, quia non accepimus totum. De pignore multa novimus : pignus enim accepimus, et hujus pignoris plenitudo postea dabitur. Interim in hac peregrinatione pignus nos consoletur, quia qui nos dignatus est oppignerare, multum paratus est dare. Si talis est arrha, quid est cujus est arrha?

VI. Sed quid est quod ait : « Non enim erat Spiri» tus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus ? » In evidenti est intellectus. Non enim non erat Spiritus Dei, qui erat apud Deum : sed nondum erat in eis qui crediderant in Jesum. Ita enim disposuit Dominus Jesus, non eis dare Spiritum istum de quo loquimur, nisi post resurrectionem suam; et hoc non sine causa. Et forte si quæramus; annuet ut inveniamus : et si pulsemus, aperiet ut intremus. Pietas pulsat, non manus : quanquam pulsat et manus, si ab operibus misericordiæ non cesset manus. Quæ igitur causa est, cur Dominus Jesus Christus statuerit non nisi cum esset glorificatus, dare Spiritum sanctum? Quod antequam dicamus ut possumus, prius quærendum est, ne quem forte moveat, quomodo nondum erat Spiritus in hominibus sanctis, cum de ipso Domino recens nato legatur in Evangelio, quod eum in Spiritu sancto agnoverit Simeon, agnoverit etiam Anna

[1] Matth. xxvi, 33, etc.

vidua prophetissa [1]; agnoverit Joannes ipse, qui eum baptizavit [2]: impletus Spiritu sancto Zacharias multa dixit [3]: Spiritum sanctum ipsa Maria, ut Dominum conciperet, accepit [4]. Multa ergo indicia præcedentia Spiritus sancti habemus, antequam Dominus glorificaretur resurrectione carnis suæ. Non enim alium spiritum etiam Prophetæ habuerunt, qui Christum venturum prænuntiaverunt. Sed modus quidam futurus erat dationis hujus, qui omnino antea non apparuerat: de ipso hic dicitur. Nusquam enim legimus antea congregatos homines accepto Spiritu sancto, linguis omnium gentium locutos fuisse. Post resurrectionem autem suam, primum quando apparuit discipulis suis, dixit illis: « Accipite Spiritum sanctum [5]. » De hoc ergo dictum est, « Non erat Spiritus datus, quia Jesus » nondum erat glorificatus. » Et insufflavit in faciem eorum, qui flatu primum hominem vivificavit, et de limo erexit, quo flatu animam membris dedit [6]: significans eum se esse, qui insufflavit in faciem eorum, ut a luto exurgerent, et luteis operibus renuntiarent. Tunc primum post resurrectionem suam Dominus, quam dicit Evangelista glorificationem, dedit discipulis suis Spiritum sanctum. Deinde commoratus cum eis quadraginta dies, ut liber Actuum Apostolorum demonstrat, ipsis videntibus, et videndo deducentibus, ascendit in cœlum [7]. Ibi peractis decem diebus, die pentecostes misit desuper Spiritum sanctum [8]. Quo, sicut dixi, qui fuerant in uno loco congregati, accepto impleti, omnium gentium linguis locuti sunt.

VII. Quid ergo, fratres, quia modo qui baptizatur in Christo, et credit in Christum, non loquitur omnium

[1] Luc. II, 25 et 36. — [2] Id. I, 41. — [3] Ibid. 67. — [4] Ibid. 35. — [5] Joan. XX, 22. — [6] Gen. II, 7. — [7] Act. I, 3 et 9. — [8] Id. II, 1, etc.

gentium linguis, non est credendus accepisse Spiritum sanctum? Absit ut ista perfidia tentetur cor nostrum. Certi sumus omnem hominem accipere : sed quantum vas fidei attulerit ad fontem, tantum implet. Cum ergo et modo accipiatur, dixerit aliquis, Quare nemo loquitur linguis omnium gentium? Quia jam ipsa Ecclesia linguis omnium gentium loquitur. Antea in una gente erat Ecclesia, ubi omnium linguis loquebatur. Loquendo linguis omnium, significabat futurum, ut crescendo per gentes, loqueretur linguis omnium. In hac Ecclesia qui non est, nec modo accepit Spiritum sanctum. Præcisus enim et divisus ab unitate membrorum, quæ unitas linguis omnium loquitur, renuntiet sibi : non habet. Nam si habet, det signum quod tunc dabatur. Quid est, det signum quod tunc dabatur? Loquatur omnibus linguis. Respondet mihi, Quid enim, tu loqueris omnibus linguis? Loquor plane, quia omnis lingua mea est, id est, ejus corporis cujus membrum sum. Diffusa Ecclesia per gentes loquitur omnibus linguis : Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es : cum ergo membrum sis ejus corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Unitas enim membrorum charitate concordat : et ipsa unitas loquitur, quomodo tunc unus homo loquebatur.

VIII. Accipimus ergo et nos Spiritum sanctum si amamus Ecclesiam, si charitate compaginamur, si catholico nomine et fide gaudemus. Credamus fratres, Quantum quisque amat Ecclesiam Christi, tantum habet Spiritum sanctum. « Datus est enim Spiritus, sicut Apostolus dicit, » ad manifestationem[1]: » Quam manifestationem? Sicut ipse idem dicit : Quia alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii donatio curationum in uno

[1] I Cor. XII, 7.

Spiritu, alii operatio virtutum in eodem Spiritu[1]. Multa enim dantur ad manifestationem, sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi nihil habes. Si amas, non nihil habes : si enim amas unitatem, etiam tibi habet quisque in illa habet aliquid. Tolle invidiam, et tuum est quod habeo : tollam invidiam, et meum est quod habes. Livor separat, sanitas jungit. Oculus solus videt in corpore : sed numquid soli sibi oculus videt? Et manui videt, et pedi videt, et cæteris membris videt : non enim si aliquis ictus in pedem veniat, avertit se oculus inde ut non præcaveat. Rursus sola manus operatur in corpore : sed numquid sibi soli operatur? Et oculo operatur : nam si ictus aliquis veniens non eat in manum, sed tantum in faciem, numquid dicit manus, Non me moveo, quia non tendit ad me? Sic pes ambulando omnibus membris militat : membra cætera tacent, et lingua omnibus loquitur. Habemus ergo Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam : amamus autem, si in ejus compage et charitate consistimus. Nam ipse Apostolus cum dixisset diversa dona dari diversis hominibus, tanquam officia quorumque membrorum; « Adhuc, inquit, supereminentem viam vobis demonstro[2] : » et cœpit loqui de charitate. Præposuit eam linguis hominum et Angelorum, præposuit miraculis fidei, præposuit scientiæ et prophetiæ, præposuit etiam illi magno operi misericordiæ, quo sua quæ possidet distribuit quisque pauperibus; et ad extremum præposuit eam etiam corporis passioni : his omnibus tam magnis rebus præposuit charitatem. Ipsam habeto, et cuncta habebis : quia sine illa nihil proderit, quidquid habere potueris. Quia vero ad Spiritum sanctum pertinet charitas de qua loquimur, (quæstio enim modo in Evangelio de Spiritu sancto retractatur) audi Apostolum dicentem : « Charitas Dei dif-

[1] Cor. XII, 8, etc. — [2] Ibid 31.

» fusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui
» datus est nobis[1]. »

IX. Quare ergo Dominus Spiritum, cujus maxima beneficia sunt in nobis, quia charitas Dei per ipsum diffusa est in cordibus nostris, post resurrectionem suam dare voluit? quid significavit? Ut in resurrectione nostra charitas nostra flagret, et ab amore sæculi separet, ut tota currat in Deum. Hic enim nascimur, et morimur, hoc non amemus : charitate migremus, charitate sursum habitemus, charitate illa qua diligimus Deum. Nihil aliud in hac vitæ nostræ peregrinationem meditemur, nisi quia et hic non semper erimus, et ibi nobis locum bene vivendo præparabimus, unde nunquam migremus. Dominus enim noster Jesus Christus, postea quam resurrexit, jam non moritur, mors illi ultra, sicut Apostolus dicit, non dominabitur[2]. Ecce quod amemus. Si vivimus, si in ipsum credimus qui resurrexit; dabit nobis, non quod hic amant homines, qui Deum non amant, aut tanto plus amant, quanto illum minus amant : tanto autem hoc minus amant, quanto illum plus amant. Sed videamus quid nobis promisit : non divitias terrenas et temporales, non honores et potestates in sæculo isto : videtis enim omnia hæc dari et hominibus malis, ne magni pendantur a bonis. Non ipsam postremo corporis sanitatem : non quia ipse illam non dat, sed quia ut videtis pecoribus dat. Non vitam longam. Quid est enim longum quod aliquando finitur? Non pro magno nobis credentibus promisit longævitatem, aut decrepitam senectutem; quam omnes optant antequam veniat, omnes de illa cum venerit murmurant. Non pulchritudinem corporis, quam vel corporis morbus, vel ipsa senectus quæ optatur, exterminat. Vult esse pulcher, et vult esse senex : ista duo desideria sibi

[1] Rom. v, 5. — [2] Id. vi, 9.

invicem concordare non possunt : si senex eris, pulcher non eris : quando senectus venerit, pulchritudo fugiet; et in uno habitare non possunt vigor pulchritudinis, et gemitus senectutis. Omnia ergo ista non nobis promisit, qui dixit : « Qui credit in me, veniat, et bibat, et flumina » de ventre ejus fluent aquæ vivæ. » Vitam æternam promisit, ubi nihil timeamus, ubi non conturbemur, unde non migremus, ubi non moriamur; ubi nec decessor plangatur, nec successor speretur. Quia ergo tale est quod nobis promisit amantibus, et Spiritus sancti charitate ferventibus; ideo ipsum Spiritum noluit dare, nisi cum esset glorificatus : ut in suo corpore ostenderet vitam, quam modo non habemus, sed in resurrectione speramus.

TRACTATUS XXXIII.

Ab eo loco Evangelii, *Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus* etc. usque ad id, *Nec ego te condemnabo, vade, et amplius noli peccare.*

I. Meminit Charitas Vestra, sermone pristino ex occasione lectionis evangelicæ locutos nos esse vobis de Spirisu sancto. Ad hunc potandum cum Dominus invitasset credentes in se, loquens inter eos qui illum tenere cogitabant, et interficere cupiebant, nec valebant, quia ille nolebat : cum ergo hæc locutus esset, nata est de illo in turba dissensio, aliis putantibus quod ipse esset Christus, aliis dicentibus, quia de Galilæa non exurget Christus. Qui vero missi fuerant, ut eum tenerent, redierunt im-

munes a crimine, et pleni admiratione. Nam et testimonium perhibuerunt divinæ doctrinæ ejus, cum dicerent a quibus missi fuerant, « Quare non adduxistis eum [1]? » Responderunt enim nunquam se audisse hominem sic locutum : « Non enim quisquam sic loquitur homo [2]. » Ille autem sic locutus est, quia Deus erat et homo. Tamen Pharisæi testimonium eorum repellentes, dixerunt eis, « Numquid et vos seducti estis [3] ?» Videmus enim delectatos vos esse sermonibus illius. « Numquid aliquis de » principibus credidit eum, aut ex Pharisæis [4] ? Sed turba » hæc quæ non novit Legem, maledicti sunt [5]. » Qui non noverant Legem, ipsi credebant in eum qui miserat Legem; et eum qui miserat Legem, contemnebant illi qui docebant Legem : ut impleretur quod dixerat ipse Dominus, Ego veni ut non videntes videant, et videntes cæci fiant. Cæci enim facti sunt Pharisæi doctores, illuminati sunt populi nescientes Legem, et in auctorem Legis credentes.

II. « Nicodemus » tamen « unus ex Pharisæis, qui ad » Dominum nocte venerat [6], » et ipse non quidem incredulus, sed timidus; nam ideo nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, et sciri timebat : respondit Judæis, « Numquid Lex nostra judicat hominem, nisi audierit ab » ipso prius et cognoverit quid faciat [7] ? » Volebant enim illi perverse ante esse damnatores quam cognitores. Sciebat enim Nicodemus, vel potius credebat, quia si tantummodo eum vellent patienter audire, forte similes fierent illis qui missi sunt tenere, et maluerunt credere. « Illi responderunt [8], » ex præjudicio cordis sui, quod et illis : « Numquid et tu Galilæus es? » Id est, quasi a Galilæo seductus. Dominus enim Galilæus dicebatur, quoniam de

[1] Joan. VII, 45. — [2] Ibid. 46. — [3] Ibid. 47. — [4] Ibid 48. — [5] Ibid. 49. — [6] Ibid. 50. — [7] Ibid. 51. — [8] Ibid. 52.

Nazareth civitate erant parentes ejus. Secundum Mariam dixi parentes, non secundum virile semen : non enim quæsivit in terra nisi matrem, qui jam habebat desuper Patrem. Nam utraque ejus nativitas mirabilis fuit, divina sine matre, humana sine patre. Quid ergo illi quasi Legis doctores ad Nicodemum dixerunt? « Scrutare Scripturas, » et vide quia Propheta a Galilæa non surgit. » Sed Dominus Prophetarum inde surrexit. « Reversi sunt, » inquit Evangelista, « unusquisque in domum suam[1]. »

III. « Inde Jesus perrexit in montem[2] : » in montem autem « Oliveti, » in montem fructuosum, in montem unguenti, in montem chrismatis. Ubi enim decebat docere Christum nisi in montem Oliveti? Christi enim nomen a chrismate dictum est : χρῖσμα autem græce. Latine unctio nuncupatur. Ideo autem nos unxit, quia luctatores contra diabolum fecit. « Et diluculo iterum venit in » templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens do» cebat eos[3]. » Et non tenebatur; quia nondum pati dignabatur.

IV. Nunc jam attendite, ubi ab inimicis tentata sit Domini mansuetudo. « Adducunt autem illi Scribæ et Pha» risæi mulierem in adulterio deprehensam, et statue» runt in medio : et dixerunt ei, Magister, hæc mulier » modo deprehensa est in adulterio : in Lege autem Moy» ses mandavit nobis hujusmodi lapidare : tu ergo quid » dicis? Hæc autem dicebant tentantes eum, ut possent » accusare eum[4]. » Unde accusare? Numquid ipsum in aliquo facinore deprehenderant, aut illa mulier ad eum aliquo modo pertinuisse dicebatur? Quid est ergo, « Ten» tantes eum, ut possent accusare eum? » Intelligimus, fratres, admirabilem mansuetudinem in Domino præeminuisse. Animadverterunt eum nimium esse mitem,

[1] Joan. VII, 53. — [2] Id. VIII, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 3-6.

nimium esse mansuetum : de illo quippe fuerat ante prædictum; « Accingere gladio tuo circa femur tuum, potentissime; specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna : propter veritatem et mansuetudinem et justitiam [1]. » Ergo attulit veritatem ut doctor, mansuetudinem ut liberator, justitiam ut cognitor. Propter hæc eum esse regnaturum in Spiritu sancto Propheta prædixerat[2]. Cum loqueretur, veritas agnoscebatur : cum adversus inimicos non moveretur, mansuetudo laudabatur. Cum ergo de duobus istis, id est, de veritate et mansuetudine ejus inimici livore et invidia torquerentur : in tertio, id est justitia, scandalum posuerunt. Quare? Quia Lex jusserat adulteros lapidari : et utique Lex quod injustum erat jubere non poterat : si quis aliud diceret quam Lex jusserat, injustus deprehenderetur. Dixerunt ergo apud semetipsos, Verax putatur, mansuetus videtur; de justitia illi quærenda calumnia est : offeramus ei mulierem in adulterio deprehensam, dicamus quid de illa in Lege præceptum sit : si eam jusserit lapidari, mansuetudinem non habebit; si eam dimitti censuerit, justitiam non tenebit. Ut autem mansuetudinem, inquiunt, non perdat, in qua jam populis amabilis factus est, sine dubio eam dimitti debere dicturus est. Hinc nos invenimus accusandi occasionem, et reum facimus tanquam Legis prævaricatorem : dicentes ei, Hostis es Legis, contra Moysen respondes, imo contra eum qui per Moysen Legem dedit : reus es mortis, cum illa et tu ipse lapidandus. Posset his verbis atque his sententiis inflammari invidia, fervere accusatio, flagitari damnatio. Sed cui hoc? Perversitas rectitudini, falsitas veritati, corruptum cor cordi recto, stultitia sapientiæ. Quando illi laqueos præpararent, in quos non prius ipsi caput injicerent?

[1] Psal. XLIV, 4 et 5. — [2] Isaï. XI.

Ecce Dominus in respondendo et justitiam servaturus est, et a mansuetudine non recessurus. Non est captus cui tendebatur, sed potius capti sunt qui tendebant; quia in eum qui eos posset de laqueis eruere, non credebant.

V. Quid ergo respondit Dominus Jesus? quid respondit veritas? quid respondit sapientia? quid respondit ipsa cui calumnia parabatur justitia? Non dixit, Non lapidetur : ne contra Legem dicere videretur. Absit autem ut diceret : Lapidetur : « venit enim non perdere quod invenerat, » sed quærere quod perierat[1]. » Quid ergo respondit? Videte quam plenum sit justitia, plenum mansuetudine et veritate, « Qui sine peccato est vestrum, inquit, prior » in illam lapidem mittat[2]. » O responsio sapientiæ! Quomodo eos intromisit in se? Foris enim calumniabantur, se ipsos intrinsecus non perscrutabantur : adulteram videbant, se non perspiciebant. Prævaricatores Legis Legem impleri cupiebant, et hoc calumniando; non vere, tanquam adulteria castitate damnando. Audistis Judæi, audistis Pharisæi, audistis Legis doctores Legis custodem, sed nondum intellexistis Legislatorem. Quid vobis aliud significat, cum digito scribit in terra[3]? Digito enim Dei Lex scripta est, sed propter duros in lapide scripta est[4]. Nunc jam Dominus in terra scribebat, quia fructum quærebat. Audistis ergo, Impleatur Lex, lapidetur adultera : sed numquid in illa punienda, Lex implenda est a puniendis? Consideret se unusquisque vestrum, intret in semetipsum, ascendat tribunal mentis suæ, constituat se ante conscientiam suam, cogat se confiteri. Scit enim qui sit : quia nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est[5]. Unusquisque in se intendens, peccatorem se invenit. Ita plane. Ergo aut istam

[1] Luc. XIX, 10 — [2] Joan. VIII, 7. — [3] Ibid. 6. — [4] Exod. XXXI, 18. — [5] I Cor. II, 11.

dimittite, aut simul cum illa pœnam Legis excipite. Si diceret, Non lapidetur adultera; injustus convinceretur : si diceret, Lapidetur; mansuetus non videretur : dicat quod dicere debet et mansuetus et justus, « Qui sine pec- » cato est vestrum, prior in illam lapidem mittat. » Hæc vox justitiæ est : Puniatur peccatrix, sed non a peccatoribus : impleatur Lex, sed non a prævaricatoribus Legis. Hæc vox omnino justitiæ est; qua justitia illi tanquam trabali telo percussi, sese inspicientes et reos invenientes, « Unus post unum omnes recesserunt[1]. » Relicti sunt duo, misera et misericordia. Dominus autem cum eos illo telo justitiæ percussisset, nec dignatus est cadentes attendere : sed averso ab eis obtutu, « Rursum digito scribebat in » terra[2]. »

VI. Relicta autem sola illa muliere, omnibusque abeuntibus, levavit oculos suos ad mulierem. Audivimus vocem justitiæ, audiamus et mansuetudinis. Plus enim, credo, territa erat illa mulier cum audisset a Domino dictum, « Qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapidem » mittat. » Illi ergo attendentes se, et abscessu ipso confessi de se, reliquerant mulierem cum grandi peccato, ei qui erat sine peccato. Et quia illa hoc audierat : « Qui » sine peccato est, prior in illam lapidem mittat : » ab illo se sperabat puniendam, in quo peccatum inveniri non poterat. Ille autem qui adversarios ejus repulerat lingua justitiæ, levans in eam oculos mansuetudinis, interrogavit eam, « Nemo te condemnavit[3] ? » Respondit illa : « Do- » mine, nemo. » Et ille : « Nec ego te condemnabo[4] : » a quo te forte damnari timuisti, quia in me peccatum non invenisti. « Nec ego te damnabo. » Quid est Domine? Faves ergo peccatis? Non plane ita. Attende quod sequitur : « Vade, deinceps jam noli peccare. » Ergo et Dominus

[1] Joan. VIII, 9. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 10. — [4] Ibid. 11.

damnavit, sed peccatum, non hominem. Nam si peccatorum fautor esset, diceret : Nec ego te damnabo; vade, vive ut vis : de mea liberatione esto secura, ego quantumcumque peccaveris, te ab omni pœna etiam gehennæ et inferni tortoribus liberabo. Non hoc dixit.

VII. Intendant ergo qui amant in Domino mansuetudinem, et timeant veritatem. « Etenim dulcis et rectus Do- » minus [1]. » Amas quod dulcis est, time quod rectus est. Tanquam mansuetus dixit : « Tacui : [2] » sed tanquam justus, Numquid semper tacebo? « Misericors et misera- » tor Dominus [3]. » Ita plane. Adhuc adde, longanimis ; adhuc adde, et multum misericors : sed time quod est in novissimo, et verax. Quos enim modo sustinet peccantes, judicaturus est contemnentes. « An divitias longanimitatis et » mansuetudinis ejus contemnis, ignorans quia patientia » Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum » duritiam cordis tui et cor impœnitens, thesaurizas tibi » iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui red- » det unicuique secundum opera sua [4]. » Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus : sed et justus Dominus et verax Dominus. Largitur tibi spatium correctionis : sed tu plus amas dilationem quam emendationem. Malus fuisti heri? hodie bonus esto. Et hodiernum diem in malitia peregisti? vel cras mutare. Semper expectas, et misericordia Dei tibi plurimum polliceris : quasi ille qui tibi per pœnitentiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. Unde scis quod pariat crastinus dies? Recte dicis in corde tuo : Quando me correxero, Deus mihi omnia peccata dimittet. Negare non possumus, quod correctis atque conversis indulgentiam Deus promisit. Nam in quo Propheta mihi legis quia

[1] Psal. XXIV, 8. — [2] Isaï. XLII, 14, juxta LXX. — [3] Psal. LXXXV, 15. — [4] Rom. II, 4, etc.

promisit correcto indulgentiam, non mihi legis quia promisit tibi Deus longam vitam.

VIII. Ex utroque igitur homines periclitantur, et sperando et desperando, contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando decipitur, qui decipitur, qui dicit : Bonus est Deus, misericors est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus. Spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cum inciderint in gravia peccata, putantes sibi non posse jam ignosci pœnitentibus, et statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud se ipsos : jam damnandi sumus, quare non quod volumus facimus? animo gladiatorum ferro destinatorum. Ideo molesti sunt desperati : jam enim quod timeant non habent, et vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem et desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes, et cum multum speras de misericordia, incidas in judicium : metuendum est rursus ne te occidat desperatio, et cum putas jam tibi non ignosci quæ gravia commisisti, non agas pœnitentiam, et incurras in judicem sapientiam, quæ dicit : « Et ego vestræ perditioni superridebo [1]. » Quid ergo agit Dominus cum periclitantibus utroque morbo? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit. « Ne tardes » converti ad Dominum, neque differas de die in diem, » subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ » disperdet te [2]. » Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? « In quacumque die iniquus conversus fuerit, » omnes iniquitates ejus obliviscar [3]. » Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum : propter illos qui spe periclitantur et dilationi-

[1] Prov. I, 26. — [2] Eccli. v, 8. — [3] Ezech. XVIII, 27.

bus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniat ultimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes, in quo corrigaris? Sic ergo ad istam mulierem, « Nec ego te damnabo : » sed facta secura de præterito, cave futura. « Nec ego te damnabo : » delevi quod commisisti, observa quod præcepi, ut invenias quod promisi.

TRACTATUS XXXIV[1].

In illud, *Ego sum lux mundi* : *qui sequitur me*, *non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.*

I. Quod modo audivimus et intenti accepimus, cum sanctum Evangelium legeretur, non dubito quod omnes etiam intelligere conati sumus : et quisque nostrum de re tam magna quæ lecta est, pro suo modulo cepit quod potuit; et posito pane verbi, nemo est qui se queratur nihil gustasse. Sed iterum non dubito, quia difficile quisquam est, qui totum intellexerit. Tamen etiamsi est qui omnia verba Domini nostri Jesu Christi modo ex Evangelio recitata satis intelligat; toleret ministerium nostrum, quousque, si possimus, illo adjuvante tractando, faciamus ut vel omnes vel multi intelligant, quod se pauci intellexisse lætantur.

II. Quod ait Dominus : « Ego sum lux mundi [2], » clarum puto esse eis qui habent oculos, unde hujus lucis participes fiant : qui autem non habent oculos nisi in sola carne, mirantur quod dictum est a Domino Jesu Christo, « Ego sum lux mundi. » Et forte non desit qui dicat apud

[1] Habitus die proximo ante Tractatum subseq. — [2] Joan. VIII, 12.

semetipsum : Numquid forte Dominus Christus est sol iste, qui ortu et occasu peragit diem? Non enim defuerunt hæretici qui ista senserunt. Manichæi solem istum oculis carnis visibilem expositum et publicum non tantum hominibus, sed etiam pecoribus ad videndum, Christum Dominum esse putaverunt. Sed catholicæ Ecclesiæ recta fides improbat tale commentum, et diabolicam doctrinam esse cognoscit : nec solum agnoscit credendo, sed in quibus potest convincit etiam disputando. Improbemus itaque hujusmodi errorem, quem sancta ab initio anathematizavit Ecclesia. Non arbitremur Dominum Jesum Christum hunc esse solem quem videmus oriri ab Oriente, occidere in Occidente : cujus cursui nox succedit, cujus radii nube obumbrantur, qui certa de loco in locum motione commigrat : non est hoc Dominus Christus. Non est Dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est. « Omnia enim per » ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil [1]. »

III. Est ergo lux, quæ fecit hanc lucem : hanc amemus, hanc intelligere cupiamus, ipsam sitiamus : ut ad ipsam duce ipsa aliquando veniamus, et in illa ita vivamus, ut nunquam omnino moriamur. Ista enim lux est, de qua prophetia olim præmissa ita in Psalmo cecinit : « Homines et jumenta salvos facies, Domine, sicut mul- » tiplicata est misericordia tua Deus [2]. » Psalmi sancti ista verba sunt : advertite quid de tali luce antiquus sanctorum hominum Dei sermo præmiserit. « Homines, in- » quit, et jumenta salvos facies, Domine, sicut multipli- » cata est misericordia tua Deus. » Quoniam enim Deus es, et habes multiplicem misericordiam; pervenit eadem multiplicitas misericordiæ tuæ, non solum ad homines quos creasti ad imaginem tuam, sed etiam ad pecora quæ hominibus subdidisti. A quo enim salus hominis, ab illo sa-

[1] Joan. I, 3. — [2] Psal. xxxv, 7, 8.

lus et pecoris. Non erubescas hoc sentire de Domino Deo tuo : imo præsumas et fidas, et caveas ne aliter sentias. Qui salvum facit te, ipse salvum facit equum tuum, ipse ovem tuam; ad minima omnino veniamus, ipse gallinam tuam : Domini est salus, et ista Deus salvat. Movet te, interrogas, miror quid dubitas. Dedignabitur salvare, qui dignatus est creare? « Domini est salus Angelorum, hominum, peco- » rum [1] : » Domini est salus. Sicut nemo est a se ipso, ita nemo salvus est a se ipso. Proinde verissime Psalmus atque optime ait : Homines et jumenta salvas facies Domine. Quare? « Sicut multiplicata est misericordia tua Deus [2]. » Tu enim es Deus, tu creasti, tu salvas : tu dedisti esse, tu das sanum esse.

IV. Si ergo sicut multiplicata est misericordia Dei, ab illo homines et jumenta salvantur : nonne homines habent aliquid aliud quod eis Deus præstet creator, quod jumentis non præstat? Nulla-ne discretio est inter animal factum ad imaginem Dei, et animal subditum imagini Dei? Est plane : præter salutem istam communem nobis cum animantibus mutis, est quod nobis præstet Deus, illis autem non præstat. Quid est hoc? Sequere in eodem Psalmo; « Filii autem hominum, sub tegmine alarum tuarum » sperabunt. » Habentes modo salutem communem cum pecoribus suis, filii hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Aliam habent salutem in re, aliam in spe. Salus ista quæ in præsenti est, hominibus pecoribusque communis est : sed est alia quam sperant homines; et accipiunt qui sperant, non accipiunt qui desperant. « Filii enim hominum sub tegmine, inquit, alarum tua- » rum sperabunt. » Qui autem perseveranter sperant, a te proteguntur, ne de spe a diabolo dejiciantur : sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Si ergo sperabunt, quid

[1] Psal. III, 9. — [2] Id. XXXV, 7, etc.

sperabunt nisi quod pecora non habebunt? « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ » potabis eos. » Quale vinum est, unde inebriari laudabile est? quale vinum est, quod non turbat, sed dirigit mentem? quale vinum est, quod facit perpetuo sanum, non inebriando facit insanum? Inebriabuntur. Unde? ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Unde? « Quoniam apud te fons vitæ. » Ipse fons vitæ ambulabat in terra, ipse dicebat : « Qui sitit, veniat ad » me [1]. » Ecce fons. Sed nos de lumine loqui cœperamus, et propositam ex Evangelio quæstionem de lumine tractabamus. Lectum est enim nobis dicente Domino : « Ego » sum lux mundi. » Inde quæstio, ne quis carnaliter sapiens solem istum intelligendum putaret : venimus inde ad Psalmum, quo considerato, invenimus interim Dominum fontem vitæ. Bibe et vive. Apud te, inquit, fons vitæ : ideo sub umbraculo alarum tuarum sperant filii hominum, inebriari isto fonte quærentes. Sed de lumine dicebamus. Sequere ergo : nam Propheta cum dixisset, Apud te fons vitæ, secutus adjunxit : In lumine tuo videbimus lumen : Deum de Deo, lumen de lumine. Per hoc lumen factum est solis lumen : et lumen quod fecit solem, sub quo fecit et nos, factum est sub sole propter nos. Factum est, inquam, propter nos sub sole lumen quod fecit solem. Noli contemnere nubem carnis : nube tegitur, non ut obscuretur, sed ut temperetur.

V. Loquens ergo per nubem carnis lumen indificiens, lumen sapientiæ, ait hominibus : « Ego sum lux mundi : » qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lumen vitæ [2]. » Quomodo te abstulit ab oculis carnis, et revocavit ad oculos cordis? Non enim sufficit dicere : « Qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed

[1] Joan. VII, 37. — [2] Id. VIII, 12.

» habebit lumen, » addidit enim, « Vitæ; » sicut ibi dictum est : Quoniam apud te fons vitæ. Videte itaque, fratres mei, quomodo verba Domini cum illius Psalmi veritate concordant : et ibi lumen positum est cum fonte vitæ, et a Domino dictum est « Lumen vitæ. » In istis autem usibus corporalibus aliud est lumen, aliud fons : fontem fauces quærunt, lumen oculi : quando sitimus, quærimus fontem; quando in tenebris sumus, quærimus lumen; et si forte nocte sitiamus, lumen accendimus ut ad fontem veniamus. Non sic apud Deum : quod lumen est, hoc est fons : qui tibi lucet ut videas, ipse tibi manat ut bibas.

VI. Videtis ergo, fratres mei, videtis, si intus videtis, quale hoc lumen est de quo Dominus dicit : « Qui me » sequitur, non ambulabit in tenebris. » Sequere istum solem, videamus si non ambulabis in tenebris. Ecce oriundo exit ad te : ille cursu suo ad Occidentem pergit, tibi forte ad Orientem profectio est : nisi tu in contrariam partem pergas, non qua ille tendit, sequendo eum profecto errabis, et pro Oriente Occidentem tenebis. Tu eum in terra si sequaris, errabis : nauta si eum in mari sequatur, errabit. Postremo videtur tibi sequendum esse solem, et tendis etiam ipse ad Occidentem, quo et ille tendit : videamus cum occiderit, si non ambulabis in tenebris. Vide quemadmodum etsi nolueris eum tu deserere, ipse te deseret, servitutis suæ necessitate peragens diem. Dominus autem noster Jesus Christus interim et cum per carnis nubem non omnibus apparebat, per sapientiæ potestatem omnia tenebat. Deus tuus ubique totus est : si ab illo non facias casum, nunquam a te ipse facit occasum.

VII. « Qui ergo me, inquit, sequitur, non ambulabit » in tenebris, sed habebit lumen vitæ. » Quod promisit, futuri temporis verbo posuit : non enim ait, habet, sed « habebit, inquit, lumen vitæ. » Nec ait, tamen, qui se-

quetur me ; sed, « qui sequitur me. » In eo quod facere debemus, præsens tempus posuit : quod autem promisit facientibus, futuri temporis verbo significavit. « Qui se- » quitur, habebit. » Modo sequitur, post habebit: modo sequitur per fidem, post habebit per speciem. « Quandiu » enim sumus in corpore, ait Apostolus, peregrinamur a » Domino[1] : » per fidem enim ambulamus, non per speciem. Quando per speciem? Cum habuerimus lumen vitæ, cum ad illam visionem venerimus, quando nox ista transierit. De illo quippe die qui exorturus est, dictum est : « Mane astabo tibi, et contemplabor[2]. » Quid est mane? Transacta nocte sæculi hujus, transactis terroribus tentationum, superato illo leone qui nocte rugiens circuit, quem devoret quærens[3]. « Mane astabo tibi, et contem- » plabor. » Nunc vero quid putamus, fratres, huic tempori congruere, nisi quod rursus in Psalmo dicitur? « La- » vabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis » stratum meum rigabo[4]. » Per singulas noctes, inquit, flebo : desiderio lucis ardebo. Videt Dominus desiderium meum; quoniam dicit illi alter Psalmus : « Ante te est » omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est » absconditus[5]. » Desideras aurum? videri potes; quærens enim aurum manifestus eris hominibus. Desideras frumentum? interrogas qui habeat; cui et cupiens pervenire ad id quod desideras, indicas. Desideras Deum? quis videt, nisi Deus? A quo enim petis Deum, sicut panem, sicut aquam, sicut aurum, sicut argentum, sicut frumentum? a quo petis Deum nisi a Deo? Ipse petitur a se ipso, qui promittit se ipsum. Extendat anima cupiditatem suam : et sinu capaciore quærat comprehendere quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit[6].

[1] 2 Cor. v, 6. — [2] Psal. v, 5. — [3] 1 Petr. v, 8. — [4] Psal. vi, 7. — [5] Id. xxxvii, 10. — [6] 1 Cor. ii, 9.

Desiderari potest, concupisci potest, suspirari in illud potest : digne cogitari, et verbis explicari non potest.

VIII. Ergo, fratres mei, quoniam Dominus breviter ait : « Ego sum lux mundi : qui me sequitur, non ambu» labit in tenebris, sed habebit lumen vitæ : » quibus verbis aliud est quod jussit, aliud quod promisit : faciamus quod jussit, ne impudenti fronte desideremus quod promisit : ne dicat nobis in judicio suo, Fecisti enim quod jussi, ut expetas quod promisi? Quid ergo jussisti Domine Deus noster? Dicit tibi, Ut sequereris me. Consilium vitæ petiisti. Cujus vitæ, nisi de qua dictum est : « Apud te » fons vitæ [1]? » Audivit quidam : « Vade, vende omnia » quæ habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in » cœlo, et veni sequere me [2]. » Tristis abscessit, non est secutus : quæsivit magistrum bonum, interpellavit doctorem, et contempsit docentem : tristis abscessit, ligatus cupiditatibus suis : tristis abscessit, habens grandem sarcinam avaritiæ super humeros suos. Laborabat, æstuabat : et qui ab illo sarcinam deponere voluit, non est sequendus putatus, sed deserendus. Postea vero quam Dominus per Evangelium clamavit : « Venite ad me omnes qui la» boratis et onerati estis, et ego vos reficiam ; tollite ju» gum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et » humilis corde [3] : » quam multi fecerunt audito Evangelio, quod ex ore ipsius auditum dives ille non fecit? Ergo modo faciamus, sequamur Dominum ; solvamus compedes, quibus impedimur sequi. Et quis idoneus solvere tales nodos, nisi ille adjuvet cui dictum est : « Dis» rupisti vincula mea [4]? » De quo alius Psalmus dicit : « Dominus solvit compeditos, Dominus erigit elisos [5]. »

IX. Et quid sequuntur soluti et erecti, nisi lumen a quo

[1] Psal. xxxv, 10. — [2] Matth. xix, 21. — [3] Id. xi, 28, 29. — [4] Psal. cxv, 7. — [5] Id. cxlv, 8.

audiunt : « Ego sum lumen mundi : qui me sequitur, non » ambulabit in tenebris ? » quia Dominus illuminat cæcos. Illuminamur ergo modo, fratres, habentes collyrium fidei. Præcessit enim ejus saliva cum terra, unde inungueretur qui cæcus est natus[1]. Et nos de Adam cæci nati sumus, et illo illuminante opus habemus. Miscuit salivam cum terra[2] : « Verbum caro factum est, et habitavit in » nobis. » Miscuit salivam cum terra ; ideo prædictum est, « Veritas de terra orta est[3] : » ipse autem dixit : « Ego » sum via, veritas et vita[4]. » Veritate perfruemur, cum viderimus facie ad faciem : quia et hoc promittitur nobis. Nam quis auderet sperare, quod Deus non dignatus esset vel polliceri vel dare ? Videbimus facie ad facem. Apostolus dicit : « Nunc scio ex parte, nunc in ænigmate per » speculum, tunc autem facie ad faciem[5]. » Et Joannes apostolus in epistola sua : « Dilectissimi, nunc filii Dei » sumus, et nondum apparuit quid erimus : scimus quia » cum apparuerit, similes ei erimus ; quoniam videbimus » eum sicuti est[6]. » Hæc est magna promissio : si amas, sequere. Amo, inquis : sed qua sequor ? Si dixisset tibi Dominus Deus tuus, « Ego sum veritas et vita : » desiderans veritatem, concupiscens vitam, viam qua ad hæc pervenire posses profecto quæreres, et diceres tibi, Magna res veritas, magna res vita, si esset quomodo illuc perveniret anima mea. Quæris qua ? audi eum dicentem primo, « Ego sum via. » Antequam diceret tibi quo, præmisit qua : « Ego sum, inquit, via. » Quo via ? « Et veritas et » vita. » Primo dixit qua venias, postea dixit quo venias. Ego sum via, ego sum veritas, ego vita. Manens apud Patrem, veritas et vita : induens se carnem, factus est via. Non tibi dicitur, labora quærendo viam, ut pervenias ad

[1] Joan. IX, 6. — [2] Id. I, 14. — [3] Psal. LXXXIV, 12. — [4] Joan. XIV, 6. — [5] I Cor. XIII, 12. — [6] I Joan. III, 2.

veritatem et vitam; non hoc tibi dicitur. Piger surge, via ipsa ad te venit, et de somno dormientem excitavit, si tamen excitavit : surge, et ambula. Forte conaris ambulare, et non potes, quia dolent pedes. Unde dolent pedes? an jubente avaritia per aspera cucurrerunt? Sed Dei Verbum sanavit et claudos. Ecce, inquis, sanos habeo pedes, sed ipsam viam non video. Illuminavit et cæcos.

X. Hoc totum per fidem, quandiu peregrinamur a Domino, manentes in corpore : cum autem perambulaverimus viam, et ad ipsam patriam venerimus, quid erit nobis lætius? quid erit nobis beatius? Quia nihil pacatius : nihil enim adversus hominem rebellabit. Nunc vero, fratres, difficile sine rixa sumus. Ad concordiam quidem vocati sumus, jubemur pacem habere inter nos; ad hoc conandum est, omnibusque nitendum viribus, ut aliquando veniamus ad perfectissimam pacem : modo autem litigamus plerumque cum eis, quibus consulere volumus. Ille errat, tu vis ducere ad viam; resistit tibi, litigas : resistit paganus, disputas contra errores idolorum et dæmoniorum : resistit hæreticus, disputas contra alias doctrinas dæmoniorum : malus catholicus non vult bene vivere, corripis etiam interiorem fratrem tuum : tecum manet in domo, et perditas vias quærit; æstuas quomodo corrigas, ut de illo bonam rationem Domino amborum reddas. Quantæ undique rixarum necessitates? Plerumque homo tædio affectus, dicit apud semetipsum : Quid mihi est pati contradictores, pati eos qui reddunt mala pro bonis? Ego volo consulere, illi volunt perire : consumo vitam meam litigando; pacem non habeo : inimicos insuper facio, quos amicos habere deberem, si benevolentiam consulentis attenderent : quid mihi est ista perpeti? redeam ad me, mecum ero, Deum meum invocabo. Redi ad te ipsum, ibi invenis rixam : si cœpisti Deum sequi, ibi invenis rixam.

Quam rixam, inquis, invenio? « Caro concupiscit adver- » sus spiritum, et spiritus adversus carnem[1]. » Ecce tu ipse es, ecce tu solus es, ecce tecum es, ecce alium nullum hominem pateris[2]: sed vides aliam legem in membris tuis, repugnantem legi mentis tuæ, et captivantem te in lege peccati, quæ est in membris tuis. Exclama ergo, et a rixa interiore clama ad Deum, ut tibi pacificet te, « Mi- » ser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu- » jus[3]? » Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Quia « Qui me, inquit, sequitur, non ambulabit » in tenebris, sed habebit lumen vitæ. » Finita tota rixa, immortalitas consequetur, quia novissima inimica destruetur mors. Et qualis pax erit? « Oportet corruptibile » hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere » immortalitatem[4]. » Quo ut veniamus, quia tunc erit in re, nunc sequamur in spe eum qui dixit: « Ego sum » lux mundi: qui me sequitur, non ambulabit in tene- » bris, sed habebit lumen vitæ. »

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. vii, 23. — [3] Ibid. 24. — [4] 1 Cor. xv, 35.

TRACTATUS XXXV[1].

Ab eo quod legitur, *Dixerunt ergo Pharisæi, Tu de te ipso testimonium perhibes,* etc. usque ad id, *Verum est testimonium meum, quia scio unde veni et quo vado.*

I. De verbis Domini nostri Jesu Christi, ubi ait, « Ego » sum lux mundi : qui me sequitur, non ambulabit in » tenebris, sed habebit lumen vitæ[2], » hesterno die qui affuistis, diu disputatum esse meministis : et si adhuc velimus de illo lumine disputare, diu loqui possumus : nam non possumus explicare compendio. Itaque, fratres mei, sequamur Christum lumen mundi, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ metuendæ sunt, morum, non oculorum : et si oculorum, non exteriorum, sed interiorum, unde discernitur non album et nigrum, sed justum et injustum.

II. Cum hæc ergo dixisset Dominus noster Jesus Christus, responderunt Judæi, « Tu de te testimonium dicis, » testimonium tuum non est verum[3]. » Antequam veniret Dominus noster Jesus Christus, multas ante se lucernas propheticas accendit et misit. De his etiam erat Joannes Baptista, cui tam magnum ipsum lumen, quod est Dominus Christus perhibuit testimonium, quale nulli hominum : ait enim, « In natis mulierum non surrexit ma» jor Joanne Baptista[4]. » Hic tamen, quo nemo erat ma-

[1] Habitus die proximo post Tractatum superiorem. — [2] Joan. VIII, 12. — [3] Ibid. 13. — [4] Matth. XI, 11.

jor in natis mulierum, dicit de Domino Jesu Christo, « Ego quidem baptizo vos in aqua, qui autem venit fortior me est, cujus non sum dignus calceamentum solvere[1]. » Videte quemadmodum se lucerna diei submittat. Lucernam vero ipsum Joannem fuisse Dominus ipse testatur : « Ille erat, inquit, lucerna ardens et lucens, et » vos voluistis ad horam exultare in lumine ejus[2]. » Quando autem dixerunt Judæi Domino : « Dic nobis, in qua potestate ista facis[3] : » sciens Dominus quia Joannem Baptistam pro magno haberent, et quod ipse quem pro magno habebant, eis de Domino testimonium perhibuisset, respondit eis, Interrogabo et ego vos unum sermonem : Dicite mihi, baptismus Joannis unde est, de cœlo an ex hominibus? Turbati illi intra semetipsos cogitabant, quia si dicerent ab hominibus, lapidari possent a turba, quæ Joannem prophetam esse credebant : si dicerent de cœlo, responderet eis, Ille quem confitemini de cœlo habuisse prophetiam, mihi testimonium perhibuit, et ab illo audistis in qua ego ista faciam potestate. Viderunt ergo, quodlibet horum respondissent, in laqueum se casuros ; et dixerunt, « Nescimus. » Et Dominus eis, « Nec ego dico vobis, » in qua potestate ista facio. » Non vobis dico quod scio, quia non vultis fateri quod scitis. Justissime utique repulsi, confusi abscesserunt : et impletum est quod in Psalmo per Prophetam dicit Deus Pater, « Paravi lucernam » Christo meo, » id est, ipsum Joannem : « Inimicos ejus » induam confusione[4]. »

III. Habebat ergo Dominus Jesus Christus testimonium Prophetarum ante se præmissorum, præconum judicem præcedentium ; habebat testimonium a Joanne : sed ipse majus testimonium erat, quod sibi perhibebat. Illi autem

[1] Joan. I, 26. — [2] Id. V, 35. — [3] Matth. XXI, 23. — [4] Psal. CXXXI, 17, 18.

infirmis oculis lucernas quærebant, quia diem ferre non poterant : nam Joannes idem ipse apostolus, cujus Evangelium in manibus habemus, in ipsius Evangelii sui capite ait de Joanne : « Erat homo missus a Deo, cui no» men erat Joannes : hic venit in testimonium, ut testi» monium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per » eum. Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhi» beret de lumine. Erat lumen verum, quod illuminat » omnem hominem venientem in mundum [1].» Si omnem, ergo et Joannem. Unde dicit et ipse Joannes, « Nos omnes » de plenitudine ejus accepimus [2]. » Discernite ergo ista, ut proficiat mens vestra in fide Christi : ne semper infantes sitis ubera quærentes, et a cibo solido resilientes. Debetis apud matrem sanctam Ecclesiam Christi nutriri et ablactari, et ad escas solidiores accedere, mente, non ventre. Hoc ergo discernite, aliud esse lumen quod illuminat, aliud esse quod illuminatur. Nam et oculi nostri lumina dicuntur : et unusquisque ita jurat, tangens oculos suos, per lumina sua, Sic vivant lumina mea : usitata juratio est. Quæ lumina si lumina sunt, desit lumen in cubiculo tuo clauso, pateant et luceant tibi : non utique possunt. Quomodo ergo ista in facie quæ habemus, et lumina nuncupamus, et quando sana sunt et quando patent, indigent extrinsecus adjutorio luminis ; quo ablato aut non illato, sana sunt, aperta sunt, nec tamen vident : sic mens nostra, qui est oculus animæ, nisi veritatis lumine radietur, et ab illo qui illuminat nec illuminatur, mirabiliter illustretur, nec ad sapientiam nec ad justitiam poterit pervenire. Ipsa est enim via nostra juste vivere. Quomodo autem non offendat in via, cui non lucet lumen? Ac per hoc in tali via videre opus est, in tali via videre magnum est. Nam Tobias in facie oculos clausos

[1] Joan. I, 16, etc. — [2] Ibid. 16.

habebat, et filius patri manum dabat, pater filio viam præcipiendo monstrabat[1].

IV. Responderunt ergo Judæi, « Tu de te testimonium » dicis, testimonium tuum non est verum. » Videamus quid audiant : audiamus et nos, sed non sicut illi. Illi contemnentes, nos credentes : illi occidere Christum volentes, nos per Christum vivere cupientes. Interim ista distantia distinguat aures mentesque nostras, et audiamus quid Judæis responderit Dominus. « Respondit Jesus, et » dixit eis : Etsi ego de me testimonium perhibeo, verum » est testimonium meum ; quia scio unde veni et quo » vado[2]. » Lumen et alia demonstrat et se ipsum. Accendis lucernam, verbi gratia, ut quæras tunicam, et præstat tibi ardens lucerna ut invenias tunicam, numquid accendis lucernam ut videas ardentem lucernam? Lucerna quippe ardens idonea est et alia quæ tenebris operiebantur nudare, et se ipsam tuis oculis demonstrare. Sic et Dominus Christus et inter fideles suos, et inimicos Judæos, tanquam inter lucem et tenebras distinguebat ; tanquam inter illos quos radio fidei perfundebat, et illos quorum clausos oculos circumfundebat. Nam etiam sol iste et videntis faciem illustrat, et cæci : ambo pariter stantes, et faciem ad solem habentes illustrantur in carne, sed non ambo illuminantur in acie : videt ille, ille non videt : ambobus sol præsens est, sed præsenti soli unus est absens. Sic et sapientia Dei, Verbum Dei, Dominus Jesus Christus ubique præsens est : quia ubique est veritas, ubique est sapientia. Intelligit quis in Oriente justitiam ; intelligit alius in Occidente justitiam : numquid alia est justitia quam ille intelligit, alia quam iste? Separati sunt corpore, et in uno habent acies mentium suarum. Quam video justitiam hic constitutus, si justitia est,

[1] Tob. I, 13, etc. — [2] Joan. VIII, 14.

ipsam videt justus nescio quot mansionibus a me carne sejunctus, et in illius justitiæ luce conjunctus. Ergo testimonium sibi perhibet lux : aperit sanos oculos, et sibi ipsa testis est, ut cognoscatur lux. Sed quid agimus de infidelibus? numquid illis non est præsens? Est præsens et illis : sed quibus eam videant, oculos non habent cordis. Audi de illis ex Evangelio ipso prolatam sententiam. « Et lux lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt[1]. » Ergo ait Dominus, et verum ait, « Etsi ego de me testimonium perhibeo, verum est testimonium meum : quia scio unde veni et quo vado. » Patrem volebat intelligi : Patri gloriam dabat Filius. Æqualis glorificat eum a quo est missus : quantum debet homo glorificare eum a quo est creatus?

V. « Scio unde veni et quo vado. » Iste qui in præsentia vobis loquitur, habet quod non deseruit, sed tamen venit : non enim veniendo inde discessit, aut redeundo nos dereliquit. Quid miramini? Deus est. Non potest hoc fieri ab homine: non potest hoc fieri ab ipso sole. Quando pergit ad Occidentem, deserit Orientem, et donec oriturus redeat ad Orientem, non est in Oriente : Dominus autem noster Jesus Christus et venit, et ibi est; et redit, et hic est. Audi ipsum Evangelistam alio loco dicentem, et si potes, cape; si non potes, crede. « Deum, inquit, nemo vidit unquam, nisi unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit[2]. » Non dixit, fuit in sinu Patris, quasi veniendo deseruerit sinum Patris. Hic loquebatur, et ibi se esse dicebat : qui et hinc discessurus, quid dixit? « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi[3]. »

VI. Ergo verum est testimonium luminis, sive se ostendat, sive alia : quia sine lumine non potes videre lumen,

[1] Joan. I, 5. — [2] Ibid. 18. — [3] Matth. XXVIII, 20.

et sine lumine non potes videre quodlibet aliud quod non est lumen. Si idoneum est lumen ad demonstranda ea quæ non sunt lumina, numquid in se deficit? numquid se non aperit, sine quo alia patere non possunt? Locutus est Propheta verum : sed unde haberet, nisi de fonte veritatis hauriret? Locutus est Joannes verum : sed unde locutus est, ipsum interroga : « Nos omnes, inquit, de ple- » nitudine ejus accepimus[1]. » Ergo idoneus est Dominus noster Jesus Christus, qui sibi perhibeat testimonium. Sed plane, fratres mei, in nocte hujus sæculi audiamus et prophetiam intente : modo enim ad fragilitatem nostram nocturnasque cordis nostri intimas tenebras humilis voluit venire Dominus noster. Homo venit contemnendus et honorandus, venit negandus et confitendus; contemnendus et negandus a Judæis, honorandus et confitendus a nobis : judicandus et judicaturus; judicandus injuste, judicaturus juste. Talis ergo venit, ut oporteret ei lucernam testimonium perhibere. Nam quid opus erat, ut Joannes tanquam lucerna perhiberet testimonium diei, si dies ipse ab infirmitate nostra posset videri? Sed non poteramus : infirmus factus est infirmis, per infirmitatem sanavit infirmitatem : per mortalem carnem, carnis abstulit mortem : de corpore suo collyrium fecit luminibus nostris. Quia ergo Dominus venit, et in nocte sæculi adhuc sumus, oportet ut et prophetias audiamus.

VII. Nam de prophetia convincimus contradicentes Paganos. Quis est Christus, dicit Paganus? Cui respondemus, Quem prænuntiaverunt Prophetæ. Et ille, Qui Prophetæ? Recitamus Isaïam, Danielem, Jeremiam, alios sanctos Prophetas, dicimus quam longe ante illum venerint, quanto tempore adventum ejus præcesserint. Hoc ergo respondemus, Prævenerunt eum Prophetæ, præ-

[1] Joan. I, 16.

dixerunt eum esse venturum. Respondet aliquis eorum, Qui Prophetæ? Nos recitamus, qui nobis quotidie recitantur. Et ille, Qui sunt hi Prophetæ? Nos respondemus, Qui et prædixerunt ea quæ fieri videmus. Et ille, Vos, inquit, vobis ista finxistis, vidistis ea fieri, et quasi ventura prædicta essent, in libris quibus voluistis conscripsistis. Hic contra inimicos Paganos occurrit nobis aliorum testimonium inimicorum. Proferimus codices a Judæis, et respondemus, Nempe et vos et illi, fidei nostræ estis inimici. Ideo sparsi sunt per gentes, ut alios ex aliis convincamus inimicis. Codex Isaïæ proferatur a Judæis, videamus si non ibi lego : « Sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente fuit sine voce, sic non aperuit os suum : in humilitate judicium ejus sublatum est : livore ejus sanati sumus : omnes ut oves erravimus, et ipse traditus ést pro peccatis nostris[1]. » Ecce lucerna una. Alia proferatur, Psalmus aperiatur, etiam inde prædicta passio Christi recitetur. « Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea : ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem. Apud te laus mea, in Ecclesia magna confitebor tibi. Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ : et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium ; quia Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium[2]. » Erubescat unus inimicus, quia codicem mihi ministrat alius inimicus. Sed ecce de codicibus prolatis ab uno inimico alterum vici : et ipse qui mihi codicem protulit, non relinquatur : ab illo proferatur, unde et ipse vincatur. Lego alium Prophetam, et invenio Dominum loquentem ad Judæos : « Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus,

[1] Isaï. LIII, 7, etc. — [2] Psal. XXI, 17, etc.

» nec accipiam sacrificium de manibus vestris : quoniam » ab ortu solis usque ad occasum, sacrificium mundum » offertur nomini meo [1]. » Non veni, Judæe, ad sacrificium mundum : convinco te immundum.

VIII. Ecce et lucernæ perhibent testimonium diei propter infirmitatem nostram, quia diei claritatem tolerare et videre non possumus. Nam et nos ipsi Christiani in comparatione quidem infidelium lux jam sumus; unde dicit Apostolus : « Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, sicut filii lucis ambulate [2] : » et alibi dixit : « Nox præcessit, dies autem appropinquavit : » abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus nos » arma lucis, sicut in die honeste ambulemus [3]. » Tamen quia in comparatione illius lucis ad quam venturi sumus, adhuc nox est etiam dies in quo sumus, audi Petrum apostolum : delatam dicit Domino Christo vocem de magnifica potestate [4], « Tu es Filius meus dilectus, in quo bene » sensi [5]. Hanc vocem, inquit, nos de cœlo audivimus de» latam, cum essemus cum illo in monte sancto. » Sed quia nos non ibi fuimus, et istam vocem de cœlo tunc non audivimus : ait ad nos ipse Petrus, « Et habemus » certiorem propheticum sermonem. » Non audistis vocem de cœlo delatam, sed certiorem habetis propheticum sermonem. Prævidens enim Dominus Jesus Christus impios quosdam futuros, qui miraculis ejus calumniarentur, magicis artibus ea tribuendo, Prophetas ante præmisit. Numquid enim, si magus erat et magicis artibus fecit ut coleretur et mortuus, magus erat antequam natus? Prophetas audi, o homo mortue, et vermescendo calumniose, Prophetas audi : lego, audi qui ante Dominum venerunt. « Habemus, inquit apostolus Petrus, certiorem

[1] Malach. I, 10, 11. — [2] Ephes. V, 8. — [3] Rom. XIII, 12. — [4] 2 Petr. I, 17. — [5] Matth. XVII, 5.

» propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, » sicut lucernæ in obscuro loco, donec dies lucescat, et » lucifer oriatur in cordibus vestris [1]. »

IX. Quando ergo Dominus noster Jesus Christus venerit, et, sicut dicit etiam apostolus Paulus, illuminaverit occulta tenebrarum, et manifestaverit cogitationes cordis, ut laus sit unicuique a Deo, tunc præsente tali die lucernæ non erunt necessariæ [2] : non legetur nobis Propheta, non aperietur codex Apostoli, non requiremus testimonium Joannis, non ipso indigebimus Evangelio. Ergo omnes Scripturæ tollentur de medio, quæ nobis in hujus sæculi nocte tanquam lucernæ accendebantur, ne in tenebris remaneremus : istis omnibus sublatis, ne quasi nobis luceant indigentibus, et ipsis hominibus Dei, per quos hæc ministrata sunt, nobiscum lumen illud verum clarumque videntibus, remotis ergo his adjumentis quid videbimus? Unde pascetur mens nostra? unde obtutus ille lætabitur? unde erit illud gaudium, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit [3]? quid videbimus? Obsecro vos, amate mecum, currite credendo mecum. Patriam supernam desideremus, supernæ patriæ suspiremus, peregrinos nos esse hic sentiamus. Quid tunc videbimus? Dicat nunc Evangelium : « In principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat » Verbum [4]. » Unde tibi ros inspersus est, ad fontem venies : unde radius per obliqua et per anfractuosa tibi ad cor tenebrosum missus est, nudam ipsam lucem videbis, cui videndæ ferendæque mundaris. Dilectissimi, quod et hesterno commemoravi, Joannes ipse dicit, « Filii Dei su» mus, et nondum apparuit quid erimus : scimus quia » cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus

[1] 2 Petr. I, 19. — [2] I Cor. IV, 5. — [3] Isaï. LXIV, 4, et I Cor. II, 9. — [4] Joan. I, I.

» cum sicuti est[1]. » Sentio vestros affectus attolli mecum in superna : sed corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem[2]. Depositurus sum et ego codicem istum, discessuri estis et vos quisque ad sua. Bene nobis fuit in luce communi, bene gavisi sumus, bene exultavimus: sed cum ab invicem recedimus, ab illo non recedamus.

TRACTATUS XXXVI[3].

Ab eo quod scriptum est : *Vos secundum carnem judicatis, ego non judico quemquam :* usque ad id, *Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater.*

I. In quatuor Evangeliis, vel potius quatuor libris unius Evangelii sanctus Joannes apostolus, non immerito secundum intelligentiam spiritalem aquilæ comparatus, altius multoque sublimius aliis tribus erexit prædicationem suam : et in ejus erectione etiam corda nostra erigi voluit. Nam cæteri tres Evangelistæ, tanquam cum homine Domino in terra ambulabant, de divinitate ejus pauca dixerunt : istum autem quasi piguerit in terra ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit, erexit se, non solum super terram et super omnem ambitum aëris et cœli, sed super omnem etiam exercitum Angelorum, omnemque constitutionem invisibilium potestatum, et pervenit ad eum per quem facta sunt omnia, dicendo : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum,

[1] 1 Joan. III, 2. — [2] Sap. IX, 15. — [3] Habitus die proximo post superiorem Tractatum.

» et Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum. » Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est » nihil[1]. » Huic tantæ sublimitati principii etiam cætera congrua prædicavit, et de Domini divinitate quomodo nullus alius est locutus. Hoc ructabat quod biberat. Non enim sine causa de illo in isto ipso Evangelio narratur, quia et in convivio super pectus Domini discumbebat. De illo ergo pectore in secreto bibebat[2] : sed quod in secreto bibit, in manifesto eructavit, ut perveniat ad omnes gentes non solum incarnatio Filii Dei, et passio, et resurrectio; sed etiam quid erat ante incarnationem Unicus Patri, Verbum Patris, coæternus generanti, æqualis ei a quo missus est; sed in ipsa missione minor factus, quo major esset Pater.

II. Quidquid ergo humiliter positum audistis de Domino Jesu Christo, susceptæ carnis dispensationem cogitate; qualis factus est propter nos, non qualis erat ut faceret nos : quidquid autem sublime et supra omnes creaturas excelsum atque divinum, et Patri æquale atque coæternum de illo audieritis in Evangelio poni, vel legeritis, scitote vos hoc legere quod ad formam Dei pertinet, non quod ad formam servi. Quia si istam regulam tenueritis qui capere potestis; non autem omnes capere potestis, sed omnes credere debetis : si ergo hanc regulam tenueritis, adversus calumnias tenebrarum hæreticarum, tanquam in lumine ambulantes, securi pugnabitis. Non enim defuerunt qui sola evangelica testimonia legendo sectarentur, quæ de humilitate Christi posita sunt, qui adversus ea testimonia quæ divinitatem ejus locuta sunt, surdi fuerunt : ideo surdi, ut male verbosi. Item quidam illa sola attendentes quæ de Domini sublimitate dicta sunt, etiam ipsi misericordiam ejus, qua homo factus est

[1] Joan. I, I, etc. — [2] Id. XIII, 23.

propter nos, et si legerunt, non crediderunt, et ab hominibus inducta, atque falsa esse putaverunt, contendentes Deum tantummodo fuisse Dominum nostrum Christum, non etiam hominem. Alii sic, alii sic, utrique in errore. Catholica autem fides ex utroque verum tenens quod tenet, et prædicans quod credit, et Deum Christum intellexit, et hominem credidit: utrumque enim scriptum est, et utrumque verum est. Si Deum tantum dixeris Christum, medicinam negas qua sanatus es: si hominem tantum Christum, potentiam negas qua creatus es. Utrumque igitur tene anima fidelis et cor catholicum, utrumque tene, utrumque crede, utrumque fideliter confitere. Et Deus Christus est, et homo Christus. Qualis Deus Christus? æqualis Patri, unum cum Patre. Qualis homo Christus? de Virgine natus, trahens de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem.

III. Isti ergo Judæi videbant hominem, nec intelligebant nec credebant Deum : atque inter cætera audistis jam quemadmodum ei dixerint: « Tu de te testimonium » dicis, testimonium tuum non est verum [1]. » Audistis etiam quid ille responderit, cum hesterno die lectum esset, et pro nostris viribus disputatum. Hodie verba ejus hæc lecta sunt, « Vos secundum carnem judicatis. » Ideo, inquit, mihi dicitis, « Tu de te testimonium dicis, testi- » monium tuum non est verum, » quia « secundum car- » nem judicatis [2], » quia Deum non intelligitis, et hominem videtis, et hominem persequendo, Deum latentem offenditis. Ergo « secundum carnem judicatis. » Ideo vobis arrogans videor, quia ego de me testimonium perhibeo. Omnis enim homo quando de se vult perhibere testimonium laudabile, arrogans et superbus videtur. Ideo scriptum est : « Non te laudet os tuum, sed laudet te os

[1] Joan. VIII, 13. — [2] Ibid. 15.

» proximi tui[1]. » Sed hoc homini dictum est. Infirmi enim sumus, et apud infirmos loquimur. Verum dicere et mentiri possumus : etsi verum dicere debemus, et mentiri tamen possumus cum volumus. Lux mentiri non potest : absit ut in lucis divinæ splendore tenebræ mendacii reperiantur. Loquebatur ille tanquam lux, loquebatur tanquam veritas; sed lux in tenebris lucebat, et tenebræ eam non comprehenderunt : ideo secundum carnem judicabant. « Vos, inquit, secundum carnem judicatis[2]. »

IV. « Ego non judico quemquam[3]. » Non ergo judicat quemquam Dominus Jesus Christus? Nonne ipse est quem confitemur resurrexisse tertia die, ascendisse in cœlum, ibi sedere ad dexteram Patris, inde esse venturum ad judicandos vivos et mortuos? Nonne ipsa est fides nostra, de qua dicit Apostolus : « Corde creditur ad justitiam, ore » autem confessio fit ad salutem[4]? » Ergo quando ista confitemur, contra Dominum loquimur? Nos dicimus venturum judicem vivorum et mortuorum : ipse autem dicit : « Ego non judico quemquam. » Quæstio ista duobus modis solvi potest, ut aut hoc intelligamus, « non judico » quemquam, » id est, modo : sicut dicit alio loco : « Ego non veni ut judicem mundum, sed ut salvum fa- » ciam mundum[5] : » non judicium suum negando, sed differendo. Aut certe quia dixerat, « Vos secundum car- » nem judicatis : » ita subjunxit : « Ego non judico quem- » quam, » ut subaudias, secundum carnem. Nullus ergo nobis contra fidem quam tenemus et annuntiamus de judice Christo, scrupulus dubitationis in corde remaneat. Venit Christus, sed primo salvare, postea judicare : eos judicando in pœnam, qui salvari noluerunt; eos perducendo ad vitam, qui credendo salutem non respuerunt.

[1] Prov. XXVII, 2. — [2] Joan. VIII, 15. — [3] Ibid. — [4] Rom. X, 10. — [5] Joan. III, 17.

Prima ergo dispensatio Domini nostri Jesu Christi medicinalis est, non judicialis : nam si primo venisset judicaturus, neminem invenisset cui præmia justitiæ redderet. Quia ergo vidit omnes peccatores, et omnino neminem esse immunem a morte peccati : prius erat ejus misericordia præroganda, et post exerendum judicium : quia de illo cantaverat Psalmus : « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine[1]. » Non enim judicium ait et misericordiam ; nam si primo esset judicium, nulla esset misericordia : sed primo misericordia ; postea judicium. Quæ est primo misericordia? Creator hominis, homo esse dignatus est : factus est quod fecerat, ne periret quem fecerat. Quid huic misericordiæ addi potest? Et tamen addidit. Parum fuit ei hominem fieri ; sed[2] etiam ab hominibus reprobari : parum erat reprobari ; et exhonorari : parum erat exhonorari ; et occidi : sed et hoc parum est ; morte crucis. Nam et cum ejus obedientiam usque ad mortem factam commendaret Apostolus, parum illi fuit dicere : « Factus obediens usque ad mortem[3] : » non enim qualemcumque mortem, sed addidit, « mortem autem crucis. » Illa morte pejus nihil fuit inter omnia genera mortium. Denique ubi dolores acerrimi exagitant, cruciatus vocatur, a cruce nominatus. Pendentes enim in ligno crucifixi, clavis ad lignum pedibus manibusque confixi, producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc erat occidi : sed diu vivebatur in cruce ; non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Mori voluit pro nobis : parum dicimus, crucifigi dignatus est, usque ad mortem crucis obediens factus. Elegit extremum et pessimus genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem : de morte pessima occidit omnem mortem. Pessima enim erat non intelligenti-

[1] Psal. c, 1. — [2] *Supple*, addidit. — [3] Philip. II, 8.

bus Judæis; nam a Domino electa erat. Ipsam enim crucem suam signum habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato tanquam tropæum in frontibus fidelium positurus, ut diceret Apostolus : « Mihi autem absit glo- » riari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem » mihi mundus crucifixus est, et ego mundo [1]. » Nihil erat tunc in carne intolerabilius, nihil est nunc in fronte gloriosius. Quid servat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo? Denique modo in pœnis reorum non est apud Romanos : ubi enim Domini crux honorata est, putatum est quod et reus honoraretur, si crucifigeretur. Qui ergo ideo venit, neminem judicavit : et malos passus est. Pertulit injustum judicium, ut ageret justum. Sed in eo quod pertulit injustum, misericordiæ fuit. Denique ita humilis factus ut veniret ad crucem, distulit quidem potentiam, sed publicavit misericordiam. Unde distulit potentiam? Quia de cruce noluit descendere, qui potuit de sepulcro resurgere. Unde publicavit misericordiam? Quia pendens in cruce dixit : « Pater, ignosce illis, quia nes- » ciunt quid faciunt [2]. » Sive ergo propter hoc, quia non venerat judicare mundum, sed salvare mundum, dixit : « Ego non judico quemquam : » sive quemadmodum commemoravi, quoniam dixerat : « Vos secundum car- » nem judicatis, » addidit, « Ego non judico quemquam, » ut intelligamus Christum non secundum carnem judicare, sicut ab hominibus judicatus est.

V. Nam ut agnoscatis jam et judicem Christum, audite quod sequitur : « Et si judico ego, judicium meum verum » est [3]. » Ecce habes et judicem, sed agnosce salvatorem ne sentias judicem. Quare autem dixit judicium suum verum esse? « Quia solus, inquit, non sum, sed ego et qui » misit me Pater. » Dixi vobis, fratres, quia Joannes iste

[1] Galat. VI, 14. — [2] Luc. XXIII, 34. — [3] Joan. VIII, 16.

Evangelista sanctus multum alte volat: vix est eum mente comprehendere. Mysterium autem altius volantis opus est ut commemorem Charitatem Vestram. Et apud Ezechielem prophetam, et in Apocalypsi ipsius Joannis, cujus est hoc Evangelium, commemoratur animal quadruplex, habens quatuor personas, hominis, vituli, leonis, aquilæ[1]. Qui ante nos Scripturarum sanctarum mysteria tractaverunt, plerique in hoc animali, vel potius in his animalibus quatuor Evangelistas intellexerunt. Leonem pro rege positum, quoniam videtur leo rex esse quodam modo bestiarum, propter potentiam et terribilem fortitudinem. Hæc persona tributa est Matthæo, quia in generationibus Domini regiam seriem prosecutus est, quemadmodum esset Dominus per stirpem regiam de semine David regis. Lucas autem quoniam cœpit a sacerdotio Zachariæ sacerdotis, faciens mentionem patris Joannis Baptistæ, vitulo deputatus est: quia magna victima vitulus erat in sacrificio sacerdotum. Marco homo Christus merito assignatus est: quia neque de regia potestate aliquid dixit, neque de sacerdotali cœpit, sed tantum ab homine Christo exorsus est. Hi omnes prope de terrenis, id est, de iis quæ in terra gessit Dominus noster Jesus Christus, non recesserunt: de divinitate ejus per pauca locuti sunt, tanquam in terra cum illo ambulantes. Restat aquila: ipse est Joannes, sublimium prædicator, et lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator. Dicuntur enim et pulli aquilarum a parentibus sic probari, patris scilicet ungue suspendi, et radiis solis opponi: qui firme contemplatus fuerit, filius agnoscitur; si acie palpitaverit, tanquam adulterinus ab ungue dimittitur. Jam ergo videte quam sublimia loqui debuit, qui est aquilæ comparatus: et tamen etiam nos humi repentes, infirmi et vix ullius mo-

[1] Ezech. I, 5, etc., et Apoc. IV, 6, etc.

menti inter homines, audemus tractare ista, et ista exponere; et putamus nos aut capere posse cum cogitamus, aut capi dum dicimus.

VI. Quare ista dixi? Forte enim post hæc verba quisquam mihi juste dicat: Pone ergo codicem. Quod excedit mensuram tuam, quid sumis in manum tuam? quid ei committis linguam tuam? Ad hoc respondeo, Multi hæretici abundant, et ad hoc eos Deus abundare permisit, ne semper lacte nutriamur, et in bruta infantia remaneamus. Quia enim non intellexerunt quomodo commendaretur divinitas Christi, sapuerunt sicut voluerunt: non autem recte sapiendo, fidelibus catholicis quæstiones molestissimas intulerunt: cœperunt exagitari et fluctuare corda fidelium. Jam tunc necessitas facta est spiritalibus viris, qui aliquid secundum divinitatem Domini nostri Jesu Christi, non solum legerant in Evangelio, sed etiam intellexerant, ut contra arma diaboli Christi arma proferrent: et de Christi divinitate adversus falsos fallacesque doctores, quantis possent viribus, apertissima conflictatione pugnarent; ne cum ipsi tacerent, alii perirent. Quicumque enim senserunt Dominum nostrum Jesum Christum, aut diversæ substantiæ esse quam Pater est, aut tantum esse Christum solum, ut ipse sit Pater, ipse sit Filius, ipse sit Spiritus sanctus: quicumque etiam sentire voluerunt hominem fuisse solum, non Deum factum hominem, aut ita Deum ut in sua divinitate mutabilem, aut ita Deum ut non et hominem; a fide naufragaverunt, et de portu Ecclesiæ projecti sunt, ne inquietudine sua naves secum positas frangerent. Quæ res coëgit, ut etiam nos minimi, et quantum ad nos pertinet prorsus indigni, quantum autem ad illius misericordiam in aliquo dispensatorum ejus numero constituti, non vobis taceamus, quod aut intelligatis, mecumque gaudeatis; aut si intelligere

nondum valetis, credendo securi in portu maneatis.

VII. Dicam ergo, capiat qui potest, credat qui non potest: tamen dicam quod ait Dominus: « Vos secundum » carnem judicatis, ego non judico quemquam, » aut modo, aut secundum carnem. « Sed et si ego judico, ju- » dicium meum verum est.» Quare judicium tuum verum est? « Quia solus non sum, inquit, sed ego et qui misit » me Pater. » Quid ergo, Domine Jesu? Si solus esses, falsum esset judicium tuum; et ideo verum judicas, quia solus non es, sed tu et qui te misit Pater? Quid responsurus sum? Ipse respondeat, « Verum est, inquit, judi- » cium meum. » Quare? « Quia solus non sum, sed ego » et qui misit me Pater. » Si tecum est, quomodo te misit? Et te misit, et tecum est? Ita-ne et missus non recessisti? Ita-ne et ad nos venisti, et ibi mansisti? Quomodo istud creditur, quomodo capitur? Ad hæc duo respondeo, Quomodo capitur, recte dicis: quomodo creditur, non recte dicis. Imo ideo bene creditur, quia non cito capitur: nam si cito caperetur, non opus erat ut crederetur; quia videretur. Ideo credis, quia non capis; sed credendo fis idoneus ut capias. Nam si non credis, nunquam capies; quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mundet te, ut intellectus impleat te. « Verum est, inquit, » judicium meum, quia solus non sum, sed ego et qui » misit me Pater.» Ergo, Domine Deus noster Jesu Christe, missio tua incarnatio tua est. Sic video, sic intelligo: postremo sic credo, ne arrogantiæ sit dicere, sic intelligo. Prorsus et hic est Dominus noster Jesus Christus; imo hic erat secundum carnem, modo hic est secundum divinitatem: et cum Patre erat, et a Patre non recesserat. Quod ergo dicitur missus venisse ad nos, incarnatio ipsius commendatur, quia Pater non est incarnatus.

VIII. Nam Sabelliani dicti sunt quidam hæretici[1], qui

vocantur et Patripassiani, qui dicunt ipsum Patrem passum fuisse. Noli tu, Catholice : si enim fueris Patripassianus, non eris sanus. Ergo intellige missionem Filii nominatam incarnationem Filii : Patrem autem incarnatum esse non credas, sed a Filio incarnato Patrem recessisse non credas. Ille carnem portabat, ille cum Filio erat. Si in cœlo Pater, in terra Filius ; quomodo Pater cum Filio erat ? Quia et Pater et Filius ubique erant : non enim in cœlo sic est Deus, ut non sit in terra. Audi illum qui volebat fugere judicium Dei, et non inveniebat qua. « Quo abibo, inquit, a spiritu tuo, et a facie tua quo fu- » giam ? Si ascendero in cœlum, tu ibi es[1]. » De terra erat quæstio : audi quid sequitur : « Si descendero ad in- » fernum, ades. » Si ergo et in inferno dicitur quod adsit, quid rerum remanet ubi non sit ? Vox enim Dei est apud Prophetam, « Cœlum et terram ego impleo[2]. » Ubique ergo est, qui nullo clauditur loco. Noli ab illo averti, et tecum est. Si vis ad eum pervenire, noli piger esse amare : non enim pedibus, sed affectibus curris. Uno loco manens venis, si credis et diligis. Ergo ubique est : si ubique est, quomodo cum Filio non est ? Ita-ne cum Filio non est, qui si credis et tecum est ?

IX. Unde ergo verum est judicium ejus, nisi quia verus est Filius ? Hoc enim dixit : « Et si judico, verum est ju- » cium meum ; quia solus non sum, sed ego et qui misit » me Pater. » Tanquam diceret, « Verum est judicium » meum ; » quia Filius Dei sum. Unde probas quia Filius Dei es ? « Quia solus non sum, sed ego et qui misit me » Pater. » Erubesce, Sabelliane, audis Filium, audis Patrem. Pater, Pater est : Filius, Filius est. Non dixit, Ego sum Pater, et ego ipse sum Filius : sed « solus non sum, » inquit. Quare solus non es ? Quia mecum est Pater. « Ego

[1] Psal. cxxxviii, 7, 8. — [2] Jerem. xxiii, 24.

» sum, et qui misit me Pater: » audis, « Ego sum et qui » me misit. » Ne perdas personam, distingue personas. Distingue intelligentia, noli separare perfidia; ne iterum quasi fugiens Charybdim, in Scyllam incurras. Vorabat enim te gurges impietatis Sabellianorum, ut diceres ipsum esse Patrem qui est Filius: modo didicisti, « Solus non » sum, sed ego et qui misit me Pater. » Agnoscis quia Pater, Pater est; et Filius, Filius est. Bene agnoscis: sed noli dicere, Pater major est, Filius minor est: noli dicere, Pater aurum est, Filius argentum est. Una substantia est, una divinitas, una coæternitas, perfecta æqualitas, dissimilitudo nulla. Nam si tantummodo alterum credideris esse Christum, non eum qui Pater est; in aliquo tamen distantem secundum naturam esse putaveris, a Charybdi quidem evasisti, sed in Scyllæis scopulis naufragasti. In medio naviga, utrumque periculosum latus evita. Pater, Pater est; Filius, Filius est. Jam dicis, Pater, Pater est; Filius, Filius est: bene periculum absorbentis gurgitis evasisti: quid vis ire in alteram partem, ut dicas, Aliud est Pater, Filius aliud? Alius est, recte dicis: aliud, non recte. Alius enim est Filius, quia non est ipse qui Pater; et alius Pater, quia non ipse qui Filius: non tamen aliud, sed hoc ipsum est et Pater et Filius. Quid est, hoc ipsum est; Unus Deus est. Audisti, « quia non sum solus, sed » ego et qui misit me Pater: » audi quomodo credas Patrem et Filium, audi ipsum Filium: « Ego et Pater unum » sumus[1]. » Non dixit, Pater ego sum; aut, Ego et Pater unus est: sed cum dicit, « Ego et Pater unum sumus; » utrumque audi, et unum, et sumus, et a Charybdi et a Scylla liberaberis. In duobis istis verbis quod dixit, unum, liberat te ab Ario: quod dixit, sumus, liberat te a Sabellio. Si unum, non ergo diversum: si sumus, ergo et Pa-

[1] Joan. x, 30.

ter et Filius. Sumus enim, non diceret de uno : sed et unum non diceret de diverso. Ergo ideo « Verum est, in» quit, judicium meum, » breviter ut audias, quia Filius Dei sum. Sed sic tibi persuadeo, inquit, quia Filius Dei sum, ut intelligas quia mecum est Pater : non sic sum Filius ut ipsum deseruerim ; non ita hic sum, ut cum ipso non sim ; non ita ibi ille est, ut mecum non sit : formam servi accepi, sed formam Dei non amisi [1] : « Solus ergo, » inquit, non sum, sed ego et qui misit me Pater. »

X. Dixerat de judicio, de testimonio vult dicere. « In » Lege, inquit, vestra scriptum est, quia duorum homi» num testimonium verum est. Ego sum qui de me testi» monium perhibeo, et testimonium perhibet de me qui » misit me Pater [2]. » Exposuit illis et Legem, si ingrati non essent. Magna enim quæstio est, fratres mei, et valde mihi videtur in mysterio res esse constituta, ubi Deus dixit : « In ore duorum vel trium testium stabit omne » verbum [3]. » Veritas quæritur per duos testes? Ita plane, sic se habet humani generis consuetudo : sed tamen fieri potest ut et duo mentiantur. Susanna casta duobus falsis testibus urgebatur [4] : numquid quia duo erant, ideo falsi testes non erant ? De duobus dicimus aut de tribus ? universus populus mentitus est contra Christum [5]. Si ergo populus constans ex magna hominum multitudine, falsus testis inventus est ; quomodo accipiendum est, « In ore » duorum vel trium testium stabit omne verbum : » nisi quia hoc modo per mysterium Trinitas commendata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis? Vis habere bonam causam ? Habeto duos vel tres testes, Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Denique quando Susanna casta fœmina fidelisque conjux duobus falsis testibus urgebatur,

[1] Philip. II, 7. — [2] Joan. VIII, 17, 18. — [3] Deut. XIX, 15, et Matth. XVIII, 16. — [4] Daniel. XIII, 36. — [5] Luc. XXIII, 1.

Trinitas illi in conscientia, atque in occulto suffragabatur : illa Trinitas de occulto unum testem Danielem excitavit, et duos convicit. Ergo quia « in Lege vestra scrip- » tum est, duorum hominum testimonium verum esse, » accipite nostrum testimonium, ne sentiatis judicium. « Ego » enim, inquit, non judico quemquam, » sed « Testimo- » nium perhibeo de me : » differo judicium, non differo testimonium.

XI. Eligamus nobis, fratres, contra linguas hominum, contra infirmas suspiciones generis humani Deum judicem, Deum testem. Non enim dedignatur testis esse qui judex est, aut promovetur cum fit judex, quoniam qui testis est, ipse judex erit. Quare ipse testis? Quia non quærit alium unde cognoscat qui sis. Quare ipse judex? Quia ipse habet potestatem mortificandi et vivificandi, damnandi et absolvendi, in gehennas præcipitandi et in cœlos levandi, diabolo conjungendi et cum Angelis coronandi. Cum ergo ipse habeat hanc potestatem, judex est. Quia vero ut te cognoscat non quærit alium testem : qui tunc judicabit te, modo videt te : non est unde illum fallas, cum cœperit judicare. Non enim adhibes tibi aliquos falsos testes, qui judicem illum possint circumvenire, quando te cœperit judicare. Deus hoc tibi dicit : Quando contemnebas, ego videbam ; et quando non credebas, sententiam meam non frustrabam : differebam, non auferebam. Noluisti audire quod præcepi, senties quod prædixi. Si autem audias quæ præcepi, non mala senties quæ prædixi, sed bona percipies quæ promisi.

XII. Ne aliquem sane moveat quod ait : « Verum est » judicium meum ; quia solus non sum, sed ego et qui » misit me Pater[1] : » cum alibi dixerit, Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. Jam in

[1] Joan. VIII, 16.

eisdem verbis Evangelii disputavimus, et nunc admonemus, non hoc ideo dictum, quia Pater non erit cum Filio judicante; sed quoniam bonis et malis in judicio solus Filius apparebit in ea forma in qua passus est, et resurrexit, et ascendit in cœlum. Discipulis quippe tunc conspicientibus ascendentem, vox angelica sonuit, « Sic ve» niet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum[1] : » id est, in forma hominis in qua judicatus est judicabit, ut etiam illud propheticum impleatur, « Videbunt in » quem pupugerunt[2]. » Cum vero euntibus justis in vitam æternam, videbimus eum sicuti est; non erit illud judicium vivorum et mortuorum, sed præmium tantummodo vivorum.

XIII. Item ne moveat quod ait : « In Lege vestra scrip» tum est, quia duorum hominum testimonium verum » est, » et ideo quisquam existimet non fuisse illam Legem Dei, quia non dictum est, In Lege Dei : sciat ita dictum esse, « In Lege vestra, » tanquam diceret, in Lege quæ vobis est data : a quo nisi a Deo? Sicut dicimus : « Panem nostrum quotidianum : » et tamen dicimus : « Da » nobis hodie[3]. »

[1] Act. I, 11. — [2] Zach. XII, 10, et Joan. XIX, 37. — [3] Matth. VI, 11.

TRACTATUS XXXVII[1].

Ab eo quod scriptum est : *Dicebant ergo : Ubi est Pater tuus?* usque ad id, *Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus.*

I. Quod in sancto Evangelio breviter dicitur, non breviter oportet exponi, ut quod auditur, intelligatur. Verba enim Domini pauca, sed magna sunt ; non numero æstimanda, sed pondere : nec ideo contemnenda, quia pauca ; sed ideo quærenda, quia magna. Qui affuistis hesterno die, audistis, ut potuimus disputavimus ex eo quod ait Dominus : « Vos secundum carnem judicatis, ego non » judico quemquam. Sed et si judico ego, judicium meum » verum est ; quia solus non sum, sed ego et qui misit » me Pater. In Lege vestra scriptum est, quod duorum » hominum testimonium verum est. Ego sum qui testi- » monium perhibeo de me, et testimonium perhibet de » me qui misit me Pater[2]. » Ex his verbis hesterno, ut dixi, die redditus est sermo auribus et mentibus vestris. Hæc cum Dominus dixisset ; illi qui audierunt, « Vos se- » cundum carnem judicatis, » manifestaverunt quod audierunt. Responderunt enim Domino loquenti de Deo Patre suo, et dixerunt : « Ubi est Pater tuus[3]? » Patrem Christi carnaliter acceperunt, quia verba Christi secundum carnem judicaverunt. Erat autem qui loquebatur in aperto caro, in occulto Verbum : homo manifestus, Deus

[1] Habitus proximo post superiorem Tract. diè ex n. 1, qui dies dominicus erat ex subseq. Tract. n. 1. — [2] Joan. VIII, 15-18. — [3] Ibid. 19.

occultus. Videbant indumentum, et contemnebant indutum : contemnebant, quia nesciebant : nesciebant, quia non videbant : non videbant, quia cæci erant : cæci erant, quia non credebant.

II. Videamus ergo et ad hæc Dominus quid responderit. « Ubi est, inquiunt, Pater tuus? » Audivimus enim te dicere : « Solus non sum, sed ego et qui me misit Pa- » ter : » nos solum te videmus, Patrem tuum tecum non videmus : quomodo te dicis solum non esse, sed cum Patre tuo esse? aut ostende nobis tecum esse Patrem tuum. Et Dominus, Numquid me videtis, ut Patrem ostendam vobis? Hoc enim sequitur, hoc suis verbis ipse respondit, quorum verborum expositionem nos ante præmisimus. Videte enim quid dixerit : « Neque me scitis, neque Patrem » meum. Si me sciretis, forsitan et Patrem meum scire- » tis. » Dicitis ergo, « Ubi est Pater tuus[1]? » quasi jam me sciatis; quasi totum hoc sim quod videtis. Ergo quia me non nostis, ideo vobis Patrem meum non ostendo. Me quippe hominem putatis, ideo Patrem meum hominem quæritis, quia secundum carnem judicatis. Quia vero secundum quod videtis aliud sum, et aliud secundum quod non videtis; Patrem autem meum loquor occultus occultum; prius est ut me noveritis, tunc et Patrem meum scietis.

III. « Si enim me sciretis, et Patrem meum forsitan » sciretis. » Ille qui omnia scit, quando dicit « forsitan, » non dubitat, sed increpat. Attende enim quomodo increpative dicatur ipsum « forsitan, » quod videtur esse verbum dubitationis. Sed dubitationis verbum est quando dicitur ab homine, ideo dubitante quia nesciente : cum vero dicitur a Deo verbum dubitationis, cum Deum nihil utique lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non

[1] Joan. VIII, 19.

opinatur divinitas. Homines enim de his rebus quas certas habent, aliquando increpative dubitant, id est, verbum dubitationis ponunt, cum corde non dubitent : velut si indigneris servo tuo et dicas, contemnis me, considera, forsitan dominus tuus sum. Hinc et Apostolus ad quosdam contemptores suos loquens ait : « Puto autem, et » ego Spiritum Dei habeo[1]. » Qui dicit puto, dubitare videtur : sed ille increpabat, non dubitabat. Et ipse Dominus Christus alio loco increpans infidelitatem futuram generis humani, « Cum venerit, inquit, filius hominis, » putas inveniet fidem in terra[2]?

IV. Jam quantum existimo, intellexistis quomodo sit positum, « forsitan : » ne quis verborum appensor et syllabarum examinator, veluti latine loqui sciens, reprehendat verbum quod dixit Dei Verbum; et reprehendendo Dei Verbum, non eloquens, sed mutus remaneat. Quis enim loquitur sic, quomodo loquitur Verbum quod erat in principio apud Deum? Noli verba ista considerare, et ex his verbis assuetis illud Verbum metiri velle quod Deus est. Audis enim Verbum et contemnis : audi Deum et time : « In principio erat Verbum[3]. » Tu revocas ad usum sermocinationis tuæ, et dicis apud te, Quid est verbum? quid magnum est verbum? sonat et transit; verberato aëre aurem percutit, postea non erit. Audi adhuc, « Verbum erat apud Deum : » manebat, non sonando transibat. Adhuc forte contemnis : Deus erat Verbum. Apud te ipsum, o homo, cum est in corde tuo verbum, aliud est quam sonus : sed verbum quod est apud te, ut transeat ad me, sonum quasi vehiculum quærit. Assumit ergo sonum, imponit se quodam modo in vehiculum, transcurrit aërem, venit ad me, nec recedit a te. Sonus autem ut veniret ad me, recessit a te, nec

[1] I Cor. VII, 40. — [2] Luc. XVIII, 8. — [3] Joan. I, 1, etc.

perstitit apud me. Verbum ergo quod erat in corde tuo, numquid sono prætereunte præteriit? Quod cogitabas dixisti; et ut ad me perveniret quod apud te latebat, syllabas sonuisti : sonus syllabarum perduxit ad aurem meam cogitationem tuam; per aurem meam descendit in cor meum cogitatio tua, sonus medius transvolavit : verbum vero illud quod assumpsit sonum, antequam sonares, erat apud te; quia sonuisti, est apud me, et non recessit a te. Hoc attende, quisquis es examinator sonorum. Verbum Dei contemnis, qui verbum hominis non comprehendis.

V. Scit ergo omnia per quem facta sunt omnia, et tamen dubitando increpat, « Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis. » Increpat infideles. Nam talem sententiam dixit discipulis : sed ibi non est verbum dubitationis, quia non fuit causa increpandæ infidelitatis. Nam quod modo dixit Judæis : « Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis : » dixit et discipulis quando eum Philippus interrogavit, imo postulavit et ait : « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis[1] : » quasi diceret, Et ipsi te jam novimus, apparuisti nobis, vidimus te, dignatus es eligere nos, secuti sumus te, mirabilia tua vidimus, verba salutis audivimus, præcepta suscepimus, promissa speramus; multum nobis conferre præsentia tua ipse dignatus es : sed tamen cum te noverimus, quia Patrem nondum novimus, inflammamur desiderio illius videndi quem nondum novimus : ac per hoc quia te novimus, sed non nobis sufficit, donec et Patrem noverimus; ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Et Dominus ut scirent non se nosse quod se putabant jam nosse : « Tanto tempore vobiscum sum, et me nescitis? Philippe, qui me vidit, vidit et Patrem[2]. » Numquid habet ista sen-

[1] Joan. XIV, 8. — [2] Ibid. 9.

tentia verbum dubitationis? numquid dixit, Qui me vidit, forsitan vidit et Patrem? Quare? Quia fidelis audiebat, non fidei persecutor : ideo non erat Dominus increpator, sed doctor. « Qui me vidit, vidit et Patrem : » et hic, « Si me sciretis, et Patrem meum sciretis : » tollamus verbum quo notata est infidelitas audientium, et ipsa sententia est.

VI. Jam hesterno die commendavimus Charitati Vestræ, et diximus sententias Joannis evangelistæ, quibus nobis narrat quod a Domino didicit, nec discutiendas fuisse si fieri posset, nisi hæreticorum commenta compellerent. Breviter ergo hesterno die insinuavimus Charitati Vestræ esse hæreticos qui vocantur Patripassiani, vel a suo auctore Sabelliani : hi dicunt ipsum esse Patrem qui est Filius; nomina diversa, unam vero esse personam. Cum vult, Pater est, inquiunt; cum vult, Filius : tamen unus est. Item sunt alii hæretici qui vocantur Ariani. Confitentur quidem unicum Patris Filium Dominum nostrum Jesum Christum, illum Patrem Filii, istum Filium Patris; eum qui Pater est, non esse Filium, eum qui Filius est non esse Patrem : confitentur generationem, sed negant æqualitatem. Nos, id est, catholica fides veniens de doctrina Apostolorum, plantata in nobis, per seriem successionis accepta, sana ad posteros transmittenda, inter utrosque, id est, inter utrumque errorem tenuit veritatem. In errore Sabellianorum unus est solus, ipse est Pater qui Filius : in errore Arianorum, alius est quidem Pater, alius Filius; sed ipse Filius non solum alius, sed etiam aliud est : tu in medio quid? Exclusisti Sabellianum, exclude et Arianum. Pater, Pater est; Filius, Filius est : alius, non aliud; quia « ego et Pater, inquit, unum sumus[1] : » sicut etiam hesterno die, quantum potui, com-

[1] Joan. x, 30.

mendavi. Cum audit, sumus, abscedat confusus Sabellianus; cum audit, unum, abscedat confusus Arianus: gubernet catholicus inter utrumque fidei suæ navigium, quoniam cavendum est in utroque naufragium. Dic ergo tu, quod dicit Evangelium, « Ego et Pater unum su» mus. » Non ergo diversum, quia unum, non unus, quia sumus.

VII. Paulo ante dixit : « Judicium meum verum est, » quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater[1] : » tanquam diceret, Ideo judicium meum est verum, quia Filius Dei sum, quia verum loquor, quia ipsa veritas ego sum. Isti carnaliter intelligentes, dixerunt : « Ubi est Pa» ter tuus[2]? » Modo audi Ariane : « Neque me scitis, ne» que Patrem meum : » quia « si me sciretis et Patrem » meum sciretis. » Quid est, « Si me sciretis et Patrem » meum sciretis, » nisi ego et Pater unum sumus ? Quando vides aliquem alicui similem, intendat Charitas Vestra, quotidiana locutio est, non sit vobis arduum, quod esse advertitis usitatum : quando ergo vides aliquem alicui similem, et nosti tu cui similis sit, admirans dicis, Quomodo iste homo similis est illi homini ? Hoc non diceres, nisi duo essent. Hic ille qui eum ignorat, cui tu istum similem dicis, Ita-ne, inquit, similis est? Et tu ad eum, Quid enim, tu illum non nosti? At ille, Non novi, inquit. Jam tu, ut illum quem nescit, ei notum facias ex præsente quem cernit, respondes et dicis, Hunc vidisti, illum vidisti. Non utique quia hoc dixisti, unum esse asseverasti, et duos negasti : sed propter similitudinem tale dedisti responsum, Istum nosti et illum nosti; valde enim similis est, et nihil distat omnino. Hinc et Dominus, « Si me, inquit, scire» tis, et Patrem meum sciretis, » non quia Pater est Filius, sed quia Patri similis Filius. Erubescat Arianus. Gra-

[1] Joan. VIII, 16. — [2] Ibid. 19.

tias Domino, quia et ipse Arianus recessit ab errore Sabelliano, et non est Patripassianus : non dicit ipsum Patrem indutum carne venisse ad homines, ipsum esse passum, ipsum resurrexisse : et quodam modo ad se ascendisse, hoc non dicit : agnoscit meeum Patrem, Patrem esse; et Filium, Filium esse. Sed, o frater, evasisti illud naufragium, quare tendis in alterum? Pater, Pater est, Filius, Filius est : quare dicis dissimilem? quare diversum? quare aliam substantiam? Si dissimilis esset, numquid diceret discipulis suis, Qui me vidit, vidit et Patrem? numquid diceret Judæis, « Si me sciretis, et Pater meum sciretis? » Unde hoc verum esset, nisi et illud verum, Ego et Pater unum sumus?

VIII. « Hoc verba locutus est Jesus in gazophylacio, do» cens in templo[1] : » magna fiducia, sine timore. Non enim pateretur quod nollet, qui nec nasceretur si nollet. Denique quid sequitur? « Et nemo apprehendit eum, quia » nondum venerat hora ejus. » Hoc item nonnulli cum audiunt, sub fato fuisse Dominum Christum credunt, et dicunt, Ecce Christus habebat fatum. O si cor tuum non esset fatuum, non crederes fatum! Si fatum, sicut nonnulli intellexerunt, a fando dictum est, id est a loquendo; Verbum Dei quomodo habet fatum, quando in ipso Verbo omnia sunt quæ condita sunt? Non enim aliquid Deus constituit, quod ante nescivit : in Verbo ipsius erat quod factum est. Mundus factus est; et factus est, et ibi erat. Quomodo et factus est, et ibi erat? Quia domus quam ædificat structor, prius in arte erat; et ibi melius erat, sine vetustate, sine ruina : tamen ut ostendat artem, fabricat domum; et processit quodam modo domus ex domo; et si domus ruat, ars manet. Ita apud Dei Verbum erant omnia quæ condita sunt; quia « omnia in sapientia fecit

[1] Joan. VIII, 20.

» Deus, et cuncta nota fecit[1] : » non enim quia fecit didicit, sed quia noverat fecit. Nobis quia facta sunt, nota sunt : illi nisi nota essent, facta non essent. Præcessit ergo Verbum. Et quid ante Verbum Dei? nihil omnino. Nam si esset aliquid ante, non dictum esset, « In principio » erat Verbum[2]; » sed, In principio factum est Verbum. Denique de mundo quid ait Moyses? « In principio fecit » Deus cœlum et terram[3]. » Fecit quod non erat : si ergo fecit quod non erat, ante quid erat? In principio erat Verbum. Et unde cœlum et terra? Omnia per ipsum facta sunt. Tu ergo ponis Christum sub fato? Ubi sunt fata? In cœlo, inquis, in ordine et conversionibus siderum. Quomodo ergo fatum habet, per quem factum est cœlum et sidera; cum tua voluntas, si recte sapias, transcendat et sidera? An quia nosti Christi carnem fuisse sub cœlo, ideo putas et potestatem Christi subditam cœlo?

IX. Audi stulte : « Nondum venerat hora ejus, » non qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi. Noverat enim ipse quando deberet mori : intendit omnia quæ prædicta sunt de illo, et expectabat finiri omnia quæ prædicta sunt ante ejus passionem futura; ut cum impleta essent, tunc veniret et passio, dispositionis ordine, non fatali necessitate. Denique audite, ut probetis : Inter cætera quæ de illo prophetata sunt, scriptum est etiam : « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt » me aceto[4]. » Quomodo facta sint, in Evangelio novimus. Prius dederunt fel; accepit, gustavit, et despuit : postea in cruce pendens, ut omnia prædicta complerentur, ait, Sitio : acceperunt spongiam aceto plenam, in arundine ligaverunt, et admoverunt pendenti; accepit ille et ait, Perfectum est[5]. » Quid est, Perfectum est? Im-

[1] Psal. CIII, 24. — [2] Joan. I, I. — [3] Gen. I, I. — [4] Psal. LXVIII, 22.— [5] Joan. XIX, 28, etc.

pleta sunt omnia quæ ante passionem meam fuerant prophetata : ergo adhuc quid hic facio? Denique postea quam dixit, Perfectum est, inclinato capite tradidit spiritum. Numquid illi latrones juxta confixi, quando voluerunt, expiraverunt? Tenebantur vinculis carnis, quia non erant creatores carnis : clavis confixi diu cruciabantur, quia infirmitati non dominabantur. Dominus autem quando voluit, carnem in utero virginali accepit; quando voluit, ad homines processit; quandiu voluit, inter homines vixit; quando voluit, a carne discessit : hoc est potestatis, non necessitatis. Hanc ergo horam ille expectabat, non fatalem, sed opportunam et voluntariam : ut prius omnia complerentur, quæ ante passionem ipsius compleri oportebat. Nam quomodo sub fati necessitate positus erat, qui alio loco dixit : « Potestatem habeo ponendi animam » et potestatem habeo iterum sumendi eam : nemo tollit » eam a me, sed ego ipse pono eam a me, et iterum sumo » eam[1]? » Ostendit hanc potestatem, quando eum Judæi quærebant. « Quem quæritis, inquit? Et illi, Jesum. » Et ille, Ego sum. Qua voce audita, redierunt retro et » et ceciderunt[2]. »

X. Dicit aliquis, Si hæc in illo potestas erat, quare cum Judæi insultarent pendenti et dicerent : « Si Filius Dei est, » descendat de cruce[3], » non descendit, ut eis suam potestatem descendendo monstraret? Quia patientiam docebat, ideo potentiam differebat. Si enim quasi commotus ad eorum verba descenderet, victus conviciorum dolore putaretur. Prorsus non descendit, fixus permansit, quando vellet abscessurus. Nam quid ei magnum fuit de cruce descendere, qui potuit de sepulcro resurgere? Intelligamus ergo nos quibus hoc ministratum est, potentiam Domini nostri Jesu Christi occultam tunc, manifes-

[1] Joan. x, 18. — [2] Id. xviii, 4, etc. — [3] Matth. xxvii, 40.

tam futuram in judicio : de quo dictum est : « Deus ma- » nifestus veniet, Deus noster et non silebit[1]. » Quid est, manifestus veniet? Quia venit occultus, veniet manifestus Deus noster, hoc est Christus. Et non silebit, quid est, non silebit? quia primo siluit. Ubi siluit? quando judicatus est, ut etiam hoc impleretur, quod et Propheta prædixerat, « Sicut ovis ad immolandum » ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine » voce, sic non aperuit os suum[2]. » Si ergo pati nollet, non pateretur; si non pateretur, sanguis ille non funderetur; si sanguis ille non funderetur, mundus non redimeretur. Agamus itaque gratias et potestati divinitatis, et miserationi infirmitatis ejus : et de occulta potentia quam Judæi non noverant, unde illis modo dictum est, « Neque me nostis, neque Patrem meum[3] : » et de carne suscepta quam Judæi noverant, et cujus patriam sciebant, unde illis alio loco dixit : « Et me nostis, et unde sim » nostis[4]. » Utrumque noverimus in Christo, et unde æqualis est Patri, et unde illo major est Pater. Illud Verbum est, illud caro; illud Deus est, illud homo : sed unus est Christus Deus et homo.

[1] Psal. XLIX, 3. — [2] Isaï. LIII, 7. — [3] Joan VIII, 19. — [4] Id. VII, 28.

TRACTATUS XXXVIII[1].

Ab eo quod scriptum est, *Dixit ergo eis Jesus, Ego vado, et quæretis me* : usque ad id, *Dixit eis Jesus, Principium quia et loquor vobis.*

I. Lectio sancti Evangelii quæ præcessit hodiernam, ita concluserat, quia « locutus est docens, in gazophyla- » cio Dominus, » quæ voluit, et quæ audistis : « Et nemo » apprehendit eum, quia nondum venerat hora ejus[2]. » Hinc disputatum est dominico die, quod ipse donare dignatus est. Intimavimus Charitati Vestræ quare dictum sit, « Nondum venerat hora ejus : » ne positum Christum sub aliqua necessitate fatali ulla impietas auderet improbe suspicari : Nondum enim venerat hora, qua ex ordine suo, secundum ea quæ prædicta sunt de illo, non mori cogeretur invitus, sed occideretur paratus.

II. Modo autem de ipsa passione sua, quæ posita erat, non in ejus necessitate, sed potestate, locutus est Judæis dicens, « Ego vado[3]. » Christo enim Domino mors profectio fuit illo unde venerat, et unde non discesserat. « Ego, » inquit, vado et quæretis me : » non desiderio, sed odio. Nam illum postea quam abscessit ab oculis hominum, inquisierunt, et qui oderant, et qui amabant : illi persequendo, illi habere cupiendo. In Psalmis ait ipse Dominus per Prophetam, « Periit fuga a me, et non est » qui requirat animam meam[4]; » et iterum ait alio loco

[1] Habitus die proximo ante Tractat. subseq. — [2] Joan. VIII, 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Psal. CXLI, 4.

in Psalmo, « Confundantur et revereantur requirentes » animam meam[1]. » Culpavit qui non requirerent, damnavit qui requirerent. Malum est enim non quærere animam Christi, sed quomodo eam quæsierunt discipuli; et malum est quærere animam Christi, sed quomodo eam Judæi quæsierunt : illi enim ut haberent, isti ut perderent. Denique isti quia sic quærebant more malo, corde perverso, quid secutus adjunxit? « Quæretis me, » et, ne putetis quia bene me quæretis, « In peccato vestro mo- » riemini. » Hoc est Christum male quærere, in peccato suo mori : hoc est illum odisse, per quem posset solum salvus esse. Cum enim homines quorum spes in Deo est, non debeant mala reddere nec pro malis, reddebant isti mala pro bonis. Prænuntiavit ergo illis Dominus, dixitque sententiam præscius, quod in suo peccato morerentur. Deinde adjungit, « Quo ego vado, vos non potestis ve- » nire. » Hoc et discipulis alio loco dixit : nec tamen eis dixit, « In peccato vestro moriemini. » Quid autem dixit? quod et istis : Quo ego vado, vos venire non potestis. » Non abstulit spem, sed prædixit dilationem[2]. Quando enim hoc discipulis Dominus loquebatur, tunc non poterant venire quo ille ibat, sed postea venturi erant : isti autem nunquam, quibus præscius dixit : « In peccato » vestro moriemini. »

III. His autem auditis verbis, quomodo solent carnea cogitantes, et secundum carnem judicantes, et totum carnaliter audientes atque sapientes, dixerunt, « Numquid » interficiet semetipsum; quia dixit, Quo ego vado, vos » non potestis venire[3]? » Stulta verba, et omnino insipientiæ plena. Quid enim, non poterant illo venire quo ille perexisset, si interficeret semetipsum? Numquid ipsi non erant morituri? Quid est ergo, « Numquid interficiet

[1] Psal. xxxix, 15. — [2] Joan. xiii, 33. — [3] Id. viii, 22.

» semetipsum; quia dixit, Quo ego vado, vos non potestis » venire? » Si de morte hominis diceret, quis homo non moritur? Ergo « quo ego vado » dixit, non cum itur ad mortem, sed quo ibat ipse post mortem. Illi itaque non intelligentes, ista responderunt.

IV. Et Dominus ad eos qui terram sapiebat, quid ait? « Et dicebat eis, Vos de deorsum estis[1]. » Ideo terram sapitis, quia sicut serpentes terram manducatis. Quid est, terram manducatis? Terrenis pascimini, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, sursum cor non habetis. « Vos de deorsum » estis: ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis: ego » non sum de hoc mundo. » Quomodo enim erat de mundo, per quem factus est mundus? Omnes de mundo post mundum; quia prius mundus, et sic homo de mundo: prius autem Christus, deinde mundus; quoniam ante mundum Christus, ante Christum nihil: quia « in principio erat Ver- » bum, omnia per ipsum facta sunt[2]. » Sic ergo erat ille de supernis. De quibus supernis? de aëre? Absit: ibi et aves volitant. De cœlo quod videmus? Et hoc absit; ibi et stellæ et sol et luna circumeunt. De Angelis? Neque hoc intelligatis: per illum et Angeli facti sunt, per quem omnia facta sunt. De quibus ergo supernis Christus? Ab ipso Patre. Nihil illo Deo superius, qui Verbum genuit æquale sibi, coæternum sibi, unigenitum, sine tempore, per quem conderet tempora. Sic ergo accipe Christum de supernis, ut excedas cogitatione tua omne quod factum est, universam omnino creaturam, omne corpus, omnem conditum spiritum, omnem rem quoquo modo mutabilem: totum excede, sicut excessit Joannes, ut contingeret, « In principio erat Ver- » bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. »

V. « Ego » ergo, inquit, « de supernis sum. Vos de » hoc mundo estis: ego non sum de hoc mundo. Dixi

[1] Joan. VIII, 23. — [2] Id. I, 1 et 3.

» ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris[1]. » Exposuit nobis, fratres, quid intelligi voluerit, « Vos de » hoc mundo estis. » Ideo quippe dixit, « vos de hoc » mundo estis : » quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia infideles erant, quia terrena sapiebant. Nam quid vobis videtur de sanctis Apostolis? Quantum intererat inter Judæos et Apostolos? quantum inter tenebras et lucem, quantum inter fidem et infidelitatem, quantum inter pietatem et impietatem, quantum inter spem et desperationem, quantum inter charitatem et cupiditatem : multum ergo intererat. Quid ergo quia tantum intererat, Apostoli de mundo non erant? Si cogites quomodo nati sint, et unde venerint; quia omnes ex Adam venerant, de hoc mundo erant[2]. Sed quid eis ait ipse Dominus? Ego vos de mundo elegi. Qui ergo de mundo erant, facti sunt non de mundo, et pertinere cœperunt ad eum per quem factus est mundus. Isti autem remanserunt esse de mundo quibus dictum est, « Moriemini in peccatis vestris. »

VI. Nemo ergo dicat, fratres, De hoc mundo non sum. Quisquis es homo, de hoc mundo es : sed venit ad te qui fecit mundum, et liberavit te de hoc mundo. Si delectat te mundus, semper vis esse immundus : si autem jam non te delectat hic mundus, jam tu es mundus. Verumtamen si per aliquam infirmitatem adhuc te delectat mundus, habitet in te qui mundat, et eris mundus. Si autem fueris mundus, non remanebis in mundo; nec audies quod audierunt Judæi, « Moriemini in peccatis vestris. » Omnes enim cum peccato nati sumus; omnes vivendo ad id quod nati eramus, addidimus, magisque de mundo facti sumus, quam tunc quando de parentibus nostris nati sumus. Et ubi essemus, si ille non veniret, qui non habebat omnino peccatum, ut solveret omne peccatum? In

[1] Joan. VIII, 24. — [2] Id. XV, 19.

quem Judæi quia non credebant, merito audierunt, « Moriemini in peccatis vestris : » quia non habere peccatum nullo modo potuistis, qui cum peccato nati estis : sed tamen si in me, inquit, credideritis, cum peccato quidem nati estis, sed in peccato vestro morituri non estis. Tota ergo infelicitas Judæorum ipsa erat, non peccatum habere, sed in peccatis mori. Hoc est quod debet fugere omnis Christianus : propter hoc ad baptismum curritur ; propter hoc qui ægritudine vel aliunde periclitantur, sibi desiderant subveniri ; propter hoc etiam sugens parvulus a matre piis manibus ad Ecclesiam fertur, ne sine baptismo exeat, et in peccato quo natus est moriatur. Infelicissima conditio, misera sors istorum, qui de ore veridico audierunt, « In peccatis vestris moriemini. »

VII. Unde tamen hoc eis contingat, exponit : « Si enim » non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis » vestris[1]. » Credo, fratres, in illa multitudine quæ Dominum audiebat, et eos fuisse qui credituri erant. Quasi autem in omnes processerat severissima illa sententia, » In peccato vestro moriemini : » ac per hoc et illis qui credituri erant, spes erat ablata : illi sæviebant, illi timebant ; imo non timebant, sed jam desperabant. Revocavit eos in spem ; adjunxit enim, « Si non credi» deritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. » Ergo si credideritis quia ego sum, non moriemini in peccatis vestris. Reddita est spes desperantibus, excitatio facta est dormientibus, cordibus evigilaverunt : inde plurimi crediderunt, sicut Evangelii ipsius consequentia testantur. Erant enim illic membra Christi, quæ nondum adhæserant corpori Christi : et in illo populo a quo crucifixus est, a quo in ligno suspensus est, a quo pendens irrisus est, a quo lancea vulneratus est, a quo

[1] Joan. VIII, 24.

felle et aceto potatus est, erant membra Christi, pro quibus dixit : « Pater ignosce illis, quia nesciunt quid fa- » ciunt[1]. » Quid autem converso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis ignoscitur? Quis homicidam desperet, si in spem redditus est a quo etiam Christus occisus est? Crediderunt inde multi; donatus est eis sanguis Christi; ut magis eum biberent quo liberarentur, quam rei de illo effuso tenerentur : quis desperet? Et si in cruce latro salvatus est, ante paululum homicida, post paululum accusatus, convictus, damnatus, suspensus, liberatus, noli mirari. Ubi convictus, ibi damnatus : sed ibi liberatus, ubi mutatus. In hoc ergo populo cui Dominus loquebatur, erant qui in peccato suo fuerant morituri : erant etiam qui in ipsum qui loquebatur, fuerant credituri, et ab omni peccato liberandi.

VIII. Tamen hoc attende, quod ait Dominus Christus : « Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis » vestris. » Quid est, « Si non credideritis quia ego sum? » Ego sum, » quid? Nihil addidit : et quia nihil addidit, multum est quod commendavit. Expectabatur enim ut diceret quid esset, nec tamen dixit? Quid expectabatur ut diceret? Forte « Nisi credideritis quia ego sum » Christus, « nisi credideritis quia ego sum » Dei Filius, « nisi cre- » dideritis quia ego sum » Verbum Patris; « nisi credi- » deritis quia ego sum » conditor mundi, « Nisi credide- » ritis quia ego sum » hominis formator et reformator, creator et recreator, factor et refactor, « nisi » hoc « cre- » dideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. » Multum est quod ait, ipsum « ego sum : » quia sic dixerat et Deus Moysi : « Ego sum qui sum[2]. » Quis digne eloquatur, quid sit, « sum? » Mittebat Deus per Angelum suum, servum suum Moysen ad liberandum ex

[1] Luc. XXIII, 34 — [2] Exod. III, 14.

Ægypto populum suum : (legistis quod audistis et nostis, commemoro tamen :) mittebat trementem, excusantem, sed obedientem. Cum ergo excusaret, ait Deo, quem loqui in Angelo intelligebat, Si dixerit mihi populus, Et quis est Deus qui misit te, quid eis dicam? Et Dominus ad eum, Ego sum qui sum : Et repetivit, Dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos. Non ait et ibi, Ego sum Deus; aut, Ego sum mundi fabricator : aut, Ego sum omnium rerum creator; aut, Ego sum ipsius populi liberandi propagator : sed hoc tantum : « Ego sum qui » sum, » et, « Dices filiis Israël, Qui est; » non addidit, Qui est Deus vester, qui est Deus patrum vestrorum, sed tantum hoc dixit, Qui est misit me ad vos. Forte multum erat et ad ipsum Moysen, sicut multum est et ad nos, et multo magis ad nos, intelligere quid dictum sit, « Ego sum qui sum, » et Qui est misit me ad vos. Et si forte caperet Moyses, illi ad quos mittebatur quando caperent? Distulit ergo Dominus quod capere homo non posset, et addidit quod capere posset : adjunxit enim et ait : « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus » Jacob [1]. » Hoc potes capere : Nam Ego sum qui sum, quæ mens potest capere?

IX. Quid ergo nos? Audebimus-ne aliquid dicere ex hoc quod dictum est, Ego sum qui sum : vel potius ex hoc quod Dominum dicere audistis, « Nisi credideritis » quia ego sum, moriemini in peccatis vestris? » Ita-ne his viribus meis tantillis et pene nullis, audebo disputare? quid sit quod ait Dominus Christus, « Nisi credideritis » quia ego sum? » Audebo ipsum Dominum interrogare, audite me interrogantem potius quam disputantem, magis quærentem quam præsumentem, potius discentem quam docentem, et certe in me vel per me etiam vos in-

[1] Exod. III, 15.

terrogate. Præsto est etiam ipse Dominus qui ubique est, audiat interrogandi affectum, et intelligendi præstet effectum. Nam ego quibus verbis, et si forte aliquid capio, perducere possum quod capio ad corda vestra? Quisnam sufficit sonus? quæ suppetit eloquentia? quæ vires intelligendi? quæ facultas proferendi?

X. Dicam ergo Domino nostro Jesu Christo, dicam, et audiat me. Credo præsentem, omnino non dubito; ipse enim dixit : « Ecce ego vobiscum sum usque in consum» mationem sæculi[1]. » O Domine Deus noster, quid est quod aisti, « Nisi credideritis quia ego sum? » Quid enim non est eorum quæ fecisti? Numquid cœlum non est? numquid terra non est? numquid non sunt ea quæ in terra et in cœlo sunt? numquid homo ipse cui loqueris non est? numquid Angelus quem mittis non est? Si omnia sunt hæc quæ per te facta sunt, quid est quod tibi proprium quiddam tenuisti ipsum esse quod aliis non dedisti, ut tu solus esses : Nam quomodo audio, Ego sum qui sum : quasi alia non sint? Et quomodo audio, « Nisi » credideritis quia ego sum? » Illi enim non erant qui audiebant? Et si peccatores erant, homines erant. Quid ergo facio? Quid sit ipsum esse, dicat cordi, intus dicat, intus loquatur, homo interior audiat, mens capiat vere esse : est enim semper eodem modo esse. Res enim aliqua, quælibet omnino, (quasi cœpi disputare, et destiti quærere, forte quod audivi volo loqui, auditui meo det exultationem et vestro cum loquor :) res enim quælibet, prorsus qualicumque excellentia, si mutabilis est, non vere est : non enim est ibi verum esse, ubi est et non esse. Quidquid enim mutari potest, mutatum non est quod erat : si non est quod erat, mors quædam ibi facta est; peremptum est aliquid ibi quod erat, et non est. Nigredo mor-

[1] Matth. xxviii, 20.

tua est in capite albescentis senis, pulchritudo mortua est in corpore fessi et incurvi senis, mortuæ sunt vires in corpore languentis, mortua est statio in corpore ambulantis, mortua est ambulatio in corpore stantis, mortua est ambulatio et statio in corpore jacentis, mortua est locutio in lingua tacentis : quidquid mutatur et est quod non erat, video ibi quamdam vitam in eo quod est, et mortem in eo quod fuit. Denique de mortuo cum dicitur, Ubi est homo ille? respondetur, Fuit. O veritas quæ vere es! Nam in omnibus actionibus et motibus nostris, et in omni prorsus agitatione creaturæ duo tempora invenio, præteritum et futurum. Præsens quæro, nihil stat : quod dixit, jam non est; quod dicturus sum, nondum est : quod feci, jam non est; quod facturus sum, nondum est : quod vixi, jam non est; quod victurus sum, nondum est. Præteritum et futurum invenio in omni motu rerum : in veritate quæ manet, præteritum et futurum non invenio, sed solum præsens, et hoc incorruptibiliter, quod in creatura non est. Discute rerum mutationes, invenies fuit et erit : cogita Deum, invenies est, ubi fuit et erit esse non possit. Ut ergo et tu sis, transcende tempus. Sed quis transcendet viribus suis? Levet illuc ille qui Patri dixit : « Volo ut » ubi ego sum, et ipsi sint mecum[1]. » Hoc itaque promittens ne moriamur in peccatis nostris, nihil aliud Dominus Jesus Christus mihi videtur his verbis dixisse, « Nisi credideritis quia ego sum : » prorsus nihil aliud mihi videtur his verbis dixisse quam hoc, « Nisi credide- » ritis quia ego Deus sum, moriemini in peccatis vestris. » Bene, Deo gratias, quia dixit, « Nisi credideritis : » non dixit, Nisi ceperitis. Quis enim hoc capiat? Aut vere, quia ausus sum dicere, et visi estis intelligere, aliquid de tanta ineffabilitate cepistis? Si ergo non capis, fides te

[1] Joan. XVII, 24.

liberat. Ideo et Dominus non ait, Nisi ceperitis quia ego sum : sed quod poterant dixit, « Nisi credideritis quia » ego sum, moriemini in peccatis vestris[1]. »

XI. Et illi semper terrena sapientes et semper secundum carnem audientes et respondentes, quid ei dixerunt? « Tu quis es? » Non enim cum dixisti, « Nisi credide» ritis, quia ego sum, » addidisti quid esses. Quis es, ut credamus? Et ille, « Principium. » Ecce quod est esse. Principium mutari non potest : principium in se manet, et innovat omnia : principium est, cui dictum est : « Tu » autem idem ipse es, et anni tui non deficient[2]. Princi» pium, ait, quia et loquor vobis. » Principium me credite, ne moriamini in peccatis vestris. Tanquam enim in eo quod dixerunt, « Tu quis es, » nihil aliud dixerint, quam Quid te esse credimus : respondit, « Principium, » id est, Principium me credite. In græco namque eloquio discernitur, quod non potest in latino. Apud Græcos enim fœminini generis est principium, sicut apud nos lex generis fœminini est, quæ apud illos est masculini : sicut sapientia et apud nos et apud illos generis fœminini est. Consuetudo locutionis ideo per diversas linguas variat genera vocabulorum, quia in ipsis rebus non invenis sexum. Non enim sapientia vere fœmina est, cum Christus sit Dei sapientia, et Christus appelletur genere masculino, sapientia fœminino. Cum ergo dicerent Judæi, « Tu quis » es : » ille qui sciebat esse ibi quosdam credituros, et ideo dixisse, « Tu quis es, » ut scirent quid illum credere deberent, respondit, « Principium : » non tanquam diceret, Principium suum ; sed tanquam diceret, Principium me credite. Quod in sermone græco, ut dixi, evidenter apparet, ubi fœminini generis est principium. Velut si vellet dicere se esse veritatem, et dicentibus Tu quis es,

[1] Joan. VIII, 25. — [2] Psal. CI, 28. — [3] I Cor. I, 24.

responderet, Veritatem; cum videatur ad id quod dictum est, Tu quis es, respondere debuisse, Veritas, id est, Veritas sum. Sed altius respondit, cum videret eos ita dixisse, « Tu quis es? » ac si dicerent, quoniam abs te audivimus, « Nisi credideritis quia ego sum, » quid te esse credemus? ad hoc respondit, « Principium : » tanquam diceret, Principium me credite. Et addidit, « quia et lo- » quor vobis : » id est, quia humilis propter vos factus ad ista verba descendi. Nam si principium sicuti est, ita maneret apud Patrem, ut non acciperet formam servi et homo loqueretur hominibus, quomodo ei crederent; cum infirma corda intelligibile Verbum sine voce sensibili audire non possent? Ergo, inquit, credite me esse principium; quia, ut credatis, non solum sum, sed et loquor vobis. Sed de hac re jam multum est loqui vobis : placeat itaque Charitati Vestræ, ut quod restat, illo adjuvante servemus, crastino reddituri.

TRACTATUS XXXIX[1].

Ab eo quod scriptum est, *Multa habeo de vobis loqui et judicare* : usque ad id, *Et non cognoverunt quia Patrem eis dicebat Deum.*

I. Verba Domini nostri Jesu Christi quæ habuit cum Judæis, ita moderans loquelam suam, ut cæci non viderent, et fideles oculos aperirent, quæ hodie de sancto Evangelio recitata sunt, ista sunt : « Dicebant ergo Ju- » dæi, Tu quis es[2]? » Quia dixerat supra Dominus, « Nisi » credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis ves-

[1] Habitus die proximo post superiorem Tractatum. — [2] Joan. VIII, 25.

» tris[1]. » Ad hoc ergo illi, « Tu quis es? » Veluti quærentes nosse in quem deberent credere, ne in suo peccato morerentur. Respondit dicentibus. « Tu quis es, » et ait, « Principium, quia et loquor vobis. » Si se dixit Dominus esse principium, quæri potest utrum et Pater principium sit. Si enim Filius principium est qui habet Patrem, quanto facilius intelligendus est Deus Pater esse principium, qui habet quidem Filium cui Pater sit, sed non habet de quo sit? Filius enim Patris est Filius, et Pater utique Filii Pater est : sed Deus de Deo Filius dicitur, lumen de lumine Filius dicitur : Pater dicitur lumen, sed non de lumine; Pater dicitur Deus, sed non de Deo. Si ergo Deus de Deo, lumen de lumine principium est; quanto facilius intelligitur principium lumen de quo lumen, et Deus de quo Deus? Videtur itaque absurdum, charissimi, ut Filium dicamus principium, et Patrem principium non dicamus.

II. Sed quid agemus? Numquid duo erunt principia? Cavendum est hoc dicere. Quid ergo, si et Pater principium et Filius principium, quomodo non duo principia? Quomodo dicimus Patrem Deum et Filium Deum, nec tamen dicimus duos deos. Nefas est enim dicere duos deos. Nefas est dicere tres deos : et tamen qui Pater est, non est Filius; qui Filius est, non est Pater : Spiritus autem sanctus Patris et Filii Spiritus, nec Pater est nec Filius. Quamvis ergo, sicut aures catholicæ sunt eruditæ in gremio matris Ecclesiæ, nec ille qui est Pater sit Filius, nec ille qui est Filius sit Pater, nec Spiritus sanctus Patris et Filii sit vel Filius vel Pater, tres deos tamen esse non dicimus : quamvis de singulis si quæratur, necesse est de quocumque interrogati fuerimus, Deum esse fateamur.

III. Et absurda ista videntur hominibus solita trahen-

[1] Joan. VIII, 24.

tibus ad insolita, visibilia ad invisibilia, creaturam comparantibus Creatori. Interrogant enim nos aliquando infideles et dicunt, Patrem quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus, Deum. Filium quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus, Deum. Spiritum sanctum quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus, Deum. Ergo, inquiunt, Pater et Filius et Spiritus sanctus tres sunt dii? Respondemus, Non. Turbantur, quia non illuminantur: cor clausum habent, quia clavim fidei non habent. Nos ergo, fratres, fide præcedente, quæ sanat oculum cordis nostri, quod intelligimus, sine obscuritate capiamus; quod non intelligimus, sine dubitatione credamus: a fundamento fidei non recedamus, ut ad culmen perfectionis veniamus. Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus: et tamen Pater non est qui Filius, nec Filius est qui Pater nec Spiritus sanctus Patris et Filii Spiritus aut Pater est aut Filius: Trinitas unus Deus; Trinitas, una æternitas, una potestas, una majestas; tres, sed non dii. Non mihi calumniator respondeat, Quid ergo tres? Si enim tres, ait, oportet dicas quid tres. Respondeo. Pater et Filius et Spiritus sanctus. Ecce, inquit, tres dixisti, sed quid tres exprime, Imo tu numera: nam ego compleo tres, cum dico Pater et Filius et Spiritus sanctus. Id enim quod Pater ad se est, Deus est; quod ad Filium est, Pater est: quod Filius ad se ipsum est, Deus est; quod ad Patrem est, Filius est.

IV. Ista quæ dico potestis de similitudinibus agnoscere quotidianis. Homo et alter homo, si ille sit pater, ille filius; quod homo est, ad se ipsum est; quod pater est, ad filium est: et filius quod homo est, ad se ipsum est; quod autem filius est, ad patrem est. Pater enim nomen est dictum ad aliquid, et filius ad aliquid: sed isti duo homines sunt. At vero Pater Deus ad aliquid est Pater,

id est ad Filium; et Filius Deus ad aliquid est Filius, id est ad Patrem : sed non quomodo illi duo homines sunt, sic isti duo dii, Quare hoc non ita est ibi? Quia illud aliud, hoc autem aliud est : quia illa divinitas est. Est ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari non possit, ut et numerus sit, et numerus non sit. Videte enim si non quasi apparet numerus, Pater et Filius et Spiritus sanctus Trinitas. Si tres, quid tres? Deficit numerus. Ita Deus nec recedit a numero, nec capitur numero. Quia tres sunt, tanquam est numerus : si quæris quid tres, non est numerus : « Unde dictum est, Magnus » Dominus noster et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus » non est numerus[1]. » Ubi cogitare cœperis, incipis numerare : ubi numeraveris, quid numeraveris non potes respondere. Pater, Pater est, Filius, Filius est; Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est : quid sunt isti tres, Pater et Filius et Spiritus sanctus? Non tres dii? non : Non tres omnipotentes? non. Non tres mundi creatores? non. Ergo omnipotens Pater? omnipotens plane. Ergo et Filius non omnipotens? plane et Filius omnipotens. Ergo et Spiritus sanctus non omnipotens? et ipse omnipotens. Tres ergo omnipotentes? non, sed unus omnipotens. Hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, non quod ad se sunt. Quia enim Deus Pater ad se est Deus simul cum Filio et Spiritu sancto, non sunt tres dii; quia ad se est omnipotens simul cum Filio et Spiritu sancto, non sunt tres omnipotentes : quia vero non ad se est Pater, sed ad Filium; nec Filius ad se est, sed ad Patrem; nec Spiritus ad se, in eo quod dicitur Spiritus Patris et Filii; non est quid dicam tres, nisi Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum, unum omnipotentem. Ergo unum principium.

[1] Psal. xiv, 65.

V. Accipite aliquid de Scripturis sanctis, unde hoc quod dicitur utcumque capiatis. Postea quam Dominus noster Jesus Christus resurrexit, et cum voluit ascendit in cœlum, decem diebus illic impletis misit inde Spiritum sanctum : quo impleti qui aderant in conclavi uno, omnium gentium linguis cœperunt loqui [1]. Miraculo exterriti Domini interfectores, compuncti doluerunt, dolentes mutati sunt, mutati crediderunt : accesserunt corpori Domini, id est, numero fidelium, tria millia hominum. Item alio facto quodam miraculo, accesserunt alia quinque millia, facta est plebs una non parva : in qua omnes accepto Spiritu sancto, quo amor spiritalis accensus est, charitate ipsa et fervore spiritus in unum redacti, cœperunt in ipsa societatis unitate vendere omnia quæ habebant, et pretia ponere ad pedes Apostolorum, ut distribueretur unicuique, sicut cuique opus erat [2]. Et hoc de illis Scriptura dicit; quod erat eis anima una et cor unum in Deum [3]. Attendite ergo fratres, et hinc agnoscite mysterium Trinitatis, quomodo dicamus et Pater est, et Filius est, et Spiritus sanctus est, et tamen unus Deus est. Ecce illi tot millia erant, et cor unum erat; ecce tot millia erant, et una anima erat. Sed ubi? in Deo. Quanto magis ipse Deus? Numquid erro in verbo, quando dico duos homines duas animas, aut tres homines tres animas, aut multos homines multas animas? Recte utique dico. Accedant ad Deum, una anima est omnium. Si accedentes ad Deum, multæ animæ per charitatem una anima est, et multa corda unum cor; quid agit ipse fons charitatis in Patre et Filio? Nonne ibi magis Trinitas unus est Deus? Inde enim nobis charitas venit, de ipso Spiritu sancto, sicut dicit Apostolus : « Charitas Dei diffusa est in cordi- » bus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis [4]. »

[1] Act. II, 1, etc. — [2] Id. IV, 4, etc. — [3] Ibid. 32. — [4] Rom. V, 5.

Si ergo charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, multas animas facit unam animam, et multa corda facit unum cor; quanto magis Pater et Spiritus sanctus, Deus unus, lumen unum, unumque principium?

VI. Audiamus ergo principium quod loquitur nobis. « Multa, inquit, habeo loqui de vobis et judicare. » Meministis quod ait, Ego non judico quemquam[1] : ecce modo dicit, « Multa habeo de vobis loqui et judicare. » Sed aliud est, non judico; aliud, « habeo judicare. » Non judico, dixit ad præsens; venerat enim ut salvaret mundum : quod autem dicit, « Multa habeo de vobis loqui » et judicare, » judicium futurum dicit. Ideo enim ascendit, ut veniat judicare vivos et mortuos. Nemo justius judicabit, quam qui injuste judicatus est. « Multa, in» quit, habeo de vobis loqui et judicare : sed qui me » misit, verax est. » Videte quemadmodum Patri det gloriam æqualis Filius. Exemplum enim nobis præbet, et tanquam in cordibus nostris loquitur : O homo fidelis, si Evangelium meum audis, dicit tibi Dominus Deus tuus, ubi ego in principio Verbum Deus apud Deum, æqualis Patri, coæternus gignenti, do gloriam ei cujus sum Filius, quomodo tu superbus es adversus eum cujus servus es?

VII. « Multa habeo, inquit, de vobis loqui et judicare, » sed qui me misit, verax est : » tanquam diceret, Ideo verum judico, quia Filius veracis veritas sum. Pater verax, Filius veritas, quid putamus esse amplius? Cogitemus si possimus, quid est amplius, verax an veritas. De quibusdam quæramus : Pius homo plus est, an pietas? sed plus est ipsa pietas : pius enim a pietate, non pietas a pio. Potest enim esse pietas, et si ille qui pius erat, factus est impius. Ipse perdidit pietatem, pietati nihil abs-

[1] Joan. VIII, 15.

tulit. Quid item pulcher et pulchritudo? Plus est pulchritudo quam pulcher: pulchritudo enim facit pulchrum, non pulcher facit pulchritudinem. Castus et castitas? Castitas plane plus est quam castus. Si enim castitas non esset, unde esset iste castus, non haberet: si autem noluerit esse castus, castitas integra perseverat. Si ergo plus pietas quam pius, plus pulchritudo quam pulcher, plus castitas quam castus; numquid dicturi sumus plus veritas quam verax? Si hoc dixerimus, Filium incipiemus dicere Patre majorem. Ait enim apertissime ipse Dominus: « Ego » sum via, et veritas, et vita [1]. » Ergo si Filius veritas: Pater quid, nisi quod ait ipsa veritas, « Qui me misit, » verax est? » Filius veritas, Pater verax: quid plus sit quæro, sed æqualitatem invenio. Verax enim Pater non ab ea veritate verax est cujus partem cepit, sed quam totam genuit.

VIII. Video planius esse dicendum. Et certe ne vos diu teneam, hodie huc usque tractetur: cum finiero quod volo dicere, adjuvante Deo, sermo claudatur. Hoc ideo dixi, ut intentos vos facerem. Omnis anima quoniam res est mutabilis, et quamvis magna creatura, tamen creatura; quamvis corpore melior, tamen facta: omnis ergo anima quoniam mutabilis est, hoc est modo credit, modo non credit, modo vult, modo non vult; modo adultera est, modo casta; modo bona, modo mala; mutabilis est: Deus autem hoc est quod est: ideo proprium nomen sibi tenuit, « Ego sum qui sum [2]. » Hoc et Filius, dicendo, « Nisi » credideritis quia ego sum [3]. » Ad hoc pertinet, et « Tu » quis es? Principium [4]. » Deus igitur incommutabilis est, anima mutabilis. Quando capit anima ex Deo unde sit bona, participando fit bona: quomodo tuus oculus participando videt. Nam lumine subtracto non videt,

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Exod. III, 14. — [3] Joan. VIII, 24. — [4] Ibid. 25.

cujus particeps factus videt. Quia ergo anima participando fit bona, si mutata cœperit esse mala, bonitas manet cujus erat particeps bona. Bonitatis enim cujusdam particeps facta est cum bona esset : qua mutata in pejus, integra bonitas permanet. Si recedat anima et mala fiat, non minuitur bonitas : si revertatur et bona fiat, non crescit bonitas. Factus est oculus tuus particeps lucis hujus, et vides : clausus est? hanc lucem non minuisti : apertus est? hanc lucem non auxisti. Hac data similitudine, fratres, intelligite, quia si pia est anima, est pietas apud Deum, cujus fit particeps anima; si est casta anima, est castitas apud Deum, cujus est particeps anima; si est bona anima, est bonitas apud Deum, cujus est particeps anima; si est verax anima; est veritas apud Deum, cujus est particeps anima. Cujus particeps si non fuerit anima, omnis homo mendax[1] : si omnis homo mendax, nullus homo de suo verax. Pater autem verax, de suo est verax : quia genuit veritatem. Aliud est, verax est homo iste, quia jam percepit veritatem; aliud est, verax Deus, quia genuit veritatem. Ecce quomodo verax est Deus, non participando, sed generando veritatem. Video vos intellexisse et gaudeo : sufficiat vobis hodie, cætera quando Domino placuerit, sicut donaverit, exponemus.

[1] Psal. CXV, 11.

TRACTATUS XL.

Ab eo loco, *Dixit ergo eis Jesus, Cum exaltaveritis filium hominis* : usque ad id, *Et cognoscetis veritatem et veritas liberabit vos.*

I. De sancto Evangelio secundum Joannem, quod gestare nos videtis in manibus, jam multa audivit Charitas Vestra, quæ Deo donante sicut potuimus disputavimus, commendantes vobis maxime istum Evangelistam de Domini divinitate, secundum quam æqualis est Patri et Filius unicus Dei, loqui elegisse, et propterea aquilæ comparatum : nulla quippe avis volare altius perhibetur. Proinde quæ ex ordine subsequuntur, sicut ea Dominus tractare donaverit, intentissime audite.

II. Locuti sumus vobis de præcedenti lectione, insinuantes quomodo intelligatur Pater verax, Filius veritas. Cum autem dixisset Dominus Jesus, « Verax est qui me » misit [1] ; » non intellexerunt Judæi quod de Patre illis diceret. Et ait illis quod modo cum legeretur audistis ; « Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis » quia ego sum, et a me ipso facio nihil, sed sicut docuit » me Pater, hæc loquor [2]. » Quid est hoc? Nihil enim aliud videtur dixisse, nisi eos post passionem suam cognituros quis esset. Procul dubio ergo videbat ibi aliquos, quos ipse noverat, quos ipse cum cæteris sanctis suis ante constitutionem mundi præsciendo elegerat, post passionem suam esse credituros. Ipsi sunt illi quos assidue commen-

[1] Joan. VIII, 26. — [2] Ibid. 28.

damus, et ad imitationem cum magna exhortatione proponimus. Misso enim desuper Spiritu sancto post Domini passionem et resurrectionem et ascensionem, cum miracula fierent in ejus nomine, quem tanquam mortuum persequentes Judæi contempserant, compuncti sunt corde[1]; et qui sævientes occiderunt, mutati crediderunt; et quem sanguinem sæviendo fuderunt, credendo biberunt : illa tria millia, et illa quinque millia Judæorum[2], quos ibi videbat, quando dicebat, « Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum[3]. » Tanquam dicens, differo cognitionem vestram, ut impleam passionem meam : ordine vestro cognoscetis qui sim. Non quia omnes tunc erant credituri ex iis qui audiebant, id est, post passionem Domini : nam paulo post dicit; « Hæc eo » loquente, multi crediderunt in eum[4], » et nondum exaltatus erat filius hominis. Exaltationem quippe dicit passionis, non glorificationis; crucis, non cœli : quia et ibi exaltatus est, quando pependit in ligno. Sed illa exaltatio humiliato fuit. « Tunc enim factus est obediens us» que ad mortem crucis[5]. » Hoc oportebat impleri per eorum manus qui postea fuerant credituri, quibus dicit, « Cum exaltaveritis filum hominis, tunc cognoscetis quia » ego sum. » Quare hoc, nisi ut nemo desperaret in quocumque scelere male sibi conscius, quando videbat eis donari homicidium qui occiderant Christum?

III. Hos ergo in illa turba agnoscens Dominus, dixit, « Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis » quia ego sum[6]. » Jam nostis quid sit, « sum; » nec assidue repetendum est, ne pariat res tanta fastidium. Recolite illud, « Ego sum qui sum, » et « Qui est misit » me[7] : » et agnoscetis quid dictum sit, « Tunc scietis

[1] Act. II, 37. — [2] Ibid. 41, et IV, 4. — [3] Joan. VIII, 28. — [4] Ibid. 30. — [5] Philip. II, 8. — [6] Joan. VIII, 28. — [7] Exod. III, 14.

» quia ego sum : » sed et Pater est, et Spiritus sanctus est. Ad ipsum esse pertinet tota Trinitas. Sed quia Dominus sicut Filius loquebatur, ne forte in eo quod dixit, « Tunc » cognoscetis quia ego sum, » subintraret error Sabellianorum, hoc est Patripassianorum, quem vobis errorem commendavi non tenendum, sed cavendum, eorum scilicet qui dixerunt, Ipse est Pater, ipse est Filius; duo sunt nomina, sed res una : propter istum ergo cavendum errorem cum dixisset Dominus, « Tunc cognoscetis quia » ego sum : » ne ipse intelligeretur Pater, continuo subjunxit, « Et a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pa» ter, hæc loquor. » Jam gaudere cœperat Sabellianus, erroris sui occasione comperta : statim ut se tanquam in obscuro extulit, sequentis sententiæ luce confusus est. Putaveras eum esse Patrem, quia dixit : « Ego sum : » audi quia Filius est, « Et a me ipso facio nihil. » Quid est, « a me ipso facio nihil? » A me ipso non sum. Filius enim de Patre est Deus; Pater autem non est de Filio Deus : Filius est Deus de Deo; Pater autem Deus, sed non de Deo : Filius est lumen de lumine; Pater autem lumen, sed non de lumine : Filius est, sed est de quo est; Pater autem est, sed non est de quo est.

IV. Quod ergo addidit, « Sicut docuit me Pater, hæc lo» quor : » nemini vestrum obrepat cogitatio carnalis, fratres mei. Non enim potest humana infirmitas cogitare, nisi quod consuevit facere vel audire. Nolite ergo vobis quasi duos homines ante oculos ponere, unum patrem, alterum filium, et loquentem patrem ad filium : sicut facis tu quando verba aliqua dicis filio tuo, monens eum et instruens eum quomodo loquatur, ut quæcumque audivit a te, commendet memoriæ; cum commendaverit memoriæ, proferat et lingua, distinguat per sonos, inferat auribus alienis quod

[1] Joan. VIII, 28.

percepit in suis. Nolite ita cogitare, ne in corde vestro idola fabricetis. Humanam formam, humanorum lineamenta membrorum, figuram carnis humanæ, sensus istos conspicuos, staturam motusque corporis, linguæ officium, distinctiones sonorum, nolite in illa Trinitate cogitare, nisi quod pertinet ad formam servi, quam accepit unigenitus Filius, cum Verbum caro factum est ut habitaret in nobis. Ibi non te prohibeo, humana infirmitas, cogitare quod nosti; imo etiam compello. Si fides in te vera est, talem Christum cogita : sed ex Maria virgine, non de Deo Patre talem cogita. Infans fuit, crevit ut homo, ambulavit ut homo, esurivit, sitivit ut homo, dormivit ut homo, postremo passus ut homo, suspensus in ligno, occisus, sepultus ut homo, in eadem forma resurrexit, in eadem forma ante oculos discipulorum ascendit in cœlum, in eadem forma venturus est ad judicium. Angelorum enim vox est in Evangelio expressa : « Sic veniet quomodo eum vidistis euntem in cœlum[1]. » Quando ergo de forma servi cogitas in Christo, humanam effigiem cogita, si est in te fides : quando autem cogitas, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, pereat de corde tuo omnis humana figuratio : pellatur de cogitationibus tuis quidquid fine corporeo terminatur, quidquid loci spatio continetur, vel quantalibet mole diffunditur, de corde tuo figmentum tale dispereat. Cogita, si potes, pulchritudinem sapientiæ, occurrat tibi pulchritudo justitiæ. Forma est? Statura est? Color est? Nihil horum est, et tamen est : nam si non esset, nec amaretur, nec merito laudaretur, nec amata nec laudata corde moribusque teneretur : nunc vero fiunt homines sapientes ; unde fierent nisi esset sapientia? Porro autem, o homo, si sapientiam tuam videre carnis oculis non po-

[1] Act. I, 11.

tes, nec tali imaginatione cogitare quali corporalia cogitantur, sapientiæ Dei audes ingerere humani corporis formam?

V. Quid ergo dicimus, fratres? Quomodo locutus est Pater Filio, quoniam Filius ait, « Sicut docuit me Pater » hæc loquor? » Locutus est illi? Quando docuit Pater Filium, verba fecit, quomodo tu, quando doces filium tuum, verba facis? Quomodo facit verba Verbo? Quæ verba multa fierent unico Verbo? Verbum enim Patris aures habuit ad os Patris? Carnalia sunt ista, pereant de cordibus vestris. Hoc enim dico, ecce si intellexistis quod ego dixi, ego certe locutus sum, et mea verba sonuerunt, sonisque aures pepulerunt, et per sensum auditus vestri ad cor sententiam perduxerunt, si intellexistis. Facite aliquem audisse latinæ linguæ hominem, tantummodo audisse, nec tamen intellexisse quod dixi: quantum ad strepitum pertinet emissum ex ore meo, sic ejus ille particeps factus est qui non intellexit, quomodo et vos: eum sonum audivit, eædem syllabæ aures ejus percusserunt, sed in corde ipsius nihil genuerunt. Quare? quia non intellexit. Vos autem si intellexistis, unde intellexistis? Ego ad aurem sonui, numquid ego in corde lumen accendi? Procul dubio si verum est quod dixi, et hoc verum non solum audistis, verum etiam intellexistis, duæ res ibi factæ sunt, discernite illas, auditus et intellectus. Auditus per me factus est, intellectus per quem? Ego ad aurem dixi ut audiretis, ad cor vestrum quis dixit ut intelligeretis? Sine dubio aliquis et ad cor vestrum aliquid dixit ut non solum strepitus iste verborum percuteret aurem vestram, sed etiam in cor vestrum aliquid descenderet veritatis: dixit aliquis et ad cor vestrum, sed non eum videtis: si intellexistis, fratres, dictum est et cordi vestro. Munus Dei est intelligentia. Quis hoc dixit in corde

vestro, si intellexistis? Cui dicit Psalmus : Da mihi intel-» lectum ut discam mandata tua[1]. » Verbi gratia, episcopus locutus est. Quid locutus est, aliquis ait? Respondes quid locutus sit, et addis, Verum dixit. Tunc alius qui non intellexit, Quid dixit, inquit, aut quid est quod laudas? Ambo me audierunt, ambobus ego dixi : sed uni ipsorum Deus dixit. Si parva magnis comparare conceditur, quoniam nos ad eum quid sumus? tamen nescio quid incorporaliter et spiritaliter facit in nobis Deus, quod nec sonus est qui aurem percutiat, nec color qui oculis discernatur, nec odor est qui naribus capiatur, nec sapor qui faucibus judicetur, nec durum et molle quod tangendo sentiatur : tamen aliquid est quod sentire facile est, explicare impossibile est. Si ergo Deus, ut dicere cœperam, loquitur in cordibus nostris sine sono, quomodo loquitur Filio suo? Sic ergo, fratres, sic cogitate, quantum potestis, ut dixi, si licet parva magnis modo aliquo comparare : sic cogitate. Incorporaliter Pater locutus est Filio, quia incorporaliter Pater genuit Filium. Nec eum sic docuit quasi indoctum genuerit : sed hoc est eum docuisse, quod est scientem genuisse; et hoc est, « Docuit » me Pater, » quod est, scientem me genuit Pater. Si enim, quod pauci intelligunt, simplex est natura veritatis; hoc est Filio esse quod nosse. Ab illo ergo habet ut noverit, a quo habet ut sit : non ut prius ab illo esset, et ab illo postea nosset, sed quemadmodum illi gignendo dedit ut esset, sic gignendo dedit ut nosset : quia simplici, ut dictum est, naturæ veritatis esse et nosse non est aliud atque aliud, sed hoc ipsum.

VI. Dixit ergo ista Judæis, et addidit, « Et qui me mi-» sit mecum est[2]. » Jam hoc et ante dixerat, sed rem magnam assidue commemorat : « misit me, » et « mecum

[1] Psal. CXVIII, 73. — [2] Joan. VIII, 29.

» est. » Si ergo tecum est, o Domine, non unus ab alio missus est, sed ambo venistis. Et tamen cum ambo simul sint, unus missus est, alter misit : quoniam missio incarnatio est, et ipsa incarnatio Filii tantum est, non et Patris. Misit itaque Pater Filium, sed non recessit a Filio. Non enim quo misit Filium, non ibi erat Pater. Ubi enim non est qui fecit omnia? Ubi non est qui dixit : « Cœlum » et terram ego impleo [1]? » Sed forte Pater ubique, et Filius non ubique est? Evangelistam audi « In hoc mundo » erat, et mundus per eum factus est [2]. » Ergo, inquit, « qui misit me, » cujus auctoritate tanquam paterna incarnatus sum : : « mecum est, non me réliquit, » Quare non me reliquit? « Non me reliquit, inquit, solum, quia » ego quæ placita sunt ei facio semper. » Ipsa est æqualitas « semper, » non ex quodam initio et deinceps, sed sine initio, sine fine. Dei enim generatio non habet initium temporis, quia per genitum facta sunt tempora.

VII. « Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum [3]. » Utinam et me loquente multi qui aliud sapiebant intelligant, et credant in eum. Quidam enim fortasse sunt in ista multitudine Ariani. Non audeo suspicari esse Sabellianos qui ipsum Patrem dicunt esse qui Filius est : hæresis quippe ista nimis antiqua est, et paulatim eviscerata. Arianorum autem adhuc videtur habere aliquas motionesquasi cadaveris putrescentis, aut certe, ut mulquasi tum hominis animam agentis : oportet inde reliquos liberari, sicut inde multi liberati sunt. Et quidem ista civitas eos non habebat : sed postea quam multi peregrini advenerunt, nonnulli et ipsi venerunt. Ecce hæc Domino loquente multi Judæi crediderunt in eum : ecce et me loquente Ariani credant, non in me, sed mecum.

[1] Jerem. XXIII, 24. — [2] Joan. I, 10. — [3] Id. VIII, 30.

VIII. « Dicebat ergo Dominus ad eos qui crediderant » in eum Judæos : Si vos manseritis in verbo meo [1]. » Ideo « manseritis, » quia initiati estis, quia et ibi esse cœpistis. « Si manseritis, » hoc est in fide quæ in vobis esse credentibus cœpit : quo pervenietis? Quale initium, quo perducit. Amasti fundamentum, culmen attende, et ex ista humilitate aliam celsitudinem quære. Fides enim humilitatem habet : cognitio et immortalitas et æternitas non habet humilitatem, sed celsitudinem ; erectionem, nullam defectionem; æternam stabilitatem, nullam ab inimico expugnationem; nullum deficiendi timorem. Magnum est quod incipit a fide, sed contemnitur. Fundamentum solet etiam in ædificio ab imperitis contemni. Fossa fit grandis, lapides quoquo modo passim mittuntur, nulla ibi expolitio, nulla pulchritudo apparet : quomodo nec in arboris radice, non apparet aliqua pulchritudo : totum tamen quidquid te delectat in arbore, de radice surrexit. Sed vides radicem, et non delectaris, vides arborem et miraris. Stulte, quod miraris inde surrexit quo non delectaris. Parum aliquid videtur fides credentium, non habes stateram unde appendas. Audi ergo quo perveniat, et vide quanta sit : sicut et ipse Dominus alio loco dicit : « Si habueritis fidem sicut granum sinapis [2]. » Quid humilius, quid vehementius? Quid minutius, quid ferventius? Ergo et « vos, » ait, « si manseritis in verbo meo [3], » in quo credidistis, quo perducemini? « Vere discipuli » mei eritis. » Et quid nobis prodest? « Et cognoscetis » veritatem [4]. »

IX. Quid promittit credentibus, fratres? « Et cognos» cetis veritatem. » Quid enim? Non illam cognoverant, quando Dominus loquebatur? Si non cognoverant, quomodo crediderunt? Non quia cognoverunt crediderunt,

[1] Joan. VIII, 31. — [2] Matth. XVII, 19. — [3] Joan. VIII, 31. — [4] Ibid. 32.

sed ut cognoscerent crediderunt. Credimus enim ut cognoscamus, non cognoscimus ut credamus. « Quod enim » cognituri sumus, nec oculos vidit, nec auris audivit, » nec in cor hominis ascendit[1]. » Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre : sicut ipse quodam loco ait. Ideo Dominus prius ad faciendam fidem ambulavit in terra. Homo erat, humilis factus erat, ab omnibus videbatur, nec ab omnibus cognoscebatur, a a multis reprobabatur, a turba occidebatur, a paucis dolebatur; sed tamen et ab eis a quibus dolebatur, nondum sicut erat agnoscebatur. Totum hoc quasi initium est lineamentorum fidei et structuræ futuræ. Quod Dominus ipse attendens quodam loco ait. « Qui diligit me, » mandata mea custodit; et qui diligit me, diligetur a Patre » meo, et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi[2]. » Quem qui audiebant, utique jam videbant : eis tamen, si diligebant, videndum se promittebat. Sic et hic, « Cog» noscetis veritatem. » Quid enim? Quod dixisti non est veritas? Veritas est, sed adhuc creditur, nondum videtur. Si maneatur in eo quod creditur, pervenitur ad id quod videatur. Inde Joannes ipse sanctus evangelista in Epistola sua, « Dilectissimi, inquit, filii Dei sumus, sed » nondum apparuit quid erimus[3]. » Jam sumus, et aliquid erimus. Quid plus erimus quam sumus, Audi : « Non» dum apparuit quid erimus : scimus quia cum apparue» rit, similes ei erimus. » Unde? Quoniam videbimus eum sicuti est. Magna promissio, sed merces est fidei. Quæris mercedem, opus præcedat. Si credis, mercedem exige fidei : si autem non credis, fidei mercedem qua fronte quæris? « Si » ergo « manseritis in verbo meo, » vere discipuli mei eritis : » ut contemplemini ipsam ve-

[1] Isaï. LXIV, 4, et I Cor. II, 9. — [2] Joan. XIV, 21. — [3] I Joan. III, 2.

ritatem sicuti est : non per verba sonantia, sed per lucem splendentem, cum satiaverit nos, quod legitur in Psalmo. « Signatum est super nos lumen vultus tui Do» mine [1]. » Moneta Dei sumus, nummus a thesauro oberravimus. Errore detritum est quod in nobis fuerat impressum : venit qui reformet, quia ipse formaverat : quærit et ipse nummum suum, sicut Cæsar nummum suum; ideo ait : « Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei » sunt [2] : »

X. Quid dicam Charitati Vestræ? O si cor esset qualitercumque suspirans in illam ineffabilem gloriam! O si peregrinationem nostram in gemitu sentiremus, et sæculum non amaremus, et ad eum qui nos vocavit, pia mente perpetuo pulsaremus! Desiderium, sinus cordis est : capiemus, si desiderium quantum possumus extendamus. Hoc nobiscum agit Scriptura divina, hoc congregatio populorum, hoc celebratio sacramentorum, hoc baptismus sanctus, hoc cantica laudis Dei, hoc ipsa nostra disputatio, ut hoc desiderium non solum seminetur et germinet, verum etiam in modum tantæ capacitatis augeatur, ut idoneum sit sumere quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit [3]. Sed amate mecum. Non amat multum nummum, qui amat Deum. Et ego palpavi infirmitatem, non ausus sum dicere, non amat nummum; sed, non multum amat nummum : quasi amandus sit nummus, sed non multum. O si Deum digne amemus, nummos omnino non amabimus! Erit tibi nummus instrumentum peregrinationis, non irritamentum cupiditatis; quo utaris ad necessitatem, non quo fruaris ad delectationem. Deum ama, si aliquid in te egit quod audis et laudas. Utere mundo, non te capiat mundus. Quod intrasti, iter agis, exiturus venisti, non remansurus : iter

[1] Psal. IV, 7. — [2] Matth. XXII, 21. — [3] Isaï. LXIV, 4, et I Cor. II, 9.

agis, stabulum est hæc vita. Utere nummo, quomodo viator in stabulo utitur mensa, calice, urceo, lectulo, dimissurus, non permansurus. Si tales fueritis, erigite cor qui potestis, et audite me : si tales fueritis, ad ejus promissa venietis. Non enim multum est ad vos, quia magna est manus ejus qui vos vocavit. Vocavit, invocetur : dicatur illi, Vocasti nos, invocamus te ; ecce audivimus vocantem, audi invocantes : perduc quo promisisti, perfice quod inchoasti : noli deserere munera tua, noli deserere agrum tuum, germina tua intrent in horreum. Abundant tentationes in mundo, sed major est qui fecit mundum : abundant tentationes, sed non deficit qui in illo spem ponit, in quo defectus nullus est.

XI. Ad hoc hortatus sum ista, fratres, quia libertas de qua loquitur Dominus noster Jesus Christus, non hujus temporis est. Videte quid adjunxit. « Vere discipuli mei » eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit » vos [1]. » Quid est, « liberabit vos? » Liberos vos faciet. Denique Judæi carnales, et secundum carnem judicantes, non hi qui crediderant, sed in illa turba qui erant qui non credebant, injuriam sibi factam putaverunt, quia dixit eis : « Veritas liberabit vos. » Indignati sunt servos se esse significatos. Et vere servi erant. Et exponit illis quæ sit servitus, et quæ sit futura libertas, quam ipse promittit. Sed de hac libertate et de illa servitute nimis longum est ut hodie disputemus.

[1] Joan. VIII, 31, 32.

TRACTATUS XLI.

Rursum in illud : *Dicebat autem Jesus ad eos qui crediderant* : usque ad id, *Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.*

I. Quod de lectione pristina sequitur, et de sancto Evangelio hodie nobis recitatum est, tunc distuli dicere, quoniam multa jam dixeram, et de libertate in quam nos vocat gratia Salvatoris, non prætereunter neque negligenter fuerat disserendum : hinc hodie Domino adjuvante statuimus loqui vobis. Quibus enim loquebatur Dominus Jesus Christus, Judæi erant, ex magna quidem parte inimici, sed etiam amici ex quadam parte jam facti, et futuri : nam quosdam ibi videbat, sicuti jam diximus, qui post ejus passionem fuerant credituri. Hos intuens dixerat : « Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis » quia ego sum [1]. » Erant ibi etiam qui hæc loquente illo continuo crediderunt, ipsis locutus est quod audivimus hodie : « Dicebat ergo Jesus ad eos qui crediderant ei Ju- » dæos, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei » eritis [2]. » Manendo eritis : quia enim nunc credentes estis, manendo videntes eritis. Ideo sequitur : « Et cog- » noscetis veritatem [3]. » Veritas incommutabilis est. Veritas panis est, mentes reficit, nec deficit : mutat vescentem, non ipsa in vescentem mutatur. Ipsa est veritas Verbum Dei, Deus apud Deum unigenitus Filius. Hæc veritas carne induta est propter nos, ut de Maria virgine

[1] Joan. VIII, 28. — [2] Ibid. 31. — [3] Ibid. 32.

nasceretur, et impleretur prophetia, « Veritas de terra » orta est[1]. » Hæc ergo veritas cum Judæis loqueretur, latebat in carne : latebat autem non ut negaretur, sed ut differretur; differretur, ut in carne pateretur; in carne autem pateretur, ut caro peccati redimeretur. Stans itaque conspicuus secundum infirmitatem carnis Dominus noster Jesus Christus, et secundum majestatem divinitatis occultus, dixit ad eos qui ei cum hæc loqueretur crediderant, « Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei » eritis[2]. » Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. « Et cognoscetis veritatem, » quæ modo vos latet, et loquitur vobis. « Et veritas liberabit vos. » Hoc verbum Dominus a libertate posuit, « liberabit vos. » Nihil est enim aliud proprie liberat, nisi liberum facit : quomodo salvat nihil est aliud quam salvum facit; quomodo sanat nihil est aliud quam sanum facit; ditat, nihil est aliud quam ditem, id est, divitem facit : sic liberat nihil est aliud quam liberum facit. Hoc in verbo græco planius est[3]. Nam in latina consuetudine plerumque dicimus hominem liberari, quod ad libertatem non pertinet, sed tantum ad salutem : sicut quisquam dicitur liberari ab infirmitate; usitate dicitur, non tamen proprie. Sic autem posuit Dominus hoc verbum, ut diceret : « Et veritas li- » berabit vos, » ut in græca lingua nemo dubitet eum de libertate dixisse.

11. Denique et Judæi sic intellexerunt, « et responde- » runt ei : » non illi qui jam crediderant, sed illi qui in turba erant nondum credentes, « responderunt ei : Semen » Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam, quo- » modo tu dicis, Liberi eritis[4]? » Non autem dixerat Do-

[1] Psal. LXXXIV, 12. — [2] Matth. X, 22. — [3] Græc. ἐλευθερώσει. — [4] Joan. VIII, 33.

minus, « Liberi eritis ; » sed, « Veritas liberabit vos. » In quo tamen verbo illi, quia, sicut dixi, patet in græco, non intellexerunt nisi libertatem, et extulerunt se quod semen essent Abrahæ, et dixerunt : « Semen Abrahæ su- » mus, et nemini servivimus unquam, quomodo tu di- » cis, Liberi eritis? » O pellis inflata ! Non est ista magnitudo, sed tumor. Et hoc ipsum secundum hujus temporis libertatem quomodo verum dixistis : « Nemini servivimus » unquam? » Joseph non est venumdatus[1]? Prophetæ sancti in captivitatem non sunt ducti[2]? Deinde nonne ipse ille est populus qui in Ægypto lateres faciebat, et regibus duris non saltem in auro et argento, sed in luto serviebat[3]? Si nemini servistis unquam, o ingrati, quid est quod assidue vobis imputat Deus, quod vos de domo servitutis liberavit[4]? An forte patres vestri servierunt, vos autem qui loquimini, nemini unquam servistis? Quomodo ergo solvebatis jam tributa Romanis, unde et ipsi veritati laqueum quasi captionis proposuistis, ut diceretis, Licet reddere tributum Cæsari? ut si dixisset, licet; teneretis eum quasi male optasset libertati seminis Abrahæ : si autem diceret, non licet; calumniaremini apud reges terræ, quod prohiberet regibus tributa persolvi. Merito prolato nummo victi estis, et captioni vestræ vos ipsi estis respondere compulsi. Ibi enim vobis dictum est : « Reddite Cæ- » sari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt[5] : » cum vos ipsi respondissetis quod nummus haberet imaginem Cæsaris. Quia sicut quærit Cæsar in nummo imaginem suam, sic Deus quærit in homine suam. Hæc ergo respondit Judæis. Movet enim me, fratres, hominum vana superbia, qui etiam de ipsa, quam carnaliter intellige-

[1] Gen. XXXVII, 28. — [2] 4 Reg. XXIV. — [3] Exod. I, 14. — [4] Id. XIII, 3, etc., et Deut. V, 6, etc. — [5] Matth. XXII, 21.

bant, sua libertate mentiti sunt dicentes : « Nemini servivimus unquam. »

III. Dominus autem quid responderit, hoc potius et intentius audiamus, ne et nos ipsi servi inveniamur. « Respondit enim eis Jesus : Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati [1]. » Servus est, utinam hominis et non peccati. Quis non sub his verbis contremiscat? Præstet nobis Dominus Deus noster, id est, et mihi et vobis, ut pro sententia loquar de hac libertate appetenda, et de illa servitute vitanda. « Amen, amen dico vobis, » veritas dicit : et quale est Domini Dei nostri dicere, « Amen, amen dico vobis? » Multum commendat quod ita pronuntiat : quodam modo, si dici fas est, juratio ejus est, « Amen, amen dico vobis. Amen » quippe interpretatur Verum : et tamen non est interpretatum, cum potuisset dici, Verum dico vobis. Nec græcus hoc interpres ausus est facere, nec latinus : nam hoc verbum quod est « Amen, » nec græcum est nec latinum, sed hebræum. Sic mansit, non est interpretatum, ut honorem haberet velamento secreti : non ut esset negatum, sed ne vilesceret nudatum. Nec semel tamen, sed bis a Domino dictum est : « Amen, amen, dico vobis. » Jam quantum hoc commendatum sit, ex ipsa geminatione cognoscite.

IV. Quid est ergo commendatum? Verum, verum dico vobis, veritas dicit; quæ utique etsi non diceret, verum dico, mentiri omnino non posset : tamen commendat, inculcat; dormientes quodam modo excitat, intentos facit, contemni non vult. Quid dicens? « Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. » O miserabilis servitus! Plerumque homines cum dominos

[1] Joan. VIII, 34.

malos patiuntur, venales se petunt; non quærentes dominum non habere, sed saltem mutare: servus peccati quid faciat? quem interpellet? apud quem interpellet? apud quem se venalem petat? Deinde servus hominis aliquando sui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo requiescit: servus peccati quo fugit? Secum se trahit quocumque fugerit. Non fugit se ipsam mala conscientia, non est quo eat, sequitur se: imo non recedit a se: peccatum enim quod facit, intus est. Fecit peccatum, ut aliquam corporalem caperet voluptatem: voluptas transit, peccatum manet: præteriit quod delectabat, remansit quod pungat. Mala servitus. Aliquando fugiunt homines ad Ecclesiam, et plerumque eos patimur tanquam indisciplinatos: volentes carere dominis, qui nolunt carere peccatis. Aliquando autem etiam illicito jugo et improbo subjecti fugiunt ad Ecclesiam, quia retinentur ingenui ad servitutem, et interpellatur episcopus: et nisi curet operam impendere, ne ingenuitas opprimatur, immisericors deputatur. Ad Christum omnes fugiamus, contra peccatum Deum liberatorem interpellemus: venales nos petamus, ut ejus sanguine redimamur. Dicit enim Dominus: « Gratis venumdati estis, et sine argento redimemini [1]. » Sine pretio, sed vestro: quia meo. Hoc Dominus dicit: ipse enim pretium dedit, non argentum, sed sanguinem suum. Nam nos et servi et egeni remanseramus.

V. Liberat ergo ab hac servitute solus Dominus: qui illam non habuit, ipse de illa liberat; solus enim in hac carne venit sine peccato. Nam quos videtis in manibus matrum parvulos ferri, nondum ambulant, et jam sunt compediti, traxerunt enim de Adam quod solvant a Christo. Pertinet etiam ad ipsos cum baptizantur, ista gratia quam Dominus pollicetur: quia de peccato solus

[1] Isaï. LII, 3.

liberare potest, qui venit sine peccato, et factus est sacrificium pro peccato. Audistis enim cum Apostolus legeretur : « Pro Christo, inquit, legatione fungimur, tanquam » Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo[1] : » id est, tanquam vos Christus obsecret. Quid? reconciliari Deo. Si exhortatur et obsecrat Apostolus ut reconciliemur Deo, inimici eramus Deo. Nemo enim reconciliatur nisi ex inimicitiis. Inimicos autem nos non natura, sed peccata fecerunt. Unde inimici illius, inde servi peccati. Non habet Deus liberos inimicos, necesse est servi sint : et servi remanebunt, nisi ab illo liberentur, cui peccando inimici esse voluerunt. Obsecramus ergo, inquit, pro Christo, reconciliari Deo. Quomodo autem reconciliamur, nisi solvatur quod inter nos et ipsum separat? Ait enim per Prophetam : non gravavit aurem ne audiat, sed peccata vestra separant inter vos et Deum[2]. Quia ergo non reconciliamur nisi ablato quod in medio est, et posito quod in medio sit. Est enim medium separans, sed contra est mediator reconcilians : medium separans est peccatum, mediator reconcilians est Dominus Jesus Christus : unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus[3]. Ut ergo tollatur maceria separans quod est peccatum, venit ille mediator, et factus est sacrificium sacerdos ipse. Et quia sacrificium factus est pro peccato, offerens se ipsum in holocaustum in cruce passionis suæ, sequitur Apostolus et dicit, cum dixisset : « Obsecramus pro Christo » reconciliari Deo[4] : » quasi diceremus, quomodo poterimus reconciliari? « Eum, inquit, id est, ipsum Christum, qui non noverat peccatum, peccatum pro nobis » fecit, ut nos simus justitia Dei in ipso[5]. » Eum ipsum, inquit, Christum Deum, qui non noverat peccatum. Ve-

[1] 2 Cor. v, 20. — [2] Isaï. LIX, 1, 2. — [3] 1 Tim. II, 5. — [4] 2 Cor. v, 20. — [5] Ibid. 21.

nit enim in carne, hoc est in similitudine carnis peccati, non tamen in carne peccati [1], non habens ullum omnino peccatum : et ideo factus est verum sacrificium pro peccato, quia nullum habebat ipse peccatum.

VI. Sed forte de sensu meo dixi, quia peccatum sacrificium est pro peccato. Qui legerunt, agnoscant ; qui non legerunt, non sint pigri : non sint, inquam, pigri ad legendum, ut veraces sint ad judicandum. Cum de sacrificiis enim præciperet Deus offerendis pro peccato, in quisacrificiis non erat expiatio peccatorum, sed umbra futurorum, eadem ipsa sacrificia, easdem ipsas hostias, easdem ipsas victimas, eadem ipsa animalia quæ admovebantur mactanda pro peccatis, in quorum sanguine sanguis ille figurabatur, peccata Lex appellat : usque adeo ut in quibusdam locis scriptum sit ita, ut sacerdotes immolaturi ponerent manus suas super caput peccati, id est, super caput victimæ immolandæ pro peccato. Tale ergo peccatum, id est, sacrificium pro peccato, factus est Dominus noster Jesus Christus, qui non noverat peccatum.

VII. Merito liberat ab hac servitute peccati ille qui dicit in Psalmis : « Factus sum tanquam homo sine adjuto- » rio, inter mortuos liber [2]. » Solus enim liber, quia non habebat peccatum. Ipse enim dicit in Evangelio : « Ecce » venit princeps hujus mundi, diabolum significans ven- » turum in Judæis persecutoribus [3] : » ecce, inquit, venit, et in me nihil inveniet. Non quomodo in eis quos occidit etiam justos, invenit qualecumque peccatum, in me nihil inveniet. Et tanquam ei diceretur, si nihil in te inveniet, quare te occidet? Subjecit, et ait : « Sed ut » sciant omnes quia voluntatem Patris mei facio, Surgite, » eamus hinc. » Non, inquit, mortem mei peccati necessitate persolvo, sed in eo quod morior, voluntatem Patris

[1] Rom. VIII, 3. — [2] Psal. LXXXVII, 5, 6. — [3] Joan. XIV, 30.

mei facio : plusque ibi facio quam patior, quia si nollem, nec passus essem. Habes illum alio loco dicentem : « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem » habeo iterum sumendi eam [1]. » Ecce vere in mortuis liber.

VIII. Cum ergo omnis qui facit peccatum, servus sit peccati, quæ sit spes nobis libertatis audite. « Servus autem, inquit, non manet in domo in æternum [2]. » Ecclesia est domus, servus peccator est. Intrant multi in Ecclesiam peccatores. Non ergo dixit, « Servus » non est in domo : sed, « non manet in domo in æternum. » Si ergo nullus ibi servus erit, quis ibi erit? Cum enim rex justus sederit in throno, sicut Scriptura loquitur, quis gloriabitur castum se habere cor; aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato [3]? Multum nos terruit, o fratres mei, dicendo : « Servus non manet in domo in æternum. » Adjungit autem, et dicit: « Filius autem manet » in æternum. » Ergo solus in domo sua erit Christus? nullus illi populus cohærebit? Cui erit caput, si non erit corpus? An forte totum hoc Filius, caput et corpus? Non enim sine causa et terruit, et spem dedit : terruit, ne peccatum amaremus; spem dedit, ne de peccati solutione diffideremus : « Omnis, inquit, qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem non manet in domo in » æternum [4]. » Quæ ergo nobis spes est, qui non sumus sine peccato? Audi spem tuam, « Filius manet in æternum. Si ergo vos Filius liberaverit, tunc vere liberi » eritis. » Hæc spes nostra est, fratres, ut a libero liberemur, et liberando servos nos faciat : servi enim eramus cupiditatis, liberati servi efficimur charitatis. Hoc et Apostolus dicit : « Vos autem, fratres, in libertatem vocati » estis, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis,

[1] Joan. x, 18. — [2] Id. VIII, 35. — [3] Prov. xx, 8, 9. — [4] Joan. VIII, 34.

» sed per charitatem servite invicem [1]. » Non ergo dicat Christianus, Liber sum, in libertatem vocatus sum : servus eram, sed redemptus sum, et ipsa redemptione liber effectus sum, faciam quod volo, nemo me prohibeat a voluntate mea, si liber sum. Sed si ista voluntate peccatum facis, servus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum, sed utere ad non peccandum. Erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia. Eris liber, si fueris servus; liber peccati, servus justitiæ : dicente Apostolo : « Cum servi essetis peccati, liberi eratis justitiæ [2] : » nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Hoc conemur, id agamus.

IX. Prima libertas est carere criminibus. Intendite, fratres mei, intendite : ne forte possim perducere vobis ad sensum et qualis modo sit, et qualis futura sit ista libertas. Quemlibet valde justum discutias in hac vita, quamvis jam sit dignus justi vocabulo, non est tamen sine peccato : audi ipsum sanctum Joannem, cujus et hoc Evangelium est, in Epistola sua dicentem : « Si dixeri- » mus, inquit, quia peccatum non habemus, nos ipsos » decipimus, et veritas in nobis non est [3]. » Solus hoc dicere potuit in mortuis liber, de solo dici potuit qui non noverat peccatum, de solo dici potuit: etenim expertus est omnia secundum similitudinem sine peccato. Solus dicere potuit : « Ecce veniet princeps mundi, et in me » nihil inveniet [4]. » Quemcumque alium licet justum discusseris, non omnimodo est sine peccato. Nec qualis erat Job, cui Dominus tale testimonium perhibeat, ut diabolus invideret, et postularet tentandum, tentans superaretur ut ille probaretur [5]. Ideo autem ille probatus est,

[1] Galat. v, 13. — [2] Rom. vi, 20. — [3] I Joan. I, 8. — [4] Joan. xiv, 30. — [5] Job. I, 8, etc.

non quia latebat Deum coronandus, sed ut innotesceret hominibus imitandus. Etiam ipse Job quid dicit? Quis enim mundus[1]? Nec infans, cujus est unius diei vita super terram. Sed plane multi justi dicti sunt sine querela, quod intelligitur sine crimine : nulla enim querela justa est de his in rebus humanis, qui non habent crimen. Crimen autem est peccatum grave, accusatione et damnatione dignissimum. Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam justificat et laudat : nulla laudat, odit omnia. Quomodo odit medicus ægritudinem ægroti, et id agit curando ut ægritudo pellatur, æger levetur : sic Deus gratia sua hoc in nobis agit, ut peccatum consumatur, homo liberetur. Sed quando consumitur, inquies? Si minuitur, quare non consumitur? Minuitur autem in vita proficientium, quod in vita consumitur perfectorum.

X. Prima est ergo libertas, carere criminibus. Ideo et Apostolus Paulus quando elegit ordinandos vel presbyteros vel diacones, et quicumque ordinandus est ad præposituram Ecclesiæ, non ait : Si quis sine peccato est : hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur : sed ait, Si quis sine crimine est, sicuti est homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, et cætera hujusmodi[2]. Cum cœperit ea non habere homo, (debet autem non habere omnis Christianus homo,) incipit caput erigere ad libertatem : sed ista inchoata est, non perfecta libertas. Quare, inquit aliquis, non est perfecta libertas? Quia « Video » aliam legem in membris meis, repugnantem legi men- » tis meæ[3] : non enim quod volo ago, ait, sed quod odi » illud facio[4]. » Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non ea quæ vultis

[1] Job. IV, 4. — [2] I Tim. III, 10, et Tit. I, 7. — [3] Rom. VII, 23. — [4] Ibid. 19.

illa faciatis [1]. Ex parte libertas, ex parte servitus : nondum tota, nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum æternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem. Quidquid peccatum est a nobis, antea deletum est in baptismo. Numquid quia deleta est tota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Si non remansisset, sine peccato hic viveremus. Quis autem audeat hoc dicere nisi superbus, nisi misericordia liberatoris indignus, nisi qui se ipsum vult decipere, et in quo veritas non est? Ergo ex eo quod remansit aliquid infirmitatis, audeo dicere, ex qua parte servimus Deo, liberi sumus : ex qua parte servimus legi peccati, adhuc servi sumus. Unde dicit Apostolus quod dicere cœperamus : « Condelector legi Dei secundum interiorem hominem [2]. » Ecce unde liberi, unde condelectamur legi Dei. Libertas enim delectat. Nam quandiu timore facis quod justum est, non Deus te delectat. Quandiu adhuc servus facis, te non delectat : delectet te, et liber es. Noli timere pœnam, sed ama justitiam. Nondum potes amare justitiam? time vel pœnam, ut pervenias ad amandam justitiam.

XI. Ergo jam ille ex parte superiore liberum se esse sentiebat, unde dicebat : « Condelector legi Dei, secundum » interiorem hominem. Delectat me lex, delectat me quod » jubet lex, delectat me ipsa justitia. Video autem aliam » legem in membris meis : hæc est quæ remansit infir- » mitas : repugnantem legi mentis meæ, et captivantem » me in lege peccati, quæ est in membris meis [3]. » Ex hac parte sentit captivitatem, ubi non est impleta justitia : nam ubi condelectatur legi Dei, non captivus, sed legis amicus est ; et ideo liber, quod amicus. Quid ergo ex eo quod restat? Quid, nisi respiciamus ad illum qui dixit : « Si » vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis? » Deni-

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. vii, 22. — [3] Ibid. 23.

que et ipse qui loquebatur, ad illum respexit : « Infelix » ego homo, quis me liberabit, inquit, de corpore mor- » tis hujus ? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum » nostrum[1]. » Ergo « si vos Filius liberaverit, tunc vere » liberi eritis. » Denique ita conclusit : Igitur ipse ego mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. Ipse ego, inquit. Non enim duo sumus inter nos contrarii de diversis principiis venientes : sed ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati, quandiu languor obluctatur saluti.

XII. Sed si carne servis legi peccati, fac quod ait ipse Apostolus : « Non ergo regnet peccatum in vestro mortali » corpore ad obediendum desideriis ejus, neque exhi- » beatis membra vestra arma iniquitatis peccato[2]. » Non ait, Non sit ; sed, Non regnet. Quandiu peccatum necesse est esse in membris tuis, saltem illi regnum auferatur, non fiat quod jubet. Surgit ira ? noli dare iræ linguam ad maledicendum ; noli dare iræ manum aut pedem ad feriendum. Non surgeret ira ista irrationabilis, nisi peccatum esset in membris : sed tolle illi regnum, non habeat arma unde contra te pugnet : discet etiam non surgere, cum arma cœperit non invenire. Non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato : alioquin toti captivi eritis, et non erit dicere : Mente servio legi Dei. Mens enim si teneat arma, membra non moventur in ministerium furentis peccati. Teneat arcem imperator interior, quia sub majore imperatore juvandus adsistit : frenet iram, coërceat concupiscentiam. Inest tamen quod frenetur, inest quod coërceatur, inest quod teneatur. Quid autem volebat ille justus mente serviens legi Dei, nisi ut omnino non esset quod frenaretur ? Et hoc debet conari omnis qui tendit ad perfectionem, ut et ipsa concupiscentia cui non

[1] Rom. VII, 24, 25. — [2] Id. VI, 12, 13.

dantur ad obediendum membra, quotidie in proficiente minuatur. Velle, inquit, adjacet mihi, perficere autem bonum non. Numquid dixit : Non mihi adjacet facere bonum ? Si hoc dixisset, spes nulla esset. Non ait, Non mihi adjacet facere : sed, Non mihi adjacet perficere. Quæ est enim perfectio boni, nisi consumptio et finis mali ? Quæ est autem consumptio mali nisi quod lex dicit : « Non concupisces[1] ? » Omnino non concupiscere perfectio boni est, quia consumptio mali est. Hoc dicebat ille : Perficere bonum non mihi adjacet ; quia non poterat facere ut non concupisceret : faciebat tantum ut concupiscentiam refrenaret, ut concupiscentiæ non consentiret, et concupiscentiæ membra ad satellitium non præberet. Perficere ergo, inquit, bonum non mihi adjacet : non possum implere quod dictum est, Non concupisces. Quid ergo opus est ? Ut impleas, Post concupiscentias tuas non eas. Hoc age interim quandiu insunt illicitæ concupiscentiæ in carne tua, « Post concupiscen- » tias tuas non eas[2]. » Mane in servitute Dei, in libertate Christi, mente servi legi Dei tui : Noli te dare concupiscentiis tuis. Sequendo eas, vires eis addis : dando eis vires quomodo vincis, quando contra te inimicos nutris viribus tuis ?

XIII. Quæ igitur libertas plena atque perfecta in illo Domino Jesu qui dixit : « Si vos Filius liberaverit, tunc » vere liberi eritis : » quando plena et perfecta libertas erit : quando nullæ inimicitiæ, quando novissima inimica destruetur mors. « Oportet enim corruptibile hoc induere » incorruptionem, et mortale hoc induere immortalita- » tem : cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc » fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victo- » riam. Ubi est, mors, contentio tua[3] ? » Quid est, Ubi

[1] Exod. xx, 17. — [2] Eccli. xviii, 30. — [3] I Cor. xv, 53-55.

est, mors, contentio tua? « Caro concupiscebat adversus » spiritum, et spiritus adversus carnem [1], » sed quando peccati caro vigebat : « Ubi est, mors, contentio tua? » Jam vivemus, jam non moriemur, in illo qui pro nobis mortuus est et resurrexit : « Ut qui vivunt, inquit, jam » non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et re- » surrexit [2]. » Precemur medicum saucii, portemur in stabulum curandi. Ille est enim qui promittit sanitatem, qui miseratus est in via semivivum a latronibus derelictum : infudit oleum et vinum, curavit vulnera, levavit in jumentum, perduxit in stabulum, stabulario commendavit [3]. Cui stabulario? Forte illi qui dixit : « Pro Christo » legatione fungimur [4]. » Dedit etiam duos nummos, qui impenderentur saucio curando : forte ipsa sunt duo præcepta, in quibus tota Lex pendet et Prophetæ [5]. Ergo, fratres, et Ecclesia hoc tempore, in qua saucius sanatur, stabulum est viatoris : sed ipsi Ecclesiæ sursum est hæreditas possessoris.

[1] Galat. v, 17. — [2] 2 Cor. v, 15. — [3] Luc. x, 34. — [4] 2 Cor. v, 20. — [5] Matth. xxii, 40.

TRACTATUS XLII.

Ab eo quod scriptum est : *Scio quia filii Abraham estis, sed quæritis me interficere* : usque ad id, *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.*

I. Dominus noster etiam in forma servi non servus, sed in forma etiam servi dominus, (fuit quippe illa carnis forma servilis, sed quamvis esset similitudo carnis peccati, non erat caro peccati [1],) libertatem promisit credentibus in se : Judæi vero tanquam de sua libertate superbientes, dedignati sunt fieri liberi, cum essent servi peccati. Ideo autem se liberos esse dixerunt, quia semen erant Abrahæ. Quid ergo eis ad hæc responderit Dominus, hodierna lectio cum recitaretur, audivimus. « Scio, inquit, quia filii Abrahæ estis : sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis [2]. » Agnosco vos, inquit : « filii Abrahæ estis, sed quæritis me interficere. » Agnosco carnis originem, non cordis fidem. « Filii Abrahæ estis, » sed secundum carnem. Ideo, inquit, « quæritis me occidere : sermo enim meus non capit » in vobis. » Si sermo meus caperetur, caperet : si caperemini, intra retia fidei tanquam pisces concluderemini. Quid est ergo « non capit in vobis ? » Non capit cor vestrum, quia non recipitur a corde vestro. Sic enim est sermo Dei, et sic esse debet fidelibus, tanquam pisci hamus : tunc capit quando capitur. Nec fit injuria illis qui capiuntur : ad salutem quippe, non ad perniciem capiun-

[1] Rom. VIII, 3. — [2] Joan. VIII, 37.

tur. Unde Dominus discipulis suis ait : « Venite post me, » et faciam vos piscatores hominum [1]. » Non ergo isti erant tales : et tamen filii Abrahæ erant; filii hominis Dei, homines iniqui. Trahebant enim carnis genus, sed degeneres facti erant, non imitando fidem illius cujus filii erant.

II. Audistis certe Dominum dicentem : « Scio quia filii » Abrahæ estis : » audite quid dicat postea : « Ego quod » vidi apud Patrem meum loquor, et vos quæ vidistis » apud patrem vestrum facitis [2]. » Jam dixerat : « Scio » quia filii Abrahæ estis. » Quid autem faciunt? quod eis dixit : « Quæritis me occidere. » Hoc apud Abraham nunquam viderunt. Dominus autem Patrem Deum vult intelligi cum dicit : « Quæ vidi apud Patrem meum loquor : » Veritatem vidi, veritatem loquor, quia veritas sum. Si enim Dominus veritatem loquitur quam vidit apud Patrem : se vidit, se loquitur; quia ipse est veritas Patris, quam vidit apud Patrem : ipse est enim Verbum, quod Verbum erat apud Deum. Isti ergo malum quod faciunt, quod Dominus objurgat et corripit, ubi viderunt? apud patrem suum. Cum audierimus in consequentibus apertius dictum quis sit eorum pater, tunc intelligemus qualia viderint apud talem patrem : adhuc enim non nominat patrem ipsorum. Paulo superius Abraham commemoravit, sed carnis origine, non vitæ similitudine : dicturus est alterum patrem illorum, qui nec genuit eos, nec creavit ut homines essent; sed tamen filii erant ejus in quantum mali erant, non in quantum homines erant; in quo imitati, non quod creati.

III. « Responderunt, et dixerunt ei : Pater noster » Abraham est [3]. » Quasi, Quid tu dicturus es contra Abraham? aut, Si aliquid potes, aude reprehendere Abraham. Non quia Dominus non audebat reprehendere Abra-

[1] Matth. IV, 19. — [2] Joan. VIII, 38. — [3] Ibid. 39.

ham ; sed talis erat Abraham qui non reprehenderetur a Domino, sed potius laudaretur : tamen isti videbantur eum provocare, ut aliquid mali diceret de Abraham, et esset occasio faciendi quod cogitabant. « Pater noster Abra- » ham est. »

IV. Audiamus quomodo eis responderit Dominus, cum illorum damnatione laudans Abraham : « Dicit eis Jesus, » Si Filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nunc autem » quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis » locutus sum, quam audivi a Deo : hoc Abraham non fe- » cit[1]. » Ecce ille laudatus, isti damnati. Abraham non erat homicida. Non dico, inquit, Ego Dominus sum Abrahæ : quod si dicerem, verum dicerem. Nam dixit alio loco : « Ante Abraham ego sum[2] : » tunc eum illi lapidare voluerunt : non dixit hoc. Interim quod videtis, quod aspicitis, quod me solum putatis, homo sum : hominem dicentem vobis quod audivit a Deo, quare vultis occidere, nisi quia non estis filii Abrahæ? Et tamen superius ait : « Scio quia filii Abrahæ estis. » Non negat eorum originem, sed facta condemnat : caro eorum ex illo erat, sed vita non erat.

V. Nos autem, charissimi, numquid de genere venimus Abrahæ, aut ullo modo Abraham pater noster fuit secundum carnem? Originem de carne ejus caro Judæorum ducit, non caro Christianorum : nos de aliis gentibus venimus; et tamen imitando, Abrahæ filii facti sumus. Audi Apostolum : « Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini » ejus. Non dicit, inquit, Et seminibus tanquam in mul- » tis ; sed tanquam in uno, Et semini tuo, quod est Chris- » tus. Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis, » secundum promissionem hæredes[3]. » Nos ergo facti sumus semen Abrahæ gratia Dei. Non de carne Abrahæ fe-

[1] Joan. VIII, 40. — [2] Id. v, 58. — [3] Galat. III, 16 et 29.

cit illi cohæredes Deus. Illos exhæredavit, istos adoptavit: et de arbore illa olivæ, cujus radix est in Patriarchis, ramos naturales superbos amputavit, humilem oleastrum inseruit[1]. Ideo cum venirent ad Joannem baptizandi Judæi, erupit in illos, et ait illis: « Generatio viperarum[2]. » Maxime quippe de altitudine originis gloriabantur: ille autem generationem eos dixit viperarum, non saltem hominum, sed viperarum. Hominum formam videbat, sed venenum agnoscebat. Venerant tamen mutandi, quia utique baptizandi: et ait illis: « Generatio viperarum, quis » vobis ostendit fugere a ventura ira? Facite ergo fructus » dignos pœnitentiæ. Et nolite dicere intra vos ipsos, Pa» trem habemus Abraham: potens est enim Deus de la» pidibus istis suscitare filios Abrahæ. » Si fructus dignos pœnitentiæ non feceritis, nolite vobis de illa stirpe blandiri: potens est Deus et vos damnare, et Abraham filiis non fraudare. Habet enim unde excitet filios Abrahæ: fient filii qui fidem fuerint imitati: potens est Deus lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Nos sumus: in parentibus nostris lapides eramus, quando pro Deo lapides colebamus; de talibus lapidibus familiam Deus fecit Abrahæ.

VI. Quid se ergo extollit inanis et vana jactatio? Filii Abrahæ gloriari jam desinant: audierunt quod audire debuerunt, « Si filii Abrahæ estis, » factis probate, non verbis. « Quæritis me occidere hominem: » interim non dico Filium Dei, non dico Deum, non dico Verbum, quia non moritur Verbum: hoc dico quod videtis, quia et quod videtis potestis occidere, et quem non videtis offendere. « Hoc ergo Abraham non fecit. Vos facitis opera » patris vestri[3]. » Et adhuc non dicit, quis est iste pater eorum.

VII. Modo illi quid responderunt. Cœperunt enim ut-

[1] Rom. XI, 17. — [2] Matth. III, 7, etc. — [3] Joan. VIII, 41.

cumque cognoscere, non de carnis generatione Dominum loqui, sed de vitæ institutione. Et quia consuetudo Scripturarum est, quas legebant, fornicationem spiritaliter appellare, cum diis multis et falsis anima tanquam prostituta subjicitur, ad hoc responderunt : « Dixerunt itaque » ei : Nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem » habemus Deum[1]. » Jam viluit Abraham. Repulsi enim sunt, quomodo repelli debuerunt ore veridico : quia talis erat Abraham, cujus facta non imitabantur, et de illius genere gloriabantur. Et mutaverunt responsionem ; credo, dicentes apud semetipsos : Quotiescumque nominaverimus Abraham, dicturus est nobis, Quare non imitamini eum, de cujus genere gloriamini? Nos sanctum, justum, innocentem, tantum virum imitari non possumus : Deum dicamus patrem nostrum, videamus quid nobis dicturus est.

VIII. Prorsus falsitas invenit quod diceret, et non inveniret veritas quid responderet? Audiamus quid dicant, audiamus quid audiant : « Unum, inquiunt, patrem ha» bemus Deum. Dixit ergo eis Jesus : Si Deus pater ves» ter esset, diligeretis utique me : ego enim ex Deo pro» cessi et veni. Neque enim a me ipso veni, sed ille me » misit[2]. » Dicitis Deum patrem, agnoscite me vel fratrem. Verumtamen erexit intelligentibus cor, et illud tetigit quod solet dicere : « Non a me ipso veni, ille me mi» sit, a Deo processi et veni. » Mementote quid soleamus dicere, Ab illo venit; et a quo venit, cum illo venit. Christi ergo missio, est incarnatio. Quod vero de Deo processit Verbum, æterna processio est : non habet tempus, per quem factum est tempus. Nemo dicat in corde suo, Antequam esset Verbum, quomodo erat Deus? Nunquam dicas, Antequam esset Verbum Dei. Nunquam Deus

[1] Joan. VIII, 41. — [2] Ibid. 42.

sine Verbo fuit; quia Verbum est manens, non transiens; Deus, non sonus; per quem factum est cœlum et terra, non quod præteriit cum iis quæ facta sunt super terram. Ergo ab illo processit ut Deus, ut æqualis, ut Filius unicus, ut Verbum Patris: et venit ad nos, quia Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis. Adventus ejus, humanitas ejus: mansio ejus, divinitas ejus: divinitas ejus quo imus, humanitas ejus qua imus. Nisi nobis fieret qua iremus, nunquam ad illum manentem perveniremus.

IX. « Quare, inquit, loquelam meam non cognoscitis? » Quia non potestis audire sermonem meum[1]. » Ideo non poterant cognoscere, quia non poterant audire. Sed unde audire non poterant, nisi quia corrigi credendo nolebant? Et hoc unde? « Vos a patre diabolo estis. » Quandiu patrem commemoratis? Quandiu patres mutatis, modo Abraham, modo Deum? Audite a Filio Dei, cujus sitis filii. « A patre diabolo estis. »

X. Hic jam cavenda est hæresis Manichæorum, quæ dicit esse quamdam naturam mali et quamdam gentem tenebrarum cum principibus suis, quæ ausa est pugnare contra Deum: illum vero Deum, ne debellaret gens adversa regnum ejus, misisse contra eam tanquam viscera sua principes de luce sua; eamque gentem fuisse debellatam, unde diabolus originem ducit. Hinc dicunt ducere originem carnem nostram; et secundum hoc putant dictum a Domino: « Vos a patre diabolo estis, » quod essent illi velut natura mali, ducentes originem de gente contraria tenebrarum. Sic errant, sic excæcantur, sic se ipsos faciunt gentem tenebrarum, credendo quod falsum est contra eum a quo creati sunt. Bona est enim omnis natura, sed vitiata est hominis natura per voluntatem malam. Quod fecit Deus non potest esse malum, si ipse ho-

[1] Joan. VIII, 43.

mo non sit sibi malus : sed plane Creator, Creator est; creatura, creatura est; æquari creatura non potest Creatori. Discernite eum qui fecit, ab eo quod fecit. Æquari non potest fabro scamnum, æquari non potest columna structori : et tamen faber si scamnum fecit, lignum ipse non creavit. Dominus autem Deus noster quia omnipotens est, et Verbo fecit quod fecit : omnia quæ fecit non habuit unde faceret, et tamen fecit. Facta sunt enim quia voluit, facta sunt quia dixit : sed facta factori comparari non possunt. Quæris quod compares, Filium unicum agnosce. Unde ergo Judæi filii diaboli? Imitando, non nascendo. Audite Scripturæ sanctæ consuetudinem : Propheta dicit ad ipsos Judæos : « Pater tuus Amorrhæus, et ma» ter tua Cethæa[1]. » Amorrhæi gens erat quædam, unde originem Judæi non ducebant : Cethæi et ipsi gentem suam habebant, omnino alienam a genere Judæorum. Sed quia erant impii Amorrhæi et Cethæi, Judæi autem imitati sunt impietates illorum : invenerunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectando pariter damnarentur. Quæritis autem fortasse, unde ipse diabolus? Inde utique unde et cæteri Angeli. Sed cæteri Angeli in sua obedientia perstiterunt : ille inobediendo et superbiendo lapsus est angelus, et factus est diabolus.

XI. Sed modo audite quid dicat Dominus : « Vos, in» quit, a patre diabolo estis, et desideria patris vestri » vultis facere[2]. » Ecce unde filii ejus : quia talia desideratis, non quia de illo nati estis. Quæ sunt illius desideria? « Ille homicida erat ab initio. » Ecce quod est, « deside» ria patris vestri facere vultis : Quæretis me occidere, » hominem qui veritatem vobis dico. » Et ille invidit homini, et occidit hominem. Diabolus enim cum invideret homini, serpentem indutus locutus est mulieri, et de mu-

[1] Ezech. XVI, 3.— [2] Joan. VIII, 44.

liere venenavit et virum[1]. Mortui sunt diabolum audiendo, quem non audissent, si Dominum audire voluissent: positus enim homo inter eum qui creavit, et eum qui lapsus est, obtemperare debuit Creatori, non deceptori. Ergo « ille homicida erat ab initio. » Videte genus homicidii, fratres. Homicida dicitur diabolus, non gladio armatus, non ferro accinctus, ad hominem venit, verbum malum seminavit, et occidit. Noli ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades: si fratri tuo mala persuades, occidis. Et ut scias quia occidis, audi Psalmum: « Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, » et lingua eorum machæra acuta[2]. » Vos ergo « desideria patris vestri vultis facere[3]: » ideo sævitis in carnem, quia non potestis in mentem. « Ille homicida erat ab ini- » tio: » utique in primo homine. Ex illo ille homicida, ex quo potuit fieri homicidium: ex illo potuit fieri homicidium, ex quo factus est homo. Non enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. « Homicida ergo ille ab ini- » tio. » Et unde homicida? « Et in veritate non stetit. » Ergo in veritate non fuit, sed non stando cecidit. Et quare « in veritate non stetit? Quia veritas non est in eo. » Non quomodo in Christo, sic est veritas, ut Christus ipse sit veritas. Si ergo iste in veritate stetisset, in Christo stetisset: sed « in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. »

XII. « Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur; » quia mendax est et pater ejus[4]. » Quid est hoc? Audistis verba Evangelii, intenti accepistis: ecce repeto ut agnoscatis quid exigatis. De diabolo Dominus ea dicebat, quæ de diabolo dici a Domino debuerunt. « Ille homicida » erat ab initio, » verum est: nam primum hominem occidit: « et in veritate non stetit, » quia de veritate lapsus est: « Cum loquitur mendacium, » utique ipse diabolus,

[1] Gen. III, 1. — [2] Psal. LVI, 5. — [3] Joan. VIII, 44. — [4] Ibid.

« de propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus. » In his verbis quidam patrem diabolum habere putaverunt, et quæsierunt quis esset diaboli pater. Hic vero detestabilis error Manichæorum invenit adhuc qua deciperet imperitos. Solent enim dicere, Puta diabolus Angelus fuit, et lapsus est : ab illo cœpit peccatum, sicut dicitis : Pater ejus quis erat? Nos contra, Quis enim nostrum aliquando dixit diabolum habere patrem? Et illi contra, Dominus dicit, Evangelium loquitur, de diabolo dicens, ait, « Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit; quia veritas non est in eo : cum loquitur mendacium, de propriis loquitur; quia mendax est et pater ejus. »

XIII. Audi, intellige; non te longe mitto, in ipsis verbis intellige. Diabolum Dominus dixit patrem mendacii. Quid est hoc? Audi quid sit, replica modo ipsa verba, et intellige. Non omnis enim qui mentitur, pater mendacii sui est. Si enim ab alio mendacium accepisti, et dixisti; tu quidem mentitus es proferendo mendacium : sed pater mendacii ipsius non es; quia ab altero accepisti mendacium. Diabolus autem a se ipso mendax fuit : mendacium suum ipse genuit, a nemine audivit. Quomodo Deus Pater genuit Filium veritatem : sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. His auditis, replica nunc et recole verba Domini : mens catholica quid audieris adverte, quid dicat attende. « Ille, » Quis? diabolus : « homicida erat ab initio. » Agnoscimus, occidit Adam. « Et in veritate non stetit. » Agnoscimus, quia de veritate lapsus est. « Quia veritas non est in eo. » Verum est, recedendo a veritate, non habet veritatem. « Cum loquitur mendacium, de propriis loquitur. » Non aliunde accipit unde loquatur. « Cum loquitur mendacium, de propriis loquitur; quia mendax est, et pater ejus. » Et mendax est,

et pater mendacii. Nam tu forte mendax es, quia mendacium loqueris : sed non es pater ejus. Si enim quod dicis a diabolo accepisti, et diabolo credidisti ; mendax es, pater mendacii non es : ille vero quia non aliunde accepit mendacium, quo mendacio tanquam veneno serpens hominem occideret, pater est mendacii ; sicut Deus Pater est veritatis. Recedite a patre mendacii, currite ad Patrem veritatis : amplectimini veritatem, ut accipiatis libertatem.

XIV. Illi ergo Judæi apud patrem suum viderunt quod loquebantur : quid, nisi mendacium? Dominus autem apud Patrem suum vidit quod loqueretur : quid, nisi se ipsum? quid, nisi Verbum Patris? quid nisi veritatem Patris æternam, et Patri coæternam? « Ille ergo homi- » cida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas » non est in eo : cum loquitur mendacium, de propriis » loquitur ; quia mendax est. » Et non solum mendax est, sed « et pater ejus est : » id est, ipsius mendacii quod loquitur, pater est, quia ipse genuit mendacium suum. « Ego autem quia veritatem dico, non creditis » mihi. Quis ex vobis arguit me de peccato [1]. » Quomodo ego arguo et vos et patrem vestrum. « Si veritatem dico, » quare vos non creditis mihi ? » nisi quia filii diaboli estis.

XV. « Qui est ex Deo, verba Dei audit : propterea vos » non auditis, quia ex Deo non estis [2]. » Iterum nolite attendere naturam, sed vitium. Sic sunt isti ex Deo et non sunt ex Deo : natura ex Deo, vitio non ex Deo. Obsecro vos attendite : in Evangelio habetis unde sanemini contra errores venenosos et nefarios hæreticorum. Quoniam et de his verbis solent Manichæi dicere : Ecce, quia duæ naturæ sunt, una bona er altera mala : Dominus di-

[1] Joan. VIII, 45, 46. — [2] Ibid. 47.

cit. Quid dicit Dominus? « Propterea vos non auditis, quia » ex Deo non estis. » Dicit hæc Dominus. Quid ergo, inquit, tu ad ista dicis? Audi quæ dicam : Et ex Deo sunt, et ex Deo non sunt : natura ex Deo sunt, vitio non sunt ex Deo : natura enim bona quæ ex Deo est, peccavit voluntate, credendo quod diabolus persuasit, et vitiata est : ideo medicum quærit, quia sana non est. Ecce quod dico. Sed impossibile tibi videtur ut ex Deo sint, et ex Deo non sint : audi quia non est impossibile. Sic sunt ex Deo, et non sunt ex Deo, quomodo et filii Abrahæ sunt, et non sunt filii Abrahæ. Hic habetis, non est quod dicatis. Ipsum Dominum audi, ipse illis dixit : « Scio quia filii » Abrahæ estis [1]. » Numquid Dominus mentiretur? absit. Ergo verum est quod Dominus dixit : verum est. Verum est ergo quod illi Abrahæ filii erant : verum est. Audi ipsum negantem. Qui dixit : « Filii Abrahæ estis, » ipse illos negavit filios Abrahæ. « Si filii Abrahæ estis, facta » Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me occidere, ho- » minem qui veritatem vobis dico, quam audivi a Deo : » hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri [2], » id est diaboli. Quomodo ergo et filii Abrahæ erant, et filii Abrahæ non erant? Utrumque in illis ostendit : et filii Abrahæ erant, propter originem carnis; et non erant filii Abrahæ, propter vitium diabolicæ persuasionis. Sic et Dominum et Deum nostrum attendite : et ex illo erant, et ex illo non erant. Quomodo ex illo erant? quia ipse creavit hominem de quo nati erant. Quomodo ex illo erant? quia ipse est conditor naturæ, ipse est creator carnis et animæ. Quomodo ergo ex illo non erant? quia vitiosi a se ipsis facti erant. Ex illo non erant, quia imitando diabolum, filii diaboli facti erant.

XVI. Venit ergo Dominus Deus ad hominem peccato-

[1] Joan. VIII, 37. — [2] Ibid. 39-41.

rem. Duo nomina audisti, et hominem, et peccatorem. Quod homo est, ex Deo est : quod peccator est, non est ex Deo. A natura vitium secernatur : agnoscatur natura, unde Creator laudetur : agnoscatur vitium, propter quod medicus invocetur. Quod ergo ait Dominus : « Qui est ex » Deo, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia » ex Deo non estis : » non naturarum merita discrevit, aut præter suam animam et carnem, aliquam naturam in hominibus quæ peccato vitiata non esset, invenit : sed quoniam præscierat qui fuerant credituri, ipsos dixit ex Deo, quoniam regenerationis adoptione renascerentur ex Deo. Ad hos pertinet, « Qui est ex Deo, verba Dei audit. » Quod vero sequitur, « Propterea vos non auditis, quia ex » Deo non estis : » eis dictum est, qui non solum peccato vitiosi erant, (nam hoc male commune erat omnibus ;) sed etiam præcogniti quod non fuerant credituri, ea fide qua sola possent a peccatorum obligatione liberari. Quapropter præsciebat illos quibus talia dicebat, in eo permansuros quod ex diabolo erant, id est, in suis peccatis atque impietate morituros, in qua ei similes erant : nec venturos ad regenerationem in qua essent filii Dei, hoc est ex Deo nati, a quo erant homines creati. Secundum hanc prædestinationem locutus est Dominus : non quod aliquem hominum invenerit, qui vel secundum regenerationem jam esset ex Deo, vel secundum naturam jam non esset ex Deo.

TRACTATUS XLIII.

Ab eo quod scriptum est : *Responderunt igitur Judæi et dixerunt ei* : usque ad id, *Tulerunt ergo lapides Judæi ut jacerent in eum : Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.*

I. In ista lectione sancti Evangelii, quæ hodie recitata est, a potentia discimus patientiam. Quid enim sumus servi ad Dominum, peccatores ad justum, creatura ad Creatorem? Tamen quomodo si quid mali sumus, a nobis sumus : ita quidquid boni sumus, ab illo et per illum sumus. Et nihil sic quærit homo quomodo potentiam : habet Dominum Christum magnam potentiam : sed prius ejus imitetur patientiam, ut perveniat ad potentiam. Quis nostrum patienter audiret si alicui diceretur : « Dæmonium habes? » Quod dictum est ei qui non solum homines salvabat, sed etiam dæmonibus imperabat.

II. Hoc enim cum dixissent Judæi : « Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, et dæmonium habes [1] ? » Horum duorum sibi objectorum unum negavit, alterum non negavit. Respondit enim, et ait : « Ego dæmonium non habeo [2]. » Non dixit, Samaritanus non sum : et utique duo fuerant objecta. Quamvis maledictum maledicto non reddiderit, quamvis convicium non convicio refutaverit : pertinuit tamen ad eum negare unam rem, alteram non negare. Non frustra, fratres : Samaritanus enim interpretatur custos. Noverat se ille nostrum esse custo-

[1] Joan. VIII, 48. — [2] Ibid. 49.

dem. « Non enim dormit, neque dormitat qui custodit » Israël[1] : » et, « Nisi Dominus custodierit civitatem, in » vanum vigilabunt qui custodiunt[2]. » Est ergo ille custos noster, qui creator noster. Num enim pertinuit ad eum ut redimeremur, et non pertineret ut servaremur? Denique ut plenius noveritis mysterium quare se Samaritanum negare non debuit, parabolam illam notissimam attendite, ubi homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui eum graviter vulnerantes, semivivum in via reliquerunt[3]. Transiit sacerdos, neglexit eum : transiit Levites, et ipse præteriit : transiit quidam Samaritanus, ipse est custos noster, ipse accessit ad saucium, ipse impendit misericordiam, eique se præstitit proximum, quem non deputavit alienum. Ad hoc ergo solum quod dæmonium non haberet, non autem se Samaritanum non esse respondit.

III. Deinde post tale convicium, hoc solum dixit de gloria sua : « Sed honorifico, inquit, Patrem meum, et » vos inhonorastis me[4]. » Hoc est, Ego me non honorifico, ne vobis arrogans videar, habeo quem honorificem : sed si vos me agnosceretis, sicut ego honorifico Patrem, sic et vos honorificaretis me : ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis.

IV. « Ego autem, inquit, non quæro gloriam meam, » est qui quærat et judicet[5]. » Quem vult intelligi, nisi Patrem? Quomodo ergo alio loco dicit : « Pater non ju» dicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio[6] : » et hic dicit : « Non quæro gloriam meam, est qui quærat et » judicet? » Si ergo judicat Pater, quomodo non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio?

V. Hanc quæstionem ut solvamus, attendite : simili lo-

[1] Psal. CXX, 4. — [2] Id. CXXVI, 1. — [3] Luc. X, 30. — [4] Joan. VIII, 49. — [5] Ibid. 50. — [6] Id. V, 22.

cutione solvi potest. Scriptum habes : « Deus neminem » tentat[1] : » et iterum scriptum habes : « Tentat vos Do- » minus Deus vester, ut sciat si diligitis eum[2]. » Nempe quæstio est, videtis. Quomodo enim Deus neminem tentat, et quomodo tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum? Item scriptum est : « Timor non est in » charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem[3] : » et alio loco scriptum est : « Timor Domini castus perma- » nens in sæculum sæculi[4]. » Et ipsa quæstio est. Quomodo enim perfecta charitas foras mittit timorem, si timor Domini castus permanet in sæculum sæculi?

VI. Intelligimus ergo duas esse tentationes, unam quæ decipit, alteram quæ probat : secundum eam quæ decipit, Deus neminem tentat; secundum eam quæ probat, tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum. Sed iterum et hic alia nascitur quæstio, quomodo tentat ut sciat quem latere nihil potest antequam tentet. Non ergo Deus nescit : sed dictum est, ut sciat, quod est ut scire vos faciat. Locutiones tales et in sermonibus nostris sunt, et in auctoribus eloquentiæ reperiuntur. De sermone nostro aliquid dicam. Fossa cæca dicitur, non quia ipsa oculos perdidit, sed quia latendo non videntes facit. Aliquid et de illis auctoribus dicam. Tristes lupinos ait quidam, hoc est amaros[5] : non quia ipsi sunt tristes, sed quia gustati contristant, hoc est tristes faciunt. Sunt ergo et in Scripturis locutiones ejusmodi. Qui in talibus quæstionibus cognoscendis laborant, in solvendis talibus quæstionibus non laborant. Ergo tentat vos Dominus Deus vester ut sciat : quid est, ut sciat? Ut scire vos faciat, si diligitis eum. Job latebat se, sed Deum non latebat : admisit tentatorem, et fecit eum sui cognitorem.

[1] Jac. I, 13. — [2] Deut. XIII, 3. — [3] I Joan IV, 18. — [4] Psal. XVIII, 10. — [5] Virg. I, Georgic.

VII. Quid de duobus timoribus? Est timor servilis, et est timor castus : est timor ne patiaris pœnam, est alius timor ne amittas justitiam. Timor ille ne patiaris pœnam, servilis est. Quid magnum est timere pœnam? Hoc et nequissimus servus, hoc et crudelissimus latro. Non est magnum timere pœnam, sed magnum est amare justitiam. Qui ergo amat justitiam, nihil timet? Timet plane : non ne incidat in pœnam, sed ne amittat justitiam. Fratres mei, credite, et conjicite ex eo quod amatis. Amat aliquis vestrum pecuniam. Putas invenio aliquem qui non amet? Ex hoc tamen ipso quod amat, intelligat quod dico. Timet damnum : quare timet damnum? quia pecuniam diligit. Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam. Ergo invenitur aliquis amator justitiæ, qui plus in corde damnum pertimescat, qui plus timeat expoliari justitia, quam tu pecunia. Ipse est timor castus, ipse permanet in sæculum sæculi : non eum tollit charitas, nec foras mittit, sed magis complectitur, et comitem tenet simul et possidet. Venimus enim ad Dominum, ut videamus facie ad faciem : ibi timor castus nos servat : timor enim ille non perturbat, sed confirmat. Timet mulier adultera ne vir ejus veniat, timet et casta ne vir ejus abscedat.

VIII. Ergo sicut secundum aliam tentationem, Deus neminem tentat; secundum aliam vero, tentat vos Dominus Deus vester : et secundum alium timorem, timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem; secundum vero alium timorem, timor Domini castus permanet in sæculum sæculi : sic et hoc loco secundum alterum judicium Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio; secundum vero alterum judicium, « Ego, inquit, non quæro gloriam meam, est qui quæ-
» rat et judicet.

IX. Et de ipso verbo quæstio ista solvatur. Habes in

Evangelio commemoratum pœnale judicium, « Qui non » credit, jam judicatus est[1] : » et alio loco, « Veniet » hora quando ii qui sunt in monumentis audient vocem » ejus, et procedent qui bene fecerunt in resurrectionem » vitæ, qui male egerunt in resurrectionem judicii[2]. » Videte quemadmodum judicium pro damnatione et pœna posuit. Et tamen si semper judicium pro damnatione acciperetur, numquid audiremus in Psalmo : « Judica me » Deus[3]? » Ibi judicium secundum afflictionem, hic judicium secundum discretionem positum est. Quomodo secundum discretionem? Quomodo exponit ipse qui ait : « Judica me Deus. » Lege enim et vide quid sequitur. Quid est, « Judica me Deus? Et discerne causam meam, » inquit, de gente non sancta. » Quod ergo dictum est, « Judica me Deus, et discerne causam meam de gente » non sancta, » secundum hoc ait modo Dominus Christus : « Ego non quæro gloriam meam, est qui quærat et » judicet. » Quomodo « est qui quærat et judicet? » Est Pater qui gloriam meam a vestra gloria discernat et separet. Vos enim secundum hoc sæculum gloriamini : ego non secundum hoc sæculum glorior, qui Patri dico : « Pa- » ter, glorifica me ea gloria, quam habui apud te, ante- » quam mundus esset[4]. » Quid est, ea gloria? ab humana inflatione discreta. Secundum hoc judicat Pater. Quid est, judicat? discernit. Quid discernit? gloriam Filii sui a gloria hominum, quia ideo dictum est : « Unxit te Deus, » Deus tuus oleo exultationis præ particibus tuis[5]. » Non enim quia homo factus est, jam comparandus est nobis. Nos homines cum peccato, ille sine peccato : nos homines trahentes de Adam et mortem et delictum; ille de virgine carnem mortalem, nullam iniquitatem. Denique nos nec

[1] Joan. III, 18. — [2] Id. V, 28. — [3] Psal. XLII, 1. — [4] Joan. XVII, 5. — [5] Psal. XLIV, 8.

quia volumus nati sumus, nec quandiu volumus vivimus, nec quomodo volumus morimur : ille antequam nasceretur elegit de qua nasceretur, natus fecit ut a Magis adoraretur, crevit infans, et miraculis se Deum ostendebat, et infirmitate hominem præferebat. Postremo elegit et genus mortis, hoc est, ut in cruce penderet, et ipsam crucem in frontibus fidelium figeret : ut dicat Christianus : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri » Jesu Christi [1]. » In ipsa cruce quando voluit, corpus dimisit, et abscessit : in ipso sepulcro quandiu voluit, jacuit ; quando voluit, tanquam de lecto surrexit. Ergo, fratres, secundum ipsam formam servi, (nam illud quis digne loquitur, « In principio erat Verbum, et Verbum » erat apud Deum, et Deus erat Verbum ?) secundum ipsam, inquam, formam servi multum interest inter gloriam Christi, et gloriam hominum cæterorum. De ipsa gloria dicebat, quando quod dæmonium haberet audiebat, « Ego non quæro gloriam meam, est qui quærat et » judicet. »

X. Tu autem de te Domine quid dicis ? « Amen, amen » dico vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum [2]. » Vos, inquit, dicitis : « Dæmonium habes : » ego vos ad vitam voco : servate sermonem meum, et non moriemini. Illi audiebant. « Mortem non videbit in æternum qui sermonem meum servaverit : » et irascebantur, quia jam mortui erant illa morte, quæ vitanda erat. « Dixerunt ergo Judæi : Nunc » cognovimus quia dæmonium habes : Abraham mortuus est et Prophetæ, et tu dicis : Si quis sermonem » meum servaverit, mortem non gustabit in æternum [3]. » Videte locutionem Scripturarum : « Mortem non videbit, » id est, « gustabit. Mortem videbit, mortem gustabit. »

[1] Galat. vi, 14. — [2] Joan. viii, 51. — [3] Ibid. 52.

Quis videt? quis gustat? Quos oculos habet homo, ut videat quando moritur? Quando veniendo mors ipsos oculos claudit ne aliquid videant : quomodo dicitur « non » videbit mortem? » Item quo palato, quibus faucibus mors gustatur, ut quid sapiat dignoscatur? Quando totum sensum tollit, quid in palato remanebit? Sed « videbit » dictum est, et « gustabit » pro eo quod est experietur.

XI. Hæc Dominus, parum est si dicam, morituris, loquebatur moriturus : quia et Domini exitus mortis, sicut loquitur Psalmus[1]. Cum ergo et morituris loqueretur, et moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait : « Qui ser- » monem meum servaverit, mortem non videbit in æter- » num : » nisi quia videbat Dominus aliam mortem, de qua nos liberare venerat, mortem secundam, mortem æternam, mortem gehennarum, mortem damnationis cum diabolo et angelis ejus? Ipsa est vera mors : nam ista migratio est. Quid est ista mors? Relictio corporis, depositio sarcinæ gravis : sed si alia sarcina non portetur, qua homo in gehennas præcipitetur. De ipsa ergo morte Dominus dixit : « Mortem non videbit in æternum, qui ser- » monem meum servaverit. »

XII. Non expavescamus istam mortem, sed illam timeamus. Quod est autem gravius, multi perverse timendo istam, inciderunt in illam. Dictum est aliquibus, Adorate idola, quod si non feceritis, interficiemini : aut quemadmodum ille Nabuchodonosor dixit : « Si non feceritis, mittemini in » caminum ignis ardentis[2]. » Multi timuerunt et adoraverunt, nolentes mori mortui sunt : timendo mortem quæ non evaditur, inciderunt in mortem quam evadere feliciter possent, si istam quæ non evaditur infeliciter non timerent. Natus es, homo, moriturus es. Qua ibis, ut non moriaris? quid facies ut non moriaris? Ut Dominus tuus

[1] Psal. LXVII, 21. — [2] Dan. III, 15.

necessitate moriturum consolaretur, voluntate mori dignatus est. Quando vides Christum mortuum, dedignaris mori? Ergo moriturus es: qua evadas hoc, non habes. Hodie sit, cras sit, futurum est, debitum est reddendum. Quid ergo agit homo timens, fugiens, occultans se ne inveniatur ab inimico? Numquid agit ut non moriatur? Sed ut paulo serius moriatur. Non accipit debiti securitatem, sed postulat dilationem. Quantumlibet diu differatur, veniet quod differtur. Illam mortem timeamus quam timuerunt tres viri, quando dixerunt regi: « Potens est Deus » etiam de ista flamma liberare nos, sed et si non[1]. » Ibi fuit timor illius mortis, quam modo Dominus comminatur, quando dixerunt, Sed et si noluerit aperte liberare, potest in occulto coronare. Unde et ipse Dominus facturus Martyres, et caput martyrum futurus ait: « Nolite timere » eos qui occidunt corpus, et postea non habent quid » faciant[2]. » Quomodo non habent quid faciant? Quid si cum occiderint, corpus bestiis lacerandum et diripiendum alitibus projiciant[3]? videtur adhuc sævitia habere quod faciat. Sed cui facit? qui migravit. Inest corpus, sed nullus est sensus. Habitatio jacet, habitator abscessit. Ergo postea non habent quid faciant: non sentienti enim nihil faciunt. « Sed eum timete qui habet potestatem et corpus » et animam occidere in gehenna ignis. » Ecce de qua morte loquebatur, cum diceret: « Qui sermonem meum » servaverit, mortem non videbit in æternum. » Servemus ergo, fratres, sermonem ipsius in fide: perventuri ad speciem, cum acceperimus plenissimam libertatem.

XIII. Isti autem indignantes mortui, et morti sempiternæ prædestinati, respondebant conviciose, et dicebant, « Modo cognovimus quia dæmonium habes: Abraham » mortuus est et Prophetæ[4]. » Sed ista morte quam Do-

[1] Dan. III, 17. — [2] Matth. X, 28. — [3] Luc. XII, 4. — [4] Joan. VIII, 52.

minus vult intelligi, nec Abraham mortuus est, nec Prophetæ. Illi enim mortui sunt et vivunt : isti vivebant, et mortui erant. Nam respondens quodam loco Sadducæis moventibus quæstionem de resurrectione, hoc ait ipse Dominus : « De resurrectione autem mortuorum non legistis, quomodo ait Dominus de rubo ad Moysen, Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed vivorum[1]. » Si ergo illi vivunt, laboremus sic vivere, ut cum illis vivere possimus cum mortui fuerimus. « Quem te ipsum facis, » inquiunt, ut dicas, « Mortem non videbit in æternum qui sermonem meum servaverit[2] : » cum scias et Abraham mortuum et Prophetas?

XIV. « Respondit Jesus, Si ego glorifico me ipsum; gloria mea nihil est : est Pater meus qui glorificat me[3]. » Hoc ait propter illud quod dixerunt, « Quem te ipsum facis? » Refert enim gloriam suam ad Patrem, de quo est quod Deus est. Aliquando Ariani et de isto verbo calumniantur fidei nostræ, et dicunt, Ecce major est Pater, quia utique glorificat Filium. Hæretice, non legisti et ipsum Filium dicentem, quod glorificet Patrem suum[4]? Si et ille Filium glorificat, et Filius Patrem glorificat : pone pervicaciam, agnosce æqualitatem, corrige perversitatem.

XV. « Est » ergo, inquit, « Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus noster est, et non cognovistis eum[5]. » Videte, fratres mei, Quemadmodum ostendat ipsum Deum Patrem esse Christi, qui annuntiatus est et Judæis. Propterea dico, quia rursus quidam hæretici dicunt Deum annuntiatum in veteri Testamento, non esse Patrem Christi : sed nescio

[1] Matth. XXII, 31, 32, et Exod. III, 6. — [2] Joan. VIII, 53. — [3] Ibid. 54. — [4] Id. XVII, 4. — [5] Id. VIII, 55.

quem principem malorum angelorum. Manichæi sunt qui ista dicunt, Marcionitæ sunt qui ista dicunt, Sunt et alii fortasse hæretici, quos commemorare vel non opus est, vel a me omnes recoli in præsentia non possunt : non defuerunt tamen qui hoc dicerent. Itaque attendite, ut habeatis quid dicatis et contra ipsos. Eum dicit Patrem suum Dominus Christus, quem illi dicebant Deum suum, et non cognoverunt : si enim ipsum cognovissent, ejus Filium recepissent. « Ego autem, inquit, novi eum. » Secundum carnem judicantibus potuit et hinc arrogans videri, quia dixit, « Ego novi eum. » Sed videte quid sequatur : « Si dixero quia non novi eum, ero similis vo- » bis mendax : » Ergo arrogantia non ita caveatur, ut veritas relinquatur. « Sed scio eum, et sermonem ejus » servo. » Sermonem Patris tanquam Filius loquebatur : et ipse erat Verbum Patris, quod hominibus loquebatur.

XVI. « Abraham pater vester exultavit ut videret diem » meum, et vidit et gavisus est [1]. » Magnum testimonium perhibet Abrahæ, semen Abrahæ, creator Abrahæ : « Abraham exultavit, inquit, ut videret diem meum. » Non timuit, sed « exultavit ut videret. » Erat enim in illo charitas, quæ foras mittit timorem [2]. Non ait, exultavit quia vidit : sed, « exultavit ut videret. » Credens utique exultavit sperando, ut videret intelligendo. « Et vidit. » Et quid potuit plus dicere, vel quid debuit plus dicere Dominus Jesus Christus ? « Et vidit, inquit, et gavisus » est. » Quis explicat hoc gaudium, fratres mei ? Si gavisi sunt illi quibus Dominus oculos carnis aperuit, quale gaudium fuit videntis cordis oculis lucem ineffabilem, Verbum manens, splendorem piis mentibus refulgentem, sapientiam indeficientem, apud Patrem manentem Deum, et aliquando in carne venturum, nec de Patris gremio

[1] Joan. VIII, 56. — [2] I Joan. IV, 18.

recessurum? Totum hoc vidit Abraham. Nam quod ait « diem meum, » incertum potest esse unde dixerit, utrum diem Domini temporalem quo erat venturus in carne, an diem Domini qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum scisse. Et ubi inveniam? An sufficere nobis debet testimonium Domini nostri Jesu Christi? Putemus nos invenire non posse, quia forte difficile est, quomodo manifestum sit quod Abraham « Exultavit ut videret diem » Christi, « et vidit et » gavisus est. » Et si nos non invenimus, numquid mentiri veritas posset? Credamus veritati, et de Abrahæ meritis minime dubitemus. Tamen audite unum locum, qui mihi interim occurrit. Pater Abraham quando misit servum suum, ut peteret uxorem filio suo Isaac, hoc eum sacramento obstrinxit, ut fideliter quod jubebatur impleret, et sciret etiam ipse quid faceret. Magna enim res agebatur, quando Abrahæ semini conjugium quærebatur. Sed ut hoc cognosceret servus quod noverat Abraham, quia nepotes non carnaliter desiderabat, nec de genere suo aliquid carnale sapiebat; ait servo suo quem mittebat, « Pone manum sub femore meo, et jura per Deum cœli [1]. » Quid vult Deus cœli ad femur Abrahæ? jam intelligitis sacramentum : per femur, genus. Ergo quæ fuit illa juratio, nisi quia significabatur de genere Abrahæ venturum in carne Deum cœli? Stulti reprehendunt Abraham, quia dixit, Mitte manum sub femore meo. Qui reprehendunt carnem Christi, reprehendunt factum Abrahæ. Nos autem, fratres, si agnoscimus carnem Christi venerandam, illud femur non contemnamus, sed in prophetia dictum accipiamus. Etenim propheta erat Abraham. Cujus propheta? Seminis sui et Domini sui. Semen suum significavit dicendo, Mitte manum sub femore meo :

[1] Gen. XXIV, 3.

Dominum suum significavit addendo, et jura per Deum cœli.

XVII. « Irati Judæi responderunt, « Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti[1] : » Et Dominus : « Amen, amen dico vobis, antequam Abraham » fieret, ego sum[2]. » Appende verba, et cognosce mysterium, « Antequam Abraham fieret. » Intellige, « fieret » ad humanam facturam, « sum » vero ad divinam pertinere substantiam. « Fieret, » quia creatura est Abraham. Non dixit, Antequam Abraham esset ego eram; sed, « Antequam Abraham fieret, » qui nisi per me non fieret, « ego sum. » Neque hoc dixit, Antequam Abraham fieret, ego factus sum. « In principio enim fecit Deus » cœlum et terram[3] : » nam in principio erat Verbum[4]. » Antequam fieret Abraham, ego sum. » Agnoscite Creatorem, discernite creaturam. Qui loquebatur, semen Abrahæ factus erat; et ut Abraham fieret, ante Abraham ipse erat.

XVIII. Hinc jam velut Abrahæ apertissimo convicio commoti sunt acrius. Blasphemasse quippe illis visus est Dominus Christus, quoniam dixit, « Antequam Abraham » fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides ut jacerent in » eum[5]. » Tanta duritia quo curreret, nisi ad similes? « Jesus autem, » tanquam homo, tanquam in forma servi, tanquam humilis, tanquam passurus, tanquam moriturus, tanquam nos suo sanguine redempturus : non tanquam ille qui est, non tanquam in principio Verbum, et Verbum apud Deum. Nam cum illi lapides tulerunt ut mitterent in eum, quid magnum erat ut eos continuo dehiscens terra sorberet, et pro lapidibus inferos invenirent? Non erat magnum Deo : sed magis erat commen-

[1] Joan. VIII, 57. — [2] Ibid. 58. — [3] Gen. I, 1. — [4] Joan. I, 1. — [5] Id. VIII, 59.

danda patientia, quam exserenda potentia. « Abscondit » se » ergo ab eis, ne lapidaretur. Tanquam homo a lapidibus fugit : sed væ illis a quorum lapideis cordibus Deus fugit.

TRACTATUS XLIV.

Ab eo quod scriptum est, *Et præteriens vidit hominem cæcum a nativitate* : usque ad id, *Nunc vero dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet.*

I. De homine quem Dominus Jesus illuminavit, qui cæcus natus fuit, prolixa lectio recitata est : quam si universam pertractare conemur, pro sui dignitate, sicut valemus, singula considerantes, non sufficit dies. Proinde peto et admoneo Charitatem Vestram, ut in iis quæ aperta sunt, sermonem nostrum non requiratis : nam nimis longum erit in singulis immorari. Breviter ergo cæci hujus illuminati commendo mysterium. Ea quippe quæ fecit Dominus noster Jesus Christus stupenda atque miranda, et opera et verba sunt : opera, quia facta sunt; verba, quia signa sunt. Si ergo quid significet hoc quod factum est cogitemus, genus humanum est iste cæcus : hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis. Si enim cæcitas est infidelitas, et illuminatio fides; quem fidelem quando venit Christus invenit? Quandoquidem Apostolus natus in gente Prophetarum dicit, « Fuimus et nos aliquando natura filii iræ, sicut » et cæteri[1] : » Si filii iræ, filii vindictæ, filii pœnæ,

[1] Ephes. II, 3.

filii gehennæ. Quomodo natura, nisi quia peccante primo homine, vitium pro natura inolevit, Si vitium pro natura inolevit, secundum mentem omnis homo cæcus natus est. Si enim videt, non opus habet ductore : si opus habet ductore et illuminatore, cæcus est ergo a nativitate.

II. Venit Dominus : quid fecit? Magnum mysterium commendavit. « Expuit in terram [1], » de saliva sua lutum fecit : quia Verbum caro factum est. Et inunxit oculos cæci. Inunctus erat, et nondum videbat. Misit illum ad piscinam quæ vocatur Siloë. Pertinuit ad Evangelistam commendare nobis nomen hujus piscinæ; et ait, « Quod » interpretatur missus [2]. » Jam quis sit missus agnoscitis : nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus. Lavit ergo oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus, baptizatus est in Christo. Si ergo quando eum in se ipso quodam modo baptizavit, tunc illuminavit; quando inunxit, fortasse catechumenum fecit. Potest quidem aliter atque aliter tanti sacramenti exponi profunditas et pertractari : sed hoc sufficiat Charitati Vestræ; audistis grande mysterium. Interroga hominem, Christianus es? Respondet tibi : Non sum. Si Paganus es aut Judæus? Si autem dixerit, Non sum : adhuc quæris ab eo, Catechumenus, an fidelis? Si responderit, Catechumenus : inunctus est, nondum lotus. Sed unde inunctus? Quære, et respondet; quære ab illo in quem credat : eo ipso quo catechumenus est, dicit, In Christum. Ecce modo loquor et fidelibus et catechumenis. Quid dixi de sputo et luto? Quia Verbum caro factum est. Hoc et catechumeni audiunt : sed non eis sufficit ad quod inuncti sunt : festinent ad lavacrum, si lumen inquirunt.

III. Jam ergo propter quasdam in hac ipsa lectione quæstiones, verba Domini et ipsius universæ lectionis

[1] Joan. IX, 6. — [2] Ibid. 7.

percurramus potius quam tractemus. « Exiens vidit ho- » minem cæcum : » non utcumque cæcum, sed « a nati- » vitate. Et interrogaverunt eum discipuli ejus, Rabbi[1]. » Scitis « Rabbi » quia magister est. Magistrum appellabant, quia discere desiderabant : quæstionem quippe Domino proposuerunt tanquam magistro, « Quis peccavit, » hic, an parentes ejus, ut cæcus nasceretur? Respondit » Jesus, Neque hic peccavit, neque parentes ejus[2], » ut cæcus nasceretur. Quid est quod dixit? Si nullus homo sine peccato, numquid parentes hujus cæci sine peccato erant? Numquid ipse vel sine originali peccato natus erat, vel vivendo nihil addiderat? An quia oculos clausos habebat, concupiscentiæ minime vigilabant? Quanta mala committunt cæci? A quo malo abstinet mens mala etiam clausis oculis? Non poterat videre, sed noverat cogitare, et forte concupiscere aliquid quod cæcus non posset implere, sed in corde judicari a cordis perscrutatore. Si ergo et parentes ejus habuerunt peccatum, et iste habuit peccatum, quare Dominus dixit, « Neque hic peccavit, » neque parentes ejus, » nisi ad rem de qua interrogatus est, « ut cæcus nasceretur? » Habebant enim peccatum parentes ejus, sed non ipso peccato factum est ut cæcus nasceretur. Si ergo non peccato factum est parentum ut cæcus nasceretur, quare cæcus natus est? Audi magistrum docentem : quærit credentem, ut faciat intelligentem. Ipse causam dicit, quare ille cæcus sit natus : « Neque » hic peccavit, inquit, neque parentes ejus : sed ut ma- » festentur opera Dei in illo. »

IV. Deinde quid sequitur? « Me oportet operari opera » ejus qui misit me[3]. » Ecce est ille missus, in quo faciem lavit cæcus. Et videte quid dixerit, « Me oportet » operari opera ejus qui misit me, donec dies est. » Me-

[1] Joan. IX, 1, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 4.

mentote quomodo universam gloriam illi dat de quo est : quia ille habet Filium qui de illo sit, ipse non habet de quo sit. Sed quare dixisti, Domine, « donec dies est? » Audi quare. « Venit nox quando nemo potest operari. » Nec tu, Domine? Ita-ne tantum valebit nox illa, ut nec tu possis in ea operari, cujus opus nox est? Puto enim, Domine Jesu, imo non puto, sed credo atque confirmo te ibi fuisse, quando dixit Deus : « Fiat lux, » et facta est lux [1]. « Si enim Verbo fecit, per te fecit : » et ideo dictum est, « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso fac- » tum est nihil [2]. » Divisit Deus inter lucem et tenebras : lucem vocavit diem, et tenebras vocavit noctem.

V. Quæ est illa nox, quæ cum venerit, nemo poterit operari? Audi quid sit dies, et tunc intelliges quæ sit nox. Unde sumus audituri quisnam sit dies iste? Ipse dicat, « Quandiu in hoc mundo sum, lux sum mundi [3]. » Ecce ipse est dies. Lavet oculos cæcus in die, ut videat diem. « Quandiu, inquit, in mundo sum, lux sum mundi. » Ergo nescio quæ nox erit, quando ibi Christus non erit, ideo nemo poterit operari. Restat inquirere, fratres mei, patienter accipite inquirentem me : vobiscum quæro, vobiscum inveniam a quo quæro. Constat, expressum ac definitum est, diem commemorasse Dominum hoc loco se ipsum, id est lumen mundi. « Quandiu, inquit, sum in hoc » mundo, lux sum mundi. » Ergo ipse operatur. Quandiu est autem in hoc mundo? Putamus eum, fratres, fuisse hic tunc, et modo non hic esse. Si ergo hoc putamus, jam ergo post ascensum Domini facta est nox ista metuenda, ubi nemo possit operari : si post ascensum Domini facta est nox ista, unde Apostoli tanta operati sunt? Numquid ista nox erat, quando Spiritus veniens, et omnes qui in uno loco erant adimplens, dedit eis loqui omnium gentium lin-

[1] Gen. I, 3. — [2] Joan. I, 3. — [3] Id. IX, 5.

guis [1]? Numquid nox erat quando claudus ille ad verbum Petri salvus effectus est, imo ad verbum Domini habitantis in Petro [2]? Numquid nox erat quando transeuntibus discipulis ægri cum lectulis ponebantur, ut vel umbra transeuntium tangerentur? Dominus autem cum hic esset, neminem transiens umbra sua salvum fecit [3] : sed ipse discipulis dixerat : « Majora horum facietis [4]. » Dixerat quidem Dominus, Majora horum facietis : sed non se extollat caro et sanguis, audiat dicentem, « Sine me nihil » potestis facere [5]. »

VI. Quid igitur? Quid dicemus de nocte ista? Quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit : nox ista eorum erit quibus in fine dicetur : « Ite in » ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis » ejus [6]. » Sed nox dicta est, non flamma, non ignis. Audi quia et nox est. De quodam servo dicit : « Ligate » illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exte- » riores [7]. » Operetur ergo homo dum vivit, ne illa nocte præveniatur, ubi nemo possit operari. Modo est ut operetur fides per dilectionem : et si modo operamur, hic est dies, hic est Christus. Audi promittentem, et ne arbitreris absentem. Ipse dixit : Ecce ego vobiscum sum [8]. » Quandiu? Non sit in nobis sollicitudo qui vivimus : si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt securissimos faceremus. Ecce, inquit, ego vobiscum sum usque in consummationem sæculi. Dies iste qui circuitu solis hujus impletur, paucas horas habet : dies præsentiæ Christi usque in consummationem sæculi extenditur. Post resurrectionem vero vivorum et mortuorum, cum positis ad dexteram dixerit : « Venite benedicti Patris mei, per- » cipite regnum : positis autem ad sinistram dixerit, Ite in

[1] Act. II, 2. — [2] Id. III, 6. — [3] Id. v, 15. — [4] Joan. XIV, 12. — [5] Id. XV, 5. — [6] Matth. XXV, 41. — [7] Id. XXII, 13. — [8] Id. XXVIII, 20.

» ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis » ejus[1] : » ibi erit nox ubi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis : « reddet enim Dominus unicuique » secundum opera sua[2]. » Cum vivis, fac, si facturus es : erit enim tunc nox valida, quæ involvat impios. Sed et modo omnis infidelis, quando moritur, illa nocte suscipitur : non est ut illic aliquid operetur. In illa nocte dives ardebat, et stillam aquæ de digito pauperis requirebat : dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subveniebatur; et conatus est benefacere. Ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, ut dicat illis quid hic agatur, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum[3]. O infelix, quando vivebas, tunc erat tempus operandi : modo jam in nocte es, in qua nemo possit operari.

VII. « Hæc cum dixisset, expuit in terram, et fecit » lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, et » dixit ei, Vade, et lava in natatoria Siloë, quod inter- » pretatur missus. Abiit ergo, et lavit, et venit videns[4]. » Hæc quia manifesta sunt, transeamus.

VIII. « Itaque vicini, et qui videbant eum prius quia » mendicus erat, dicebant, Nonne hic est qui sedebat, » et mendicabat? Alii dicebant, Quia hic est : alii, Ne- » quam, sed similis est ejus[5]. » Aperti oculi vultum mutaverant. « Ille dicebat, Quia ego sum, » Vox grata ne damnaretur ingrata. « Dicebant ergo ei, quomodo aperti » sunt oculi tui? Respondit, Ille homo qui dicitur Jesus, » lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi, Vade » ad natatoriam Siloë, et lava. Et abii, et lavi, et vidi[6]. » Ecce annuntiator factus est gratiæ : ecce evangelizat,

[1] Matth. xxv. 34, etc. — [2] Id. xvi, 27. — [3] Luc xvi, 27. — [4] Joan. ix, 6, 7. — [5] Ibid. 8, 9. — [6] Ibid. 10, 11.

confitetur videns. Cæcus ille confitebatur, et cor impiorum frangebatur: quia non habebant in corde, quod jam ille habebat in facie. « Dixerunt ei, Ubi est ille, qui » tibi aperuit oculos? Ait, Nescio[1]. » In his verbis animus ipsius adhuc inuncto similis erat, nondum videnti. Sic ponamus, fratres, tanquam illam inunctionem in animo habuerit. Prædicat, et nescit quem prædicat.

IX. « Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat. » Erat autem sabbatum quando lutum fecit Jesus, et » et aperuit oculos ejus. Iterum ergo interrogabant eum » Pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis, Lu» tum posuit mihi super oculos, et lavi, et video. Dice» bant ergo ex Pharisæis quidam[2]. » Non omnes, sed quidam: jam enim inunguebantur quidam. Quid ergo dicebant, nec videntes, nec inuncti? « Non est hic homo » a Deo, qui sabbatum non custodit. » Ipse potius custodiebat, qui sine peccato erat. Sabbatum enim spiritale hoc est, non habere peccatum. Denique fratres, hoc admonet Deus, quando commendat sabbatum, « Omne » opus servile non facietis[3]. » Hæc sunt verba Dei sabbatum commendantis, Omne opus servile non facietis. Jam superiores[4] lectiones interrogate, quid sit opus servile; et Dominum audite, « Omnis qui facit peccatum, servus » est peccati[5]. » Sed isti nec videntes, ut dixi, nec inuncti, sabbatum carnaliter observabant, spiritaliter violabant. « Alii dicebant. Quomodo potest homo peccator hæc » signa facere[6]? » Ecce sunt inuncti. « Et schisma erat in » eis. » Dies ille diviserat inter lucem et tenebras. « Di» cunt ergo cæco iterum, Tu quid dicis de eo qui aperuit » oculos tuos[7]? » Quid de illo sentis? Quid existimas? quid judicas? Quærebant quemadmodum homini calum-

[1] Joan. IX, 12. — [2] Ibid. 13-16. — [3] Levit XXIII, 8. — [4] Consule Tract. XX, n. 2. — [5] Joan. VIII, 34. — [6] Id. IX, 16. — [7] Ibid. 17.

niarentur, ut de synagoga pelleretur, sed a Christo inveniretur. Sed ille constanter quod sentiebat expressit. « Ait enim, quia propheta est. » Adhuc quidem inunctus in corde, nondum Dei Filium confitetur, nec mentitur tamen. Ipse enim Dominus de se ipso ait : « Non est » propheta sine honore nisi in patria sua[1]. »

X. « Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus » fuisset et vidisset, donec vocarent parentes ejus qui » viderat[2] : » id est, qui cæcus fuerat et viderat. « Et » interrogaverunt eos, dicentes, Hic est filius vester, » quem vos dicitis quia cæcus natus est? quomodo ergo » nunc videt? Responderunt eis parentes ejus, et dixe» runt, Scimus quia hic est filius noster, et quia cæcus » natus est : quomodo autem nunc videat nescimus, aut » quis ejus aperuit oculos, nos nescimus. Et dixerunt, » Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loqua» tur[3]. » Filius quidem noster est, sed juste cogeremur loqui pro infante, quia ipse pro se loqui non posset : olim loquitur, modo videt : cæcum a nativitate novimus, loquentem olim scimus, videntem modo videmus : ipsum interrogate, ut instruamini : quid nobis calumniamini? « Hæc dixerunt parentes ejus, quia timebant Judæos. » Jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confi» teretur Christum, extra synagogam fieret[4]. » Jam non erat malum fieri extra synagogam. Illi expellebant, sed Christus excipiebat. « Propterea parentes ejus dixerunt, » quia ætatem habet, ipsum interrogate[5]. »

XI. « Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat » cæcus, et dixerunt ei, Da gloriam Deo[6]. » Quid est, « Da gloriam Deo? » Nega quod accepisti. Hoc plane non est gloriam Deo dare, sed Deum potius blasphemare.

[1] Matth. XIII, 57. — [2] Marc. VI, 4, et Joan IX, 18. — [3] Joan. IX, 19-21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. 23. — [6] Ibid. 24.

« Da, inquiunt, gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo » peccator est. Dixit ergo ille, Si peccator est, nescio : » unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Dixe- » runt ergo illi, Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi » oculos[1]? » Et ille jam stomachans adversus duritiam Judæorum, et ex cæco videns, non ferens cæcos, « res- » pondit eis, Dixi jam vobis, et audistis : quid iterum » vultis audire? Numquid et vos vultis discipuli ejus « fieri[2]? » Quid est, « Numquid et vos, » nisi quia ego » jam sum? Numquid et vos vultis? » Jam video, sed non invideo.

XII. « Maledixerunt ei, et dixerunt, Tu discipulus » ejus sis[3]. » Tale maledictum super nos, et super filios nostros. Maledictum enim est, si cor discutias, non si verba perpendas. « Nos autem Moysi discipuli sumus : » nos scimus quia Moysi locutus est Deus, istum autem » nescimus unde sit[4]. » Utinam sciretis, « quia Moysi » locutus est Deus : » sciretis quia per Moysen prædicatus est Deus. Habetis enim Dominum dicentem : « Si cre- » deretis Moysi, crederetis et mihi, de me enim ille scrip- » sit[5]. » Ita-ne sequimini servum, et dorsum ponitis contra Dominum? Sed nec servum sequimini, nam per illum ad Dominum duceremini.

XIII. « Respondit ille homo, et dixit eis, In hoc mira- » bile est, quia vos nescitis unde sit, et aperuit oculos » meos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit : » sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, » hunc exaudit[6]. » Adhuc inunctus loquitur. Nam et peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores Deus non exaudiret; frustra ille Publicanus oculos in terram dimittens et pectus suum percutiens diceret : « Domine, pro-

[1] Joan. VIII, 25, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 29. — [5] Id. V, 46. — [6] Id. IX, 30, 31.

» pitius esto mihi peccatori[1]. » Et ista confessio meruit justificationem, quomodo iste cæcus illuminationem, « A » sæculo non est auditum, quia aperuit oculos cæci nati. » Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam[2]. » Libere, constanter, veraciter. Hæc enim quæ facta sunt a Domino, a quo fierent nisi a Deo? Aut quando a discipulis talia fierent, nisi in eis Dominus habitaret?

XIV. « Responderunt, et dixerunt ei, In peccatis na- » tus es totus[3]. Totus » quid est? cum oculis clausis. Sed qui aperuit oculos, salvat et totum : ipse dabit ad dexteram resurrectionem, qui in facie dedit illuminationem. « In peccatis totus natus es, et tu doces nos? Et » ejecerunt eum foras. » Ipsi illum magistrum fecerunt, ipsi ut discerent toties interrogaverunt, et ingrati docencentem projecerunt.

XV. Sed quod dixi jam dudum, fratres, illi pellunt, excipit Dominus : magis enim quia expulsus est, Christianus factus est. « Audivit Jesus quia ejecerunt eum fo- » ras, et cum invenisset eum, dixit ei, Tu credis in Fi- » lium Dei[4]? » Modo lavat faciem cordis. « Respondit ille, » et ait, » quasi adhuc inunctus, « Quis est, Domine, ut » credam in eum[5]? Et dixit ei Jesus, Et vidisti eum, et » qui loquitur tecum ipse est[6]. » Missus est ille, iste lavans faciem in Siloë, quod interpretatur missus. Denique jam facie lota cordis et mundata conscientia, agnoscens eum non filium hominis tantum, quod ante crediderat, sed jam Filium Dei qui carnem susceperat, « ait, Credo » Domine[7]. » Parum est, « Credo : » vis videre qualem credat? « Procidens adoravit eum. »

XVI. « Et dixit ei Jesus[8]. » Modo dies ille est inter » lucem et tenebras discernens. « In judicium ego in hunc

[1] Luc. XVIII, 13. — [2] Joan. IX, 32, 33. — [3] Ibid. 34. — [4] Ibid. 35. — [5] Ibid. 36. — [6] Ibid 37. — [7] Ibid. 38. — [8] Ibid. 39.

» mundum veni, ut qui non vident, videant, et qui vi- » dent, cæci fiant. » Quid est hoc, Domine? Magnam quæstionem fessis intulisti : sed erige vires nostras, ut possimus intelligere quod dixisti, Venisti « ut qui non » vident videant : » recte, quia lumen es; recte, quia dies es; recte, quia de tenebris liberas : hoc omnis anima accipit, omnis intelligit. Quid est hoc quod sequitur, « Et qui » vident, cæci fiant? » Ergone quia venisti, cæci fient qui videbant? Audi quid sequitur, et fortassis intelliges.

XVII. Commoti sunt ergo verbis istis, « quidam ex » Pharisæis, et dixerunt ei, Numquid et nos cæci sumus [1]? » Audi jam quid est quod movebat, « Et qui » vident, cæci fiant. Dixit eis Jesus, Si cæci essetis, non « haberetis peccatum [2]. » Cum sit cæcitas ipsa peccatum. « Si cæci essetis, » id est, si vos cæcos adverteretis, si vos cæcos diceretis, et ad medicum curreretis, « si » ergo ita « cæci essetis, non haberetis peccatum : » quia veni ego auferre peccatum. « Nunc vero dicitis, quia videmus : peccatum vestrum manet. » Quare? Quia dicendo, « Videmus, » medicum non quæritis, in cæcitate vestra remanetis. Hoc est ergo quod paulo ante non intellexeramus quod ait, « Ego veni ut qui non vident videant : » quid est, ut qui « non vident videant? » Qui se non videre confitentur, et medicum quærunt, ut videant. « Et qui vident, cæci » fiant : » quid est, « qui vident, cæci fiant? » Qui se putant videre, et medicum non quærunt, in sua cæcitate permaneant. Ergo istam discretionem vocavit judicium, cum ait, « In judicium veni in hunc mundum, » quo discernit causam credentium a superbis, se videre putantibus, et ideo gravius excæcatis; tanquam dixerit ei peccator confitens et medicum quærens, « Judica me Deus, et » discerne causam meam de gente non sancta [3] : » illo-

[1] Joan. IX, 40. — [2] Ibid 41. — [3] Psal. XLII, 1.

rum scilicet qui dicunt, « Videmus, » et eorum peccatum manet. Non autem illud judicium jam intulit mundo, quo de vivis et mortuis in fine sæculi judicabit. Secundum hoc enim dixerat : « Ego non judico quemquam [1] : » quoniam prius venit, non ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum [2].

TRACTATUS XLV [3].

Ab eo quod scriptum est, *Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro* : usque ad id, *Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant.*

I. De illuminato illo qui natus est cæcus, sermo ad Judæos Domini exortus est. Huic itaque lectioni hodiernam esse contextam, scire debuit et commoneri Charitas Vestra. Cum enim Dominus dixisset, « In judicium ego » veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et » qui vident cæci fiant [4] : » quod eo tempore, quando lectum est, ut potuimus exposuimus : quidam ex Pharisæis dixerunt, numquid et nos cæci sumus [5]? » Quibus respondit, « Si cæci essetis, non haberetis peccatum : » nunc autem dicitis, Quia videmus, peccatum vestrum » manet [6]. » His verbis subjunxit ea, quæ hodie cum recitarentur, audivimus.

II. « Amen, amen dico vobis, qui non intrat per os» tium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est

[1] Joan. VIII, 15. — [2] Ibid. 17. — [3] Habitus die proximo ante Tractatum subseq. adeoque sabbato. — [4] Joan. IX, 39. — [5] Ibid. 40. — [6] Ibid. 41.

» et latro[1]. » Dixerunt enim se cæcos non esse : videre autem tunc possent, si oves Christi essent. Unde sibi usurpabant lumen qui furebant contra diem? Propter illorum ergo vanam et superbam et insanabilem arrogantiam Dominus Jesus ista contexuit : in quibus salubriter nos, si advertamus, admonuit. Multi enim sunt, qui secundum quamdam vitæ hujus consuetudinem dicuntur boni homines, boni viri, bonæ fœminæ, innocentes, et quasi observantes ea quæ in Lege præcepta sunt, deferentes honorem parentibus suis, non mœchantes, non homicidium perpetrantes, non furtum facientes, non falsum testimonium adversus quemquam perhibentes, et cætera quæ Lege mandata sunt velut observantes Christiani non sunt : et plerumque se jactant quomodo isti, « Numquid et nos cæci sumus? » Quia vero ista omnia quæ faciunt, et nesciunt ad quem finem referant, inaniter faciunt, Dominus de grege suo, et de ostio quo intratur ad ovile, similitudinem proposuit in hodierna lectione. Dicant ergo Pagani, Bene vivimus. Si per ostium non intrant, quid prodest eis unde gloriantur? Ad hoc enim debet unicuique prodesse bene vivere, ut detur illi semper vivere : nam cui non datur semper vivere, quid prodest bene vivere? Quia nec bene vivere dicendi sunt, qui finem bene vivendi vel cæcitate nesciunt, vel inflatione contemnunt. Non est autem cuiquam spes vera et certa semper vivendi, nisi agnoscat vitam quod est Christus; et per januam intret in ovile.

III. Quærunt ergo plerumque tales homines etiam persuadere hominibus ut bene vivant, et Christiani non sint. Per aliam partem volunt ascendere, rapere et occidere; non ut pastor, conservare atque salvare. Fuerunt ergo quidam philosophi, de virtutibus et vitiis subtilia multa

[1] Joan. X, I.

tractantes, dividentes, definientes, ratiocinationes acutissimas concludentes, libros implentes, suam sapientiam buccis crepantibus ventilantes : qui etiam dicere auderent hominibus, Nos sequimini, sectam nostram tenete, si vultis beate vivere. Sed non intrarant per ostium : perdere volebant, mactare et occidere.

IV. Quid de istis dicam? Ecce ipsi Pharisæi legebant, et in eo quod legebant, Christum sonabant, venturum sperabant, et præsentem non agnoscebant : jactabant se etiam ipsi inter videntes, hoc est inter sapientes, et negabant Christum, et non intrabant per ostium. Ergo et ipsi, si quos forte seducerent, mactandos et occidendos, non liberandos seducerent. Et hos dimittamus : videamus illos si forte ipsi intrant per ostium, qui ipsius Christi nomine gloriantur.

V. Innumerabiles enim sunt, qui se videntes non solum jactant, sed a Christo illuminatos videri volunt : sunt autem hæretici. Forte ipsi per januam intraverunt? absit. Sabellius dicit, Qui Filius est, ipse est Pater : sed si Filius, non est Pater. Non intrat per ostium, qui Filium dicit Patrem. Arius dicit, Aliud est Pater, aliud est Filius. Recte diceret, si diceret, alius; non, aliud. Quando enim dicit aliud, ei contradicit a quo audit : « Ego et Pater » unum sumus[1]. » Nec ipse ergo per ostium intrat : prædicat enim Christum qualem sibi fingit, non qualem veritas dicit. Nomen habes, rem non habes. Alicujus rei nomen est Christus : tene ipsam rem, si vis prodesse tibi nomen. Alius nescio unde, sicut Photinus, Christus homo est, inquit, Deus non est. Nec ipse intrat per ostium, quia Christus et homo et Deus est. Et quid opus est multa percurrere, et multa vana hæresum enumerare? Hoc tenete, ovile Christi esse catholicam Ecclesiam. Quicumque vult intrare ad ovile, per ostium intret, Christum

[1] Joan. x, 30.

verum prædicet. Non solum Christum verum prædicet, sed Christi gloriam quærat, non suam : nam multi quærendo gloriam suam, oves Christi sparserunt potius quam congregaverunt. Humilis est enim janua Christus Dominus : qui intrat per hanc januam, oportet humiliet se, ut sano capite possit intrare. Qui autem se non humiliat, sed extollit, per maceriam vult ascendere : qui autem per maceriam ascendit, ideo exaltatur ut cadat.

VI. Tecte tamen adhuc loquitur Dominus Jesus, nondum intelligitur : nominat ostium, nominat ovile, nominat oves : commendat hæc omnia, sed nondum exponit. Legamus ergo, quia venturus est ad ea verba, in quibus nobis aliqua quæ dixit dignetur exponere : ex quorum expositione dabit nobis fortasse etiam illa quæ non exposuit, intelligere. Pascit enim manifestis, exercet obscuris. « Qui non intrat » per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde[1]. » Væ misero, quia casurus est. Sit ergo humilis, per ostium intret : plano pede veniat, et non offendet. « Ille, inquit, » fur est et latro. » Oves suas vult dicere oves alienas, ad hoc suas, id est, furto ablatas, non ut salvet, sed ut occidat. Ergo fur est, quia quod alienum est, suum dicit : latro, quia et quod est furatus, occidit. « Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium : huic ostiarius » aperit[2]. » De ostiario isto tunc quæramus, quando ab ipso Domino audierimus quod sit ostium, et qui sit pastor. « Et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat » nominatim. » Habet enim nomina earum scripta in libro vitæ. « Proprias oves vocat nominatim. » Hinc dicit Apostolus : « Novit Dominus qui sunt ejus[3]. Et educit » eas. Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit : et » oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. Alie- » num autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo; quia

[1] Joan x, 1. — [2] Ibid. 2, 3. — [3] 2 Tim. II, 19.

» non noverunt vocem alienorum[1]. » Tecta sunt hæc, plena quæstionibus, gravida sacramentis. Sequamur ergo et audiamus magistrum ex his obscuris aliquid aperientem; et per id quod aperit, nos forte intrare facientem.

VII. « Hoc proverbium dixit illis Jesus, illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis[2]. » Forte nec nos. Quid ergo interest inter illos et nos, antequam ista verba agnoscamus et nos? Quia nos pulsamus ut aperiatur nobis : illi autem Christum negando nolebant intrare servandi, sed foris remanere perdendi. Quod ergo nos audimus hæc pie, quod antequam illa intelligamus, credimus vera esse atque divina, magna ab istis diversitate distamus. Cum enim duo audiunt verba Evangelii, unus impius, alter pius, et talia sunt ut forte ambo non intelligant, unus dicit, Nihil dixit : alius dicit, Verum dixit, et bonum est quod dixit, sed nos non intelligimus : iste quia credit jam pulsat, et dignus est cui aperiatur, si pulsare persistat : ille vero adhuc audit, « Nisi credideritis, non intel» ligetis[3]. » Quare ista commendo? Quia etiam cum verba hæc obscura sicut possum exposuero, aut quia valde sunt abdita, vel ego eorum non apprehendero intelligentiam, vel explicandi quod intelligo non habuero facultatem, vel tam fuerit quisque tardus, ut etiam exponentem non sequatur, non de se desperet : maneat in fide, ambulet in via, audiat Apostolum dicentem : « Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit, verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus[4]. »

VIII. Incipiamus ergo audire exponentem, quem audivimus proponentem. « Dixit ergo iterum eis Jesus, » Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium[5]. » Ecce ipsum ostium quod clausum posuerat, aperuit. Ipse

[1] Joan. x, 4, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Isaï. vii, 9. — [4] Philip. iii, 15. — Joan. x, 7.

est ostium. Agnovimus, intremus, aut nos intrasse gaudeamus. « Omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones[1]. » Quid est hoc Domine, « Omnes quotquot venerunt? » Quid enim, tu non venisti? Sed intellige : « Omnes quotquot venerunt » dixi, utique præter me. Recolamus ergo. Ante adventum ipsius venerunt Prophetæ, numquid fures et latrones fuerunt? absit. Non præter illum venerunt, quia cum illo venerunt. Venturus præcones mittebat, sed eorum corda quos miserat, possidebat. Vultis nosse quia cum illo venerunt, qui est ipse semper? Carnem quippe accepit ex tempore. Quid est ergo semper? In principio erat Verbum. Cum illo ergo venerunt, qui cum Verbo Dei venerunt. « Ego sum, inquit, via, et veritas et vita[2]. » Si ipse est veritas, cum illo venerunt, qui veraces fuerunt. Quotquot ergo præter illum, « fures, et latrones, » id est, ad furandum et occidendum.

IX. « Sed non audierunt eos oves[3]. » Major hæc quæstio est, « non audierunt eos oves. » Ante adventum Domini nostri Jesu Christi, quo humilis venit in carne, præcesserunt justi, sic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt, non fides. Quia et ipsa verba pro tempore variantur, cum varie declinantur : alium sonum habet, venturus est; alium sonum habet, venit : mutatus est sonus, venturus est, et venit : eadem tamen fides utrosque conjungit, et eos qui venturum esse, et eos qui eum venisse crediderunt. Diversis quidem temporibus, sed utrosque per unum fidei ostium, hoc est per Christum, videmus ingressos. Nos credimus Dominum Jesum Christum natum ex virgine, venisse in carne, passum esse, resurrexisse, in cœlum ascendisse : totum hoc, sicut verba auditis præ-

[1] Joan. x, 8. — [2] Id. xiv, 6. — [3] Id. x, 8.

teriti temporis, impletum esse jam credimus. In ejus sunt fidei societate nobiscum et illi Patres, qui crediderunt de virgine nasciturum, passurum, resurrecturum, in cœlum ascensurum : illos enim ostendit Apostolus ubi ait : « Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum » est, Credidi propter locutus sum, et nos credimus, » propter quod et loquimur[1]. » Propheta dixit : « Credidi propter quod locutus sum[2] : » Apostolus dicit, Et nos credimus, propter quod et loquimur. Ut scias autem quod una sit fides, audi dicentem, Habentes eumdem spiritum fidei, et nos credimus. Sic et alio loco, « Nolo » enim vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub » nube fuerunt et omnes per mare transierunt, et omnes » in Moysen baptizati sunt, in nube et in mari, et omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eumdem potum spiritalem biberunt[3]. » Mare rubrum significat baptismum; Moyses ductor per mare rubrum significat Christum; populus transiens significat fideles; mors Ægyptiorum significat abolitionem peccatorum. In signis diversis eadem fides : sic in signis diversis, quomodo in verbis diversis; quia verba sonos mutant per tempora, et utique nihil aliud sunt verba quam signa. Significando enim verba sunt : tolle significationem verbo, strepitus inanis est. Significata ergo sunt omnia. Numquid non eadem credebant, per quos hæc signa ministrabantur, per quos eadem quæ credimus, prophetata prænuntiabantur? Utique credebant : sed illi ventura esse, nos autem venisse. Ideo et sic ait, Eumdem potum spiritalem biberunt[4]. Spiritalem eumdem, nam corporalem non eumdem. Quid enim illi bibebant? Bibebant enim de spiritali sequente petra : petra autem erat Christus. Videte ergo, fide manente, signa variata. Ibi petra Chris-

[1] 2 Cor. IV, 13. — [2] Psal. CXV, 18. — [3] I Cor. X, 1, etc. — [4] Ibid. 4.

tus, nobis Christus quod in altari Dei ponitur. Et illi pro magno sacramento ejusdem Christi biberunt aquam profluentem de petra, nos quid bibamus norunt fideles. Si speciem visibilem intendas, aliud est : si intelligibilem significationem, eumdem potum spiritalem biberunt. Quotquot ergo illo tempore crediderunt vel Abrahæ, vel Isaac, vel Jacob, vel Moysi, vel aliis Patriarchis, aliisque Prophetis Christum prænuntiantibus, oves erant, et Christum audierunt : non alienam vocem, sed ipsius audierunt. Judex fuerat in præcone. Quia et quando judex loquitur per præconem, exceptor non [1] facit, Præco dixit; sed, Judex dixit. Alii sunt ergo quos non audierunt oves, in quibus non erat vox Christi, errantes, falsa dicentes, inania garrientes, vana fingentes, miseros seducentes.

X. Quid est ergo quod dixi, Major hæc est quæstio? Quid habet obscurum et ad intelligendum difficile? Audite obsecro. Ecce Dominus ipse Jesus Christus venit, prædicavit : utique multo magis vox pastoris erat, expressa ipso ore pastoris. Si enim per Prophetas vox pastoris erat, quanto magis vocem pastoris proferebat lingua ipsa pastoris? Non omnes audierunt. Sed quid putamus? Qui audierunt, oves erant? Ecce audivit Judas, et lupus erat : sequebatur, sed pelle ovina tectus pastori insidiabatur. Aliqui vero eorum qui Christum crucifixerunt, non audiebant, et oves erant : ipsos enim videbat in turba, quando dicebat, « Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum [2]. » Quomodo enim ista solvitur quæstio? Audiunt non oves, et non audiunt oves; sequuntur vocem pastoris quidam lupi, et ei quædam contradicunt oves : postremo pastorem occidunt oves. Solvitur quæstio : respondet enim aliquis, et dicit, Sed quando non audiebant, oves nondum erant, tunc

[1] *Forte* non scribit. — [2] Joan. VIII, 28.

lupi erant; vox audita eos mutavit, et ex lupis oves fecit; quando ergo factæ sunt oves, audierunt, et pastorem invenerunt, pastoremque secutæ sunt; pastoris promissa speraverunt, quia jussa fecerunt.

XI. Soluta est utcumque ista quæstio, et cuiquam forte sufficiat. Me autem adhuc movet, et quid me moveat communico vobiscum, ut quodam modo quærens vobiscum, revelante illo vobiscum merear invenire. Quid ergo me moveat, accipite. Per Ezechielem prophetam Dominus objurgat pastores, et dicit inter cætera de ovibus, « Errantem ovem non revocastis [1]. » Et errantem dicit, et ovem appellat. Si quando errabat ovis erat, cujus vocem ut erraret audiebat? Procul dubio enim non erraret, si vocem pastoris audiret: sed ideo erravit, quia vocem audivit alieni; vocem furis et latronis audivit. Certe latronum vocem non audiunt oves: « Qui venerunt, » inquit, et intelligimus præter me, id est, qui venerunt præter me, « fures sunt et latrones, et non audierunt » eos oves. » Domine si non audierunt eos oves, quomodo errant oves? Si oves non audiunt nisi te, tu autem veritas es: quisquis veritatem audit, non utique errat. Illi autem errant, et oves appellantur. Nam si in errore ipso oves non appellarentur, non diceretur per Ezechielem, Errantem ovem non revocastis. Quomodo et errat, et ovis est? Vocem alieni audivit? Certe « non audie- » runt eos oves. » Deinde modo multi colliguntur ad ovile Christi, et ex hæreticis fiunt catholici; a furibus tolluntur, pastori redduntur: et aliquando murmurant, tædium patiuntur ad revocantem, et non intelligunt jugulantem: verumtamen etiam cum renitentes venerint quæ oves sunt, agnoscunt vocem pastoris, et se venisse lætantur, et errasse erubescunt. Quando ergo in illo errore tanquam

[1] Ezech. XXXIV, 4.

in veritate gloriabantur, et utique non audiebant vocem pastoris, et alienum ideo sequebantur, oves erant an non erant? Si oves erant, quomodo alienos oves non audiunt? Si oves non erant, quare objurgantur illi quibus dicitur, Errantem ovem non revocastis? In ipsis etiam jam factis catholicis Christianis, bonæ spei fidelibus, aliquando mala contingunt; seducuntur in errrorem, et post errorem revocantur: quando seducti sunt in errorem, et rebaptizati sunt, aut post ovilis Dominici societatem rursus in errorem pristinum revoluti sunt, oves erant an non erant? Utique catholici erant. Si catholici, fideles erant, oves erant. Si oves erant, quomodo vocem alieni audire potuerunt, cum Dominus dicat, « non audierunt eos oves? »

XII. Audistis, fratres, altitudinem quæstionis. Dico ergo: « Novit Dominus qui sunt ejus[1]: » Novit præscitos, novit prædestinatos: de illo quippe dicitur, « Quos autem » præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis » Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. » Quos autem prædestinavit, ipsos et vocavit; et quos » vocavit, ipsos et justificavit; quos autem justificavit, » ipsos et glorificavit[2]. » Si Deus pro nobis, quis contra nos? Adde adhuc, Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non et cum illo omnia nobis donavit? Sed quibus nobis? Præscitis, prædestinatis, justificatis, glorificatis: de quibus sequitur. Quis accusabit adversus electos Dei? Novit ergo Dominus, qui sunt ejus, ipsæ sunt oves. Aliquando se ipsæ nesciunt, sed pastor novit eas, secundum istam prædestinationem, secundum istam Dei præscientiam, secundum electionem ovium, ante constitutionem mundi: nam et hoc dicit Apostolus: « Sicut elegit nos in ipso ante » constitutionem mundi[3]. » Secundum istam ergo præs-

[1] 2 Tim. II, 19. — [2] Rom. VIII, 29, etc. — [3] Ephes. I, 4.

cientiam Dei et prædestinationem, quam multæ oves foris, quam multi lupi intus; et quam multæ oves intus, et quam multi lupi foris. Quid est quod dixi, quam multæ oves foris? Quam multi modo luxuriantur, casti futuri; quam multi blasphemant Christum, credituri in Christum; quam multi se inebriant, futuri sobrii; quam multi rapiunt res alienas, donaturi suas : verumtamen modo vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quam multi intus laudant, blasphematuri; casti sunt, fornicaturi; sobrii sunt, se vino postea sepulturi; stant, casuri : non sunt oves. (De prædestinatis enim loquimur : de his loquimur quos novit Dominus, qui sunt ejus.) Et tamen ipsi quandiu recte sapiunt, Christi vocem audiunt. Ecce audiunt ipsi, non audiunt illi : et tamen secundum prædestinationem non oves isti, oves illi.

XIII. Adhuc manet quæstio, quæ mihi interim nunc videtur ita posse dissolvi. Est aliqua vox, est, inquam, vox aliqua pastoris, in qua oves non audiunt alienos, in qua non oves non audiunt Christum. Quæ est ista vox? Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Hanc vocem non negligit proprius, non audit alienus : nam et ille hoc ei prædicat, ut perseveret apud ipsum usque in finem, sed non apud eum perseverando non audit hanc vocem. Venit ad Christum, audivit alia et alia verba, illa et illa, omnia vera, sana omnia : inter quæ omnia est et illa vox, Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Istam qui audierit, ovis est. Sed audiebat illam nescio quis, et desipuit, refriguit, audivit alienam : si prædestinatus est, ad tempus erravit, in æternum non periit; redit ut audiat quod neglexit, faciat quod audivit. Si enim de his est qui prædestinati sunt, et errorem ipsius Deus præscivit, et conversionem futuram; si aberravit, redit ut audiat illam vocem pastoris, et sequatur dicentem,

Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Bona vox, fratres, vera, pastoralis, ipsa est vox salutis in tabernaculis justorum. Nam facile est audire Christum, facile est laudare Evangelium, facile acclamare disputatori: perseverare usque in finem, hoc est ovium vocem pastoris audientium. Tentatio accidit, persevera usque in finem: quia tentatio non perseverat usque in finem. Usque in quem finem perseverabis? quousque finias viam. Quandiu enim non audis Christum, adversarius tuus est in ista via, hoc est in ista mortali vita. Sed quid dicit? « Con» corda cum adversario tuo cito, dum es cum eo in via[1].» Audisti, credidisti, concordasti. Si adversabaris, concorda. Si tibi præstitum est concordare, noli ulterius litigare. Quando enim finiatur via nescis, sed tamen scit ille. Si ovis es, et si perseveraveris usque in finem, salvus eris: ac per hoc istam vocem non contemnunt sui, non audiunt alieni. Ut potui, ut ipse donavit, profundam multum quæstionem aut exposui vobis, aut tractavi vobiscum. Si qui minus intellexerunt, maneat pietas, et revelabitur veritas: qui autem intellexerunt, non se extollant quasi celeriores super tardiores, ne extollendo se exorbitent, et facilius perveniant tardiores. Omnes autem perducat cui dicimus, « Deduc me Domine in via » tua, et ambulabo in veritate tua[2]. »

XIV. Per hoc ergo quod exposuit Dominus, quia ipse est ostium, intremus ad ea quæ proposuit, nec exposuit. Et pastor quidem quisnam sit, quamvis non dixerit in ista lectione quæ hodie recitata est, tamen in ea quæ sequitur apertissime dicit: « Ego sum pastor bonus. » Quod etsi non diceret, quem alium præter ipsum intelligere deberemus in eis verbis, ubi ait: « Qui intrat per » ostium, pastor est ovium. Huic ostiarius aperit: et oves

[1] Matth. v, 25. — [2] Psal. LXXXV, 11.

» vocem ejus audiunt : et proprias oves vocat nominatim, et educit eas. Et cum proprias emiserit, ante eas » vadit et oves eum sequuntur, quia sciunt vocem ejus[1]? » Quis enim alius oves proprias vocat nominatim, et educit eas hinc ad vitam æternam, nisi qui novit nomina prædestinatorum? Unde ait discipulis suis : « Gaudete quia » nomina vestra scripta sunt in cœlo[2] : » hinc enim vocat eas nominatim. Et quis alius eas emittit, nisi qui earum peccata dimittit, ut eum sequi duris liberatæ vinculis possint? Et quis eas præcessit quo eum sequantur, nisi qui surgens a mortuis jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur[3] : et cum hic conspicuus esset in carne ait : « Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et » ipsi sint mecum[4]? » Unde illud est quod ait, « Ego » sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur; et » ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet[5]. » In hoc evidenter ostendit; non solum pastorem, sed etiam oves intrare per ostium.

XV. Sed quid est, « ingredietur, et egredietur, et pas» cua inveniet? » Ingredi quippe in Ecclesiam per ostium Christum, valde bonum est : exire autem de Ecclesia, sicut ait iste ipse Joannes evangelista in Epistola sua : « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis[6] : » non est utique bonum. Talis ergo egresus non posset a bono pastore laudari : ut diceret, « et ingredietur, et egredietur, » et pascua inveniet. » Est ergo aliquis non solum ingressus, verum etiam egressus bonus per ostium bonum, quod est Christus. Sed quis est iste laudabilis et beatus egressus? Possem quidem dicere ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus; egredi autem, quando exterius aliquid operamur : et quoniam, sicut dicit Apostolus, per fidem habitat Chris-

[1] Joan. x, 2-4. — [2] Luc. x, 20. — [3] Rom. vi, 9. — [4] Joan. xvii, 24. — [5] Id. x, 9. — [6] I Joan. ii, 20.

tus in cordibus nostris, ingredi per Christum esse secundum ipsam fidem cogitare[1]; egredi autem per Christum, secundum ipsam fidem etiam foris, id est, coram hominibus operari. Unde et in Psalmo legitur : « Exiet homo ad » opus suum[2]. » Et ipse Dominus dicit : « Luceant opera » vestra coram hominibus[3]. » Sed plus me delectat quod ipsa veritas tanquam pastor bonus, et ideo bonus doctor, quodam modo nos admonuit, quemadmodum intelligere debeamus quod ait, « ingredietur, et egredietur, et pas» cua inveniet, » cum secutus adjunxit, « Fur non venit » nisi ut furetur, et mactet, et perdat : ego veni ut vi» tam habeant et abundantius habeant[4]. » Videtur enim mihi dixisse, ut vitam habeant ingredientes, et abundantius habeant egredientes. Non autem potest quisque per ostium, id est, per Christum egredi ad vitam æternam, quæ erit in specie, nisi per ipsum ostium, hoc est per eumdem Christum in Ecclesiam ejus, quod est ovile ejus, intraverit ad vitam temporalem, quæ est in fide[5]. Ideo ait, « Ego veni ut vitam habeant, » hoc est fidem, quæ per dilectionem operatur, per quam fidem in ovile ingrediuntur ut vivant, quia justus ex fide vivit[6] : « et abun» dantius habeant, » qui perseverando usque in finem, per illud ostium, id est, per fidem Christi egrediuntur, quoniam veri fideles moriuntur; et abundantius habebunt vitam, veniendo quo pastor ille præcessit, ubi nunquam deinde moriantur. Quamvis ergo et hic in ipso ovili non desunt pascua, quoniam ad utrumque possumus intelligere quod dictum est, « et pascua inveniet, » id est, et ad ingressum et ad egressum : tamen tunc vera pascua invenient, ubi saturentur qui esuriunt et sitiunt justitiam[7], qualia pascua invenit cui dictum est : « Hodie mecum eris

[1] Ephes. III, 17. — [2] Psal. CIII, 23. — [3] Matth. v, 16. — [4] Joan. x, 10. — [5] Gal v, 6. — [6] Habac. II, 4, et Rom. I, 17. — [7] Matth. v, 6.

» in paradiso[1]. » Quomodo autem ipse sit ostium, ipse pastor, ut per se ipsum quodam modo etiam ipse ingredi et egredi intelligatur, et quisnam sit ostiarius, longum est hodie quærere, et disserendo sicut ipse donaverit explicare.

TRACTATUS XLVI[2].

Ab eo quod scriptum est : *Ego sum pastor bonus, etc.* usque ad id, *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus.*

I. Loquens Dominus Jesus ovibus suis, et præsentibus, et futuris quæ tunc aderant; quia erant ubi jam oves ejus erant, quæ futuræ erant ejus oves : item præsentibns et futuris et illis et nobis, et quotquot etiam post nos fuerint oves ejus, quis ad eas missus esset, ostendit. Omnes ergo audiunt vocem pastoris sui dicentis, « Ego sum pastor » bonus[3]. » Non adderet « bonus, » nisi essent pastores mali. Sed pastores mali, ipsi sunt fures et latrones : aut certe, ut multum, mercenarii. Omnes enim hic personas quas posuit, requirere, distinguere, nosse debemus. Aperuit enim jam duas res Dominus, quas quodam modo clausas proposuerat : jam scimus quia ostium ipse est, scimus quia pastor ipse est. Fures et latrones qui sint, in hesterna lectione patefactum est : hodie autem audivimus mercenarium, audivimus et lupum : heri nominatus

[1] Luc xxiii, 43. — [2] Habitus die proximo post superiorem Tractatum ex n. 1 qui Dominicus erat, ex Tract. subseq. n. 1. — [3] Joan. x, 11.

est et ostiarius. In bonis ergo ostium est, ostiarius, pastor et oves : in malis fures et latrones, mercenaaii, lupus.

II. Ostium Dominum Christum accipimus, pastorem ipsum : ostiarium quem? Hæc enim duo ipse exposuit, ostiarium nobis reliquit quærendum. Et quid ait de ostiario? « Huic, inquit, ostiarius aperit[1]. » Cui aperit? pastori. Quid aperit pastori? Ostium. Et quis est ipsum ostium? Ipse pastor. Numquid si Dominus Christus non exposuisset, non ipse dixisset, « Ego sum pastor » et « Ego » sum ostium, » auderet quisquam nostrum dicere quod ipse Christus sit et pastor et ostium? Si enim diceret, « Ego sum pastor, » et non diceret, « Ego sum ostium : » quæsituri eramus quid esset ostium, et forte aliud putantes ante ostium remansuri. Gratia illius et misericordia nobis exposuit pastorem, se ipsum dixit; exposuit ostium, se ipsum dixit : ostiarium quærendum nobis reliquit. Quem nos dicturi sumus ostiarium? Quemlibet invenerimus, cavendum est ne major existimetur quam ipsum ostium : quia ostiarius in domibus hominum major est ostio. Ostiarius enim ostio, non ostium præponitur ostiario; quia ostiarius ostium, non ostium custodit ostiarium. Non audeo dicere aliquem ostio majorem, audivi enim jam quid sit ostium : non me latet, non sum dimissus conjecturæ meæ, non mihi humana est relaxata suspicio, Deus dixit, veritas dixit, mutari non potest quod immutabilis dixit.

III. Dicam ergo in hujus profunditate quætionis quid mihi videatur : eligat unusquisque quod placet; pie tamen sentiat, sicuti scriptum est : « Sentite de Domino in bo» nitate, et in simplicitate cordis quærite illlum[2]. » Ostiarium forte ipsum Dominum debemus accipere. Multo sunt enim inter se diversa in rebus humanis pastor et os-

[1] Joan. x, 3. — [2] Sap. 1, 1.

tium, quam ostiarius ad ostium : et tamen Dominus et pastorem se dixit, et ostium. Cur ergo non intelligamus ipsum et ostiarium? Si enim consideremus proprietates, Dominus Christus nec pastor est, sicut consuevimus nosse et videre pastores; nec ostium est, non enim eum faber fecit : si autem secundum aliquam similitudinem, et ostium et pastor est; audeo dicere, et ovis est : ovis nempe sub pastore est, tamen ille et pastor est et ovis. Ubi est pastor? Ecce hic habes, lege Evangelium : « Ego sum » pastor bonus. » Ubi est ovis? Interroga Prophetam : « Sicut ovis ad immolandum ductus est[1]. » Interroga amicum sponsi : « Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum » mundi[2]. » Adhuc aliquid secundum istas similitudines mirabilius sum dicturus. Et agnus enim et ovis et pastor inter se amica sunt, contra leones autem a pastoribus oves custodiri solent; et tamen de Christo, cum sit ovis et pastor, legimus dictum : « Vicit leo de tribu Juda[3]. » Hæc omnia, fratres, secundum similitudines accipite, non secundum proprietates. Solemus videre pastores sedere supra petram, et inde commissa sibi pecora custodire : utique melior pastor quam petra, super quam sedet pastor : et tamen Christus et pastor et petra. Totum hoc secundum similitudinem. Proprietatem autem si quæras a me, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum. et Deus erat Verbum. Si quæras a me proprietatem, Filius unicus de Patre in æternum ab æterno genitus, æqualis gignenti, per quem facta sunt omnia, cum Patre incommutabilis, et accepta forma hominis non mutatus, ex incarnatione homo, filius hominis et Filius Dei. Hoc totum quod dixi, non similitudo, sed res est.

IV. Non ergo pigeat nos, fratres, secundum quasdam

[1] Isaï. LIII, 7. — [2] Joan. I, 29 — [3] Apoc. V, 5.

similitudines ipsum accipere ostium, ipsum ostiarum. Quid est enim ostium? qua intramus. Quis est ostiarius? qui aperit. Quis ergo se aperit, nisi qui se ipsum exponit? Ecce Dominus dixerat ostium, non intellexeramus; quando non intelleximus, clausum erat: qui aperuit, ipse est ostiarius. Nulla est ergo necessitas aliquid aliud quærere, nulla necessitas: sed fortasse est voluntas. Si est voluntas, noli exorbitare, noli a Trinitate discedere. Si personam aliam quæris ostiarii, Spiritus sanctus occurrat: non enim dedignabitur ostiarius esse Spiritus sanctus, quando ipsum ostium esse dignatus est Filius. Vide ostiarium forte Spiritum sanctum: ipse Dominus discipulis suis de Spiritu sancto, dicit: « Ipse vos docebit omnem veritatem[1]. » Ostium quid est? Christus. Quid est Christus? Veritas. Quis aperit ostium, nisi qui docet omnem veritatem?

V. De mercenario autem quid dicimus? Non in bonis hic commemoratus est. « Pastor bonus, » ait, « animam » suam dat pro ovibus. Mercenarius, et qui non est pastor, » cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, » et dimittit oves, et fugit; et lupus rapit, et dispergit » oves[2]. » Non hic bonam personam mercenarius gerit, et tamen in aliquo utilis est: nec mercenarius diceretur, nisi acciperet a conducente mercedem. Quis est ergo iste mercenarius, et culpabilis et necessarius? Hic vero, fratres, luceat nobis ipse Dominus, ut mercenarios intelligamus, et mercenarii non simus. Quis est ergo mercenarius? Sunt in Ecclesia quidam præpositi, de quibus Paulus apostolus dicit: « Sua quærentes, non quæ Jesu » Christi[3]. » Quid est, sua quærentes? Non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda consectantes, lucris inhiantes, ho-

[1] Joan. XVI, 13. — [2] Id. X, 11, 12. — [3] Philip. II, 21.

nores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur a præposito, et propter hæc servitur Deo; quisquis est talis, mercenarius est, inter filios se non computet. De talibus enim et Dominus dicit. « Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam[1]. » Audi de Timothæo sancto quid dicat apostolus Paulus : « Spero autem in Domino » Jesu Timothæum citò mittere vobis, ut et ego bono » animo sim, cum cognovero quæ circa vos sint : neminem enim habeo unanimem, qui germane de vobis sollicitus sit[2]. » Omnes enim sua quærunt, non quæ Jesu Christi. Inter mercenarios pastor ingemuit : quæsivit aliquem qui sinceriter diligeret gregem Christi, et circa se in eis qui cum illo eo tempore fuerant, non invenit. Non enim in Ecclesia Christi tunc præter Paulum apostolum et Timothæum nemo erat, qui germane de grege sollicitus esset ; sed contigerat, ut eo tempore quo Timothæum misit, circa se alium de filiis non haberet; sed soli mercenarii cum illo essent, sua quærentes, non quæ Jesu Christi. Et tamen ipse germane de grege sollicitus, maluit filium mittere, et inter mercenarios remanere. Invenimus et mercenarios, non eos discutit nisi Dominus; qui cor inspicit, ipse discutit : tamen aliquando intelliguntur a nobis. Non enim frustra dixit ipse Dominus etiam de lupis, Ex fructibus eorum cognoscetis eos[3]. Multos interrogant tentationes et tunc apparent cogitationes : multi autem latent. Habeat ovile Domini præpositos, et filios et mercenarios. Præpositi autem qui filii sunt, pastores sunt. Si pastores sunt, quomodò unus pastor, nisi quia sunt illi omnes unius membra pastoris, cujus sunt oves propriæ? Nam et ipsi membra sunt ipsius unius ovis; « quia sicut ovis ad immolandum ductus est[4]. »

[1] Matth. VI, 5. — [2] Philip. II, 19, etc. — [3] Matth. VII, 16. — [4] Isaï. LIII, 7.

VI. Audite autem, quia et mercenarii necessarii sunt. Multi quippe in Ecclesia commoda terrena sectantes, Christum tamen prædicant, et per eos vox Christi auditur : sequuntur oves, non mercenarium, sed vocem pastoris per mercenarium. Audite mercenarios ab ipso Domino demonstratos : Scribæ, inquit, et Pharisæi cathedram Moysi sedent; quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite[1]. Quid aliud dixit, nisi, Per mercenarios vocem pastoris audite? Sedendo enim cathedram Moysi Legem Dei docent : ergo per illos Deus docet. Sua vero illi si velint docere, nolite audire, nolite facere. Certe enim tales sua quærunt, non quæ Jesu Christi : nullus tamen mercenarius ausus est dicere populo Christi, Tua quære, non quæ Jesu Christi. Quod enim facit male, non prædicat de cathedra Christi : inde lædit unde mala facit, non unde bona dicit. Botrum carpe, spinam cave. Bene, quia intellexistis, sed propter tardiores dicam hoc idem planius. Quomodo dixi, Botrum carpe, spinam cave? cum Dominus dicat : « Numquid colligunt de spinis uvam, » aut de tribulis ficum[2]. » Verum est omnino, et tamen etiam verum ego dixi, Botrum carpe, spinam cave. Quia botrus aliquando de radice vitis exortus, pendet in sepe, crescit palmes, inseritur spinis, et portat fructum spina non suum. Non enim spinam vitis attulit, sed spinis palmes incubuit. Noli interrogare nisi radices. Quære radicem spinæ, extra invenis a vite : quære originem uvæ, vitis hanc protulit ex radice. Cathedra ergo Moysi vitis erat : Pharisæorum mores spinæ erant. Doctrina vera per malos, palmes in sepe, botrus inter spinas. Caute lege, ne dum quæris fructum, laceres manum : et cum audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem. Quæ dicunt facite, legite uvas : quæ autem faciunt, facere nolite,

[1] Matth. XXIII, 3. — [2] Id. VII, 16.

cavete spinas [1]. Etiam per mercenarios vocem pastoris audite, sed nolite esse mercenarii, cum sitis membra pastoris. Ipse autem Paulus sanctus apostolus, qui dixit : « Neminem habeo qui germane de vobis sollicitus sit, » omnes enim sua quærunt, non quæ Jesu Christi [2] : » alio loco inter mercenarios filiosque distinguens, videte quid dixerit. « Quidam per invidiam et contentionem; » quidam vero et per bonam voluntatem Christum præ» dicant : quidam ex charitate, scientes quia in defen» sionem Evangelii positus sum; quidam vero et per » contumaciam Christum annuntiant, non caste, existi» mantes tribulationem suscitari vinculis meis [3]. » Isti mercenarii erant, Paulo apostolo invidebant. Quare invidebant, nisi quia temporalia requirebant? Sed quid adjungat, attendite : « Quid enim, dum omni modo, sive » occasione, sive veritate Christus annuntietur? » Et in hoc gaudeo, sed et gaudebo. Veritas est Christus : veritas a mercenariis occasione annuntietur, veritas a filiis veritate annuntietur : filii æternam hæreditatem Patris patienter expectant, mercenarii temporalem mercedem conducentis festinanter exoptant : mihi humana gloria, cui mercenarios invidere video, minuatur; et tamen per linguas et mercenariorum et filiorum divina Christi gloria diffametur, cum sive occasione, sive veritate Christus annuntietur.

VII. Vidimus qui sit etiam mercenarius. Quid est lupus, nisi diabolus? Et quid dictum est de mercenario? « Cum » viderit lupum venientem, fugit : quia non sunt ejus » oves propriæ, nec ei cura est de ovibus [4]. » Numquid talis erat apostolus Paulus? absit. Numquid talis Petrus? absit. Numquid talis cæteri Apostoli, excepto Juda filio

[1] Matth. XXIII, 3. — [2] Philip. II, 20, 21. — [3] Psal. I, 15, etc. — [4] Joan. X, 12.

perditionis? absit. Pastores ergo illi? plane pastores. Et unde unus pastor? Jam dixi, pastores, quia membra pastoris. Illo capite gaudebant, sub illo capite concordabant, uno spiritu in unius compage vivebant : ac per hoc omnes ad unum pastorem pertinebant. Si ergo pastores, non mercenarii, quare fugiebant quando persecutionem patiebantur? Expone nobis, o Domine. « Vidi in Epis» tola fugientem Paulum[1] : » per murum in sporta submissus est, ut manus persequentis evaderet. Non ergo illi cura fuit de ovibus, quas lupo veniente deserebat? Fuit plane, sed eas pastori in cœlo sedenti orationibus commendabat : se autem utilitati earum fugiendo servabat, sicut quodam loco ait : « Manere in carne necessarium » propter vos[2]. » Ab ipso namque pastore omnes audierant, « Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in » aliam[3]. » Hanc nobis quæstionem Dominus dignetur exponere. Domine, tu dixisti eis, quos fideles pastores esse utique volebas, quos tua membra esse formabas, Si vos persecuti fuerint, fugite. Injuriam ergo illi facis, quando reprehendis mercenarios, qui vident lupum venientem et fugiunt. Rogamus indices nobis, quid habeat altitudo quæstionis : pulsemus, aderit qui aperiat se ostiarius ostii, quod est ipse.

VIII. Quis est mercenarius, qui videt lupum venientem, et fugit? Qui sua quærit, non quæ Jesu Christi[4] : peccantem non libere audet arguere. Ecce nescio quis peccavit, graviter peccavit, increpandus est, excommunicandus est : sed excommunicatus, inimicus erit, insidiabitur, nocebit cum potuerit. Jam ille qui sua quærit, non quæ Jesu Christi, ne perdat quod sectatur, humanæ amicitiæ commoditatem, et inimicitiarum humanarum incurrat molestiam, tacet, non corripit. Ecce lupus ovi

[1] Joan. x, 3. — [2] Philip. I, 24. — [3] Matth. x, 23. — [4] Philip. II, 21.

guttur apprehendit : diabolus fideli adulterium persuasit, tu taces, non increpas : o mercenarie, lupum venientem vidisti et fugisti. Respondet forte et dicit, Ecce hic sum, non fugi. Fugisti, quia tacuisti : tacuisti, quia timuisti. Fuga animi, timor est. Corpore stetisti, spiritu fugisti [1] : quod ille non faciebat qui dicebat, Et si corpore absens sum, spiritu vobiscum sum. Quomodo enim spiritu fugiebat, qui etiam corpore absens, fornicatores litteris arguebat? Affectiones nostræ motus animorum sunt. Lætitia, animi diffusio; tristitia; animi contractio; cupiditas, animi progressio; timor, animi fuga est. Diffunderis enim animo, cum delectaris; contraheris animo, cum molestaris; progrederis animo, cum appetis : fugis animo, cum metuis. Ecce unde ille mercenarius viso lupo dicitur fugere. Quare? « Quia non est ei cura de ovibus [2]. » Quare « non est ei cura de ovibus ? Quia mercenarius est [3]. » Quid est, « mercenarius est ? » Temporalem mercedem quærens, et in domo in æternum non habitabit. Sunt hic adhuc quærenda, et discutienda vobiscum, sed onerare vos non est consilii. Dominica enim cibaria conservis ministramus : in pascuis Dominicis oves pascimus, et simul pascimur. Sicut non est negandum quod necessarium est, sic non est cor infirmum pabuli multitudine prægravandum. Non sit ergo molestum Charitati Vestræ, quia omnia quæ hic adhuc discutienda arbitror, hodie non discutio : sed iterum nobis in nomine Domini diebus reddendi sermonis eadem lectio recitabitur, et diligentius illo, adjuvante, tractabitur.

[1] Coloss. II, 5. — [2] Joan. X, 12. — [3] Ibid. 13.

FINIS TOMI CENTESIMI VIGESIMI-SECUNDI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1).

(1) Sic intellexit Ambrosius in Lucæ cap. 14 et 20. At Origeni cum Augustino visum est significari sensus corporis.

ANNOTATIO (2) pag. 248.

Subobscure significat hunc sermonem se ad lucernam dixisse, cum eum tamen æstate habuerit, uti ex XXVII. Tractatu in Laurentii martyris celebritate pronuntiato colligitur.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
In Joannis Evangelium, Tractatus VII ad XLVII, a Pag. I, ad finem.	Ejusdem fragmenta, tom. XXI, pag. 345-374

INDEX

TOMI CENTESIMI VIGESIMI-SECUNDI.

IN JOANNIS EVANGELIUM

TRACTATUS I-VI.

EXPLICIT INDEX.